http://dx.doi.org/10.18778/8142-157-7

DYPLOMACJA SPORTOWA

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

MICHAŁ MARCIN KOBIERECKI

DYPLOMACJA SPORTOWA

SPORT W DZIAŁANIACH DYPLOMATYCZNYCH PAŃSTW I AKTORÓW NIEPAŃSTWOWYCH

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO
Łódź 2018

Michał Marcin Kobierecki – Uniwersytet Łódzki
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Instytut Studiów Międzynarodowych
Katedra Teorii Polityki i Myśli Politycznej, 90-131 Łódź, ul. Lindleya 3

RECENZENCI
Beata Ociepka, Artur Pasko

REDAKTOR INICJUJĄCY
Agnieszka Kałowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE
Aneta Tkaczyk

SKŁAD I ŁAMANIE
Munda – Maciej Torz

KOREKTA TECHNICZNA
Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI
Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: https://commons.wikimedia.org/Moscow Olimpic Games 1980
Autor: Derzsi Elekes Andor

© Copyright by Michał Marcin Kobierecki, Łódź 2018
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Badanie zostało sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach programu Sonata
(projekt badawczy nr 2015/19/D/HS5/00513)

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08660.18.0.M

Ark. wyd. 33,5; ark. druk. 31,0

ISBN 978-83-8142-157-7
e-ISBN 978-83-8142-158-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów 9

Wstęp 11

ROZDZIAŁ 1

Konotacja kategorii „dyplomacja sportowa" – od oglądu potocznego do próby konceptualizacji **33**

1.1. Sport a dyplomacja 33

1.1.1. Sport a dyplomacja publiczna 38

1.2. Dyplomacja sportowa i jej ujęcia 48

1.2.1. Dyplomacja sportowa środkiem kształtowania stosunków z innymi państwami 54

1.2.2. Dyplomacja sportowa narzędziem kreowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego państw 56

1.2.3. Dyplomacja sportowa jako określenie dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych 67

1.3. Konkluzje 70

ROZDZIAŁ 2

Dyplomacja sportowa jako aktywność na rzecz kształtowania pozytywnych stosunków pomiędzy państwami **73**

2.1. Dyplomacja pingpongowa pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi 74

2.2. Indyjsko-pakistańska dyplomacja krykietowa 80

2.3. Dyplomacja futbolowa pomiędzy Turcją a Armenią 87

2.4. Amerykańsko-radzieckie wymiany sportowe 92

2.4.1. Wymiany lekkoatletyczne 94

2.4.2. Wymiany koszykarskie 99

2.5. Dyplomacja baseballowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Kubą 104

2.6. Kanadyjsko-radziecka dyplomacja hokejowa 113

2.7. Dyplomacja tenisowa pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Republiką Korei 119

2.8. Sport w kontaktach pomiędzy Koreą Północną a Koreą Południową 123

2.9. Amerykańsko-irańskie wymiany sportowe 135

2.10. Konkluzje 145

ROZDZIAŁ 3
Dyplomacja sportowa jako środek kreowania pożądanego wizerunku państw **159**
3.1. Wizerunkowa dyplomacja sportowa Stanów Zjednoczonych 160
3.1.1. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa 161
3.1.2. Organizacja imprez sportowych 180
3.1.3. Wysoki poziom sportowy 183
3.2. Kształtowanie wizerunku Chińskiej Republiki Ludowej przez sport 188
3.2.1. Organizacja imprez sportowych 189
3.2.2. Wysoki poziom sportowy 198
3.2.3. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa 204
3.3. Sport a kreowanie wizerunku Wielkiej Brytanii 207
3.3.1. Organizacja imprez sportowych 207
3.3.2. Wysoki poziom sportowy 213
3.3.3. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa 218
3.4. Wizerunkowa dyplomacja sportowa ZSRR i Rosji 221
3.4.1. Wysoki poziom sportowy 223
3.4.2. Organizacja imprez sportowych 233
3.4.3. Wymiany sportowe 239
3.5. Wykorzystywanie sportu w kształtowaniu wizerunku Kosowa 242
3.5.1. Udział w sporcie 244
3.5.2. Wysoki poziom sportowy 251
3.6. Sport a kształtowanie wizerunku Kataru 252
3.6.1. Organizacja imprez sportowych 254
3.6.2. Inwestycje sportowe 257
3.6.3. Wysoki poziom sportowy 259
3.7. Wizerunkowa dyplomacja sportowa Norwegii 260
3.7.1. Sportowa pomoc rozwojowa 262
3.7.2. Organizacja imprez sportowych 264
3.7.3. Wysoki poziom sportowy 267
3.8. Konkluzje 269

ROZDZIAŁ 4
Dyplomacja organizacji zarządzających międzynarodowym sportem **289**
4.1. Dyplomatyczne znaczenie wybierania gospodarzy igrzysk olimpijskich 293
4.2. Negocjacje związane z organizacją igrzysk 304
4.2.1. Igrzyska olimpijskie w Seulu (1988) 309
4.3. Uznawanie Narodowych Komitetów Olimpijskich a międzynarodowa legitymizacja państw 329
4.3.1. MKOl a sprawa niemiecka 330
4.4. Możliwości wywierania nacisku na państwa 344

4.5. Specyfika kontaktów MKOl z przedstawicielami państw ... 359
4.6. Międzynarodowy Komitet Olimpijski jako forum dyplomacji ... 365
4.6.1. MKOl a kwestia chińska ... 366
4.7. Inne aspekty dyplomatycznej roli Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego ... 378
4.7.1. Współpraca z Organizacją Narodów Zjednoczonych ... 379
4.7.2. Dyplomacja publiczna MKOl ... 383
4.8. Konkluzje ... 390

Zakończenie ... 399

Bibliografia ... 413

Aneksy ... 467

Wykaz spotkań z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha ... 467

Wykaz spotkań z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha z uwzględnieniem rangi spotkania ... 479

Wykaz prezydentów Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego ... 483

Spis tabel, rycin i wykresów ... 485

Indeks osobowy ... 487

Indeks rzeczowy ... 493

WYKAZ SKRÓTÓW

AAU	–	Amateur Athletic Union (Amatorska Unia Atletyczna)
CAIO	–	Commission d'Aide Internationale Olympique (Komitet Międzynarodowej Pomocy Olimpijskiej)
Carl und Liselott Diem-Archiv	–	Carl und Liselott Diem-Archiv, Deutsche Sporthochschule, Köln
CAS	–	Court of Arbitration for Sport (Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu)
ChRL	–	Chińska Republika Ludowa
DCMS	–	Department for Culture, Media and Sport (Departament Kultury, Mediów i Sportu)
DSB	–	Deutscher Sportbund (Niemiecki Związek Sportowy)
DTSB	–	Deutscher Turn- und Sportbund (Niemiecki Związek Gimnastyczny i Sportowy)
FCO	–	Foreign and Commonwealth Office (Biuro Spraw Zagranicznych i Wspólnoty)
FIBA	–	Fédération Internationale de Basketball (Międzynarodowa Federacja Koszykówki)
FIFA	–	Fédération Internationale de Football Association (Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej)
IAAF	–	International Association of Athletics Federations (Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych); do 2001 r. International Amateur Athletics Federation (Międzynarodowa Federacja Lekkoatletyki Amatorskiej)
IIHF	–	International Ice Hockey Federation (Międzynarodowa Federacja Hokeja na Lodzie)
IOC Archives	–	International Olympic Committee Historical Archives
KHL	–	Kontynentalna Liga Hokeja
KRL-D	–	Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna
MKOl	–	Międzynarodowy Komitet Olimpijski
MLB	–	Major Legue Baseball
MLS	–	Major League Soccer
NBA	–	National Basketball Association (Narodowy Związek Koszykówki)
NCAA	–	National Collegiate Athletic Association (Narodowy Uczelniany Związek Sportowy)
NFF	–	Norges Fotballforbund: Forside (Związek Piłkarski Norwegii)
NHL	–	National Hockey League
NIBL	–	National Industrial Basketball League (Narodowa Przemysłowa Liga Koszykówki)

NIF – Norges Idrettsforbund (Norweski Komitet Olimpijski i Konfederacja Sportów)
NKOl – Narodowy Komitet Olimpijski
NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna
RFN – Republika Federalna Niemiec
RK – Republika Korei
RPA – Republika Południowej Afryki
UEFA – Union of European Football Associations (Unia Europejskich Związków Piłkarskich)
USA – United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
USIA – United States Information Agency (Agencja Informacyjna Stanów Zjednoczonych)
USIS – United States Information Service (Służba Informacyjna Stanów Zjednoczonych)
USNA – United States National Archives – College Park (Archiwa Narodowe Stanów Zjednoczonych w College Park)
USOC – United States Olympic Committee (Komitet Olimpijski Stanów Zjednoczonych)
WADA – World Anti-Doping Agency (Światowa Agencja Antydopingowa)
WHA – World Hockey Association (Światowy Związek Hokeja)
ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

WSTĘP

Współzależność i wzajemne przenikanie się sportu i polityki jest obecnie czymś oczywistym i rzadko kwestionowanym, chociaż bez wątpienia są to kategorie bardzo odmienne, co stanowi zarazem jedną z przyczyn politycznej użyteczności sportu. Korelacje pomiędzy sportem a polityką mogą przybierać różne formy. Przede wszystkim mogą dotyczyć wpływu świata polityki na świat sportu, kiedy to sport staje się narzędziem służącym do osiągania celów politycznych, jak i relacji odwrotnej, kiedy to wydarzenia sportowe prowadzą do zaistnienia faktów politycznych. W ramach obu tych związków może dochodzić do bardzo wielu zależności o charakterze politycznym. Sport może prowadzić lub być wykorzystywany do kształtowania stosunków międzynarodowych, łagodzenia lub zaostrzania konfliktów bądź wzmacniania więzi, kształtowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego[1] itp. Sport może także odgrywać istotną rolę w polityce wewnętrznej państw, przypisuje mu się bowiem takie cechy, jak zdolność integrowania społeczeństwa, pobudzania dumy czy tożsamości narodowej, wpływania na zdrowie obywateli czy funkcjonowania jako narzędzie propagandowe[2]. Związki sportu i polityki stanowią zatem rozległe pole badawcze, eksplorowane przez przedstawicieli wielu dziedzin nauki, w szczególności socjologii, historii, nauk o kulturze fizycznej oraz nauk politycznych.

Biorąc pod uwagę, jak szeroki obszar badawczy stanowią związki sportu i polityki, nie powinno dziwić, że jest to zagadnienie wzbudzające coraz większe zainteresowanie naukowców. Mimo że w Polsce badacze reprezentujący nauki społeczne, w tym nauki o polityce, dopiero niedawno podjęli szerzej ten temat, w ostatnim czasie pojawiło się wiele wartościowych badań w tym zakresie. Za granicą natomiast problematyka ta już od dawna cieszy się sporą popularnością i doczekała się stosunkowo bogatej literatury przedmiotu. Jednakże

---

[1] Prestiż państwa określany jest jako fenomen społeczno-psychologiczny, który odzwierciedla ocenę stosunku jednego narodu wobec innego lub innych. M. Shimbori, H. Ikeda, T. Ishida, M. Kondô, *Measuring a Nation's Prestige*, „American Journal of Sociology" 1963, vol. 69, no. 1, s. 64.

[2] Por.: A. Min-Seok, *The Political Economy of the World Cup in South Korea*, [w:] *Japan, Korea and the 2002 World Cup*, red. J. Horne, W. Manzenreiter, London 2002, s. 166; J. Kelly, *Western Militarism and the Political Utility of Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 282; B. Houlihan, *Sport, Policy and Politcs. A Comparative Analysis*, London 1997, s. 62.

i w piśmiennictwie zagranicznym, i w piśmiennictwie polskim można zauważyć pewne trendy badawcze odsłaniające zarazem swoiste luki. W pierwszej kolejności należy podkreślić, że bardzo wiele badań skupia się na kwestiach wewnętrznych, jeśli chodzi o związki sportu i polityki. Nawet pobieżny przegląd literatury polskojęzycznej pozwala zauważyć, że większość badań poświęconych jest właśnie zagadnieniu politycznej instrumentalizacji sportu w wymiarze wewnętrznym. Niezwykle wartościowe publikacje takich autorów, jak Piotr Godlewski, Artur Pasko, Dariusz Wojtaszyn, Jakub Ferenc czy Michał Słoniewski[3] skupiają się albo na sporcie w jednym państwie (najczęściej w Polsce), albo na pojedynczych aspektach dotyczących międzynarodowego sportu. W nurt badań nad znaczeniem sportu w stosunkach międzynarodowych z kolei wpisują się starsza już publikacja Grzegorza Młodzikowskiego *Polityka i sport*[4] oraz praca zbiorowa *Sport w stosunkach międzynarodowych* pod redakcją Andrzeja Polusa[5]. Można zatem stwierdzić, że jest to bardzo rzadko podejmowane w polskim piśmiennictwie zagadnienie. Stan badań nad współzależnością między polityką a sportem wygląda zupełnie inaczej za granicą, gdzie od lat wysokiej jakości badania na temat sportu w stosunkach międzynarodowych prowadzili tacy badacze, jak Alfred E. Senn, Richard Espy, Christopher Hill, Lincoln Allison, Jonathan Grix czy Barrie Houlihan[6]. Nawet jednak uwzględniając dorobek nauki światowej, w badaniach nad sportem i polityką wciąż zarysowuje się pewna nisza. Chodzi o zagadnienie dyplomacji sportowej. Jest to temat zupełnie niemal pomijany na gruncie nauki polskiej i dopiero od niedawna rozpatrywany za granicą, zwłaszcza pod kątem teorii. Trzeba przy tym nadmienić, że chociaż polityka i dyplomacja są ze sobą

---

[3] Zob.: P. Godlewski, *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Poznań 2006; *idem*, *Sport wyczynowy w procesie przemian ideologicznych i społecznych w Polsce 1956–1989*, Gdańsk 2015; A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Kraków 2012; *idem*, *Wyścig pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1980*, Kraków 2009; J. Ferenc, *Sport w służbie polityki. Wyścig Pokoju 1948–1989*, Warszawa 2008; D. Wojtaszyn, *Sport w cieniu polityki. Instrumentalizacja sportu w NRD*, Wrocław 2011; M. Słoniewski, *Bojkot igrzysk olimpijskich jako instrument polityki międzynarodowej w latach 1976–1988*, Warszawa 2016.

[4] G. Młodzikowski, *Polityka i sport*, Warszawa 1979.

[5] *Sport w stosunkach międzynarodowych*, red. A. Polus, Toruń 2009.

[6] Zob.: B. Houlihan, *Sport and International Politics*, New York 1994; *Sport and Society. A Student Introduction*, red. B. Houlihan, Los Angeles 2008; B. Houlihan, *Sport, Policy and Politics…*; A.E. Senn, *Power, Politics and the Olympic Games. A History of Power Brokers, Events, and Controversies that Shaped the Games*, Champaign 1999; R. Espy, *The Politics of the Olympic Games*, Berkeley–Los Angeles–London 1979; C.R. Hill, *Olympic Politics. Athens to Atlanta 1896–1996*, Manchester–New York 1996; *The Politics of Sport*, red. L. Allison, Manchester–Wolfeboro 1986; J. Grix, *Sport Politics. An Introduction*, New York 2016.

powiązane, to dyplomacja jest czymś innym niż polityka. Jak stwierdził jeden z autorytetów badań nad dyplomacją sportową J. Simon Rofe, polityka dotyczy wiadomości, podczas gdy dyplomacja sposobu jej przekazania[7].

Omawiając stan badań nad dyplomacją sportową, należy zwrócić uwagę na kilka zagadnień. Po pierwsze, istnieje dość duży chaos definicyjny, jeśli chodzi o samo pojęcie. Dyplomacja sportowa postrzegana jest przez różnych autorów w sposób bardziej zawężający lub rozszerzający, uwzględniający odmienne aspekty i zaangażowanie szeregu podmiotów[8]. Istnieje co prawda względna zgoda co do klasyfikowania dyplomacji sportowej jako pewnej konkretyzacji dyplomacji publicznej, aczkolwiek w bardzo bogatej literaturze dotyczącej dyplomacji publicznej pojawiające się odniesienia do sportu mają raczej charakter przyczynkowy. Po drugie, brakuje badań całościowych. Dominują studia przypadku poświęcone konkretnym przejawom dyplomacji sportowej, przy czym zwykle nie odnoszą się one wprost do kategorii dyplomacji sportowej. Ich autorzy przeważnie rezygnują z pogłębionej refleksji teoretycznej, z wyjątkiem prac, w których starano się usystematyzować chaos definicyjny[9]. Trzeci problem to ustalenie podmiotów dyplomacji sportowej. Pojawiają się pytania, czy należy określać w ten sposób jedynie państwa, czy może także aktorów niepaństwowych. W tym drugim wypadku nasuwa się dodatkowo wątpliwość, czy międzynarodowe zaangażowanie aktorów niepaństwowych stanowi przejaw dyplomacji sportowej także wówczas,

---

[7] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 215.

[8] W niniejszej książce określenie „podmiot" będzie stosowane wymiennie ze słowem „aktor", zarówno w kontekście stosunków międzynarodowych, jak i dyplomacji, co stanowi częstą praktykę w badaniach z zakresu stosunków międzynarodowych. Por.: T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie-systemy-uczestnicy*, Wrocław 2006, s. 229; R. Zięba, *Wprowadzenie. Postzimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 22; K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 87; J. Zając, *Teoria ról międzynarodowych*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 127; S. Bieleń, *Tożsamość uczestników stosunków międzynarodowych*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze…*, s. 159.

[9] Zob.: J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy…*, s. 212–230; D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 708–726; J. Pamment, *Rethinking Diplomatic and Development Outcomes Through Sport: Toward a Participatory Paradigm of Multi-Stakeholder Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 231–250; S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1098–1118; S. Murray, *The Two Halves of Sports-Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2012, vol. 23, no. 3, s. 576–592.

gdy nie jest ono koordynowane przez rząd i ma charakter typowo oddolny. Kolejna sporna kwestia dotyczy dyplomacji ponadnarodowych aktorów sportowych, których trudno zdefiniować w kategoriach terytorialnych. Istnieje zatem szereg dylematów badawczych w związku z dyplomacją sportową jako przedmiotem badań. Celem niniejszej książki jest przynajmniej częściowe odniesienie się do wymienionych wyżej problemów.

Pomimo jak dotychczas niewielkiego zainteresowania naukowców polskich tematyką dyplomacji sportowej zarówno w naszym kraju, jak i na świecie rośnie świadomość jej istotności. W październiku 2014 roku z inicjatywy Polskiego Komitetu Olimpijskiego we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych RP oraz Ministerstwem Sportu i Turystyki RP odbyło się w Warszawie międzynarodowe sympozjum pod hasłem „Dyplomacja sportowa istotną płaszczyzną dyplomacji publicznej"[10]. Do dyplomacji sportowej nawiązano także w wydanych przez polskie MSZ raportach *Nowe wymiary dyplomacji* oraz *Polska dyplomacja publiczna 2015–2016*. W pierwszym dokumencie stwierdzono m.in., że „prestiż danego państwa w powszechnej świadomości kształtują sukcesy sportowe"[11], w drugim natomiast, w którym dyplomację sportową rozpatrywano wspólnie z turystyczną, zwrócono uwagę na aktywności podejmowane przez Polskę w zakresie wykorzystywania sportu w celach wizerunkowych oraz związanych z budowaniem porozumienia międzynarodowego[12]. Ponadto, mimo że często dyplomacja sportowa prowadzona jest w sposób oddolny, w niektórych państwach dochodzi także do instytucjonalizacji działań na tym polu. Przykładowo w Stanach Zjednoczonych w strukturach Biura Spraw Edukacyjnych i Kulturalnych w Departamencie Stanu działa odpowiedzialna za dyplomację sportową komórka SportsUnited[13], natomiast przy rządzie Australii funkcjonuje Biuro ds. Sportu[14]. Większość rządów zaangażowanych w dyplomację sportową prowadzi ją jednak w ramach komórek odpowiedzialnych za dyplomację publiczną. O rosnącej roli dyplomacji sportowej we współczesnej polityce świadczy także utworzenie w 2015 roku przez Komisarza Europejskiego Tibora Navracsicsa Wysokiej Grupy ds. Dyplomacji

---

[10] *O sporcie i dyplomacji*, 27.10.2014, http://www.olimpijski.pl/pl/aktualnosci,89/909,o-sporcie-i-dyplomacjio-sporcie-i-dyplomacji.html [dostęp: 6.03.2015].

[11] Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Nowe wymiary dyplomacji. Dyplomacja publiczna. Raport 2013–2014*, s. 56.

[12] Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Polska dyplomacja publiczna 2015–2016*, s. 58–60.

[13] Bureau of Educational and Cultural Affairs, United States Department of State, https://eca.state.gov/programs-initiatives/initiatives/sports-diplomacy [dostęp: 6.09.2017].

[14] *Australian Sports Diplomacy Strategy 2015–18*, https://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/aus-sports-diplomacy-strategy-2015-18.pdf [dostęp: 22.03.2018].

Sportowej Unii Europejskiej, której celem było zidentyfikowanie, w jaki sposób sport może pomóc Unii osiągnąć jej zewnętrzne cele polityczne oraz promować jej wartości[15]. Przykłady te świadczą o rosnącej świadomości odnośnie znaczenia i potrzeby prowadzenia dyplomacji sportowej.

Niniejsza książka poświęcona jest zagadnieniu miejsca i roli sportu w dyplomacji publicznej. Wiąże się to z dyplomacją sportową, bo choć wciąż nie ma ona jednoznacznej terminologicznej wykładni, zgodnie z większością ujęć zalicza się ją do szerszej kategorii dyplomacji publicznej – stanowi w pewnym sensie jej konkretyzację odnoszącą się do sportu jako narzędzia i pola działania. Kwestie związane z pojęciem dyplomacji sportowej zostały podjęte w rozdziale pierwszym, w tym miejscu zostanie zatem jedynie zasygnalizowane, że dyplomację sportową można rozumieć przede wszystkim jako sposób komunikowania międzynarodowego z użyciem sportu jako swoistego medium. Może ono mieć charakter pozytywny i negatywny, przy czym pozytywna dyplomacja sportowa związana jest z wykorzystywaniem sportu przez państwa w celu wysyłania pozytywnych komunikatów, np. dotyczących chęci zbliżenia z innymi państwami, natomiast negatywna dyplomacja sportowa odnosi się do wysyłania komunikatów negatywnych, np. wyrażenia niezadowolenia z polityki prowadzonej przez inne państwo. Dyplomacja sportowa może być także rozumiana jako wykorzystywanie sportu do kształtowania międzynarodowego wizerunku państwa. Do kwestii wizerunku międzynarodowego nawiązywał już w 1992 roku Józef Kukułka, aczkolwiek bardziej w kontekście postrzegania państw niż wpływania na to, w jaki sposób są one postrzegane. Według tego autora wizerunek międzynarodowy to „ważny czynnik możliwości osiągania celów polityki zagranicznej państw", a może on być „pożądany" bądź „niepożądany"[16]. W niniejszej książce ten typ dyplomacji sportowej określany jest jako „wizerunkowa dyplomacja sportowa", a „pożądany" wizerunek będzie także ujmowany jako „pozytywny". Dyplomacja sportowa postrzegana jest przez niektórych autorów również w kategoriach „klasycznej" dyplomacji[17], a zatem w kontekście spotkań dyplomatycznych przy okazji wydarzeń sportowych, ale i dyplomacji, w jakiej udział biorą podmioty sportowe, w szczególności organizacje zarządzające międzynarodowym sportem, których kierownictwa angażują się w procesy dyplomatyczne z udziałem innych aktorów stosunków międzynarodowych, w tym państw.

---

[15] Zob. High Level Group on Sport Diplomacy, *Report to Commissioner Tibor Navracsis*, June 2016.

[16] J. Kukułka, *Postrzeganie międzynarodowe*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations" 1992, t. 16, s. 94.

[17] Klasyczna dyplomacja odnosi się do interakcji pomiędzy państwami poprzez stałych ambasadorów lub specjalnie wysyłanych dyplomatów. M. Younus Fahim, *Diplomacy, The Only Legitimate Way of Conducting International Relations*, [b.m.w.] 2010, s. 8.

Jeśli zaś chodzi o problem podmiotów dyplomacji sportowej, skupianie się jedynie na wykorzystywaniu sportu w dyplomacji publicznej przez państwa znacznie zawęziłoby podejście badawcze. Przyjęto zatem, że dyplomacja sportowa prowadzona jest przede wszystkim przez państwa, ale także przez szereg aktorów niepaństwowych – takich jak kluby sportowe czy fani – w sposób oddolny oraz całkowicie niezależnie od rządów[18]. Nawiązano przy tym do prac teoretycznych dotyczących dyplomacji publicznej, a w szczególności tzw. nowej dyplomacji publicznej, w której spectrum aktorów znacznie się rozszerza. Zagadnienie to zostało omówione w rozdziale pierwszym.

W książce uwzględniono też ujęcie dyplomacji sportowej jako aktywności międzynarodowych organizacji sportowych. Wprawdzie głównym przedmiotem dociekań pozostają tutaj państwa, które wykorzystują sport samodzielnie bądź za pośrednictwem podmiotów niepaństwowych o charakterze terytorialnym, takich jak kluby sportowe czy krajowe federacje sportowe, to jednak należy zauważyć, że prowadząc swoją dyplomację sportową w ramach szerszej dyplomacji publicznej, potrzebują one często zasobów, jakich samodzielnie nie posiadają. Kontrolę nad międzynarodowym sportem sprawują bowiem niezależne organizacje sportowe. Stają się więc one interesariuszami dyplomacji publicznej państw, a efektem tego jest możliwość przyjmowania przez nie ról dyplomatycznych.

Zasadniczym celem podjętym w ramach przygotowywania niniejszej monografii było zbadanie, w jaki sposób sport może być wykorzystywany w dyplomacji publicznej. Przedmiot badania obejmował kwestie wykorzystywania sportu przez państwa do kształtowania stosunków międzynarodowych, roli sportu w budowaniu międzynarodowego wizerunku państwa oraz swego rodzaju podmiotowości dyplomatycznej międzynarodowych organizacji zarządzających sportem.

W kontekście dyplomacji sportowej jako narzędzia kształtowania stosunków między państwami zakres badania został ograniczony do pozytywnej dyplomacji sportowej państw. Zdecydowano się nie uwzględniać aspektów negatywnych związanych z bojkotami czy izolacją sportową, gdyż zostały już one dość dogłębnie przebadane i omówione w literaturze światowej, a ponadto autor zajmował się tego typu kwestiami w przeszłości[19], aczkolwiek nie w kategoriach dyplomacji sportowej. Pominięto też próby wykorzystywania sportu do zacieśniania relacji między państwami, takie jak wzmacnianie bloku radzieckiego poprzez sport w okresie zimnej wojny czy integrowanie dawnych kolonii dzięki organizacji wspólnych imprez (por. Igrzyska Wspólnoty Narodów oraz Igrzyska frankofoń-

---

[18] Warto dodać, że takie oddolne działania mogą mieć także wymiar negatywny, jak np. udział kibiców w bójkach podczas międzynarodowych wydarzeń sportowych.

[19] Por. M.M. Kobierecki, *„Sportowa wojna światowa". Implikacje polityczne międzynarodowej rywalizacji sportowej w okresie zimnej wojny*, Łódź 2017.

skie). Zagadnienia te wiążą się z podobnymi procesami i mechanizmami jak przypadki poddane analizie, toteż w niniejszej książce znalazły się tylko opisy tych sytuacji, gdy sport służył do zbliżenia państw, których wzajemne stosunki miały wcześniej charakter nieprzyjazny bądź wrogi.

Rola sportu w kształtowaniu wizerunku międzynarodowego państw była tu rozpatrywana przede wszystkim w kontekście narzędzi, jakie mogą być stosowane przez państwa w tym celu. Chodziło o zidentyfikowanie metod wizerunkowej dyplomacji sportowej, ale także sprawdzenie, co determinuje różne rodzaje działań wdrażanych przez państwa w tym zakresie. W części poświęconej tej tematyce tylko pobieżnie zwrócono uwagę na ich skuteczność, gdyż autor zajmował się tym zagadnieniem w ramach innych badań[20], a ich wyniki zostały zamieszczone w osobnej publikacji.

Trzeci spośród szczegółowych przedmiotów badania dotyczy swego rodzaju podmiotowości dyplomatycznej międzynarodowych organizacji zarządzających sportem. We współczesnych rozważaniach na temat dyplomacji coraz częściej spotyka się postulat, że nie należy postrzegać jej jako sfery aktywności jedynie państw i ich zagranicznych przedstawicielstw. Mówi się o dyfuzji dyplomacji i pojawieniu się dyplomacji aktorów niepaństwowych, w tym organizacji pozarządowych takich jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOl)[21]. Ta część badania nawiązuje do koncepcji sportu jako dyplomacji według Stuarta Murraya i Geoffreya Pigmana[22]. Udział takich podmiotów jak MKOl w interakcjach z państwami wynika z posiadanych przez nie zasobów, atrakcyjnych dla państw z perspektywy ich dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie wizerunku międzynarodowego. Państwom zależy więc na współpracy z organizacjami sportowymi, a także godzą się na negocjacje i inne działania o charakterze dyplomatycznym z ich udziałem. W niniejszej książce dla tego typu aktywności czy podmiotowości organizacji sportowych zastosowano określenie „dyplomacja", aczkolwiek autor zdaje sobie sprawę, że jest to pewne uproszczenie. W literaturze przedmiotu w tym kontekście pojawia się też termin „pseudodyplomacja"[23].

---

[20] Zob. M.M. Kobierecki, P. Strożek, *Sport as a Factor of Nation Branding: A Quantitative Approach*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 7–8, s. 697–712.

[21] B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji. Aktorzy, struktury, funkcje*, Lublin 2015, s. 375.

[22] Obejmuje ona dyplomatyczną reprezentację, komunikację i negocjacje pomiędzy aktorami niepaństwowymi (a niekiedy także między państwami), do których dochodzi na skutek toczącej się międzynarodowej rywalizacji sportowej. S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1099.

[23] J. Pamment, *Rethinking Diplomatic*…, s. 233.

W nawiązaniu do wskazanego wyżej przedmiotu badania podjęta została próba odpowiedzi na szereg pytań badawczych. Dotyczą one możliwości wykorzystywania sportu w kształtowaniu stosunków pomiędzy państwami oraz tego, w jakich sytuacjach sport może być pod tym względem użyteczny i jakie są charakterystyczne cechy tego typu instrumentalizacji sportu przez różne państwa. Druga grupa pytań badawczych odnosi się do wykorzystywania sportu do budowania międzynarodowego wizerunku państw oraz do tego, jakie metody mogą być stosowane w tym celu oraz co wpływa na ich wybór przez konkretne państwa. Podjęto też refleksję nad tym, czy międzynarodowe organizacje sportowe mogą przyjmować role aktorów dyplomacji[24], w jaki sposób może się to objawiać i z czego wynikać.

Niniejsza monografia została podzielona na cztery rozdziały. Rozdział pierwszy, zatytułowany *Konotacja kategorii „dyplomacja sportowa" – od oglądu potocznego do próby konceptualizacji*, ma charakter teoretyczny i odnosi się głównie do zasygnalizowanego wcześniej problemu, jakim jest chaos definicyjny związany z pojęciem dyplomacji sportowej. W rozdziale tym w pierwszej kolejności nawiązano do ewolucji rozumienia dyplomacji, ze szczególnym uwzględnieniem jej dyfuzji i rosnącej roli nowych podmiotów, a także do dyplomacji publicznej, stanowiącej kluczową obok dyplomacji sportowej kategorię, do której odwołuje się niniejsze badanie. Następnie dokonano rozszerzonej konceptualizacji kategorii dyplomacji sportowej, w której ramach skonfrontowano ze sobą jej najważniejsze ujęcia w celu wypracowania możliwie spójnego sposobu pojmowania tego terminu. Podjęto też zagadnienie podmiotów dyplomacji sportowej. W efekcie zaproponowano trzy sposoby rozumienia tej kategorii, które następnie krótko omówiono. Poświęcono im również kolejne rozdziały, o bardziej empirycznym charakterze, aczkolwiek została w nich także podjęta refleksja o charakterze teoretycznym.

Rozdział drugi, *Dyplomacja sportowa jako aktywność na rzecz kształtowania pozytywnych stosunków pomiędzy państwami*, opisuje sposoby wykorzystywania przez państwa sportu do wpływania na kształt stosunków międzynarodowych. Skoncentrowano się w nim zwłaszcza na próbach poprawy wzajemnych relacji między wrogo do siebie nastawionymi państwami. W części tej uwzględnione zostały następujące kazusy: dyplomacja pingpongowa ChRL–USA, dyplomacja krykietowa Indie–Pakistan, dyplomacja futbolowa Turcja–Armenia, wymiany lekkoatletyczne USA–ZSRR, wymiany koszykarskie USA–ZSRR, dyplomacja baseballowa USA–Kuba, dyplomacja hokejowa Kanada–ZSRR, dyplomacja tenisowa Chiny–Korea Południowa, dyplomacja sportowa Korea Północna–Korea

[24] W niniejszej książce stosowany jest termin „rola dyplomatyczna", przez którą należy rozumieć dyplomatyczną aktywność poszczególnych podmiotów bądź ich działanie w sposób podobny do działania państw prowadzących dyplomację.

Południowa, dyplomacja sportowa Iran–USA. Pierwsze trzy kazusy dotyczyły sytuacji, w których wymianę sportową wykorzystywano do nawiązania kontaktu przez politycznych przedstawicieli poszczególnych państw. Jako pierwsza opisana została dyplomacja pingpongowa, ponieważ jest ona najsilniej zakorzeniona w powszechnej świadomości jako przykład tego typu dyplomacji sportowej, a także okazała się szczególnie skuteczna w kształtowaniu stosunków międzynarodowych, stanowiąc pod tym względem swoisty wzorzec. Pozostałe studia przypadku nie miały już takiego charakteru i zostały uszeregowane pod względem chronologicznym, choć do pewnego stopnia jest to kwestia umowna ze względu na ich rozpiętość czasową. Wybór kazusów był podyktowany ich reprezentatywnością i typowością. Poszczególne przypadki zostały przeanalizowane z uwzględnieniem następujących zmiennych:

– czy kontakt sportowy był potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych,
– czy kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych,
– czy ciągłość wymian była zależna od aktualnego stanu stosunków politycznych,
– czy istniały formalne porozumienia sankcjonujące dyplomację sportową,
– czy wymiany sportowe były specjalnie aranżowane,
– czy przywiązywano wagę do zwycięstwa sportowego.

Poszczególne kazusy zostały także przebadane pod kątem tego, czy próby poprawy wzajemnych relacji miały charakter odgórny (były inicjowane przez rząd), czy oddolny. Zrealizowane w tej części badanie pozwoliło na sformułowanie szeregu uogólnień dotyczących tego typu dyplomacji sportowej. W ich efekcie zaproponowano trzy modele dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie międzynarodowe, biorąc pod uwagę pewne cechy charakterystyczne dla dyplomacji sportowych z udziałem poszczególnych aktywnych w tym zakresie państw – Stanów Zjednoczonych, Związku Radzieckiego i Chińskiej Republiki Ludowej. Podjęto też próbę przetestowania hipotez, według których: sport może stanowić użyteczne narzędzie kształtowania stosunków pomiędzy państwami przez stwarzanie odpowiednich okoliczności (H1); nie istnieje bezpośrednia korelacja pomiędzy rodzajem sportu wykorzystanym w dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw a jej skutecznością (H2).

W rozdziale trzecim, *Dyplomacja sportowa jako środek kreowania pożądanego wizerunku państw*, podjęte zostały zagadnienia związane z wykorzystywaniem sportu w ramach działań ukierunkowanych na podnoszenie prestiżu międzynarodowego państwa oraz kształtowanie jego pożądanego zewnętrznego wizerunku. Poszczególne państwa, które uwzględniono w badaniu (Stany Zjednoczone, Chiny, Rosja/ZSRR, Wielka Brytania, Norwegia, Katar i Kosowo), zostały przeanalizowane pod kątem ich działań związanych z wykorzystywaniem sportu do poprawy sposobu ich postrzegania przez międzynarodową opinię publiczną. Wybór państw poddanych badaniu podyktowany był przede wszystkim prowadzeniem przez nie wizerunkowej dyplomacji sportowej, nie wszystkie państwa świata wykazują się bowiem aktywnością na tym polu. Ponadto wytypowano je tak, aby

różniły się od siebie poziomem bogactwa, wielkością czy reżimem politycznym, a zatem będą to państwa demokratyczne i niedemokratyczne, superpotęgi i potęgi regionalne oraz państwa o mniejszych możliwościach wpływania na środowisko międzynarodowe. Wiąże się to z potrzebą udzielenia odpowiedzi na pytanie badawcze dotyczące tego, jakie metody wizerunkowej dyplomacji sportowej realizowane są przez różne rodzaje państw. Oczywiście mogą się pojawić wątpliwości, dlaczego wyselekcjonowano te a nie inne kazusy, pomijając chociażby Niemcy, Japonię, Koreę Południową czy Brazylię. Są to jednak demokratyczne potęgi regionalne, które zostały już w książce uwzględnione na innych przykładach. Stany Zjednoczone, Chiny i Rosja to państwa szczególnie silne pod względem sportowym oraz aktywne w dziedzinie dyplomacji publicznej, toteż ich brak w analizie byłby trudny do zaakceptowania. Wielka Brytania z kolei, mimo że jest państwem znacznie od nich mniejszym (choć wciąż dość dużym), w ostatnich latach bardzo się zaktywizowała w dziedzinie wizerunkowej dyplomacji sportowej, m.in. organizując wiele imprez sportowych, w tym igrzyska olimpijskie, oraz znacznie podniosła poziom sportu elitarnego.

Pozostałe trzy państwa poddane analizie uznaje się za małe. Kryteria dotyczące państw małych mogą być bardzo różne, ale najczęściej opierają się na liczbie ludności. Według jednej z analiz dotyczących polityk sportowych państwa małe mają populację liczącą mniej niż 10 milionów ludzi – i taką ich definicję przyjęto w niniejszej książce (dodajmy, że mikropaństwa mają poniżej 1,5 miliona mieszkańców)[25]. Spośród państw małych do badania wybrano trzy znajdujące się w zu-

---

[25] B. Houlihan, J. Zheng, *Small States: Sport and Politics at the Margin*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2014, vol. 7, no. 3, s. 330. Właśnie 10 milionów mieszkańców uznało także za górną granicę populacji państw małych Forum Państw Małych przy ONZ (zob. M. Ratajczak, J. Ziobroń, *Dyplomacja publiczna państw małych. Przypadek Szwajcarii i Litwy*, „Sprawy Międzynarodowe" 2013, nr 4, s. 70). Istnieją jednak także inne sposoby ich kategoryzowania, np. na podstawie wielkości terytorium, zasobności w bogactwa naturalne, wielkości PKB, wielkości wydatków wojskowych, wpływów międzynarodowych etc. (zob. M. Sułek, *Małe państwa europejskie w świetle syntetycznych miar potęgi*, [w:] *Małe państwa Europy. Specyfikacja systemu politycznego i aktywności międzynarodowej*, red. D. Popławski, Warszawa 2009, s. 20; J.A.K. Hey, *Introducing Small State Foreign Policy*, [w:] *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behaviour*, red. J.A.K. Hey, Boulder 2003, s. 2). Według jeszcze innej koncepcji państwa małe są zamieszkiwane przez mniej niż 1 milion ludzi, bądź też pomiędzy 10 a 15 milionów w wypadku rozwiniętych gospodarek i 20–30 milionów w wypadku państw słabo rozwiniętych gospodarczo. Należy przy tym rozróżnić państwa małe od słabych, bowiem państwo małe może być zarazem silne (P. Sutton, *The Concept of Small States in the International Political Economy*, „The Round Table" 2011, vol. 100, no. 413, s. 141–144). Powszechnie uznaje się, że rozwijające się państwa małe mają najczęściej większą populację niż rozwinięte państwa małe (R. Steinmetz, A. Wivel, *Introduction*,

pełnie innej sytuacji na arenie międzynarodowej, posiadające różne cele polityki zagranicznej, a przede wszystkim dysponujące innymi możliwościami działania. Pierwszym z nich jest Kosowo – państwo, którego podmiotowość międzynarodowa jest kwestionowana przez część rządów oraz które posiada ograniczone zasoby finansowe. Drugim jest Katar, który z kolei należy do najbogatszych państw świata jeśli chodzi o PKB na jednego mieszkańca. Obydwa państwa uczyniły z dyplomacji sportowej ważne narzędzie realizowania swojej polityki zagranicznej, aczkolwiek z natury rzeczy ich cele i możliwości działania są różne. Trzecim badanym państwem małym jest Norwegia. Posiada ona ugruntowaną pozycję międzynarodową, jest wysoko rozwinięta i bardzo zamożna. Została uwzględniona w badaniu, ponieważ posiada bardzo silną markę narodową, w przeciwieństwie do pozostałych małych państw jest skonsolidowaną demokracją, a ponadto w jej wypadku dyplomacja sportowa nie stanowi kluczowego narzędzia realizacji działań wizerunkowych, a jedynie jedno z nich, przy czym w niedalekiej przeszłości organizowała wielkie wydarzenia sportowe (co odróżnia ją np. od Szwecji).

Poszczególne państwa były badane w kontekście metod wizerunkowej dyplomacji sportowej zidentyfikowanych na etapie badań wstępnych i uwzględnionych w formie teoretycznej w rozdziale pierwszym. Należą do nich: wymiany sportowe, organizacja imprez sportowych, osiąganie sukcesów sportowych, sportowa pomoc rozwojowa, rozpoznawalność sportu, inwestowanie w sport, udział w sporcie. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że pomimo zastosowania protokołów studiów przypadku podział części poświęconych różnym państwom na podrozdziały nie jest do końca koherentny. Przyjęto bowiem, że w pierwszej kolejności prezentowane będą metody dominujące w poszczególnych państwach, a ponadto niektóre z nich nie stosują działań wykorzystywanych przez inne, toteż w omawiających je podrozdziałach w ogóle nie zostały one uwzględnione. Niektóre z metod wizerunkowej dyplomacji sportowej powiązane też były z innymi aktywnościami, np. sportowa pomoc rozwojowa najczęściej łączyła się z wymianami sportowymi (poza przypadkami Norwegii i Kataru). Strukturę podrozdziałów dostosowano zatem do konkretnego studium przypadku, aby zapewnić przejrzystość wywodu, podczas gdy w sposób jednolity na podstawie protokołów studiów przypadku wszystkie badane państwa były rozpatrywane w części podsumowującej.

[w:] *Small States in Europe. Challenges and Opportunities*, red. R. Steinmetz, A. Wivel, Surrey 2010, s. 6). Z kolei państwa średnie to te, których populacja waha się od kilku do kilkudziesięciu milionów. W jednym z badań do państw średnich zaliczono Australię, Izrael, Holandię i Koreę Południową, a także – Estonię (S. van der Meer, *Medium-Sized States in International Cyber Security Policies*, Clingendael, December 2016, s. 1, https://www.clingendael.nl/sites/default/files/PB_Medium_sized_states_international_cyber_security.pdf [dostęp: 11.05.2017]).

Aktywności poszczególnych państw na polu wizerunkowej dyplomacji sportowej zostały zbadane w odniesieniu do następujących zmiennych: wielkość państwa (ze względu na populację), jego zamożność (na podstawie PKB *per capita*), reżim polityczny. Dodatkowo uwzględniono kosztowność poszczególnych metod, czy sport traktowany był priorytetowo w ramach szerszych działań na rzecz kształtowania wizerunku oraz czy przy okazji podejmowanej aktywności doszło do „strat wizerunkowych" – sytuacji, w których wdrażanie pewnych działań z zakresu wizerunkowej dyplomacji sportowej prowadziło także do upowszechniania negatywnych komunikatów na temat danego państwa, np. w związku z międzynarodową krytyką, protestami itp. Wzięto też pod uwagę, które metody zostały potraktowane priorytetowo przez poszczególne państwa oraz czy były one realizowane jako inicjatywy odgórne (inspirowane przez rząd), czy oddolne. Pozwoliło to na poczynienie szeregu uogólnień oraz przetestowanie hipotez, zgodnie z którymi metody wizerunkowej dyplomacji sportowej państw są determinowane przez ich zasoby oraz reżim polityczny (H3); państwa niedemokratyczne opierają się przede wszystkim na działaniach odgórnych, podczas gdy demokratyczne na oddolnych (H4); państwa mogą korzystać pod względem wizerunkowym z aktywności aktorów niepaństwowych powiązanych z nimi terytorialnie, nawet jeśli same pozostają pasywne (H5).

Rozdział czwarty, zatytułowany *Dyplomacja organizacji zarządzających międzynarodowym sportem*, ma nieco inny charakter niż dwa wcześniejsze. Nawiązano w nim do ujęcia dyplomacji sportowej łączącej się z działalnością międzynarodowych organizacji zarządzających sportem, przez które należy rozumieć odpowiedzialne za poszczególne dyscypliny sportowe międzynarodowe federacje oraz stojący na czele Ruchu Olimpijskiego Międzynarodowy Komitet Olimpijski, stanowiący w pewnym sensie ciało zwierzchnie międzynarodowego sportu. W rozdziale tym rozważania wychodzą częściowo poza przyjętą ramę dyplomacji publicznej i wskazują na sposób funkcjonowania międzynarodowych organizacji sportowych jako uczestników negocjacji międzynarodowych. Wciąż jednak głównym badanym podmiotem są w nim państwa, gdyż dyplomatyczna aktywność międzynarodowych organizacji sportowych rozpatrywana jest w kontekście dyplomacji publicznej państw, a organizacje sportowe traktowane są jako ich zewnętrzni interesariusze, z którymi rządy państw utrzymują kontakty i prowadzą negocjacje ze względu na posiadane przez organizacje sportowe zasoby niezbędne państwom do wykorzystywania sportu w celach wizerunkowych (chociaż nie tylko) – chodzi tu zwłaszcza o możliwość decydowania, kto będzie organizował imprezy sportowe oraz kto będzie w nich uczestniczył. Stanowi to główne założenie tej części badania, a o dyplomatycznej roli MKOl mają świadczyć ożywione kontakty pomiędzy tą organizacją a państwami.

Badanie realizowane w rozdziale czwartym dotyczyło przede wszystkim interakcji pomiędzy Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim a przedstawicielami państw. Analiza objęła sytuacje związane z wybieraniem gospodarzy

igrzysk olimpijskich, prowadzeniem negocjacji w sprawie organizacji igrzysk olimpijskich, uznawaniem Narodowych Komitetów Olimpijskich, próbami wywierania przez MKOl presji na państwa, z uwzględnieniem specyfiki kontaktów pomiędzy MKOl a przedstawicielami państw. Pod uwagę wzięto także zagadnienie funkcjonowania MKOl w pewnym sensie jako forum dyplomacji oraz te aspekty aktywności MKOl, które wiążą się z jego współpracą z Organizacją Narodów Zjednoczonych czy prowadzeniem różnego rodzaju programów rozwojowych i edukacyjnych. Poszczególne zagadnienia rozpatrywane były na podstawie reprezentatywnych sytuacji i procesów, celem badania nie było bowiem sprawdzenie, w jakim stopniu organizacje sportowe przyjmują dyplomatyczne role, ale czy i w jaki sposób to robią. Badanie miało zatem przede wszystkim charakter jakościowy, aczkolwiek przeprowadzone zostały także pewne analizy ilościowe – dotyczące wspierania kandydatur do organizacji igrzysk olimpijskich przez przedstawicieli władz państwowych oraz spotkań politycznych przedstawicieli państw z prezydentem MKOl Juanem Antonio Samaranchem podczas jego zagranicznych podróży. Posłużyły one do pokazania skali gotowości przedstawicieli państw do kontaktowania się z przedstawicielami organizacji sportowej.

W rozdziale czwartym podjęto próbę przetestowania trzech hipotez. Zgodnie z pierwszą z nich międzynarodowe organizacje sportowe w wybranych sferach uzyskują podmiotowość dyplomatyczną (H6). Druga, bardziej szczegółowa hipoteza, zakłada, że organizacje zarządzające międzynarodowym sportem mogą w pewnych sytuacjach skutecznie wywierać nacisk na państwa (H7); natomiast trzecia odwołuje się do możliwości stanowienia przez organizacje sportowe swoistego forum dla międzynarodowej dyplomacji (H8). Badanie pozwoliło także na sformułowanie szeregu uogólnień dotyczących dyplomacji organizacji sportowych. Efektem rozważań podjętych w tym rozdziale było zaprezentowanie modelu wyjaśniającego możliwości angażowania się przez nie w procesy dyplomatyczne z udziałem państw.

Rozdziały od drugiego do czwartego stanowią główną część badania przeprowadzonego w ramach przygotowywania niniejszej książki. Ze względu na swoją kompleksowość badanie wymagało zastosowania szeregu metod i technik badawczych, głównie jakościowych, opartych na rozumowaniu indukcyjnym wpisującym się w nurt behawioryzmu[26]. Kluczową metodą były porównawcze studia przypadku. W związku z tym w rozdziale drugim (dotyczącym dyplomacji sportowej będącej narzędziem kształtowania stosunków z innymi państwami) oraz trzecim (opisującym wykorzystywanie sportu do budowania międzynarodowego wizerunku państwa) badaniu poddano grupę kazusów wyselekcjonowanych z użyciem techniki wyboru przypadków typowych oraz pod kątem ich reprezentatywności. Pozyskane dane zostały następnie usystematyzowane

[26] T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe…*, s. 71.

za pomocą protokołów studiów przypadku w celu zapewnienia większej dokładności badania i wygenerowania bardziej holistycznego oglądu badanych przejawów dyplomacji sportowej. Zastosowanie protokołów studiów przypadku miało zagwarantować jak najbardziej jednolite podejście do każdego analizowanego kazusu, co niekiedy okazywało się problematyczne, biorąc pod uwagę dużą różnorodność włączonych do analizy przypadków. Oczywiście konsolidacja większej liczby studiów przypadku w ramach jednego badania wiązała się z mniej szczegółowym podejściem do każdego z nich. Badanie zostało jednak zaprojektowane w ten sposób, aby umożliwić sformułowanie generalizacji dotyczących badanych zjawisk, a możliwość taką w większym stopniu zapewniało podejście komparatystyczne niż skupienie się na pojedynczych kazusach. Następnie na podstawie pozyskanych danych o charakterze jakościowym poszczególne przypadki zostały porównane z zastosowaniem szeregu zmiennych.

W przeciwieństwie do rozdziałów drugiego i trzeciego, w rozdziale czwartym nie zostało przeprowadzone komparatywne studium przypadków, mimo że początkowo taka była intencja autora. Właściwsze wydało się jednak tutaj zbadanie różnych form kontaktów o charakterze dyplomatycznym pomiędzy państwami a organizacjami sportowymi na przykładzie jednej z nich – Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, toteż rozdział ten stanowi rozbudowane studium przypadku poświęcone właśnie tej organizacji, aczkolwiek cele badania wykraczają poza tę tematykę i nakierowane są na poznanie istoty funkcji i ról dyplomatycznych nie tylko MKOl, ale także innych organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. Decyzja o pogłębionej analizie MKOl wynika z założenia, że dyplomatyczna rola organizacji sportowych rośnie wraz ze wzrostem popularności sportów czy imprez sportowych, którymi administrują. Federacje w sportach niszowych będą miały zatem mniejsze znaczenie dyplomatyczne niż organizacje zarządzające najbardziej popularnymi sportami czy wydarzeniami o charakterze sportowym. Studium przypadku poświęcone MKOl miało więc pozwolić na zaobserwowanie możliwie największej liczby sposobów odgrywania dyplomatycznych ról przez organizację sportową.

Dane niezbędne do przeprowadzenia niniejszego badania pozyskiwano z wielu źródeł. W dużej mierze korzystano z dostępnej literatury dotyczącej zarówno dyplomacji sportowej (choć poza zagadnieniami wizerunkowego wykorzystania sportu przez państwa nie jest ona zbytnio rozbudowana), jak i historii sportu oraz Ruchu Olimpijskiego. Bardzo istotne były też przeprowadzone w ramach badania kwerendy archiwalne – w Archiwach Historycznych Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w Lozannie w Szwajcarii, w Archiwach Narodowych Stanów Zjednoczonych w College Park, w Szwedzkich Archiwach Narodowych Riksarkivet-Marieberg w Sztokholmie oraz w archiwach Muzeum FIFA w Zurychu w Szwajcarii. Szczególnie użyteczne okazały się badania przeprowadzone w Lozannie, które zaważyły na zawartości rozdziału czwartego. Natomiast kwerenda archiwalna w Stanach Zjednoczonych konieczna była do bardziej dogłębnego przeanalizowania dyplomacji sportowej Stanów Zjednoczonych (biorąc pod uwa-

gę braki w literaturze na ten temat). Dokumenty uzyskane w Szwecji pozwoliły na lepsze zrozumienie sytuacji związanej z przystępowaniem państw socjalistycznych do międzynarodowej rywalizacji sportowej (istotne zwłaszcza w kontekście tzw. kwestii niemieckiej), dawały bowiem wgląd w korespondencję powojennego prezydenta MKOl Sigfrida Endströma. W sposób zdalny korzystano także z archiwów Carl und Liselott Diem-Archiv w Kolonii w Niemczech, których zdigitalizowane kolekcje zostały udostępnione autorowi. W trakcie pozyskiwania danych przeprowadzono także kwerendy biblioteczne, w tym za granicą, gdzie skorzystano ze zbiorów: Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie (Stany Zjednoczone), Biblioteki w Centrum Studiów Olimpijskich w Lozannie (Szwajcaria), Biblioteki Deutsche Sporthochschule w Kolonii (Niemcy), biblioteki FIFA Museum w Zurychu (Szwajcaria) oraz Biblioteki FIFA International Centre for Sports Studies w Neuchâtel (Szwajcaria). Wykorzystano także doniesienia prasowe, przede wszystkim w formie elektronicznej, a także strony internetowe, w szczególności należące do organizacji sportowych i ministerstw.

Zgodnie z zamierzeniami badanie miało dotyczyć zagadnień jak najbardziej współczesnych. Jednakże charakter przedmiotu badawczego wymagał przyjęcia bardziej rozległej perspektywy czasowej, zwłaszcza jeśli chodzi o dyplomację sportową ukierunkowaną na zbliżenie państw, gdyż przypadków takiej instrumentalizacji sportu w ostatnich latach nie było wystarczająco dużo, aby dokonać analizy porównawczej, natomiast ich zaistnieniu sprzyjały chociażby realia zimnowojenne. Pewnym ograniczeniem była także dostępność dokumentów dotyczących Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, ponieważ badacze mają wgląd jedynie w dokumenty starsze niż dwadzieścia lat. Jako cezurę czasową przyjęto więc okres od zakończenia II wojny światowej, czyli moment, kiedy sport przyjął bardziej współczesną formę w związku ze znaczącym wzrostem jego popularności i coraz większą rolą mediów audiowizualnych. Starano się przy tym odwoływać do jak najbardziej współczesnych zagadnień, co w największym stopniu udało się w części poświęconej wykorzystywaniu dyplomacji sportowej do kształtowania międzynarodowego wizerunku państw.

Jak wiemy, światowe badania na temat dyplomacji sportowej dopiero się rozwijają. Warto odnotować, że pojawiły się już poświęcone temu zagadnieniu numery tematyczne wysokiej klasy czasopism takich jak „Diplomacy & Statecraft" w 2016 roku, „The Hague Journal of Diplomacy" w 2013 roku oraz „Sport in Society" w 2014 roku. Jeśli chodzi o publikacje książkowe, na szczególną uwagę zasługują dwa dzieła zbiorowe i jedna monografia. *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945* pod redakcją Heather L. Dichter i Andrew L. Johnsa[27] oraz *Case Studies in Sport Diplomacy* pod redakcją Craiga

[27] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014.

Eshericka, Roberta Bakera, Stevena Jacksona i Michaela Sama[28] to zbiory studiów przypadku dotyczących dyplomacji sportowej rozumianej w stosunkowo szeroki sposób, uwzględniających takie zjawiska, jak wymiany sportowe ukierunkowane na poprawę stosunków między państwami, organizacja imprez sportowych i jej dyplomatyczne cele itp. Obie pozycje stanowiły źródło wielu danych niezbędnych do napisania niniejszej książki. Z kolei *Diplomatic Games* okazała się jedną z inspiracji do podjęcia przez autora badań na ten temat.

Spośród monografii traktujących o dyplomacji sportowej należy wspomnieć o *International Diplomacy and the Olympic Movement* autorstwa Aarona Beacoma. W książce tej opisane zostało zagadnienie dyplomatycznej roli Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego oraz igrzysk olimpijskich. Beacom zaprezentował m.in. koncepcję „olimpizmu jako dyplomacji", zgodnie z którą igrzyska olimpijskie mogą być rozpatrywane jako wydarzenie dyplomatyczne samo w sobie. Autor, wykorzystując wielointeresariuszowy model dyplomacji, odniósł się zarazem do zróżnicowanego charakteru współczesnej dyplomacji, w której jest miejsce dla aktorów niepaństwowych. W publikacji tej podjęto rozważania nie tylko natury empirycznej, ale także teoretycznej, co znacznie podnosi jej wartość naukową. W momencie ukończenia prac nad niniejszą monografią i jej złożenia do druku ukazały się ponadto dwie nowe publikacje – dzieło zbiorowe *Sport and Diplomacy. Games within Games* pod redakcją J. Simona Rofe[29] oraz monografia *Sports Diplomacy: Origins, Theory and Practice* autorstwa Stuarta Murraya[30].

Poza wspomnianymi wyżej publikacjami książkowymi literatura naukowa z zakresu dyplomacji sportowej obejmuje przede wszystkim artykuły w czasopismach naukowych oraz rozdziały w dziełach zbiorowych. Jeśli chodzi o rozważania teoretyczne, na uwagę zasługują zwłaszcza prace takich autorów, jak J. Simon Rofe, Stuart Murray i Geoffrey Pigman[31], oraz stosowne rozdziały w publikowanych przez rutynowane wydawnictwa podręcznikach dotyczących dyplomacji bądź sportu, jak choćby *The SAGE Handbook of Diplomacy*[32], *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*[33] czy *Routledge Handbook of Sport and Politics*[34].

---

[28] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017.

[29] *Sport and Diplomacy. Games within Games*, red. J.S. Rofe, Manchester 2018.

[30] S. Murray, *Sports Diplomacy. Origins, Theory and Practice*, New York 2018.

[31] Zob.: *idem*, *The Two Halves*…, s. 576–592; S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1098–1118; J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy*…, s. 212–230.

[32] S. Murray, *Sports Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 617–627.

[33] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*…, s. 708–726.

[34] U. Merkel, *Sport as a Foreign Policy and Diplomatic Tool*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, s. 28–38.

Stan badań empirycznych jest dość niejednolity, jeśli chodzi o różne aspekty omawianego zagadnienia. Z całą pewnością bardzo bogata jest literatura dotycząca negatywnej dyplomacji sportowej, która z przyczyn podanych powyżej nie będzie w niniejszej monografii szerzej rozpatrywana. Stosunkowo liczne są też materiały na temat wykorzystywania sportu do budowania międzynarodowego wizerunku państwa, zwłaszcza w kontekście organizacji imprez sportowych – igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 roku, w Londynie w 2012 oraz w Soczi w 2014[35]. Inaczej wygląda sytuacja, jeśli chodzi o pozostałe zagadnienia poruszane w niniejszej książce. Dyplomacja sportowa jako narzędzie kształtowania stosunków międzynarodowych najlepiej została zbadana na przykładzie dyplomacji pingpongowej, wydarzenia, które odbiło się szerokim echem wśród społeczeństw amerykańskiego i chińskiego[36]. Dużo rzadziej natomiast analizowane były inne kazusy, jakie uwzględniono w niniejszym opracowaniu. Podobnie rzecz się ma z dyplomacją organizacji sportowych. O ile istnieje niezwykle bogata literatura na temat Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego oraz innych organizacji zarządzających międzynarodowym sportem, ich historii i funkcjonowania, w tym w wymiarze politycznym, o tyle brakuje publikacji podejmujących kwestię podmiotowości dyplomatycznej organizacji sportowych, a najbardziej holistyczne ujęcie zaproponował przywoływany już tutaj Aaron Beacom.

Pod względem teoretycznym niniejsza książka nawiązuje przede wszystkim do koncepcji miękkiej siły Josepha Nye'a. Ową *soft power* Nye przeciwstawił *hard power* związanej z gospodarką i potencjałem militarnym. Autor ten stwierdził, że państwo może niekiedy realizować swoje cele bez konieczności uciekania się do gróźb czy wydatkowania znacznych środków. Wystarczy, że inne państwa będą chciały iść jego śladem – podziwiając wartości, jakie reprezentuje, naśladując jego przykład, aspirując do jego poziomu dobrobytu i otwartości. Miękka siła polega zatem według J. Nye'a na sprawianiu, aby „inni chcieli rozstrzygnięć takich jak

---

[35] Zob.: G. Xu, *Olympic Dreams. China and Sports 1895–2008*, Cambridge 2008; F. Hong, L. Zhouxiang, *The Politicisation of Sport in Modern China. Communists and Champions*, London 2013; *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, red. M.E. Price, D. Dayan, Ann Arbor 2008; *The Beijing Olympics: Promoting China. Soft and Hard Power in Global Politics*, red. K. Caffrey, London 2011; V.D. Cha, *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009; *The Global Impact of Olympic Media at London 2012*, red. A.C. Billings, A.M. Hardin, Abingdon 2015; *Leveraging Legacies from Sports Mega-Events. Concepts and Cases*, red. J. Grix, Basingstoke 2014; *The Sochi Predicament: Contexts, Characteristics and Challenges of the Olympic Winter Games in 2014*, red. B. Petersson, K. Vamling, Newcastle upon Tyne 2014; J. Boykoff, *Power Games. A Political History of the Olympics*, London 2016.

[36] Zob.: G. Xu, *Olympic Dreams…*; Y. Xia, *Negotiating with the Enemy. U.S. – China Talks during the Cold War, 1949–1972*, Bloomington 2006; N. Griffin, *Ping-Pong Diplomacy. The Secret History behind the Game that Changed the World*, New York 2014.

my”[37]. Takim zasobem będzie oczywiście także sport[38]. Jeśli zatem dyplomacja publiczna, do której zaliczana jest dyplomacja sportowa, stanowi narzędzie wykorzystywania zasobów *soft power* przez rządy do komunikowania opinii publicznej w innych państwach określonych treści oraz przyciągania jej[39], to dyplomacja sportowa stanowi pod tym względem narzędzie wykorzystywania w tym samym celu zasobu miękkiej siły, jakim jest sport.

Biorąc pod uwagę charakter prowadzonego badania, niezbędne okazało się także odniesienie do teorii stosunków międzynarodowych, przede wszystkim w kontekście podmiotów dyplomacji. Co prawda w centrum zainteresowania pozostają tutaj państwa jako aktorzy prowadzący dyplomację publiczną uwzględniającą sport, przyjęta perspektywa daleka jest jednak od państwocentrycznej, zarówno jeśli chodzi o aktorów bezpośrednio zaangażowanych w analizowane zjawiska, jak i o dyplomację organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. Książka bezpośrednio nawiązuje zatem do nurtu modernistycznego w badaniu stosunków międzynarodowych, w szczególności w kontekście liberalizmu instytucjonalnego i współzależności, rozwijanego przez takich autorów jak Joseph Nye, Robert Keohane i David Mitrany. Nurt ten wiąże się z rozszerzaniem pola badawczego o inne niż państwa podmioty, w tym organizacje międzynarodowe, narody bezpaństwowe, ruchy społeczne, a także oficjalne państwowe formy organizacji międzynarodowej współpracy, które wypracowują korporacje transnarodowe czy ruchy społeczno-polityczne[40]. W tym kontekście państwa nie tylko nie są rozpatrywane jako jedyne podmioty stosunków międzynarodowych, ale także zwraca się uwagę na możliwość współpracy pomiędzy nimi, która według Davida Mitrany'ego początkowo może być zainicjowana w sferze technicznej, a jeśli obie strony są nią usatysfakcjonowane – rozszerzona na inne sfery[41]. Odnosi się to do omawianej w rozdziale drugim konsensularnej funkcji sportu (gdzie rywalizacja sportowa stanowi taką „sferę techniczną”) oraz do dyplomacji organizacji sportowych przedstawionej w rozdziale czwartym. We wspomnianych tutaj koncepcjach nawiązuje się także do kwestii współzależności i powiązań

---

[37] J.S. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York 2004, s. 5.

[38] Mogą bowiem uchodzić za nie także możliwości organizacyjne, co wiąże się chociażby z umiejętnościami i możliwościami organizowania wielkich imprez sportowych.

[39] J.S. Nye, *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science” 2008, no. 616, s. 95.

[40] T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe…*, s. 74; J. Sadłocha, *Krytyczna analiza kategorii interesu w teorii stosunków międzynarodowych*, Wrocław 2015, s. 108–109.

[41] S. Burchill, *Liberalizm*, [w:] *Teorie stosunków międzynarodowych*, red. S. Burchill, R. Devetak, A. Linklater, M. Paterson, C. Reus-Smit, J. True, Warszawa 2006, s. 59; J. Trunkos, B. Heere, *Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships*, [w:] *Case Studies…*, s. 2.

występujących we współczesnym świecie oraz roli instytucji międzynarodowych[42], co odnosi się również do dyplomacji organizacji sportowych oraz ich roli w kształtowaniu stosunków międzynarodowych. Konceptualizacje dotyczące dyplomacji organizacji sportowych mogą też obejmować podejście transnarodowe[43].

W niniejszej książce uwzględniono ponadto koncepcję dyplomacji wielointeresariuszowej (*multistakeholder diplomacy*), określanej także jako sieciowa (*network diplomacy*)[44]. Zakłada ona rosnącą kompleksowość procesów związanych z prowadzeniem polityki, a co za tym idzie – konieczność szerszej współpracy, włączając wielu nowych aktorów w procesy dyplomatyczne[45]. Dyplomacja staje się przy tym aktywnością zorientowaną na tworzenie sieci złożonych z aktorów państwowych i niepaństwowych skupionych na zarządzaniu kwestiami wymagającymi zasobów, których nie posiada tylko jedna strona, państwa zaś funkcjonują jako „generatory dyplomacji". Mimo że w państwocentrycznym modelu dyplomacji również zwraca się uwagę na aktorów niepaństwowych, funkcjonują oni jedynie jako konsumenci dyplomacji, podczas gdy zgodnie z modelem wielointeresariuszowym mogą być też producentami efektów dyplomatycznych[46], lub – jak określa to Rhonda Zaharna – mogą uczestniczyć w sieciach sponsorowanych przez państwa, ale także samemu tworzyć sieci z udziałem podmiotów państwowych[47]. Model dyplomacji wielointeresariuszowej jest pomocny w badaniu interakcji pomiędzy wieloma interesariuszami, np. w analizie dyplomacji związanej z aplikowaniem o organizację igrzysk olimpijskich[48]. Państwa w poszukiwaniu potrzebnych im zasobów nawiązują współpracę z podmiotami sportowymi, włączając je w procesy dyplomatyczne. Właśnie w tym kontekście organizacje sportowe, takie jak Międzynarodowy

---

[42] P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Warszawa 2008, s. 25–26.

[43] M. Raś, *Podejście transnarodowe*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze…*, s. 75; R. Tenerowicz, *„Nowy liberalizm"*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze…*, s. 31.

[44] B. Hocking, J. Melissen, S. Riordan, P. Sharp, *Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in the 21st Century*, Report no. 1, The Hague 2012, s. 11.

[45] A. Beacom, *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012, s. 27.

[46] B. Hocking, *Multistakeholder Diplomacy. Foundations, Forms, Functions and Frustrations*, [w:] *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, red. J. Kurbalija, V. Katrandjiev, Malta–Geneva 2006, s. 13, 17.

[47] R. Zaharna, *Network Purpose, Network Design. Dimensions of Network and Collaborative Public Diplomacy*, [w:] *Relational, Networked and Collaborative Approaches to Public Diplomacy. The Connective Mindshift*, red. R.S. Zaharna, A. Arsenault, A. Fisher, New York 2013, s. 175.

[48] A. Beacom, *International Diplomacy…*, s. 28.

Komitet Olimpijski, stają się podmiotami dyplomacji, są bowiem interesariuszami dyplomacji państw, które chcą wykorzystać popularność sportu w celach wizerunkowych (w ramach dyplomacji publicznej). Interesariuszami mogą być także krajowe podmioty sportowe – federacje, ligi czy kluby sportowe, których zasoby również mogą służyć owym celom.

W trakcie badania natrafiono na szereg trudności. Przede wszystkim wiązały się one z małą liczbą opracowań naukowych na interesujący nas temat – choć zarazem sytuacja ta dawała szanse na przeprowadzenie bardziej nowatorskiego badania. Sporym kłopotem okazał się wspominany już chaos definicyjny. Definicje dyplomacji sportowej proponowane przez rozmaitych autorów znacznie się od siebie różnią, co wymusiło konieczność zaproponowania jej autorskiego ujęcia. Brak jednoznacznych ustaleń co do podmiotów dyplomacji sprawił, że niezbędne było nawiązanie do dyskusji toczących się wokół takich pojęć jak nowa dyplomacja czy nowa dyplomacja publiczna. Podczas przygotowywania książki pojawiła się też wątpliwość odnośnie rozróżnienia pomiędzy rozpatrywaną w rozdziale drugim dyplomacją sportową związaną z kształtowaniem stosunków międzynarodowych oraz omawianą w rozdziale trzecim tzw. wizerunkową dyplomacją sportową. Niektóre z podejmowanych w ich ramach działań są bowiem do siebie bardzo podobne, a ponadto mogą pojawić się głosy, że przejawy dyplomacji sportowej z rozdziału drugiego w rzeczywistości mają także charakter działań na rzecz kształtowania wizerunku. Przyjęto jednak, że dyplomacja sportowa ukierunkowana na kształtowanie stosunków z innymi państwami wiąże się z konkretnymi, łatwymi do zidentyfikowania celami politycznymi, takimi jak zbliżenie między państwami czy przełamywanie izolacji międzynarodowej, podczas gdy dyplomacja sportowa ukierunkowana na budowanie wizerunku państwa ma cele bardziej ogólne. Pewna trudność pojawiła się też w części badania dotyczącej dyplomatycznej aktywności organizacji sportowych – w związku z badaniem częstotliwości spotkań prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha z przedstawicielami władz politycznych państw. Dokumentacja, z której korzystano, nie objęła wszystkich jego podróży, a ponadto nie były dostępne stosowne dane na temat kolejnych prezydentów komitetu. Założono zatem, że dostępne dane są wystarczające do zidentyfikowania ogólnego trendu, mając jednak świadomość pewnego ograniczenia tej części badania.

Brak dostatecznej liczby opracowań naukowych na temat dyplomacji sportowej wymusił oparcie sposobów gromadzenia danych niezbędnych do realizacji niektórych części badania na kwerendzie archiwalnej. Jak wspomniano, najbardziej użyteczne okazały się archiwa Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Natomiast korzystanie z drugiego kluczowego źródła – Archiwów Narodowych Stanów Zjednoczonych – okazało się dość kłopotliwe i czasochłonne, gdyż dokumenty dotyczące sportu znajdują się tam w wielu różnych katalogach. Pojawiały się także nieścisłości, przede wszystkim w zapisie nazwisk w badanej korespondencji. W efekcie zdecydowano, że w niniejszej książce stosowana bę-

dzie oryginalna pisownia z korespondencji – w niektórych sytuacjach różna dla tych samych osób. Dodajmy też, że zgromadzony materiał był tak obszerny, że konieczna była jego znacząca selekcja.

Niektóre fragmenty niniejszej książki (rozdziały pierwszy i drugi) zostały opublikowane w formie artykułów naukowych. Początkowo wynikało to z konieczności przeprowadzenia badań wstępnych i poddania ich recenzjom (część teoretyczna). Projekt był ponadto finansowany przez Narodowe Centrum Nauki w ramach przyznanego autorowi grantu badawczego, co wiązało się z upublicznianiem wyników badań w formie publikacji o zasięgu międzynarodowym (studia przypadków)[49]. Autor pragnie jednak nadmienić, że podjęte w niniejszej monografii badanie miało inne cele niż wspomniane publikacje o charakterze studiów przypadku. Głównym zadaniem było bowiem zidentyfikowanie ogólnych prawidłowości dotyczących dyplomacji sportowej oraz zaproponowanie modeli tłumaczących jej rolę w stosunkach międzynarodowych. Fragmenty ogłoszonych artykułów posłużyły jako źródło danych niezbędnych do przeprowadzenia badań porównawczych, zostały także zaktualizowane na podstawie nowych informacji.

---

[49] Zob.: M.M. Kobierecki, *Sports Diplomacy of Norway*, „International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2017, vol. 20, no. 1, s. 131–146; *idem*, *Dyplomacja futbolowa jako próba normalizacji stosunków dwustronnych Armenia–Turcja w XXI wieku*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2017, nr 3, s. 177–190; *idem*, *Sports Performance and Shaping International Image of a China: Towards Beijing 2008 Olympic Games*, „Polish Political Science Yearbook" 2017, vol. 46, no. 1, s. 138–150; *idem*, *American-Soviet Track and Field Exchanges as a Tool of Shaping Bilateral Political Relations*, „Historia i Polityka" 2017, nr 20(27), s. 65–78; *idem*, *Stosunki amerykańsko-irańskie jako przykład próby zbliżenia wrogich państw z wykorzystaniem sportu*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne" 2017, t. 53, s. 49–66; *idem*, *Amerykańsko-radzieckie wymiany koszykarskie jako przypadek z pogranicza pozytywnej i negatywnej dyplomacji sportowej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica" 2016, t. XVII, s. 159–170; *idem*, *Dyplomacja sportowa jako kategoria nauk o polityce*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne" 2016, nr 51, s. 113–128; *idem*, *Dyplomacja krykietowa Indie–Pakistan jako forma dialogu między skonfliktowanymi państwami*, „Polityka i Społeczeństwo" 2016, nr 2(14), s. 15–26; *idem*, *Canada – USSR Hockey Exchanges. Between Positive and Negative Sports Diplomacy*, „Historia i Polityka" 2016, t. 25, nr 18, s. 19–32; *idem*, *Ping-Pong Diplomacy and Its Legacy in the American Foreign Policy*, „Polish Political Science Yearbook" 2016, vol. 45, s. 304–316; *idem*, *Amerykańsko-kubańska dyplomacja baseballowa jako przykład działania na rzecz zbliżenia wrogich państw*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2016, t. 52, nr 1, s. 229–250; *idem*, *Dyplomacja sportowa. Sport jako arena prowadzenia dyplomacji międzynarodowej*, „Kultura i Polityka" 2015, nr 17, s. 109–122; *idem*, *Sport jako zasób w kształtowaniu międzynarodowego wizerunku Wielkiej Brytanii*, „Społeczeństwo i Polityka" 2017, nr 2(51), s. 11–29.

Autor pragnie podziękować żonie Annie oraz dzieciom Juliuszowi i Oliwii za wyrozumiałość i cierpliwość podczas przygotowywania niniejszej książki, a także rodzicom i teściom. Wyrazy wdzięczności należą się też pracownikom Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Za cenne rady i sugestie dziękuję w szczególności prof. Eugeniuszowi Ponczkowi, prof. Alicji Stępień-Kuczyńskiej, prof. Andrzejowi Sepkowskiemu, prof. Jackowi Reginii-Zacharskiemu oraz prof. Andrzejowi Dubickiemu.

Przeprowadzenie niniejszego badania zostało sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach programu Sonata (projekt badawczy nr 2015/19/D/HS5/00513).

Rozdział 1

KONOTACJA KATEGORII „DYPLOMACJA SPORTOWA" – OD OGLĄDU POTOCZNEGO DO PRÓBY KONCEPTUALIZACJI

1.1. Sport a dyplomacja

W kontekście terminologicznym dyplomacja sportowa polega na połączeniu sportu z dyplomacją. Rozpatrując znaczenie tego pojęcia, J. Simon Rofe zasugerował, że bardziej adekwatne byłoby określenie „sport i dyplomacja" ze względu na dwustronną zależność pomiędzy tymi dwoma kategoriami[1]. Zwykle dyplomację sportową postrzega się w kategoriach pewnej konkretyzacji dyplomacji publicznej. Jeśli jednak weźmie się pod uwagę chociażby dyplomację międzynarodowych organizacji sportowych, to ich aktywność czy podmiotowość w sferze dyplomatycznej w większym stopniu odnosi się do bardziej klasycznego rozumienia dyplomacji. Można zatem przyjąć, że dyplomacja organizacji sportowych jest efektem aktywności państw, dla których organizacje sportowe stają się interesariuszami dyplomacji publicznej.

Tradycyjne ujęcia dyplomacji określały ją jako zarządzanie stosunkami między państwami[2]. Julian Sutor w *Leksykonie dyplomatycznym* uznał ją za narzędzie realizacji polityki zagranicznej państwa[3]. Ryszard Frelek zdefiniował dyplomację jako działalność organów państwa i jego zagranicznych przedstawicielstw w celu ochrony i realizacji jego interesów zewnętrznych w sposób pokojowy[4]. Hans Morgenthau rozpatrywał dyplomację w kategoriach potęgi państwa, jako instrument zapewniania pokoju, którego celem jest wspieranie interesu narodowego za pomocą środków pokojowych[5]. Ten sam autor jako zorganizowane instrumenty dyplomacji wyróżnił jedynie ministerstwa spraw zagranicznych oraz reprezentantów dyplomatycznych

---

[1] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 214.

[2] H. Bull, *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Basingstoke 2012, s. 157.

[3] J. Sutor, *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2010, s. 97.

[4] R. Frelek, *Dzieje dyplomacji*, Toruń 2007, s. 5.

[5] H. Morgenthau, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, przeł. R. Włoch, Warszawa 2010, s. 355.

wysyłanych przez ministerstwa spraw zagranicznych do innych państw[6]. Państwocentryczne podejście do dyplomacji zostało także wyrażone w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 1961 roku[7]. W głównym nurcie nauki o stosunkach międzynarodowych dyplomacja była badana przede wszystkim jako działalność państw, co wynika z państwocentrycznego podejścia tej dziedziny naukowej[8]. Taki tradycyjny stosunek do dyplomacji charakteryzuje powiązanie dyplomacji z suwerennością oraz wysoką polityką, gdzie za dyplomatów uważa się osoby posiadające odpowiednie predyspozycje i umiejętności[9].

Mimo że w literaturze naukowej dominuje raczej pogląd, że dyplomacja uprawiana jest jedynie przez państwa, wielu autorów uważa, że odnosi się ona do procesów mediacji i negocjacji wykraczających poza dane miejsce i czas, nie jest zatem ograniczona do systemu suwerennych państw[10]. Jak stwierdził jeden z autorytetów badań nad dyplomacją James Der Derian, dyplomacją jest mediacja pomiędzy zrażonymi wobec siebie jednostkami, grupami czy podmiotami[11]. Warto w tym miejscu odwołać się do tzw. wielkich debat teoretycznych w stosunkach międzynarodowych. Już przedstawiciele nurtu neorealistycznego rozwijającego się od końca lat siedemdziesiątych XX wieku uwzględniali pozapaństwowe podmioty stosunków międzynarodowych oraz zależności między nimi[12]. Obecność niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych uznaje się także w nurcie liberalnym, szczególnie w ujęciu liberalizmu instytucjonalnego[13]. Jeżeli zatem przyjmiemy, że w dzisiejszym świecie następuje dyfuzja władzy państwowej na rzecz innych aktorów, podważona zostaje także koncepcja dyplomacji państwowej jako głównego medium prowadzenia stosunków międzynarodowych[14]. Dyplomacja – jak pisał Marian Orzechowski – jest

---

[6] *Idem*, *Diplomacy*, [w:] *Diplomacy. Theory of Diplomacy*, vol. 1, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 63–64.

[7] E. Huijgh, *Public Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 439. Zob. *Vienna Convention on Consular Relations*, Done at Vienna on 24 April 1963.

[8] C.M. Constantinou, P. Sharp, *Theoretical Perspectives in Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, s. 16.

[9] B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji. Aktorzy, struktury, funkcje*, Lublin 2015, s. 31–32.

[10] A. Beacom, *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012, s. 18.

[11] J. Der Derian, *Mediating Estrangement: A Theory for Diplomacy*, „Review of International Studies" 1987, vol. 13, s. 93.

[12] J. Kukułka, *Teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2000, s. 97.

[13] J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007, s. 171, 214–215.

[14] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 19.

kategorią historycznie zmienną i niezwykle dynamiczną[15]. Na zmieniające się oblicze dyplomacji w sytuacji zimnowojennej zwracał uwagę w latach sześćdziesiątych klasyk badań nad dyplomacją Harold Nicolson[16]. Można więc przyjąć, że wraz z ewolucją współczesnych stosunków międzynarodowych w dyplomacji znalazło się miejsce także dla aktorów niepaństwowych. Według Tomasza Orłowskiego wynika to z szeregu zjawisk, takich jak rosnące znaczenie organizacji międzynarodowych i ponadnarodowych, globalizacja gospodarki, funkcjonowanie konsorcjów ponadnarodowych realizujących własną strategię rozwojową na skalę światową, tworzenie się światowego systemu rynków finansowych i codzienny obrót znacznymi środkami pieniężnymi, powstawanie struktur transnarodowych wymagających wspólnych działań międzynarodowych, rozwój środków komunikacji i stale rosnąca szybkość przekazu informacji, działalność organizacji pozarządowych jako nowych uczestników stosunków międzynarodowych, zmierzch tendencji izolacjonistycznych i bardziej redukcjonistyczne rozumienie ingerencji w sprawy wewnętrzne państw[17]. Jeśli chodzi o rolę organizacji pozarządowych, istotną w kontekście niniejszej książki, zwraca się uwagę na rosnącą ilość i różnorodność relacji pomiędzy państwami a właśnie organizacjami pozarządowymi[18]. Dochodzi zatem do przemian dyplomacji, multiplikacji jej aktorów i lokacji. Noé Cornago określił ową transformację dyplomacji jako proces jej pluralizacji, toteż powinno się raczej mówić o dyplomacjach niż dyplomacji[19].

Dyplomacja ewoluuje i staje się bardziej otwarta. W przeciwieństwie do wcześniejszej, bardzo zhierarchizowanej struktury, obecnie ma bardziej sieciowy charakter. Sieci te obejmują wielu aktorów, nie tylko rządowych, których nie dotyczą już granice państw[20]. Rebecca Adler-Nissen obok tradycyjnych aktorów dyplomacji, tj. państw, wymieniła władze subnarodowe i regionalne (np. Katalonii), organizacje międzyrządowe (jak np. Światowa Organizacja Zdrowia), wielonarodowe korporacje (np. Nestlé), celebrytów (jak np. George Clooney, który jest Posłańcem Pokoju ONZ) oraz organizacje pozarządowe (np. Transparency

---

[15] M. Orzechowski, *Nowoczesna dyplomacja (geneza, ewolucja, istota, charakter, rola)*, [w:] *Dyplomacja*, red. M. Wilk, Łódź 2002, s. 13.

[16] Zob. H. Nicolson, *Diplomacy Then and Now*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 334–342.

[17] T. Orłowski, *Miejsce dyplomacji w strukturze stosunków międzynarodowych końca XX wieku. Studia i materiały*, Warszawa 1998, s. 3–4.

[18] A.F. Cooper, B. Hocking, *Governments, Non-Governmental Organisations and the Re-calibration of Diplomacy*, „Global Society" 2000, vol. 14, no. 3, s. 364.

[19] N. Cornago, *Plural Diplomacies. Normative Predicaments and Functional Imperatives*, Leiden–Boston 2013, s. 58–59.

[20] B. Hocking, *Diplomacy and Foreign Policy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, s. 72.

International)[21], przy czym za kluczowych dyplomatycznych aktorów niepaństwowych uważa się niezwiązane z żadnym konkretnym terytorium organizacje pozarządowe (można do nich zaliczyć organizacje sportowe jak MKOl czy międzynarodowe federacje sportowe) oraz korporacje transnarodowe[22]. Nowy model stosunków międzynarodowych zakłada więc, że państwa w dalszym ciągu pozostają kluczowymi podmiotami, ale bynajmniej nie jedynymi[23]. Co więcej, ze względu na globalizację i rosnące współzależności znaczenie państw zmniejsza się w porównaniu do innych aktorów[24]. Łączy się z tym pojęcie konwencjonalnych anomalii, które dotyczą podmiotów niepaństwowych z powszechnie uznaną pozycją dyplomatyczną[25].

Z zagadnieniami tymi wiąże się także pojęcie polilateralizmu, odnoszone do trzeciego wymiaru dyplomacji obok jej form bilateralnej i multilateralnej. Obejmuje ono relacje pomiędzy podmiotami państwowymi (państwa, grupy państw, organizacje międzynarodowe oparte na państwach) oraz podmiotami niepaństwowymi. Zgodnie z tym podejściem aktorzy niepaństwowi rozwijają regularne stosunki dyplomatyczne uwzględniające sprawozdawczość, komunikowanie, negocjowanie i reprezentowanie, bez konieczności wzajemnego uznawania suwerenności partnera[26]. Tego rodzaju podejścia teoretyczne pozwalają zatem na włączenie do analiz współczesnej dyplomacji także działań w sferze międzynarodowej aktorów sportowych (zob. rozdział czwarty niniejszej książki). I tak Geoffrey Wiseman, pisząc na temat polilateralizmu, zaliczył Międzynarodowy Komitet Olimpijski do aktorów transnarodowego społeczeństwa obywatelskiego, którzy nie działają na rzecz zysku oraz promują i wspierają cele społeczno-polityczne w wymiarze ponadnarodowym, angażując się w interakcje dyplomatyczne[27].

We współczesnych rozważaniach nad dyplomacją pojawia się także pojęcie nowej dyplomacji[28] oznaczające, że państwa ustępują pola aktorom niepaństwo-

---

[21] R. Adler-Nissen, *Diplomatic Agency*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, s. 93.

[22] B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji*…, s. 368–369.

[23] J. Heine, *From Club to Network Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 57.

[24] W. Reinecke, *Global Public Policy: Governing without Government?*, Washington, D.C. 1998, s. 52.

[25] C.M. Constantinou, P. Sharp, *Theoretical Perspectives*…, s. 21.

[26] E. Huijgh, *Public Diplomacy*, s. 442.

[27] G. Wiseman, *"Polylateralism": Diplomacy's Third Dimension*, „Public Diplomacy Magazine" 2010, vol. 1, s. 27.

[28] O nowej dyplomacji mówiono także w kontekście jej przemian po I wojnie światowej. Zgodnie z postulatami nowa dyplomacja miała być bardziej otwarta i oparta na zasadach moralnych. Było w niej miejsce dla nowych państw, jej nowe formy obejmowały dyplomację wielostronną i kongresową. S. Sofer, *Old and New Diplomacy: A Debate Revisited*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, s. 398, 402, 405.

wym ze względu na fragmentację instytucji dyplomatycznych oraz trend, zgodnie z którym dyplomacja staje się bardziej publiczna i w większym stopniu zależy od oddolnej mobilizacji. Nowa dyplomacja[29] zakłada, że w niektórych sferach dyplomacja oficjalna pozostaje nadrzędna, podczas gdy w innych „nowi dyplomaci" konkurują z działaniami rządów, a także kompensują brak ich aktywności[30]. Odnosi się to do dyplomacji sportowej toczącej się niejako poza inicjatywą czy kontrolą rządów, aczkolwiek w interesie państw (zagadnienie to będzie szerzej rozwijane w rozdziałach drugim i trzecim). Dyplomacja organizacji sportowych o charakterze transnarodowym natomiast ma nieco inny charakter, ich działalność nie rekompensuje bowiem braku na danym polu aktywności struktur państwowych. Dyplomacja takich organizacji jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski wynika raczej z ich pozycji oraz posiadanych zasobów, a ich atrakcyjność dla państw sprawia, że te ostatnie chcą się angażować w procesy dyplomatyczne z udziałem organizacji sportowych.

W kontekście rozważań podjętych w niniejszej książce interesująca jest także koncepcja dyplomacji korporacyjnej (*corporate diplomacy*), typowej dla czasów neoliberalnej globalizacji, zgodnie z którą – mimo że państwa narodowe pozostają kluczowymi podmiotami stosunków międzynarodowych – nastąpiło przesunięcie wpływów ze sfery publicznej na prywatną i ze sfery narodowej na transnarodową[31]. Wiąże się z tym oczywiście wspomniane wcześniej przypisywanie coraz większego znaczenia aktorom niepaństwowym działającym na arenie międzynarodowej, w szczególności korporacjom transnarodowym oraz organizacjom pozarządowym.

Tak więc we współczesnym, zglobalizowanym świecie pełnym rozmaitych współzależności tradycyjna dyplomacja rozumiana jako narzędzie prowadzenia stosunków między państwami nie jest już wystarczająca, toteż pojawiło się miejsce dla szeregu nowych podmiotów dyplomacji, w tym sportowych. Owa zmieniająca się natura dyplomacji otworzyła pole do angażowania się w dyplomację międzynarodowych podmiotów sportowych, formalnie stanowiących najczęściej międzynarodowe organizacje pozarządowe, ale także odświeżyła repertuar działań państw w tym zakresie, tworząc możliwość wykorzystywania pod tym względem aktorów niepaństwowych o terytorialnym charakterze.

---

[29] Pojawiają się również takie jej określenia, jak polilateralizm, plurilateralizm, złożony multilateralizm, dyplomacja niekonwencjonalna, nieoficjalna, dyplomacja wielościeżkowa (*multi-track diplomacy*). B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji*…, s. 34.

[30] J.R. Kelley, *The New Diplomacy: Evolution of a Revolution*, „Diplomacy & Statecraft" 2010, vol. 21, no. 2, s. 294.

[31] S.J. Jackson, M.C. Dawson, *IOC-State-Corporate Nexus: Corporate Diplomacy and the Olympic Coup d'Etat*, „South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation" 2017, vol. 39, no. 1–2, s. 102.

1.1.1. Sport a dyplomacja publiczna

Istnieje dość silna tendencja do traktowania dyplomacji sportowej jako subkategorii dyplomacji publicznej. Właśnie w ten sposób została ona określona w dokumencie zawierającym wnioski i rekomendacje ze wspomnianego we wstępie zorganizowanego przez Polski Komitet Olimpijski sympozjum poświęconego sportowi i dyplomacji. Stwierdzono w nim, że należy uznać dyplomację sportową za „niezwykle ważny element dyplomacji publicznej […] sport może bowiem wspomóc wysiłki dyplomacji zmierzające do kształtowania pozytywnego wizerunku państwa i jego obywateli oraz promocji jako miejsca godnego odwiedzenia i bliższego poznania"[32]. W podobny sposób dyplomacja sportowa jest też ujmowana w dokumentach państw, które oficjalnie i w zinstytucjonalizowanej formie ją prowadzą. Nawiązania do wykorzystania sportu w dyplomacji publicznej można także znaleźć w wielu opracowaniach poświęconych tej tematyce. Jak stwierdziła Beata Ociepka, sport odgrywa istotną rolę w dyplomacji publicznej w związku z możliwością jego wykorzystania do budowania międzynarodowej pozycji państwa[33]. Do ustalenia miejsca dyplomacji sportowej w ramach dyplomacji publicznej niezbędne jest więc wyjaśnienie istoty pojęcia dyplomacji publicznej.

Dyplomacja publiczna rozwijała się na skutek rosnącego zróżnicowania i intensyfikacji stosunków międzynarodowych, które przełożyły się na konieczność większej specjalizacji dyplomacji i rozbudowę jej form. Obok wcześniejszej, tradycyjnej dyplomacji pojawiły się misje specjalne, dyplomacja konferencyjna i parlamentarna, dyplomacja problemów globalnych, ekologiczna, kulturalna, społeczna, wojskowa oraz właśnie publiczna[34]. Rozważania na jej temat prowadzono już w latach sześćdziesiątych XX wieku w Stanach Zjednoczonych, samo pojęcie zaś jest wiązane z byłym dyplomatą Edmundem Gullionem, który utworzył w owym czasie Centrum Dyplomacji Publicznej im. Edwarda R. Murrowa, aczkolwiek pierwsze użycia tego terminu, chociaż w nieco innych znaczeniach, odnotowano już w połowie XIX wieku[35]. Jak stwierdził Jerzy Wiatr, samo pojęcie nie jest niczym nowym i podobne działania były podejmowane już w starożytności, a za przykład mogą posłużyć przemówienia mężów stanu w antycznej Grecji, które były wyrazem dążeń do kształtowania opinii obywateli innych państw greckich[36]. Tak więc wzrost zainteresowania dyplomacją publiczną ze strony badaczy

---

[32] *Wnioski i rekomendacje*, PKOl, 27.10.2014, http://www.olimpijski.pl/Media/files/WNIOSKI_I_REKOMENDACJE_v2.pdf [dostęp: 6.03.2015].

[33] B. Ociepka, *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*, Warszawa 2013, s. 13.

[34] H. Przybylski, *Historia dyplomacji*, Katowice 2010, s. 224–225.

[35] N.J. Cull, *Public Diplomacy before Gullion. The Evolution of a Phrase*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 19.

[36] J.J. Wiatr, *Publiczny wymiar dyplomacji*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny" 2003, t. 15, nr 5, s. 63.

i praktyków oraz pierwsze próby jej ujęcia w ramy teoretyczne nie oznaczają bynajmniej, że nie była ona wcześniej uprawiana.

James Pamment określił dyplomację publiczną jako komunikowanie polityki międzynarodowego aktora obywatelom innych państw. Komunikacja taka jest prowadzona przez ministrów spraw zagranicznych, organizacje pozarządowe i organizacje społeczeństwa obywatelskiego za pośrednictwem takich narzędzi, jak komunikaty medialne, konferencje i eventy, wspólne przedsięwzięcia, wymiana kulturalna, a także międzynarodowe wymiany pracownicze i studenckie. U ich podstaw leży założenie, że możliwe jest wpływanie na relacje między rządami przez angażowanie obywateli i ich grup, których opinie, wartości, aktywności i zainteresowania mogą pomóc w dostosowaniu podejścia drugiego rządu[37]. W podobny sposób dyplomację publiczną zdefiniowała Beata Ociepka – jako jedną z form komunikowania politycznego w wymiarze międzynarodowym, która jest skierowana do szerszego grona odbiorców niż dyplomacja klasyczna[38]. Jej głównym zadaniem jest bowiem wpływanie na opinię publiczną w drugim państwie, a w ten sposób pośrednio także na jego rząd[39]. Bardzo szerokie spojrzenie w tej materii zaprezentowała Cynthia Schneider, według której dyplomacja publiczna obejmuje wszystko, co dany naród robi, aby opowiedzieć o sobie światu[40].

Podobne rozumienie dyplomacji publicznej można znaleźć także w dokumentach państwowych. Amerykański Departament Stanu określa ją jako informowanie zagranicznej opinii publicznej oraz zdobywanie poparcia dla celów amerykańskiej (w tym wypadku) polityki zagranicznej[41]. Wedle innego ujęcia są to transparentne środki, poprzez które suwerenne państwo komunikuje się ze społecznościami innych państw, aby informować oraz wpływać na zagranicznych odbiorców, promując tym samym swoje interesy narodowe i wspierając realizację celów własnej polityki zagranicznej[42]. Elementarną rolą dyplomacji publicznej jest wzbudzenie zaufania pomiędzy zaangażowanymi stronami[43]. I chociaż

---

[37] J. Pamment, *New Public Diplomacy in the 21st Century. A Comparative Study of Policy and Practice*, Abingdon 2013, s. 1.

[38] Przyjmuje się, że klasyczna dyplomacja obejmuje kontakty wyłącznie pomiędzy rządami czy szerzej – kierownictwami państw.

[39] B. Ociepka, *Dyplomacja publiczna jako forma komunikowania międzynarodowego*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, red. B. Ociepka, Wrocław 2008, s. 11–13.

[40] C.P. Schneider, *Culture Communicates: US Diplomacy that Works*, [w:] *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 147.

[41] J.M. Waller, *The Public Diplomacy Reader*, Washington 2007, s. 30.

[42] House of Commons Foreign Affairs Committee, *FCO Public Diplomacy: The Olympic and Paraolympic Games 2012. Second Report of Session 2010–11*, London 2012, s. 10.

[43] J.G. Payne, *Reflections on Public Diplomacy: People-to-People Communication*, „American Behavioral Scientist" 2009, no. 53(4), s. 580.

dyplomacja publiczna określana jest jako działalność skierowana na zewnątrz, niektórzy autorzy wyróżniają także jej wewnętrzny wymiar związany z interakcjami z krajową publicznością[44].

Do podmiotów dyplomacji publicznej zalicza się podmioty państwowe (rządy i ich agendy), publiczne (parlamenty i partie polityczne), niepaństwowe (organizacje pozarządowe, korporacje wielo- i transnarodowe, jednostki)[45]. Dostrzeżenie roli aktorów niepaństwowych stanowiło pewien przełom w procesie konstruowania definicji dyplomacji publicznej, jako że pierwotnie to państwa uważane były za jej podmioty. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku teoretycy zaczęli jednak mówić także o podmiotach innych niż państwa, zrównując niejako dyplomację publiczną z międzynarodowym *public relations*[46]. Obecnie wyróżnia się dyplomację publiczną prowadzoną przez rządy oraz oddolną dyplomację publiczną, określaną w języku angielskim jako *grassroot*, *people-to-people* lub *nongovernmental*[47]. Niekiedy podział ten jest opisywany przez pryzmat dwóch kategorii: tradycyjnej dyplomacji publicznej oraz nowej dyplomacji publicznej. Pierwsza forma związana jest z kontaktami rząd–społeczeństwo, natomiast w nowej dyplomacji publicznej społeczeństwa stanowią zarówno przedmiot, jak i podmiot oddziaływania[48].

Tradycyjna dyplomacja publiczna kojarzona była zwykle ze wzajemnymi relacjami wrogo nastawionych do siebie państw, których rządy chciały uzyskać długofalowy efekt oddziaływania na zagraniczne społeczeństwa w celu doprowadzenia do zmiany nastawienia drugiego rządu względem własnego państwa. Tymczasem na początku XXI wieku teoretycy odróżnili zimnowojenną dyplomację publiczną właśnie od nowej dyplomacji publicznej[49]. Powstanie tej ostatniej wiązało się z nowymi wyzwaniami w stosunkach międzynarodowych, przede wszystkim w kontekście rosnącej liczby zagrożeń w XXI wieku. W ten sposób dotychczasową jednostronną komunikację skierowaną do zewnętrznej publiczności uzupełniło także „słuchanie innych", pojawił się dialog zamiast monologu, a krótkoterminowe realizowanie celów politycznych zastąpiło budowanie długofalowych więzi[50], a współpraca uważana jest dziś za trzecią warstwę dyplomacji publicznej[51]. Zagadnienie

---

[44] E. Huijgh, *Public Diplomacy*, s. 437.

[45] B. Ociepka, *Miękka siła…*, s. 71.

[46] A. Gilboa, *Searching for a Theory of Public Diplomacy*, „ANNALS of the American Academy of Political and Social Science" 2008, vol. 616, no. 1, s. 57–58.

[47] J.G. Payne, *Reflections on Public Diplomacy…*, s. 603–604.

[48] R. Łoś, *Soft power we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Łódź 2017, s. 99.

[49] E. Gilboa, *Dyplomacja w epoce informacji*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, s. 39–41.

[50] J. Melissen, *Public Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, s. 441.

[51] G. Cowan, A. Arsenault, *Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science" 2008, vol. 616, s. 12.

to bardzo trafnie zobrazowała Nancy Snow, wedle której o ile tradycyjna dyplomacja obejmowała stosunki rząd–rząd, o tyle tradycyjna dyplomacja publiczna oznaczała już komunikację rządów z globalną opinią publiczną. Tymczasem nowe ujęcia dyplomacji publicznej zakładają, że zarówno rządy, jak i prywatne jednostki oraz grupy oddziałują bezpośrednio i pośrednio na stanowiska i opinie, które wpływają na politykę zagraniczną konkretnych państw. Mówi się wtedy o relacjach P2P – *people-to-people*[52]. W podobnym tonie wypowiedział się Stuart Murray w kontekście dyplomacji sportowej. Wyróżnił on „dyplomację sportową 2.0" stanowiącą jej nowszy typ w porównaniu ze zdominowaną przez rządy dyplomacją sportową stanowiącą narzędzie dyplomacji pomiędzy państwami. Jest ona bardziej włączająca i obok zaangażowania rządowego obejmuje działania aktorów niepaństwowych oraz partnerstw sieciowych typowych dla dyplomacji XXI wieku. W jej ramach sieci złożone z „tradycyjnych" dyplomatów, korporacji, organizacji pozarządowych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, sportowców wykorzystują sport, aby kształtować pozytywny wizerunek państw w oczach zagranicznej opinii publicznej, rządów czy organizacji. W nawiązaniu do paradygmatu wielu interesariuszy państwowe instytucje koordynują działanie sieci tych aktorów[53]. Można zatem przyjąć, że zarówno w badaniach nad dyplomacją w ogóle, jak i nad jej zawężoną formą łączącą się ze sportem, coraz więcej uwagi poświęca się podmiotom niepaństwowym.

Kolejnym istotnym dla nas pojęciem jest branding narodowy (*nation-branding*). Jego idea sprowadza się do traktowania krajów niczym marek, a tłumaczy się go m.in. jako proces społeczny i zarządczy mający na celu zbudowanie w skali międzynarodowej wizerunku i reputacji kraju, pożądanych z punktu widzenia strategii jego rozwoju[54]. Kategoria ta jest zbliżona do pojęcia dyplomacji publicznej, choćby dlatego, że oba działania wykorzystują siłę społeczną do wpływania na wizerunek państwa[55], aczkolwiek przez większość autorów nie są one uważane za synonimy. Dyplomacja publiczna skupia się na sposobach, w jakie państwa lub inne podmioty komunikują się z obywatelami i społeczeństwami innych państw, aby promować konkretny wizerunek własny, który następnie jest wykorzystywany jako instrument rozwijania międzynarodowych stosunków politycznych. Branding narodowy natomiast może być skierowany przede wszystkim do globalnego rynku, a dopiero w dalszej kolejności będzie się koncentrował na agencjach politycznych. Chodzi tu o wywołanie wrażenia, że doświadczenia z danego

---

[52] N. Snow, *Rethinking Public Diplomacy*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, s. 6.

[53] S. Murray, *Sports Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, s. 618–620.

[54] M. Hereźniak, *Marka narodowa. Jak skutecznie budować wizerunek i reputację kraju*, Warszawa 2011, s. 15, 23.

[55] P. van Ham, *Social Power in International Politics*, London 2010, s. 136.

państwa są najlepsze z możliwych[56]. Zwraca się też uwagę, że wiele technik i metod brandingu narodowego zaczerpniętych zostało z działań na rzecz budowania komercyjnych marek[57]. Obejmują one szereg aktywności, od „kosmetycznych", jak projektowanie logo czy sloganu, po tworzenie stosownych struktur państwowych odpowiedzialnych za branding[58]. O ile więc dyplomacja publiczna ma bardziej polityczne cele, o tyle z brandingiem narodowym związane są w dużej mierze cele gospodarcze.

Jak zauważył Jan Melissen, w przeciwieństwie do dyplomacji publicznej branding narodowy ma dużo bardziej holistyczny charakter. Według tego autora branding i dyplomacja publiczna, a szczególnie nowa dyplomacja publiczna, są mocno komplementarne, choć dyplomacja publiczna jest nastawiona na kształtowanie stosunków międzynarodowych, branding zaś na projekcję tożsamości[59]. Eytan Gilboa natomiast zauważył, że branding i dyplomacja publiczna są w niektórych aspektach bardzo podobne, podczas gdy w innych znacznie się od siebie różnią. Podobieństwa dotyczą zarządzania wizerunkiem i symbolami, budowania stosunków oraz intensywnego wykorzystywania mediów masowych, a różnice odnoszą się do użytych środków, rodzajów komunikacji, zarządzania, języka, kultury, przede wszystkim zaś celów i efektów. Gilboa określił je skrótowo następująco: „zwiększona sprzedaż kontra polityka zagraniczna"[60].

Istnieją różne podejścia do brandingu narodowego: techniczno-ekonomiczne, polityczne i kulturalne. Podejście techniczno-ekonomiczne ma charakter instrumentalny i skupia się na sposobach poprawiania wizerunku państwa. Ujęcie kulturalne koncentruje się głównie na negocjacjach i reprodukcji tożsamości poprzez branding narodowy, natomiast ujęcie polityczne odnosi się do krzyżowania się dyplomacji publicznej i brandingu narodowego – w tym kontekście stosowanie brandingu w pierwszej kolejności ma przynieść przewagę konkurencyjną[61]. Oczywiście nawet z perspektywy politycznej można dostrzec pewne różnice

---

[56] R. Panagiotopoulou, *Hosting the Olympic Games. From Promoting the Nation to Nation-Branding*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 153.

[57] W. Olins, *Branding the Nation – The Historical Context*, „Journal of Brand Management" 2002, vol. 9, no. 4–5, s. 247.

[58] N. Kaneva, *Nation Branding. Towards an Agenda for Critical Research*, „International Journal of Communication" 2011, no. 5, s. 118.

[59] J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice*, [w:] *The New Public Diplomacy*…, s. 20–21.

[60] A. Gilboa, *Searching for a Theory*…, s. 68

[61] K. Book, *The Sochi Winter Games: Marketing and Sustainable Development – Or Neither Nor?*, [w:] *The Sochi Predicament: Contexts, Characteristics and Challenges of the Olympic Winter Games in 2014*, red. B. Petersson, K. Vamling, Newcastle upon Tyne 2014, s. 45.

pomiędzy brandingiem a dyplomacją publiczną. Zjawisko dyplomacji sportowej w tym układzie z jednej strony potwierdza komplementarność tych pojęć, a z drugiej – ich wzajemne przenikanie się. Mimo że dyplomacja sportowa zaliczana jest do dyplomacji publicznej, niektóre jej przejawy w nieco większym stopniu odpowiadałyby celom brandingu narodowego. Tyczy się to w szczególności wykorzystywania sportu do kształtowania wizerunku państwa, np. przez organizację imprez sportowych. Są one niekiedy ukierunkowane na zadania typowe dla dyplomacji publicznej, jak pogłębianie zrozumienia pomiędzy narodami, ale równie istotna bywa motywacja ekonomiczna. W tym kontekście można stwierdzić, że dyplomacja sportowa jest subkategorią dyplomacji publicznej, ale może być też jednym z narzędzi brandingu narodowego.

Zagadnienie dyplomacji publicznej łączy się ściśle z pojęciem miękkiej siły. Niekiedy definiuje się ją bowiem jako narzędzie zarządzania zasobami miękkiej siły ukierunkowane na zwiększanie miękkiego potencjału państwa, koordynację wszystkich zasobów siły miękkiej oraz wykorzystanie zasobów siły gospodarczej[62], mimo że gospodarka z założenia zaliczana jest raczej do siły twardej. Pojęcie *soft power* bezpośrednio wiązane jest z osobą Josepha Nye'a, aczkolwiek jego geneza jest znacznie starsza i korzeniami sięga starożytnych Chin, gdzie w VII wieku p.n.e. odwoływał się do niego chiński filozof Lao Tsu[63]. Nye stwierdził, że państwo może niekiedy realizować swoje cele, ponieważ inne państwa będą chciały iść jego śladem – podziwiając wartości, jakie reprezentuje czy naśladując jego przykład[64]. Ten sam autor dyplomację publiczną określił jako narzędzie wykorzystywania zasobów *soft power* przez rządy w celu komunikowania konkretnych treści opinii publicznej w innych państwach oraz jej przyciągania – w większym stopniu niż jej rząd[65].

Istnieje wiele zasobów miękkiej siły. Nawiązuje się tutaj głównie do kultury, ideologii czy instytucji[66]. Elementy, które brane są pod uwagę przy próbach sporządzania rankingów państw pod względem poziomu ich *soft power*, to migracje, turystyka, sport, kultura, obecność danego państwa w mediach, technologia, nauka, edukacja, pomoc rozwojowa, reżim, polityka zagraniczna itp.[67] Mimo że potencjał ekonomiczny zaliczany jest zwyczajowo do *hard power*, to elementy ekonomii, takie jak np. innowacyjność, także można zaliczyć do *soft power* zgodnie

---

[62] B. Ociepka, *Miękka siła*…, s. 16, 62.

[63] R. Łoś, *Soft power*…, s. 57.

[64] J.S. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York 2004, s. 5.

[65] *Idem*, *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science" 2008, no. 616, s. 95.

[66] *Idem*, *Soft Power*, „Foreign Policy" 1990, no. 80, s. 167.

[67] B. Ociepka, *Miękka siła*…, s. 60, 63. Por. J. McClory, *The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power*, London 2012.

z zasadą, że ekonomia wspiera każdy rodzaj siły[68]. Miękka siła jest więc siłą przyciągania wyrosłą z szeregu niematerialnych zasobów decydujących o atrakcyjności danego państwa. W kontekście niniejszego badania należy zauważyć, że również sport może być rozpatrywany jako zasób miękkiej siły. Przykładowo wysoki poziom sportowców w danym państwie objawiający się silną ligą piłkarską czy mocną reprezentacją olimpijską stanowi czynnik przyciągający zainteresowanie takim państwem ludzi na całym świecie.

Evan Potter wymienił siedem ogólnych celów dyplomacji publicznej. Należą do nich: (1) zwiększenie eksportu i zachęcanie do inwestycji oraz współpraca naukowa i technologiczna dla wzajemnej korzyści, (2) zachęcanie do imigracji (jeśli jest korzystna), (3) zwiększenie turystyki przyjazdowej, (4) zachęcanie do przyjazdu studentów z zagranicy oraz promowanie międzynarodowej wymiany naukowej, (5) promowanie dobrego zarządzania, (6) tworzenie wsparcia dla polityki państwa odnośnie międzynarodowego handlu i bezpieczeństwa, (7) promocja tożsamości narodowej przez informowanie krajowych odbiorców o międzynarodowych sukcesach państwa. Oczywiście w różnych państwach kładzie się inny nacisk na poszczególne elementy[69]. Ale jak widać, duża część celów dyplomacji publicznej obejmuje inspirowanie kontaktów pomiędzy własnymi obywatelami a mieszkańcami innych państw. Wiąże się to z założeniem, że akurat tą drogą można skutecznie kreować pożądany obraz państwa i społeczeństwa.

Warto w tym miejscu wskazać na różnicę pomiędzy dyplomacją publiczną a propagandą. Niekiedy bowiem utożsamia się te dwa pojęcia, a czasem dołącza do nich także *public relations*. Propaganda może być rozumiana jako umyślne, systematyczne działania nakierowane na kształtowanie postrzegania, manipulowanie percepcji, sterowanie zachowaniami, aby uzyskać odzew, który sprzyja pożądanym celom propagandzisty[70]. Beata Ociepka pisze, że różnica pomiędzy dyplomacją publiczną a propagandą polega na „symetrii bądź jej braku" – zgodnie z tym ujęciem dyplomacja publiczna obejmuje działania symetryczne, czyli uwzględniające interesy odbiorców, podczas gdy propaganda obarczona jest przymusem państwowym i obejmuje realizację wyłącznie interesów nadawcy oraz zastosowanie metod manipulacyjnych[71]. Funkcjonuje również pogląd, wedle którego dyplomacja publiczna jest niczym innym jak kontynuacją wcześniej prowadzonej propagandy międzynarodowej, w związku ze zmieniającymi się realiami środowiska międzynarodowego oraz pejoratywnym rozumieniem słowa

---

[68] R. Łoś, *Soft power*…, s. 63–64.

[69] E.H. Potter, *Branding Canada. Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy*, Montreal 2009, s. 43.

[70] G.S. Jowett, V. O'Donnell, *Propaganda and Persuasion*, Thousand Oaks 2006, s. 7.

[71] B. Ociepka, *Miękka siła*…, s. 89, 91.

„propaganda"[72]. Należałoby się chyba jednak zgodzić, że istnieją silnie zarysowane różnice jakościowe pomiędzy działaniami propagandowymi a tymi z zakresu dyplomacji publicznej, aczkolwiek czasami granica ta jest płynna i trudna do jednoznacznego określenia. Wystarczy wymienić choćby instrumentalne wykorzystywanie sportu przez Związek Radziecki, które z całą pewnością można by zaklasyfikować jako dyplomację publiczną. Należy także zauważyć, że niektóre ze wskazywanych różnic pomiędzy propagandą a dyplomacją publiczną odpowiadają opisywanym wcześniej różnicom pomiędzy tradycyjną a nową dyplomacją publiczną, co z kolei wspiera pogląd, że dyplomacja publiczna jest kontynuacją wcześniejszych działań propagandowych.

W ramach dyplomacji publicznej można wyłonić różne jej typy. I tak obok dyplomacji sportowej będą to dyplomacja kulturalna czy obywatelska. Dyplomacja obywatelska jest prowadzona przez „zwykłe osoby" – studentów, nauczycieli, sportowców, artystów, ludzi biznesu, podróżników czy turystów. Osoby te angażują się we wzajemnie korzystny dialog z resztą świata[73]. Praktyczny wymiar tego typu dyplomacji wiąże się z wszelkiego rodzaju wymianami, jak np. szczególnie popularna wymiana studencka. Warto dodać, że w pewnych okolicznościach dyplomacja obywatelska odbywa się także w ramach dyplomacji sportowej – zwłaszcza gdy dochodzi do różnego rodzaju zagranicznych szkoleń dla sportowców. W kontekście tak pojętej dyplomacji publicznej rola państwa sprowadza się przede wszystkim do tworzenia różnego rodzaju programów wymiany i zarządzania nimi.

Inną formą dyplomacji publicznej jest tzw. dyplomacja kulturalna, aczkolwiek niektórzy badacze zwracają uwagę na pewną rozbieżność tych kategorii. Termin ten można rozumieć jako działanie rządów w sferze międzynarodowych stosunków kulturalnych. Dotyczy to szerokiego rozumienia kultury, obejmującego zatem zarówno tzw. kulturę wysoką utożsamianą ze sztuką, jak i „wszystko, co nie jest naturą". Aktywność w tym wymiarze polega więc na szerzeniu wiedzy na temat kultury, osiągnięć cywilizacyjnych i historii danego państwa[74]. O dyplomacji kulturalnej twierdzi się niekiedy, że poprzedziła dyplomację publiczną – była bowiem istotnym elementem działalności państw już od połowy XIX wieku. Programy wymiany kulturalnej tego okresu koncentrowały się na wystawach i wymianie akademickiej. W łonie dyplomacji kulturalnej wyodrębnia się też dyplomację historyczną, ukierunkowaną na przedstawianie pożądanego (prawdziwego według nadawcy) obrazu historii[75]. Dominuje jednak pogląd, że

---

[72] House of Commons Foreign Affairs Committee, *FCO Public Diplomacy*…, s. 10.

[73] A.A. Smith, *Comparative Diplomacy. The Impact of the Future Leaders Exchange Programs*, Ann Arbor 2009, s. 13.

[74] M. Mickiewicz, *Polska dyplomacja kulturalna*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, s. 117–118.

[75] B. Ociepka, *Miękka siła*…, s. 146, 155.

dyplomacja kulturalna stanowi podzbiór dyplomacji publicznej bądź dyplomacji[76]. Mimo że w niniejszej książce jako ramę dla rozważań przyjęto kategorię dyplomacji publicznej, warto nadmienić, że w literaturze przedmiotu pojawia się także podejście, zgodnie z którym dyplomacja sportowa jest częścią dyplomacji kulturalnej[77].

W powyższych rozważaniach nad dyplomacją publiczną szczególnie istotny wydaje się wątek związany z zaangażowaniem państwa w jej prowadzenie lub – jak to wcześniej ujęto – w jej koordynację. Zrozumiałe jest bowiem, że dyplomacja publiczna często prowadzona jest nie bezpośrednio przez władze takiego czy innego państwa, ale przez szereg innych aktorów, np. firmy działające w skali ponadnarodowej, organizacje pozarządowe czy samych obywateli (zgodnie z rozumieniem nowej dyplomacji publicznej). W związku z tym może pojawić się wątpliwość, czy spontaniczne i nieskoordynowane działania tych aktorów, które mimo wszystko prowadzą do zmiany wizerunku państwa, jakie reprezentują, lub też do realizacji innych celów jego polityki zagranicznej, także należałoby zaliczyć do dyplomacji publicznej, czy też są to już działania wykraczające poza jej spectrum. Wokół tej kwestii toczą się dyskusje wśród naukowców i praktyków dyplomacji publicznej[78]. Jak się zdaje, dyplomacja publiczna powinna być jednak prowadzona w sposób planowany i skoordynowany, za co winny odpowiadać stosowne departamenty, np. ministerstwa spraw zagranicznych. Ale też można wymienić wiele przejawów dyplomacji publicznej, które trudno określić jako koordynowane czy kontrolowane przez władze państw. Należałoby więc stwierdzić, że dyplomacja publiczna powinna być oczywiście koordynowana przez władze państwowe i taki też powinien być jej cel, jeśli chodzi o zarządzanie wizerunkiem państwa czy też zasobami miękkiej siły. Z drugiej jednak strony działania aktorów niepaństwowych, np. firm międzynarodowych pochodzących z danego kraju czy klubów sportowych, gdy podejmowane są samodzielnie i przynoszą państwu korzyści wizerunkowe czy z zakresu stosunków międzynarodowych, także należałoby zaliczyć do dyplomacji publicznej. Rolą państwa jest w tym wypadku umiejętne ich wykorzystanie, nawet wtedy, gdy to nie ono było ich inicjatorem. To samo tyczy się dyplomacji sportowej.

Jak wspomniano, określanie dyplomacji sportowej jako subkategorii dyplomacji publicznej jest dość powszechne. Niekiedy mówi się także o „sporcie w dyplomacji publicznej". Wzajemne oddziaływanie sportu i stosunków międzynarodowych jako takie zalicza się też do sfery dyplomacji publicznej w szerokim jej

---

[76] S.L. Mark, *Rethinking Cultural Diplomacy: The Cultural Diplomacy of New Zealand, the Canadian Federation and Quebec*, „Political Science" 2010, vol. 62, no. 1, s. 44.

[77] Por. J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran during the George W. Bush Era*, Berlin 2012.

[78] Por. E. Huijgh, *Public Diplomacy*, s. 442.

ujęciu[79]. Ponadto trzeba podkreślić, że sport jako narzędzie dyplomacji publicznej nabrał w ostatnim czasie dużego znaczenia, chociażby w związku z ewolucją jej celów w postzimnowojennym, globalnym świecie[80].

Pogląd zakładający, że dyplomacja sportowa to część dyplomacji publicznej, jest prezentowany przez wielu badaczy, i to niezależnie od tego, czy przyjmują zawężające, czy też szersze rozumienie tego terminu (będzie jeszcze o tym mowa w dalszej części rozdziału). Jacquie L'Etang stwierdziła, że dyplomacja sportowa to część dyplomacji publicznej, która obejmuje rozwój komunikacji oraz *nation-branding*[81]. W ujęciu tym widać zatem bezpośrednie odniesienie do wizerunku międzynarodowego państwa, co pokrywa się z opisanym wcześniej rozumieniem dyplomacji publicznej jako narzędzia eksponowania miękkich zasobów siły danego państwa. Istotne jest także nawiązanie do komunikacji, dyplomacja sportowa jest bowiem uważana za jedną z form komunikowania międzynarodowego. W tym kontekście, posługując się dyplomacją sportową, państwo może kierować do innego państwa stosowny komunikat, np. o chęci zacieśnienia relacji lub o krytyce jego polityki, czy też odnośnie cech własnych, które chciałoby wyeksponować (jak np. postęp technologiczny). Stuart Murray i Geoffrey Pigman, opisując dyplomację sportową, wyróżnili szereg jej ujęć, m.in. właśnie jako część dyplomacji publicznej. Jej przykłady to zatrudnianie sportowców w celu wzmacniania komunikatów dyplomatycznych, a także wykorzystywanie do tego imprez sportowych oraz niekiedy uczestniczenie w wydarzeniach sportowych[82]. Z kolei Catherine Palmer określiła bojkoty i sankcje, jakie nałożono w dziedzinie sportu na Republikę Południowej Afryki, jako działania z zakresu dyplomacji kulturalnej[83].

Miejsce dyplomacji sportowej w ramach dyplomacji publicznej dostrzegł także Evan Potter w swojej analizie dyplomacji publicznej Kanady. Autor ów stwierdził, że za sprawą sportu nastąpił ogólny rozwój dyplomacji publicznej w tym państwie i uznał go za „unikalny instrument kanadyjskiej dyplomacji publicznej". Potter podał szereg przykładów z kanadyjskiej dyplomacji sportowej prowadzonej w ramach dyplomacji publicznej – najstarszy z nich jeszcze z XIX wieku, kiedy kanadyjska drużyna lacrosse odbyła tournée po Wielkiej Brytanii, zachęcając do osadnictwa w zachodniej Kanadzie. Inne przykłady dotyczą zwiększania

---

[79] A.L. Johns, *Introduction. Competing in the Global Arena: Sport and Foreign Relations since 1945*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 7–8.

[80] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, s. 709.

[81] J. L'Etang, *Sports Public Relations*, Los Angeles 2013, s. 81–82.

[82] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1099, 1109.

[83] C. Palmer, *Global Sports Policy*, Los Angeles 2013, s. 157.

prestiżu i rozpoznawalności państwa dzięki dobrym wynikom w międzynarodowym sporcie (zapotrzebowanie na tego rodzaju działania już na początku zimnej wojny mieli zgłaszać kanadyjscy ambasadorowie na całym świecie), a także dyplomacji hokejowej, w której ramach przez spotkania sportowe łagodzono napięcia między państwami[84].

1.2. Dyplomacja sportowa i jej ujęcia

Kiedy sport rozpatrywany jest w kategoriach dyplomatycznych, najczęściej przytaczanym przykładem jest tzw. dyplomacja pingpongowa pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi. ChRL pozostawała w międzynarodowej izolacji w związku z konfliktem z popieraną przez państwa zachodnie Republiką Chińską (Tajwanem) oraz pogorszeniem stosunków z tzw. blokiem radzieckim. Dyplomacja pingpongowa doprowadziła do wizyty prezydenta USA Richarda Nixona w Pekinie w dniach 21–28 lutego 1972 roku. Wstępem do tego wydarzenia była wizyta 9 amerykańskich tenisistów stołowych, 4 działaczy, 2 osób towarzyszących i 10 dziennikarzy w Chinach w kwietniu 1971 roku, w której trakcie Stany Zjednoczone odwołały obowiązujące od dwudziestu lat embargo na handel z Chinami. Chińczycy mieli zaprosić amerykańskich sportowców kilka dni wcześniej, podczas odbywających się w Japonii mistrzostw świata w tenisie stołowym. Przykładów na podobne, instrumentalne wykorzystywanie sportu było znacznie więcej (część z nich została uwzględniona w rozdziale drugim niniejszej książki). Obejmowały one wykorzystanie uniwersalności i pokojowego charakteru sportu do nawiązania lub wzmożenia kontaktów dyplomatycznych w sytuacji oficjalnie wrogiego nastawienia poszczególnych państw. Jak określił to Andrew Johns, sport „odzwierciedla wspólne zainteresowania dzielone przez ludzi na całym świecie oraz ma zdolność przekraczania granic politycznych, kulturalnych, społecznych, płciowych, religijnych i gospodarczych oraz zapewnia wspólne podstawy", może więc być użyteczny w „budowaniu mostów pomiędzy rządami i narodami"[85]. Twierdzi się także, że dyplomatyczna użyteczność sportu wynika z tego, że zarówno do kibiców, jak i do członków elit politycznych często można dotrzeć przez ich miłość do sportu[86]. O sporcie można ponadto powiedzieć, że ze względu na swoją subtelność i plastyczność dodaje do repertuaru narzędzi polityki zagranicznej dodatkowe elementy[87].

---

[84] E.H. Potter, *Branding Canada*…, s. 90–92.

[85] A.L. Johns, *Introduction*…, s. 3.

[86] J. Trunkos, B. Heere, *Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 5.

[87] B. Houlihan, *Politics and Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London 2004, s. 217.

O tak rozumianej dyplomacji sportowej pisał m.in. David Rowe. Autor ten postrzega dyplomację sportową jako stosunkowo bezpieczny, łagodny sposób „nawiązywania przyjaźni" oraz zażegnywania konfliktów, a jako przykład podaje wykorzystanie igrzysk olimpijskich do poprawy relacji pomiędzy Koreą Północną i Południową[88]. Podobny pogląd zaprezentowała Jacquie L'Etang, według której sport wykorzystywany jest przez rządy w dyplomacji publicznej, aby zasygnalizować chęć zacieśnienia relacji z innymi państwami[89]. Niemniej trzeba stwierdzić, że takie zawężające podejście do dyplomacji sportowej należy do mniejszości, mimo że powszechnie akceptuje się tezę, iż sport dzięki swojemu uniwersalizmowi i „miękkości" może służyć do nawiązywania międzynarodowej współpracy i promowania zbliżenia między państwami w sytuacjach, gdy podjęcie bezpośrednich działań z repertuaru tradycyjnej dyplomacji byłoby trudne bądź niemożliwe.

Większość autorów popiera pogląd, że „dyplomacja sportowa" jest pojęciem znacznie szerszym, aczkolwiek w różnych ujęciach eksponowane są różne jej elementy. Anurag Saxena stwierdził na przykład, że dyplomacja sportowa obejmuje wykorzystywanie sportu jako narzędzia politycznego mającego poprawić (lub czasem pogorszyć) stosunki dyplomatyczne pomiędzy dwoma bytami[90]. Udo Merkel określił dyplomację sportową jako cały zakres międzynarodowych kontaktów pomiędzy sportowcami, drużynami, kibicami, trenerami, działaczami i politykami w kontekście rywalizacji sportowej, imprez sportowych, wymian i współpracy, które są motywowane szerszymi względami polityki zagranicznej i mają wpływ na ogólne stosunki i polityczny klimat pomiędzy zaangażowanymi państwami[91]. Autorzy ci do kategorii dyplomacji sportowej zaliczają nie tylko działania podobne do wspomnianej już dyplomacji pingpongowej, ale także obejmujące intencjonalne wykorzystanie sportu do podkreślenia niezadowolenia z polityki danego państwa. Może się to wiązać z bojkotem sportowym, dyplomatycznym bojkotem imprezy sportowej (gdy politycy rezygnują z udziału chociażby w ceremoniach otwarcia imprez sportowych) czy też działaniami ukierunkowanymi na sportowe izolowanie kontestowanego państwa, jak te podjęte w odniesieniu do Republiki Południowej Afryki w okresie, gdy prowadzono tam politykę apartheidu[92]. Takie wykorzystanie sportu w celu potępienia konkretnego

---

[88] D. Rowe, *Global Media Sport. Flows, Forms and Futures*, London 2011, s. 115.

[89] J. L'Etang, *Sports Public Relations*, s. 81.

[90] A. Saxena, *The Sociology of Sport and Physical Education*, New Delhi 2011, s. 25.

[91] U. Merkel, *Sport as a Foreign Policy and Diplomatic Tool*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 29.

[92] Państwa afrykańskie dążyły do wykluczenia Republiki Południowej Afryki z międzynarodowego sportu. Wiązało się to przede wszystkim z postulatem wycofania uznania ze strony międzynarodowych organizacji sportowych dla narodowych związków sportowych w RPA oraz dla Narodowego Komitetu Olimpijskiego RPA.

państwa niektórzy badacze określają jako negatywną dyplomację sportową[93]. Podobne ujęcie prezentują także inni autorzy. Według Rui Santosa, Alexandre'a Mestre'a i Francisca de Megalhãesa dyplomacja sportowa obejmuje działania promujące pokój i współpracę, ale także jest ona narzędziem konfrontacji ideologicznej lub demonstracji siły i władzy[94]. Podobną opinię głosi Ellis Cashmore[95], a także Phillip D'Agati, który jako istotny element dyplomacji sportowej wskazał właśnie wykorzystywanie sportu do eksponowania niezgody pomiędzy narodami[96]. Dyplomacja sportowa bywa przy tym określana jako dodatek do tradycyjnych praktyk dyplomatycznych państw ukierunkowany m.in. na wzmacnianie rządowej pozycji, np. w odniesieniu do uznania dyplomatycznego państw lub niezadowolenia z zachowania państw goszczących zawody sportowe[97].

Według niektórych naukowców dyplomację sportową należy rozumieć co prawda zarówno w odniesieniu do budowania współpracy międzynarodowej, jak i eksponowania konfliktu, jednakże niemal wyłącznie w kontekście jej bezpośredniego, instrumentalnego wykorzystania przez rządy. Według Martina Polleya dyplomacja sportowa generalnie oznacza wykorzystywanie przez rządy sportu do wyrażania opinii na temat innych państw, a bojkoty sportowe oznaczają zawsze niezadowolenie i potępienie. Tymczasem przykładem odwrotnym, zakładającym oświadczenie o normalizacji i łagodzeniu stosunków, miała być przykładowo decyzja brytyjskiego rządu odnośnie promowania sportowych relacji z Niemcami w latach trzydziestych. Autor ów stwierdził ponadto, że dyplomacja sportowa była istotną cechą sportu już od początków XX wieku[98]. W tym ujęciu dostrzec można przywiązanie do tradycyjnego rozumienie dyplomacji jako atrybutu państw. O ile dyplomacja sportowa jest oczywiście narzędziem i atrybu-

---

[93] Zob. B. Houlihan, *Politics and Sport*, s. 219; *idem*, *Political Involvement in Sport, Physical Education and Recreation*, [w:] *The Sociology of Sport and Physical Education. An Introductory Reader*, red. A. Laker, London 2002, s. 194; A.D. Downes, *Forging Africa-Caribbean Solidarity within the Commonwealth? Sport and Diplomacy during the Anti-Apartheid Campaign*, [w:] *Diplomatic Games…*, s. 118; M. Keech, *The Ties that Bind: South Africa and Sports Diplomacy 1958–1963*, „The Sports Historian" 2001, vol. 21, no. 1, s. 72; S. Murray, *Moving Beyond the Ping-Pong Table: Sports Diplomacy in the Modern Diplomatic Environment*, „Public Diplomacy Magazine" 2013, s. 15.

[94] R.B. Santos, A.M. Mestre, F.R. de Megalhãesa, *Sports Law in Portugal*, Alphen aan den Rijn 2011, s. 21.

[95] E. Cashmore, *Sports Culture. An A–Z Guide*, London 2000, s. 349–350.

[96] P.A. D'Agati, *The Cold War and the 1984 Olympic Games. A Soviet-American Surogate War*, New York 2013, s. 13.

[97] A. Beacom, *A Changing Discourse? British Diplomacy and the Olympic Movement*, [w:] *Sport and International Relations. An Emerging Relationship*, red. R. Levermore, A. Budd, London 2004, s. 98–99.

[98] M. Polley, *Sports History. A Practical Guide*, New York 2007, s. 71, 96.

tem rządów, o tyle jednak szczególnie w dzisiejszych czasach zakres tego terminu wydaje się znacznie szerszy, obejmuje bowiem także aktywność wielu aktorów niepaństwowych. Takie właśnie podejście można dostrzec w definicji zaproponowanej przez Stuarta Murraya, według którego dyplomacja sportowa to forma dyplomacji publicznej, uwzględniająca reprezentację oraz aktywności dyplomatyczne podejmowane przez sportowców w imieniu i w połączeniu z rządami ich państw[99].

Szersze rozumienie dyplomacji sportowej znajdujemy także w oficjalnych komunikatach publikowanych przez niektóre państwa. Przykładowo Ministerstwo Spraw Zagranicznych Korei Południowej w *Białej Księdze Dyplomacji* z 2014 roku ogłosiło, że jest to „narzędzie wzmocnienia bilateralnej i multilateralnej współpracy sportowej", zadeklarowało też zaangażowanie rządu w zdobywanie prawa do organizacji zawodów sportowych, wspieranie kandydatur Koreańczyków do zarządów organizacji sportowych czy pomoc w przygotowywaniu zagranicznych pokazów i turniejów w taekwondo[100]. W amerykańskim *Congressional Record* z 2003 roku można przeczytać, że „Sekretarz otrzymał zezwolenie na zwiększenie wysiłków mających na celu promowanie interesów amerykańskiej dyplomacji publicznej w państwach spełniających oczekiwane standardy oraz w innych państwach poprzez dyplomację sportową". We owym dokumencie podano także konkretne działania, jakie mają zostać wdrożone w ramach programu, czyli: dwustronne wymiany ukierunkowane na szkolenie sportowców i drużyn, dwustronne wymiany ukierunkowane na pomoc państwom w tworzeniu i poprawie ich programów sportowych, zdrowotnych i edukacyjnych, pomoc organom zarządzającym sportem w Stanach Zjednoczonych we wzmacnianiu współpracy z ich odpowiednikami w innych państwach oraz wykorzystywanie amerykańskich zawodowych sportowców i innych znanych osobistości ze świata sportu we wspieraniu celów i działalności dyplomacji publicznej[101]. Podejście to włącza do dyplomacji sportowej dwa główne typy działań o charakterze międzynarodowym. Po pierwsze, będą to rozmaite dwustronne wymiany sportowe, skupione głównie na wspieraniu szkolenia i rozwoju w dziedzinie sportu w partnerskich państwach. W praktyce chodzi tu zwłaszcza o wysyłanie za granicę trenerów, ekspertów lub zawodników na wspólne treningi. Drugi typ aktywności natomiast polega na wykorzystaniu globalnej rozpoznawalności największych gwiazd sportu, które

---

[99] S. Murray, *The Two Halves of Sports-Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2012, vol. 23, no. 3, s. 581.

[100] Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea, *Diplomatic White Paper 2014*, s. 324–325.

[101] United States of America Congressional Record, Proceedings and Debates of the 108th Congress First Session, vol. 149 – part 19, October 24 to November 4, 2003, Washington 2003, s. 25790.

Departament Stanu zatrudnia do prowadzenia swoistej promocji USA. Nie porusza się tu wprost zagadnienia „przełamywania politycznej izolacji", do czego nawiązywano wcześniej, jednak dyplomacja sportowa łączy się ściśle z dyplomacją publiczną.

Stuart Murray i Geoffrey Pigman uznali, że relacje pomiędzy międzynarodowym sportem a dyplomacją wydają się wprawdzie oczywiste, ale wciąż pozostają niedostatecznie zbadane. Definiując pojęcie dyplomacji sportowej, wyróżnili dwie jej kategorie. Pierwsza dotyczy sytuacji, w których międzynarodowy sport jest wykorzystywany przez rządy jako instrument dyplomatyczny. Druga sprowadza się do sformułowania: „międzynarodowy sport jako dyplomacja". Obejmuje ona dyplomatyczną reprezentację, komunikację i negocjacje pomiędzy aktorami niepaństwowymi (a czasem także państwami), do których dochodzi na skutek toczącej się międzynarodowej rywalizacji sportowej[102]. Badacze ci reprezentują zatem szersze rozumienie omawianego terminu, za którym optuje także autor niniejszego opracowania. Trudno bowiem zgodzić się z tezą, że dyplomacja sportowa stanowi domenę jedynie rządów państw, które wykorzystują sport instrumentalnie do wzmacniania własnych interesów na arenie międzynarodowej. Jest to oczywiście wymiar dyplomacji sportowej najsilniej obecny w powszechnej świadomości, a także szczególnie istotny z perspektywy politologicznej analizy tego zagadnienia, tyle że w globalizującym się świecie na wielu polach dostrzec można wzrost znaczenia aktorów niepaństwowych w stosunkach międzynarodowych. Tendencja ta dotyczy, rzecz jasna, także światowego sportu. Uzasadnione wydaje się więc pojmowanie dyplomacji sportowej nie tylko jako „przedłużenia" dyplomacji prowadzonej przez państwa, ale także jako domeny aktorów niepaństwowych.

Również James Pamment w swoich rozważaniach nad pojęciem dyplomacji sportowej wskazał na różne jej aspekty. Były to, po pierwsze – spotkania na szczycie, obchody, symbolizm i korzyści wizerunkowe związane z megawydarzeniami sportowymi i sportem elitarnym; po drugie – wielostronna dyplomacja i pseudodyplomacja niepaństwowych instytucji sportowych związana z członkostwem, organizacją, uznaniem i dostępem do zasobów; po trzecie – sport jako nośnik wartości, norm i standardów, promowanych jako wiedza techniczna i udział w praktykach społecznych[103]. Rozróżnienie to wydaje się nie doceniać wagi kontaktów sportowych, także na poziomie amatorskim, które wykorzystywane są przez państwa czy to do zbliżenia, czy też do kształtowania własnego pozytywnego wizerunku, aczkolwiek elementy te można zapewne zaklasyfikować do pierwszej i trzeciej z wyróżnionych przez Jamesa Pammenta kategorii. Za wielką

---

[102] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1099.

[103] J. Pamment, *Rethinking Diplomatic and Development Outcomes through Sport: Toward a Participatory Paradigm of Multi-Stakeholder Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 234.

wartość tego ujęcia należy natomiast uznać zwrócenie większej uwagi na kwestie wizerunkowe oraz na dyplomację (tudzież pseudodyplomację) niepaństwowych instytucji sportowych, trudno bowiem nie dostrzec rosnącej dyplomatycznej roli takich aktorów jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski czy międzynarodowe federacje sportowe.

Z kolei Judit Trunkos i Bob Heere wskazali na szereg celów strategicznych dyplomacji sportowej. Obejmują one wykorzystywanie sportu jako nieoficjalnego powodu do spotkań przywódców państw, przekazywania informacji o państwie goszczącym wydarzenie sportowe, niwelowania różnic kulturowych czy językowych pomiędzy państwami, do tworzenia platformy dla nowego ustawodawstwa czy porozumień handlowych, budowania szerszej świadomości na temat konkretnych państw dzięki aktywności ambasadorów sportowych, do tworzenia spuścizny przez gospodarzy zawodów i w związku z tym poprawiania ich wizerunku oraz do legitymizowania nowych państw[104]. Wszystkie te elementy zaliczają się do kategorii dyplomacji sportowej jako narzędzia kształtowania wizerunku państwa oraz kształtowania stosunków pomiędzy państwami. Mimo że w swoich rozważaniach autorzy nawiązywali także do roli organizacji zarządzających międzynarodowym sportem, to jednak zaproponowany przez nich wykaz strategicznych celów dyplomacji sportowej skupia się na państwowych celach dyplomatycznych, które mogą być osiągnięte z wykorzystaniem sportu.

Obok dyplomacji sportowej warto wspomnieć także o innym, zbliżonym nieco i także pojawiającym się w literaturze przedmiotu terminie, jakim jest „dyplomacja olimpijska". Dotyczy ona dyskursu dyplomatycznego na temat Ruchu Olimpijskiego[105]. Jest to więc termin nieco węższy od dyplomacji sportowej, ograniczony bowiem do igrzysk olimpijskich. Oczywiście w dzisiejszych czasach igrzyska i Ruch Olimpijski stanowią kluczowe elementy międzynarodowego sportu i cieszą się największą popularnością, jednakże biorąc pod uwagę wielość zagadnień, które obejmuje dyplomacja sportowa, stanowią tylko wycinek tej ostatniej.

Reasumując przegląd ujęć dyplomacji sportowej, trzeba stwierdzić, że istnieją różne sposoby rozumienia tego terminu, jeśli chodzi o jego zakres. Najwęższe oznacza postrzeganie jej przez pryzmat najbardziej znanego przykładu – dyplomacji pingpongowej, a zatem jako narzędzia budowania zbliżenia pomiędzy państwami w sytuacji, gdy nawiązanie kontaktów przez tradycyjnych dyplomatów jest z różnych względów trudne bądź niemożliwe. Dominuje jednak rozumienie szersze – zakładające, że dyplomacja sportowa obejmuje także używanie sportu do eksponowania negatywnych relacji w stosunkach międzynarodowych. Można więc wyróżnić pozytywną i negatywną dyplomację sportową. W niniejszej książce skupimy się na jej pozytywnym wariancie.

---

[104] J. Trunkos, B. Heere, *Sport Diplomacy*…, s. 7–14.

[105] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 3.

Ogólnie dyplomację sportową można określić jako pewien instrument dyplomacji, który ze względu na cel oddziaływania sytuuje się w polu dyplomacji publicznej. Niektórzy autorzy wiążą dyplomację sportową z działalnością państwa, jednak zwracają uwagę także na jego aktywność w tym zakresie poprzez innych aktorów, np. organizacje czy kluby sportowe. W obu wypadkach adresatem działań dyplomacji sportowej są oczywiście rządy państw oraz ich obywatele. Wreszcie w najszerszym rozumieniu dyplomacji sportowej postrzega się „świat sportu jako arenę dyplomatyczną", a organizacje sportowe jako jej podmioty.

W nawiązaniu do powyższych rozważań, w szczególności zaś do definicji dyplomacji sportowej zaproponowanych przez Stuarta Murraya i Geoffreya Pigmana oraz Jamesa Pammenta, aczkolwiek zwracając większą uwagę na podmioty oraz cele prowadzenia dyplomacji sportowej, można zaproponować następujące typy dyplomacji sportowej: (1) jako środek kształtowania stosunków między państwami, (2) jako narzędzie kształtowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego państw oraz (3) jako określenie dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych. Zostaną one dokładniej omówione w kolejnych podrozdziałach.

1.2.1. Dyplomacja sportowa środkiem kształtowania stosunków z innymi państwami

Rozpatrując dyplomację sportową z perspektywy państwocentrycznej, trudno nie zgodzić się z tezą, że ma ona często służebny charakter względem klasycznej dyplomacji czy szerzej – polityki zagranicznej. Jeśli wziąć pod uwagę najbardziej wąskie rozumienie tego pojęcia, jest ono wykorzystywane jako swoista podstawa do budowania relacji dyplomatycznych w ich klasycznym rozumieniu. I tak celem słynnej dyplomacji pingpongowej było przede wszystkim zaaranżowanie „bezpiecznego" dla obu stron spotkania. Bezpiecznego w tym sensie, że w sytuacji nieutrzymywania oficjalnych relacji dyplomatycznych posłużenie się teoretycznie niezwiązanym z polityką sportem sprawiało, że żadna ze stron nie ryzykowała „utratą twarzy". A zapewne tak by się właśnie stało, gdyby próba nawiązania relacji zakończyła się fiaskiem. Ponadto USA były w tym okresie sojusznikiem skonfliktowanej z ChRL Republiki Chińskiej (Tajwanu), a zatem i z tego względu nie mogły w sposób otwarty i jawny rozpocząć dialogu z Chinami komunistycznymi. Istniał w związku z tym szereg uwarunkowań, które mogły sugerować powstrzymanie się od tradycyjnego nawiązania kontaktu między państwami za pośrednictwem dyplomatów. Toteż inicjatywa, aby wykorzystać w tym celu sport, wydawała się słuszna i jak pokazał rozwój wydarzeń – okazała się skuteczna. Był to przykład sytuacji, kiedy wykorzystano sport jako środek umożliwiający prowadzenie stosunków między państwami.

W opisanym tutaj kontekście dyplomacja sportowa jawi się jako narzędzie realizacji konkretnych interesów państwowych, związanych z potrzebą wpływania na stan stosunków pomiędzy państwami. Nie ma jednak reguły, że taka dyplomacja musi być koordynowana przez państwo, równie dobrze bowiem kontakty sportowe mogą być prowadzone w sposób oddolny, zwłaszcza jeśli aktualny charakter stosunków dwustronnych nie jest wrogi. Może być ona skierowana w stronę opinii publicznej, ale także w stronę elit politycznych. W warunkach bardzo silnego antagonizmu między państwami złożenie propozycji kontaktu sportowego oraz jej przyjęcie dotyczą oczywiście komunikacji na szczeblu rządowym. Tak więc dyplomacja sportowa, oprócz tego, że stanowi przejaw dyplomacji publicznej, może być także postrzegana jako metoda pomocnicza tradycyjnej dyplomacji, niejako substytut dyplomacji tajnej, umożliwiający nawiązywanie kontaktu międzynarodowego bez narażania się na szerszą krytykę w razie fiaska całego przedsięwzięcia.

Nieco inaczej wygląda kwestia tzw. negatywnej dyplomacji sportowej. Mowa tu przede wszystkim o bojkotach sportowych, a także o działaniu ukierunkowanym na izolowanie sportowe poszczególnych państw. Tego rodzaju aktywność można zaklasyfikować jako element dyplomacji publicznej, a zarazem może ona w sposób bezpośredni służyć realizacji konkretnych celów polityki zagranicznej. Ogólnie rzecz biorąc, może ona wpływać na społeczeństwa państw, w które jest wymierzona, w sposób typowy dla dyplomacji publicznej. Przykładowo przy okazji bojkotu igrzysk olimpijskich w Moskwie przez Stany Zjednoczone i część ich sojuszników można było oczekiwać, że mieszkańcy Związku Radzieckiego otrzymają komunikat odnośnie międzynarodowego potępienia polityki ich państwa. Poniekąd zapewne się to udało – jeden z radzieckich widzów obserwujących zawody po zakończeniu igrzysk miał powiedzieć: „na stadionie olimpijskim dostrzegliśmy, że w różnych formach protestuje przeciw ZSRR więcej niż połowa świata. Ta olimpiada [...] po raz pierwszy w tak masowej skali zasiała zwątpienie, czy nasi przywódcy postępują słusznie”[106]. Podobnie mogą być postrzegane działania państw afrykańskich zmierzające do wykluczenia z międzynarodowej rywalizacji sportowej Republiki Południowej Afryki w związku z prowadzoną przez to państwo polityką apartheidu, a zatem aby pokazać mieszkańcom RPA rasy białej, że polityka realizowana przez ich rząd jest błędna.

Jednocześnie trudno oczekiwać, by amerykańscy decydenci, ogłaszając bojkot igrzysk w Moskwie, liczyli na zmianę polityki Kremla wyłącznie z powodu niezadowolenia mieszkańców ZSRR. Było to przecież państwo niedemokratyczne, w którym wola ludu w ograniczony sposób znajdowała odzwierciedlenie w oficjalnej linii politycznej. Bojkot ten powinien więc być także postrzegany

---

[106] W. Lipoński, *Od Aten do Atlanty. Minihistoria nowożytnych igrzysk olimpijskich 1896–1996*, Poznań 1996, s. 63.

jako komunikat skierowany w stronę radzieckich władz. Zgodnie z tym ujęciem bojkot wydarzenia sportowego jest przede wszystkim formą zakomunikowania władzom takiego państwa niezadowolenia z jego aktywności politycznej. Podobnie rzecz się ma z dyplomatycznym bojkotem sportowym, czyli sytuacją, w której przywódcy państw ze względów politycznych decydują się nie wziąć udziału chociażby w ceremonii otwarcia imprezy sportowej odbywającej się w kontestowanym państwie. Taka nieobecność oczywiście natychmiast zostaje odnotowana przez opinię publiczną, jednak przede wszystkim ma na celu bezpośrednie „uderzenie" we władze państwa organizującego imprezę sportową. Tak więc i w tym kontekście dyplomacja sportowa może być postrzegana jako część dyplomacji publicznej ukierunkowana na realizację konkretnych celów polityki zagranicznej.

Uprawomocnione wydaje się zatem stwierdzenie, że jeśli patrzeć na dyplomację sportową w jej wąskim ujęciu, może ona być postrzegana jako środek kształtowania stosunków z innymi państwami, w związku z chęcią zbliżenia z nimi lub wyrażenia potępienia dla ich polityki. Ten typ dyplomacji sportowej często realizowany jest w bezpośredni sposób przez państwa, które są jego inicjatorem, aczkolwiek może być także efektem bardziej oddolnych inicjatyw. Niekiedy może wręcz przybierać formę substytutu dyplomacji tajnej. Jednocześnie jest on elementem dyplomacji publicznej skierowanym do opinii publicznej oraz władz danego państwa.

1.2.2. Dyplomacja sportowa narzędziem kreowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego państw

Jednym z podstawowych celów dyplomacji sportowej jako części dyplomacji publicznej jest budowanie pozytywnego wizerunku międzynarodowego państwa, które ją prowadzi. Dyplomacja publiczna jest bowiem określana jako skoordynowane wykorzystywanie zasobów *soft power*, do których należy także sport. Celem dyplomacji sportowej obok opisanego wyżej kształtowania stosunków z innymi państwami może być więc również kreowanie wizerunku i prestiżu międzynarodowego państwa. W tym kontekście dyplomacja sportowa niekiedy wykracza poza umowne ramy dyplomacji publicznej i wchodzi w zakres brandingu narodowego.

Wizerunek państwa określany jest na wiele sposobów, np. jako unikalna, wielowymiarowa mieszanka elementów, które zapewniają mu ugruntowane kulturowo wyróżnienie w oczach określonych odbiorców[107]. Ludzie wyrabiają sobie opinię na temat danego państwa na podstawie wielu źródeł: relacji medialnych, stereotypów, kontaktów z jego mieszkańcami, opowieści osób, które je odwiedziły, a w końcu własnej obserwacji po wizycie w danym kraju. Ich opinia może być także efektem mieszanki wymienionych elementów.

---

[107] K. Dinnie, *Nation Branding: Concepts, Issues, Practice*, Oxford 2008, s. 15.

Zagadnienie wizerunku państwa oraz jego kształtowania łączy się zarazem z przytaczaną już koncepcją miękkiej siły Josepha Nye'a. Państwa starają się zwiększać swoją miękką siłę, aby wzmocnić swoje możliwości oddziaływania. Wszystko to wiąże się z tym, jak dane państwo jest postrzegane przez otoczenie. Istnieje szereg narzędzi służących kształtowaniu zewnętrznego wizerunku państwa w ramach brandingu narodowego czy dyplomacji publicznej. Do klasycznych czynników wizerunkowych państwa zalicza się np. jakość produktów pochodzących z danego kraju, jego atrakcyjność, jeśli chodzi o turystykę czy możliwości studiowania bądź pracy, usposobienie mieszkańców takiego państwa, kształt jego polityki zagranicznej, aspekty kulturowe, w tym sport itp. Na czynniki te państwo może wpływać na różne sposoby, na jedne bardziej, a na inne mniej, przy czym sport można uznać za sferę, na którą państwo ma stosunkowo dużą możliwość oddziaływania, oczywiście przy uwzględnieniu obiektywnych ograniczeń wynikających np. z jego bogactwa czy populacji.

Sport należy do popularnych narzędzi zdobywania *soft power*, ponieważ mało co przyciąga uwagę mas tak silnie jak on. Jeśli chodzi o jego możliwości wpływania na wizerunek państwa, zwraca się uwagę, że jest on jednym z najważniejszych zjawisk tzw. kultury masowej, a ponadto wyzwala silne emocje, dzięki czemu powoduje lepsze i szybsze tworzenie stosownych skojarzeń[108]. Inwestowanie w sukcesy sportu elitarnego oraz organizowanie megawydarzeń sportowych pozwala na zdobywanie uznania międzynarodowego i osiąganie celów geopolitycznych[109]. Jak zauważył Alan Bairner, zwiększanie prestiżu narodowego jest jednym z kluczowych sposobów politycznego wykorzystywania sportu, obok takich działań jak zapewnianie legitymizacji, rekompensowanie ograniczeń w innych dziedzinach życia czy prowadzenie międzynarodowej rywalizacji za pomocą narzędzi pokojowych[110].

Istnieje wiele sposobów, w jakie sport może być dyskontowany w celu kształtowania międzynarodowego wizerunku państwa. Do najpowszechniejszych należą: osiąganie sukcesów sportowych, nawiązywanie i utrzymywanie wymian sportowych, udzielanie sportowej pomocy rozwojowej, organizacja imprez sportowych czy w wypadku mikropaństw, a także państw nieposiadających uznania międzynarodowego w wymiarze uniwersalnym – udział w międzynarodowej

---

[108] M. Ryniejska-Kiełdanowicz, *Rola wielkich wydarzeń sportowych i kulturowych w promowaniu wizerunku miast i państw*, [w:] *Public Relations. Aktualne zagadnienia sztuki komunikowania w teorii i praktyce*, red. R. Maćkowska, H. Przybylski, Katowice 2009, s. 89–90.

[109] D. Reiche, *Success and Failure of Countries at the Olympic Games*, New York 2016, s. 54.

[110] A. Bairner, *Sport, Nationalism, and Globalization. European and North American Perspectives*, Albany 2001, s. 18.

rywalizacji sportowej. Inne metody to intensywne inwestowanie w sport czy posiadanie rozpoznawalnych sportowców, aczkolwiek ten ostatni środek w mniejszym stopniu leży w sferze możliwości oddziaływania państw. Lista ta nie wyczerpuje zapewne całego spectrum możliwości stosowania wizerunkowej dyplomacji sportowej, aczkolwiek te wymienione wydają się kluczowe. Poniżej zostanie dokonana krótka charakterystyka każdego z tych narzędzi.

W kontekście wizerunku państwa często mówi się o istotności wyników osiąganych przez jego reprezentantów w międzynarodowej rywalizacji sportowej[111]. Sukcesy w sporcie tradycyjnie wykorzystywane były przez wiele państw do budowania ich prestiżu („propagandowe wykorzystanie sportu"[112]). Ze zjawiskiem tym łączy się pojęcie nacjonalizmu sportowego, który definiowany jest jako „wykorzystanie przez rządy elitarnych sportowców, aby zademonstrować sprawność i witalność narodu w celu poprawy prestiżu państwa"[113]. Niemniej wydaje się, że budowanie prestiżu międzynarodowego przez dobre wyniki w sporcie można też uznać za element dyplomacji publicznej, niezależnie od tego, czy dotyczy to państwa demokratycznego, czy niedemokratycznego.

Zwycięstwa sportowe często postrzegane są jako wskaźnik sukcesu rządzących bądź ogólnego dostatku danego państwa. Badania wskazują, że państwa, które osiągają sukcesy na igrzyskach olimpijskich i w międzynarodowych rozgrywkach piłki nożnej, są zwykle najwyżej oceniane, jeśli chodzi o kulturę, w rankingach wizerunku państw[114]. Pozytywną zależność pomiędzy wynikami uzyskiwanymi na igrzyskach olimpijskich a wizerunkiem państwa wykazali także w swoim badaniu Michał Kobierecki i Piotr Strożek[115]. Sport zapewnia arenę do rywalizacji, w której można zyskać międzynarodowy prestiż dzięki innym środkom niż ekspansjonistyczny nacjonalizm[116], a przy okazji zaprezentować swoją

---

[111] Pojawiają się także opinie, że sukcesy sportowe jako takie różnią się od *soft power*, ponieważ trudno taki sukces skalkulować. J. Haut, J. Grix, P.M. Brannagan, I. van Hilvoorde, *International Prestige through 'Sporting Success': An Evaluation of the Evidence*, „European Journal for Sport and Society" 2018, s. 315.

[112] Por. B.A. Hazan, *Soviet Propaganda. A Case Study of the Middle East Conflict*, Jerusalem 1976, s. 127.

[113] D.L. Koller, *How the United States Government Sacrifices Athlete's Constitutional Rights in the Pursuit of National Prestige*, „Bringham Young University Law Review" 2008, s. 1469.

[114] S. Anholt, *The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index SM 2009 Report*, s. 24, https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/de/documents/topics/Switzerland_2009_NBI_Report_08-31-2009.pdf [dostęp: 24.05.2017].

[115] Zob. M.M. Kobierecki, P. Strożek, *Sport as a Factor of Nation Branding: A Quantitative Approach*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 7–8, s. 697–712.

[116] D. Reiche, *Success and Failure…*, s. 54.

tożsamość narodową. Używanie zwycięstw sportowych do budowania pozytywnego wizerunku za granicą jako pewien mechanizm koresponduje bowiem z wykorzystywaniem sportu jako narzędzia konsolidacji narodowej. Sukces sportowy stanowi wówczas, podobnie jak udana organizacja imprezy sportowej, „paradę osiągnięć narodowych"[117].

Sukcesy sportowe zależą od wielu okoliczności[118], przy czym rząd ma realne szanse decydowania o większości z nich[119]. Mogą one zatem świadczyć o witalności i potędze państwa. O sukcesach sportowych donoszą światowe media, toteż medale zdobywane przez reprezentanta danego państwa to źródło *publicity* przedstawiającego takie państwo w korzystnym świetle. Sukcesy sportowe potwierdzają także wysoki poziom sportu w danym państwie, w postaci np. silnej ligi piłkarskiej. Współczesne kluby piłkarskie stanowią globalne marki posiadające rzesze fanów na całym świecie, a ponieważ drużyny takie nie działają w oderwaniu od swojego kraju[120], przyczyniają się do budowania pozytywnych skojarzeń na jego temat. Dotyczy to także pojedynczych sportowców funkcjonujących jako globalni sportowi celebryci. Ich osiągnięcia sportowe, a często i życie prywatne cieszą się dużym zainteresowaniem na całym świecie, co zwiększa zarazem obecność medialną ich ojczyzny. A że słynni sportowcy zwykle udzielają się też społecznie, ich oddziaływanie na międzynarodową publikę jest jeszcze silniejsze.

---

[117] B. Houlihan, *Politics and Sport*, s. 216.

[118] Zalicza się do nich dostępność i możliwość identyfikacji zasobów ludzkich, metody treningowe, efektywność poszczególnych organizacji sportowych oraz zakres wiedzy z medycyny sportowej i nauk o sporcie. J. Maguire, *'Real Politic' or 'Ethically Based': Sport, Globalization, Migration and Nation-State Policies*, [w:] *Sport and Foreign Policy in a Globalizing World*, red. S.J. Jackson, S. Haigh, Abingdon 2009, s. 107. Oczywiście mogą się także pojawić czynniki niemożliwe do przewidzenia, jak wyjątkowy sportowiec zdolny samodzielnie zdobywać medale. Tak było chociażby w wypadku pływaczki Kirsty Coventry z Zimbabwe, która zdobywała medale na igrzyskach olimpijskich w Atenach w 2004 r. i w Pekinie w 2008 r. S. Shibli, V. De Bosscher, M. van Bottenburg, J. Bingham, *Forecasting the Performance of Nations in Elite Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Management*, red. L. Robinson, P. Chelladurai, G. Bodet, P. Downward, London 2012, s. 89–90.

[119] S. Shibli, J. Bingham, I. Henry, *Measuring the Sporting Success of Nations*, [w:] *Transnational and Comparative Research in Sport. Globalization, Governance and Sport Policy*, red. I. Henry et al., London 2007, s. 64; V. De Bosscher, P. de Knop, M. van Bottenburg, S. Shibli, *A Conceptual Framework for Analysing Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success*, „European Sport Management Quarterly" 2006, vol. 6, no. 2, s. 186–187.

[120] Marki ze swojej natury łączone są z konkretnym miejscem pochodzenia oraz są określane jako „wytwór narodowy". M. Hereźniak, *Marka narodowa*…, s. 77.

Jak widać, sukcesy sportowe to bardzo wszechstronne narzędzie wpływania na międzynarodowe postrzeganie państwa. Problem leży jednak w możliwościach tworzenia takich sukcesów, gdyż różne państwa posiadają różne możliwości w tym zakresie. To z kolei wiąże się po części z zasobami *hard power*, choć sport zaliczany jest do zasobów miękkiej siły państw. Natomiast jeśli chodzi o rozpoznawalnych sportowców, państwa o wysokim poziomie sportowym mają rzecz jasna większą szansę na „wychowanie" globalnie znanego mistrza, aczkolwiek bezpośrednio leży to poza kontrolą ich rządów. Dodajmy, że wspomniana rozpoznawalność sportowców także uchodzi za metodę wizerunkowej dyplomacji sportowej.

Kolejnym narzędziem wizerunkowej dyplomacji sportowej są wymiany sportowe, przez które należy rozumieć aranżowane kontakty międzynarodowe uwzględniające sportowców, a niekiedy także trenerów, ekspertów czy działaczy sportowych. Mają one na celu budowanie wśród społeczeństwa drugiego zaangażowanego państwa (bądź państw) bardziej pozytywnego obrazu państwa, z którego pochodzą biorące udział w wymianie osoby. W przeszłości wymiany sportowe bardzo często były wykorzystywane jako metoda działania w ramach dyplomacji sportowej będącej środkiem kształtowania stosunków pomiędzy państwami. Okazuje się jednak, że nie jest to jedyny sposób ich dyplomatycznej instrumentalizacji. W tym kontekście wymiany sportowe można także zaklasyfikować jako przejaw dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie międzynarodowego wizerunku państwa, nawiązywane bowiem przy ich okazji kontakty międzyludzkie nastawione są przede wszystkim na budowanie wzajemnej sympatii, obalanie stereotypów, ale też pokazywanie walorów własnego państwa.

Może pojawić się wątpliwość, jaka jest zatem różnica pomiędzy przedstawioną wcześniej koncepcją dyplomacji sportowej jako środka kształtującego stosunki z innymi państwami oraz jako narzędzia wizerunkowego, skoro wymiany sportowe mogą zostać zaszeregowane do obu tych kategorii. W tym wypadku chodzi głównie o partykularność celu i bezpośredniość oddziaływania. Wymiany o charakterze wizerunkowym mają za zadanie ogólne poprawienie postrzegania danego państwa, co w przyszłości może przysporzyć państwu prowadzącemu ten typ dyplomacji sportowej „więcej przyjaciół". Tymczasem opisywana wcześniej kategoria dyplomacji sportowej jako środka kształtowania stosunków z innymi państwami związana jest z konkretnymi, bardziej doraźnymi i widocznymi celami, takimi jak zbliżenie skonfliktowanych państw. Należy jednak zauważyć, że granica pomiędzy tymi typami dyplomacji sportowej nie jest sztywna i niektóre z podejmowanych inicjatyw mogą zawierać elementy obu form.

Metodą wizerunkowej dyplomacji sportowej zbliżoną nieco do wymian sportowych jest udzielanie sportowej pomocy rozwojowej. Pomoc rozwojowa jest zresztą uważana za typową metodę dyplomacji publicznej. O ile opisane wyżej wymiany sportowe Rhonda Zaharna zaliczyła do pierwszego rzędu inicjatyw budujących stosunki, o tyle projekty pomocy rozwojowej stanowią według tej autorki przykład inicjatyw drugiego rzędu. Opierają się one na założeniu,

że udzielana pomoc symbolizuje więzi pomiędzy dwoma podmiotami, a także buduje więzi pomiędzy osobami z obu stron (dawcy i biorcy pomocy), które są w dany program zaangażowane[121]. Sportowa pomoc rozwojowa dotyczy udzielania pomocy w dziedzinie sportu bądź poprzez sport. Chodzi tu o prowadzenie szkoleń, przekazywanie sprzętu czy fundowanie obiektów sportowych. A że tego rodzaju pomoc niekiedy obejmuje wysyłanie ekspertów, pod niektórymi względami pokrywa się ona z wymianami sportowymi, stąd metody te zostały omówione tutaj łącznie.

Analizując wykorzystanie sportu w kreowaniu prestiżu i pożądanego wizerunku międzynarodowego, często nawiązuje się do organizacji imprez sportowych[122]. Jest to zagadnienie, któremu poświęcono chyba najwięcej uwagi spośród wszystkich form wizerunkowej dyplomacji sportowej. Jak zauważył Joseph Nye, imprezy sportowe zaliczają się do drugiego kręgu koncentrycznego dyplomacji publicznej[123], łączącego się z komunikacją strategiczną. Polega ona na rozwijaniu prostych wątków czy tematów odnośnie państwa[124]. W efekcie są one coraz częściej wykorzystywane w celu poprawiania wizerunku państwa, traktuje się je bowiem jako jedną z form wydarzeń specjalnych[125]. Podkreśla się, że wydarzenia sportowe bardzo mocno wpływają na postrzeganie miejsc, w których się odbywają, znacznie silniej niż inne wydarzenia kulturalne. Do najbardziej znaczących zgodnie z badaniami Simona Anholta należą igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata w piłce nożnej, a także Tour de France oraz Maraton Nowojorski[126].

---

[121] R.S. Zaharna, *Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives. Information and Relational Communication Frameworks*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, s. 94.

[122] Mimo że pojawiają się niekiedy poglądy, wedle których sama organizacja wielkiego wydarzenia sportowego jak igrzyska olimpijskie to za mało, aby w długotrwały sposób pozytywnie wpłynąć na wizerunek państwa czy węziej – miasta gospodarza, a ponadto organizacja wielkich imprez sportowych jest nazbyt kosztowna, biorąc pod uwagę chociażby korzyści infrastrukturalne. Por. C. Hautbois, *Sports and City Branding: How Useful Are Professional Football Clubs for Branding Europe's Cities?*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Marketing*, red. S. Chadwick, N. Chanavat, M. Desbordes, London 2016, s. 56; J. Horne, *The Politics of Hosting the Olympics Games*, [w:] *The Politics of the Olympics. A Survey*, red. A. Bairner, G. Molnar, London 2010, s. 28.

[123] Obok codziennej komunikacji i budowania trwałych więzi z jednostkami w innych państwach.

[124] J. Nye Jr., *Hard, Soft and Smart Power*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, s. 570.

[125] L. Chalip, C.A. Costa, *Sport Event Tourism and the Destination Brand: Towards a General Theory*, „Sport in Society" 2005, vol. 8, no. 2, s. 219.

[126] S. Anholt, *Competitive Identity. The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*, Basingstoke 2007, s. 108–109.

Często mówi się o wizerunkowym znaczeniu tzw. megawydarzeń sportowych (*mega-events*), które charakteryzuje krótki czas trwania, ale ich wymiar społeczny dalece wykracza poza tak określoną perspektywę czasową. Oferują przy tym rozrywkę i emocje dla masowego odbiorcy[127]. Ich wyróżnikiem jest także generowanie turystyki, uwagi mediów, prestiżu oraz wpływu ekonomicznego na lokalną społeczność[128]. Przynoszą wiele efektów w wymiarze społecznym, np. przyczyniają się do rozwoju infrastruktury miasta i państwa, zwiększają dumę lokalną oraz tworzą nową subkulturę przynależności i spójności[129]. Niezwykle istotne jest jednak ich znaczenie wizerunkowe, gdyż stanowią rzadką okazję do zaprezentowania wizerunku państwa w globalnych mediach, innymi słowy – zapewniają międzynarodową widzialność[130]. Inicjatywy związane z organizacją megawydarzeń sportowych często podejmowane są przez państwa, które mają na arenie międzynarodowej coś do udowodnienia[131], jako że umożliwiają zaprezentowanie światu zewnętrznemu konkretnego obrazu na swój temat, a ich organizacja oraz ubieganie się o nie stały się kluczowymi czynnikami rozwijania lokalnych i narodowych strategii[132].

Wśród megawydarzeń sportowych szczególne miejsce zajmują igrzyska olimpijskie. Xin Zhong, Shuhua Zhou, Bin Shen i Chao Huang stwierdzili, że dają one możliwość kształtowania tożsamości konkurencyjnej (*competitive identity*), jaka pojawia się raz na pokolenie[133]. Uważa się je za jedno z najlepszych narzędzi mar-

---

[127] C. Palmer, *Global Sports Policy*, s. 105.

[128] M. Taks, *The Rise and Fall of Mega Sport Events. The Future Is in Non-Mega Sport Events*, [w:] *Ethics and Governance in Sport. The Future of Sport Imagined*, red. Y. Vanden Auweele, E. Cook, J. Parry, London 2016, s. 85.

[129] C.-K. Lee, T. Taylor, Y.-K. Lee, B. Lee, *The Impact of a Sport Mega-Event on Destination Image*, „International Journal of Hospitality & Tourism Administration" 2005, vol. 6, no. 3, s. 28–29.

[130] A. Dembek, R. Włoch, *The Impact of a Sports Mega-Event on the International Image of a Country: The Case of Poland Hosting UEFA Euro 2012*, „Perspectives" 2014, vol. 22, no. 1, s. 35.

[131] M. Widomski, *The Olympic Games in the Creation of the Image of the Host Country and City*, „Historia i Polityka" 2016, t. 23, nr 16, s. 46.

[132] J. Grix, P.M. Brannagan, B. Houlihan, *Interrogating States' Soft Power Strategies: A Case Study of Sports Mega-Events in Brazil and the UK*, „Global Society" 2015, vol. 29, no. 3, s. 468.

[133] X. Zhong, S. Zhou, B. Shen, C. Huang, *Shining a Spotlight on Public Diplomacy: Chinese Media Coverage on the Opening Ceremony of the 2012 London Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 4, s. 396–397. Koncepcja tożsamości konkurencyjnej oznacza pewną syntezę pomiędzy zarządzaniem wizerunkiem i dyplomacją publiczną oraz promocją handlu, inwestycji i turystyki. S. Anholt, *Competitive Identity*…, s. 3.

ketingowych dostępnych państwom lub miastom, a dzieje się tak z paru powodów. Na kilka lat przed igrzyskami firmy zaczynają promować swoje związki z tą imprezą, a już na wiele miesięcy przed ich rozpoczęciem reporterzy z całego świata zaczynają pisać artykuły o państwie goszczącym igrzyska. Dalszą uwagę generuje sztafeta olimpijska odbywająca się kilka tygodni wcześniej. Ceremonia otwarcia jest oglądaną przez przynajmniej trzy miliardy ludzi ekspozycją kultury gospodarza, a rywalizację sportową śledzi 92,5% dorosłych posiadających dostęp do telewizji[134]. Właśnie ze względu na ich medialność imprezy sportowe są także oceniane pod względem ich wartości[135]. Takie szacowanie wartości ma oczywiście znaczenie przede wszystkim biznesowe, jednak biorąc pod uwagę terytorialny charakter większości imprez sportowych, mają one także wartość dla państwa czy miasta je goszczącego.

Organizacja wielkich imprez sportowych, jak wskazali Jonathan Grix i Paul Brannagan, stała się dla państw istotną „bronią dyplomatyczną" dzięki możliwości generowania na dużą skalę *soft power*, co wiąże się z ich częstym strategicznym przechodzeniem od stosowania *hard power* do większego wykorzystania miękkiej siły[136]. Goszczenie takiego wydarzenia jest bowiem wyjątkową okazją dla danego państwa, regionu bądź miasta do zaprezentowania siebie i swoich walorów szerokiej, globalnej publiczności, a w niektórych sytuacjach także przekazania globalnej opinii publicznej konkretnego komunikatu. W związku z tym z całą pewnością organizowanie megaeventów sportowych można rozpatrywać jako środek budowania międzynarodowego wizerunku danego państwa.

Badacze wskazują na różne szczegółowe cele organizacji wielkich imprez sportowych. Wspomina się o chęci rządu, aby poprawić stan stosunków z konkretnymi państwami, podnieść morale społeczeństwa oraz poprawić wizerunek narodowy, współcześnie przede wszystkim w kontekście pokazywania światu zmian, jakie w nim zaszły[137]. Mówi się również o rozwoju miast gospodarzy jako

---

[134] H. Preuss, *The Olympic Games. Winners and Losers*, [w:] *Sport and Society. A Student Introduction*, red. B. Houlihan, Los Angeles 2008, s. 424. Ponadto igrzyska olimpijskie same w sobie jako marka należą do najlepiej rozpoznawalnych na świecie. R. Panagiotopoulou, *Nation Branding and the Olympic Games: New Media Images for Greece and China*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2339.

[135] Przykładowo wartość finału amerykańskiej ligi NFL – Super Bowl z 2010 r. szacowana jest na 420 milionów USD, igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 r. na 230 milionów USD, mistrzostw świata w piłce nożnej w 2010 r. na 12 milionów USD. D. Papadimitriou, A. Apostolopoulou, K. Kaplanidou, *Participant-Based Brand Image Perceptions of International Sport Events: The Case of the Universiade*, „Journal of Convention & Event Tourism" 2016, vol. 17, no. 1, s. 1.

[136] J. Grix, P.M. Brannagan, *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega-Events*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 252.

[137] H. Preuss, *The Olympic Games*…, s. 423–425.

głównym celu organizacji imprez sportowych[138], a także o celach ekonomicznych, takich jak wzrost turystyki czy zatrudnienia, wykorzystywanie ich jako bodźca do rozwoju, zwiększenia dumy narodowej czy realizacji celów politycznych[139]. Niekiedy wiąże się to z chęcią przeciwdziałania negatywnym stereotypom, jak chociażby w wypadku Republiki Południowej Afryki[140]. Zapewne w różnych sytuacjach różne też są dominujące motywacje, jednak bez wątpienia kwestie wizerunkowe stanowią jedną z kluczowych z perspektywy rządów.

Według Jonathana Grixa i Barriego Houlihana w ostatnich latach znaczenie wizerunkowe organizacji imprez sportowych z „mile widzianej konsekwencji" zamieniło się w główną motywację ich organizacji[141]. Powyższy dyskurs pokazuje zarazem, że wizerunkowa dyplomacja sportowa realizowana przez organizację imprez sportowych w zależności od sytuacji może przyjmować formę bardziej zbliżoną do dyplomacji publicznej albo do brandingu narodowego, bądź też może być ukierunkowana na obie te formy działania. Nasuwa się jednak wniosek, że we współczesnym świecie aspekty brandingowe zdają się przeważać.

Wskazane wyżej mechanizmy kształtowania wizerunku państwa przez organizację imprez sportowych wiążą się przede wszystkim z ich wielką popularnością, a dzięki rozwojowi globalnych mediów także ich odbiorcy stali się globalni. Beata Ociepka właśnie mechanizmem wydarzenia medialnego tłumaczy, dlaczego wydarzenia sportowe mogą stać się częścią dyplomacji publicznej. Często jest ono momentem przełomowym dla opracowywania strategii dyplomacji publicznej, dzięki tworzeniu sprzyjających okoliczności i przyspieszaniu całego procesu. Znaczenie wydarzeń sportowych w dyplomacji publicznej jest także wyjaśniane efektem kraju pochodzenia, zgodnie z którym pozytywna ocena państwa w związku z organizowaną w nim imprezą sportową przenosi się na inne sfery jego funkcjonowania[142]. Za takie wydarzenia medialne uznawane są także będące częścią wydarzenia sportowego ceremonia jego otwarcia i zamknięcia, które cieszą się największą oglądalnością i zainteresowaniem

---

[138] Q. Dong, G. Duysters, *Research on the Co-Branding and Match-Up of Mega-Sports Event and Host City*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 8, s. 1099.

[139] G. Bodet, M.-F. Lacassagne, *International Place Branding through Sporting Events: A British Perspective of the 2008 Beijing Olympics*, „European Sport Management Quarterly" 2012, vol. 12, no. 4, s. 358–359.

[140] Por. A. Lepp, H. Gibson, *Reimaging a Nation: South Africa and the 2010 World Cup*, [w:] *Sport, Tourism and National Identities*, red. J. Harris, London 2014, s. 32.

[141] J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy: The Cases of Germany (2006) and the UK (2012)*, „The British Journal of Politics and International Relations" 2014, vol. 16, s. 573.

[142] B. Ociepka, *Miękka siła*…, s. 180.

widzów[143]. Osoby za nie odpowiedzialne muszą znaleźć równowagę pomiędzy oczekiwaniami organizacji zarządzających międzynarodowym sportem odnośnie bezstronnego przyjęcia sportowców z całego świata oraz potrzebą pokazania miasta gospodarza igrzysk w jak najlepszym świetle[144]. Pod tym względem część artystyczna takich ceremonii stanowi zazwyczaj ekskluzywne forum do komunikowania rozmaitych treści. W jej trakcie państwo goszczące dane wydarzenie sportowe może zaprezentować swoją przeszłość w wybiórczy i wyidealizowany sposób[145]. Jest to okazja do przedstawienia światu ujednoliconego obrazu tożsamości narodowej, a także do zaprezentowania alternatywnych tożsamości narodowych oraz odnowionych narracji narodowych – dzięki „rozciąganiu konceptualnych granic narodu w porównaniu z innymi"[146].

Należy przy tym zwrócić uwagę, że organizatorami imprez sportowych zazwyczaj nie są państwa. Najczęściej odpowiadają za nie komitety organizacyjne, federacje sportowe, władze miejskie. Zaangażowanie państwowe może mieć bardzo różny charakter, w państwach takich jak Chiny bardzo bezpośredni, natomiast w innych często pośredni, nierzadko ograniczony do wsparcia finansowego imprezy bądź nawet mniejszy. Niemniej organizatorzy imprez sportowych dbają zwykle o to, aby kształtowanie pozytywnego wizerunku państwa odbywało się nie tylko w sposób pośredni, np. w związku z odwiedzaniem przy okazji danej imprezy sportowej państwa przez kibiców i dziennikarzy, ale także w sposób bezpośredni, np. przez wspomnianą ceremonię otwarcia czy prezentowaną symbolikę. Pokazuje to, że tego typu dyplomacja sportowa może być realizowana przez wielu różnych, niekoniecznie państwowych aktorów. Jest to więc przykład nowego typu dyplomacji publicznej, aczkolwiek zaangażowanie państwowe także jest tutaj możliwe.

Przy rozpatrywaniu wizerunkowego znaczenia organizacji imprez sportowych nie sposób nie wspomnieć o zaproponowanej przez Paula Brannagana i Richarda Giulianottiego koncepcji miękkiego rozbrojenia (*soft disempowerment*), która odnosi się do ryzyka wizerunkowego, jakie grozi gospodarzom wielkich imprez sportowych, gdy nie są do tego przygotowani. Wiąże się to z dużą uwagą, jaką światowa opinia publiczna zwraca na takie państwo[147]. Mówił o tym już

---

[143] B. Garcia, *One Hundred Years of Cultural Programming within the Olympic Games (1912–2012): Origins, Evolution and Projections*, „International Journal of Cultural Policy" 2008, vol. 14, no. 4, s. 365.

[144] C. Arning, *Soft Power, Ideology and Symbolic Manipulation in Summer Olympic Games Opening Ceremonies: A Semiotic Analysis*, „Social Semiotics" 2013, vol. 23, no. 4, s. 524.

[145] R. Panagiotopoulou, *Hosting the Olympic Games*…, s. 152.

[146] M.M. Parent, S. Smith-Swan, *Managing Major Sports Events. Theory and Practice*, London 2013, s. 205.

[147] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport and Football's 2022 World Cup Finals*, „Leisure Studies" 2015, vol. 34, s. 706.

Joseph Nye, według którego jeśli treść wartości, kultury czy polityki danego państwa nie jest atrakcyjna, dyplomacja publiczna nie będzie w stanie wzmocnić jego *soft power*, a może wręcz doprowadzić do odwrotnych efektów[148]. Za sprawą organizowania tak medialnego wydarzenia, jakim jest wielka impreza sportowa, konkretne miasto czy państwo znajdują się w centrum uwagi globalnych mediów. Oczywiście właśnie to jest ich celem, jednak jego osiągnięcie wiąże się z ciągłym „patrzeniem im na ręce", a wszelkie kontrowersje od razu pojawiają się w globalnym obiegu informacyjnym. Organizacja imprez sportowych to wizerunkowa szansa, ale także i ryzyko.

W kontekście wykorzystania sportu w ramach działań wizerunkowych państwa należy uwzględnić także kwestię udziału w międzynarodowym sporcie. Barrie Houlihan podkreśla, że bardzo często celem dyplomacji sportowej była chęć uświadomienia innym własnego istnienia w ramach systemu międzynarodowego[149]. W dużej mierze dotyczy to państw małych, dla których motywacją wizerunkową jest większa widzialność międzynarodowa, a w wypadku np. dawnych kolonii odróżnienie się od byłych mocarstw kolonialnych[150]. Drugą grupą państw zainteresowanych udziałem w międzynarodowym sporcie w celach wizerunkowych były te, których podmiotowość międzynarodowa była kwestionowana przez całą społeczność międzynarodową bądź jej część. Dotyczy to takich państw, jak Niemcy Wschodnie w latach powojennych, Republika Chińska (Tajwan) czy obecnie Palestyna, która jest jednocześnie przykładem bytu niesuwerennego, starającego się przez udział w sporcie zwiększyć swoją obecność na arenie międzynarodowej. Jest to zagadnienie zbliżone nieco do organizowania wielkich imprez sportowych i także można je opisać jako formę poszukiwania prestiżu międzynarodowego. Różnica polega na tym, że ten aspekt dyplomacji sportowej odnosi się przede wszystkim do państw małych, o niewielkich zasobach *soft power*, podczas gdy organizacja megawydarzeń sportowych w dzisiejszych czasach zarezerwowana jest niemal wyłącznie dla państw dużych i silnych, aczkolwiek i od tej zasady są wyjątki, w ostatnim czasie pojawiła się bowiem tendencja do przyznawania prawa organizacji imprez sportowych państwom rozwijającym się, co zostanie szerzej omówione w kolejnych rozdziałach.

Wśród metod kształtowania wizerunku narodowego przez sport wyróżnić można także inwestycje sportowe, przy czym nie odnosi się to do zagadnienia rozbudowy infrastruktury sportowej czy szerzej – rozwijania systemu sportu elitarnego, gdyż tego rodzaju działania prowadzone w ramach polityki sportowej ukierunkowane są na wzrost poziomu sportowego państwa, co zostało już

---

[148] J.S. Nye, *Public Diplomacy*…, s. 95.

[149] B. Houlihan, *Politics and Sport*, s. 219.

[150] B. Houlihan, J. Zheng, *Small States: Sport and Politics at the Margin*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2014, vol. 7, no. 3, s. 334.

uwzględnione w metodzie wizerunkowej dyplomacji sportowej związanej z wysokim poziomem sportowym. Niektóre aktywności obejmujące inwestowanie w sport wykraczają jednak poza chęć podniesienia poziomu własnych sportowców. Przykładem mogą być tu działania podejmowane przez Katar, polegające na inwestowaniu w sportowe kluby za granicą[151]. Nie są to jeszcze powszechne przypadki, jednak biorąc pod uwagę, że nie dają się one zaklasyfikować do żadnej z wcześniej wymienionych metod wizerunkowej dyplomacji sportowej, zostały one w niniejszej monografii uwzględnione oddzielnie.

1.2.3. Dyplomacja sportowa jako określenie dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych

Powyżej zaprezentowano dwa ujęcia dyplomacji sportowej, które są stosunkowo często podejmowane w literaturze naukowej dotyczącej dyplomacji czy węziej – dyplomacji publicznej. Jednakże jeśli przyjmie się szersze rozumienie pojęcia „dyplomacja sportowa", to potraktowanie jej jako narzędzia kształtowania stosunków między państwami oraz wizerunku narodowego przez państwa zdaje się nie wyczerpywać wszystkich przejawów tego fenomenu społecznego.

Dyplomację sportową można rozpatrywać także w kategoriach działań dyplomatycznych prowadzonych przez międzynarodowych aktorów sportowych. Na skutek dyfuzji dyplomacji pojawiło się bowiem miejsce na dyplomację aktorów niepaństwowych, w tym organizacji pozarządowych takich jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski czy międzynarodowe federacje sportowe[152]. Ten wymiar dyplomacji sportowej stanowi pewną konkretyzację kategorii dyplomacji organizacji pozarządowych, którą Beata Surmacz zdefiniowała jako „przekraczający granice państw proces reprezentacji i komunikacji, poprzez który transnarodowe organizacje pozarządowe realizują własne interesy, poszukują wpływu na zachowania innych aktorów międzynarodowych (państw, instytucji międzynarodowych, innych aktorów niepaństwowych) oraz możliwości rozwiązywania problemów o charakterze międzynarodowym"[153]. Pod wieloma względami dyplomacja organizacji sportowych wygląda właśnie tak.

---

[151] Zob. D. Reiche, *Investing in Sporting Success as a Domestic and Foreign Policy Tool: The Case of Qatar*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2015, vol. 7, no. 4, s. 495.

[152] Michael Groll zasugerował, że w kontekście takich organizacji zarządzających międzynarodowym sportem można mówić o nowej kategorii – Międzynarodowych Sportowych Organizacjach Pozarządowych (niem. *Internationele non-governmantale Sportsorganisationen* – INGSO). M. Groll, *Transnationale Sportpolitik. Analyse und Steuerungsansatz Sportpolitischer Interaktionen*, Aachen 2005, s. 51.

[153] B. Surmacz, *Ewolucja współczesnej dyplomacji*…, s. 375.

Jak pamiętamy, Stuart Murray i Geoffrey Pigman, rozważając pojęcie dyplomacji sportowej, wyróżnili jej dwie kategorie. Pierwsza wiąże się ze świadomym wykorzystywaniem sportu przez rządy – w formie narzędzia dyplomacji. Zagadnienie to zostało podjęte w dwóch poprzednich podrozdziałach – w odniesieniu do realizacji konkretnych interesów politycznych państw oraz kreowania ich międzynarodowego wizerunku. Druga kategoria zawiera się w sformułowaniu: „międzynarodowy sport jako dyplomacja", a chodzi tu o dyplomatyczną reprezentację, komunikację i negocjacje pomiędzy aktorami niepaństwowymi, które są rezultatem międzynarodowej rywalizacji sportowej. Zgodnie z tym ujęciem międzynarodowi aktorzy niepaństwowi, tacy jak Międzynarodowy Komitet Olimpijski czy Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej FIFA, praktykują odmienny od poprzednich typ dyplomacji. Podejmują oni bowiem negocjacje z rządami, lokalnymi i regionalnymi organami organizacyjnymi sportu, wielkimi firmami będącymi sponsorami wydarzeń sportowych, firmami medialnymi oraz organizacjami globalnego społeczeństwa obywatelskiego[154].

Rozwijając koncepcję „międzynarodowego sportu jako dyplomacji", Murray i Pigman stwierdzili, że praktyka międzynarodowego sportu wymaga dzisiaj wyspecjalizowanej dyplomacji i prowadzenia wielostronnych negocjacji z udziałem wielu aktorów. Przykładowo w zorganizowanie mistrzostw świata w piłce nożnej w 2002 roku (były one współorganizowane przez Koreę Południową i Japonię) zaangażowane były rządy dwóch państw, ich krajowe federacje piłkarskie oraz Międzynarodowa Federacja Piłkarska, a także globalni sponsorzy i firmy medialne. Skuteczność podjętych przez te podmioty negocjacji zależała według cytowanych autorów od umiejętności dyplomatycznych FIFA. W tym kontekście międzynarodowe organizacje sportowe stają się aktorami dyplomatycznymi[155], aczkolwiek możliwości ich działania w tym zakresie mają, rzecz jasna, pewne ograniczenia[156]. Prowadzone przez międzynarodowe organizacje zarządzające sportem działania o charakterze dyplomatycznym oraz ogólnie ich aktywność w relacjach z państwami także można określić mianem dyplomacji sportowej, chociaż będzie to dyplomacja sportowa innego typu niż wcześniej omówione.

Analizując zagadnienie dyplomacji sportowej jako atrybutu podmiotów sportowych, należy przede wszystkim wskazać te podmioty. Najczęściej wymienia się tutaj przedstawicieli biznesu, regionalne i lokalne władze oraz międzynarodowe

---

[154] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1099.

[155] *Ibidem*, s. 1107–1108, 1110.

[156] B.S. de Almeida, W. Marchi Júnior, E. Pike, *The 2016 Olympic and Paralympic Games and Brazil's Soft Power*, „Contemporary Social Science" 2014, vol. 9, no. 2, s. 273.

organizacje sportowe[157]. Główni aktorzy to oczywiście międzynarodowe ciała zarządzające sportem, aczkolwiek nie tylko. Przykładowo w odniesieniu do Ruchu Olimpijskiego będą to zarówno Międzynarodowy Komitet Olimpijski, jak i komitet organizacyjny igrzysk olimpijskich, powoływany w związku z organizacją konkretnych igrzysk, federacje sportowe w dyscyplinach olimpijskich oraz regionalne i narodowe komitety olimpijskie. Podmioty te przede wszystkim mogą działać jako mediatorzy pomiędzy stronami, gdyż aspiracje różnych aktorów mogą ze sobą kolidować, podczas gdy zorganizowanie udanych igrzysk jest w ich wspólnym interesie.

Aaron Beacom zaproponował kategorię „olimpizmu jako dyplomacji" odnoszącą się do tak rozumianej dyplomacji olimpijskiej[158]. Pokrywa się ona częściowo z przytoczoną wcześniej koncepcją „międzynarodowego sportu jako dyplomacji", chociaż oczywiście w wymiarze zawężonym do igrzysk olimpijskich. Beacom sprowadza ją do procesów i działań dyplomatycznych podejmowanych za pośrednictwem instytucji zarządzających sportem. Rozszerzając ujęcie Beacoma z dyplomacji olimpijskiej na szerszą dyplomację sportową, jako podmioty należałoby jeszcze wymienić międzynarodowe federacje sportowe w dyscyplinach nieolimpijskich, a także organizatorów zawodów sportowych innych niż igrzyska olimpijskie. W wielostronnych negocjacjach prowadzonych i koordynowanych przez wymienione tutaj podmioty uczestniczą także inni aktorzy, jak globalni sponsorzy czy firmy medialne oraz rządy państw.

Poza prowadzeniem wielostronnych negocjacji związanych z organizacją imprez sportowych działania dyplomatyczne takich podmiotów obejmują też inne aktywności. Aaron Beacom wskazał tutaj na tworzenie programów edukacyjnych, rozwojowych i kulturalnych oraz uznawanie lub nie federacji lub Narodowych Komitetów Olimpijskich nowo powstałych państw[159]. Niektóre działania międzynarodowych organizacji sportowych można więc określić jako dyplomację publiczną, gdyż pomocowa działalność rozwojowa należy do istotnych technik jej prowadzenia. Aktywność taka nawiązuje zarazem do koncepcji dyplomacji korporacyjnej, która najczęściej polega na działaniach przypominających społeczną odpowiedzialność biznesu, a prowadzących do zmiany roli korporacji dzięki większej legitymizacji oraz większej możliwości wpływania na inne podmioty[160]. Z całą pewnością jednak działania te wiodą pośrednio do budowania

---

[157] R. Levermore, A. Budd, *Introduction. Sport in International Relations: Continued Neglect?*, [w:] *Sport in International Relations. An Emerging Relationship*, red. R. Levermore, A. Budd, London 2004, s. 13.

[158] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 36.

[159] *Ibidem*.

[160] E. Ordeix-Rigo, J. Duarte, *From Public Diplomacy to Corporate Diplomacy: Increasing Corporation's Legitimacy and Influence*, „American Behavioral Scientist" 2009, vol. 53, no. 4, s. 559.

pozytywnego wizerunku poszczególnych podmiotów sportowych oraz wzrostu ich międzynarodowego znaczenia, a także przyczyniają się do realizacji społecznych misji, jakie stawiają sobie podmioty sportowe, co włącza je w ramy dyplomacji publicznej organizacji pozarządowych.

Rozpatrywany tutaj typ dyplomacji sportowej wykracza poza zakres znaczeniowy dyplomacji publicznej. Nie można jednak stwierdzić, że nie jest on z dyplomacją publiczną powiązany. Należy bowiem zadać pytanie o powód rosnącego statusu politycznego i dyplomatycznego organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. Wydaje się, że wynika on przede wszystkim z rosnącego znaczenia przypisywanego im przez państwa. Dzieje się tak ze względu na zasoby posiadane przez organizacje sportowe, które są dla państw atrakcyjne. Chodzi o chęć organizacji imprez sportowych oraz brania w nich udziału, czyli typowe metody prowadzenia przez państwa dyplomacji publicznej zorientowanej na kształtowania ich międzynarodowego wizerunku za pomocą sportu. Czyni to organizacje sportowe interesariuszami dyplomacji sportowej państw, co z kolei wiąże tak rozumianą dyplomację sportową także z dyplomacją publiczną.

1.3. Konkluzje

W niniejszym rozdziale podjęto próbę przybliżenia stosunkowo nowego w polskim obiegu naukowym pojęcia dyplomacji sportowej. Jest to termin często zaliczany do szerszej kategorii dyplomacji publicznej. Analiza różnych ujęć prezentowanych przez naukowców badających tę problematykę wskazuje, że dyplomacja sportowa niekiedy wykracza poza zakres pojęcia dyplomacji publicznej, aczkolwiek pozostaje z nią w ścisłym związku.

Zaproponowano więc wprowadzenie trzech kategorii pojęcia dyplomacji sportowej: (1) jako środka kształtowania stosunków z innymi państwami, (2) jako narzędzia budowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego oraz (3) jako określenia dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych, aczkolwiek granice pomiędzy nimi nie zawsze są sztywne, a niektóre przejawy dyplomacji sportowej mogą wykazywać cechy więcej niż jednego typu. Zgodnie z pierwszym ujęciem dyplomacja sportowa ma na celu wspieranie tradycyjnych działań dyplomatycznych państw, np. przez zapewnianie dodatkowych kanałów komunikacji. Jest ona kierowana zarówno do władz państwowych, jak i do opinii publicznej. Często wyraźne jest w niej rządowe zaangażowanie, choć nie jest ono konieczne. Jej głównym wyróżnikiem jest istnienie konkretnego celu związanego z polityką zagraniczną, któremu ma ona służyć. Tak rozumiana dyplomacja sportowa stanowi zarazem dość bezpośredni przykład dyplomacji publicznej realizowanej z użyciem sportu.

Zdecydowanie szerszy jest zakres znaczeniowy dyplomacji sportowej jako narzędzia budowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego. W tym kontekś-

cie wyróżnia się takie aspekty, jak wspieranie rozwoju sportu w innych państwach, nawiązywanie bilateralnych kontaktów w sporcie, organizacja wielkich imprez sportowych, uczestnictwo w międzynarodowej rywalizacji sportowej, a także osiąganie dobrych rezultatów przez sportowców reprezentujących dane państwo czy kluby sportowe mające swoją siedzibę w takim państwie, posiadanie globalnie rozpoznawalnych sportowców oraz inwestycje sportowe. Wszystkie te typy działań ukierunkowane są na poprawę sposobu postrzegania państwa przez międzynarodową opinię publiczną. Sport jest w tym kontekście zasobem miękkiej siły (np. w kontekście jego wysokiego poziomu w danym państwie), ale także stwarza okoliczności do wykorzystania innych zasobów (np. podczas organizacji imprez sportowych). Niektóre z nich eksploatowane są wyłącznie przez państwa duże i potężne, natomiast inne, jak wizerunkowe wykorzystywanie udziału w sporcie, stanowią atrybut państw małych bądź nieuznawanych. Dyplomacja sportowa w tym znaczeniu bezsprzecznie jest częścią dyplomacji publicznej, aczkolwiek niektóre jej przejawy wiążą się także (czy nawet w większym stopniu) z koncepcją brandingu narodowego.

W odniesieniu do dyplomacji sportowej w ramach dyplomacji publicznej pojawiła się wątpliwość co do niekoordynowanych przez państwo działań, podejmowanych niekiedy samodzielnie przez aktorów niepaństwowych, takich jak np. kluby czy krajowe federacje sportowe. Stwierdzono w związku z tym, że jeśli przynoszą one korzyść wizerunkową danemu państwu, to także należałoby je uznać za dyplomację sportową, która może być ukierunkowana na ogólną poprawę jego międzynarodowego postrzegania tudzież podniesienie jego prestiżu, ale może mieć też charakter bardziej „chirurgiczny" i wpływać na percepcję państwa czy narodu w konkretnym społeczeństwie.

Na skutek pewnej modyfikacji poglądów prezentowanych przez innych badaczy wyszczególniono także trzecią kategorię dyplomacji sportowej, która nawiązuje do dyplomatycznej aktywności międzynarodowych organizacji zarządzających sportem. Od poprzednich różni się przede wszystkim pod względem podmiotowym, gdyż dotyczy związanych ze sportem aktorów niepaństwowych, którym trudno przypisać terytorialny charakter. Międzynarodowa rywalizacja sportowa wymaga bowiem koordynacji działań wielu aktorów, do czego niezbędne jest prowadzenie przez wskazane podmioty szeroko zakrojonych negocjacji i innych aktywności o charakterze dyplomatycznym. Ponadto organy zarządzające międzynarodowym sportem stają przed koniecznością w pewnym sensie uznawania podmiotów państwowych, co przypomina tradycyjne działania dyplomatyczne państw związane z uznaniem dyplomatycznym. Wreszcie organizacje sportowe prowadzą wiele programów pomocowych, które mogą być określane jako wyraz ich dyplomacji publicznej.

Rozdział 2

DYPLOMACJA SPORTOWA JAKO AKTYWNOŚĆ NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POZYTYWNYCH STOSUNKÓW POMIĘDZY PAŃSTWAMI

Niniejszy rozdział poświęcony jest pozytywnej dyplomacji sportowej będącej narzędziem zbliżania państw o pierwotnie negatywnych relacjach. Jego celem jest przegląd i analiza wybranych przypadków dotyczących działań państw z zakresu dyplomacji sportowej, rozpatrywanej z perspektywy jej służebnej roli względem realizacji interesów państw związanych ze zbliżeniem międzynarodowym; innymi słowy – jako narzędzia kształtowania pozytywnych stosunków z innymi państwami. Podjęta zostanie próba weryfikacji hipotezy, zgodnie z którą sport może stanowić użyteczne narzędzie kształtowania stosunków pomiędzy państwami przez stwarzanie odpowiednich okoliczności. W kontekście pozytywnej dyplomacji sportowej analiza dotyczyć będzie także hipotezy zakładającej, że nie istnieje bezpośrednia korelacja pomiędzy rodzajem sportu wykorzystanym w ramach dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw a jej skutecznością – będzie ona badana na podstawie jakościowych czynników umożliwiających stwierdzenie, czy dana wymiana sportowa przyniosła długofalowe skutki związane z poprawą stanu stosunków dwustronnych.

W niniejszym rozdziale zastosowano protokoły studium przypadku, a poszczególne kazusy zostaną przeanalizowane z perspektywy szeregu zmiennych, takich jak:

– czy kontakt sportowy był potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych;
– czy kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych;
– czy ciągłość wymian sportowych (o ile do nich dochodziło; nie dotyczy to jednostkowych kontaktów) była uzależniona od bieżącego stanu stosunków politycznych pomiędzy państwami;
– czy wymiany sportowe opierały się na formalnych porozumieniach;
– czy wymiany sportowe były specjalnie aranżowane (ewentualnie mogły się odbywać w ramach zwykłego międzynarodowego współzawodnictwa sportowego);
– czy w wymianach sportowych strony przywiązywały wagę do zwycięstwa (ewentualnie wynik sportowy miał znaczenie drugorzędne).

Pod uwagę brano też to, czy wymiany miały charakter oddolny (inicjowany i realizowany przez aktorów niepaństwowych), odgórny (ze znacznym zaangażowaniem rządowym), czy też stanowiły hybrydę pomiędzy nimi. Ustalenia w tym zakresie pozwolą bowiem na zaproponowanie modeli obrazujących typowe sposoby działania w ramach tak rozumianej dyplomacji sportowej.

2.1. Dyplomacja pingpongowa pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi

Zdecydowanie najbardziej znanym i najczęściej przytaczanym przykładem dyplomacji sportowej w ogóle jest tzw. dyplomacja pingpongowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Chińską Republiką Ludową. Komunistyczne Chiny stanowią jedno z dwóch państw chińskich powstałych w wyniku wojny domowej. Republika Chińska na Tajwanie została uznana przez państwa zachodnie, podczas gdy państwa komunistyczne nawiązały bliskie stosunki z reprezentującą tę samą ideologię ChRL[1]. Chiński sojusz ze Związkiem Radzieckim z czasem zaczął się jednak kruszyć, w pewnym momencie przechodząc niemal w stan ostrej konfrontacji[2]. Było to oczywiście dla komunistycznych Chin niekorzystne, stąd zapewne chęć poszukiwania możliwości otworzenia się na relacje międzynarodowe. Chiny co prawda utrzymywały w tym czasie stosunkowo bliskie relacje z państwami niezaangażowanymi, jednak otwarcie na Zachód było w tej sytuacji naturalnym, aczkolwiek nie pozbawionym ryzyka kierunkiem. Wskazuje się także na inne powody, dla których Chiny dążyły do zbliżenia z USA, wśród nich chęć wstąpienia do Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz nawiązania kontaktów handlowych ze Stanami Zjednoczonymi, a potencjalnie również korzystne dla siebie rozwiązanie kwestii Tajwanu[3]. Nie bez znaczenia była też próba poprawy swojej sytuacji strategicznej, biorąc pod uwagę ochłodzenie relacji ze Związkiem Radzieckim.

Stany Zjednoczone także były zainteresowane nawiązaniem z Chinami bliższych stosunków, szczególnie za prezydentury Richarda Nixona, który jeszcze przed objęciem urzędu twierdził, że Stany Zjednoczone muszą przeorientować swoją politykę względem Chin, później zaś uczynił kwestię chińską jednym ze swoich priorytetów. Wiązało się to po części z jego wyborczą obietnicą honorowego wyjścia z Wietnamu, ale Nixon też wierzył, że bliższe stosunki z Chinami wzmocnią pozycję USA wobec Związku Radzieckiego. W grę wchodziła ponoć również jego ambicja – chciał być zapamiętany jako ten, który rozpoczął dialog z Chinami[4]. Na tle szerszej zaś polityki Amerykanom zależało na tym, aby nie doszło do potencjalnie niebezpiecznej eskalacji konfliktu radziecko-chińskiego,

---

[1] C.R. Hill, *Olympic Politics. Athens to Atlanta 1896–1996*, Manchester–New York 1996, s. 44.

[2] W. Roszkowski, *Półwiecze. Historia polityczna świata po 1945 roku*, Warszawa 2005, s. 120–121, 156.

[3] N. Bernkopf Tucker, *Strait Talks. United States – Taiwan Relations and the Crisis with China*, Cambridge 2009, s. 40.

[4] G. Xu, *Olympic Dreams. China and Sports 1895–2008*, Cambridge 2008, s. 119–120.

a zakulisowo zamierzali wykorzystać tę sytuację do własnych celów[5]. Jak widać, potrzeba zbliżenia amerykańsko-chińskiego była obustronna.

Istniały wszakże poważne przeszkody stojące na drodze zbliżenia pomiędzy USA a ChRL. Pierwszą i najważniejszą był konflikt ideologiczny, blokujący możliwość nawiązania kontaktu za pomocą tradycyjnych kanałów dyplomatycznych, aczkolwiek i takie próby były podejmowane, np. przez przedstawicieli dyplomatycznych w Genewie oraz ambasadorów w Warszawie[6]. Kolejna to stosunki dyplomatyczne USA z Republiką Chińską (Tajwanem), gdzie stacjonowało nawet amerykańskie wojsko. Ze względu na wzajemną wrogość ChRL i Tajwanu Amerykanie zmuszeni byli do bardzo ostrożnych działań. Wskazuje się jednak, że poza kwestią Tajwanu nie istniał większy konflikt interesów narodowych pomiędzy ChRL a USA[7].

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, od początku lat siedemdziesiątych podejmowano starania, aby zaaranżować amerykańsko-chińskie spotkanie na wysokim szczeblu. Nixonowi zależało na tym, aby inicjatywa ta miała charakter dyplomacji tajnej, gdyż obawiał się, że zablokuje ją tajwańskie lobby w USA[8]. Ponadto obie strony czyniły w tym czasie różne gesty dobrej woli, np. w grudniu 1970 roku w chińskim „Dzienniku Ludowym" na pierwszej stronie ukazało się zdjęcie ukazujące Mao Zedonga wraz z amerykańskim dziennikarzem Edgarem Snowem na placu Tian'anmen, opatrzone komentarzem: „Ludzie z całego świata, w tym Amerykanie, są naszymi przyjaciółmi"[9]. Jeśli chodzi o politykę Nixona, do takich gestów można zaliczyć rozluźnienie warunków podróżowania do Chin czy pewne ułatwienia w handlu[10]. Sygnały te bywały określane jako „dyplomacja uśmiechów"[11]. Tego typu droga komunikacji była dość charakterystyczna dla okresu zimnowojennego, można ją było także dostrzec w kontekście opisywanego dalej zbliżenia radziecko-kanadyjskiego. Powyższy przebieg wydarzeń ukazuje prawdziwą istotę prowadzenia dyplomacji sportowej jako instrumentu umożliwiającego podjęcie właściwej dyplomacji. W opisanej sytuacji niezwykle

---

[5] T.F. Carter, J. Sugden, *The USA and Sporting Diplomacy: Comparing and Contrasting the Cases of Table Tennis with China and Baseball with Cuba in the 1970s*, „International Relations" 2011, no. 26(1), s. 103.

[6] P. Grodzki, *Dyplomacja pingpongowa w kontekście relacji USA–CHRL w latach 70. XX w.*, [w:] *Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata*, red. M. Miedzińska, A. Kusztykiewicz, Warszawa 2017, s. 67.

[7] Y. Xia, *Negotiating with the Enemy. U.S. – China Talks during the Cold War, 1949–1972*, Bloomington 2006, s. 154.

[8] *Ibidem*, s. 154–155.

[9] G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 120, 123.

[10] *Wywiad Prezydenta Richarda Nixona dla Wydawców Czasopism, Waszyngton, dnia 16 kwietnia 1971 r.*, „Zeszyty Dokumentacyjne. Seria Monograficzna" 1972, nr 5, s. 57.

[11] *Ping-Pong Diplomacy*, „The New York Times", 10.04.1971, s. 22.

trudne było nawiązanie otwartych rozmów pomimo obustronnej woli ku temu. Przydatny był tu „nietuzinkowy krok", którym miała się okazać dyplomacja pingpongowa.

Wstępem do późniejszej dyplomacji pingpongowej był udział chińskiej drużyny w mistrzostwach świata w tenisie stołowym, które odbywały się w japońskiej Nagoi w marcu i kwietniu 1971 roku. Pozostająca poza międzynarodowym sportem ChRL zachowała bowiem członkostwo w Światowej Federacji Tenisa Stołowego i po stosownych negocjacjach z udziałem premiera Chin Zhou Enlaia zdecydowano o udziale Chin w mistrzostwach[12].

Bezpośrednio przed wyruszeniem na mistrzostwa podczas uroczystości pożegnania zawodników w Wielkiej Hali Ludowej premier Zhou Enlai miał poprosić reprezentantów, aby kierowali się zasadą: „najpierw przyjaźń, potem rywalizacja". Chiński rząd wydał także szereg instrukcji odnośnie kontaktów z Amerykanami, m.in. nie wolno było witać się jako pierwszy, wymieniać się flagami, dozwolony był natomiast uścisk dłoni[13]. Biorąc pod uwagę późniejsze rozstrzygnięcia, wspomniane instrukcje mogą wydać się zaskakujące lub też sugerować brak wcześniejszego planu zaproszenia Amerykanów do Chin.

W trakcie zawodów miało dojść do przypadkowego spotkania chińskiego mistrza świata Zhuang Zedonga z Amerykaninem Glennem Cowanem, kiedy ten ostatni spóźnił się na autobus i został podwieziony przez Chińczyków. Następstwem tego kontaktu miała być propozycja ze strony Chińczyka, aby zorganizować w Chinach chińsko-amerykańskie mecze tenisa stołowego[14]. Nie ma jednak zgodności co do konkretnej formy sformułowania zaproszenia. Wiele wskazuje na to, że to Amerykanie o nie zabiegali[15]. Być może brak precyzyjnych informacji na ten temat był częścią planu zachowania amerykańsko-chińskich kontaktów w tajemnicy.

W dniu 6 kwietnia 1971 roku amerykańska drużyna otrzymała oficjalne zaproszenie do odbycia tournée po Chinach. Zostało ono poprzedzone nieoficjalną wizytą chińskiego przedstawiciela Song Zhonga w hotelu amerykańskiej drużyny,

---

[12] Negocjowano z organizatorami mistrzostw, ale także prowadzono rozmowy z prezydentem Światowej Federacji Tenisa Stołowego H. Royem Evansem, który miał zasugerować, aby po mistrzostwach Chiny zaprosiły kilka reprezentacji na towarzyskie mecze, aczkolwiek nie ma pewności, czy sugestia ta była powodem dalszych rozstrzygnięć. G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 127; R. Espy, *The Politics of the Olympic Games. With Epilogue, 1976–1980*, Berkeley 1981, s. 127–128; F. Danner, *Adventures of the Ping-Pong Diplomats. The U.S. – China Friendship Matches Change World History*, vol. 1, Bloomington 2012, s. 77; A. Axelrod, *The Real History of the Cold War. A New Look at the Past*, New York 2009, s. 378.

[13] G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 129.

[14] G.A. Pigman, *Contemporary Diplomacy*, Cambridge 2010, s. 193.

[15] G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 131; Y. Xia, *Negotiating with the Enemy*…, s. 153.

który pytał o gotowość do wymiany, obiecując także pokrycie wszelkich kosztów. Ze strony amerykańskiej za decyzję odpowiadał specjalista od Chin w amerykańskiej ambasadzie w Tokio, który wyraził zgodę na wyjazd. Nixon miał przyjąć tę wiadomość z radością i od razu polecić wystawienie wiz dziennikarzom, aby mogli relacjonować tournée[16]. Trzeba podkreślić, że mimo oczywistego zaangażowania także władz państwowych przynajmniej z perspektywy amerykańskiej była to inicjatywa oddolna, co jest charakterystyczne dla tej formy dyplomacji sportowej.

Dziesiątego kwietnia rozpoczęła się wizyta amerykańskiej drużyny tenisa stołowego w Chinach. Amerykanie odwiedzili Pekin, Szanghaj i Hangzhou oraz rozegrali dwa mecze towarzyskie[17]. Zostali przyjęci bardzo ciepło i entuzjastycznie, w co osobiście zaangażowany był premier Zhou. Kulminacją wizyty było jego spotkanie z drużynami chińską, amerykańską oraz czterema innymi wizytującymi wówczas ChRL w Wielkiej Hali Ludowej, podczas którego powiedział: „Wasza wizyta otworzyła nowy rozdział w historii stosunków pomiędzy Chińczykami i Amerykanami"[18]. Miało to symboliczne znaczenie także z tego względu, że w tym okresie wielu zachodnich dyplomatów akredytowanych w Pekinie nie otrzymało możliwości wzięcia udziału w takim spotkaniu[19]. Kilka godzin później Waszyngton ogłosił zniesienie trwającego od 22 lat embarga na handel z Chinami, zezwolenie na handel towarami będącymi bliskim ekwiwalentem tych, którymi handlowano ze Związkiem Radzieckim, zakończenie kontroli amerykańskiej waluty w odniesieniu do Chin oraz ułatwienia wizowe dla Chińczyków chcących odwiedzić Stany Zjednoczone[20].

Od tego momentu wydarzenia rozwijały się niezwykle dynamicznie. W lipcu 1971 roku Sekretarz Stanu USA Henry Kissinger złożył wizytę w Chinach, podczas której rozmawiał z premierem Zhou. Wizyta była tajna, ale wkrótce R. Nixon podał tę informację do publicznej wiadomości. Podjęto także przygotowania do wizyty samego prezydenta USA w Pekinie. W październiku 1971 roku Kissinger ponownie udał się do ChRL, tym razem już oficjalnie. Wówczas ustalono szczegóły odnośnie wizyty Nixona, a zaraz potem przeprowadzono w Chinach kampanię wyjaśniającą społeczeństwu zmianę w stosunkach z USA. Richard Nixon przybył ostatecznie do Chińskiej Republiki Ludowej 21 lutego 1972 roku. Podczas wizyty podpisano dokument określany jako nieformalne porozumienie strategiczne

---

[16] E. Ladley, *Nixon's China Trip*, Lincoln 2002, s. 108; N. Griffin, *Ping-Pong Diplomacy. The Secret History behind the Game that Changed the World*, New York 2014, s. 197.

[17] A. Axelrod, *The Real History…*, s. 378; G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 135.

[18] Y. Xia, *Negotiating with the Enemy…*, s. 154.

[19] *The International Olympic Committee One Hundred Years. The Idea – The Presidents – The Achievements*, vol. 3, Lausanne 1996, s. 20.

[20] Y. Xia, *Negotiating with the Enemy…*, s. 153–154; G.A. Pigman, *Contemporary Diplomacy…*, s. 193.

pomiędzy dwoma państwami[21]. Już w październiku 1971 roku komunistyczne Chiny zostały ponadto przyjęte do Organizacji Narodów Zjednoczonych, w miejsce Tajwanu. Jak widać, polityczne następstwa dyplomacji pingpongowej były niezwykle doniosłe i można jednoznacznie stwierdzić, że był to przejaw dyplomacji sportowej, który przyniósł konkretne, namacalne korzyści polityczne dla zainteresowanych państw oraz zmianę w kształcie stosunków między nimi.

Dyplomacja pingpongowa ujmowana jest najczęściej jako jednostkowe wydarzenie z 1971 roku, aczkolwiek rok później doszło do jej ponowienia. Wiosną 1972 roku reprezentacja Chin w tenisa stołowego złożyła wizytę w USA, przy czym zaproszenie zostało wystosowane przez Amerykanów jeszcze przed ich wizytą w ChRL[22]. Kontakty związane z aranżowaniem rewizyty odbywały się głównie na linii pozarządowej, z bardzo nieznacznym bezpośrednim zaangażowaniem Białego Domu. Pojawiały się przy tym pewne trudności, ale udało się je ostatecznie przezwyciężyć i w kwietniu 1972 roku doszło do serii meczów towarzyskich pod nazwą „Najpierw Przyjaźń"[23]. Mecz o szczególnie symbolicznym znaczeniu został rozegrany w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych 19 kwietnia 1972 roku[24]. W tym samym roku doszło do wizyty amerykańskiej reprezentacji koszykarskiej w Chinach[25]. Jak widać, wraz z poprawą stosunków pomiędzy państwami rozwijano także kontakty sportowe.

Wydarzenia związane z dyplomacją pingpongową zostały uznane za ogromny sukces dyplomatyczny i większość obserwatorów podziela pogląd, że był to ważny krok na drodze do pełnej normalizacji stosunków między dwoma państwami osiem lat później[26]. Premier Zhou Enlai miał powiedzieć, że „nigdy wcześniej w historii sport nie został w tak efektywny sposób wykorzystany jako narzędzie międzynarodowej dyplomacji"[27]. Doprowadziły one do wyraźnej zmiany politycznego klimatu dla kontaktów pomiędzy USA a ChRL. Umożliwiły „przetarcie

---

[21] J.S. Goldstein, J.R. Freeman, *Three-Way Street. Strategic Reciprocity in World Politics*, Chicago 1990, s. 109–111.

[22] G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 148.

[23] J. Basu, *Ping-Pong Diplomacy Returns to Stanford after 25 Years*, „Stanford News", 15.07.1997, http://news.stanford.edu/pr/97/970715pingpong.html [dostęp: 6.06.2016].

[24] G. Murray, *Scoops, Pests and Ping Pong Diplomacy*, 16.08.2011, http://www.china.org.cn/opinion/2011-08/16/content_23222348.htm [dostęp: 3.03.2017].

[25] J. Goldberg, *Sporting Diplomacy: Boosting the Size of the Diplomatic Corps*, „The Washington Quarterly" 2000, vol. 23, no. 4, s. 67.

[26] A.L. Johns, *Introduction. Competing in the Global Arena: Sport and Foreign Relations since 1945*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 2.

[27] C. Bjola, M. Kornprobst, *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, Abingdon 2013, s. 91.

szlaku" dla nawiązania stosunków dyplomatycznych. Wcześniej kontaktowano się jedynie za pomocą dyplomacji tajnej. Odbywające się w Japonii mistrzostwa świata w tenisie stołowym stanowiły dogodną okoliczność, z której po prostu obie strony skorzystały. Jednakże nie należy zapominać o tym, że w Chinach już wcześniej wykorzystywano sport w celu utrzymywania przyjacielskich relacji z innymi państwami, aczkolwiek dotyczyło to państw, z którymi ChRL miała dobre stosunki, podczas gdy dyplomacja pingpongowa wiązała się ze zbliżeniem z państwem postrzeganym oficjalnie jako wrogie.

Według Stuarta Murraya i Geoffreya Pigmana dyplomacja pingpongowa miała być narzędziem umożliwiającym przetestowanie, czy opinia publiczna w obydwu państwach zaakceptowałaby otwarcie dotychczas zamrożonych relacji[28]. Twierdzi się także, że chodziło o przygotowanie społeczeństwa chińskiego do zmiany w relacjach z USA[29]. Pamiętać bowiem trzeba, że przez szereg lat państwo to było w Chinach określane jako wróg. W tym kontekście dyplomacja pingpongowa miała obok wymiaru zewnętrznego także wymiar wewnętrzny, co jest zresztą charakterystyczne, jeśli chodzi o dyplomację sportową, zarówno ukierunkowaną na zbliżenie międzynarodowe, jak i kształtowanie wizerunku państwa.

Rozpatrując dyplomatyczne znaczenie amerykańsko-chińskiej dyplomacji pingpongowej, należy także zastanowić się nad zagadnieniem wyboru właśnie tenisa stołowego jako narzędzia zbliżenia. Być może był to zbieg okoliczności, jako że akurat w mistrzostwach świata w tenisie stołowym wzięły udział reprezentacje obu państw. Niektórzy autorzy zwracają jednak uwagę, że wybór właśnie tego sportu był nieprzypadkowy. Oczekiwano bowiem, że mecze tenisa stołowego zostaną wygrane przez Chińczyków. Tezę tę wspiera argument, że w kolejnym roku nastąpiła wizyta amerykańskiej reprezentacji w koszykówce w ChRL, i tym razem spodziewano się zwycięstw Amerykanów. Takie wyniki nie zostałyby uznane za „utratę twarzy" strony przegrywającej[30]. Ponadto twierdzi się, że ze względu na wysoki poziom zawodników chińskich pokazowe mecze w tej dyscyplinie miały zostać odebrane cieplej przez mieszkańców Chin[31]. Biorąc pod uwagę przytoczone wyżej argumenty, wydaje się, że wybór tenisa stołowego jako środka zbliżenia był z różnych względów korzystny i pożądany, jednak o tym, że zorganizowano wymianę właśnie tenisistów stołowych, najprawdopodobniej zadecydowały sprzyjające okoliczności, czyli odbywające się w Japonii mistrzostwa świata w tej dyscyplinie.

---

[28] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1101.

[29] Y. Xia, *Negotiating with the Enemy…*, s. 152–153.

[30] B. Houlihan, *Politics and Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London 2004, s. 217; M. Coxall, *Human Manipulation. A Handbook*, [b.m.w.] 2013, s. 261.

[31] Y. Xia, *Negotiating with the Enemy…*, s. 153.

2.2. Indyjsko-pakistańska dyplomacja krykietowa

Interesujący przejaw dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie zwaśnionych państw dotyczy relacji Indii i Pakistanu. Od ich powstania na skutek dekolonizacji w 1947 roku doszło pomiędzy nimi do czterech wojen. Najczęściej miały one charakter terytorialny w odniesieniu do Kaszmiru, do którego obie strony zgłaszają pretensje[32]. Co istotne, obydwa państwa posiadają broń nuklearną, co jeszcze bardziej podnosi napięcie pomiędzy nimi. Jednak pomimo antagonistycznego nastawienia czy nawet wrogości społeczeństwa tych państw mają również pewne cechy wspólne. Łączy je chociażby zamiłowanie do krykieta.

Krykiet uznawany jest za drugi po piłce nożnej najczęściej uprawiany sport świata, jako że jest bardzo popularny w państwach Południowej Azji o dużej populacji – w Indiach, Pakistanie i Bangladeszu, emocje zaś, które wzbudza w tamtej części świata, porównywane są niekiedy wręcz z emocjami związanymi z konfliktami zbrojnymi[33]. Nie może dziwić, że kontakty w sporcie tak popularnym w Indiach i Pakistanie, a więc w państwach mocno ze sobą skonfliktowanych, wywołują silne reakcje i przypisuje im się polityczne znaczenie. Z perspektywy pozytywnej dyplomacji sportowej sytuacja ta może mieć dwa następstwa. Z jednej strony, kontakty sportowe w tej dyscyplinie budziły duże zainteresowanie wśród obu społeczeństw, z drugiej jednak sport traktowany w sposób tak emocjonalny z oczywistych względów był ryzykownym narzędziem kształtowania pozytywnych stosunków dwustronnych, mógł bowiem prowadzić do pojawienia się nastrojów nacjonalistycznych.

Dyplomacja krykietowa pomiędzy Indiami i Pakistanem jest według Stuarta Murraya i Geoffreya Pigmana przykładem sytuacji, w której dyplomacja sportowa tworzy alternatywne kanały dyplomatyczne, pozwalając państwom na wyjście poza ugruntowaną pozycję w polityce zagranicznej[34]. Mimo że termin ten w literaturze naukowej często wiązany jest z osobą prezydenta Pakistanu Muhammada Zia-ul-Haqa i wykorzystaniem przez niego kontaktów krykietowych w celach dyplomatycznych w 1987 roku[35], o dyplomacji krykie-

---

[32] S. Ganuly, *Conflict Unending. India-Pakistan Tensions since 1947*, Washington 2001, s. 1.

[33] N. Showkat, *Cricket Diplomacy between India and Pakistan: A Case Study of Leading National Dailies of the Both Countries (The Hindu & Dawn)*, „Journal of Mass Communication and Journalism" 2016, vol. 17, no. 1, s. 1; K.C. Dash, *Regionalism in South Asia. Negotiating Cooperation, Institutional Structures*, Abingdon 2008, s. 210.

[34] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1101.

[35] R.J. Baumgardner, *Innovation in Pakistani English Political Lexis*, [w:] *South Asian English. Structure, Use, and Users*, red. R.J. Baumgardner, Champaign 1996, s. 179; L. Saez, *The Political Economy of the India – Pakistan Nuclear Standoff*, [w:] *South Asia's Nuclear Security Dilemma. India, Pakistan, and China*, red. L. Dittmer, New York 2005, s. 15.

towej można powiedzieć, że obejmuje cały szereg kontaktów krykietowych pomiędzy Indiami i Pakistanem na przestrzeni lat. Niekiedy mówi się co prawda o dyplomacji krykietowej także w odniesieniu do kontaktów pomiędzy innymi państwami[36], najczęściej jednak pojęcie to odnosi się właśnie do stosunków indyjsko-pakistańskich.

O pierwszych przejawach dyplomacji krykietowej twierdzi się, że dochodziło do nich już w 1952 roku, pomimo napięć odnośnie granicy w Kaszmirze, kiedy to po raz pierwszy reprezentacja Pakistanu przybyła do Indii na serię pięciu meczów testowych[37]. Mieszkańcy Delhi mieli wówczas bardzo ciepło przyjąć pakistańskich zawodników[38]. Takie wzajemne serie spotkań odbywały się jeszcze wielokrotnie w kolejnych latach, przerywane były jednak w związku z okresami wzmożonego napięcia politycznego. Dłuższa przerwa trwała przykładowo w latach 1961–1978[39]. Warto w tym miejscu wspomnieć, że zawieszanie kontaktów sportowych może uchodzić za broń dyplomatyczną[40], ale raczej w znaczeniu negatywnej dyplomacji sportowej. Niemniej trzeba podkreślić, że przez wiele lat pomimo napiętych stosunków politycznych pomiędzy dwoma państwami utrzymywano, chociaż z przerwami, kontakty w bardzo popularnym w obu państwach krykiecie. Cele organizacji takich spotkań silnie korespondowały z potrzebami związanymi z łagodzeniem napięć politycznych i były wyrazem obustronnych chęci zbliżenia pomiędzy państwami.

---

[36] Przykładowo do terminu „dyplomacja krykietowa" nawiązano także w odniesieniu do wykorzystania tego sportu podczas Spotkania Szefów Rządów Państw Wspólnoty Narodów w Harrare w 1990 r. P. Sonwalker, *When Nawaz Sharif Took Cricket Diplomacy to CHOGM*, „Hindustan Times", 1.01.2018, https://www.hindustantimes.com/world-news/when-nawaz-sharif-took-cricket-diplomacy-to-chogm/story-PKsP49Bx30cxRjvZ32UA3O.html [dostęp: 18.04.2018]. „Dyplomacją krykietową" określono też wspólne obejrzenie meczu krykieta przez prezydenta Sri Lanki Jayawardene i premiera Indii Rajiva Gandhiego w 1987 r. K.C. Dash, *Regionalism in South Asia*…, s. 210.

[37] Mecze testowe to jedna z formuł rozgrywania meczów krykietowych. Stanowią one najwyższy poziom rozgrywek – są organizowane na poziomie międzynarodowym między reprezentacjami będącymi pełnoprawnymi członkami międzynarodowej federacji ICC. P. Mittal, *Cricket: Rules and Regulations*, Delhi 2015, s. 1–2.

[38] B.S. Battachatya, *Nothing But! Book Three: What Price Freedom*, [b.m.w.] 2013, s. 189.

[39] K. Bandyopadhyay, *Feel Good, Goodwill and India's Friendship Tour of Pakistan, 2004: Cricket, Politics and Diplomacy in Twenty-First-Century India*, [w:] *The Politics of Sport in South Asia*, red. S.R. Chakraborty, S. Chakrabartii, K. Chatterjee, London 2010, s. 58.

[40] S. Shafqat, *Sports: Passion and Industry*, [w:] *South Asia 2060. Envisioning Regional Futures*, red. A. Najami, M. Yusuf, London 2013, s. 296.

Jak wspomniano, badania poświęcone dyplomacji krykietowej najczęściej dotyczą wydarzeń z 1987 roku. Wstępem do nich było zwiększenie napięcia w stosunkach indyjsko-pakistańskich związane z „Operacją Brasstacks"[41]. W tej sytuacji prezydent Pakistanu Muhammad Zia-ul-Haq postanowił użyć kontaktów sportowych do ocieplenia wzajemnych relacji[42]. Wyraził chęć obejrzenia odbywającego się w Indiach meczu krykieta pomiędzy reprezentacjami obu państw. Korzystając z okazji, jaką było planowane spotkanie Indyjsko-Pakistańskiego Komitetu Zarządzającego odpowiedzialnego za przygotowania do Pucharu Świata w krykieta, który oba państwa miały wkrótce współorganizować, za pośrednictwem delegatów sportowych przekazał stronie indyjskiej swoje życzenie. Premier Indii Rajiv Gandhi miał być zaskoczony tą propozycją, ale wyraził zgodę na jego przyjazd. Doszło zatem do spotkania polityków przy okazji meczu krykieta. Podczas powitania na lotnisku wszyscy byli świadkami symbolicznego gestu, gdy zamiast uścisku dłoni Zia objął premiera Indii[43]. Ocenia się, że pakistański prezydent osiągnął wówczas wielki sukces wizerunkowy, był bowiem widziany przez miliony Hindusów na ekranach telewizorów, a także otrzymał ciepłe przyjęcie[44]. Podczas swojej wizyty powiedział: „moją misją jest krykiet dla pokoju", a także stwierdził, że „chciałby obejrzeć dobry krykiet i zobaczyć, jak mógłby rozwiązać nasze problemy". Mimo iż wiele wskazuje, że kiedy Zia przybył do Indii, kryzys pomiędzy obu państwami był już w fazie schyłkowej, jego obecność na meczu pozwoliła dodatkowo obniżyć napięcie i wkroczyć państwom ponownie na ścieżkę pokojową. Podczas wizyty

---

[41] Były to zainicjowane przez Indie w 1986 r. największe ćwiczenia wojskowe w historii regionu, na pustyni Rajesthan. K.C. Dash, *Regionalism in South Asia…*, s. 210; N. Joeck, *Tacit Bargaining and Stable Proliferation in South Asia*, [w:] *Opaque Nuclear Proliferation. Methodological and Policy Implications*, red. B. Frankel, London 1991, s. 87; S.P. Cohen, *Indo-Pak Track II Diplomacy: Building Peace or Wasting Time?*, [w:] *Security beyond Survival. Essays for K. Subrahmanyam*, red. P.R. Kumaraswamy, New Delhi 2004, s. 197.

[42] Zia już wcześniej podejmował działania zmierzające do zbliżenia dwóch państw z wykorzystaniem krykieta. Było to widoczne chociażby w zwracaniu się do indyjskich zawodników. Podczas jednej z serii meczów pokazowych drużyn obydwu państw w latach 1984–1985 Zia upamiętnił udział w setnym meczu pokazowym jednego z zawodników indyjskich Sunila Gavaskera przez podarowanie mu srebrnej tacy oraz albumu. C. Valiotis, *Cricket in 'a Nation Imperfectly Imagined': Identity and Tradition in Postcolonial Pakistan*, [w:] *Cricket and National Identity in the Postcolonial Age. Following on*, red. S. Wagg, Abingdon 2005, s. 125–126.

[43] N. Samadani, *Sport Diplomacy: Playing for a Win-Win*, praca magisterska, Georgetown University, Washington, D.C. 2004, s. 93–94.

[44] P. Oborne, *Wounded Tiger. A History of Cricket in Pakistan*, London 2015, s. 315–316.

złożono deklarację o nieatakowaniu wzajemnych instalacji nuklearnych, która została sformalizowana w grudniu 1988 roku[45].

Zainicjowana przez pakistańskiego prezydenta dyplomacja krykietowa jest bardzo typowym przykładem dyplomacji sportowej, w której ramach wykorzystano okoliczność kontaktu sportowego do zaaranżowania bezpośredniego spotkania pomiędzy politykami dwóch nieprzychylnych sobie państw. Jak już wielokrotnie wspominano, ze względu na kontekst polityczny spotkania takie często są trudne do zorganizowania w normalnych okolicznościach, jednak dzięki pozornie apolitycznemu sportowi możliwe jest nawiązanie rozmów bez ryzyka „utraty twarzy". I tak w opisywanym tutaj przypadku, jeśli nie doszłoby do sukcesu dyplomatycznego, strona pakistańska mogłaby oświadczyć, że jej prezydent udał się do Indii jedynie w celu obejrzenia meczu krykietowego. Na uwagę zasługuje też to, że ów przejaw dyplomacji sportowej został zaaranżowany właściwie jednostronnie, o czym świadczy pewne zaskoczenie całą sytuacją strony indyjskiej. Nie stanowiło to jednak przeszkody do nawiązania rozmów dyplomatycznych przez przywódców obu państw, aczkolwiek oczywiście bez dobrej woli ze strony indyjskiej nie byłoby to możliwe.

W związku z pewnym odprężeniem na linii Indie–Pakistan podtrzymywano dwustronne kontakty krykietowe – w 1987 i w 1989 roku, kiedy to zespół Indii rozgrywał serie meczów w Pakistanie. Odbywały się one w ramach inicjatywy znanej jako „Krykiet dla pokoju", którą ogłosił prezydent Pakistanu Zia ul-Haq i która miała na celu stworzenie atmosfery wzajemnego zaufania[46]. Później jednak na skutek kolejnych kryzysów politycznych kontakty krykietowe zostały ograniczone. Kilka skróconych, jednodniowych meczów udało się rozegrać w 1997 roku, ale wkrótce potem relacje między państwami znów się pogorszyły w związku z obustronnymi testami nuklearnymi. Po obu stronach zaczynano sobie jednak zdawać sprawę z konieczności ocieplenia wzajemnych stosunków. W 1999 roku odnowiono więc kontakty krykietowe i pomimo pewnych wątpliwości w styczniu i lutym zorganizowano w Indiach serię meczów pokazowych[47]. Pakistańscy zawodnicy otrzymywali od hinduskich kibiców owacje na stojąco[48],

---

[45] F.H. Khan, *Eating Grass. The Making of Pakistani Bomb*, Stanford 2012, s. 224–225; M.M. Zaki, *American Global Challenges. The Obama Era*, New York 2011, s. 36.

[46] M. Karczewski, *Sport w stosunkach międzynarodowych. Wstęp do teorii*, „Refleksje. Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów WNPiD UAM" 2012, s. 18; A. Kraśnicki, *Słowo wstępne*, [w:] *Sport i dyplomacja. Polski Komitet Olimpijski*, Warszawa 2015, s. 14; M. Polakowski, *Sport – więcej niż zwycięstwo*, „Olimpionik. Pismo Edukacyjne Polskiego Komitetu Olimpijskiego" 2015, nr 1(15), s. 5.

[47] A. Næss-Holm, *Batting for Peace. A Study of Cricket Diplomacy between India and Pakistan*, Oslo 2007, s. 52.

[48] J. Goldberg, *Sporting Diplomacy…*, s. 66.

co należy uznać za świetny przykład na potencjał sportu w przełamywaniu wrogości politycznej. Wkrótce jednak doszło do kolejnych napięć politycznych, związanych chociażby z porwaniem indyjskiego samolotu przez wywodzących się z Pakistanu islamskich radykałów, które zniweczyły sukcesy dyplomacji krykietowej z 1999 roku[49].

Stosunki pomiędzy Indiami i Pakistanem w dalszym ciągu się pogarszały – w 2002 roku omal nie doszło do wojny w związku z kolejnym kryzysem w Kaszmirze. W następnych latach decydenci polityczni obu państw ponownie doszli wszakże do wniosku, że pożądane byłoby poprawienie stanu wzajemnych stosunków. W tym celu znów odwołano się do krykieta. W 2004 roku rządy Indii i Pakistanu zdecydowały o zorganizowaniu kolejnej dwustronnej serii meczów krykietowych w celu obniżenia napięć i sprawdzenia możliwości normalizacji relacji, otwarcia granic i wznowienia bezpośrednich negocjacji dotyczących bezpieczeństwa[50]. Decyzja ta zapadła w sytuacji, kiedy stosunki pomiędzy Indiami i Pakistanem powoli się poprawiały. Obawiano się w związku z tym, że jakikolwiek incydent w trakcie wymiany mógłby zniweczyć dotychczasowe sukcesy, ale też uważano, że odwołanie serii spotkań przyniosłoby jeszcze gorsze efekty. Doszło więc do określanego jako „Seria Przyjaźni"[51] tournée indyjskiej reprezentacji krykieta po Pakistanie w marcu i kwietniu 2004 roku, którego cele wiązano z budowaniem wzajemnego zrozumienia i przyjaźni. Przed wyjazdem drużyny Indii do Pakistanu indyjski premier miał spotkać się z zawodnikami i zachęcać ich, aby dbali nie tylko o wynik, ale także jak najlepszy odbiór przez lokalnych widzów. Co ciekawe, pierwsze spotkanie – w Karaczi 13 marca 2004 roku – zostało wygrane przez Indie wyjątkowo niewielką różnicą punktów 3:2 (349 do 344), wyrównane wyniki były także w trzech innych meczach[52]. Pojawiały się opinie, że były to wyniki najlepsze z możliwych z perspektywy dyplomatycznego celu wymiany. Nie wdając się jednak w rozważania z pogranicza teorii spiskowych, należy stwierdzić, że w wymianach tych z całą pewnością zwycięstwo nie było najważniejsze, głównym bowiem celem było wpływanie na opinię publiczną na rzecz wzajemnego zbliżenia.

Obserwatorzy są zgodni, że pakistańsko-indyjska dyplomacja krykietowa z 2004 roku pomogła polepszyć stan stosunków pomiędzy tymi państwami[53]. Już w kolejnym roku zorganizowano serię meczów drużyny Pakistanu w Indiach, których przebieg był zbliżony do tych z 1987 roku. Prezydent Pakistanu Pervez

---

[49] A. Næss-Holm, *Batting for Peace*…, s. 53–54.

[50] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1101.

[51] A. Næss-Holm, *Batting for Peace*…, s. 55.

[52] K. Bandyopadhyay, *Feel Good*…, s. 55–66; S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship*…, s. 1108.

[53] G.A. Pigman, *Contemporary Diplomacy*…, s. 193.

Musharraf zapowiedział wówczas za pośrednictwem mediów chęć przyjazdu na mecz i przy okazji odbycia rozmów politycznych, na co strona indyjska odpowiedziała zaproszeniem. Doszło wówczas do spotkania Musharrafa z premierem Indii Manmohanem Singhem. Podczas konferencji prasowej obaj przywódcy stwierdzili, że „proces pokojowy jest nieodwracalny"[54], natomiast w trakcie wizyty w parlamencie Indii Musharraf oznajmił, że „nic nie zbliża mieszkańców subkontynentu bardziej niż nasza miłość do krykieta i Bollywood"[55]. W swoich wspomnieniach Musharraf ujawnił, że zbyt dobra gra drużyny pakistańskiej omal nie zniweczyła jego wysiłków dyplomatycznych[56]. Warto dodać, że pakistański prezydent sam określał swoją wizytę jako „dyplomację krykietową"[57]. Uważa się, że pomogła ona w konsolidacji wątłego wciąż pokoju, a także dała okazję przywódcom obu państw do przeprowadzenia nieformalnych rozmów, które przyspieszyły proces normalizacji[58].

Pewien sukces, jakim zakończyła się dyplomacja krykietowa w 2005 roku, przyczynił się do kolejnych tego typu inicjatyw. W styczniu i lutym 2006 roku zorganizowano tournée drużyny Indii w Pakistanie[59]. W 2008 roku stosunki pomiędzy państwami ponownie się jednak pogorszyły, w następstwie ataków terrorystycznych w Mumbaju. Wkrótce podjęto wszakże próbę wykorzystania dyplomacji krykietowej do ich naprawy. W 2011 roku premier Pakistanu Yousaf Raza Gilani przyjął zaproszenie od indyjskiego premiera Manmohana Singha i miał obejrzeć rozgrywany w Mohali w Indiach półfinałowy mecz Pucharu Świata w krykiecie pomiędzy Indiami a Pakistanem, co oceniano jako próbę wykorzystania sportu do stworzenia dobrej atmosfery pomiędzy państwami. Spotkanie polityków przyczyniło się do zainicjowania rozmów ministrów spraw zagranicznych obu państw w 2011 roku i powolnej normalizacji wzajemnych stosunków[60]. Po raz kolejny w historii relacji Indii i Pakistanu krykiet doprowadził do załagodzenia napięć. Przy czym w 2011 roku po raz pierwszy to Indie wystąpiły z taką inicjatywą. Jednocześnie w przeciwieństwie do wcześniejszych form dyplomacji krykietowej tym razem wiązała się ona nie ze spotkaniami dwustronnymi, ale z meczem wynikającym z losowania w ramach międzynarodowej rywalizacji sportowej. Okoliczność tę wykorzystano do zorganizowania spotkania

---

[54] A. Næss-Holm, *Batting for Peace…*, s. 56–57.

[55] A. Tariq, *Cricket Diplomacy*, http://historypak.com/cricket-diplomacy/ [dostęp: 19.04.2018].

[56] P. Oborne, *Wounded Tiger…*, s. 471.

[57] S. Wolpert, *India and Pakistan. Continued Conflict or Cooperation*, Berkeley 2010, s. 87.

[58] P.R. Chari, P.I. Cheema, S.P. Cohen, *Four Crisis and Peace Process. American Engagement in South Asia*, Washington 2007, s. 58.

[59] A. Næss-Holm, *Batting for Peace…*, s. 57.

[60] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship…*, s. 1101.

przywódców obu państw, aczkolwiek trzeba mieć na względzie, że rywalizacja na wielkich imprezach sportowych zazwyczaj wyzwala innego rodzaju emocje i taki mecz mógł stać się katalizatorem nastrojów nacjonalistycznych po obu stronach – ostatecznie jednak do tego nie doszło.

Krykiet w dalszym ciągu wykorzystywany jest przez Indie i Pakistan jako narzędzie ułatwiające kontakty dyplomatyczne. W 2013 roku powrócono do rozgrywania meczów pokazowych. Zorganizowano wówczas w Indiach serię trzech spotkań[61]. Z kolei otwarcie Pucharu Świata w 2015 roku ponownie dało możliwość politykom do nawiązania kontaktu pomimo kolejnego impasu dyplomatycznego. Premier Indii Narendra Modi zadzwonił wówczas do swojego odpowiednika w Pakistanie Nawaza Sharifa, aby życzyć powodzenia drużynie Pakistanu. W trakcie rozmowy premier Modi miał także zaproponować wysłanie do Islamabadu nowego sekretarza zagranicznego[62]. Indyjski premier zadzwonił wówczas również do przywódców politycznych innych państw biorących udział w turnieju, dzięki czemu jego gest mógł być postrzegany jako zachowanie dobrego gospodarza. Kontekst relacji Indii i Pakistanu sprawił jednak, że rozmowa ta nabrała znaczenia dyplomatycznego.

Rozpatrując opisane wyżej przejawy dyplomacji krykietowej pomiędzy Indiami i Pakistanem, należy zwrócić uwagę na to, że przyjmowały one różne formy: obejmowały zarówno organizowanie serii spotkań dwustronnych, jak i wykorzystywanie meczów krykietowych pomiędzy państwami przez przywódców politycznych do nawiązania dialogu. Niektóre z nich stanowiły elementy ogólnych tendencji odprężeniowych, podczas gdy inne podejmowane były w sytuacji wzmożonego napięcia i ukierunkowane na zainicjowanie odprężenia.

Z pewnością trzeba przyznać, że swoje sukcesy dyplomacja krykietowa zawdzięcza temu, że krykiet jest sportem niezwykle popularnym w obu państwach. Mieszkańcy Indii i Pakistanu uwielbiają swoich zawodników krykieta, którzy są postrzegani jako „dobrzy ambasadorowie pokoju"[63]. Krykiet w tym wypadku był bardzo odpowiednim wyborem pomimo potencjalnego ryzyka, że kontakty w tak ważnym sporcie mogłyby pobudzać nastroje nacjonalistyczne. Zdawano

---

[61] J. Duerden, *"Cricket Diplomacy" for India and Pakistan*, „The Diplomat", 9.03.2013, http://thediplomat.com/2013/01/cricket-diplomacy-for-india-and-pakistan/ [dostęp: 5.05.2015].

[62] C. Raja Mohan, *Modi's Cricket Diplomacy: Renewing Political Contact with Pakistan*, „Indian Express", 13.02.2015, http://indianexpress.com/article/opinion/columns/modis-cricket-diplomacy-renewing-political-contact-with-pakistan/ [dostęp: 4.05.2015]; A. Malik, *Is India's Narendra Modi Using Cricket Diplomacy to Try and Resume Talks with Pakistan?*, „International Business Times", 13.02.2015, http://www.ibtimes.com/indias-narendra-modi-using-cricket-diplomacy-try-resume-talks-pakistan-1815240 [dostęp: 19.04.2018].

[63] M.M. Zaki, *American Global Challenges*…, s. 36.

sobie z tego zresztą sprawę – jak wspominał organizator jednej z serii spotkań, jego praca wymagała m.in. przekonania lokalnych kibiców (pakistańskich), aby traktowali mecze jako zawody sportowe, a nie walkę pomiędzy wrogimi narodami[64]. Do pobudzenia napięcia między państwami na skutek ich rywalizacji w krykiecie jednak nie doszło, podczas gdy dyplomacja krykietowa okazała się niekiedy skutecznym uzupełnieniem dyplomacji pomiędzy dwoma skonfliktowanymi państwami. Stwierdzić wszakże trzeba, że nie wpłynęła ona raczej na trwałe zbliżenie dwóch państw. Bezwzględnie stwarzała ku temu okoliczności, jednak wydaje się, że konflikty dzielące oba społeczeństwa są wciąż zbyt silne.

2.3. Dyplomacja futbolowa pomiędzy Turcją a Armenią

Dyplomacja futbolowa (lub piłkarska) pomiędzy Armenią a Turcją to kolejny przykład sytuacji, w której sport został wykorzystany w związku z chęcią zbliżenia dwóch zwaśnionych narodów, a zarazem jako okazja do odbycia spotkań przez przywódców politycznych. Co istotne, państwa w nią zaangażowane nie utrzymują stosunków dyplomatycznych. W konsekwencji nawiązanie bliższych relacji z użyciem tradycyjnych metod dyplomatycznych było tutaj utrudnione, aczkolwiek nie w aż takim stopniu jak w wypadku opisywanych wcześniej stosunków USA–ChRL.

Trudne relacje pomiędzy Turcją a Armenią mają podłoże historyczne. Przede wszystkim są one związane z konfliktem pomiędzy Armenią a Azerbejdżanem o Górski Karabach. Turcja poparła w nim Azerbejdżan i zamknęła granicę z Armenią oraz nie nawiązała z nią stosunków dyplomatycznych[65]. Drugą kwestią sporną jest problem uznania przez Turcję wydarzeń, do jakich doszło w 1915 roku na terytorium ówczesnego imperium osmańskiego, za ludobójstwo, czego domaga się rząd Armenii. Kwestie te stanowią kluczowe punkty sporne pomiędzy państwami, aczkolwiek niekiedy wspomina się także o roszczeniach terytorialnych Armenii względem zachodnich prowincji „historycznej Armenii", leżących obecnie w granicach Turcji. Uważa się jednak, że normalizacja stosunków byłaby korzystna dla obu stron[66].

---

[64] S.M. Khan, A. Khan, *Cricket Cauldron. The Turbulent Politics of Sport in Pakistan*, London 2013, s. 64.

[65] Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Turcją a Armenią nigdy nie zostały nawiązane, mimo że Turcja była jednym z pierwszych państw, które oficjalnie uznały Armenię po ogłoszeniu przez nią niepodległości. Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, *Relations between Turkey and Armenia*, http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-armenia.en.mfa [dostęp: 28.07.2015].

[66] Turcję zachęca do tego np. Unia Europejska, podczas gdy interesy armeńskie związane są w dużej mierze z kwestiami gospodarczymi i brakiem połączenia kolejowego

Pewne ocieplenie relacji pomiędzy Turcją i Armenią można było zaobserwować od 2002 roku, kiedy to w Turcji do władzy doszła Partia Sprawiedliwości i Rozwoju (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP), a ministrem spraw zagranicznych został Abdullah Gül. Ów polityk kilka razy nieoficjalnie spotkał się ze swoim armeńskim odpowiednikiem Wartanem Oskanianem podczas międzynarodowych konferencji w latach 2003 i 2004, później zaś nastąpiła także wymiana listów pomiędzy premierem Turcji Recepem Erdoğanem i prezydentem Armenii Robertem Koczarianem. Kluczowe jeśli chodzi o nawiązanie dyplomacji sportowej były jednak wydarzenia z 2008 roku. W lutym na prezydenta Armenii wybrano Serża Sarkisjana. Będący prezydentem Turcji od sierpnia 2007 roku Gül wysłał wówczas do niego list gratulacyjny, w którym wyrażał nadzieję na normalizację stosunków między państwami[67]. Tureckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych określiło ten list jako „przełamanie lodów i wyciągnięcie ręki do strony armeńskiej"[68], aczkolwiek w tym czasie wykonano też wiele innych politycznych gestów nastawionych na ocieplenie stosunków[69]. Jak zatem widać, na początku XXI wieku można było dostrzec pewną zmianę nastawienia, jeśli chodzi o relacje Turcja–Armenia, szczególnie po stronie tureckiej. Sytuacja ta pokazuje zarazem, że w przeciwieństwie do chociażby relacji amerykańsko-chińskich sprzed dyplomacji pingpongowej istniała już przestrzeń, w której mogło dochodzić do dyplomacji pomiędzy tymi państwami, zatem wymiar dyplomacji sportowej był tu nieco inny.

Poniekąd w odpowiedzi na wspomniany list gratulacyjny w lipcu 2008 roku Sarkisjan zaprosił Güla do wspólnego obejrzenia meczu piłkarskiego rozgrywanego w ramach eliminacji piłkarskich mistrzostw świata w RPA w 2010 roku[70]. Krok ten zapoczątkował całą serię wydarzeń, które zyskały miano dyplomacji futbolowej.

---

z Europą Zachodnią. Por. D. Holding, *Armenia with Nagorno Karabakh*, Chalfont St Peter 2014, s. 30; S. Őner, *Continuities and Changes in Turkish Foreign and Security Policy in the Twenty-First Century and the EU*, [w:] *Debating Security in Turkey. Challenges and Changes in the Twenty-First Century*, red. E. Canan-Sokullu, Lanham 2013, s. 67; M. Gunter, D. Rochtus, *Special Report. The Turkish-Armenian Rapprochement*, „Middle East Critique" 2010, vol. 19, no. 2, s. 167.

[67] S. Elanchenny, N. Maraşliyan, *Breaking the Ice: The Role of Civil Society and Media in Turkey-Armenia Relations*, Istanbul 2012, s. 10.

[68] D.L. Phillips, *Diplomatic History: The Turkey-Armenia Protocols*, New York 2012, s. 42.

[69] Turcja zaproponowała Armenii członkostwo w Kaukaskiej Platformie Stabilności i Współpracy, a także zezwalała na pracę nielegalnych imigrantów z Armenii. M.M. Gunter, *Armenian History and the Question of Genocide*, New York 2011, s. 130.

[70] M. Gunter, D. Rochtus, *Special Report*…, s. 165.

Ze względu na protesty licznych tureckich ugrupowań politycznych[71], a także z uwagi na kwestie bezpieczeństwa wizyta tureckiego prezydenta przez długi czas nie została oficjalnie potwierdzona, co stało się dopiero na tydzień przed terminem meczu. Ostatecznie Gül przyjął jednak zaproszenie i oznajmił, że ma nadzieję, iż wizyta „posłuży jako narzędzie do zniesienia barier blokujących zbliżenie pomiędzy dwoma narodami ze wspólną historią"[72]. Uczynił tak mimo braku powszechnego poparcia w Turcji dla tej idei. Jak się miało okazać, przyczyniło się to do ostatecznego fiaska prób zbliżenia dwóch państw.

Do wizyty prezydenta Turcji Abdullaha Güla w Armenii doszło 6 września 2008 roku i w jej trakcie dwaj prezydenci obejrzeli wspólnie mecz[73]. Była to pierwsza w historii wizyta prezydenta Turcji na terytorium Armenii[74]. Poprzedził ją oczywiście szereg potajemnych przygotowawczych spotkań dyplomatycznych – w Szwajcarii, a także w Armenii. Negocjacje dotyczyły m.in. ewentualnych demonstracji lokalnej ludności – ustalono, że miały nie krytykować personalnie prezydenta Güla[75]. Tajność owych negocjacji potwierdza jedną z tez dotyczących tej formy dyplomacji sportowej, zgodnie z którą w wielu wypadkach nie da się po prostu nawiązać kontaktów dyplomatycznych ze względu chociażby na wzajemną niechęć społeczeństw. W takich sytuacjach wykorzystanie kontaktu sportowego zapewnia pozorną apolityczność, która ułatwia społeczeństwom zaakceptowanie przełomów politycznych.

Spotkanie bardzo pozytywnie oceniali sami prezydenci. Sarkisjan miał nadzieję, że wizyta stworzy możliwość nawiązania wzajemnych kontaktów oraz oznajmił, że otrzymał już zaproszenie na mecz rewanżowy do Turcji. Z kolei Gül stwierdził, że jego zdaniem spotkanie pozwoli usunąć przeszkody, które blokują zbliżenie obu narodów oraz że prezydenci ustalili zgodnie, że aby wykonać krok w przód, każda ze stron musi ustąpić z dotychczasowej pozycji. Swoje zadowolenie z takiego przebiegu wypadków wyraził także prezydent europejskiej federacji piłkarskiej UEFA Michel Platini. Jak powiedział, „widać piłka może pomóc

---

[71] R. Tait, *Old Foes Armenia and Turkey Put Faith in Football Diplomacy*, „The Guardian", 5.09.2008, http://www.theguardian.com/world/2008/sep/05/turkey.armenia [dostęp: 27.07.2015].

[72] D.L. Phillips, *Diplomatic History*…, s. 42.

[73] M.M. Gunter, *Armenian History*…, s. 130; J. Bransten, C. Recknagel, *Armenia – Turcja: wybuch „futbolowej dyplomacji"*, 8.09.2008, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,184,Armenia-Turcja_wybuch_futbolowej_dyplomacji.html [dostęp: 22.07.2015].

[74] R. Giragosian, *Soft and Hard Security in the South Caucasus and Nagorno-Karabakh: A Euro-Atlantic Perspective*, [w:] *Europe's Next Avoidable War. Nagorno-Karabkh*, red. M. Kambeck, S. Ghazaryan, Basingstoke 2013, s. 120.

[75] M. Gunter, D. Rochtus, *Special Report*…, s. 165; D.L. Phillips, *Diplomatic History*…, s. 42.

tam, gdzie tradycyjne metody dyplomacji zawodzą"[76]. Krytycznie nastawieni byli natomiast przedstawiciele Azerbejdżanu, którzy zagrozili nawet ograniczeniem dostaw surowców energetycznych do Turcji. Gül wkrótce złożył jednak wizytę w Baku, podczas której zapewniał, że normalizacja stosunków z Armenią nie poprzedzi rozwiązania kwestii Górskiego Karabachu[77]. Warto zwrócić uwagę, że podobnie jak przy dyplomacji pingpongowej, tak i w tym przypadku dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie dwóch państw obecny jest wątek związany z państwem trzecim, dla którego zbliżenie pomiędzy dwoma państwami jest niekorzystne i któremu zależy na jego zablokowaniu. Także w tym kontekście użyteczne wydaje się wykorzystanie pozornie apolitycznego sportu.

Po meczu piłkarskim towarzyszący prezydentowi Turcji minister spraw zagranicznych Ali Babacan pozostał w Erewaniu, aby spotkać się ze swoim armeńskim odpowiednikiem Edwardem Nalbandianem. Było to pierwsze z ośmiu spotkań między nimi w okresie do kwietnia 2009 roku[78]. Wkrótce potem, 24 listopada Nalbandian oświadczył podczas spotkania Organizacji Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego w Stambule, że Armenia jest gotowa ustanowić stosunki dyplomatyczne z Turcją, bez warunków wstępnych[79]. W kolejnych miesiącach dochodziło też do wielu innych spotkań polityków najwyższych szczebli z Turcji i Armenii, np. premier Turcji Recep Erdoğan spotkał się z prezydentem Sarkisjanem podczas Światowego Forum Ekonomicznego w Davos w styczniu 2009 roku. Odbyło się także wiele spotkań na niższych szczeblach[80]. Można więc powiedzieć, że inicjujące dyplomację futbolową spotkanie prezydentów rozpoczęło niespotykaną dotąd intensyfikację bilateralnych kontaktów dyplomatycznych obu państw.

Efektem tych ożywionych kontaktów dyplomatycznych było uzgodnienie w kwietniu 2009 roku mapy drogowej nawiązania stosunków dyplomatycznych między Turcją a Armenią. Polityczne negocjacje rozpoczęto oficjalnie 31 sierpnia 2009 roku[81]. Przygotowano wówczas dwa protokoły: dotyczący ustanowienia stosunków dyplomatycznych oraz rozwoju relacji[82], natomiast 10 października

---

[76] K. Gralik, *Futbol na ołtarzu polityki*, TVP, 17.05.2012, http://www.tvp.info/7396544/futbol-na-oltarzu-polityki [dostęp: 22.07.2015].

[77] D.L. Phillips, *Diplomatic History*…, s. 43.

[78] S. Elanchenny, N. Maraşliyan, *Breaking the Ice*…, s. 10.

[79] *Stosunki dwustronne Turcja–Armenia*, „Stosunki Międzynarodowe", 11.10.2010, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Turcja,stosunki_dwustronne,Armenia [dostęp: 22.07.2015].

[80] M.M. Gunter, *Armenian History*…, s. 132.

[81] *Ibidem*, s. 132–133.

[82] T. Mkrtchyan, *The Role of NGOs in Turkey-Armenia Rapprochement*, [w:] *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus*, red. M. Aydin, Amsterdam 2011, s. 155.

ministrowie spraw zagranicznych Ahmet Davutoğlu i Edward Nalbandian parafowali w Zurychu oba dokumenty. W protokołach, obok zapisów o respektowaniu wzajemnej suwerenności i integralności terytorialnej, państwa potwierdziły wzajemne uznanie granicy pomiędzy nimi. Podjęto decyzję o otwarciu wspólnej granicy oraz wyrażono zgodę na przeprowadzenie wspólnych badań źródeł historycznych[83]. Co ciekawe, nie odniesiono się wprost do najbardziej problematycznych zagadnień stosunków dwustronnych, szczególnie jeśli chodzi o konflikt Armenii z Azerbejdżanem.

Początkowo Sarkisjan uzależniał swój przyjazd na rewanżowy mecz piłkarski od postępu rozmów w kwestii otwarcia granic, później jednak stwierdził, że nie widzi powodów, dla których nie miałby przyjąć zaproszenia[84]. Mimo to na kilka dni przed meczem doszło do parafowania wspomnianych protokołów. Podczas spotkania polityków prezydent Turcji Gül oświadczył uroczyście: „nie piszemy historii, tworzymy historię"[85], podkreślając doniosłość rozgrywających się wydarzeń. O słuszności tych słów świadczy to, że oba państwa nigdy wcześniej nie nawiązały oficjalnych stosunków dyplomatycznych, teraz zaś doszło do obustronnych wizyt najważniejszych osób w obu państwach, a niedługo wcześniej do podpisania protokołów zakładających nawiązanie stosunków dyplomatycznych i otwarcie granic. Nie ulega przy tym wątpliwości, że cały ten proces rozpoczął się od wykorzystania okoliczności, którą zapewnił sport.

Wkrótce sytuacja uległa całkowitej zmianie. Nie doszło bowiem do ratyfikacji protokołów, Turcja zaś ponownie zaczęła podnosić kwestię wycofania armeńskich wojsk z Górskiego Karabachu jako warunek otwarcia granic[86]. Premier Turcji Erdoğan zadeklarował bowiem w Baku, że granica z Armenią nie zostanie otwarta, dopóki armeńskie wojska nie opuszczą okupowanych terenów Azerbejdżanu[87]. W Armenii z kolei opozycja krytykowała rząd za brak odniesienia w protokołach do ludobójstwa z 1915 roku[88]. Jak widać, budowane także za pomocą sportu zbliżenie zostało zaprzepaszczone. Wydaje się, że społeczeństwa obu państw nie były gotowe na wzajemne otwarcie, chociaż jednocześnie nie można

---

[83] L. Marchand, G. Perrier, *Turkey and the Armenian Ghost. On the Trail of the Genocide*, Montreal 2015, s. 104–105.

[84] *Football Diplomacy*, „Economist", 3.09.2009, http://www.economist.com/node/14380297 [dostęp: 27.07.2015]; *„Dyplomacja futbolowa" na Kaukazie*, 12.10.2009, http://konflikty.wp.pl/kat,1020223,title,Dyplomacja-futbolowa-na-Kaukazie,wid,11584740,wiadomosc.html?ticaid=115447 [dostęp: 22.07.2015].

[85] M.M. Gunter, *Armenian History*…, s. 134.

[86] L. Marchand, G. Perrier, *Turkey and the Armenian*…, s. 105–106.

[87] A. Israyelyan, *The Football Player who Killed 'Football Diplomacy'*, „Foreign Policy Journal", 1.06.2015, http://www.foreignpolicyjournal.com/2015/06/01/the-football-player-who-killed-football-diplomacy/ [dostęp: 27.07.2015].

[88] S. Elanchenny, N. Maraşliyan, *Breaking the Ice*…, s. 11.

pomijać tutaj roli Azerbejdżanu w niedopuszczeniu do ostatecznej normalizacji stosunków pomiędzy Armenią a Turcją. Jego możliwość wpływania na Turcję była bowiem znacznie większa niż chociażby Tajwanu na Stany Zjednoczone.

Należy podkreślić rolę piłki nożnej w kontekście delikatnych relacji, jakie łączyły oba państwa. Armenia nie jest państwem o wysokim poziomie czy dużych tradycjach w tej dyscyplinie sportu[89]. Poziom piłki nożnej w Turcji jest znacznie wyższy, zarówno jeśli chodzi o reprezentację, jak i drużyny klubowe. Oba mecze piłkarskie, których dotyczyła dyplomacja futbolowa, zakończyły się zwycięstwem Turcji 2:0[90], nie przyniosły jednak żadnych emocjonalnych reakcji. Zapewne w dużej mierze wynikało to z tego, że wygrał faworyt. Piłka nożna jako nośnik kontaktów dyplomatycznych była więc słusznym wyborem, aczkolwiek jak wiadomo to przypadek sprawił, że oba państwa trafiły na siebie w grupie eliminacyjnej. W konkluzji trzeba stwierdzić ponadto, że choć dyplomacja futbolowa nie zakończyła się tutaj sukcesem, dała jednak szansę na pewien przełom, który w innych okolicznościach nie byłby możliwy. Często taka właśnie jest istota tej formy dyplomacji sportowej – związana ze stwarzaniem okoliczności.

2.4. Amerykańsko-radzieckie wymiany sportowe

Rozpatrując dyplomację sportową z perspektywy jej funkcji jako narzędzia budowania zbliżenia pomiędzy państwami, nie można pominąć amerykańsko-radzieckich wymian sportowych, aczkolwiek w ich wypadku sport nie był potrzebny jako pretekst nawiązania kontaktu. Pomimo bardzo silnie zarysowanego konfliktu ideologicznego państwa te nigdy nie zerwały stosunków dyplomatycznych, utrzymywały swoje placówki dyplomatyczne w drugim państwie, a także istniał szereg kanałów ewentualnego dialogu, jak chociażby Rada Bezpieczeństwa ONZ.

Mimo to już na początku lat pięćdziesiątych pojawiła się po obu stronach chęć nawiązania jakiejś formy wymian sportowych. Pierwsze rozmowy podjęto ponoć zaraz po debiutanckich dla ZSRR igrzyskach olimpijskich w Helsinkach w 1952 roku[91], a także mieli na ten temat rozmawiać prezydent USA Dwight Eisenhower z premierem ZSRR Nikołajem Bułganinem podczas ich spotkania w Genewie w 1955 roku. Ustalono wówczas przeprowadzenie szeregu wymian kulturalnych, w tym serię corocznych spotkań lekkoatletycznych[92]. Pojawiły się jednak spore trudności blokujące realizację tych ustaleń. Przede wszystkim cho-

---

[89] L. Marchand, G. Perrier, *Turkey and the Armenian*…, s. 101.

[90] D.J.D. Sandole, *Peacebuilding*, Cambridge 2010, s. 96, 98.

[91] J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World": The USA USSR Dual Track Meet Series and the Development of Track and Field in the United States, 1958–1985*, „Journal of Sport History" 2001, vol. 28, no. 3, s. 429.

[92] R.O. Davies, *Sport in American Life. A History*, Malden 2007, s. 328.

dziło o obowiązujący w USA *Immigration and Nationality Act*, znany również jako *McCarran Act*, który zakładał konieczność pobierania odcisków palców od przybywających do USA obywateli ZSRR i innych państw komunistycznych[93]. Tymczasem ZSRR nie wyrażał zgody na taką praktykę w odniesieniu do sportowców. W 1957 roku Kongres zniósł jednak ten przepis, w reakcji na oficjalne stanowisko administracji Dwighta Eisenhowera, która dowodziła, że nawiązanie wymiany sportowej ze Związkiem Radzieckim może być użytecznym narzędziem komunikowania jego mieszkańcom informacji na temat sukcesu amerykańskiej demokracji i kapitalizmu[94]. Amerykańska motywacja nie odnosiła się więc jedynie do zbliżenia z zimnowojennym rywalem, ale także do prób demontażu systemu politycznego drugiego państwa. Tkwi w tym nastawieniu wyraźny paradoks, skoro z jednej strony Amerykanie deklarowali chęć zbliżenia ze Związkiem Radzieckim, a z drugiej próbowali uderzyć w radziecki reżim.

Jeśli chodzi o perspektywę radziecką, wskazuje się, że nawiązanie kontaktów kulturalnych z Zachodem było efektem zmian, jakie nastąpiły po XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego. Pojawiła się wówczas wśród radzieckiego kierownictwa chęć zintensyfikowania kontaktów z Zachodem (podpisano np. porozumienia kulturalne – w 1956 r. z Norwegią i Belgią, a w 1957 r. z Francją i Wielką Brytanią). Jako radziecki cel można także wskazać chęć przygotowywania społeczeństwa do odejścia od jednoznacznie konfrontacyjnej doktryny. Jeśli chodzi o relacje z USA, w październiku 1957 roku podjęto bardziej formalne negocjacje odnośnie dwustronnych wymian kulturalnych. Sfinalizowano je 27 stycznia 1958 roku[95]. Podpisano wówczas tzw. Porozumienie kulturalne, które zawarto na dwa lata (w przyszłości wielokrotnie je odnawiano). Zakładało ono wymianę w wielu sferach, takich jak nauka i technologia, rolnictwo, radio, telewizja, młodzież, sport, medycyna, zdrowie publiczne, kultura i turyzm. Ustalono też nawiązanie bezpośrednich połączeń lotniczych oraz wymiany na szczeblu parlamentarnym[96].

---

[93] US National Archives – College Park (dalej USNA), General Records of the Department of State, Bureau of Public Affairs, Subject Files of the East-West Contact Staff, 1955–1957, 59 A1 1587-E 19, *Memorandum, To: The Secretary, From: William H. Jackson, Subject: Recommendations for US Position at Geneva Conference on East-West Contacts*, 29.09.1955.

[94] J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 429.

[95] Y. Richmond, *Cultural Exchange and the Cold War. Raising the Iron Curtain*, University Park 2003, s. 15.

[96] E.A. Molander, *Bridge Building from Grass Roots: Organization and Management of Citizen Diplomacy Programmes*, [w:] *Horrendous Death and Health. Toward Action*, red. D. Leviton, New York 1991, s. 231; L.A. Belmonte, *Selling the American Way. U.S. Propaganda and the Cold War*, Philadelphia 2008, s. 83.

Z perspektywy amerykańskiej podpisanie porozumienia miało ułatwić dostęp do zamkniętego społeczeństwa radzieckiego i zwiększyć jego wiedzę o amerykańskiej polityce i stylu życia. Jego zadaniem było też lepsze zrozumienie radzieckiego stylu życia, zintensyfikowanie kontaktów pomiędzy obywatelami obu państw (co miało pomóc w realizacji wcześniejszych celów) oraz zapewnienie odpowiedniej kontroli rządowej nad wymianą przez wykorzystanie kanałów dyplomatycznych oraz naleganie na stosowanie zasady wzajemności[97]. Porozumienia kulturalne obejmowały wymiany w wielu dziedzinach, w tym organizację wystaw amerykańskich w ZSRR i radzieckich w USA, aczkolwiek to, co miało być na nich pokazywane, bywało przedmiotem trudnych negocjacji[98].

Na skutek opisanego wyżej porozumienia rozpoczęły się trwające przez cały okres zimnej wojny wymiany sportowe pomiędzy USA a ZSRR, choć do pierwszych wymian doszło jeszcze przed jego podpisaniem, już w czerwcu 1955 roku w Moskwie i w Leningradzie gościli bowiem amerykańscy zawodnicy podnoszenia ciężarów. Ich celem było wzajemne zbliżenie, ale dostrzegalne były także bardziej egoistyczne motywacje. Wymiany sportowe dotyczyły wielu dyscyplin i miały wiele form, do najważniejszych z perspektywy dyplomatycznej zaś zalicza się kontakty w lekkiej atletyce i koszykówce.

2.4.1. Wymiany lekkoatletyczne

Spośród wymian sportowych pomiędzy Związkiem Radzieckim a Stanami Zjednoczonymi kluczową rolę przypisywano kontaktom w lekkiej atletyce. Porozumienie kulturalne zakładało organizację dwóch mityngów – pierwszego w Moskwie w 1958 roku i drugiego w Stanach Zjednoczonych w roku następnym[99]. Negocjacje w tej sprawie podjęły: ze strony USA finansowana ze środków prywatnych Amatorska Unia Atletyczna (Amateur Athletic Union – AAU), a ze strony ZSRR Wszechzwiązkowa Rada Kultury Fizycznej – agencja o ministerialnym statusie[100]. Format rywalizacji był bardzo prosty – 22 konkurencje

---

[97] USNA, U.S. Information Agency, Office of Policy, Alphabetical Subject Files Containing Policy Guidance Records 1953–1969, 1969, 306 P311 21, *Laurence P. Dalcher. News Policy Note No. 15–62. Signing of New US-USSR Exchange Agreement*, 16.02.1962.

[98] USNA, U.S. Information Agency, Office of Policy, Alphabetical Subject Files Containing Policy Guidance Records 1953–1969, 1969, 306 P311 21, *Memorandum of Norrill Gody, To: Mr. Murrow, Subject: Soviet Refusal to Accept Exchange of Exhibit Stall Negotiations for a New Agreement*, 23.02.1962.

[99] J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 429.

[100] Pierwotnie stanowiła ona organ administracyjny Ministerstwa Zdrowia jako Centralna Administracja Kultury Fizycznej i Sportu. W 1952 r. na krótko przed igrzyskami w Helsinkach zmieniono jej nazwę i przesunięto ją do Rady Ministrów ZSRR, a jej

męskie i 10 kobiecych, w każdej po dwóch reprezentantów każdego państwa, natomiast w sztafetach miało wziąć udział po jednej drużynie. System punktacji i określania zwycięzców był przedmiotem sporów, podobnie jak kwestia rywalizacji kobiet i mężczyzn, strona amerykańska optowała bowiem za oddzielną rywalizacją każdej płci[101], mając na względzie wyższy poziom sportu kobiecego w ZSRR[102]. Tymczasem strona radziecka była zainteresowana łącznym liczeniem wyników kobiet i mężczyzn, zakładając, że znacząca przewaga w sporcie kobiecym pozwoli jej na odniesienie sukcesu także w łącznej klasyfikacji. Zatem pomimo nadrzędnego celu wymiany związanego z koncepcją pokojowego współistnienia obydwie strony dążyły także do sportowego zwycięstwa traktowanego w sposób prestiżowy[103].

Pierwsze z całej serii dwustronnych spotkań lekkoatletycznych pomiędzy ZSRR a USA, zgodnie z ustaleniami, odbyło się w Moskwie w lipcu 1958 roku i trwało dwa dni. W jego trakcie można było dostrzec liczne przejawy eksponowania przyjacielskiego charakteru kontaktu. Radziecka gazeta „Prawda" określiła spotkanie jako „część zasady pokojowej koegzystencji", a widzowie oklaskiwali reprezentantów obu państw[104]. Widać w tym typową dla dyplomacji sportowej gościnność gospodarza oraz chęć podkreślania pozytywnych emocji pomiędzy stronami biorącymi udział w wymianie. Pamiętając o rządowej kontroli nad prasą w Związku Radzieckim, sytuacja ta pokazuje, że jednym z celów odnośnie wymiany było wykreowanie wśród swojego społeczeństwa bardziej pozytywnego wizerunku USA, który współgrałby z oficjalną linią polityczną w związku z lansowaną w owym czasie zasadą pokojowej koegzystencji.

Amerykańsko-radziecki mecz lekkoatletyczny z 1958 roku prasa w ZSRR określała jako „Mecz stulecia". Po raz pierwszy zimnowojenne supermocarstwa zorganizowały spotkanie w istotnym w obu państwach sporcie. Ta jego

---

przewodniczący brał udział w spotkaniach ministrów. USNA, U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Research Reports, 1954–1956, 306 P 227 2, *U.S. Information Agency IRI Intelligence Memorandum, IM-51-55, Evidences of Professionalism in Soviet Sports*, 16.06.1955.

[101] C. Elzey, *The Match of a Century. The U.S. – USSR Rivalry in Sports*, [w:] *Rivals. Legendary Matchups that Made Sports History*, red. D.K. Wiggins, R.P. Rodgers, Fayetteville 2010, s. 327, 341; J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 430.

[102] W ZSRR traktowano sport kobiecy, który w USA był niedoinwestowany, jako okazję do zdobywania wielu medali w związku z mniejszą konkurencją, stąd stał on w ZSRR na wyższym poziomie. Zob. D.G. McComb, *Sports in World History*, New York 2004, s. 96.

[103] C. Elzey, *The Match of a Century*…, s. 339.

[104] R.O. Davies, *Sport in American Life*…, s. 328; V. Rosenberg, *Soviet-American Relations, 1953–1960. Diplomacy and Cultural Exchange during the Eisenhower Presidency*, Jefferson 2005, s. 149.

popularność miała zagwarantować, że obydwa narody odczytają kontakt sportowy zgodnie z intencjami jego inicjatorów[105]. Wymiana w akurat tej dyscyplinie sportu sprawiła, że obu państwom zależało na zwycięstwie. Z jednej strony mogło to oczywiście niekorzystnie wpłynąć na dyplomatyczny efekt wymiany, ale z drugiej strony tylko popularny sport mógł być skuteczny w realizacji wspomnianych wcześniej celów.

Każda ze stron w inny sposób oceniła wynik mityngu. W łącznej punktacji zwyciężył ZSRR (172 do 170), dla Amerykanów jednak istotna była rywalizacja mężczyzn, w której to oni wygrali. Każda ze stron postrzegała siebie jako zwycięzcę[106], podobnie zresztą jak w wypadku przyszłych wymian, aczkolwiek w prasie amerykańskiej w późniejszym czasie podawano zarówno wyniki rywalizacji ogólnej, jak i tylko męskiej[107]. Jak widać, w kontaktach lekkoatletycznych pomimo chęci politycznego zbliżenia obie strony nie zapomniały, że sportowe zwycięstwa mają znaczenie propagandowo-wizerunkowe i starały się eksponować możliwość współpracy i zbliżenia, jednocześnie dążąc do zwycięstwa nad ideologicznym rywalem. Paradoks ten był zresztą widoczny już na etapie celów amerykańskich i radzieckich, gdy przystępowano do negocjowania wymian sportowych.

Zgodnie z ustaleniami w kolejnym roku amerykańsko-radziecki mityng lekkoatletyczny odbył się w USA, w Filadelfii, w dniach 18–19 czerwca 1959 roku[108]. Według W.J. Bakera mecz ten „położył podwaliny" pod wizytę Nikity Chruszczowa w USA trzy miesiące później[109], choć oba wydarzenia należałoby raczej traktować jako element wspólnego trendu związanego z wzajemnym otwarciem niż w kontekście obustronnych zależności. Trudno zatem porównywać te wydarzenia do dyplomacji pingpongowej i wizyty w ChRL Richarda Nixona. Znaczenie mityngu lekkoatletycznego było bardziej ogólne, łączyło się z kreowaniem nieco cieplejszego wizerunku Związku Radzieckiego wśród amerykańskiego społeczeństwa.

W kolejnych latach bilateralne amerykańsko-radzieckie spotkania lekkoatletyczne odbywały się corocznie, naprzemiennie w obydwu państwach. Do najsłynniejszych należy wizyta radzieckich lekkoatletów w amerykańskim Stanford

---

[105] C. Elzey, *The Match of a Century*…, s. 328.

[106] *Ibidem*, s. 347, 354. Do podobnych sytuacji dochodziło także wcześniej na polu amerykańsko-radzieckiej rywalizacji olimpijskiej. Przykładowo w 1952 r., kiedy ZSRR debiutował w tej imprezie sportowej, w prasie radzieckiej nawiązywano do tzw. metody alokacji punktów zamiast standardowej klasyfikacji olimpijskiej, aby pokazać ZSRR w lepszym świetle. Zob. J. Riordan, *Sport in Soviet Society*, Cambridge 1980, s. 367.

[107] Por. *U.S. Tops U.S.S.R. in Track*, „The New York Times", 9.07.1978, s. 7.

[108] L.M. Tricard, *American Women's Track and Field. A History, 1895 through 1980*, Jefferson 1985, s. 397.

[109] W.J. Baker, *Sports in the Western World*, Urbana–Chicago 1988, s. 271.

w lipcu 1962 roku. Na stadionie zgromadziło się wówczas 81 tysięcy widzów, a na dwa dni rywalizacji sprzedano łącznie 153 tysiące biletów[110]. Tak duże zainteresowanie spotkaniami było oczywiście pochodną wyboru kontaktu w dyscyplinie sportowej, która była ważna i popularna w obu państwach. Pamiętać należy, że w przeciwieństwie do współczesnego, zglobalizowanego sportu, w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych do międzynarodowych spotkań sportowców dochodziło znacznie rzadziej, toteż okazje związane z lekkoatletyczną rywalizacją Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego, a więc dwóch najpotężniejszych pod względem sportowym państw, wzbudzały szczególne zainteresowanie.

Seria mityngów lekkoatletycznych USA–ZSRR trwała nieprzerwanie do 1966 roku, i to pomimo pewnych napięć politycznych, takich jak kryzys berliński i kubański. Jednakże w związku z wojną w Wietnamie ZSRR zdecydował o wycofaniu się ze spotkania mającego się odbyć w Los Angeles w 1966 roku, o czym poinformowano dwa tygodnie przed jego terminem. Decyzję tę określono jako „spontaniczną demonstrację radzieckich sportowców przeciwko amerykańskiej polityce"[111]. Jako rzekomo oddolna inicjatywa takie podejście podkreślało oczywiście doniosłość pobudek, aczkolwiek można również domniemywać, że była to część zimnowojennej gry mocarstw.

Wznowienie wymian lekkoatletycznych nie było rzeczą łatwą. Po tym, jak stały się one bardzo popularne, AAU zaczęła je bowiem traktować jako źródło dochodu. Anulacja mityngu przyniosła jej straty finansowe, domagała się więc od strony radzieckiej rekompensaty, co blokowało możliwość wznowienia wymian. Od 1968 roku można było zaobserwować jednak pewne poluzowanie stanowiska AAU[112], natomiast do porozumienia doszło podczas igrzysk olimpijskich w Meksyku, kiedy strona radziecka wyraziła zgodę na zrekompensowanie strat, jakie poniosła AAU[113].

Na lata 1969–1985 przypada więc niejako druga faza cyklu spotkań lekkoatletycznych pomiędzy USA a ZSRR. Doszło wówczas wręcz do rozszerzenia dotychczasowej formuły, gdyż zaczęto organizować także spotkania halowe,

---

[110] G. Cavali, *Cold War, Warm Welcome*, „Stanford Magazine" 2005, http://www.stanfordalumni.org/news/magazine/2005/mayjun/features/track.html [dostęp: 19.04.2018]; J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 431.

[111] F. Cosentino, *Hail Mary Heaven Sent*, Eganville 2006, s. 104; A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Kraków 2012, s. 234–235; J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 439–440.

[112] J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"*…, s. 441.

[113] USNA, General Records of the Department of State, Bureau of European Affairs, Office of Soviet Union Affairs, Bilateral Political Relations Section, Bilateral Political Relations Subject Files, 1921–1973, 59 A1-5345 24, *Memorandum, To: EUR/SOV – Mr. Dubs, From: EUR/SOV – Thompson R. Buchanan, Subject: Resumption of Track Meets with Soviets*, 28.10.1968.

młodzieżowe oraz wielobojowe. Ich znaczenie było jednak dużo mniejsze niż wcześniej. W tym czasie rosła bowiem popularność zawodowej lekkiej atletyki i coraz chętniej organizowano spotkania z zaproszonymi zawodnikami nastawione na bicie rekordów świata, co obniżało rangę drużynowych rywalizacji. Z kolei Międzynarodowa Federacja Lekkoatletyczna IAAF podjęła próby zorganizowania mistrzostw świata, zwieńczone sukcesem w 1977 roku. Z tych powodów doszło do znaczącego obniżenia poziomu sportowego dwustronnych spotkań USA–ZSRR. Można stwierdzić, że w drugiej ich fazie nie zyskały takiego politycznego znaczenia jak przed radzieckim bojkotem z 1966 roku, co zresztą potwierdzali także sami zawodnicy. Większa liczba okazji do rywalizacji sprawiła, że seria spotkań straciła swój wcześniejszy status „drugiej imprezy po igrzyskach olimpijskich", a ponadto coraz trudniej było ustalić termin mityngu (z tej przyczyny nie odbył się on w 1979 r.). Do meczów lekkoatletycznych doszło jeszcze w 1981, 1982 i 1985 roku, przy czym ten ostatni był w rzeczywistości trójstronnym spotkaniem rozgrywanym w Japonii, w którym liczono jednak punkty rywalizacji amerykańsko-radzieckiej[114]. Tak więc znaczenie niegdyś bardzo istotnej z dyplomatycznego punktu widzenia serii spotkań stopniowo malało, nie było już mowy o ciągłości, aż zaprzestano jej rozgrywania.

Opisane powyżej bilateralne kontakty lekkoatletyczne pomiędzy Związkiem Radzieckim a Stanami Zjednoczonymi wydają się wyczerpywać wszystkie znamiona pozytywnej dyplomacji sportowej będącej narzędziem realizacji konkretnych interesów państw – w tym wypadku pewnego otwarcia i zbliżenia pomiędzy dwoma zimnowojennymi supermocarstwami. Jak się wydaje, szczególnie w jej pierwszej fazie przynosiła pozytywne efekty, i to pomimo że pojawiały się przy jej okazji także różnego typu kontrowersje, protesty i oskarżenia, jednym z celów rywalizacji zaś była dla obu stron chęć sportowego pokonania ideologicznego rywala[115]. Radziecki skoczek w dal Igor Ter-Owanesian stwierdził wszakże: „zorientowaliśmy się, że jesteśmy w stanie być zażarci na bieżni, ale przyjacielscy w codziennym życiu". W podobnym tonie wypowiadały się także media, czasami pokazując gesty dobrej woli i przyjacielskości pomiędzy stronami, kiedy indziej podkreślając chęć zmiażdżenia rywali[116]. Nie rezygnując z ideologicznej rywalizacji, wymiany miały pokazywać społeczeństwom, że współistnienie w pokoju i dialog są możliwe. Sport wprawdzie nie był w stanie przełamywać w tym wypadku kryzysów politycznych, jednak spotkania niekiedy toczyły się pomimo tego rodzaju przeciwności.

---

[114] J.M. Turrini, *"It Was Communism versus the Free World"…*; *idem*, *The End of Amateurism in American Track and Field*, Champaign 2010, s. 108.

[115] C. Elzey, *The Match of a Century…*, s. 328.

[116] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids" and "Musclemen": The US-Soviet Basketball Rivalry, 1958–1975*, [w:] *Diplomatic Games…*, s. 319.

2.4.2. Wymiany koszykarskie

Drugą kluczową formę amerykańsko-radzieckiej dyplomacji sportowej ukierunkowanej na wzajemne zbliżenie stanowiły wymiany koszykarskie. Podobnie jak lekka atletyka, był to sport, który miał duże znaczenie w obydwu państwach. O możliwości nawiązania wymian koszykarskich dyskutowano zresztą od czasu igrzysk olimpijskich w Helsinkach w 1952 roku. Podczas przyjęcia w radzieckiej ambasadzie dyplomaci radzieccy stwierdzili wtedy, że ZSRR byłby żywo zainteresowany wysłaniem do Stanów Zjednoczonych drużyn siatkarskich i koszykarskich[117]. W USA sprawę rozpatrywano w Departamencie Stanu, gdzie zwracano uwagę m.in. na problem z przyznaniem wiz w związku z *Internal Security Act*, dotychczasowe ignorowanie przez ZSRR tego rodzaju propozycji oraz niską wartość propagandową ewentualnej wymiany[118]. Ostatecznie kontakty w koszykówce usankcjonowało wspomniane Porozumienie kulturalne z 1958 roku.

Do pierwszej serii spotkań koszykarskich doszło w Związku Radzieckim w 1958 roku, a ze strony amerykańskiej – tak jak w wypadku wymian lekkoatletycznych – odpowiadała za nie AAU, aczkolwiek wyjazd był współfinansowany przez Departament Stanu[119]. Amerykanie rozegrali sześć meczów w Moskwie, Tbilisi i Leningradzie. Radzieccy kibice stworzyli podczas spotkań świetną atmosferę, szczególnie podczas dwóch pierwszych meczów w Moskwie. Amerykanom udało się zwyciężyć we wszystkich spotkaniach, chociaż dwa rozegrane w Moskwie przeciwko reprezentacji Związku Radzieckiego oraz jedno przeciwko drużynie z Leningradu były bardzo zacięte[120]. Było to pierwsze z serii corocznych spotkań koszykarskich pomiędzy drużynami z tych dwóch państw. Ich formuła w dużej mierze przypominała tę wypracowaną przy okazji kontaktów lekkoatletycznych – w jednym roku drużyna amerykańska rozgrywała kilka spotkań na terenie Związku Radzieckiego, by w roku następnym drużyna radziecka złożyła wizytę w USA.

---

[117] USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Memorandum, To: ICO/NY – Bart Underhill, From: ICO/CHI – Joe Rummel, Subject: KV Olympiad Art Exhibition*, 12.08.1952.

[118] USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Office Memorandum, United States Government, To: ICO – Mr. Glatzer, From: EE/P – James W. Pratt, Subject: Invitation to Soviet Athletes*, 4.09.1952.

[119] C. Cunningham, *American Hoops. The History of United States Olympic Basketball from Berlin to Barcelona*, Ann Arbor 2006, s. 164; D. Sarver Coombs, B. Batchelor, *American History through American Sports. From Colonial Lacrosse to Extreme Sports*, Santa Barbara 2013, s. 147.

[120] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 299.

Co ciekawe, amerykańsko-radzieckie wymiany koszykarskie dotyczyły też drużyn kobiecych, a do pierwszej serii ich spotkań doszło także w 1958 roku[121]. Jednakże jak już wspomniano, sport kobiet w tamtym czasie traktowany był w USA jako znacznie mniej istotny, stąd ten aspekt wymian koszykarskich nie miał aż takiego znaczenia i nie zostanie tu szerzej omówiony.

W przeciwieństwie do kontaktów lekkoatletycznych w ich pierwszej fazie, w ramach wymian koszykarskich nie trzymano się tak ściśle harmonogramu corocznych serii spotkań. Przykładowo druga taka seria odbyła się dwa lata po pierwszej – w 1960 roku. Wówczas reprezentacja ZSRR zagrała sześć meczów przeciwko najlepszym drużynom ligi NIBL (będącej członkiem AAU)[122]. ZSRR wygrał cztery z sześciu spotkań. Amerykanie oceniali te zwycięstwa jako nieznaczące, podczas gdy w Związku Radzieckim starano się wykorzystać je propagandowo[123].

Mimo że koszykówka należała do sportów cieszących się dużą popularnością w obu państwach, towarzyskie serie spotkań nie wzbudzały tak wielkiego zainteresowania jak chociażby wymiany lekkoatletyczne. Było to szczególnie widoczne podczas meczów rozgrywanych w USA w początkowym okresie wymian. Niejednokrotnie były one organizowane w skromnych salach gimnastycznych. Mimo to przypisywano im spore znaczenie polityczne, choć nie tylko w kontekście pozytywnej dyplomacji sportowej i zbliżenia między narodami. Władzom radzieckim zależało bowiem na zwycięstwach nad Amerykanami w tym typowo amerykańskim sporcie. Przejawem tego było uruchomienie w ZSRR programu rozwoju koszykówki, który pozwolił na stworzenie silnej i osiągającej sukcesy na arenie międzynarodowej drużyny narodowej[124]. Widać zatem tutaj podobne nastawienie strony radzieckiej jak przy okazji wymian lekkoatletycznych, dziwić może natomiast takie a nie inne podejście amerykańskie z początkowego okresu organizacji towarzyskich serii spotkań koszykarskich.

Do kolejnej serii spotkań doszło w 1961 roku w ZSRR. Reprezentacja USA wygrała wówczas wszystkie osiem meczów. W przeciwieństwie do meczów sprzed roku w Stanach Zjednoczonych, spotkania cieszyły się sporym zainteresowaniem kibiców. Z kolei w 1962 roku drużyna radziecka ponownie złożyła wizytę w USA, wygrywając dwa z sześciu meczów. Strona amerykańska ze względów organizacyjnych zmuszona była wystawiać drugorzędne zespoły, w efekcie czego zainteresowanie spotkaniami było jeszcze mniejsze niż zwykle. Jednocześnie

---

[121] R.W. Ikard, *Just for Fun. The Story of AAU Women's Basketball*, Fayetteville 2005, s. 120.

[122] C. Cunningham, *American Hoops*…, s. 164.

[123] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 301.

[124] *Ibidem*; D.L. Thomas, *Globetrotting. African American Athletes and Cold War Politics*, Champaign 2012, s. 75.

Amerykanie wskazywali na wiele powodów porażek, które tak właściwie miały charakter wymówek[125]. Było to typowe dla zimnowojennej rywalizacji sportowej, w której zwycięstwa określane były jako dowód na wyższość jednego państwa (a także systemu politycznego) nad drugim, podczas gdy porażki miały być powodowane niezawinionymi czynnikami zewnętrznymi. Trzeba jednak pamiętać, że w tym okresie wymian strona amerykańska rzeczywiście nie wystawiała swoich najlepszych amatorskich zawodników.

W efekcie kryzysu kubańskiego doszło do pewnego zachwiania wymian kulturalnych między USA a ZSRR. Anulowano wówczas także serię meczów koszykarzy. W USA twierdzono bowiem, że takie tournée mogłoby zaniepokoić społeczeństwo oraz wywołać protesty i przemoc. Po stronie amerykańskiej pojawił się też pogląd, że osiągnięto „punkt, w którym kontynuacja programu wymian bardziej by pogorszyła, niż załagodziła napięcia". Doszło wówczas do negocjacji pomiędzy przedstawicielami USA i ZSRR. Kontynuowano je w obliczu kryzysu, ponieważ kierownictwo amerykańskie na czele z Johnem Kennedym i Deanem Ruskiem, a także radzieckie na czele z Nikitą Chruszczowem wierzyło, że kultura zapewniała „most do zrozumienia" nawet w najbardziej niespokojnych momentach zimnej wojny[126]. Z czasem oczywiście wymiany koszykarskie zostały wznowione, warto jednak tutaj zwrócić uwagę na kolejną różnicę w porównaniu z wymianami lekkoatletycznymi – były one bardziej podatne na wpływ kryzysów i napięć politycznych, co przypuszczalnie wynikało z nieco bardziej prestiżowego ich traktowania przez oba państwa.

Jak wspomniano, w początkowym okresie wymian Amerykanie często nie wystawiali do rywalizacji najlepszych zawodników. Z biegiem czasu w USA zaczęto wszakże zdawać sobie sprawę, że porażki w spotkaniach z ZSRR są niekorzystne ze względów prestiżowych. Poruszenie wywołało przegranie pięciu z ośmiu spotkań przez wizytującą ZSRR w 1964 roku drużynę amerykańską. W tym samym roku planowana była również inna seria spotkań, do ZSRR miała bowiem przyjechać drużyna profesjonalnych zawodników z ligi NBA. Jednak według Kevina Whiterspoona, aby nie burzyć nastrojów związanych z wcześniejszymi zwycięstwami, działacze radzieccy odwołali tournée[127], co w USA komentowano jako dowód niższego poziomu radzieckiej koszykówki[128]. Wydarzenia te pokazują, że strona radziecka nieustannie traktowała towarzyskie kontakty koszykarskie przeciwko USA jako narzędzie propagandowe.

---

[125] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 301–302.

[126] L.E. Davenport, *Jazz Diplomacy. Promoting America in the Cold War Era*, Jackson 2009, s. 121–122.

[127] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 302–303.

[128] E.E. Redihan, *The Olympics and the Cold War, 1948–1968. Sport as Battleground in the U.S.-Soviet Rivalry*, Jefferson 2017, s. 173.

Dodatkową wartość stanowiło to, że koszykówka jest sportem typowo amerykańskim, kojarzonym powszechnie właśnie z tym państwem, toteż porażki USA miały większe znaczenie.

Podobnie jak w wypadku wymian lekkoatletycznych, ciągłość serii spotkań koszykarskich przerwał protest ZSRR przeciwko amerykańskiemu zaangażowaniu w Wietnamie – ogłoszony w 1965 roku[129], czyli rok wcześniej niż przy okazji kontaktów lekkoatletycznych, co wynikało zapewne z harmonogramu wymian, gdyż w 1965 roku seria spotkań koszykarskich miała się odbyć w USA, podczas gdy lekkoatletycznych w ZSRR. Do serii spotkań nie doszło także w kolejnym roku, dwa lata później zaś rozgrywane były mistrzostwa świata w koszykówce, w których trakcie tradycyjnie nie organizowano wymian koszykarskich.

Spotkania koszykarskie wznowiono w 1968 roku i w dalszym ciągu charakteryzowały się one bardzo dobrymi występami drużyny radzieckiej oraz rozczarowującymi amerykańskiej[130]. Podejście amerykańskie zmieniło się na dobre dopiero na skutek wydarzeń z 1972 roku. Podczas igrzysk olimpijskich w Monachium doszło do niezwykle kontrowersyjnego finału turnieju koszykówki pomiędzy USA a ZSRR, w którym zwyciężył Związek Radziecki[131]. Komentatorzy bardzo podkreślali aspekt polityczny tego wydarzenia i odbiło się ono szerokim echem w Stanach Zjednoczonych, gdzie oceniano je jako niemal „tragedią narodową". Wspomniany mecz stał się synonimem sportowej konfrontacji zimnowojennej.

Poruszenie, jakie wywołała w Stanach Zjednoczonych porażka koszykarzy w Monachium, spowodowało, że znacznie wzrosło zainteresowanie w tym państwie towarzyskimi seriami spotkań przeciwko ZSRR. Bilety szybko się wyprzedawały, a prasa chętnie o nich pisała, co tylko zwiększało presję. Jeden z dziennikarzy miał napisać o drużynie USA, że jej zawodnicy „mają tak wiele do stracenia… udowadniając, że koszykówka narodziła się tutaj, ale na pewno tutaj nie umrze. Jeszcze nie teraz"[132]. Amerykanie starali się ponadto wystawić silną drużynę – w 1973 roku, kiedy seria spotkań odbywała się w USA, znalazły się w niej gwiazdy ligi akademickiej NCAA, co było nietypowe, biorąc pod uwagę wcześniejsze podejście strony amerykańskiej. Jeśli chodzi o zainteresowanie spotkaniami, warto wspomnieć, że mecz otwarcia w Los Angeles oglądało na żywo 17 500 widzów[133]. O ile więc już wcześniej w Stanach Zjednoczonych pojawia-

---

[129] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 303.

[130] C. Cunningham, *American Hoops*…, s. 268, 291.

[131] Zob.: A. Roman, *Monachijskie sensacje*, Warszawa 1973, s. 16; P. Finley, L. Finley, J. Fountain, *Sports Scandals*, Westport 2008, s. 132; J. Stradling, *More than a Game. When History and Sport Collide*, [b.m.w.] 2009, s. 138–139.

[132] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 309.

[133] C. Cunningham, *American Hoops*…, s. 330–331.

ły się głosy, że należy z większą powagą podchodzić do meczów koszykarskich przeciwko ZSRR ze względów prestiżowych, o tyle dopiero po pamiętnej porażce Amerykanów w olimpijskim finale w 1972 roku faktycznie dokonał się na tym polu spory postęp.

W trakcie odbywającej się w USA serii meczów w 1973 roku Amerykanie wygrali pierwszy mecz 83:65, w drugim jednak – odbywającym się w San Diego – zwyciężyła nieznacznie drużyna ZSRR (78:76). Obydwa spotkania były pełne fauli i brutalnej gry. Wobec agresywnej gry zawodników radzieckich Amerykanie powołali do zespołu najostrzej grających zawodników ligi akademickiej na trzeci mecz w Albuquerque. W kolejnych spotkaniach obie drużyny grały coraz twardziej – podczas wygranego przez Amerykanów czwartego meczu w Indianapolis popełniono aż 88 fauli. Z kolei rozgrywany w Nowym Jorku piąty mecz miał bardzo kontrowersyjny przebieg pod względem rozstrzygnięć sędziowskich, notabene był on prowadzony przez tego samego sędziego co olimpijski finał sprzed roku. Ostatni mecz odbył się w Baltimore i również był bardzo brutalny – z 75 faulami. Zwyciężył w nim Związek Radziecki, jednak i tak wynikiem 4:2 serię spotkań wygrali Amerykanie, zdaniem niektórych rewanżując się w ten sposób za porażkę w Monachium. Całą serię z 1973 roku można zapewne uznać za jedną z bardziej znaczących, twierdzi się, że amerykańscy zawodnicy byli bardziej nastawieni na pokonanie przeciwnika niż na „podtrzymanie ducha odprężenia". Ale też, jak zauważył Kevin Whiterspoon, zawodnicy z obu drużyn dzięki serii meczów mogli lepiej się poznać i mimo agresywnej gry odnosili się do siebie z szacunkiem, w wywiadach i wspomnieniach zaś podkreślali, że w trakcie rywalizacji odczuwalny był silny „podtekst dobrej woli", pozytywnie też odnosili się do swoich przeciwników. Nawet media obok uwypuklania patriotycznych aspektów zwycięstw zwracały uwagę na kwestię przyjaźni i zbliżenia[134]. Tak więc mimo silnego wątku rywalizacyjnego w kontaktach koszykarskich między USA a ZSRR, szczególnie w latach siedemdziesiątych, nie można powiedzieć, że wymiany te pozbawione były elementu związanego z pozytywną dyplomacją sportową prowadzącą do zbliżenia między narodami.

Ogólnie lata siedemdziesiąte – pomijając ową zaciętą serię meczów z 1973 roku – to czas odprężenia we wzajemnych stosunkach i intensyfikacji wymian pomiędzy USA a ZSRR. Przykładowo wizytę Richarda Nixona w Moskwie w 1972 roku poprzedziła wizyta w USA drużyny gimnastyczek z Olgą Korbut i Ludmiłą Turiszczewą na czele, w tym samym roku podpisano także kolejne porozumienie pomiędzy dwoma państwami – *Traktat o kontaktach, wymianach i współpracy*, którego XIII Artykuł dotyczył wymian sportowych. Jak oceniała to porozumienie radziecka gazeta „Sowieckij Sport", wymiana sportowa miała „tworzyć trwałe podstawy wzajemnego zrozumienia i przyjaźni pomiędzy naszymi

---

[134] K.B. Whiterspoon, *"Fuzz Kids"*…, s. 310–311, 317–319.

narodami"[135]. Pomimo częstego politycznego wykorzystywania walki o zwycięstwa podczas towarzyskich spotkań koszykarskich w kontekście ogólnych wymian sportowych najwyraźniej nie zapominano o ich podstawowej roli, czyli wspieraniu podzielanego wówczas przez stronę amerykańską i radziecką celu, jakim było pokojowe współistnienie.

Amerykańsko-radzieckie serie spotkań koszykarskich organizowane były także w kolejnych latach, jednak ich znaczenie zdawało się maleć. Tak jak wcześniej, były one przerywane w efekcie różnych napięć politycznych, np. w związku z zestrzeleniem we wrześniu 1983 roku koreańskiego samolotu pasażerskiego, który nad Sachalinem naruszył radziecką przestrzeń powietrzną[136]. Z czasem zaczęto też organizować mecze towarzyskie z udziałem amerykańskich zawodowców. Przykładowo w lipcu 1988 roku doszło do pierwszego przedsezonowego meczu drużyny NBA poza Ameryką Północną, kiedy drużyna Atlanta Hawks złożyła wizytę w Tbilisi, podczas której pokonała reprezentację Związku Radzieckiego 85:84[137].

Znaczenie amerykańsko-radzieckich wymian koszykarskich w ramach szerszego programu wymian kulturalnych jest według wielu ekspertów dużo mniejsze niż opisywanych wcześniej wymian lekkoatletycznych. Przez wiele lat strona amerykańska zdawała się traktować te kontakty mało poważnie, podczas gdy w Związku Radzieckim podjęto kroki zmierzające do osiągania zwycięstw. Z czasem jednak także Amerykanie zaczęli dostrzegać prestiżowy potencjał meczów przeciwko drużynom radzieckim, szczególnie w obliczu kontrowersyjnego zwycięstwa ZSRR w olimpijskim finale w Monachium. Takie podejście do sportowych kontaktów, ukierunkowane na zwycięstwo, stanowi główną różnicę w porównaniu do wymian lekkoatletycznych, do których przynajmniej na początku obie strony przykładały równie dużą wagę. Nie można jednak zapominać, że głównym celem tych kontaktów była pozytywna dyplomacja sportowa ukierunkowana na promowanie wśród społeczeństw obydwu państw koncepcji pokojowego współistnienia.

2.5. Dyplomacja baseballowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Kubą

Kolejny analizowany przypadek – tym razem kontaktów baseballowych – dotyczy wykorzystywania sportu jako narzędzia kształtowania stosunków pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Kubą. Państwa te nie utrzymywały stosunków

---

[135] J. Riordan, *Soviet Sport and Soviet Foreign Policy*, „Soviet Studies" 1974, vol. 26, no. 3, s. 335–336.

[136] K. Dupont, *Downing of the Jet Has Tangled Soviet – U.S. Sports Exchange*, „The New York Times", 21.09.1983, http://www.nytimes.com/1983/09/21/sports/downing-of-jet-has-tangled-soviet-us-sports-exchange.html [dostęp: 24.04.2015].

[137] J. Grasso, *Historical Dictionary of Basketball*, Plymouth 2011, s. xxviii.

dyplomatycznych od 1961 roku (zostały wznowione dopiero przez administrację Baracka Obamy w 2015 r.). Rządzący Kubą od 1959 roku Fidel Castro przyjął pomoc radziecką, a niedługo potem, w kwietniu 1961 roku rząd Stanów Zjednoczonych przygotował nieudaną akcję lądowania w Zatoce Świń na Kubie brygady antykomunistycznych imigrantów kubańskich[138]. Stosunki pomiędzy tymi państwami od lat sześćdziesiątych można zatem opisać jako bardzo napięte. Oba narody łączy jednak wiele związków kulturowych[139], w tym zainteresowanie baseballem, który przywędrował na Kubę właśnie za sprawą Amerykanów[140]. Pokazuje to, że społeczeństwo kubańskie pozostawało pod znacznym wpływem kultury amerykańskiej pomimo oficjalnej wrogości władz Kuby wobec USA[141]. Te uwarunkowania determinowały dyplomację sportową pomiędzy tymi państwami. Zostanie ona zobrazowana na przykładzie wymian baseballowych, aczkolwiek państwa te prowadziły także wymiany w innych sportach, np. w koszykówce. Wspomnieć trzeba, że dyplomacja baseballowa nie była jednorazowym wydarzeniem. Był to raczej wieloletni proces, w którego ramach z falującym natężeniem nawiązywano kontakty baseballowe.

W sytuacji wspomnianego braku stosunków dyplomatycznych pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Kubą pojawiły się inicjatywy, aby wykorzystać kontakty sportowe w celu osiągnięcia politycznego zbliżenia. W tym wypadku wybór padł przede wszystkim na baseball, a więc sport, który zyskał w USA status niemal religii oraz któremu przypisywano znaczenie polityczne i dyplomatyczne[142].

---

[138] W. Roszkowski, *Półwiecze…*, s. 101, 103–104.

[139] T. Garofalo, *Sports without Diplomacy: The United States, Cuba, and Baseball*, „Georgetown Journal of International Affairs" 2010, vol. 11, no. 2, s. 26.

[140] T. Carter, *The Political Fallacy of Baseball Diplomacy*, „Peace Review" 1999, vol. 11, no. 4, s. 582.

[141] J. Sugden, A. Tomlinson, E. McCartan, *The Making and Remaking of White Lightning in Cuba: Politics, Sport, and Physical Education Thirty Years after the Revolution*, [w:] *The Social Roles of Sport in the Caribbean Societies*, red. M.A. Malec, New York 2008, s. 222.

[142] Zob.: G.R. Gems, *Baseball, Invented Tradition, and Nationalistic Spirit*, [w:] *Myths and Milestones in the History of Sport*, red. S. Wagg, Basingstoke 2011, s. 107; M. Mazurkiewicz, *Specyfika związków pomiędzy sportem a polityką w Stanach Zjednoczonych – wybrane aspekty*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 292; B.C. Price, *More than a Game: Baseball Diplomacy in World War II and the Cold War, 1941–1958*, [w:] *The Politics of Baseball. Essays on the Pastime and the Power at Home and Abroad*, red. R. Briley, Jefferson 2010, s. 142; M.M. Kobierecki, *Amerykańsko-japońskie kontakty baseballowe w dwudziestoleciu międzywojennym jako próba poprawy stosunków dwustronnych*, „Przegląd Edukacyjny" 2016, nr 2(101), s. 13–16; R.F. Fitts, *Banzai Babe Ruth. Baseball, Espionage, & Assassinations during the 1934 Tour of Japan*, Lincoln 2012; *idem*, *Babe Ruth and Eiji Sawamura*, „Baseball Research Journal" 2012, http://sabr.org/research/babe-ruth-and-eiji-sawamura [dostęp: 25.09.2015].

Baseball jest popularny także na Kubie, gdzie postrzega się go jako polityczny i kulturalny symbol niepodległości, związany ze sprzeciwem wobec hiszpańskiego kolonizatora[143]. Nie może zatem dziwić, że wydawał się naturalnym kanałem, za pomocą którego można było starać się zbliżyć obydwa państwa. Wielkie zainteresowanie baseballem wyrażał zresztą sam Fidel Castro.

USA i Kuba tradycyjnie utrzymywały bardzo intensywne kontakty baseballowe. Zostały one jednak mocno ograniczone wraz z nadejściem rewolucji kubańskiej. Nie sprzyjały im także takie okoliczności, jak niezgoda pomiędzy amerykańskimi agencjami rządowymi, brak wspólnego stanowiska właścicieli drużyn amerykańskiej zawodowej ligi baseballowej MLB, protesty Amerykanów kubańskiego pochodzenia oraz embargo nałożone przez USA na Kubę już w 1962 roku[144]. Doprowadziło to do fiaska kilku prób zorganizowania meczów pomiędzy drużynami amerykańskimi na Kubie.

Ta patowa sytuacja zaczęła się zmieniać na początku lat siedemdziesiątych. W 1971 roku Preston Gómez, urodzony na Kubie menadżer zespołu San Diego Padres, ogłosił plan zabrania na Kubę w marcu tego roku drużyny gwiazd złożonej z Kubańczyków występujących w lidze MLB. Seria meczów miała mieć „wartość dla USA jako symbol dobrej woli, podobny do wcześniejszego wyjazdu tenisistów stołowych do komunistycznych Chin". Zainteresowanie tą inicjatywą wyrazili komisarz ligi MLB Bowie Kuhn oraz działacze kubańscy[145]. Dostrzegalny jest tutaj oddźwięk w USA sukcesu dyplomacji pingpongowej, powszechnie zdano sobie bowiem przy jej okazji sprawę z potencjału sportu, jeśli chodzi o promowanie pokoju i zbliżenia pomiędzy skonfliktowanymi narodami.

Departament Stanu USA nie wyraził jednak zgody na wyjazd drużyny z San Diego. Uznano, że przez kontakt baseballowy na tak wysokim poziomie administracja Richarda Nixona znalazłaby się w trudnym położeniu, ponieważ musiałaby usprawiedliwiać inicjatywy odprężeniowe z wrogiem. Ponadto Amerykanie zbojkotowali odbywające się na Kubie w tym samym roku amatorskie zawody Amateur World Series. Federacja amerykańska tłumaczyła tę decyzję najpierw

---

[143] D.F. Solomon, *Breaking up with Cuba. The Dissolution of Friendly Relations between Washington and Havana, 1956–1961*, Jefferson 2011, s. 12; J.L. Arbena, *American Sports across the Americas*, „The International Journal of the History of Sport" 2011, vol. 28, no. 17, s. 2528.

[144] M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…": Cuba Baseball, the United States and the Cold War*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, Abingdon 2007, s. 198–199, 201; M.J. Bartkowiak, Y. Kiuchi, *Packaging Baseball. How Marketing Embellishes the Cultural Experience*, Jefferson 2012, s. 83.

[145] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy, Baseball Deployment: The National Pastime in U.S. Cuba Relations*, Tuscaloosa 2012, s. 131; R. Elias, *The Empire Strikes out. How Baseball Sold U.S. Foreign Policy and Promoted the American Way Abroad*, New York 2010, s. 236.

„delikatną sytuacją polityczną", później natomiast kwestiami finansowymi. Niemniej w 1971 roku doszło jednak do wizyty na Kubie reprezentacji USA w siatkówce w ramach kwalifikacji do igrzysk olimpijskich. Była ona oceniana bardzo pozytywnie i jak niektórzy twierdzili, miała pokazać potencjał sportu w przełamywaniu barier[146]. Należy także zwrócić uwagę, że dotychczasowe niepowodzenia inicjatyw z zakresu dyplomacji baseballowej nie oznaczają bynajmniej, że nie dochodziło do spotkań USA i Kuby w baseballu. Obydwa państwa brały bowiem udział w międzynarodowej rywalizacji w baseballu amatorskim, także na terytorium USA lub Kuby. Tego typu kontakty baseballowe pomiędzy USA i Kubą przez większość autorów nie są jednak zaliczane do dyplomacji baseballowej.

Nieudana próba Prestona Gómeza nawiązania dyplomacji baseballowej pomiędzy USA a Kubą nie była jedynym tego typu przedsięwzięciem w tym okresie. Dochodziło bowiem także do zapraszania kubańskich zawodników do USA czy wizyt amerykańskich działaczy na Kubie, jednak wciąż bez rozwinięcia w kierunku głębszego kontaktu sportowego. Wydaje się, że w owym czasie nie było jeszcze przede wszystkim woli politycznej ze strony władz amerykańskich do nawiązania kontaktów baseballowych z Kubą. Wskazuje się zresztą, że prezydent Nixon był przeciwnikiem takiego zbliżenia[147]. Polityczny klimat powoli się jednak zmieniał i niektórzy amerykańscy politycy zaczynali zwracać uwagę na konieczność odprężenia w relacjach z tym państwem.

Na początku 1975 roku pojawiła się kolejna inicjatywa zaproponowana przez Prestona Gómeza i komisarza MLB Bowiego Kuhna, która także miała obejmować serię spotkań drużyny występujących w MLB Kubańczyków przeciwko drużynom kubańskim. Działacze kubańscy wydawali się tym szczerze zainteresowani[148]. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że ta i inne próby nawiązania kontaktów baseballowych miały oddolny charakter i były proponowane najczęściej przez osoby związane z klubami sportowymi czy z ligą MLB, nie zaś z administracją rządową. Jest to mechanizm typowy dla dyplomacji publicznej, która często jest prowadzona bezpośrednio przez jednostki czy organizacje społeczne. Działania te są tylko koordynowane przez władze państwowe bądź też te ostatnie jedynie czerpią z nich korzyści. Trzeba dodać, że akurat w tym wypadku pod oficjalną motywacją, jaką było zbliżenie między skonfliktowanymi państwami, kryły się też partykularne cele inicjatorów całego przedsięwzięcia, czyli pozyskiwanie utalentowanych kubańskich zawodników do gry w amerykańskich klubach.

W związku z nową inicjatywą wywiązała się bardzo intensywna wymiana korespondencji pomiędzy Kuhnem, Asystentem Sekretarza w Departamencie Stanu Williamem Rogersem oraz Sekretarzem Stanu Henrym Kissingerem. Starania

---

[146] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 131–133.
[147] T.F. Carter, J. Sugden, *The USA and Sporting Diplomacy*…, s. 108–109.
[148] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 144–147.

o wysłanie drużyny gwiazd na Kubę czynił Kuhn, który spotkał się nawet w lutym 1975 roku w Meksyku z działaczami kubańskimi w celu ustalenia szczegółów. Rogers zdawał się popierać jego inicjatywę, natomiast przeciwny był Kissinger[149]. Problemem dla Departamentu Stanu był brak gestów dobrej woli ze strony Kuby – gdyby takowe się pojawiły, kontakt baseballowy mógłby zostać uznany za stosowną na nie odpowiedź. Mimo to Departament Stanu wydawał się nim poważnie zainteresowany. Ostatecznie 24 lutego 1975 roku Kissinger odwołał mecz, prawdopodobnie obawiając się nacisków ze strony antykubańskiego republikańskiego lobby[150]. Nie powiodła się także inicjatywa Bowiego Kuhna, by w marcu 1976 roku na Kubie odbyły się dwa mecze pokazowe drużyny zawodników ligi MLB trenujących w tym czasie na Florydzie, gdyż Henry Kissinger zaoponował i tym razem, w związku z militarnym zaangażowaniem Kuby w Angoli. Pomimo trudności w dalszym ciągu rodziły się nowe pomysły w tym zakresie, a możliwość ich realizacji pojawiła się wraz ze zmianą amerykańskiej administracji. I tak kiedy w styczniu 1977 roku prezydentem został Jimmy Carter, relacje z Kubą się poprawiły, zniesiono m.in. zakaz podróży pomiędzy obu państwami. Kolejny krok to propozycja wizyty drużyny New York Yankees na Kubie[151]. Zespół miał rozegrać trzy mecze przeciwko reprezentacji Kuby w Hawanie, ostatecznie jednak ze względu na naciski innych klubów MLB – obawiających się, że Yankees znajdą się w uprzywilejowanej pozycji, jeśli chodzi o pozyskiwanie kubańskich zawodników – na wizytę nie zgodził się Bowie Kuhn, sugerując wyjazd drużyny gwiazd MLB, Kuba jednak w tej sytuacji anulowała zaproszenie[152]. Widać tutaj wspomnianą wcześniej prawidłowość, zgodnie z którą propozycje wymian miały charakter oddolny i były ukierunkowane przede wszystkim na pozyskiwanie utalentowanych kubańskich zawodników. Mimo to efekty ewentualnych wymian miałyby znaczenie dyplomatyczne związane z kształtowaniem bardziej pozytywnych relacji pomiędzy państwami.

Choć nie udało się nawiązać bliższych kontaktów baseballowych pomiędzy USA i Kubą, pewne sukcesy w dyplomacji sportowej te dwa państwa osiągnęły w innych dyscyplinach. Przykładowo w marcu 1977 roku Departament Stanu wyraził zgodę na wyjazd koszykarskiej drużyny złożonej ze studentów z Uni-

---

[149] J.P. Sugden, *Sport and Spies: The Dark Side of Sport and International Relations*, [w:] *Image, Power and Space. Studies in Consumption and Identity*, vol. 11, red. A. Tomlinson, J.M. Woodham, New York 2007, s. 49; M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…"*…, s. 200.

[150] J.P. Sugden, *Sport and Spies*…, s. 49–50; J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 151–153.

[151] M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…"*…, s. 200; J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 156–157.

[152] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 169–172.

wersytetu Południowej Dakoty i Stanowego Uniwersytetu Południowej Dakoty miesiąc później[153]. Wkrótce dzięki zniesieniu zakazu podróżowania na Kubę nawiązano także szereg kontaktów w innych sportach[154]. Nie rezygnowano jednak z koncepcji wymian baseballowych i już w 1978 roku zespół Cleveland Indians zaproponował serię meczów pokazowych przeciwko Kubie w Tucson w Arizonie, inicjatywa ta nie wyszła jednak poza Komisję Wykonawczą MLB, Kuhn zaś miał otrzymywać niejednoznaczne sygnały ze strony administracji rządowej[155]. Jak więc widać, na przestrzeni lat siedemdziesiątych podejmowano wiele kroków, aby nawiązać towarzyskie kontakty baseballowe pomiędzy obu państwami. Z różnych przyczyn, w tym w dużej mierze politycznych, nie okazały się one wszakże skuteczne. A kiedy skończył się okres zimnowojennego odprężenia, szanse na wykorzystanie baseballu do zbliżenia USA i Kuby znacznie zmalały.

Do pewnego ocieplenia we wzajemnych relacjach doszło w związku z odbywającymi się w 1987 roku w Indianapolis Igrzyskami Panamerykańskimi, w których zdecydowała się wziąć udział Kuba. Przed zawodami amerykańska amatorska drużyna baseballowa rozegrała na Kubie serię pięciu spotkań towarzyskich, podczas której Kubańczycy, w tym Fidel Castro, okazywali Amerykanom wiele sympatii. Rok później serię ponowiono, tym razem w USA[156], i kontynuowano ją w kolejnych latach. Chociaż nie wszyscy autorzy analizujący dyplomację baseballową pomiędzy USA i Kubą nawiązują do tych corocznych spotkań, to przez niektórych są one określane jako „prawdziwa dyplomacja baseballowa". W trakcie spotkań można było bowiem dostrzec życzliwe nastawienie kibiców amerykańskich i kubańskich do sportowców obu drużyn. Spotkania miały oczywiście cele polityczne. Jak powiedział Dick Case, dyrektor wykonawczy Amerykańskiej Federacji Baseballu i jedna z osób odpowiedzialnych za coroczne spotkania, „musimy skończyć zimną wojnę z Kubą. Musimy zburzyć tę barierę, możemy zacząć od baseballu"[157].

Coroczne spotkania odbywały się aż do 1996 roku. Towarzyszyły im rozliczne problemy, przy okazji których w USA dochodziło do protestów ze strony organizacji imigrantów kubańskich. Twierdzi się, że sama lokalizacja wielu meczów w Millington w Tennessee była nieprzypadkowa – daleko od dużych miast, aby

---

[153] Zob.: W.M. LeoGrande, P. Kornbluh, *Back Channel to Cuba. The Hidden History of Negotiations between Washington and Havana*, Chapel Hill 2014, s. 157; D. Moreno, *U.S. Policy in Central America. The Endless Debate*, St. Gainesville 1990, s. 37; *South Dakota College Team Gets OK to Travel to Cuba*, „Milwaukee Sentinel", 5.03.1977, s. 2/1.

[154] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 175–176; G. Młodzikowski, *Polityka i sport*, Warszawa 1979, s. 146.

[155] M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…"*…, s. 201.

[156] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 208, 210–213, 216.

[157] M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…"*…, s. 127.

ograniczyć liczbę ewentualnych protestujących. Spory kłopot dla Kuby stanowiły też ucieczki zawodników, którzy chcieli grać w zawodowych ligach amerykańskich. Z czasem ich częstotliwość tak się nasiliła, że Kubańczycy przestali zabierać na spotkania do USA swoich najlepszych zawodników[158]. W 1996 roku doszło ponadto do wzrostu napięcia we wzajemnych relacjach po tym, jak Kubańczycy zestrzelili dwa małe amerykańskie samoloty z ulotkami, później zaś administracja Clintona przyjęła *Helms-Burton Act* zaostrzający embargo handlowe nałożone na Kubę[159]. W lipcu 1997 roku reprezentacja Kuby miała co prawda rozegrać osiem meczów w USA, jednak tournée w ostatniej chwili odwołano (w kontrowersyjnych okolicznościach), a serii spotkań już nie kontynuowano[160].

Po wizycie Jana Pawła II na Kubie w 1998 roku nastąpiła kolejna zmiana nastawienia administracji amerykańskiej względem tego państwa, m.in. zredukowano część restrykcji[161]. Od stycznia 1999 roku postanowiono zezwolić na intensyfikację kontaktów osobowych, zwiększając kontakty kulturalne[162]. Nowa polityka dała szansę na nawiązanie relacji sportowych pomiędzy ligą MLB a Kubą, chociaż jak stwierdził Justin Turner, nie były one ukierunkowane na poprawę relacji z władzami Kuby, ale miały wesprzeć lud Kuby i przyspieszyć upadek Castro dzięki eksponowaniu amerykańskiej kultury i dobrobytu[163].

Nowe okoliczności zostały wykorzystane przez właściciela Baltimore Orioles Petera Angelosa, który już od kilku lat poszukiwał możliwości zagrania przeciwko reprezentacji Kuby. Rząd USA wyraził poparcie dla koncepcji rozegrania przez Orioles jednego meczu w Hawanie i rewanżu w USA. Najważniejszym celem administracji USA było jednak to, aby rząd Kuby nie skorzystał ekonomicznie na organizacji meczów. Przeciwna takim spotkaniom Rada Bezpieczeństwa Narodowego USA ostatecznie ustąpiła po tym, jak Sekretarz Stanu Madeleine Albright stwierdziła, że owe mecze miały „dać mieszkańcom Kuby nadzieję w ich walce". Tyle że gdy pojawiła się informacja, że mecz Orioles rzeczywiście ma dojść do skutku, w USA oprotestowały go organizacje imigrantów kubańskich. Administracja USA oświad-

---

[158] R.G. Echevarría, *The Pride of Havana. A History of Cuban Baseball*, Oxford 1999, s. 384, 386.

[159] P. Orsi, *After 16 Year Hiatus, U.S. Baseball Stars Play against Cuban National Team*, „The Huffington Post", 7.06.2012, http://www.huffingtonpost.com/2012/07/06/cuba-us-baseball-play-again_n_1654956.html [dostęp: 30.03.2015].

[160] M.H. Jamail, *"One Day when the Yankees…"*…, s. 203–204.

[161] S.E. Eckstein, *The Immigrant Divide. How Cuban Americans Changed the US and Their Homeland*, New York 2009, s. 124.

[162] Jest to określane jako *January 5 measures*. Zob.: M.P. Sullivan, *Cuba: U.S. Restrictions on Travel and Remittances. CRS Report for Congress*, January 7, 2011, s. 4; M. Morley, C. McGillion, *Unfinished Business. America and Cuba after the Cold War, 1989–2001*, Cambridge 2002, s. 149.

[163] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy*…, s. 208, 244–245.

czyła wtedy, że wcale nie był to wstęp do normalizacji stosunków w stylu dyplomacji pingpongowej. Sugerowano także, że mecze posłużą do promocji demokracji na Kubie[164]. Należy jednak mieć na uwadze również założenie o pozytywnym efekcie kontaktów międzyludzkich. W tym kontekście nawet jeśli autentyczne zamiary nawiązania wymiany ukierunkowane są na pozyskiwanie zawodników (w wypadku klubów) czy demontaż systemu politycznego drugiego państwa (w wypadku administracji amerykańskiej), to i tak kontakt sportowy może prowadzić do zbliżenia między narodami. Zresztą przynajmniej do pewnego stopnia deklaracje amerykańskie w tym zakresie mogły być obliczone na uciszenie krytyki we własnym kraju i niekoniecznie w pełni odzwierciedlały autentyczną motywację.

Pierwszy mecz Baltimore Orioles przeciwko reprezentacji Kuby został rozegrany w marcu 1999 roku w Hawanie. Zakończył się nieznacznym zwycięstwem drużyny amerykańskiej 3:2, natomiast rewanż w Baltimore w maju to spektakularna wygrana Kubańczyków 12:6[165]. Wynik ten Gerald Gems określił jako prawdopodobnie najbardziej satysfakcjonujące osiągnięcie sportowe Kuby ostatnich lat[166], a kiedy sportowcy wrócili z USA, Castro osobiście gratulował Andy'emu Moralesowi, którego zagranie zapewniło drużynie zwycięstwo[167]. Kubański przywódca był też obecny na stadionie podczas spotkania w Hawanie oraz uczestniczył w przygotowaniach drużyny kubańskiej do rewanżu. Tymczasem strona amerykańska starała się unikać wiązania meczów z polityką, a prezydent Clinton (ani żaden inny przedstawiciel jego administracji) nie był obecny na meczu w Baltimore[168]. Jak zauważył Thomas Garofalo, dyplomacja baseballowa z Kubą z perspektywy amerykańskiej toczyła się pomimo polityki rządowej, a nie w jej ramach[169]. Pojawiały się co prawda po obu stronach sugestie o chęci doprowadzenia do zbliżenia pomiędzy państwami, jednak każda ze stron miała też swoje własne cele. W wypadku Kuby było to podnoszenie prestiżu narodowego, podczas gdy Amerykanie chcieli wykorzystać kontakt sportowy do uderzenia w reżim na Kubie. Wydaje się wszakże, że i tak wzajemne zbliżenie było przynajmniej jednym z celów wymiany, a oficjalna retoryka amerykańska wynikała przede wszystkim z potrzeby uniknięcia wewnętrznej krytyki w Stanach Zjednoczonych.

---

[164] M. Morley, C. McGillion, *Unfinished Business*…, s. 149–150, 152; S.E. Eckstein, *The Immigrant Divide*…, s. xxxiii.

[165] P.C. Bjarkman, *Baseball, Cuba*, [w:] *Sport around the World. History, Culture, and Practice*, red. J. Nauright, C. Parish, Santa Barbara 2012, s. 60.

[166] G.R. Gems, *The Athletic Crusade. Sport and American Cultural Imperialism*, Lincoln 2006, s. 98.

[167] T. Wendel, *Cuba: Behind the Curtain*, [w:] *Baseball without Borders. The International Pastime*, red. G. Gmelch, Lincoln 2006, s. 145.

[168] T. Carter, *The Political Fallacy*…, s. 579.

[169] T. Garofalo, *Sports without Diplomacy*…, s. 26.

Według Roberta Eliasa dyplomacja baseballowa związana z meczami Orioles z drużyną Kuby dała nadzieję na bardziej trwałą poprawę wzajemnych relacji[170]. Po meczu doszło też do innych kontaktów baseballowych, jednak na niższym poziomie. Przykładowo organizowano wizyty amerykańskich drużyn akademickich na Kubie, m.in. Uniwersytetu Waszyngtońskiego w 2000, Uniwersytetu w Tennessee w 2002, Uniwersytetu Południowej Kalifornii w 2004 czy Uniwersytetu Alabamy w 2008 roku. Odbywały się także spotkania drużyn młodzieżowych[171]. Wymiany baseballowe na wyższym poziomie zostały natomiast wznowione już za prezydentury Baracka Obamy. W 2012 roku ponownie rozpoczęto organizowanie serii spotkań towarzyskich, w których biorą udział akademicka reprezentacja USA i reprezentacja Kuby. Pięć takich spotkań odbyło się wówczas na Kubie, a w kolejnych latach były one już lokalizowane naprzemiennie w obu państwach i przebiegały w przyjaznej atmosferze[172]. Ważnym przejawem dyplomacji baseballowej na linii USA–Kuba za prezydentury Obamy był mecz pokazowy w Hawanie w marcu 2016 roku pomiędzy reprezentacją Kuby a drużyną Tampa Bay Rays, który wspólnie oglądali Obama oraz prezydent Kuby Raul Castro[173]. W amerykańskiej prasie pojawiały się jednak opinie, że bardziej przełomowe były mecze Orioles[174]. Sam spektakl sportowy nie był głównym powodem spotkania, ale stanowił raczej zwieńczenie historycznej wizyty amerykańskiego prezydenta na Kubie. Wydarzenie to stanowiło wszakże bardzo istotny, poniekąd symboliczny akord związany z toczącymi się od lat siedemdziesiątych próbami wykorzystania baseballu do zbliżenia do siebie Stanów Zjednoczonych i Kuby.

O amerykańsko-kubańskiej dyplomacji baseballowej trudno powiedzieć, że jest już procesem zakończonym. Ponieważ w dalszym ciągu stosunki pomiędzy tymi państwami nie są przyjazne, wydaje się, że nadal istnieje zapotrzebowanie na wykorzystanie popularnego w obu państwach baseballu jako kanału zbliżenia politycznego. Niektórzy badacze twierdzą jednak, że i teraz nie będzie ono skuteczne. Według Milagrosa Reinosa Kuba nie pozwala na taki scena-

---

[170] R. Elias, *The National Pastime Trade-Off: How Baseball Sells US Foreign Policy and the American Way*, [w:] *Mapping an Empire of American Sport. Expansion, Assimilation, Adaption and Resistance*, red. M. Dyreson, J.A. Mangan, R.J. Park, London 2013, s. 97.

[171] J.W.R. Turner, *Baseball Diplomacy…*, s. 266, 283.

[172] *USA Baseball to Host Cuba in Friendship Series*, 18.02.2015, http://web.usabaseball.com/article.jsp?ymd=20150218&content_id=109591944&vkey=news_usab [dostęp: 30.03.2015].

[173] J. Trunkos, B. Heere, *Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 7.

[174] *When M.L.B. Broke the Ice with a Game in Havana*, „The New York Times", 21.03.2016, s. D8.

riusz[175]. Trudno także jednoznacznie wskazać, jak będzie wyglądało zbliżenie amerykańsko-kubańskie w okresie prezydentury Donalda Trumpa.

Należy nadmienić, że opisywana tutaj dyplomacja sportowa realizowana była z użyciem sportu bardzo popularnego w obu państwach. Spowodowało to, że w szczególności strona kubańska starała się wykorzystać kontakty sportowe do wzmocnienia swego prestiżu i udowodnienia wyższości panującego w niej ustroju. Jednakże rozpatrując rolę kontaktów baseballowych z perspektywy budowania więzi pomiędzy narodami, trzeba przyznać, że sport ten był do tego odpowiedni, jako że wzbudza wielkie zainteresowanie wśród obu społeczeństw, Kubańczycy zaś od dawna interesowali się rozgrywkami amerykańskiej ligi MLB, a amerykańskie gwiazdy tego sportu niejednokrotnie postrzegano jako bohaterów nawet na Kubie.

2.6. Kanadyjsko-radziecka dyplomacja hokejowa

Kanadyjsko-radziecka dyplomacja hokejowa to kolejny przejaw dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie międzynarodowe. Hokej na lodzie był wykorzystywany w celach dyplomatycznych także przez inne państwa, np. na linii Stany Zjednoczone–Związek Radziecki, jak się jednak zdaje, to kanadyjsko-radziecka dyplomacja hokejowa była najdalej posunięta i w największym stopniu wpłynęła na stosunki dwustronne.

Hokej na lodzie jest niezwykle istotny dla Kanady, która przez wiele lat dominowała w międzynarodowej rywalizacji w tej dyscyplinie sportu. Twierdzi się nawet, że przyczynił się do stworzenia odrębnej tożsamości Kanadyjczyków, biorąc pod uwagę brak wspólnej dla populacji tego kraju kultury czy języka[176]. Także w kanadyjskiej dyplomacji publicznej hokej na lodzie zajmuje szczególne miejsce, państwo to jest bowiem kojarzone z tą dyscypliną sportu[177]. Tradycje hokeja na lodzie były w ZSRR o wiele skromniejsze, aczkolwiek społeczeństwo radzieckie było do niego entuzjastycznie nastawione[178]. Dyscyplina ta wydawała się więc odpowiednia do prowadzenia działań dyplomatycznych, gdyż ewentualne kontakty na tym polu budziły duże zainteresowanie wśród obu społeczeństw. Jednakże jak zostanie wskazane w dalszej części niniejszego podrozdziału, sytuacja ta

---

[175] M.M. Reinos, *Academic Diplomacy: Cultural Exchange between Cuba and the United States*, [w:] *Debating U.S. – Cuban Relations*, red. J.I. Domínguez, R. Hernández, L.G. Barbeira, New York 2012, s. 250.

[176] J. Soares, *Cold War, Hot Ice: International Ice Hockey 1947–1980*, „Journal of Sport History" 2007, vol. 34, no. 2, s. 208, 214.

[177] E.H. Potter, *Branding Canada. Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy*, Montreal 2009, s. 122.

[178] G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 194.

prowadziła zarazem do pewnych trudności, jeśli chodzi o dyplomatyczny wymiar kontaktów hokejowych.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku z różnych powodów wyniki kanadyjskich hokeistów w międzynarodowej rywalizacji znacznie się pogorszyły. Wobec odrzucenia przez Międzynarodową Federację Hokeja na Lodzie (IIHF) kanadyjskiej propozycji, aby w mistrzostwach świata mogli brać udział zawodowcy, Kanada z niej wystąpiła oraz zrezygnowała z organizowania zaplanowanych na 1970 rok mistrzostw świata[179]. Wydarzenia te miały duże znaczenie dla dyplomacji hokejowej pomiędzy Kanadą a ZSRR, jaka miała się później wywiązać. W Kanadzie po pewnym czasie podjęto bowiem starania na rzecz powrotu do międzynarodowej rywalizacji hokejowej, zdając sobie sprawę ze szkód wizerunkowych spowodowanych długotrwałą absencją. Za ponowną integrację z federacją hokejową odpowiedzialna była blisko powiązana z rządem federalnym, utworzona w lutym 1969 roku organizacja pozarządowa Hockey Canada[180]. Podjęła ona negocjacje, które w niedługiej przyszłości miały doprowadzić do nawiązania kontaktów hokejowych ze Związkiem Radzieckim, określanych jako dyplomacja hokejowa.

Gdy premierem Kanady został w 1968 roku Pierre Trudeau, jednym z celów jego polityki zagranicznej było zbliżenie ze Związkiem Radzieckim, co było częścią większej strategii mającej doprowadzić do zwiększenia niezależności Kanady w stosunkach międzynarodowych[181]. Trudeau wierzył, że dzięki temu, iż oba państwa odnosiły sukcesy w hokeju na lodzie, sport ten stanowił logiczne narzędzie zacieśnienia więzów między nimi[182]. Także strona radziecka w pozytywny sposób przyjęła starania Kanady zmierzające do przedefiniowania wzajemnych relacji. Inicjatywę kanadyjską postrzegano bowiem jako „sposób na ułożenie stosunków z państwami zachodnimi na bardziej przewidywalnych podstawach"[183].

W 1971 roku Trudeau złożył wizytę w ZSRR, podczas której spotkał się z radzieckim premierem Aleksiejem Kosyginem. Spotkanie oceniano jako bardzo udane w kontekście wzmocnienia relacji radziecko-kanadyjskich. Podpisano wówczas m.in. radziecko-kanadyjski protokół konsultacyjny oraz porozumienie

---

[179] Niektórzy autorzy podają, że to nie Kanada zrezygnowała z organizacji turnieju mistrzowskiego, ale został on jej odebrany po tym, jak wycofała się z IIHF. D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*, Montreal– Buffalo–London 1994, s. 30; J. Soares, *The Cold War on Ice*, „Brown Journal of World Affairs" 2008, vol. XIV, no. 2, s. 81.

[180] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*…, s. 27–31; R. Macskimming, *Cold War. The Amazing Canada-Soviet Hockey Series of 1972*, Vancouver 1996, s. 7.

[181] J. Scherer, G.H. Duquette, D.S. Mason, *The Cold War and the (Re)articulation of Canadian National Identity: The 1972 Canada-USSR Summit Series*, [w:] *East Plays West*…, s. 168; J. Soares, *The Cold War on*…, s. 82.

[182] J. Soares, *Cold War, Hot*…, s. 214.

[183] C.A. Rudd, *The Constant Diplomat. Robert Ford in Moscow*, Montreal 2009, s. 110.

dotyczące współpracy gospodarczej. Wkrótce potem Kosygin został zaproszony przez Trudeau do złożenia wizyty w Kanadzie. W ramach rozwoju kontaktów dyplomatycznych przedmiotem rozmów międzyrządowych stały się także relacje hokejowe. Obie strony uznały, że „sport tworzył wspólne spoiwo, które mogłoby zostać wykorzystane do wzmocnienia bliskości"[184]. Zaczątkiem późniejszej wymiany miał być artykuł zamieszczony w radzieckiej gazecie „Izwiestija", w którym wspominano o znudzeniu ciągłymi zwycięstwami radzieckiej reprezentacji hokejowej na mistrzostwach świata i igrzyskach olimpijskich oraz potrzebie nowych wyzwań. Dyplomaci kanadyjscy w Moskwie potraktowali to jako sugestię, zatem po niedługim czasie doszło do spotkania autora artykułu Borisa Fiedosowa z pracownikami kanadyjskiej ambasady w Moskwie Garym Smithem i Peterem Hancockiem, podczas którego strona radziecka wyraziła gotowość organizacji spotkań przeciwko Kanadyjczykom grającym w NHL, na co we wcześniejszych latach nie było zgody[185]. W planowanej wymianie strony dostrzegły realną szansę na wzajemne zbliżenie. Zaaprobowanie przez stronę radziecką rywalizacji z zawodowcami może świadczyć o tym, że w tym wypadku przykładano mniejszą wagę do zwycięstwa (inaczej niż w wymianach sportowych ze Stanami Zjednoczonymi), a większą do poprawy wzajemnych stosunków (choć mogło się to wiązać z innym międzynarodowym statusem Kanady w porównaniu do USA). Warto podkreślić, że akurat tutaj kontakty sportowe nie były konieczne do nawiązania kontaktów politycznych. Przeciwnie, to kontakty polityczne dały początek wymianom sportowym.

Negocjacje w sprawie zorganizowania spotkań hokejowych pomiędzy Kanadą a ZSRR toczyły się niejako przy okazji rozmów działaczy kanadyjskich z IIHF odnośnie powrotu Kanady do międzynarodowej rywalizacji w tej dyscyplinie. I to w dużej mierze dzięki wsparciu działaczy radzieckich Kanadyjczykom udało się porozumieć z IIHF podczas spotkania w kwietniu 1972 roku. Wtedy też postanowiono zorganizować we wrześniu serię ośmiu meczów pomiędzy zespołami Kanady i Związku Radzieckiego[186]: cztery miały się odbyć w różnych miastach Kanady, a cztery w Moskwie[187]. Zbliżającą się wymianę potraktowano w Kanadzie z taką powagą, że Departament Spraw Zewnętrznych powołał specjalną Komórkę ds. Międzynarodowych Stosunków Sportowych w ramach Biura Spraw Publicznych[188], która odpowiadała za przygotowania oraz za negocjacje i kwestie protokolarne[189]. Sugeruje to, że Kanadzie bardzo zależało na wykorzystaniu kontaktu sportowego do poprawy stosunków ze Związkiem Radzieckim.

---

[184] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*…, s. 31.
[185] R. Macskimming, *Cold War*…, s. 5–6.
[186] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*…, s. 32.
[187] R. Macskimming, *Cold War*…, s. 9.
[188] E.H. Potter, *Branding Canada*…, s. 92.
[189] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*…, s. 33.

Do serii spotkań pomiędzy reprezentacją ZSRR a kanadyjską drużyną gwiazd występujących w lidze NHL doszło jesienią 1972 roku[190]. W ramach przygotowań zawodnicy radzieccy mieli najpierw przez dwa tygodnie funkcjonować według czasu kanadyjskiego. Z kolei Kanadyjczycy mieli pewne problemy ze skompletowaniem możliwie najlepszego składu, ponieważ kluby nie chciały zwalniać swoich zawodników na planowane rozgrywki[191]. Pomimo braku kilku gwiazd Kanadyjczycy, jak się wydawało, przystępowali do rywalizacji w roli faworytów, gdyż po raz pierwszy mieli okazję wystawić do gry przeciwko ZSRR swoich zawodowych hokeistów. W pewnym sensie można tu zatem dostrzec realizację wcześniejszych kanadyjskich postulatów dotyczących międzynarodowej rywalizacji hokejowej, których niespełnienie doprowadziło do wystąpienia tego państwa z IIHF, chociaż oczywiście w tym wypadku miało to jedynie towarzyski wymiar.

Seria spotkań zakończyła się nieznacznym zwycięstwem Kanady, dzięki bramce strzelonej podczas ostatnich sekund ostatniego meczu w Moskwie. Kanadyjczycy wygrali cztery spotkania, ZSRR trzy, raz padł remis. Uważa się, że był to jeden z ważniejszych momentów w historii kanadyjskiego sportu[192] (choć sam wynik był nieco poniżej oczekiwań, gdyż wielu specjalistów przewidywało wygranie przez zawodników kanadyjskich wszystkich spotkań[193]). Przy okazji meczów organizowane były spotkania dyplomatów i polityków. Jak wspominał kanadyjski ambasador w Moskwie Robert Ford, efektem połączenia tych elementów było większe zainteresowanie Kanadą, co przyczyniało się do poprawy relacji dyplomatycznych[194].

Seria z 1972 roku była oczywiście traktowana prestiżowo i obie strony dążyły do zwycięstwa sportowego, przede wszystkim jednak była ona pomyślana jako narzędzie politycznego zbliżenia. Strona radziecka wyraźnie podkreślała jej dyplomatyczne znaczenie. Jeden z radzieckich dyplomatów miał powiedzieć: „w stosunkach z Kanadą oczekujemy stworzenia wzajemnej przyjaźni poprzez hokej"[195]. Rywalizacja na lodzie miała przy tym oddziaływać na społeczeństwa obu państw zgodnie z założeniem, że zdecydowanie więcej osób interesuje się sportem niż stosunkami międzynarodowymi[196]. Takie nastawienie kryje się zresz-

---

[190] J. Soares, *The Cold War on*…, s. 82.

[191] R. Macskimming, *Cold War*…, s. 18–19, 24–25.

[192] J. Soares, *The Cold War on*…, s. 78, 82.

[193] *Idem*, *East Beats West. Ice Hockey and the Cold War*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 36.

[194] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*…, s. 34.

[195] J. Scherer, G.H. Duquette, D.S. Mason, *The Cold War and the (Re)articulation*…, s. 172–173.

[196] J. Scherer, H. Cantelon, *The Forgotten Series: 1974 WHA All-Stars vs the Soviet National Team: Franchise Recognition, Ageing Icons and Foreign Diplomacy*, „Journal of Canadian Studies" 2013, vol. 47, no. 2, s. 339.

tą za potencjalną użytecznością dyplomacji sportowej w ogóle, jeśli chodzi o jej możliwości oddziaływania na kształt stosunków międzynarodowych.

Biorąc pod uwagę powyższy cel, dyplomacja hokejowa napotykała pewne trudności. Wiązało się to z agresywnym stylem gry kanadyjskich zawodników. Liczne faule doprowadzały niekiedy do sytuacji, że zamiast przyjaźni mecze wzbudzały niechęć czy wręcz wrogość wobec Kanadyjczyków. Zdarzyło się, że jeden z Kanadyjczyków pokazywał zawodnikowi radzieckiemu podczas spotkania gest „podcinania gardła", inny natomiast miał umyślnie złamać kostkę reprezentantowi ZSRR. Oczywiście nie można powiedzieć, że zawodnicy radzieccy pozostawali bierni i byli całkowicie bez winy[197], niemniej to zwłaszcza kanadyjscy gracze uchodzili wtedy za grających bardzo brutalnie.

Rząd Kanady przypuszczalnie zdawał sobie sprawę ze związanych z tym potencjalnych zagrożeń dla dyplomatycznego wymiaru serii, dlatego duży nacisk kładziono na kwestie ceremonialne. Taki był m.in. cel powołania komórki International Sports Relations Desk. Seria spotkań z 1972 roku, choć oceniana niejednoznacznie, przyniosła Kanadzie spore dyplomatyczne korzyści, gdyż w ramach szerszych działań premiera Trudeau państwo to zyskało większe uznanie w Związku Radzieckim i stało się tam bardziej rozpoznawalne[198].

Wprawdzie opracowania poświęcone kanadyjsko-radzieckiej dyplomacji hokejowej często koncentrują się właśnie na serii spotkań z 1972 roku, trzeba jednak pamiętać, że w późniejszym okresie także dochodziło do wymian hokejowych pomiędzy drużynami kanadyjskimi i radzieckimi. Przykładowo w 1974 roku nowo powstała północnoamerykańska liga World Hockey Association (WHA), stanowiąca konkurencję dla NHL, zorganizowała serię spotkań pomiędzy kanadyjskimi zawodnikami tej ligi a reprezentacją ZSRR. Miała ona podobny format do serii sprzed dwóch lat. W Ottawie dostrzegano jej niższą rangę, choć i teraz celem była poprawa stanu wzajemnych stosunków, aczkolwiek jeśli chodzi o WHA, to jej cele były raczej związane z chęcią podniesienia swojego statusu. Seria spotkań zakończyła się czterema zwycięstwami Związku Radzieckiego, trzema remisami i jednym zwycięstwem drużyny WHA, która mimo niższego prestiżu niż NHL posiadała w składzie kilku bardzo dobrych zawodników (niektórzy z nich brali też udział w serii z 1972 r.)[199]. Według Johna Soaresa ten wymiar dyplomacji hokejowej „pasował do starań kanadyjskiego premiera Pierre'a Trudeau, aby

---

[197] J. Soares, *The Cold War on…*, s. 82–83.

[198] J. Wechmann, *The Great Canadian Myth Exposed: The 1972 Summit Series in Diplomatic and Domestic Perspective*, [w:] *Visions of Canada*, vol. 6, red. C. Bates, G. Huggan, M. Marinkova, J. Orr, Brno 2007, s. 10, 14.

[199] J. Soares, *"Difficult to Draw a Balance Sheet": Ottawa Views at the 1974 Canada–USSR Hockey Series. CWIHP Working Paper #68*, Washington 2014, s. 2, 5, 13; J. Scherer, H. Cantelon, *The Forgotten Series…*, s. 324, 337.

poprawić stosunki z ZSRR i zredukować zimnowojenne napięcia"[200]. I tym razem wszakże problemem była bardzo agresywna gra Kanadyjczyków, do czego dołączyły kontrowersje natury organizacyjnej, gdy np. pojawiła się groźba przerwania serii po tym, jak kanadyjska drużyna wyczarterowała samolot, zamiast korzystać z otwartych linii lotniczych do przemieszczenia się pomiędzy kanadyjskimi miastami (zgodnie z ustaleniami). Doszło także do bojkotu meczu w Moskwie przez kanadyjskich oficjeli, którzy nie byli zadowoleni z miejsc na trybunach przyznanych im przez radzieckich organizatorów. W raporcie kanadyjskiej ambasady w Moskwie stwierdzono wręcz, że o ile seria z 1972 roku prawdopodobnie poprawiła stosunki z ZSRR, o tyle bardzo trudno jednoznacznie ocenić dyplomatyczny efekt drugiej[201]. Sytuacja ta pokazuje, że dyplomacja sportowa ukierunkowana na zbliżenie pomiędzy nieprzychylnymi sobie państwami, co w tym wypadku wynikało z ich przynależności do różnych bloków geopolitycznych, jest narzędziem, które musi być stosowane w sposób bardzo ostrożny, łatwo bowiem zniweczyć jej pozytywne efekty.

Poza dwoma wspomnianymi seriami meczów hokejowych pomiędzy kanadyjskimi zawodowcami a amatorską reprezentacją ZSRR w ramach szeroko pojętej dyplomacji hokejowej dochodziło także do innych spotkań. Zimą na przełomie lat 1975 i 1976 radzieckie kluby hokejowe CSKA Moskwa i Radzieckie Skrzydła podróżowały do Ameryki Północnej w celu rozgrywania spotkań towarzyskich z klubami amerykańskimi i kanadyjskimi. Podczas jednego z takich meczów doszło do spotkania najpotężniejszych w owym czasie klubowych drużyn – mistrza ZSRR oraz stanowiącego trzon reprezentacji tego kraju CSKA Moskwa przeciwko Montreal Canadiens, która zwyciężała w rozgrywkach NHL cztery razy z rzędu w latach 1976–1979. Mecz rozgrywany w Montreal Forum zakończył się remisem 3:3. Tymczasem w 1976 roku Kanada zorganizowała pierwszy z całej serii turniejów hokejowych *Canada Cup*, w których uczestniczyły reprezentacje ZSRR i Czechosłowacji oraz drużyny zawodowców z USA i Kanady, a niekiedy także drużyny z innych państw (np. Szwecji). Z kolei w lutym 1979 roku zorganizowano wspólne zmagania hokejowe w ramach serii *Challenge Cup*, kiedy to rozegrano trzy spotkania pomiędzy drużyną gwiazd ligi NHL a reprezentacją ZSRR. Po dwóch spotkaniach był remis, natomiast trzeci mecz wygrała drużyna radziecka 6:0, co w szczególności w Kanadzie niektórzy postrzegali jako „porażkę demokracji"[202]. Nie było to spotkanie ściśle radziecko-kanadyjskie, ponieważ w drużynie gwiazd występowali też Amerykanie, niemniej ten aspekt kontaktów hokejowych także można zapewne zaklasyfikować jako element kanadyjsko-radzieckiej dyplomacji hokejowej. Jak

---

[200] J. Soares, *"Difficult to Draw a Balance Sheet"*…, s. 2.
[201] *Ibidem*, s. 3, 16–17.
[202] *Idem, The Cold War on*…, s. 82; *idem, Cold War, Hot*…, s. 220–221.

widać, wymiany hokejowe pomiędzy tymi państwami toczyły się w dalszym ciągu, ale też ich efekt dyplomatyczny nie był tak znaczący jak podczas pierwszej serii spotkań z 1972 roku.

Kanadyjsko-radziecka dyplomacja hokejowa nie była niezbędna do nawiązania kontaktów dyplomatycznych pomiędzy obu państwami. Jej celem było pogłębienie współpracy i jak się zdaje – budowanie wśród społeczeństwa, w tym wypadku radzieckiego, większej sympatii względem Kanady w sposób typowy dla dyplomacji publicznej, aczkolwiek akurat na tym aspekcie pewnym cieniem kładł się brutalny styl gry Kanadyjczyków. W związku z tym dyplomację hokejową można ocenić jako połowiczny sukces. Udało się wprawdzie w większym stopniu umieścić Kanadę w radzieckich koncepcjach dotyczących stosunków międzynarodowych, stała się ona bardziej rozpoznawalna wśród radzieckiego społeczeństwa, więc pod tym względem kontakty hokejowe spełniły swoją funkcję, jednak agresywna gra Kanadyjczyków poniekąd niweczyła te wysiłki.

Należy w tym miejscu rozważyć kwestię doboru dyscypliny sportowej do prowadzenia adekwatnej dyplomacji sportowej. Jak wspomniano, hokej na lodzie był dyscypliną popularną w obu państwach, zwłaszcza w Kanadzie, gdzie jest on uważany za sport narodowy. Sytuacja ta powodowała z jednej strony, że kontakty na tym polu cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, miały więc większy wpływ na poszczególne społeczeństwa. Z drugiej strony wszakże powodowało to, że obie drużyny były bardzo zmotywowane, aby wygrywać, a to z kolei prowadziło do agresywnych zachowań pomiędzy sportowcami, co jest zresztą zgodne ze specyfiką tej dyscypliny. Za wyborem hokeja na lodzie przemawiał dodatkowo aspekt kojarzenia Kanady właśnie z tym sportem. Dobór dyscypliny sportowej należy więc tutaj ocenić w sposób pozytywny, pozwalała ona bowiem na osiągnięcie efektu dyplomatycznego i wizerunkowego (przez obie strony), aczkolwiek ze wskazanych wcześniej względów wybór ten nie był pozbawiony wad.

2.7. Dyplomacja tenisowa pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Republiką Korei

Kolejny analizowany przypadek dotyczy tzw. dyplomacji tenisowej z 1984 roku pomiędzy Chinami a Koreą Południową. W okresie zimnej wojny Chiny prowadziły politykę „jednej Korei", w której ramach uznawano Koreę Północną za jedyne istniejące zgodnie z prawem państwo na Półwyspie Koreańskim. Jednak w latach siedemdziesiątych pojawiły się sygnały świadczące o tym, że Chiny rozważają przeformułowanie swojego podejścia do Korei Południowej. Należą do nich intensyfikacja wymiany handlowej oraz podpisanie wspólnego memorandum 10 maja 1983 roku, które interpretowano jako dorozumiane uznanie Republiki

Korei (RK) przez ChRL[203]. Mimo to Chińczycy nie byli gotowi do nawiązania w sposób otwarty bliższych stosunków ze względu na relacje z Koreą Północną, gdyż obawiano się, że może się ona wówczas skierować w stronę Związku Radzieckiego[204]. Jest to element obecny także we wcześniej rozpatrywanych przypadkach tej formy dyplomacji sportowej, gdy zbliżenie pomiędzy dwoma państwami było blokowane przez uwarunkowania związane z państwem trzecim.

Trudności w nawiązaniu otwartego dialogu pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Republiką Korei sprawiły, że do wzajemnych kontaktów dochodziło tylko wtedy, gdy były one wymuszone okolicznościami, np. negocjowaniem zwrotu porwanego chińskiego samolotu, który wylądował w Korei Południowej[205]. W trend ten wpisywała się także dyplomacja tenisowa. Zanim do niej doszło, oba państwa nie utrzymywały żadnych kontaktów sportowych. Chińscy sportowcy nie jeździli na zawody do Korei Południowej, a przy okazji spotkań w innych państwach nie dokonywano kurtuazyjnej wymiany proporczyków czy upominków. Zbliżające się igrzyska olimpijskie w Seulu nadawały jednak tej sytuacji nowy kontekst[206].

Dyplomacja tenisowa dotyczyła meczu eliminacyjnego Pucharu Davisa w tenisie ziemnym, który odbył się w marcu 1984 roku. W rozgrywkach tych oba państwa trafiły na siebie, natomiast Chiny po raz pierwszy miały być gospodarzem takiego meczu. Zaproszenie przez Chiny sportowców południowokoreańskich było istotne ze względu na kontekst północnokoreański, aczkolwiek żadna ze stron w oficjalnej retoryce nie podnosiła znaczenia politycznego kontaktu sportowego. Jak stwierdzili południowokoreańscy oficjele w Tokio: „mecz tenisowy z Chinami był istotny, ponieważ po raz pierwszy południowokoreańska drużyna pojechała na wydarzenie sportowe do Chin, ale nie oczekujemy, aby sprawy wyszły poza to"[207].

Kontakt chińsko-koreański oprotestowała Korea Północna, twierdząc, że osłabi on przyjaźń pomiędzy nią a Chinami, jednak strona chińska odpowiedziała, że kontakty sportowe niekoniecznie prowadzą do stosunków politycznych[208].

---

[203] H. Kim, *Cultural and State Nationalism: South Korea and Japanese Relations with China*, Washington 2007, s. 149; W. Chapman, *Sports Exchanges Raise Hopes of Improved China-S. Korea Ties*, „The Washington Post" 3.05.1984, http://www.washingtonpost.com/archive/politics/1984/05/03/sports-exchanges-raise-hopes-of-improved-china-s-korea-ties/3b91567f-9dce-47f9-b590-be52a0ecc5ab/ [dostęp: 5.08.2015].

[204] W. Miller, *Sport May Spur Talks on Unity for Korea*, „The Sydney Morning Herald", 6.03.1984, s. 6.

[205] C.-S. Lee, *Historical Setting*, [w:] *South Korea. A Country Study*, red. A.M. Savadai, W. Shaw, Washington 1992, s. 61.

[206] L. Lijuan, *He Zhenliang and China's Olympic Dream*, Beijing 2007, s. 242.

[207] W. Miller, *Sport May Spur…*, s. 6.

[208] C.-J. Lee, *China and Korea. Dynamic Relations*, Stanford 1996, s. 109.

Pamiętać należy, że w sojuszu tych dwóch państw istniała znaczna asymetria na korzyść Chin, toteż państwo to mogło swobodnie realizować własne cele polityki zagranicznej, nie oglądając się na stanowisko Korei Północnej. Podobnie rzecz się miała z dyplomacją pingpongową, gdy USA tylko w niewielkim stopniu musiały się liczyć ze stanowiskiem Tajwanu, przede wszystkim w kontekście tajwańskiego lobby w USA.

Spotkanie tenisowe zakończyło się zwycięstwem Chin 3:1[209]. Przy czym można było zaobserwować szereg symbolicznych gestów ze strony gospodarzy, gdyż ośmioosobowej ekipie południowokoreańskiej pozwolono wywiesić flagę narodową na lotnisku oraz w trakcie spotkań sportowych[210]. Jeśli chodzi o dyscyplinę sportową, której dotyczył kontakt, tenis ziemny nie należał do sportów traktowanych prestiżowo w żadnym z dwóch państw, zatem porażka dla żadnego z nich nie stanowiła problemu. Z jednej strony jest to oczywiście korzystne w kontekście celu, jakim było zbliżenie dwóch państw, jednak z drugiej strony zainteresowanie związane z takim kontaktem sportowym było mniejsze. Wskazuje się wręcz, że większość społeczeństwa chińskiego nie była świadoma tego, że w Chinach doszło do owego historycznego meczu. Pozwalało to jednak na uniknięcie antagonizowania Korei Północnej, toteż starano się minimalizować oprawę meczu[211]. Fakt ten wskazuje, że w kontekście dyplomacji publicznej kontakt tenisowy nie został w pełni wykorzystany, gdyż jego wpływ na społeczeństwo był nieznaczny.

Mimo to dyplomacja tenisowa pomiędzy Chinami i Koreą Południową zapoczątkowała kolejne wymiany sportowe, tyle że w innych dyscyplinach. Już miesiąc później pierwsi chińscy sportowcy rywalizowali w Korei Południowej podczas mistrzostw Azji juniorów w koszykówce oraz mistrzostw Azji w pływaniu. Tak jak przeciwna goszczeniu południowokoreańskich sportowców w Chinach była Korea Północna, tak wobec kontaktów sportowych odbywających się w Korei Południowej protestował Tajwan, który ponadto zbojkotował obie imprezy. Jednakże dostrzegając korzyści wynikające ze zbliżenia z Chinami, przywódcy południowokoreańscy zignorowali obiekcje Tajwanu. Wkrótce doszło bowiem do wykorzystania bliższych relacji sportowych do zaaranżowania spotkań polityków. We wrześniu dwunastoosobowa delegacja chińska[212]

---

[209] *Davis Cup*, http://www.daviscup.com/en/draws-results/tie/details.aspx?tieId=10002685 [dostęp: 13.08.2015]; M. Theiler, *South Koreans End Round of 'Tennis Diplomacy' in China*, 4.03.1984, http://www.upi.com/Archives/1984/03/04/South-Koreans--end-round-of-tennis-diplomacy-in-China/9041447224400/ [dostęp: 5.08.2015].

[210] C.-J. Lee, *China and Korea*…, s. 109.

[211] M. Theiler, *South Koreans*…

[212] W jej skład weszli m.in. mer Pekinu Zhang Baifa, wiceminister Państwowej Komisji Sportu Chen Xian i chiński członek MKOl He Zhenlian.

wzięła udział w seulskim spotkaniu Rady Olimpijskiej Azji oraz w bankiecie zorganizowanym przez prezydenta Republiki Korei Chun Doo-hwana. Ogłoszono wówczas, że Chiny wezmą udział w organizowanych w Korei Południowej igrzyskach azjatyckich i igrzyskach olimpijskich. Uważa się co prawda, że w dużej mierze miało to związek z chęcią organizacji zawodów tej rangi przez Chiny, nie ulega jednak wątpliwości, że taka deklaracja była efektem, a także pewnym rozwinięciem całej serii wymian sportowych zapoczątkowanych przez spotkanie tenisowe.

W kolejnych latach nastąpiła intensyfikacja kontaktów dyplomatycznych pomiędzy ChRL a RK. W marcu 1985 roku negocjowano zwrot okrętu chińskiego, na którym doszło do buntu załogi, zaaranżowano też kilka spotkań premierów obu państw – Lho Sinh Younga i Zhao Ziyanga. Jednocześnie podtrzymywano kontakty sportowe, handlowe, nieformalne oraz w zakresie zarządzania kryzysowego[213]. Często odbywały się też nieoficjalne wizyty przedstawicieli władz z poszczególnych państw – Chińczycy wizytowali koreańskie instalacje przemysłowe, Koreańczycy uczestniczyli w międzynarodowych konferencjach na terenie Chin[214]. Można zatem stwierdzić, że kontakty sportowe, a wcześniej także gospodarcze niejako przetarły szlak do dalszego dialogu, jednak w dalszym ciągu bez oficjalnego usankcjonowania relacji dwustronnych.

Dalszym rozwinięciem dyplomacji sportowej pomiędzy ChRL a Republiką Korei był udział Chin w dwóch wielkich imprezach sportowych organizowanych w Korei Południowej – igrzyskach azjatyckich w 1986 roku i igrzyskach olimpijskich dwa lata później[215], co także może być odczytywane jako przejaw dobrej woli w związku z pewnym zbliżeniem obu państw. Twierdzi się, że oba państwa wykorzystały te imprezy sportowe do przygotowania drogi pod nawiązanie stosunków dyplomatycznych[216]. Do ostatecznej normalizacji stosunków doszło 24 sierpnia 1992 roku[217].

Wydarzenia związane z dyplomacją tenisową pokazały, w jaki sposób sport może dawać możliwość nawiązania kontaktów oficjalnie apolitycznych, a zatem bezpiecznych, biorąc pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne. Mimo że ich rola w normalizacji stosunków, jak się zdaje, nie była dominująca, to z całą pewnością ułatwiły zbliżenie dwóch państw i późniejsze nawiązanie stosunków dyplomatycznych.

---

[213] C.-J. Lee, *China and Korea…*, s. 109–110.

[214] C.-S. Lee, *Historical Setting*, s. 61.

[215] J.E. Hoare, *Historical Dictionary of the Democratic People's Republic of Korea*, Plymouth 2012, s. 75.

[216] G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 163.

[217] H. Kim, *Cultural and State Nationalism…*, s. 149.

2.8. Sport w kontaktach pomiędzy Koreą Północną a Koreą Południową

Za niezwykle interesującą należy uznać dyplomację sportową ukierunkowaną na zbliżenie pomiędzy pozostającymi formalnie w stanie wojny Koreą Północną i Koreą Południową. Cechuje ją dość duża rozpiętość czasowa, a także znaczne zróżnicowanie pod względem form podejmowanych kontaktów. Skupimy się tutaj na aspektach związanych z kształtowaniem stosunków dwustronnych. Pominięte zostaną negocjacje dotyczące współorganizacji przez Koreę Północną igrzysk olimpijskich w Seulu, gdyż zagadnienie to omówiono w rozdziale czwartym niniejszej publikacji.

Jak wiadomo, Republika Korei oraz Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (KRL-D) formalnie pozostają w stanie wojny, co jest następstwem toczącej się w latach 1950–1953 wojny koreańskiej. Od chwili ogłoszenia przez nie niepodległości w 1948 roku każde z nich określało siebie jako jedynego legalnego reprezentanta całego narodu koreańskiego. Jedną z aren ich rywalizacji był sport, a w pierwszej kolejności objawiało się to w przystępowaniu do struktur międzynarodowego sportu, co wiązało się z koniecznością podejmowania stosownych decyzji przez międzynarodowe federacje sportowe i Międzynarodowy Komitet Olimpijski odnośnie uznawania organizacji sportowych z poszczególnych państw koreańskich. Niemniej od lat sześćdziesiątych można mówić o istnieniu w międzynarodowym sporcie dwóch pełnoprawnych państw koreańskich. Jednakże ów udział w międzynarodowej rywalizacji sportowej Korei Północnej i Południowej w kontekście politycznym i dyplomatycznym najczęściej objawiał się ostrą rywalizacją ideologiczną.

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych nie dochodziło pomiędzy Koreą Północną i Południową do niemal żadnych kontaktów w dziedzinie sportu. Wyjątek stanowiły jedynie nieudane negocjacje dotyczące wysłania wspólnej reprezentacji na igrzyska olimpijskie w Tokio, a wcześniej w Rzymie[218]. W latach siedemdziesiątych rozważano jeszcze wystawienie wspólnej reprezentacji na rozgrywane w północnokoreańskim Pjongjangu w 1979 roku mistrzostwa świata w tenisie stołowym. Doprowadziło to do rozmów pomiędzy dwoma państwami odnośnie udziału reprezentacji Korei Południowej w tych zawodach. Minister kultury i edukacji Republiki Korei powiedział wówczas w jednym z wywiadów, że jego państwo będzie uczestniczyło w imprezie, jeśli otrzyma gwarancje bezpieczeństwa ze strony administracji północnokoreańskiej. Korea Północna zaproponowała wówczas rozmowy okrągłego stołu w sprawie wystawienia wspólnej reprezentacji. Wymagało to oczywiście poczynienia ustaleń co do nazwy

---

[218] B. Bridges, *Reluctant Mediator: Hong Kong, the Two Koreas and the Tokyo Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 3, s. 379.

drużyny, hymnu, flagi itp. Do spotkań doszło w Panmundżomie w lutym i marcu 1979 roku. W ich trakcie natychmiast ujawniły się rozbieżności zdań, jak choćby odmowa strony południowokoreańskiej, aby nazwać wspólną reprezentację „drużyną zjednoczeniową". W rozmowach formalnie uczestniczyły federacje tenisa stołowego poszczególnych państw, ostatecznie spełzły one jednak na niczym. W efekcie strona północnokoreańska odmówiła udziału w mistrzostwach samodzielnej reprezentacji Korei Południowej. Później jednak zaproponowała kolejną, piątą rundę rozmów, ale Korea Południowa nie zamierzała już do nich zasiadać, podejrzewając nieczyste intencje sąsiada[219]. Było to jednak ważne wydarzenie, jeśli chodzi o dwustronne stosunki sportowe, udało się bowiem podjąć jakiekolwiek rozmowy, choć jak na razie dotyczyły one tak symbolicznej kwestii jak wspólna reprezentacja i zakończyły się fiaskiem.

W późniejszym czasie podejmowano kolejne próby prowadzenia rozmów międzykoreańskich odnośnie różnych form współpracy sportowej. Jeszcze w 1979 roku z inicjatywy MKOl wznowiono zerwane przed mistrzostwami w Pjongjangu negocjacje, zimnowojenne realia nie pozwoliły jednak na ich sukces. Później Korea Północna zaproponowała kolejne rozmowy w kwestii wystawienia wspólnej reprezentacji na igrzyskach w Moskwie w 1980 roku. Korea Południowa szybko jednak odrzuciła tę propozycję, tłumacząc swoją odmowę dotychczasowym brakiem kontaktów i wynikającym z tego brakiem zaufania. Ten temat powrócił przy okazji igrzysk w Los Angeles w 1984 roku, tym razem z inicjatywy Korei Południowej. Początkowa Korea Północna była temu niechętna, ale na dwa miesiące przed igrzyskami jej rząd wysłał list do południowego sąsiada z zaproszeniem do rozmów nad wspólnym udziałem w tej imprezie, a także w przyszłych igrzyskach azjatyckich i mistrzostwach świata. Do rozmów ostatecznie nie doszło ze względu na napięcia związane z zamachem bombowym w Mjanmie w październiku 1983 roku[220]. Odbyła się co prawda jeszcze jedna tura rozmów, jednak dzielących oba kraje różnic nie dało się przezwyciężyć. Chodziło chociażby o oczekiwanie Korei Północnej odnośnie deklaracji udziału w igrzyskach tylko jako wspólna reprezentacja, strona północnokoreańska zaś domagała się przeprosin za podjęcie politycznego tematu zamachu bombowego w trakcie spotkania[221].

---

[219] H. Cho, *International Sporting Events, Nationalism and Sport Diplomacy. The Evolving Relationships between North and South Korea from 1978 to 2007*, rozprawa doktorska, Loughborough University, 2012, s. 77–81, 86, 89–92.

[220] *Ibidem*, s. 71, 94–97, 100–102; International Olympic Committee Historical Archives (dalej IOC Archives), Los Angeles 1984, Political matters at the 1984 Olympic Summer Games in Los Angeles: Correspondence, CIO JO-1984S-POLIT, *Letter from the President of the Olympic Committee of the Democratic People's Republic of Korea NOC Kim Yu Sun to All IOC Executive Committee Members and All IOC Members*, 31.03.1984.

[221] H. Cho, *International Sporting Events*…, s. 104–105, 108.

Dotychczasowe porażki wszelkich inicjatyw nawiązania współpracy międzykoreańskiej w dziedzinie sportu nie spowodowały bynajmniej, że całkiem zaniechano takich prób. Szybko pojawiły się nowe tego typu przedsięwzięcia, związane zwłaszcza z organizacją imprez sportowych, które Korea Południowa postanowiła wykorzystać do własnych celów wizerunkowych i zarazem jako formę uderzenia propagandowego w północnego sąsiada. Pierwszą z nich były igrzyska azjatyckie w Seulu w 1986 roku, przy czym jeszcze zanim to miasto zostało wybrane na gospodarza tych zawodów, MKOl przyznał Seulowi prawo organizacji igrzysk olimpijskich w 1988 roku. Jak wspomniano, doszło wówczas do zakrojonych na szeroką skalę negocjacji pomiędzy Koreą Południową, Północną oraz MKOl, o czym będzie mowa w rozdziale czwartym. Warto jednak w tym miejscu zaznaczyć, że uważa się, iż wspólna organizacja wydarzenia sportowego przez KRL-D i RK z pewnością miałaby pozytywny wpływ na stosunki pomiędzy tymi państwami[222].

Powszechny jest pogląd, że organizacja igrzysk w Seulu stanowiła koniec międzykoreańskiej rywalizacji legitymizacyjnej, Korea Południowa zademonstrowała bowiem poziom rozwoju, któremu Korea Północna nie miała szans dorównać[223]. Igrzyska były więc dla Korei Północnej sporym problemem, dlatego jeszcze zanim wybrano Seul na gospodarza igrzysk, próbowała straszyć członków MKOl popierających tę kandydaturę, oczerniać Koreę Południową i sam Seul, a także proponowała ustanowienie Grecji stałym gospodarzem igrzysk[224]. Ostatecznie Korea Północna nie wzięła udziału w igrzyskach olimpijskich w Seulu w 1988 roku, a dwa lata wcześniej zbojkotowała także odbywające się w tym samym mieście igrzyska azjatyckie. Pomimo fiaska prowadzonych negocjacji trzeba jednak pamiętać, że po raz kolejny doszło do rozmów pomiędzy dwoma państwami koreańskimi (formalnie uczestniczyli w nich przede wszystkim działacze sportowi), co również przemawia za hipotezą o roli sportu jako płaszczyzny, na której wrogie podmioty polityczne są bardziej skore do rozmów, nawet jeśli przyjmiemy, że żadna ze stron nie była do końca zainteresowana podjęciem realnej współpracy.

W kontekście roli sportu w kształtowaniu relacji pomiędzy Koreą Północną a Południową duże znaczenie przypisuje się igrzyskom azjatyckim, które odbyły

---

[222] K.-G. Yu, S.-Y. Park, *Selection and Concentration Strategy in the Sports Exchange between North and South Korea*, „Journal of Asian Public Policy" 2015, vol. 8, no. 2, s. 225.

[223] V.D. Cha, *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009, s. 59–60; J.W. Lee, *The Olympics in the Post-Soviet Era: The Case of Two Koreas*, [w:] *The Politics of the Olympics. A Survey*, red. A. Bairner, G. Molnar, London 2010, s. 118.

[224] J.A. Mangan, G. Ok, K. Park, *From the Destruction of Image to the Reconstruction of Image: A Sports Mega-Event and the Resurgence of a Nation – The Politics of Sport Exemplified*, „The International Journal of the History of Sport" 2011, vol. 28, no. 16, s. 2352–2353.

się w Pekinie w 1990 roku. Zawody te przypadły na okres, kiedy Korea Południowa starała się poprawić stan stosunków z państwami komunistycznymi w ramach tzw. *Nordpolitik*. Chinom z kolei zależało na organizacji udanych igrzysk. W związku z tym Korea Południowa zdecydowała się podzielić z Chińczykami doświadczeniami z organizacji poprzednich igrzysk azjatyckich – w nadziei na otwarcie nowych kanałów dyplomatycznych z tym państwem[225]. Przeciwko współpracy Chin z Koreą Południową protestowała Korea Północna, jednak Pekin i tak przyjął zaoferowaną pomoc[226].

Sytuacja ta miała wpływ na stosunki pomiędzy państwami koreańskimi. Zbliżenie pomiędzy wrogiem (Koreą Południową) a sojusznikiem (Chinami) stanowiło bowiem istotny problem dla Korei Północnej. W obawie przed izolacją KRL-D zaproponowała międzykoreańskie rozmowy na temat możliwości wystawienia na igrzyska azjatyckie w Pekinie wspólnej reprezentacji ogólnokoreańskiej. Niezmiennie podejrzliwe władze Korei Południowej przystąpiły do rozmów. Negocjacje trwały od marca 1989 do lutego 1990 roku. Ustalono w ich trakcie nazwę drużyny, flagę przedstawiającą Półwysep Koreański oraz wykorzystanie tradycyjnej koreańskiej pieśni ludowej *Arirang* jako hymnu wspólnej drużyny. I tym razem nie udało się jednak wysłać na igrzyska wspólnej reprezentacji. Korea Południowa domagała się jak najszybszej selekcji zawodników i wspólnych treningów, podczas gdy Korea Północna przyjęcie tych warunków uzależniała od uzyskania obietnicy, że w żadnym wypadku Republika Korei nie weźmie osobno udziału w zawodach, na co nie było zgody. Ostatecznie oba państwa uczestniczyły w igrzyskach azjatyckich w Pekinie oddzielnie. Udało się wszakże wynegocjować wspólne symbole narodowe, które podczas zawodów w Pekinie wykorzystywali współpracujący ze sobą kibice z obu państw[227]. W przyszłości symbole te miały zostać użyte przy kolejnych, bardziej udanych próbach współpracy sportowej. Na uwagę zasługuje natomiast wspólne kibicowanie reprezentantom Korei Północnej i Południowej przez fanów z obu państw. Wydaje się to wzorcowym wręcz przykładem pozytywnej dyplomacji sportowej uwzględnianej jako część dyplomacji publicznej, a także świadczy o braku wrogości pomiędzy zwykłymi obywatelami dwóch państw koreańskich i gotowości obu społeczeństw na ewentualny przełom we wzajemnych stosunkach, gdyż przynajmniej w odniesieniu do kibiców z RK można domniemywać ich niezależność od reżimu.

Podjęte w związku z igrzyskami azjatyckimi w Pekinie negocjacje, choć wtedy niezwieńczone sukcesem, były kontynuowane. Już w trakcie zawodów w Pekinie

---

[225] J.W. Lee, *Do the Scale and Scope of the Event Matter? The Asian Games and the Relations between North and South Korea*, „Sport in Society" 2017, vol. 20, no. 3, s. 374.

[226] V. Cha, *The Asian Games and Diplomacy in Asia: Korea–China–Russia*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 10, s. 1184.

[227] J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 374–376.

rząd chiński pośredniczył w rozmowach, podczas których ustalono organizację towarzyskich meczy piłkarskich w Seulu i Pjongjangu[228], aczkolwiek jak twierdzi Dan Sanford, już latem 1989 roku sportowcy z Korei Północnej zostali zaproszeni do wzięcia udziału w co najmniej trzech zawodach sportowych odbywających się na terenie Republiki Korei[229]. Piłkarskie „mecze zjednoczeniowe" – jak je określano – odbyły się w październiku 1990 roku w stolicach obu państw i stanowiły pierwsze tego typu wydarzenie w historii[230], a także miały być „kamieniem węgielnym pod utworzenie przyjaznego środowiska pomiędzy państwami[231]. Wkrótce po nich nawiązano także wymiany w koszykówce. Ukoronowaniem tego procesu było porozumienie w kwestii wysłania wspólnej reprezentacji na odbywające się w Japonii 41. mistrzostwa świata w tenisie stołowym oraz mistrzostwa świata juniorów w piłce nożnej w Portugalii. Co więcej, w trakcie rozgrywanych w japońskim mieście Chiba mistrzostw świata w tenisie stołowym reprezentujący oba państwa debel kobiet zdobył złoty medal[232]. Podczas tej imprezy użyto ponadto wspólnych symboli narodowych, które wynegocjowano w 1989 roku[233]. Wydarzenia te stanowiły wielki przełom, jeżeli chodzi o współpracę sportową pomiędzy dwiema Koreami, po raz pierwszy bowiem negocjacje odnośnie jakiejś formy wspólnego udziału w imprezie sportowej zakończyły się sukcesem.

Owe osiągnięcia dyplomacji sportowej nie doprowadziły do trwałej poprawy stanu stosunków pomiędzy Koreą Północną i Południową. Uległy one bowiem ochłodzeniu m.in. za sprawą zwycięstwa północnokoreańskiego zawodnika judo nad reprezentantem Korei Południowej w lipcu 1991 roku. Napięcie wzrosło dodatkowo w 1993 roku, gdy Korea Północna wycofała się z traktatu o nierozprzestrzenianiu broni nuklearnej[234]. Nie udało się też wysłać wspólnej reprezentacji olimpijskiej na igrzyska w Barcelonie w 1992 roku, choć przez długi czas rozmowy międzykoreańskie dawały na to nadzieję[235].

---

[228] *Ibidem*, s. 376.

[229] D.C. Sanford, *South Korea and the Socialist Countries. The Politics of Trade*, Basingstoke 1990, s. 58.

[230] U. Merkel, *Sport, Politics and Reunification – A Comparative Analysis of Korea and Germany*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 3, 2009, s. 415.

[231] I. Young Chang, *Sport as a Political Strategy in South-North Korean Relations*, [w:] *Case Studies…*, s. 191.

[232] J.W. Lee, *Do the Scale…*, s. 372, 376.

[233] *Idem*, *North and South Korean Relations and Sport: Displaying Unified Korean Nationalism at the 2002 Busan Asian Games*, [w:] *Sport in Korea. History, Development, Management*, red. D.H. Kwak, Y.J. Ko, I. Kang, M. Rosentraub, London 2018, s. 109.

[234] J.W. Lee, *Do the Scale…*, s. 376.

[235] Zob.: IOC Archives, Barcelona 1992, National Olympic Committees (NOC) at the 1992 Summer Olympic Games in Barcelona: correspondence concerning South

Trzeba zauważyć, że opisana powyżej współpraca w dziedzinie sportu była w pewnym sensie odbiciem ocieplenia relacji politycznych. Sukces negocjacji dotyczących wspólnego udziału Korei Północnej i Południowej w wybranych imprezach sportowych na początku lat dziewięćdziesiątych należy łączyć z bardziej kompromisową polityką południowokoreańskiego prezydenta Roh Tae-woo, sprawującego swój urząd między 1988 a 1993 rokiem, który realizował wspomnianą wcześniej *Nordpolitik*. Wywiązał się wtedy dialog, którego politycznymi efektami były Porozumienie o pojednaniu, nieagresji, wymianach i współpracy z 1991 roku oraz podpisana rok później Wspólna deklaracja o denuklearyzacji Półwyspu Koreańskiego. Później jednak tendencje odprężeniowe wyhamowały, przez co ustały także współpraca i wymiany sportowe.

Ponowna zmiana nastrojów nastąpiła pod koniec lat dziewięćdziesiątych, tym razem dzięki urzędującemu w latach 1998–2003 prezydentowi Korei Południowej Kim Dae-jungowi i jego Słonecznej polityce względem Korei Północnej. To wtedy rozpoczął się najdłuższy jak dotąd okres współpracy i wymian w dziedzinie sportu pomiędzy dwoma państwami koreańskimi. W grudniu 1999 roku reprezentacja Korei Północnej w koszykówce rozegrała w Korei Południowej serię czterech meczów, co było pierwszą tego typu wizytą od dziewięciu lat. Drużyna północnokoreańska została przyjęta bardzo ciepło, a prezydent Kim Dae-jung stwierdził, że „wymiana sportowa może stać się najszybszą drogą do wypracowania pojednania i wzajemnego zrozumienia pomiędzy dwiema Koreami”[236]. Ta forma współpracy międzynarodowej stała się zresztą bardzo ważnym narzędziem dyplomatycznym w okresie realizacji Słonecznej polityki.

Wzbudzającym szczególnie duże zainteresowanie międzynarodowym efektem ocieplenia relacji pomiędzy Koreą Północną a Południową była realizacja koncepcji wspólnego przemarszu reprezentacji obu państw podczas ceremonii otwarcia wielu imprez sportowych, w tym igrzysk olimpijskich, przy jednoczesnym indywidualnym udziale każdego z tych państw w zawodach. Po raz pierwszy doszło do tego podczas igrzysk olimpijskich w Sydney w 2000 roku. Na ceremonii otwarcia zawodnicy byli ubrani w takie same stroje i nieśli białą flagę z ciemnoniebieskim kształtem Półwyspu Koreańskiego oraz kółkami olimpijskimi[237]. Wskazuje się, że

---

Africa, Bosnia and Hercegovina and Korean unified team, C-J01-1992/100, *Letter from President of Korean Olympic Committee Chong-Yul Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 24.12.1991; IOC Archives, Barcelona 1992, National Olympic Committees (NOC) at the 1992 Summer Olympic Games in Barcelona: correspondence concerning South Africa, Bosnia and Hercegovina and Korean unified team, C-J01-1992/100, *Letter from President of Korean Olympic Committee Chong-Yul Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 1.04.1992.

[236] J. Goldberg, *Sporting Diplomacy*…, s. 68–69.

[237] U. Merkel, *The Politics of Sport and Identity in North Korea*, [w:] *Sport and Nationalism in Asia. Power, Politics and Identity*, red. F. Hong, L. Zhouxiang, London 2015, s. 111.

wydarzenie to było bezpośrednim następstwem spotkania Kim Dae-junga z Kim Dzong-ilem podczas jego wizyty w Korei Północnej[238]. Dawało to nową nadzieję na pokój i rozwój na Półwyspie Koreańskim[239]. Wprawdzie już wcześniej dochodziło do współpracy dwóch państw koreańskich podczas imprez sportowych, w tym do wspólnego udziału w samych zawodach, jednakże były to imprezy sportowe niższej rangi niż igrzyska olimpijskie. Właśnie z tego powodu wydarzeniu temu przypisywano szczególne znaczenie, jeśli chodzi o międzykoreańską dyplomację sportową.

Swoją wagę miały też odbywające się w 2002 roku igrzyska azjatyckie w Pusanie w Korei Południowej. Deklarowano, że mają one służyć wzmocnieniu przyjaźni pomiędzy państwami azjatyckimi, zwiększeniu liczby wymian i pobudzeniu ducha wspólnoty[240], co dawało szansę także na ocieplenie politycznych relacji z północnym sąsiadem. W związku z tym w 2001 roku wysłano do Korei Północnej zaproszenie do udziału w zawodach. Początkowo odpowiedź była negatywna, jednak na skutek negocjacji w sierpniu 2002 roku strona północnokoreańska przyjęła zaproszenie. Po dwóch dodatkowych spotkaniach poświęconych kwestiom logistycznym Korea Północna poinformowała o wysłaniu na igrzyska 318 zawodników, 22 działaczy i 355 cheerleaderek[241] (różne źródła podają rozbieżne dane co do wielkości delegacji północnokoreańskiej). Szczególnie cheerleaderki, które były określane jako „zagrzewająca drużyna piękności", cieszyły się dużą sympatią mieszkańców Korei Południowej. Trzeba przy tym pamiętać, że był to pierwszy udział reprezentacji KRL-D w zawodach na terenie Republiki Korei od czasu podziału państwa[242]. Wcześniej Korea Północna bojkotowała każdą imprezę sportową organizowaną w Korei Południowej.

Podczas ceremonii otwarcia, tak jak na igrzyskach olimpijskich w Sydney, dwa państwa wspólnie wzięły udział w defiladzie, w jednolitych strojach i ze wspólną flagą z kształtem Półwyspu Koreańskiego, tym razem bez kółek olimpijskich[243]. Symbolika pojednania obejmowała także zapalenie ognia igrzysk azjatyckich na szczycie góry Baekdu w Korei Północnej i przekazanie go Korei Południowej na północnokoreańskim zboczu góry Kumgang. Pierwsze z tych miejsc jest symbolicznie łączone z koreańską tożsamością narodową, podczas gdy drugie

---

[238] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation in South Korea's Asian Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 10, s. 1314.

[239] H. Pan, *Asian Sport: Its Athletic Progress and Social Integration*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 4, s. 559.

[240] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1312.

[241] J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 377.

[242] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1313–1314.

[243] *Ibidem*, s. 1314.

było pierwszym i jedynym miejscem otwartym przez rząd północnokoreański dla turystów z Korei Południowej. Co więcej, obie reprezentacje maszerowały wspólnie także podczas ceremonii zamknięcia zawodów. Z kolei północnokoreańskie cheerleaderki kibicowały nie tylko reprezentantom swojego państwa, ale i zawodnikom południowokoreańskim[244]. Znicz olimpijski został zapalony podczas ceremonii otwarcia igrzysk wspólnie przez dwóch zawodników reprezentujących dwa państwa koreańskie[245]. Jak zatem widać, podczas zawodów w Pusanie wszechobecna była symbolika pojednania między państwami koreańskimi.

Od zainicjowania Słonecznej polityki współpraca sportowa pomiędzy dwoma państwami koreańskimi kwitła. Zawodnicy z obu państw, tak samo jak podczas igrzysk w Sydney, maszerowali wspólnie podczas ceremonii otwarcia igrzysk olimpijskich w Atenach w 2004 oraz w Turynie w 2006 roku[246], a także podczas zimowych igrzysk azjatyckich rozgrywanych w 2007 roku w chińskim Changchun[247]. Z kolei w 2003 roku na Uniwersjadę w Daegu w Republice Korei Korea Północna wysłała najliczniejszą reprezentację w historii swoich udziałów w uniwersjadach[248]. Bardzo intensywnie rozwijano wówczas również wymiany sportowe, w tym o charakterze oddolnym[249]. Dowodem na dobre relacje obu państw było też poparcie ze strony Korei Północnej kandydatury Pjongczangu do organi-

---

[244] J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 377.

[245] U. Merkel, *North Korean Media Accounts of the Olympic and Asian Games: The Fatherland's Friends and Foes*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2331.

[246] Z. Mateša, *Wydarzenia sportowe jako kluczowy element przełamywania barier*, [w:] *Sport i dyplomacja. Polski Komitet Olimpijski*, Warszawa 2015, s. 28.

[247] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1314.

[248] I. Young Chang, *Sport as a Political Strategy*…, s. 201.

[249] Dotyczyły one np. koszykówki, tenisa stołowego czy taekwondo. Przykładowo w 2000 r. zorganizowano pierwszy zjednoczeniowy turniej koszykówki – w stolicach obu Korei. W 2005 r. Korea Południowa zasponsorowała piłkarski sprzęt sportowy dla Korei Północnej oraz zorganizowano Maraton Zjednoczeniowy Pjongjang–Nampho, rok później towarzyski mecz w hokeju na lodzie kobiet w Seulu, a jako gest dobrej woli do gry dla Korei Południowej nie dopuszczono Hwang Bo-young, która w wieku 19 lat uciekła z Korei Północnej. Miesiąc później doszło do kolejnej wymiany hokejowej. Tym razem stworzono dwa mieszane zespoły damskie o nazwach URI (co oznacza „my") i HANA („jeden"). Co więcej, zawodniczki północnokoreańskie dotarły na Południe trasą Tonghae – po raz pierwszy drogą lądową. W wymianach pełno było więc symboliki zjednoczeniowej. Jeśli chodzi o oddolne wymiany, graniczącą z Koreą Północną prowincja Kangwon zorganizowała kilka wymian sportowych, np. w 2007 r. zaprosiła dzieci z Korei Północnej do udziału w „Programie Marzenie", w którego ramach dostarczany jest sprzęt do uprawiania sportów zimowych. J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 377; U. Merkel, *Sport, Politics and Reunification*…, s. 415–416.

zacji zimowych igrzysk olimpijskich w 2014 roku[250]. Tak oto w połowie pierwszej dekady XXI wieku międzykoreańska dyplomacja sportowa osiągnęła swoje apogeum. Objawiało się to przede wszystkim w symbolicznym, wspólnym maszerowaniu reprezentantów obu państw w ceremoniach otwarcia wielkich imprez sportowych, ale także w bardziej oddolnym, aczkolwiek z perspektywy dyplomacji sportowej równie istotnym, realizowaniu wymian sportowych różnego typu.

W związku z dobrze rozwijającą się współpracą w dziedzinie sportu pojawiła się koncepcja, aby Korea Północna i Południowa wystawiły wspólną reprezentację podczas igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 roku. W listopadzie 2005 roku doszło nawet do wstępnego porozumienia w tej sprawie i jak stwierdził jeden z przedstawicieli południowokoreańskiego Ministerstwa Zjednoczenia w 2006 roku: „znaczenie tego będzie miało wymiar światowy i będzie służyć jako symbol pojednania i współpracy"[251]. Ostatecznie jednak, pomimo negocjacji trwających prawie do samych igrzysk, nie doszło do realizacji tej inicjatywy – w związku z brakiem zgody odnośnie sposobu selekcji zawodników (Północ domagała się równej reprezentacji obu państw, podczas gdy Południe optowało za wyborem zawodników na podstawie ich osiągnięć)[252]. Za sukces dyplomatyczny uznano jednak samą deklarację chęci stworzenia wspólnej reprezentacji. Udało się także porozumieć odnośnie wysłania do Pekinu wspólnej delegacji sześciuset kibiców. Oba państwa miały przygotować dwie trzystuosobowe delegacje – po jednej na pierwszą i drugą część igrzysk, a w każdej z nich miało się znaleźć po sto pięćdziesiąt osób z Południa i Północy. Kibice dotarli na zawody wspólnie pociągiem z Południa, przez strefę zdemilitaryzowaną i przez Koreę Północną, po torach wyremontowanych przez Republikę Korei[253]. Tak więc mimo braku realizacji głównego celu w ten symboliczny sposób udało się podkreślić chęć współpracy międzykoreańskiej.

Bezpośrednio przed igrzyskami olimpijskimi w Pekinie w 2008 roku doszło do zaostrzenia relacji między państwami koreańskimi za sprawą odejścia od Słonecznej polityki przez nowego prezydenta Korei Południowej Lee Myung-baka oraz w związku z zastrzeleniem przez żołnierza północnokoreańskiego turystki z Korei Południowej w pobliżu Góry Kumgang w lipcu 2008 roku. W efekcie dwa

---

[250] J.W. Lee, *The Olympics in the…*, s. 125.

[251] U. Merkel, *Bigger than Beijing 2008. Politics, Propaganda, and Physical Culture in Pyongyang*, [w:] *Post-Beijing 2008. Geopolitics, Sport and the Pacific Rim*, red. J.A. Mangan, F. Hong, London 2011, s. 145.

[252] *Idem*, *The Politics of Sport…*, s. 111; *idem*, *Sport, Politics and Reunification…*, s. 414.

[253] V.D. Cha, *A Theory of Sport and Politics*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 11, s. 1586–1587; S. Loland, A. Selliaas, *The Olympic Truce – The Ideal and the Reality*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform for Peace*, red. K. Georgiadis, A. Syrigos, Athens 2009, s. 64.

państwa koreańskie w Pekinie nawet nie maszerowały wspólnie podczas ceremonii otwarcia[254]. Tym samym zakończył się drugi okres kwitnącej dyplomacji sportowej pomiędzy Koreą Północną a Południową.

Szansa na ponowne wykorzystanie sportu do kształtowania pozytywnych stosunków pomiędzy Koreą Północną a Południową pojawiła się w 2014 roku przy okazji igrzysk azjatyckich w Incheonie w Republice Korei. W tym właśnie roku nastąpiło pewne ocieplenie relacji, po ochłodzeniu spowodowanym m.in. ćwiczeniami wojskowymi USA i RK, prowokacjami wojskowymi KRL-D oraz przejęciem władzy w KRL-D przez Kim Dzong Una. Korea Północna wstępnie wyrażała jednak gotowość wysłania reprezentacji na te zawody i domagała się sfinansowania przyjazdu cheerleaderek, na co nie zgadzała się Korea Południowa, podobnie jak na używanie flag północnokoreańskich większych niż standardowe. Ostatecznie reprezentacja KRL-D pojawiła się w Incheonie, ale bez cheerleaderek[255]. Podczas zawodów brakowało jednak pojednawczej symboliki eksponowanej w Pusanie. Nie było wspólnego przemarszu podczas ceremonii otwarcia zawodów, a także nie zezwolono na publiczne eksponowanie symboli narodowych Korei Północnej. Ograniczono nawet możliwość używania zjednoczeniowej flagi z Półwyspem Koreańskim[256]. Pozytywne symboliczne znaczenie miał natomiast finał turnieju piłkarskiego, w którym spotkały się reprezentacje dwóch państw koreańskich. Zwycięska okazała się reprezentacja Korei Południowej[257]. W trakcie meczu kibice obu drużyn wykrzykiwali hasła: „Stańmy się jednym i zaskoczmy świat!", „Ponownie zjednoczyć ojczyznę!", „Którakolwiek drużyna wygra, jesteśmy jednością!", „Zjednoczona drużyna koreańska jest najlepsza na świecie!"[258]. Trzeba zauważyć, że po raz kolejny mieszkańcy obu skonfliktowanych państw dali wyraz wzajemnej sympatii, ukazując sztuczność politycznego podziału Półwyspu Koreańskiego. O ile więc w analizowanych dotąd przypadkach dyplomacja sportowa miała stanowić przygotowanie społeczeństw do zmiany linii politycznej, o tyle w odniesieniu do dwóch państw koreańskich można stwierdzić, że to ich społeczeństwa, a nie elity polityczne, przejawiały większą gotowość do ocieplenia wzajemnych relacji.

---

[254] U. Merkel, *The Politics of Sport*…, s. 111.

[255] L. Yin, *A Review of the Strategic Situation on the Korean Peninsula*, [w:] *International Strategic Relations and China's National Security*, red. Institute for Strategic Studies, National Defense University of People's Liberation Army, vol. 1, Singapore 2015, s. 225; J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 378–379; C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1316.

[256] J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 379.

[257] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1314.

[258] D.H. Van Tassell, D.A. Terry, *An Overlooked Path to Peace and Stability: Sport, the State and the Case of the Koreas*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 816.

Podczas igrzysk azjatyckich kilku polityków północnokoreańskich, w tym główny polityczny dyrektor wojskowy Hwang Byeong-seo, sekretarz partii Choi Ryong-Hae oraz sekretarz odpowiedzialny za stosunki z Koreą Południową Kim Yang-geon, złożyło wizytę w Incheonie, podczas której spotkali się z przedstawicielami rządu Korei Południowej, do Korei Północnej zaś wrócili po obejrzeniu ceremonii zakończenia. Była to pierwsza wizyta tak wysokich rangą polityków północnokoreańskich na międzynarodowym wydarzeniu w Korei Południowej[259]. Do spotkania doszło na zaproszenie gospodarzy, a w jego trakcie wyrażono zgodę na rozmowy na wysokim szczeblu, aby uzgodnić rozwiązanie politycznego impasu[260]. Wydarzenie sportowe stało się więc okazją do odbycia rozmów politycznych, do których zapewne nie doszłoby lub byłyby znacznie trudniejsze do zorganizowania w innych okolicznościach, mimo że w sytuacji tej nie było problemu z ewentualnymi przeciwnikami zbliżenia wśród innych państw świata.

W drugiej połowie drugiej dekady XXI wieku doszło do intensyfikacji działań militarnych KRL-D, co wywołało wzrost napięcia na Półwyspie Koreańskim. Jeśli chodzi o sport, odnotowano jednak pewne pozytywne przejawy współpracy między państwami. Trwały wówczas przygotowania do kolejnej wielkiej imprezy sportowej organizowanej w Korei Południowej – zimowych igrzysk olimpijskich w Pjongczangu w 2018 roku. W kwietniu 2017 roku w Pjongczangu odbyły się mistrzostwa świata w hokeju na lodzie kobiet, stanowiące niejako test dla obiektów olimpijskich. Szóstego kwietnia rozegrano mecz pomiędzy Koreą Południową a Północną, który zakończył się zwycięstwem gospodarzy 3:1. Oficjalnie nie nadawano mu politycznego znaczenia, a delegacja z Korei Północnej odmawiała jakichkolwiek politycznych komentarzy. Niemniej zjednoczeniową retorykę można było dostrzec wśród południowokoreańskich kibiców. W hali pojawiła się bowiem pięćsetosobowa grupa ubranych na biało ludzi, która na strojach i flagach umieściła zjednoczeniową flagę. Obie drużyny zapozowały też wspólnie do pamiątkowego zdjęcia[261]. Kluczowe znaczenie należy jednak przypisać igrzyskom olimpijskim w Pjongczangu i związanym z nimi rozstrzygnięciom.

Mimo rosnącego napięcia pomiędzy obu państwami udało się doprowadzić do udziału Korei Północnej w zimowych igrzyskach olimpijskich w 2018 roku, zaaranżowania wspólnego przemarszu podczas ceremonii otwarcia obu drużyn pod flagą zjednoczeniową, a także wystawienia wspólnej reprezentacji w hokeju na lodzie kobiet. W styczniu 2018 roku oba państwa po raz pierwszy od dwóch

---

[259] C. Choi, M. Shin, C.-G. Kim, *Globalization, Regionalism and Reconciliation*…, s. 1316–1317.

[260] J.W. Lee, *Do the Scale*…, s. 378.

[261] *North, South Korea Clash in Rare Hockey Game*, „Daily Mail", 6.04.2017, http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-4387566/North-South-Korea-clash-rare-game.html [dostęp: 8.04.2017].

lat prowadziły bezpośrednie rozmowy na ten temat, a 15 stycznia osiągnęły porozumienie[262]. Zostało ono potwierdzone w trakcie rozmów pod auspicjami MKOl. W ich efekcie 20 stycznia 2018 roku w Lozannie przyjęto Deklarację olimpijską Półwyspu Koreańskiego[263]. Do Pjongczangu przybyły także północnokoreańskie cheerleaderki[264]. Symbolika pojednawcza na tym się jednak nie kończy. Podczas ceremonii otwarcia igrzysk pojawiło się wiele elementów nawiązujących do symboliki pokoju, jak tancerze przedstawiający dwa białe gołębie zmieniające się w jeden, wspólny bieg dwóch koreańskich hokeistek z pochodnią olimpijską czy wykonanie słynnej piosenki Johna Lennona. Pod tym względem impreza ta była zbliżona do igrzysk azjatyckich w Pusanie.

Powtórzyła się też sytuacja z igrzysk azjatyckich w Incheonie, w ceremonii otwarcia wzięli bowiem udział przedstawiciele reżimu północnokoreańskiego – siostra Kim Dzong Una, Kim Jo Dzong, oraz przewodniczący prezydium północnokoreańskiego parlamentu Kim Dzong Nam. Kim Jo Dzong spotkała się także z prezydentem Republiki Korei Moon Jae-inem i zaprosiła go do Pjongjangu[265]. W dniu 27 kwietnia 2018 roku doszło z kolei w Panmundżomie do spotkania lidera Korei Północnej Kim Dzong Una z prezydentem Korei Południowej Moon Jae-inem[266]. Do tej pory wzrost napięcia politycznego oznaczał zazwyczaj

---

[262] *Olympic Diplomacy on the Korean Peninsula*, USC Center on Public Diplomacy, 23.01.2018, http://uscpublicdiplomacy.org/blog/olympic-diplomacy-korean-peninsula [dostęp: 23.01.2018].

[263] International Olympic Committee, *Olympic Korean Peninsula Declaration*, 20.01.2018, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/News/2018/2018-01-20-Declaration.pdf [dostęp: 14.02.2018]; T. Bach, *Closing Remarks*, 20.01.2018, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/News/2018/2018-01-20-Closing-statement.pdf [dostęp: 14.02.2018].

[264] *Pjongczang 2018. Tak dopinguje północnokoreańska „armia ślicznotek"*, Eurosport, 13.02.2018, https://eurosport.interia.pl/raporty/raport-pjongczang-2018/aktualnosci/news-pjongczang-2018-tak-dopinguje-polnocnokoreanska-armia-sliczn,nId,2521473#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome [dostęp: 14.02.2018].

[265] *Siostra Kim Dzong Una, Kim Jo Dzong, przybyła na igrzyska*, Eurosport, 9.02.2018, https://eurosport.interia.pl/raporty/raport-pjongczang-2018/aktualnosci/news-pjongczang-2018-siostra-kim-dzong-una-kim-jo-dzong-przybyla-,nId,2520131 [dostęp: 14.02.2018]; *Prezydent Korei Płd. na kolacji z siostrą przywódcy Korei Północnej. Otrzymał zaproszenie do Pjongjangu*, „Wprost", 10.02.2018, https://www.wprost.pl/swiat/10103505/prezydent-korei-pld-na-kolacji-z-siostra-przywodcy-korei-polnocnej--otrzymal-zaproszenie-do-pjongjangu.html [dostęp: 14.02.2018].

[266] *Kim Dzong Un na granicy. „To tak blisko, a zajęło nam tak długo"*, TVN24, 27.04.2018, https://www.tvn24.pl/polwysep-koreanski-historyczne-spotkanie-przywodcow-obu-korei,832823,s.html [dostęp: 27.04.2018].

zahamowanie współpracy w dziedzinie sportu, ale tym razem udało się w sferze sportu osiągnąć więcej niż kiedykolwiek wcześniej właśnie w okresie wzmożonego napięcia, natomiast krótko potem doszło także do odprężenia politycznego.

Przegląd wymian sportowych pomiędzy Koreą Północną a Południową pozwala stwierdzić, że w porównaniu z innymi przejawami tego typu pozytywnej dyplomacji sportowej miały one bardziej zróżnicowany charakter. Dyplomacja sportowa obejmowała tutaj wymiany sportowe na różnych poziomach – od sportu elitarnego po sport dzieci i młodzieży, negocjacje związane ze wspólnym uczestniczeniem w międzynarodowych imprezach sportowych (także wspólne przemarsze podczas ceremonii otwarcia imprez sportowych), wykorzystywanie imprez sportowych jako okoliczności do zaaranżowania politycznego spotkania. Charakterystyczne było także swoiste falowanie intensywności wymian i współpracy sportowej pomiędzy Koreą Północną i Południową, co z kolei wiąże się z wtórnością relacji sportowych względem relacji politycznych. Jak bowiem wskazano, dyplomacja sportowa ukierunkowana na zbliżenie między dwoma państwami koreańskimi kwitła w okresach politycznego odprężenia, natomiast tłumiona była w czasie bardziej napiętych relacji – z wyjątkiem wydarzeń związanych z igrzyskami w Pjongczangu. Ale też nawet wcześniejsze przejawy dyplomacji sportowej nie były całkowicie nieskuteczne, gdyż nieraz dochodziło do sytuacji, kiedy to właśnie za sprawą sportu Koreańczycy zasiadali do stołów negocjacyjnych, co byłoby trudne w innych okolicznościach.

2.9. Amerykańsko-irańskie wymiany sportowe

Stany Zjednoczone i Iran należały do bliskich sojuszników za czasów rządów w Iranie proamerykańskiego szacha Mohammeda Rezy Pahlawiego, ale po jego obaleniu w styczniu 1979 roku oraz w efekcie zajęcia ambasady USA w Teheranie przez radykalnych studentów islamskich 7 kwietnia 1980 roku USA zerwały stosunki dyplomatyczne z Iranem, oba państwa zaś silnie się zantagonizowały. Ogólnie stosunki pomiędzy nimi pozostają napięte do chwili obecnej, aczkolwiek w różnych okresach ich stan w pewnym stopniu się zmieniał. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych prezydent USA Bill Clinton podjął starania, aby odnowić stosunki z Iranem. Tymczasem w Teheranie w 1997 roku na prezydenta wybrano bardziej postępowego polityka Mohammeda Chatamiego, co także wpłynęło na zwiększenie szans na zmianę w relacjach dwustronnych[267]. Jednym z narzędzi kształtowania w tym czasie stosunków pomiędzy tymi państwami była dyplomacja sportowa, aczkolwiek nie była ona powiązana z konkretną dyscypliną

[267] G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics of Transitional Change*, [w:] *The Transitional Approach to Change*, red. G. Amado, A. Amrose, London 2001, s. 106.

sportową, podobnie jak w wypadku kontaktów sportowych pomiędzy Koreą Północną i Południową.

Dużą rolę przy nawiązywaniu współpracy o charakterze pozytywnej dyplomacji sportowej pomiędzy Iranem a Stanami Zjednoczonymi przypisuje się osobom sprawującym władzę w poszczególnych państwach. Prezydent Chatami po objęciu urzędu powiedział w wywiadzie dla amerykańskiej stacji telewizyjnej CNN, że wymiana kulturalna pomiędzy USA a Iranem mogłaby pomóc w „zburzeniu ściany nieufności"[268]. Amerykanie początkowo próbowali otwarcia poprzez tradycyjne kontakty dyplomatyczne[269], ale Chatami był zwolennikiem kontaktów międzyludzkich jako narzędzia przełamywania lodów[270]. Wynikało to także z uwarunkowań wewnętrznych, bowiem irańscy konserwatyści oraz Najwyższy Przywódca Ali Chamenei utrzymali konfrontacyjny ton względem USA[271]. Przejawem takich kontaktów typu *people-to-people* były właśnie różne formy wymian sportowych, do których miało wkrótce dojść.

W badaniach nad dyplomacją sportową pomiędzy USA a Iranem najczęściej przytaczany jest mecz piłkarski mistrzostw świata w piłce nożnej w 1998 roku pomiędzy ich reprezentacjami. Wcześniej jednak doszło do innego, może nawet bardziej istotnego wydarzenia, jakim była wizyta amerykańskiej drużyny zapaśniczej w Iranie i jej udział w turnieju Takhti[272]. Walnie przyczyniła się do tego amerykańska organizacja pozarządowa Search for Common Ground działająca na rzecz zbliżenia pomiędzy dwoma państwami[273]. Warto dodać, że turniej ten był bardzo popularny w Iranie – był transmitowany przez narodową telewizję

---

[268] *Case Study: Iran and the United States*, http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-martinmilinski.pdf [dostęp: 26.08.2015].

[269] W październiku 1997 r. za pośrednictwem ambasady Szwajcarii w Teheranie wysłano propozycję spotkania bez warunków wstępnych, które miałoby się odbyć we wskazanym miejscu w Iranie i w którym mieliby wziąć udział trzej wysoko postawieni przedstawiciele USA. Z kolei w maju 1998 r. podczas wizyty w Arabii Saudyjskiej wiceprezydent USA Al Gore poprosił księcia Abdullaha o zorganizowanie bezpośrednich rozmów pomiędzy Teheranem a Waszyngtonem. Międzyrządowe kontakty były utrzymywane, ale w środowisku multilateralnym, np. w ONZ. L. Kriesberg, *Realizing Peace. A Constructive Conflict Approach*, Oxford 2015, s. 167.

[270] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy between the United States and Iran*, „Diplomacy & Statecraft" 2001, vol. 12, no. 1, s. 89–90.

[271] S. Pietrzykowski, *Sport jako alternatywne narzędzie dyplomacji na przykładzie relacji amerykańsko-irańskich po 1979 roku*, „Dzieje Najnowsze" 2017, t. 49, nr 3, s. 249.

[272] Była to pierwsza amerykańska delegacja w Iranie od 1979 r. J. Goldberg, *Sporting Diplomacy*…, s. 68.

[273] C. Hauss, *Comparative Politics. Domestic Responses to Global Challenges*, Stanford 2015, s. 383; D. Kessler, *The Citizens' Affair: Sports and Tourism in Post-1998 United States-Iran Relations*, „Stanford Journal of International Relations" 2009, vol. XI, no. 1, s. 41.

i budził duże zainteresowanie[274], gdyż zapasy stanowią w Iranie jeden ze sportów narodowych.

Podczas turnieju Amerykanie byli bardzo dobrze odbierani przez publiczność i trudno było dostrzec z jej strony jakąkolwiek wrogość. Pojawiały się przy tym wzajemne gesty dobrej woli, gdy przykładowo jeden z amerykańskich zawodników, Zeke Jones, pomachał miniaturową flagą Iranu, w odpowiedzi na co widzowie zaczęli skandować: „Ameryka, Ameryka!". Symboliczny był też serdeczny, przedłużony uścisk po walce Melvina Douglasa i Abbasa Jadidiego[275]. Co więcej, z trybun rozlegały się też okrzyki popierające prezydenta Chatamiego w chwili, gdy w hali pojawił się konserwatywny polityk Ali Akbar Nategh Nuri. Wskazywało to na głęboką przemianę nastawienia tradycyjnie antyamerykańskiej opinii publicznej w Iranie. Wydaje się, że dostrzegła to administracja amerykańska, prezydent Clinton przyjął bowiem drużynę zapaśników po jej powrocie do USA, a także zachęcał innych Amerykanów do uczestniczenia w wymianach z Iranem[276].

W sytuacji tej można zidentyfikować pewien mechanizm odnoszący się do wykorzystywania dyplomacji sportowej przez państwa, którym zależy na poprawie wzajemnych stosunków. W warunkach niesprzyjających nawiązaniu otwartego dialogu lub je wykluczających za gest inicjujący zbliżenie może posłużyć wystosowanie przez federację sportową zaproszenia do towarzyskiej rywalizacji sportowej. W tym wypadku widoczne było ponadto pozytywne nastawienie do ewentualnej zmiany w stosunkach politycznych społeczeństwa Iranu. Trzeba też podkreślić, że kontakt taki nie byłby możliwy (o czym świadczą wcześniejsze nieudane inicjatywy) bez pojawienia się bardziej skorego do dialogu ze Stanami Zjednoczonymi prezydenta Chatamiego oraz bardziej otwartego względem Iranu stanowiska prezydenta Clintona.

W kwietniu 1998 roku doszło do wizyty w USA reprezentacji Iranu w zapasach przy okazji odbywającego się tam Pucharu Świata. Nie była to więc wymiana tożsama z opisaną powyżej, aczkolwiek na uwagę zasługuje to, że Amerykanie nie odwzajemnili gościnności Irańczyków i wjeżdżający na teren USA irańscy zapaśnicy przeszli na lotnisku dwugodzinną kontrolę bezpieczeństwa, która została bardzo negatywnie odebrana w Iranie. Aby załagodzić powstałe napięcie, Biały Dom zaprosił Irańczyków na specjalne zwiedzanie Muzeum Powietrza i Przestrzeni Instytutu Smithsoniańskiego prowadzone przez biegłą w języku perskim amerykańską Sekretarz Zdrowia i Opieki Społecznej Donnę Shalalę, rozgoryczeni Irańczycy odrzucili jednak tę propozycję. Mimo urazy udało się przekonać irańskich

---

[274] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran during the George W. Bush Era*, Berlin 2012, s. 91.

[275] D. Kessler, *The Citizens' Affair*…, s. 41–42.

[276] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…, s. 98–99.

zapaśników do wzięcia udziału w odbywających się w Nowym Jorku w lipcu 1998 roku Igrzyskach Dobrej Woli (*Goodwill Games*), po wcześniejszym ustaleniu, że zawodnikom nie będą pobierane odciski palców na granicy. Także i tym razem doszło do kontrowersji, jako że w trakcie zawodów grupa emigrantów irańskich wykrzykiwała hasła skierowane przeciwko rządowi irańskiemu. Pomijając jednak ten incydent, drużyna Iranu pozytywnie odebrała wizytę, mówiono nawet o „otwarciu dialogu"[277]. Należy tutaj podkreślić, że stosunki Iranu i USA wciąż były bardzo „delikatne" i „wrażliwe". Incydent na lotnisku, który wynikał z amerykańskich procedur, mógł zatem zniweczyć powolnie budowane zbliżenie. Pobieranie odcisków palców kojarzy się bowiem z takim traktowaniem przestępców i chociaż dzisiaj w epoce globalnego zagrożenia terrorystycznego sytuacja ta uległa zmianie, trzeba pamiętać, że pod koniec lat dziewięćdziesiątych realia były zgoła inne. Wydaje się jednak, że zdarzenie to nie zaprzepaściło wcześniejszych starań obu stron.

Na uwagę w kontekście roli sportu w rozwoju relacji amerykańsko-irańskich zasługuje także wspomniany mecz piłkarski z rozgrywanych we Francji w 1998 roku mistrzostw świata, do którego doszło nie w sposób zamierzony, ale w wyniku losowania grup turnieju. Po zakwalifikowaniu się Iranu do mistrzostw wybuchły na tym tle spory wewnętrzne, z których zwycięską ręką wyszli zwolennicy prezydenta Chatamiego. Ustalono wtedy, że udział w mundialu będzie okazją do zmiany międzynarodowego wizerunku tego państwa. Zawodnicy mieli przystępować do rywalizacji schludni, dokładnie ogoleni oraz mieli wręczać przeciwnikom przed meczami bukiety kwiatów[278]. W zachowaniu tym można dostrzec ważną funkcję dyplomacji sportowej, to jest przezwyciężanie stereotypów – przez schludny wygląd i kulturalne zachowanie irańscy piłkarze mieli uderzać w utarte wyobrażenie Irańczyka jako „złośliwego i antyzachodniego wojownika"[279].

W związku z mającym się odbyć meczem USA–Iran służby dyplomatyczne obu państw podjęły próbę jego wykorzystania do poprawy wzajemnych relacji. Świadczyły o tym choćby wypowiedzi polityków – przykładowo amerykańska sekretarz stanu Madeleine Albright mówiła o chęci stworzenia „mapy drogowej prowadzącej do normalnych stosunków" oraz o dużym szacunku dla nauk moralnych islamu[280], natomiast Bill Clinton podkreślał, że Iran zmienia się na lepsze[281], a zbliżający się mecz piłkarski będzie „krokiem naprzód w celu zakończe-

---

[277] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran*…, s. 92–93; D. Kessler, *The Citizens' Affair*…, s. 42.

[278] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…, s. 99.

[279] D. Kessler, *The Citizens' Affair*…, s. 40.

[280] G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics*…, s. 107.

[281] L. Marlowe, *Iran and US Use Football to Score Diplomatic Goals*, „The Irish Times", 23.06.1998, http://www.irishtimes.com/news/iran-and-us-use-football-to-score-diplomatic-goals-1.165937 [dostęp: 18.08.2015].

nia napięcia pomiędzy narodami". Po meczu zaś pogratulował zespołowi Iranu[282]. W swoich oficjalnych wypowiedziach strona irańska była mniej otwarta, a gesty dobrej woli miały w jej wypadku bardziej subtelny charakter: dla każdego piłkarza irańskiego obecnego na boisku podczas rozpoczęcia spotkania przygotowano białą różę – symbol pokoju w Iranie[283]. Ponadto kwiaty, a także srebrna taca herbaciana zostały podarowane piłkarzom amerykańskim[284]. Przed meczem zawodnicy obu drużyn mieli być też poinstruowani, aby grali w sposób kulturalny[285].

Choć pozytywne nastawienie obu krajów do tego wydarzenia było wyraźnie widoczne, na drodze do osiągnięcia za jego sprawą jakiegokolwiek zbliżenia piętrzyły się rozliczne problemy. Pierwszym było choćby tylko to, że na potrzeby rozgrywek Iran został określony jako „Zespół B", a Stany Zjednoczone jako „Zespół A". Zgodnie z regulaminem FIFA podczas przedmeczowego uściśnięcia dłoni zespół B podchodzi do zespołu A. Tymczasem irański Najwyższy Przywódca Ali Chamenei zakazał drużynie podchodzenia do Amerykanów. Po negocjacjach prowadzonych przez obsługującego mecz z ramienia FIFA, a urodzonego w Iranie Mehrdada Masoudiego, udało się ustalić, że to Amerykanie podejdą do Irańczyków w celu przywitania. Pojawił się także problem z antyirańską organizacją Mujahedin Khalq. Kupiła ona siedem tysięcy biletów na ów odbywający się w Lyonie mecz i planowała zorganizować w jego trakcie protest. W związku z tym organizatorzy poinstruowali realizatorów transmisji, aby nie pokazywali zajmowanych przez jej wysłanników części trybun[286]. Ostatecznie członkowie organizacji w połowie meczu założyli koszulki i wyjęli flagi w kolorach żółtym i białym, aby zademonstrować, że opozycja irańska wciąż żyje, doprowadzając nawet do chwilowego przerwania meczu[287].

Pomimo tych kłopotów mecz przebiegał w sposób przyjacielski i był pełen pokojowej symboliki. Poza wspomnianą wcześniej wymianą prezentów i wręczeniem przez Irańczyków kwiatów Amerykanom wyjątkowo długo trwały uściski dłoni między zawodnikami przed meczem. Co więcej, obie drużyny zamiast oddzielnie, zapozowały do pamiątkowego zdjęcia wspólnie, obejmując się wzajemnie[288].

---

[282] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…, s. 99.

[283] N. Billingham, *98: The Most Politically Charged Game in World Cup History*, FourFourTwo, 6.06.2014, http://www.fourfourtwo.com/features/98-most-politically-charged-game-world-cup-history#X4Hgu7CXPiXYus4j.99 [dostęp: 18.08.2015].

[284] L. Marlowe, *Iran and US*…; G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics*…, s. 108.

[285] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…

[286] N. Billingham, *98: The Most Politically Charged*…

[287] S. Abooali, *Wrestling with Diplomacy: The United States and Iran*, [w:] *Case Studies*…, s. 137.

[288] L. Marlowe, *Iran and US*…; G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics*…, s. 108.

Po meczu nastąpiła tradycyjna wymiana koszulek. Oba zespoły otrzymały też nagrodę *fair play* przyznaną przez FIFA w lutym 1999 roku[289]. Wszystko to w dużym stopniu wynikało zapewne z instrukcji, jakie zawodnicy otrzymali od swoich władz, jednak można tu dostrzec także wpływ samych sportowców na pokojową symbolikę widowiska. Jak powiedział jeden z amerykańskich zawodników Eric Wynalda, mecz był „wspaniałą szansą, aby piłka nożna zbliżyła dwa narody", i dodał: „pomiędzy dwoma państwami istnieją oczywiste różnice polityczne, ale jako dyplomaci sportu możemy wyjść i pokazać, że są ważniejsze rzeczy, jak stosunki międzyludzkie"[290].

Jeżeli chodzi o wynik meczu, był on korzystny dla Iranu, którego reprezentacja wygrała 2:1. Było to pierwsze w historii tego państwa zwycięstwo w finałach mistrzostw świata w piłce nożnej. Zostało odebrane z wielką radością, podobnie jak wcześniej awans do finałów mistrzostw świata po pokonaniu Australii[291]. Irańczycy nie eksponowali jednak swojej wyższości nad Amerykanami, a raczej „nowy wizerunek" i „powrót do normalności". Warto zauważyć, że irańscy politycy starali się w dyskretny sposób wykorzystywać zwycięstwo sportowe, aby wzmacniać pojednanie. Chatami mówił o zwycięstwie jedności narodowej wszystkich Irańczyków bez względu na ich poglądy polityczne oraz o konieczności nauczenia się tolerancji względem innych, pomimo różnic[292]. I dodawał skromnie w kontekście meczu, że „oczywiście przyjemniej jest, kiedy wynik ciężkiej pracy jest zwycięski". Zgoła inne stanowisko prezentował natomiast ajatollah Ali Chamenei, który stwierdził, że zwycięstwo ma związek z rewolucją i wojną przeciwko Irakowi, a zaraz po meczu oznajmił: „dziś, ponownie, silny i arogancki przeciwnik poczuł gorzki smak porażki w starciu z nami"[293]. Jednak nawet tego rodzaju sądy konserwatywnych przywódców irańskich nie podważyły dyplomatycznego sukcesu związanego z meczem, jako że dominowały wypowiedzi utrzymane w duchu oświadczenia prezydenta Chatamiego. Podobny ton miały też wypowiedzi przedstawicieli administracji amerykańskiej, choć i tak za najważniejsze działanie na rzecz zbliżenia należy uznać postawę samych piłkarzy.

Po meczu pojawiły się opinie, że uczynił on więcej dla naprawy relacji dwustronnych niż dekady dyplomacji[294] oraz miał wielki potencjał, jeśli chodzi o pro-

---

[289] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…, s. 99.

[290] S. Kianpour, *John Kerry, Iran and Football Diplomacy*, BBC News, 2.06.2014, http://www.bbc.com/news/blogs-echochambers-28114865 [dostęp: 18.08.2015].

[291] N. Billingham, *98: The Most Politically Charged*…

[292] G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics*…, s. 108.

[293] H.E. Chehabi, *Sports Diplomacy*…, s. 99–100. Warto nadmienić, że Chamenei niejednokrotnie wskazywał, iż postrzega sport jako narzędzie dyplomatyczne, które rozszerza miękką siłę Iranu. Y. Hovsepian-Bearce, *The Political Ideology of Ayatollah Khamenei. Out of the Mouth of the Supreme Leader of Iran*, Abingdon 2016, s. 137.

[294] N. Billingham, *98: The Most Politically Charged*…

cesy tranzycyjne w stosunkach amerykańsko-irańskich[295]. Szczególną uwagę zwracano na jego funkcję humanizowania drugiego państwa. Jeden z obserwatorów podkreślał, że dzięki meczowi „Amerykanie byli w stanie dostrzec w Irańczykach fanów sportu i ludzi zamiast terrorystów"[296]. W głosach tych słyszalny jest typowy dla dyplomacji publicznej i zarazem dyplomacji sportowej wpływ poszczególnych wydarzeń czy działań przede wszystkim na społeczeństwa. W kontekście wykorzystywania sportu do aranżowania zbliżenia pomiędzy wrogimi sobie państwami element humanizowania wydaje się szczególnie istotny, często dochodzi bowiem do sytuacji, w której na skutek działalności informacyjnej rządów społeczeństwo wrogiego państwa jest przez wiele lat dehumanizowane i wówczas trudno jest przywódcom politycznym dokonać nagłego zwrotu w polityce względem niego. Wtedy też otwiera się pole do bardziej technicznej współpracy w celu przetarcia szlaku dla zbliżenia politycznego – w tym wypadku poprzez sport.

Opisany wyżej mecz piłkarski można traktować jako swego rodzaju moment przełomowy, jeżeli chodzi o amerykańsko-irańską dyplomację sportową, podobnie jak wcześniejszą wizytę amerykańskich zapaśników w Iranie. Obydwa wydarzenia w pewnym sensie stworzyły podwaliny pod kolejne wymiany sportowe. I tak w 2000 roku zorganizowano w Pasadenie w USA towarzyskie spotkanie w piłkę nożną pomiędzy reprezentacjami USA i Iranu[297]. Lokalizacja meczu w sąsiedztwie Los Angeles była nieprzypadkowa, gdyż w mieście tym mieszka największa populacja Irańczyków poza Iranem. Przed spotkaniem doszło oczywiście – jak zawsze w tego typu sytuacjach – do szeregu ustaleń dotyczących kwestii bezpieczeństwa czy przekraczania granicy, a w rozmowach na ten temat uczestniczyli przedstawiciele obu federacji piłkarskich[298]. Wymiany sportowe wymagają szerokich negocjacji, których prowadzenie jest bardzo utrudnione przy braku stosunków dyplomatycznych między danymi państwami. Bardzo cenne jest wtedy pośrednictwo federacji sportowych, które dodatkowo zabezpiecza zaangażowane państwa przed „utratą twarzy" w razie fiaska całego przedsięwzięcia, z czym mieliśmy już do czynienia przy okazji wcześniej rozpatrywanych kazusów.

Mecz w Pasadenie zakończył się remisem 1:1[299]. Poza spotkaniem na poziomie reprezentacyjnym drużyna Iranu rozegrała także serię meczów przeciwko drużynom klubowym[300], zatem wymianę tę powinno się raczej rozpatrywać jako serię

---

[295] G. Amado, R. Amato, *Some Distinctive Characteristics*…, s. 105.

[296] D. Kessler, *The Citizens' Affair*…, s. 42.

[297] N. Billingham, *98: The Most Politically Charged*…

[298] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran*…, s. 94.

[299] *Iran Mulls Football Diplomacy*, „The Oman Observer", 4.10.2013, http://omanobserver.om/iran-mulls-football-diplomacy/ [dostęp: 19.08.2015].

[300] S. Khanlari, *Sport, in the Name of Iranian-US Diplomacy*, Your Middle East, 3.06.2014, http://www.yourmiddleeast.com/culture/sport-in-the-name-of-iranianus-diplomacy_24809 [dostęp: 19.08.2015].

spotkań niż jako pojedynczy mecz, aczkolwiek największe znaczenie miało oczywiście spotkanie na poziomie reprezentacji. Było ono odbierane jako sukces w kontekście dyplomatycznym, jednak bynajmniej nie odbiło się szerokim echem wśród społeczeństw obu państw. W Iranie mecz nie był nawet transmitowany w obawie przed antyrządowymi manifestacjami. Ponadto twierdzi się, że ewentualne płynące z niego korzyści w kontekście dyplomacji publicznej zostały zaprzepaszczone w związku z wydarzeniami z 11 września 2001 roku, czego potwierdzeniem jest choćby fakt, że nie doszło do planowanego wcześniej meczu rewanżowego[301].

W pierwszej dekadzie XXI wieku proces zbliżenia pomiędzy Iranem a USA gwałtownie wyhamował. George W. Bush w 2002 roku zaliczył Iran obok Iraku i Korei Północnej do „Osi Zła", a szanse na polityczne zbliżenie obu państw zmalały po wyborze na prezydenta Iranu konserwatywnego Mahmuda Ahmadineżada w 2005 roku[302]. Było to widoczne także na polu wymian sportowych, aczkolwiek nie zostały one zakończone. Administracja George'a W. Busha kontynuowała bowiem chociażby rozpoczętą w trakcie kadencji Clintona serię wymian zapaśniczych, a pięć z siedmiu wizyt drużyny amerykańskiej w Iranie było sponsorowanych przez rząd. Jeżeli chodzi o piłkę nożną, w 2004 roku amerykańska drużyna Los Angeles Galaxy zaprosiła reprezentację Iranu do zagrania meczu towarzyskiego. Negocjacje były już bardzo zaawansowane, jednak pojawił się w nich impas na tle pobierania od zawodników na granicy odcisków palców, wskutek czego do meczu nie doszło. W późniejszym okresie podejmowano kolejne inicjatywy odnośnie organizacji meczów towarzyskich pomiędzy drużynami klubowymi z obu państw, ale z tego samego powodu za każdym razem kończyły się one niepowodzeniem. Nieudane próby zorganizowania wymian sportowych dotyczyły też innych dyscyplin, takich jak kajakarstwo[303]. Udało się natomiast nawiązać kontakty w tenisie stołowym i koszykówce – przykładowo w lipcu 2008 roku koszykarska reprezentacja Iranu odbyła treningi z zawodnikami ligi NBA w Salt Lake City[304]. Mimo że w pewnym stopniu zostały zahamowane, wymiany sportowe w tym okresie były najpopularniejszą formą dyplomacji kulturalnej Stanów Zjednoczonych względem Iranu. Do innych tego typu działań można zaliczyć starania amerykańskich uniwersytetów, aby pozyskać studentów z Iranu[305].

---

[301] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran*…, s. 95.

[302] Zob. *US-Iran Relations: A Brief Guide*, BBC, 24.11.2014, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24316661 [dostęp: 27.08.2015].

[303] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran*…, s. 95, 99–100.

[304] B. Baktiari, *Sports Diplomacy with Iran: Breaking Barriers, Bridging Differences*, „Huffington Post", 5.09.2014, http://www.huffingtonpost.com/bahman-baktiari/sports-diplomacy-with-iran_b_5772374.html [dostęp: 26.08.2015].

[305] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran*…, s. 26, M.S. Rahman, S. Parvez, *Taming the Persians: US Public Diplomacy and Iran*, „Jindal Journal of International Affairs" 2011, vol. 1, no. 1, s. 35.

Ten stan rzeczy utrzymywał się także po objęciu prezydentury w Stanach Zjednoczonych przez Baracka Obamę. Dalej dochodziło bowiem do pewnych wymian sportowych, jednak pojawiały się także problemy przy ich organizacji. Przykładowo amerykańskim zawodniczkom badmintona podróżującym do Iranu na zawody w 2009 roku odmówiono wiz[306]. Nie przekładało się to, jak się zdaje, bezpośrednio na antypatie między zwykłymi ludźmi z obu państw. Świadczą o tym takie sytuacje jak ta z igrzysk w Londynie w 2012 roku, gdy świat obiegły zdjęcia obejmujących się zapaśników irańskiego i amerykańskiego podczas dekoracji medalowej[307]. Pewną intensyfikację wymian sportowych oraz ogólnie dyplomacji publicznej na linii USA–Iran można było natomiast dostrzec po objęciu prezydentury w Iranie przez Hasana Rouhaniego w 2013 roku[308]. Polityk ten doprowadził zresztą także do częściowego politycznego otwarcia Iranu na USA, np. jego wizyta w siedzibie ONZ we wrześniu 2013 roku została zwieńczona rozmową telefoniczną z prezydentem Barackiem Obamą, co oceniano jako „potencjalny początek nowych stosunków pomiędzy Iranem a Stanami Zjednoczonymi"[309].

Jeśli chodzi o intensyfikację wymian sportowych w tym okresie, już w 2013 roku państwa takie jak Iran, Rosja i Stany Zjednoczone wzięły udział w historycznym wydarzeniu zapaśniczym w nowojorskiej Grand Central Station. W marcu 2014 roku Iran rywalizował w Pucharze Świata w Los Angeles, w czerwcu w turnieju w zapasach w stylu greko-romańskim *Curby Cup*, natomiast w sierpniu na zaproszenie amerykańskiej federacji siatkarskiej USA Volleyball reprezentacja Iranu rozegrała w USA cztery mecze towarzyskie. Wymagało to koordynacji i negocjacji z wieloma stronami, co miało przełamać szereg barier pomiędzy Iranem a USA[310]. Dochodziło także do wymian w podnoszeniu ciężarów czy piłce wodnej[311]. Po rozgrywanym zaś w Teheranie Pucharze Świata w zapasach greko-romańskich członkowie amerykańskiej delegacji mówili o bardzo

---

[306] J. Asgharirad, *U.S. Diplomacy towards Iran…*, s. 99–100.

[307] *Touching Photo of American and Iranian Embracing after Wrestling Match Hailed as True Spirit of the Olympic Games*, „Daily Mail online", 14.08.2012, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2188298/Olympic-wrestling-2012-Photo-shows-Iranian--American-athletes-embracing.html [dostęp: 7.12.2016].

[308] S. Abooali, *Wrestling with Diplomacy…*, s. 145.

[309] S. Maloney, *The Rouhani Tsunami: A Presidential Phone Call Offers Another Iranian Surprise*, 28.09.2013, http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2013/09/27-iran-us-make-history-rouhani-unga [dostęp: 27.08.2015].

[310] B. Baktiari, *Sports Diplomacy with Iran…*; B. Slavin, *Wrestling's Curby Cup Next Move in US-Iran Sports Diplomacy*, „Al-Monitor", 15.06.2015, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/06/iran-us-sports-diplomacy-wrestling-curby-cup.html#ixzz3jA7qDPuD [dostęp: 18.08.2015].

[311] G. Wiseman, *Isolate or Engage. Adversarial States, US Foreign Policy, and Public Diplomacy*, Stanford 2015, s. 186.

pozytywnym przyjęciu przez Irańczyków[312]. Wciąż jednak zdarzało się, że różne inicjatywy nie dochodziły do skutku, jak np. w związku z próbą organizacji kolejnego meczu piłkarskiego między Iranem a USA[313].

Wydaje się, że bardzo istotny wpływ na rozwój dyplomacji sportowej i kontaktów pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Iranem miało to, kto akurat sprawował władzę w Iranie. I tak wymiany sportowe rozpoczęły się za rządów Chatamiego, potem zaś doszło do ich ograniczenia, kiedy władzę objął Ahmadineżad. Po wygraniu wyborów przez Rouhaniego znów można było zaobserwować pewną intensyfikację dyplomacji sportowej pomiędzy obu państwami. Oczywiście jeśli chodzi o prezydentów amerykańskich, w tym okresie Clinton uchodził za bardziej otwartego na dialog niż Bush, jednak w tym wypadku zależność pomiędzy osobą sprawującą urząd prezydenta a intensywnością wymian sportowych nie była aż tak wyraźna. Otwarcie obu państw w okresie rządów Obamy i Rouhaniego, jak wiadomo, zwieńczyło podpisanie w 2015 roku tzw. układu atomowego, stanowiącego wielki przełom jeśli chodzi o stosunki dwustronne. Sytuacja zmieniła się jednak dramatycznie po tym, jak władzę w USA objął Donald Trump. W pierwszych dniach swojej prezydentury Trump wprowadził zakaz podróży do USA obywateli siedmiu państw, w tym Iranu. Przełożyło się to także na kontakty sportowe pomiędzy państwami, gdyż 3 lutego 2017 roku Iran zakazał wjazdu na swoje terytorium drużynie amerykańskich zapaśników, którzy mieli wziąć udział w Pucharze Świata w stylu wolnym w Kermansah[314].

Warto w tym miejscu zastanowić się nad doborem dyscyplin sportowych, które zostały wykorzystane do prowadzenia amerykańsko-irańskiej dyplomacji sportowej. Najważniejszymi z nich były zapasy i piłka nożna. Według Houchanga Chechabiego idealnie się do tego nadawały, ponieważ w zapasach w stylu wolnym oba narody należały do najlepszych na świecie, podczas gdy w piłce nożnej oba były stosunkowo słabe. Sytuacja taka gwarantowała, że nie dojdzie do upokarzającej porażki żadnej ze stron. Mimo że w Iranie tradycyjnie popularne były zapasy i to ten sport był preferowany przez Islamską Radę Rewolucyjną, w sposób niekontrolowany popularność zyskiwała też piłka nożna. Tymczasem w USA piłka nożna popularnością ustępuje znacznie futbolowi amerykańskiemu, baseballowi czy koszykówce, natomiast zapasy, mimo że są uprawiane przez wielu młodych ludzi, nie są sportem popularnym wśród kibiców[315]. Wykorzystano także inne

---

[312] S. Abooali, *Wrestling with Diplomacy*…, s. 147.

[313] *Iran Mulls Football*…

[314] *Iran Bans U.S. Wrestlers from Entering Country for Meet*, NBC Sport, 3.02.2017, http://olympics.nbcsports.com/2017/02/03/iran-bans-usa-wrestling-meet/ [dostęp: 3.02.2017].

[315] H.E. Chehabi, *Sport Diplomacy between the United States and Iran*, [w:] *Diplomacy. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 244.

dyscypliny, wydaje się jednak, że ich dyplomatyczne znaczenie było mniejsze. Jeśli chodzi o specyfikę wymian sportowych Iran–USA, dużą rolę grała w nich cała otoczka owych kontaktów, jak np. wymiany uprzejmości czy kwestie związane z przekraczaniem granic. Ponadto często były to inicjatywy oddolne bądź wynikały z losowania, a wtedy trudno mówić o celowym doborze „odpowiednich" dyscyplin sportowych.

2.10. Konkluzje

W niniejszym rozdziale badaniu poddanych zostało dziesięć kazusów dotyczących dyplomacji sportowej stanowiącej narzędzie kształtowania pozytywnych stosunków z innymi państwami o pierwotnie negatywnych relacjach. Pozwoliło to na sformułowanie szeregu wniosków. Przede wszystkim w niemal wszystkich wypadkach można było zauważyć, że szczególnym walorem sportu jako narzędzia kształtowania pozytywnych stosunków międzynarodowych była jego pozorna apolityczność. Obecnie mało kto kwestionuje polityczność sportu, jednakże jest to dziedzina aktywności, która nie jest wprost utożsamiana z polityką. W związku z tym kontakty sportowe stanowiły dla poszczególnych państw zainteresowanych zbliżeniem narzędzie bardzo bezpieczne, i to pod kilkoma względami. Po pierwsze, łatwiej było zainicjować kontakt sportowy niż chociażby dyplomatyczny, gdyż w razie fiaska takiej inicjatywy nie oznaczało to automatycznej utraty prestiżu przez państwo inicjujące. Po drugie, niekiedy zbliżenie pomiędzy państwami było utrudnione w związku z uwarunkowaniami zewnętrznymi, takimi jak sojusz jednego z nich z państwem trzecim, które z kolei pozostawało w konflikcie z drugim z państw zaangażowanych w dyplomację sportową. Pozorna apolityczność w tym kontekście oznacza, że nawiązanie kontaktu pomiędzy państwami nie musi automatycznie oznaczać protestu ze strony takiego państwa trzeciego, chodzi bowiem „tylko" o sport. Po trzecie, analizowany tutaj typ dyplomacji sportowej, tak jak każdy przejaw dyplomacji publicznej, jest skierowany nie tylko do elit, ale także, a może przede wszystkim, do społeczeństw poszczególnych państw. Co istotne, społeczeństwa wrogich państw bywają poddawane wieloletniej indoktrynacji związanej z ukazywaniem drugiego z państw jako wroga. Często wiązało się to z dehumanizacją jego obywateli. Ewentualna zmiana kształtu stosunków dwustronnych mogła więc stanowić wielki przełom, toteż zazwyczaj konieczne było przeprowadzenie kampanii przygotowującej społeczeństwo do takiej zmiany. Także i pod tym względem wymiany sportowe stanowiły zatem bezpieczniejsze narzędzie inicjowania takiej zmiany niż działania typowo polityczne. Co więcej, sport jako narzędzie dyplomacji jest nie tylko bezpieczny, ale cieszy się on również wielką popularnością wśród społeczeństw.

Biorąc pod uwagę powyższe wyszczególnienie, należy stwierdzić, że hipoteza zakładająca, że sport może stanowić użyteczne narzędzie kształtowania stosunków pomiędzy państwami przez stwarzanie odpowiednich okoliczności, została potwierdzona. Nie oznacza to, że inicjatywy z zakresu dyplomacji sportowej związanej z chęcią zbliżenia państw o napiętych lub wrogich stosunkach dwustronnych zawsze są skuteczne. Wręcz przeciwnie, analiza poszczególnych studiów przypadku sugeruje raczej ich nieskuteczność, jeśli chodzi o kształtowanie długofalowych relacji dwustronnych. Owa hipotetyczna użyteczność dyplomacji sportowej odnosi się bowiem do czego innego. Chodzi o stwarzanie okoliczności, możliwości do nawiązania kontaktu. Tymczasem to, czy zostanie ono rozwinięte w bardziej trwałe zbliżenie, uzależnione jest od wielu czynników, takich jak autentyczna wola elit politycznych w obu zainteresowanych państwach, aby do tego doszło, czy nastroje społeczne. Nie zmienia to jednak faktu, że w sytuacjach napiętych lub wrogich relacji dyplomacja sportowa, podobnie jak inne formy dyplomacji publicznej, stanowić może zapoczątkowanie procesu politycznego zbliżenia, tak jak w wypadku dyplomacji pingpongowej pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi.

Nawiązując do zagadnienia społeczeństw poszczególnych państw jako celów prowadzenia dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie międzynarodowe, należy także zwrócić uwagę na kwestię związaną z użytecznością sportu jako narzędzia do sondowania gotowości danego społeczeństwa do planowanego przez elity polityczne przełomu w stosunkach dwustronnych. Zorganizowanie wymiany sportowej z jednej strony jest narzędziem rysowania obrazu drugiego państwa i jego mieszkańców jako nie tak wrogich, jak pierwotnie twierdzono, z drugiej zaś pozwala stronom na sprawdzenie reakcji własnych społeczeństw na kontakt z obywatelami takiego państwa. Dzięki temu można w sposób empiryczny sprawdzić, czy także dalsze kroki polityczne zostałyby zaakceptowane. Jeśli bowiem sportowcy z drugiego państwa zostaną przyjęci przez lokalnych kibiców w sposób przyjazny, można domniemywać, że kontakt i w innych dziedzinach życia, w tym dyplomatyczny, zostanie przez takie społeczeństwo zaakceptowany. Pod tym względem dyplomacja sportowa stanowi narzędzie zarówno polityki zagranicznej, jak i wewnętrznej – dotyczącej kształtowania postaw wśród własnego społeczeństwa. Jest to swoista egzemplifikacja podjętego w rozdziale pierwszym zagadnienia wewnętrznego wymiaru dyplomacji publicznej związanego z interakcjami z krajową publicznością. Mimo że tak pojmowana dyplomacja sportowa dotyczyła przede wszystkim komunikowania na zewnątrz, jej użyteczność polegała także na wpływaniu na własne społeczeństwo bądź badaniu jego nastrojów.

Ważne spostrzeżenie dotyczy też aktorów analizowanego tutaj typu dyplomacji sportowej. Już samo jej określenie jako „środka kształtowania pozytywnych stosunków z innymi państwami" sugeruje, że są one prowadzone właśnie przez rządy, ewentualnie przez inne instytucje państwowe. Okazuje się jednak, że rządy należy co prawda traktować jako podmioty takiej dyplomacji sportowej, ale wcale niekoniecznie muszą być one w tego typu działania bezpośrednio zaanga-

żowane. Odnotowano bowiem przypadki, w których kontakty sportowe aranżowane były w sposób oddolny. Niekiedy wynikały one z partykularnych celów, jak wtedy gdy danej drużynie zależało na rozgrywaniu meczów towarzyskich, aby pozyskać utalentowanych zawodników z innego państwa. Zdarzało się także, że organizacje pozarządowe w ramach realizowanej przez siebie misji społecznej dążyły do nawiązania wymian sportowych. Czasem zaś to władze państwowe, jeśli nie chciały być bezpośrednio łączone z daną inicjatywą dyplomatyczną, niejako cedowały realizację wymiany na podmiot niepaństwowy. Należy co prawda mieć na względzie, że zwykle zaangażowanie rządowe było przy tego rodzaju dyplomacji dominujące, nie była to wszakże jedyna forma jej prowadzenia. Sytuuje ją to w kategoriach nowej dyplomacji publicznej, która jak wskazano wcześniej, nie musi być prowadzona bezpośrednio przez państwa, a w wypadku typowo oddolnych inicjatyw – na jej poziomie typu *people-to-people*. Ale nawet jeżeli to nie władze państwowe angażowały się bezpośrednio w inicjatywy z zakresu dyplomacji sportowej, to i tak korzystały one na ewentualnej poprawie stanu stosunków pomiędzy państwami. Z kolei jeśli nie były zainteresowane zbliżeniem pomiędzy narodami, mogły w skuteczny sposób blokować inicjatywę organizacji spotkań sportowych. Rządy państw należy więc traktować w kontekście dyplomacji sportowej rozumianej jako środek kształtowania stosunków międzynarodowych jako podmioty dominujące, jednak z całą pewnością nie jedyne.

Trzeba także zauważyć, że dyplomacja sportowa traktowana jako narzędzie kształtowania pozytywnych stosunków z innymi państwami stanowi jedną z emanacji dyplomacji publicznej. Sport jako zasób miękkiej siły jest tutaj wykorzystywany, aby komunikować społeczeństwom innych państw, ale też ich elitom politycznym, konkretne treści związane np. z chęcią poprawy wzajemnych stosunków lub ich dalszego zacieśniania. W zamierzeniu ma to wpłynąć na oficjalną linię polityczną takiego państwa. Jednocześnie kontakty takie mają charakter symetryczny i dwustronny, jako że odbiór wymiany sportowej przez społeczeństwo drugiego państwa stanowi w tym wypadku informację zwrotną.

Druga główna hipoteza weryfikowana w niniejszej części opracowania zakładała, że nie istnieje bezpośrednia korelacja pomiędzy rodzajem sportu wykorzystanym w ramach dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw a jej skutecznością. Hipoteza ta została poddana weryfikacji ze względu na to, że bardzo wielu autorów badających poszczególne przypadki dyplomacji sportowej zwracało uwagę na trafność decyzji bądź jej brak, jeśli chodzi o wybór dyscypliny sportowej, której dotyczyły wymiany sportowe. Spostrzeżenia w tym zakresie okazały się jednak bardzo zróżnicowane. Zwraca się bowiem uwagę na walory zarówno kontaktów w sportach popularnych w obu zaangażowanych państwach (ze względu na chęć wzbudzenia zainteresowania społeczeństw), jak i kontaktów w sportach bardziej niszowych (ze względu na chęć uniknięcia eksponowania kontaktu sportowego, aby nie rozdrażnić niepotrzebnie innych aktorów, dla których zbliżenie dwóch zainteresowanych państw było niekorzystne). Ponadto podejmowane były kwestie

sportów, w których oba zaangażowane państwa były silne bądź tylko jedno z nich osiągało w nim sukcesy. Pojawiały się głosy, że kontakt w sporcie, w którym oba zaangażowane państwa są silne (a często wiąże się to z popularnością takiego sportu w poszczególnych państwach), może dodatkowo wzbudzać nastroje nacjonalistyczne. Dało się to zaobserwować na przykładzie wymian krykietowych pomiędzy Indiami a Pakistanem, przy okazji których podkreślano, że najlepsze dla dyplomatycznego efektu kontaktów sportowych byłyby jak najbardziej wyrównane wyniki, czego oczywiście na ogół nie da się przewidzieć. Biorąc to wszystko pod uwagę, trzeba stwierdzić, że wybór sportu, jakiego dotyczy dyplomacja sportowa, ma pewne znaczenie, jeśli chodzi o możliwości oddziaływania na poszczególne zainteresowane społeczeństwa, aczkolwiek nie istnieją uniwersalne zasady wyboru dyscypliny sportowej, o których można by powiedzieć, że maksymalizują szansę na sukces dyplomacji sportowej. Hipoteza w tym zakresie została zatem tylko częściowo potwierdzona. Należy jednak zaznaczyć, że specyfika pozytywnej dyplomacji sportowej pojmowanej jako narzędzie zbliżania państw często nie pozwala na swobodne wybieranie dyscypliny sportowej, której dotyczy kontakt. Przeważnie są to bowiem inicjatywy oddolne, mogą one wynikać z losowania w ramach międzynarodowej rywalizacji sportowej, a także ze zbiegu okoliczności, jak podczas dyplomacji pingpongowej, kiedy wykorzystano okoliczność kontaktu podczas mistrzostw świata właśnie w tenisie stołowym.

Największą trudność stanowiło oszacowanie, czy kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych pomiędzy zaangażowanymi państwami, gdyż ocena taka często ma charakter subiektywny. Ponadto niektóre przejawy dyplomacji sportowej miały charakter procesu lub były mocno rozciągniętą w czasie serią wydarzeń, co dodatkowo komplikowało jednoznaczną ocenę z racji ich zróżnicowanych efektów. Warto w tym miejscu podkreślić, że nawet jeśli dany przypadek dyplomacji sportowej nie doprowadził do trwałej poprawy stanu relacji politycznych pomiędzy państwami, to niekoniecznie świadczy to o jego nieskuteczności, gdyż mógł on być ukierunkowany na poprawę postrzegania danego państwa w społeczeństwie drugiego lub stworzenie okazji do kontaktu, co nie zawsze jest mierzalne, biorąc pod uwagę odleglejsze czasowo przypadki. Ocena ta ma zatem bardziej subiektywny charakter.

Poddane analizie przypadki dyplomacji sportowej w odniesieniu do wymienionych wcześniej zmiennych zostały przedstawione w tabeli 1.

Spośród analizowanych przypadków pozytywnej dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowania pozytywnych stosunków z innymi państwami najczęściej zaangażowanymi w tego typu instrumentalizację sportu państwami były Stany Zjednoczone, Związek Radziecki oraz Chińska Republika Ludowa i Korea Południowa. Wyniki dotyczące poszczególnych przejawów analizowanej w niniejszym rozdziale dyplomacji sportowej zobrazowane w tabeli 1 zostały posortowane, biorąc pod uwagę zaangażowane państwa, i przedstawione w tabeli 2.

Tabela 1. Porównanie przypadków dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki

	Kontakt sportowy potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych	Kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych	Ciągłość wymian zależna od bieżącego stanu stosunków politycznych	Istnienie formalnych porozumień sankcjonujących dyplomację sportową	Wymiany sportowe były specjalnie zaaranżowane	Czy przywiązywano wagę do zwycięstwa sportowego?
Dyplomacja pingpongowa Chiny–USA	+	+	Nie dotyczy	–	+	–
Dyplomacja krykietowa Indie–Pakistan	+/– (w zależności od przypadku)	+/–	+	–	+/– (w zależności od przypadku)	–
Dyplomacja futbolowa Turcja–Armenia	+	–	Nie dotyczy	–	–	–
Wymiany lekkoatletyczne USA–ZSRR	–	–	+	+	+	+
Wymiany koszykarskie USA–ZSRR	–	–	+	+	+	+
Dyplomacja baseballowa USA–Kuba	–	+/–	+	–	+	+

Tabela 1. cd.

	Kontakt sportowy potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych	Kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych	Ciągłość wymian zależna od bieżącego stanu stosunków politycznych	Istnienie formalnych porozumień sankcjonujących dyplomację sportową	Wymiany sportowe były specjalnie zaaranżowane	Czy przywiązywano wagę do zwycięstwa sportowego?
Dyplomacja hokejowa Kanada–ZSRR	–	+	Nie dotyczy	+	+	+
Dyplomacja tenisowa Chiny–Korea Południowa	+/–	+	Nie dotyczy	–	–	–
Dyplomacja sportowa Korea Północna–Korea Południowa	+/–	–	+/–	–	+/–	–
Dyplomacja sportowa Iran–Stany Zjednoczone	–	+/–	+	–	+/– (w zależności od przypadku)	–

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Porównanie przypadków dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki (z podziałem na państwa)

		Kontakt sportowy potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych	Kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych	Ciągłość wymian zależna od bieżącego stanu stosunków politycznych	Istnienie formalnych porozumień sankcjonujących dyplomację sportową	Wymiany sportowe były specjalnie zaaranżowane	Czy przywiązywano wagę do zwycięstwa sportowego?
USA	Dyplomacja pingpongowa z ChRL	+	+	Nie dotyczy	–	+	–
	Wymiany lekkoatletyczne z ZSRR	–	–	+	+	+	+
	Wymiany koszykarskie z ZSRR	–	–	+	+	+	+
	Dyplomacja baseballowa z Kubą	–	+/–	+	–	+	+
	Dyplomacja sportowa z Iranem	–	+/–	+	–	+/–	–

Tabela 2. cd.

		Kontakt sportowy potrzebny do nawiązania kontaktów politycznych	Kontakt sportowy wpłynął pozytywnie na stan stosunków politycznych	Ciągłość wymian zależna od bieżącego stanu stosunków politycznych	Istnienie formalnych porozumień sankcjo-nujących dyplomację sportową	Wymiany sportowe były specjalnie zaaranżowane	Czy przywią-zywano wagę do zwycięstwa sportowego?
ZSRR	Wymiany lekkoatletyczne z USA	–	–	+	+	+	+
	Wymiany koszykarskie z USA	–	–	+	+	+	+
	Dyplomacja hokejowa z Kanadą	–	+	Nie dotyczy	+	+	+
Chiny	Dyplomacja pingpongowa z USA	+	+	Nie dotyczy	–	+	–
	Dyplomacja tenisowa z Koreą Południową	+/–	+	Nie dotyczy	–	–	–
Pozostałe							
Indie	Dyplomacja krykietowa z Pakistanem	+/–	+/–	+	–	+/–	–

Pakistan	Dyplomacja krykietowa z Indiami	+/–	+/–	+	–	+/–	–
Turcja	Dyplomacja futbolowa z Armenią	+	–	Nie dotyczy	–	–	–
Armenia	Dyplomacja futbolowa z Turcją	+	–	Nie dotyczy	–	–	–
Kuba	Dyplomacja baseballowa z USA	–	+/–	+	–	+	+
Kanada	Dyplomacja hokejowa z ZSRR	–	+	Nie dotyczy	+	+	+
Korea Południowa	Dyplomacja tenisowa z ChRL	+/–	+	Nie dotyczy	–	–	–
	Dyplomacja sportowa z Koreą Północną	+/–	–	+/–	–	+/–	–
Korea Północna	Dyplomacja sportowa z Koreą Południową	+/–	–	+/–	–	+/–	–
Iran	Dyplomacja sportowa z USA	–	+/–	+	–	+/–	–

Źródło: opracowanie własne.

Poza powyższymi zmiennymi poszczególne przejawy dyplomacji sportowej o charakterze bilateralnym można także rozpatrywać z perspektywy tego, czy stanowiły one efekt oddolnych inicjatyw (ze strony organizacji społeczeństwa obywatelskiego), czy też odgórnych – inspirowanych przez rządy. Oczywiście w niektórych sytuacjach jednoznaczne zaklasyfikowanie poszczególnych inicjatyw było trudne, mogły one bowiem być inspirowane przez rządy, ale realizowane przez organizacje pozarządowe, którym powierzono to zadanie. Wówczas w zależności od rozłożenia akcentów były one klasyfikowane jako odgórne bądź pośrednie. Ponadto pojawiła się konieczność oddzielnego oceniania każdej ze stron poszczególnych wymian, gdyż niekiedy jedna ze stron działała na podstawie inicjatywy oddolnej, natomiast aktywność drugiej była w większym stopniu determinowana przez władze państwowe.

Tabela 3. Charakter inicjatyw związanych z dyplomacją sportową ukierunkowaną na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki

Wyszczególnienie	**Rodzaj inicjatywy**	
Dyplomacja pingpongowa Chiny–USA	Chiny – odgórna	USA – pośrednia
Dyplomacja krykietowa Indie–Pakistan	Indie – odgórna	Pakistan – odgórna
Dyplomacja futbolowa Turcja–Armenia	Turcja – odgórna	Armenia – odgórna
Dyplomacja lekkoatletyczna USA–ZSRR	USA – pośrednia	ZSRR – odgórna
Dyplomacja koszykarska USA–ZSRR	USA – pośrednia	ZSRR – odgórna
Dyplomacja baseballowa USA–Kuba	Kuba – odgórna	USA – oddolna
Dyplomacja hokejowa Kanada–ZSRR	Kanada – odgórna	ZSRR – odgórna
Dyplomacja tenisowa Chiny–Korea Południowa	Chiny – odgórna	Korea Południowa – odgórna
Dyplomacja sportowa Korea Północna–Korea Południowa	Korea Północna – odgórna	Korea Południowa – odgórna
Dyplomacja sportowa Iran–USA	Iran – oddolna	USA – oddolna

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki poszczególnych wymian zostały przyporządkowane także oddzielnie do najistotniejszych z perspektywy badania państw.

Tabela 4. Charakter inicjatyw związanych z dyplomacją sportową ukierunkowaną na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki (z podziałem na państwa)

Wyszczególnienie	USA	Chiny	ZSRR	Inne
Inicjatywy odgórne	0	2	3	9
Inicjatywy pośrednie	3	0	0	0
Inicjatywy oddolne	2	0	0	1

Źródło: opracowanie własne.

Analiza, której wyniki przedstawiono w tabelach 1–4, pozwoliła na wyróżnienie trzech modeli obrazujących charakterystyczne sposoby prowadzenia pozytywnej dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie pomiędzy państwami: amerykańskiego, radzieckiego i chińskiego.

Model amerykański charakteryzuje się aranżowaniem kontaktów sportowych zamiast wykorzystywania normalnie odbywającej się międzynarodowej rywalizacji sportowej oraz opieraniem wymian na nieformalnych, oddolnych relacjach – unika się formalnych porozumień międzypaństwowych, aczkolwiek z czasem Amerykanie zaczęli podpisywać porozumienia odnośnie wymian także z państwami swojej strefy wpływów, np. z Belgią i Luksemburgiem, chociaż było to przede wszystkim związane ze względami praktycznymi i koniecznością dzielenia kosztów wymian[316]. Zauważono ponadto, że jedyne przypadki formalnego sankcjonowania wymian sportowych spośród analizowanych kazusów dotyczyły kontaktów z ZSRR – świadczy to o przyjmowaniu w takich sytuacjach cech modelu radzieckiego. Co ciekawe jednak, mimo że formalne porozumienia nie były typowe dla amerykańskiej dyplomacji sportowej, to według jednej z notatek amerykańskich dotyczących wymian z ZSRR preferowano formalizację porozumień. Chodziło bowiem o uniknięcie sytuacji, w której kontrolowane przez rząd radziecki i partię komunistyczną organizacje miałyby bezpośredni kontakt z rzeczywiście prywatnymi organizacjami amerykańskimi, dostarczając ZSRR możliwości prowadzenia działań wywiadowczych i propagandowych poza kontrolą rządu amerykańskiego[317]. Przypadki dyplomacji sportowej z udziałem

[316] USNA, U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 9, *Department of State Airgram, To: Amembassy Brussels, From: Department of State, Subject: Educational and Cultural Exchange: New Educational Exchange Agreement with Belgium/Luxembourg and Funding Thereunder*, 8.11.1967.

[317] USNA, U.S. Information Agency, Office of Policy, Alphabetical Subject Files Containing Policy Guidance Records 1953–1969, 1969, 306 P311 21, *Laurence P. Dalcher, News Policy Note No. 15–62, Signing of New US–USSR Exchange Agreement*, 16.02.1962.

USA uwzględniały zarówno przypisywanie znaczenia do sportowych zwycięstw, jak i jego brak. Bardzo charakterystyczne było przy tym wykorzystywanie oddolnych narzędzi dyplomacji sportowej, gdyż wymiany sportowe z zasady nie były prowadzone w sposób bezpośredni przez amerykański rząd. Przy jego większym zaangażowaniu po prostu „zlecano" ich przeprowadzenie podmiotom niepaństwowym, chętnie korzystano także z zupełnie oddolnych inicjatyw.

Model radziecki różni się od amerykańskiego przede wszystkim formalizacją, jako że ZSRR konsekwentnie dążył do podpisywania stosownych dwustronnych porozumień sankcjonujących wymiany sportowe. Podobnie jak w modelu amerykańskim, w modelu radzieckim korzystano ze specjalnie aranżowanych wymian sportowych. Obok wymian dwustronnych Związek Radziecki wykorzystywał także relacje wielostronne, które nie zostały jednak uwzględnione w niniejszym badaniu – tyczy się to w szczególności relacji z państwami należącymi do radzieckiej strefy wpływów. Z wyjątkiem kontaktów z państwami Trzeciego Świata w Związku Radzieckim przypisywano duże znaczenie osiąganiu sportowych zwycięstw. Wymiany sportowe były prowadzone w sposób odgórny – za sprawą agencji o statusie rządowym.

W **modelu chińskim** na szczególną uwagę zasługuje nieprzywiązywanie wagi do sportowych zwycięstw, które miały znaczenie drugorzędne lub nie miały go w ogóle. Dochodziło nawet niekiedy do takich sytuacji, jak poddawanie meczów w imię celu dyplomatycznego. Nie zawierano formalnych porozumień sankcjonujących wymiany. Podobnie jak w wypadku Związku Radzieckiego wymiany sportowe miały charakter inicjatyw odgórnych, co wydaje się typowe dla tak scentralizowanych reżimów politycznych. Wymiany były zarazem dość skuteczne w kształtowaniu stosunków politycznych, w przeciwieństwie do opisanych wcześniej modeli.

Analiza nie pozwoliła na wskazanie większych prawidłowości odnośnie wymian sportowych realizowanych przez pozostałe państwa, poza tym, że większość inicjatyw dwustronnych miała charakter odgórny. Obserwacja ta świadczy jednak przede wszystkim o większej swoistości modelu amerykańskiego. Trudno zarazem wskazać, czy np. model amerykański jest typowy dla reżimów demokratycznych, a radziecki dla autorytarnych, aczkolwiek może to stanowić przedmiot dalszych badań.

Jak wielokrotnie wspominano, dyplomacja sportowa uwzględniana jest jako element dyplomacji publicznej. Twierdzenie to jest także prawdziwe dla analizowanego w niniejszej części opracowania typu dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie bliższych relacji pomiędzy państwami. Eytan Gilboa w swoich badaniach wyróżnił trzy modele dyplomacji publicznej: (1) podstawowy model zimnowojenny, (2) niepaństwowy model transnarodowy oraz (3) model krajowego PR. Podstawowy model zimnowojenny odnosi się do państwowego wykorzystania dyplomacji publicznej w ramach stosunków antagonistycznych w celu osiągania długofalowych efektów wśród społeczeństw obcych. Model transnarodowy dotyczy dyplomacji publicznej grup, organizacji pozarządowych oraz pojedynczych

osób, które działają za granicą, wykorzystując np. wydarzenia medialne, aby zdobywać poparcie dla swoich interesów. Model krajowego PR zakłada wykorzystywanie przez państwa zewnętrznych aktorów takich jak firmy *public relations* czy lobbyści, aby prowadzili w ich imieniu dyplomację publiczną[318]. Wyróżnienie to nie w pełni odnosi się do analizowanych przypadków, niemniej modele dyplomacji sportowej radziecki i chiński przypominają w nieco większym stopniu model zimnowojenny, jeśli chodzi o dyplomację publiczną. Z kolei Amerykanie, prowadząc dyplomację sportową, bardziej polegali na agencjach pozarządowych czy nawet oddolnych inicjatywach, podczas gdy Departament Stanu przyjmował na siebie rolę koordynatora, a niekiedy wspierał wymiany finansowo lub po prostu korzystał z okazji, które dawały. Zatem model amerykański dyplomacji sportowej w kontekście dyplomacji publicznej przypomina raczej model krajowego PR, a w niektórych sytuacjach wykazuje także cechy modelu transnarodowego.

Mimo że badanie realizowane w niniejszej książce jest ukierunkowane na jak największą aktualność, wiele z analizowanych w tym rozdziale kazusów dotyczy okresu zimnej wojny, co wynika z przyjętego sposobu selekcji analizowanych przypadków oraz ich ograniczonej liczby. Trzeba w tym miejscu zwrócić uwagę na zmieniające się oblicze współczesnego sportu związane z jego globalizacją. Międzynarodowa rywalizacja sportowa uległa znacznej intensyfikacji, a co za tym idzie – oferuje obecnie mnóstwo okazji do spotkań sportowców z różnych państw. W związku z tym wymiany sportowe pokroju dyplomacji pingpongowej czy wymian amerykańsko-radzieckich wydają się nie do końca przystawać do współczesności. Nie oznacza to jednak, że podobne formy dyplomacji sportowej nie będą już realizowane, świadczą o tym bowiem chociażby przykłady bardziej współczesnych: dyplomacji baseballowej pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Kubą, dyplomacji futbolowej pomiędzy Turcją i Armenią, relacji sportowych pomiędzy USA i Iranem czy pomiędzy dwoma państwami koreańskimi. Ich charakter różni się oczywiście nieco od dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw w okresie zimnowojennym, aczkolwiek widoczne są także podobieństwa. Należy przy tym zwrócić uwagę, że rozumienie dyplomacji publicznej w okresie zimnowojennym i postzimnowojennym uległo zmianie, o czym pisano we wstępie w kontekście tzw. nowej dyplomacji sportowej. Zmianę tę można dostrzec w rozpatrywanych kazusach w zależności od tego, którego okresu dotyczyły.

---

[318] E. Gilboa, *Searching for a Theory of Public Diplomacy*, „ANNALS of the American Academy of Political and Social Science" 2008, vol. 616, no. 1, s. 59–60. Warto w tym miejscu nawiązać do zaproponowanej przez E. Gilboę koncepcji dyplomacji medialno-brokerskiej (*media-broker diplomacy*), w której ramach dziennikarze tymczasowo przyjmują role dyplomatów i działają jako mediatorzy w negocjacjach międzynarodowych. Rozpatrywana w niniejszym rozdziale dyplomacja sportowa pośrednio nawiązuje do tej koncepcji, przy czym to sportowcy przyjmują takie role. *Ibidem*, s. 58.

Rozdział 3

DYPLOMACJA SPORTOWA JAKO ŚRODEK KREOWANIA POŻĄDANEGO WIZERUNKU PAŃSTW

Niezwykle istotny wymiar dyplomacji sportowej stanowi jej wykorzystanie w kształtowaniu wizerunku państwa. Niekiedy jej znaczenie jest wręcz ograniczane właśnie do tego wymiaru instrumentalizacji sporu[1]. Może to prowadzić do korzyści politycznych i ekonomicznych. Podobnie jak w dyplomacji publicznej, może ona być realizowana bezpośrednio przez organy państwowe, ale także przez szereg aktorów niepaństwowych – we współpracy z państwem (lub z jego inspiracji) bądź niezależnie od niego. Oddolne działania również mogą się bowiem przyczyniać do poprawy postrzegania danego państwa – nawet jeśli dzieje się to w sposób niezamierzony, a pierwotnym celem były jedynie osobiste korzyści.

Badanie przeprowadzone w niniejszym rozdziale dotyczy tego, w jaki sposób poszczególne państwa wykorzystują sport do kształtowania pożądanego wizerunku międzynarodowego. Opiera się ono na empirycznych studiach przypadku dotyczących USA, ChRL, Wielkiej Brytanii, Rosji (oraz ZSRR), Kosowa, Kataru i Norwegii. Kazusy te zostały wybrane na podstawie badań wstępnych i dotyczą państw, które należą do aktywnych, jeśli chodzi o wykorzystywanie sportu w działaniach na rzecz kształtowania wizerunku międzynarodowego. USA, ChRL i Rosja (ZSRR) były szczególnie aktywne w tym zakresie, zarówno w trakcie zimnej wojny, jak i po jej zakończeniu. Wielka Brytania stanowi natomiast ciekawy przypadek państwa, którego rząd przez długi okres wydawał się niezainteresowany wykorzystywaniem sportu w celach politycznych, co uległo zmianie pod koniec XX i na początku XXI wieku. Z kolei Kosowo, Katar i Norwegia zostały tutaj uwzględnione, ponieważ są znacznie mniejsze od wymienionych wyżej mocarstw, biorąc pod uwagę ich populację. Celem było bowiem także sprawdzenie, czy wizerunkowa dyplomacja sportowa jest narzędziem dostępnym wyłącznie dla państw dużych, czy może mogą z niej korzystać także państwa mniejsze. Wytypowanie właśnie tych trzech mniejszych państw podyktowane było z jednej strony stosowaniem przez nie wizerunkowej dyplomacji sportowej, z drugiej zaś – znaczącymi różnicami pomiędzy nimi.

---

[1] Zob. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Nowe wymiary dyplomacji. Dyplomacja publiczna. Raport 2013–2014*, s. 56.

Główna hipoteza, która została poddana weryfikacji w niniejszym rozdziale, zakłada, że metody wizerunkowej dyplomacji sportowej stosowane przez państwa są determinowane przez ich zasoby oraz reżim polityczny. Przez takie zasoby możemy rozumieć zasoby finansowe (bogactwo danego państwa) czy populację (stanowiącą źródło zasobów finansowych oraz zapewniającą większe szanse na wyłonienie potencjalnych mistrzów sportu). Druga hipoteza odnosi się do odgórnego lub oddolnego charakteru działań podejmowanych w ramach wizerunkowej dyplomacji sportowej i głosi, że państwa niedemokratyczne opierają się przede wszystkim na inicjatywach odgórnych, podczas gdy demokratyczne – na oddolnych. Według trzeciej hipotezy państwa mogą korzystać pod względem wizerunkowym z aktywności aktorów niepaństwowych powiązanych z nimi terytorialnie, nawet jeśli same pozostają pasywne. Jest to jednak możliwe tylko pod warunkiem posiadania przez nie odpowiednich zasobów, w szczególności wysokiego poziomu sportowego.

Rozpatrując dyplomację sportową ukierunkowaną na kształtowanie międzynarodowego wizerunku państwa, należy zwrócić uwagę, że niektóre z podejmowanych działań są bardzo zbliżone do aktywności realizowanych w ramach dyplomacji sportowej będącej środkiem zbliżenia międzynarodowego. Dokonanie rozróżnienia pod tym względem stanowiło pewną trudność, mogą bowiem pojawić się głosy, że w rzeczywistości wszystkie spośród badanych wcześniej przypadków pozytywnej dyplomacji sportowej także miały charakter wizerunkowy. Oczywiście prawdą jest, że ogół działań z zakresu dyplomacji publicznej w ostateczności wiąże się z kategorią wizerunku państwa i z jego postrzeganiem na arenie międzynarodowej. Jednakże dyplomacja sportowa ukierunkowana na kształtowanie stosunków z innymi państwami łączy się z konkretnymi, łatwymi do zidentyfikowania celami politycznymi, takimi jak zbliżenie między państwami czy przełamywanie izolacji międzynarodowej. Tymczasem wizerunkowa dyplomacja sportowa z zasady pozbawiona jest takiego charakteru, a jej zadaniem jest ogólne zmienianie postrzegania danego państwa przez globalną opinię publiczną.

3.1. Wizerunkowa dyplomacja sportowa Stanów Zjednoczonych

Stany Zjednoczone należą do państw o bogatych doświadczeniach w zakresie kształtowania własnego wizerunku zagranicznego oraz dyplomacji publicznej. Działania informacyjne USA zaczęły być prowadzone już w trakcie I wojny światowej[2].

---

[2] W 1917 r. prezydent Woodrow Wilson stworzył Komitet Informacji Publicznej, „którego celem było zdobywanie krajowego i międzynarodowego wsparcia dla amerykańskiej sprawy podczas wojny". C. Hayden, *The Rhetoric of Soft Power. Public Diplomacy in Global Context*, Lanham 2012, s. 228–229.

Podczas II wojny światowej prezydent Franklin D. Roosevelt utworzył Biuro Informacji Wojennej określane jako „maszyna informacyjna i propagandowa USA"[3]. Z kolei w początkowym okresie zimnej wojny w Stanach Zjednoczonych dostrzeżono konieczność odparcia ideologicznej ofensywy Związku Radzieckiego, czego przejawem była chociażby „Kampania prawdy" prezydenta Harry'ego Trumana[4]. Jak stwierdził Peter van Ham, USA należą do największych państw marek, ponieważ w odróżnieniu od wielu innych państw na świecie w efektywny sposób zarządzały swoją marką[5], także za pomocą sportu. Obecnie system dyplomacji sportowej USA jest silnie zinstytucjonalizowany w ramach Departamentu Stanu, aczkolwiek w przeciwieństwie do innych państw panuje tam także dość wyraźna tendencja do cedowania działań na rzecz podmiotów niepaństwowych.

3.1.1. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa

Wymiany o charakterze dyplomacji publicznej zaczęły być nawiązywane przez USA po II wojnie światowej i miały typowo zimnowojenne znaczenie. Tak było chociażby w wypadku edukacyjnego programu Fulbrighta[6], ale także kontaktów w dziedzinie sportu. Początkowo opierały się one na ustawie o wymianie informacyjnej i edukacyjnej z 1948 roku. Na jej podstawie utworzono w 1953 roku odpowiedzialną za prowadzenie dyplomacji publicznej Agencję Informacyjną Stanów Zjednoczonych (United States Information Agency – USIA)[7]. Wynikało to z podejścia Dwighta Eisenhowera, który uważał, że wygrana w zimnej wojnie wymaga bardziej kompleksowego i wyrafinowanego przekonywania ludzi na świecie o tym, że Ameryka uosabia cnotę i dobre intencje[8].

Do pierwszych programów wymiany prowadzonych przez USIA należały *Leader* (Lider) i *Specialist* (Specjalista). *Leader* polegał na identyfikowaniu osób o potencjalnych możliwościach wpływania na opinię publiczną lub

---

[3] L. Armistead, *Information Operation Matters: Best Practices*, Washington 2010, s. 41–42; O. Rathkolb, *Voice of America's Political Propaganda for Austria (1945–1959)*, „Gazette" 1987, no. 39, s. 31.

[4] J. Arendarska, *Amerykańska dyplomacja publiczna w okresie zimnej wojny*, [w:] *Historia dyplomacji publicznej*, red. B. Ociepka, Warszawa 2015, s. 19–20.

[5] P. van Ham, *Social Power in International Politics*, London 2010, s. 150.

[6] S. Lebovic, *From War Junk to Educational Exchange: The World War II Origins of the Fulbright Program and the Foundations of American Cultural Globalism, 1945–1950*, „Diplomatic History" 2013, vol. 37, no. 2, s. 310.

[7] L. Armistead, *Information Operation Matters…*, s. 45, W.P. Dizard Jr., *Inventing Public Diplomacy. The Story of the U.S. Information Agency*, Boulder 2004, s. 4.

[8] M. Loayza, *"A Curative and Creative Force". The Exchange of Persons Program and Eisenhower's Inter-American Policies, 1953–1961*, „Diplomatic History" 2013, vol. 37, no. 5, s. 956; C. Whiton, *Smart Power. Between Diplomacy and War*, Washington, D.C. 2013, s. 11.

decyzje polityczne w konkretnych państwach i zapraszaniu ich do USA na trwające 1–2 miesiące wizyty. Z kolei *Specialist* obejmował wyjazdy wyróżniających się sportowców i trenerów na okres od dwóch tygodni do roku, podczas których organizowali zajęcia i szkolenia sportowe[9]. Wymiany nie tylko miały budować poczucie sympatii wobec USA, ale także dawać możliwości spotkań z ważnymi osobistościami w poszczególnych państwach[10].

Spośród prowadzonych programów uwzględniających wymiany sportowe na uwagę zasługuje także *Cultural Presentations Program* (Program Prezentacji Kulturalnych), w którego ramach od 1954 roku amerykańscy sportowcy, muzycy i artyści brali udział w międzynarodowych festiwalach, targach i zawodach. Jeśli chodzi o sport, organizowano zagraniczne tournée amatorskich i zawodowych sportowców, trenerów, drużyn i menedżerów. Program dotyczył przede wszystkim występów pokazowych sportowców, ale w jego trakcie prowadzono też szkolenia i warsztaty[11]. Do wymian polegających na przyjazdach obcokrajowców do USA obok wspomnianego programu *Leader* służył także *Foreign Specialist Program* (Program Zagraniczny Specjalista), dzięki któremu do USA zapraszano zawodników, trenerów i instruktorów wychowania fizycznego. Byli oni zaznajamiani z amerykańską kulturą, ale też mogli poszerzyć swoją wiedzę z zakresu własnej specjalizacji[12]. Pokazuje to wielotorowe podejście do dyplomacji publicznej i sportowej w USA w okresie zimnej wojny. Nie ograniczano się do pojedynczych programów wymian, przy czym niektóre z nich do pewnego stopnia się pokrywały.

---

[9] D.L. Thomas, *Globetrotting. African American Athletes and the Cold War Politics*, Urbana 2012, s. 93. Przykładową formułę działań i cele można przedstawić na przykładzie z 1957 r., kiedy Eddie Feigner wizytował Pakistan, gdzie prowadził zajęcia z softballu. O celach tej wizyty pisano, że chodziło o przekazanie 12–15 wybranym Pakistańczykom obrazu amerykańskiej demokracji i kapitalizmu, aby mogli opowiedzieć tę historię priorytetowym grupom odbiorców. US National Archives – College Park (dalej USNA), Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Foreign Service Dispatch, From: American Consulate General, Lahore, To: The Department of State, Washington, Subject: Possible Follow up Eddie Feigner Trip*, 20.02.1957.

[10] Przykładowo wizyta amerykańskich tenisistów stołowych w Afganistanie ściągnęła na pokazy takie osobistości jak Minister Spraw Zagranicznych. USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Operations Memorandum, To: USIA Washington, From: USIS Kabul, Subject: U.S. Tennis Teams in Kabul*, 11.09.1957.

[11] USNA, U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 6, *United States Government Memorandum, To: CU and USIA Area Directors, From: Thomas D. Huff, Subject: Cultural Presentation Program*, 23.01.1968.

[12] D.L. Thomas, *Globetrotting*…, s. 95; Department of State, United States Information Agency, *Records Classification Handbook, Transmittal Letter: RC-4, 01.04.1965*, https://www.archives.gov/files/research/foreign-policy/state-dept/finding-aids/dos-records-classification-handbook-1965-1973.pdf [dostęp: 30.01.2018].

Od początku funkcjonowania amerykańskich programów będących częścią dyplomacji publicznej sport traktowano jako ważne narzędzie działania, a udział sportowców w głównych programach wynosił kilkanaście procent[13], choć brali w nich też udział reprezentanci wielu innych dziedzin (naukowcy, artyści, eksperci przemysłowi itp.). Były one sponsorowane przez różne podmioty, także zewnętrzne[14]. Finansowanie rządowe dotyczyło przede wszystkim głównych programów, ale starano się przy tym angażować sektor prywatny, co jest cechą charakterystyczną amerykańskiej dyplomacji publicznej i sportowej.

Amerykańska dyplomacja sportowa okresu zimnowojennego obejmowała także wysyłanie za granicę sprzętu sportowego. Takie działania Departamentu Stanu były podejmowane jeszcze przed powstaniem USIA[15]. Podobnie jak w wypadku wymian osobowych rząd amerykański polegał tutaj na współpracy i wsparciu sektora prywatnego. Bardzo mocno angażował się na tym polu chociażby Komitet Sportowy Programu Międzyludzkiego, który powstał w efekcie poszukiwania możliwości wspierania amerykańskiej dyplomacji publicznej i był oparty na finansowaniu prywatnym oraz ze strony USIA[16]. Jego celem było organizowanie wymian sportowych pomiędzy USA a innymi państwami, w tym pokazów i zawodów sportowych, prowadzenie szkoleń dla sportowców i trenerów oraz dostarczanie sprzętu sportowego do potrzebujących wsparcia

---

[13] J.A.R. Nafziger, *Legal Aspects of United States Foreign Sports Policy*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law" 1975, vol. 8, no. 4, s. 845.

[14] Przykładowo kiedy amerykańscy koszykarze zrzeszeni w AAU mieli uczestniczyć w wyjeździe na Tajwan, tamtejsza federacja koszykówki zgodziła się współfinansować ich przyjazd. USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 42, *Department of State Incoming Telegram, From: Taipei, To: Secretary of State, no: 254, September 25*, 25.09.1963.

[15] Por.: USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Letter from Public Affairs Officer (United States Information Service) at the US General Consulate in Madras to President of Brooklyn Dodgers Baseball Club Walter O'Malley*, 14.10.1952; USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Operations Memorandum, To: The Department of State, Washington, From: AmConGen, Madras, India, Subject: IIA: American Sports Promotion in South India*, 15.10.1952.

[16] E.P.F. Eagan, *People-to-People Sports Committee*, „Journal of Health, Physical Education, Recreation" 1959, vol. 8, no. 2, s. 22; B.C. Etheridge, *The Sister-City Network in the 1970s: American Municipal Internationalism and Public Diplomacy in a Decade of Change*, [w:] *Reasserting America in the 1970s: U.S. Public Diplomacy and the Rebuilding of America's Image Abroad*, red. H. Notaker, G. Scott-Smith, D.J. Snyder, Manchester 2016, s. 50.

państw[17]. W tym ostatnim wymiarze Komitet Sportowy realizował współfinansowany przez rząd *Sports Kit Program* (Program Zestaw Sportowy)[18]. Dostawy sprzętu przybierały bardzo różne formy. Przykładowo w 1966 roku zgłoszono zapotrzebowanie na piłki, odzież sportową oraz stroje sportowe, zestawy do uprawiania sportów zespołowych, takich jak softball, koszykówka, siatkówka, piłka nożna i baseball, na sprzęt do tenisa ziemnego i stołowego, sprzęt bokserski, tyczki do skoku o tyczce, sprzęt do lekkiej atletyki, rugby, judo. Dotyczyło to państw afrykańskich i azjatyckich, z Ameryki Południowej i Środkowej, ale także Związku Radzieckiego i Rumunii[19].

Amerykańskie działania związane z ofiarowywaniem sprzętu sportowego miały cele wizerunkowe i polityczne, o czym świadczą raporty przekazywane do USIA przez oddziały terenowe USIS (United States Information Service). Przykładowo w następujący sposób oceniały one przekazanie przez Stany Zjednoczone do szeregu państw piłek do piłki nożnej:

– USIS Dacca – „lokalne dzienniki poświęciły przekazaniu piłek łącznie 40 cali kolumn",

– USIS Bukavu – „doniesienie prasowe o darowiźnie pojawi się w kolejnym wydaniu «La Presse Africaine», głównym czasopiśmie regionu",

– USIS Buenos Aires – „USA uzyskały dobrą reputację i zrozumienie".

Ponadto, jak twierdzono, kontakty nawiązane przez USIS z priorytetowymi grupami odbiorców „były warte podjętych trudów"[20]. Pokazuje to, że w dużej mierze celem tego rodzaju inicjatyw dyplomacji sportowej, polegającej niejako na udzielaniu pomocy rozwojowej, poza przekazaniem odpowiedniego komunikatu adresowanego do zagranicznej opinii publicznej było też zdobycie jak największego rozgłosu, co przekładało się na skuteczną poprawę postrzegania USA na świecie.

---

[17] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 55, *Letter from US Treasury Department to People to People Sports Committee, Incorporated*, 15.12.1964.

[18] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 55, *Letter from Chairman of People-to-People Sports Committee Edward P. F. Eagan to Program Adviser at the Office of Private Cooperation at USIA Benjamin Stickney*, 14.04.1966; USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 15, USIA, *Letter from USIA Director Theodore C. Streibert to National Baseball Commissioner Ford Frick*, 25.09.1956.

[19] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 57, *Request for Sports Equipment, Annex to Internal Letter of Private Cooperation Office (USIA) – Requests for Sports Equipment and Reports of Presentation*, 11.01.1967.

[20] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 55, *United States Government Memorandum, To: IOC – A. C. Hanson, From: IOC – B. R. Stickney, Subject: Post's Comments on Soccer Ball Donations*, 29.11.1966.

Oprócz sprzętu sportowego USIA pozyskiwała oraz wysyłała za granicę także książki do nauki poszczególnych sportów, na które również było zapotrzebowanie, o czym komunikowały zagraniczne komórki USIS[21]. USIA zajmowała się też promocją amerykańskich sportów za granicą[22]. Zakres działań związanych z wymianami sportowymi był zatem bardzo szeroki, aczkolwiek kluczowe znaczenie przypisywano wymianom osobowym oraz dostarczaniu sprzętu sportowego.

Podczas analizy początków aktywności w ramach kształtowania wizerunku Stanów Zjednoczonych zwraca uwagę istotny cel, jakim była zmiana opinii o amerykańskich stosunkach rasowych[23]. Stanowiło to odpowiedź na propagandę państw komunistycznych podkreślającą dyskryminację czarnoskórych Amerykanów w USA[24]. Starano się walczyć z takim wizerunkiem, zapraszając do siebie obcokrajowców, aby mogli przyjrzeć się z bliska amerykańskiej demokracji. Nie zawsze przynosiło to jednak pożądane skutki, zatem skupiono się na wysyłaniu Amerykanów, w tym czarnoskórych, za granicę, gdzie mieli opowiadać o sytuacji rasowej w USA. Na uwagę w tym kontekście zasługuje drużyna koszykarska Harlem Globetrotters. Była to prywatna inicjatywa o charakterze biznesowym, jednak Departament Stanu postanowił wykorzystać jej popularność do przeciwdziałania oskarżeniom o rasizm[25]. Współpraca obejmowała przykładowo ustalanie miejsca wizyt zespołu na podstawie zapotrzebowania zgłaszanego przez zagraniczne placówki amerykańskie[26].

---

[21] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 55, *Office Memorandum. United States Government, To: Mr. Hamilton, Mrs. Stern, From: Benjamin R. Stickney – IOC, Subject: Trip Report – New York – January 19 to the 21st*, 25.01.1966.

[22] Przykładowo w 1956 r. w Izraelu promowano baseball – m.in. dostarczono niezbędny sprzęt oraz przetłumaczono reguły gry na hebrajski. USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 15, USIA, *Operations Memorandum, To: U.S.I.A. Washington, From: U.S.I.S. Tel Aviv, Subject: Office of Private Operations/Promotion of Baseball in Israel*, 18.09.1956.

[23] USNA, U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 12, *United States Information Agency, Memorandum for: All Heads of Elements, All USIS Posts, From: Thomas C. Sorensen*, 6.04.1964.

[24] D. Thomas, *Let the Games Begin: Sport, U.S. Race Relations and Cold War Politics*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 2, s. 160.

[25] D.L. Thomas, *Globetrotting…*, s. 47, 79.

[26] USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Department of State Private Enterprise Unit, Office of the General Manager, To: IEP – Mr. Colligan, From: IE – Reed Harris*, 23.01.1952; USNA, General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30, *Foreign Service of the United States of America, Operations Memorandum, To: Department of State, From: USPOLAD, Tokyo, Subject: IE: The Harlem Globetrotters*, 14.01.1952.

Jak wspomniano, amerykańskie cele związane z dyplomacją sportową, czy szerzej – z dyplomacją publiczną po II wojnie światowej miały wymiar typowo zimnowojenny. Początkowo to jednak ZSRR był znacznie aktywniejszy, jeśli chodzi o wymiany kulturalne i sportowe[27]. Na ten problem zareagował John Kennedy, za którego prezydentury wymiany kulturalne uległy znacznej intensyfikacji, sport zaś miał stać się narzędziem podnoszenia prestiżu Stanów Zjednoczonych. I tak w 1961 roku Kongres przyjął *Mutual Educational and Cultural Exchange Act*[28]. Utworzono wówczas m.in. Korpus Pokoju, działającą do dzisiaj agencję umożliwiającą wyjazdy wolontariuszy do państw rozwijających się, w tym w dziedzinie sportu[29]. Wyrosła z niego organizacja Sports International, Inc., która we współpracy z rządem zapraszała do USA sportowców i trenerów z państw rozwijających się na wspólne treningi[30].

Warto w tym miejscu wspomnieć także o programie *Global World Series* (Globalna Seria Światowa), który polegał na organizowaniu raz w roku w USA zawodów baseballowych z udziałem drużyn z innych państw. Jego zadaniem było budowanie zrozumienia międzynarodowego przez „uniwersalny język, jakim jest baseball"[31]. W imprezie tej brały udział zespoły z takich państw jak Japonia, Holandia, Kanada, Wenezuela, Stany Zjednoczone, Kolumbia, Meksyk oraz występujący oddzielnie od USA zespół z Hawajów[32]. Wymianę tę bardzo chwalił

---

[27] Przykładowo w 1955 r. rząd USA sponsorował przyjazd do Stanów Zjednoczonych 20 drużyn lub delegacji sportowych, wysyłając za granicę 23. W tym samym czasie Związek Radziecki przyjął 323 delegacje, wysyłając 307. USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Memo, To: American Sports Editors and Broadcasters, From: Edwards P. F. Eagan, Chairman, Sports Committee People-to-People, Inc., Subject: How Can Sports Promote Peace?*, 13.09.1957.

[28] D.L. Thomas, *Globetrotting…*, s. 127; J. Bale, *Heritage Language Education and the "National Interest"*, „Review of Research in Education" 2014, vol. 38, s. 173.

[29] D.L. Thomas, *Globetrotting…*, s. 128.

[30] A. Duckworth, T.M. Hunt, *Learning the American Way: Sports International and American Soft Power*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 11, s. 1113, 1117.

[31] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Letter from Global Baseball Comissioner Richard S. Falk to US Ambassador to the Netherlands J. H. van Roijen*, 17.10.1957.

[32] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *1957 Global World Series of Baseball, Attachment to Office Memorandum, United States Government, To: Lorimer Moe, IOC/C, From: Dick Skuse, Features Section, IPS, Subject: Summary of 1957 Global World Series of Baseball*, 7.10.1957; USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Letter from Japan Section Head and Executive Director of Mainich Tsunetaki Uyedy to Global Baseball Commissioner Richard S. Falk*, 10.10.1957; USNA, Records of the U.S. Information Agency,

w kontekście budowania zrozumienia pomiędzy Amerykanami a Japończykami ambasador USA w tym państwie Douglas MacArthur II[33]. Dodajmy, że inicjatywa ta miała charakter oddolny.

Typowe dla zimnowojennych amerykańskich wymian sportowych było to, że były one realizowane przez rząd bądź oddolnie za jego zgodą i przy współpracy rządowej. Trzeba jednak nadmienić, że dochodziło w tym okresie także do stricte niepaństwowych inicjatyw. Z perspektywy historycznej szczególną rolę w kształtowaniu pozytywnego wizerunku USA przez sport odgrywali stacjonujący za granicą amerykańscy żołnierze[34], wspomina się także o podobnej funkcji turystyki sportowej, np. w ramach tzw. dyplomacji surferów[35], choć ich znaczenie w porównaniu z opisywanymi tutaj programami jest oczywiście marginalne i nie zmienia ogólnej oceny wymian sportowych o znaczeniu dyplomatycznym tego okresu.

USIA starała się dostosowywać sporty, w których prowadzono wymiany sportowe, do poszczególnych regionów geograficznych[36]. Widać w tym pewną

Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Letter from Willards C. Wichers (The Netherlands Information Service) to Richard Falk*, 8.10.1957.

[33] USNA, Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24, *Letter from US Ambassador to Japan Douglas MacArthur II to Global Baseball Commissioner Richard S. Falk*, 18.04.1957.

[34] Zob.: J.L. Arbena, *American Sports across the Americas*, „The International Journal of the History of Sport" 2011, vol. 28, no. 17, s. 2529–2530; D. Bloyce, *'Glorious Rounders'. The American Baseball Invasion of England in Two World Wars – Unappealing American Exceptionalism*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 4, s. 388; T.W. Zeiler, *Conclusion. Fields of Dreams and Diplomacy*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 438; R. Elias, *The Empire Strikes out. How Baseball Sold U.S. Foreign Policy and Promoted the American Way Abroad*, New York 2010, s. 166–167.

[35] Zob. S. Laderman, *Reds, Revolutionaries, and Racists. Surfing, Travel, and Diplomacy in the Reagan Era*, [w:] *Diplomatic Games…*, s. 409–419.

[36] Przykładowo w 1966 r. przyjęto rekomendację, że z państwami afrykańskimi należy prowadzić wymiany w koszykówce i lekkiej atletyce, z państwami Europy Zachodniej oraz Wschodniej w lekkiej atletyce, koszykówce i pływaniu, z państwami Dalekiego Wschodu w lekkiej atletyce, koszykówce i tenisie, z republikami amerykańskimi w lekkiej atletyce, koszykówce i baseballu, natomiast z państwami leżącymi na Bliskim Wschodzie i w Południowej Azji w lekkiej atletyce, gimnastyce i pływaniu. Podobne priorytetowe dziedziny rekomendowano także w innych formach wymiany kulturalnej. USNA, U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 8, *Cultural Presentation Program – Categories for Fiscal Year 1968, Recommended by Geographical Area Representatives of Dept. of State and USIA*, 1.03.1966; USNA, U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 6, *Department of State Memorandum, To: CU/CP Mr Thomas Huff, From: USIA/IAE: W.E. Weld, Jr., CU/EUR: Joseph M. Roland, Subject: Cultural Presentations for Western Europe – FY 1969*, 22.03.1967.

analogię do analizowanego w poprzednim rozdziale zagadnienia znaczenia wyboru konkretnego sportu dla sukcesu danej inicjatywy pozytywnej dyplomacji sportowej. O ile wtedy wybór dyscypliny sportowej mającej stanowić przedmiot wymiany często był przypadkowy, o tyle już w kontekście amerykańskich działań na rzecz kształtowania wizerunku wybór sportów miał charakter intencjonalny i służył maksymalizacji efektu dyplomatycznego, zwłaszcza przy okazji wymian, w które zaangażowany był rząd.

Zimnowojenna wizerunkowa dyplomacja sportowa Stanów Zjednoczonych najaktywniej była prowadzona w latach sześćdziesiątych, kiedy to odpowiednią rangę nadała jej administracja Kennedy'ego. Z czasem jednak liczba wymian sportowych malała, szczególnie w ostatniej dekadzie XX wieku[37]. Wiązało się to w dużej mierze z odprężeniem, jakie nastąpiło wraz z zakończeniem zimnej wojny. W 1998 roku uchwalono *Foreign Affairs Reformand Restructuring Act*, na mocy którego doszło do rozwiązania USIA. Celem tego posunięcia było wzmocnienie polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych[38], co miała zapewnić jej lepsza koordynacja, a ponadto w amerykańskich kręgach rządowych postrzegano USIA jako relikt zimnej wojny[39]. Międzynarodowe programy informacyjne zostały przejęte przez Departament Stanu, a dokładniej przez Podsekretarza Stanu ds. Dyplomacji Publicznej i Spraw Publicznych[40]. Można powiedzieć, że zakończyło to początkowy okres wykorzystywania przez USA wymian sportowych i sportowej pomocy rozwojowej w celach wizerunkowych. Charakteryzował się on w dużej mierze zimnowojenną konfrontacją ideologiczną i koniecznością wspierania innych narzędzi polityki zagranicznej przez eksploatowanie zasobów miękkiej siły, takich jak kultura czy sport.

Właściwie we wszystkich przypadkach amerykańskich wymian sportowych w okresie zimnej wojny można było dostrzec motywację związaną z typową dla dyplomacji publicznej chęcią przekonania do swoich racji społeczeństw innych państw i w konsekwencji wpływania na decydentów politycznych w tych państwach. Oczywiście łączyło się to z chęcią poszerzania stref wpływów tudzież niedopuszczania do tego, aby państwa niezaangażowane dryfowały w stronę obozu komunistycznego, aczkolwiek wymiany sportowe dotyczyły także innych części świata, w tym państw sojuszniczych USA, a w mniejszym stopniu także państw komunistycznych. Kluczem do realizacji tego celu miało był wzbudzanie sympatii i zaufania względem USA, m.in. przez sport.

---

[37] J.S. Nye, *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science" 2008, no. 616, s. 98.

[38] L. Armistead, *Information Operation Matters*…, s. 68–69.

[39] J. Arendarska, *Amerykańska dyplomacja publiczna*…, s. 27.

[40] D. Murphy, D. Kuehl, *The Case for National Information Strategy*, „Military Review" 2015, s. 77–78; U.S. Government Accountability Office, *U.S. Public Diplomacy. Key Issues for Congressional Oversight. Report to Congressional Committees*, Washington 2009, s. 6.

Reorganizacja amerykańskiej administracji, jeśli chodzi o działania z zakresu dyplomacji sportowej, pokrywała się z nowymi potrzebami, jakie się pojawiły w momencie przeorientowania światowych stosunków międzynarodowych na skutek ataków terrorystycznych w USA z 11 września 2001 roku. Wynikała także z ogólnie niekorzystnego wizerunku USA na świecie, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie[41]. Celem amerykańskiej dyplomacji publicznej było zatem przedstawianie Stanów Zjednoczonych jako szanowanego, globalnego partnera[42]. Od 2002 roku w USA ponownie doszło do intensyfikacji działań z zakresu dyplomacji publicznej[43], szczególnie po objęciu Departamentu Stanu przez Hillary Clinton w 2009 roku, która była zwolenniczką dyplomacji „sprytnej siły"[44]. Można zatem stwierdzić, że w XXI wieku rząd USA nadał dyplomacji publicznej wysoką rangę.

Jednym z pierwszych tego efektów było stworzenie programu *CultureConnect*, który obejmował zagraniczne wyjazdy znanych amerykańskich profesjonalistów w różnych dziedzinach kultury, uosabiających amerykańską wolność i różnorodność, oraz ich angażowanie się w rozmaite projekty. W programie uczestniczyli także sportowcy – w 2004 roku koszykarz Tracy McGrady, a w 2005 baseballista Bernie Williams[45]. Od 2004 roku Departament Stanu organizuje też zagraniczne obozy koszykarskie z udziałem trenerów i zawodników NBA[46].

Kolejny tego rodzaju program Departamentu Stanu to *American Public Diplomacy Envoy* (Amerykański Wysłannik Dyplomacji Publicznej), realizowany

---

[41] Por. D.A. Graber, *Looking at the United States through Distorted Lenses. Entertainment Television versus Public Diplomacy Themes*, „American Behavioral Scientist" 2009, vol. 52, no. 5, s. 735–736.

[42] C. Hayden, *The Rhetoric of Soft Power…*, s. 239.

[43] P. van Ham, *Social Power…*, s. 124.

[44] J. Comenetz, *U.S. Plays up Power of Sports in Win-Win Approach to Diplomacy*, „The Washington Diplomat", 28.09.2011, http://washdiplomat.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8070:us-plays-up-power-of-sports-in--win-win-approach-to-diplomacy&catid=1478:october-2011&Itemid=483 [dostęp: 5.04.2016]. Koncepcja *smart power* tłumaczona jest jako „umiejętne połączenie" twardej i miękkiej siły państwa, obejmujące rozwijanie zintegrowanej strategii, bazy zasobów i zestawu narzędzi potrzebnych do osiągnięcia amerykańskich celów, opierając się zarówno na zasobach miękkich, jak i twardych, zgodnie z założeniem, że tylko w ten sposób można radzić sobie ze współczesnymi, niekonwencjonalnymi zagrożeniami. J. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York 2004, s. XIII; S. Lecoutre, *The US Shift towards 'Smart Power' and Its Impact on the Transatlantic Security Partnerships*, „EU Diplomacy Papers" 2010, vol. 2, s. 4–5.

[45] O. Faulkner, *CultureConnect and the U.S. Department of State: A Gateway to the Future of Sport Diplomacy*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 40–42.

[46] J. Comenetz, *U.S. Plays up…*

od 2006 roku. Jego pierwszą uczestniczką była łyżwiarka figurowa pochodzenia chińskiego Michelle Kwan. Postanowiono wykorzystać jej rozpoznawalne na całym świecie nazwisko, a jako Amerykanka o chińskich korzeniach była wiarygodna, gdy mówiła o amerykańskiej różnorodności społecznej i kulturowej. Podróżowała w tym celu do Chin, Korei, Argentyny, Rosji, Ukrainy i Singapuru[47]. Inni sportowcy, którzy wzięli udział w tym programie, to członek baseballowej galerii sław Cal Ripken, gwiazdy NBA Juwan Howard i Dikembe Mutombo oraz Nikki McCray z WNBA[48].

Uczestnicy programu *American Public Diplomacy Envoy* byli bardzo pozytywnie odbierani wszędzie, gdzie się pojawili. Spektakularny sukces odniosła zwłaszcza M. Kwan, która dzięki azjatycko-amerykańskim korzeniom miała większe możliwości pośredniczenia pomiędzy tymi kulturami[49]. Cechą charakterystyczną owego programu było to, że wykorzystujący swoją rozpoznawalność słynni amerykańscy sportowcy podczas spotkań niekoniecznie odnosili się do sportu. Nie prowadzili szkoleń ani warsztatów sportowych, jak we wcześniejszych programach wymian. *American Public Diplomacy Envoy* miał specyficzny charakter i tylko w pewnym stopniu był powiązany z dyplomacją sportową – ze względu na wykorzystanie sportowców.

Obecnie za amerykańskie wymiany sportowe odpowiada SportsUnited[50], jednostka Biura Spraw Edukacyjnych i Kulturalnych w Departamencie Stanu USA. Zajmuje się ona prowadzeniem dyplomacji sportowej[51], podczas gdy zadaniem biura, w którego skład wchodzi, jest budowanie przyjacielskich, pokojowych relacji pomiędzy Amerykanami a mieszkańcami innych państw[52]. Są to więc działania typowe dla dyplomacji publicznej.

---

[47] W.A. Rugh, *Front Line Public Diplomacy. How US Embassies Communicate with Foreign Publics*, New York 2014, s. 133–134; G. Shen, *The View from China*, [w:] *Toward a New Public Diplomacy. Redirecting U.S. Foreign Policy*, red. P. Seib, New York 2009, s. 96.

[48] A.L. Johns, *Introduction. Competing in the Global Arena: Sport and Foreign Relations since 1945*, [w:] *Diplomatic Games…*, s. 3.

[49] G.A. Pigman, *International Sport and Diplomacy's Public Dimension. Governments, Sporting Federations and the Global Audience*, „Diplomacy and Statecraft" 2014, vol. 25, s. 102.

[50] SportsUnited utworzono w 2002 r. na podstawie decyzji prezydenta George'a W. Busha, który postanowił sformalizować dotychczasowe inicjatywy z zakresu dyplomacji sportowej. C. Lecrom, M. Ferry, *The United States Government's Role in Sport Diplomacy*, [w:] *Case Studies…*, s. 22.

[51] United States Department of State, *Bureau of Educational and Cultural Affairs*, https://eca.state.gov/programs-initiatives/initiatives/sports-diplomacy [dostęp: 6.09.2017].

[52] United States Department of State, *About ECA*, http://eca.state.gov/about-bureau [dostęp: 5.04.2016].

SportsUnited realizuje trzy podstawowe programy wymian sportowych: *Sports Envoys* (Sportowi Wysłannicy), *Sports Visitors* (Sportowi Goście) i *Sports Grants* (Granty Sportowe). W ramach *Sports Envoys* amerykańscy sportowcy i trenerzy podróżują do innych państw, aby prowadzić zajęcia sportowe dla młodych ludzi, a także tworzyć lokalne zespoły i zachęcać do rozmów o potrzebie zdobywania edukacji, dbania o zdrowie i o różnorodności[53]. Wyjazdy takie są najczęściej organizowane we współpracy z amerykańskimi placówkami dyplomatycznymi w poszczególnych państwach[54], a do udziału w nich zapraszani są czynni i emerytowani sportowcy i trenerzy, w tym także gwiazdy sportu[55]. Podobne cele ma program *Sports Visitors* – do USA zaprasza się młodzież i trenerów z innych państw, aby pokazać im, jak sukces sportowy może być wykorzystany w rozwijaniu umiejętności życiowych[56]. Są to najczęściej krótkie wizyty ukierunkowane m.in. na tworzenie więzi pomiędzy Amerykanami a osobami z innych państw – dzięki wspólnym zajęciom[57]. Jak łatwo zauważyć, oba programy w dużej mierze nawiązują do wcześniejszych działań z zakresu dyplomacji sportowej, prowadzonych już w początkowym okresie zimnej wojny. Zgodnie z założeniem, że sport cieszy się wielką popularnością na całym świecie i co do zasady jest apolityczny, wszelkie przedsięwzięcia tego typu mają przekonywać społeczeństwa innych państw, często nieprzychylne względem USA, do spojrzenia na to państwo w pozytywnym świetle. Co więcej, sportowiec prowadzący zajęcia dla młodzieży oferuje zupełnie inny przekaz niż dyplomata przemawiający o kwestiach politycznych, gdyż nie jest on odbierany jako przedstawiciel rządu, ale jako osoba dzieląca się swoją wiedzą i umiejętnościami.

Trzecim kluczowym programem prowadzonym przez SportsUnited jest *Sports Grants*. W jego ramach przyznawane są granty amerykańskim organizacjom

---

[53] United States Department of State, *Sports Envoys and Sports Visitors*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors [dostęp: 5.04.2016]; United States Department of State, *SportsUnited: Bringing People Together through Sports. Fact Sheet*, 6.06.2011, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/06/165050.htm [dostęp: 7.04.2016].

[54] Zob. United States Diplomatic Mission to Kazakhstan, *U.S. Mission Brings WNBA Athletes for Sports Envoy Program in Kazakhstan*, 7.06.2013, http://kazakhstan.usembassy.gov/pr-06-07-13.html [dostęp: 6.04.2016].

[55] United States Department of State, *Fact Sheet on U.S.-China Consultation on People-to-People Exchange. The 4th Round of CPE Held in Washington, D.C.*, „Chinese American Forum" 2014, vol. XXIX, no. 3, s. 18, http://caforumonline.net/CAFHandlerPDF.ashx?ID=79 [dostęp: 30.04.2018].

[56] United States Department of State, *SportsUnited: Bringing People Together*…

[57] A. Skaggs, *Empowering Women and Girls through Sports: An Evaluation of a U.S. Department of State Sports Diplomacy Initiative*, Baker Scholar Projects, 2015, s. 37, http://trace.tennessee.edu/utk_bakerschol/26 [dostęp: 23.04.2018].

publicznym i pozarządowym, za które mogą one nawiązywać kontakty sportowe z młodzieżą z zagranicy obejmujące zarówno wyjazdy Amerykanów, jak i zapraszanie obcokrajowców do USA[58]. Co roku ogłasza się *International Sports Programming Initiative* (Międzynarodowa Inicjatywa Programowania Sportowego), czyli konkurs na składanie propozycji wymian, których celem jest dotarcie do młodzieży w trudnej sytuacji oraz jej trenerów i działaczy sportowych w innych państwach[59]. Przykładem takiej inicjatywy jest *Belizean Youth Sport Coalition* (Młodzieżowa Koalicja Sportowa Belize), która jest ukierunkowana na budowanie w Belize większej stabilności i inkluzywności społecznej[60]. Oferowanie wsparcia osobom w gorszej sytuacji to sedno pomocy rozwojowej – jednej z typowych technik dyplomacji publicznej. Nie można jednak zapominać o wizerunkowych aspektach takich inicjatyw – dzięki nawiązywaniu bezpośrednich kontaktów międzyludzkich czy za sprawą widocznych efektów udzielonej pomocy, z którymi kojarzone jest dane państwo. Program ten nawiązuje do wdrażanych już w okresie zimnowojennym działań amerykańskiej dyplomacji publicznej, która starała się angażować w jak największym stopniu prywatne inicjatywy. Co prawda *Sports Grants* jest programem rządowym, ale obejmuje operacyjny udział sektora pozarządowego.

Najnowszym programem amerykańskiej dyplomacji sportowej jest *Global Sports Mentoring Program* (Globalny Sportowy Program Mentoringowy). Służy on wzmacnianiu pozycji kobiet, a wywodzi się z powołanej już w 2012 roku *Empowering Women and Girls Through Sports Initiative* (Inicjatywa Wzmacniania Kobiet i Dziewcząt przez Sport), która okazała się bardzo udana. W ramach programu każdego roku amerykańskie ambasady na całym świecie wybierają około piętnastu miejscowych sportowych liderek, które wyjeżdżają na kilka tygodni do USA, gdzie spędzają czas z amerykańskimi mentorkami. Sukces tego programu sprawił, że został on w 2016 roku rozszerzony o kwestie związane ze sportem niepełnosprawnych[61].

Obok wspomnianych wyżej głównych programów rząd amerykański angażuje się także w działania z zakresu dyplomacji sportowej o mniejszym zasięgu lub bardziej doraźne. W szczególności dotyczy to dwustronnych wymian sportowych[62], jak np. *Basketball Ambassadors of Today and Tomorrow* (Koszykarscy Am-

---

[58] United States Department of State, *SportsUnited: Bringing People Together*…

[59] United States Department of State, *Sports Grants*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-grants [dostęp: 25.04.2016].

[60] P. Wright, J. Jacobs, J. Ressler, S. Howell, *The Belizean Youth Sport Coalition*, [w:] *Case Studies*…, s. 51–52.

[61] C. Lecrom, M. Ferry, *The United States*…, s. 26–27.

[62] United States Department of State, *Special Initiatives*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/special-initiatives [dostęp: 5.04.2016].

basadorowie Dzisiaj i Jutro). Jest to program finansowany przez SportsUnited, a administrowany przez Fundację Rosyjsko-Amerykańską. Dotyczy współpracy pomiędzy USA i Rosją, jeśli chodzi o wymiany sportowców i trenerów na niższym poziomie[63]. Takie dwustronne wymiany odbywały się też między Stanami Zjednoczonymi a np. Chinami czy Turcją[64].

Programy wymian sportowych prowadzonych przez SportsUnited objęły już dużą część świata – w ramach *Sports Envoys* amerykańskie osobistości świata sportu odwiedziły między 2006 a 2016 rokiem 58 państw[65]. Zasięg oddziaływania wszystkich trzech kluczowych programów został zobrazowany na poniższej mapie (ryc. 1).

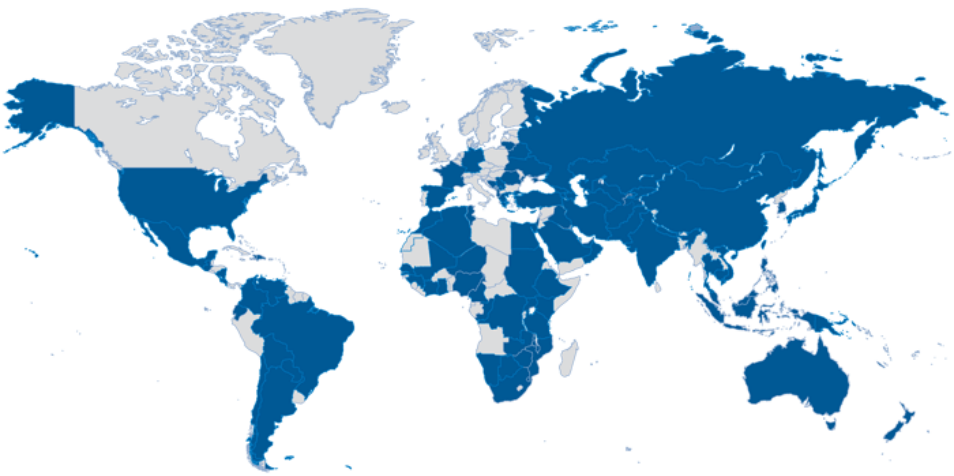

Rycina 1. Zasięg oddziaływania programów *Sports Envoys*, *Sports Visitors* i *Sports Grants*

Źródło: United States Department of State, *Regional Impact*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors/regional-impact [dostęp: 6.04.2016].

---

[63] Russian American Foundation, *SportsUnited: Basketball Ambassadors of Today and Tomorrow. April 22 – May 1, 2016. Frequently Asked Questions*, http://russianamericanfoundation.org/raf2013/wp-content/uploads/2015/09/Frequently-Asked-Questions.pdf [dostęp: 6.04.2016].

[64] *Liu Urges 'Basketball Diplomacy' to Enhance China-US Exchanges*, 22.06.2015, http://www.china.org.cn/business/2015-06/22/content_35878550.htm [dostęp: 5.04.2016]; FIBA, *TUR/USA – Darüşşafaka Trio Benefit from Sports United Initiative*, 20.02.2014, http://www.fiba.com/news/TUR-USA-Dar%C3%BC%C5%9F%C5%9Fafaka-trio-benefit-from-Sports-United-initiative [dostęp: 4.06.2016].

[65] Dane na dzień 6.04.2016 r. United States Department of State, *Sports Envoys and Sports Visitors*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors [dostęp: 6.04.2016].

Współczesne amerykańskie wymiany sportowe prowadzone są nie tylko przez administrację rządową, ale także jako oddolne inicjatywy podmiotów niepaństwowych. Ich motywacja nie musi być wcale związana z kształtowaniem wizerunku USA – może być altruistyczna, ale może się też sprowadzać do chęci pomnażania własnych zysków. Ich pośrednim efektem jest jednak wpływanie na wizerunek USA, stąd analizowane są w kontekście wizerunkowej dyplomacji sportowej.

Jednym z prekursorów tak rozumianej oddolnej dyplomacji sportowej USA był późniejszy uczestnik programu *American Public Diplomacy Envoy*, pochodzący z Konga zawodnik NBA Dikembe Mutombo. Dzięki jego wysiłkom doszło do zwiększenia przepływu talentów pomiędzy Afryką a USA. Po raz pierwszy Mutombo zorganizował wyjazd działaczy i trenerów do Afryki w 1993 roku. Podczas tej i kolejnych wizyt w Afryce Południowej odbywały się specjalne warsztaty koszykarskie dla młodzieży[66]. W podobny sposób działały gwiazdy tenisa ziemnego – siostry Venus i Serena Williams, które w 2012 roku odwiedziły Nigerię i Republikę Południowej Afryki w ramach skierowanej do kobiet akcji *Breaking the Mould* (Przełamywanie Szablonów). Zawodniczki rozgrywały tam mecze pokazowe oraz dawały lekcje tenisa młodym dziewczętom. Ich wizyta, także ze względu na afrykańskie korzenie sióstr, oceniana była pozytywnie z perspektywy dyplomatycznej[67]. Aktywności te przypominały odgórne, finansowane przez państwo działania. Jeśli chodzi o ich motywację, wydaje się ona altruistyczna, wynikająca z chęci pomagania ludziom w gorszej sytuacji. Jednak zgodnie z założeniami dyplomacji publicznej kontakty te należy rozpatrywać także jako formę wzmacniania wizerunku USA.

Jako typowy przykład dyplomacji sportowej prowadzonej niezależnie od oficjalnych kanałów państwowych często przywołuje się wyjazdy emerytowanego koszykarza Dennisa Rodmana do Korei Północnej. Po raz pierwszy odwiedził on KRL-D w lutym 2013 roku[68] wraz z drużyną Harlem Globetrotters oraz ekipą filmową[69]. Koszykarz wymienił wtedy serdeczności z Kim Dzong Unem[70]. Do podobnych wizyt doszło jeszcze kilkakrotnie[71] i wzbudziły one na świecie duże za-

---

[66] J. Means, J. Nauright, *Sports Development Meets Sports Marketing in Africa: Basketball without Borders and the NBA in Africa*, [w:] *International Cases in the Business of Sport*, red. S. Chadwick, D. Arthur, London 2008, s. 376.

[67] G.A. Pigman, *International Sport…*, s. 103.

[68] T. Zeiler, *Political Issues in International Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 267–268.

[69] V. Cha, *US-Korea Relations: Crisis Du Jour*, „Comparative Connections. A Triannual E-Journal on East Asian Bilateral Relations" 2013, s. 41.

[70] K.V. Korostelina, *Political Insults. How Offenses Escalate Conflict*, Oxford 2014, s. 124.

[71] R. Hassig, K. Oh, *The Hidden People of North Korea. Everyday Life in the Hermit Kingdom*, Lanham 2015, s. 9.

interesowanie, szczególnie w kontekście narastającego napięcia pomiędzy Koreą Północną a Zachodem. Jeżeli chodzi o ich bezpośredni cel, pozwoliły one Kim Dzong Unowi pokazać swojemu społeczeństwu, że jest szanowany przez ważne osobistości, a przy okazji koreański przywódca mógł poznać swego idola z dzieciństwa[72]. Rodmana można więc uznać za marionetkę w propagandzie Korei Północnej, aczkolwiek to, że mieszkańcy Korei Północnej mogli obserwować ciepłe i przyjacielskie przyjęcie Amerykanina w swoim kraju, mimo oficjalnej retoryki określającej USA jako wroga, potencjalnie przyczyniło się to do zmiany postrzegania tego państwa.

Ważną kategorię oddolnych inicjatyw związanych z wymianami sportowymi, którym można przypisywać wpływ na międzynarodowy wizerunek USA, stanowią działania amerykańskich zawodowych lig sportowych (NBA, MLB, NHL, NFL oraz w mniejszym stopniu MLS) i występujących w nich drużyn. Na szczególnie szeroką skalę zakrojone są działania zagraniczne NBA. Jej międzynarodowa aktywność o wizerunkowym znaczeniu z perspektywy USA trwa od końca lat osiemdziesiątych XX wieku. Początkowo obejmowała przede wszystkim organizację meczów pokazowych[73]. Wymiany te dotyczyły meczów przeciwko lokalnym drużynom, udziału w turniejach towarzyskich, tournée drużyn po innych krajach, zagranicznych meczów otwarcia sezonu zasadniczego oraz meczów przedsezonowych pomiędzy zespołami NBA[74]. W owych wymianach brało udział wiele państw, najważniejsze były jednak Chiny, a korzenie takiej współpracy sięgają czasów zimnowojennych[75]. Obecnie Chiny stanowią dla NBA bardzo atrakcyjny rynek, gdyż szacuje się, że liga ma tam 450 milionów fanów.

---

[72] S.J. Jackson, *The Contested Terrain of Sport Diplomacy in a Globalizing World*, „International Area Studies Review" 2013, vol. 16, no. 3, s. 277; A. Lankov, *The Real North Korea. Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*, Oxford 2015, s. 160.

[73] Przykładowo w 1978 r. zespół Washington Bullets spotkał się w Tel Awiwie z drużyną Maccabi Tel Awiw, aczkolwiek większe znaczenie dyplomatyczne, jeśli chodzi o pierwsze takie inicjatywy, przypisuje się meczowi drużyny Atlanta Hawks w ZSRR w 1988 r. przeciwko drużynie gwiazd Gruzji, który zwyciężyła 85:84. Od tego czasu drużyny NBA rozegrały 160 meczów w 18 państwach (stan na kwiecień 2016 r.).

[74] D. Sarver Coombs, B. Batchelor, *American History through American Sports. From Colonial Lacrosse to Extreme Sports*, vol. 1, Santa Barbara 2013, s. 145; K. Scheitrum, *History of the NBA Global Games*, NBA Global, http://www.nba.com/global/games2013/all-time-international-game-list.html [dostęp: 27.04.2016].

[75] W styczniu 1979 r. ówczesny wicepremier Chin Deng Xiaoping podczas swojej wizyty w USA został zaproszony do obejrzenia pokazu Harlem Globetrotters. Zostało to przez Xiaopinga bardzo dobrze przyjęte i już w kwietniu 1979 r. do Chin przyjechał zespół gwiazd ligi NBA, co rozpoczęło serię wzmożonych kontaktów. F. Huang, *Glocalisation of Sport: The NBA's Diffusion in China*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 3, s. 270–271.

Amerykańscy koszykarze tacy jak LeBron James czy Shaquille O'Neal regularnie odwiedzali zatem Chiny poza sezonem[76]. Działania aktorów niepaństwowych, takich jak amerykańska liga sportowa, drużyna czy pojedynczy amerykański zawodnik, choć ich cele są biznesowe i wynikają z chęci pomnażania zysków, mogą się przyczyniać do poprawy postrzegania USA w ChRL.

Zagraniczne mecze z udziałem drużyn NBA są dzisiaj organizowane w ramach programu *NBA Global Games*. Obejmuje on także aktywności pozaboiskowe, jak spotkania z fanami czy działania charytatywne[77]. Ich cele to podniesienie globalnego znaczenia koszykówki oraz poszukiwanie możliwości rekrutowania w przyszłości koszykarzy spoza USA[78]. Nie można jednak zapominać także o aspekcie marketingowym, gdyż tego rodzaju wyjazdy często wynikają z zobowiązań względem sponsorów. Poza tym dzięki wyjazdom zagranicznym poszczególne kluby stają się w większym stopniu globalnymi markami, co pomaga im zwiększać zyski. Z perspektywy klubów wydaje się to kluczową motywacją. Jednocześnie aktywności te stanowią klasyczne przykłady działań za zakresu dyplomacji publicznej w ramach tzw. *people-to-people diplomacy*, w związku z inicjowaniem korzystnych dla obu stron kontaktów pomiędzy przedstawicielami różnych narodów. W kontekście dyplomacji sportowej łączy się to z odwróconym efektem kraju pochodzenia[79], marka klubu czy ligi sportowej przyczynia się bowiem do wzmocnienia wizerunku państwa.

Zagraniczna działalność NBA obejmuje także porozumienia z nadawcami telewizyjnymi w innych państwach oraz programy zagraniczne, jak *NBA2ball* w Kanadzie i na Tajwanie. Zachęca się też zawodników i trenerów, aby organizowali zajęcia koszykarskie dla młodzieży za granicą. Od 2005 roku w celu rozgrywania pokazowych meczów również do USA zaprasza się zagraniczne drużyny – z Chin, Francji, Niemiec i Hiszpanii[80]. O rosnącym umiędzynarodowieniu NBA świad-

---

[76] A.S. Markovits, L. Rensmann, *Gaming the World. How Sports Are Reshaping Global Politics and Culture*, Princeton 2010, s. 91–92.

[77] NBA Global, *NBA Expands Global Reach with 2014–15 Regular-Season Games in London and Mexico*, http://www.nba.com/global/nba_expands_global_reach_with_regular_season_games_in_london_and_mexico_2014_05_29.html [dostęp: 27.04.2016].

[78] *NBA Announces Comprehensive Global Games Schedule for 2013–14 Preseason. Official Release*, NBA, 16.03.2013, http://www.nba.com/2013/news/03/05/2013-14-global-preseason-release/index.html [dostęp: 27.04.2016]; K. Scheitrum, *Opening the Curtain. Tbilisi to Bilbao, Moscow to Manila*, NBA Global Games, http://www.nba.com/global/games2013/opening-the-curtain-hawks-1988-soviet-tour.html [dostęp: 27.04.2016].

[79] Zob. C.L. White, *Brands and National Image: An Exploration of Inverse Country-of-Origin Effect*, „Place Branding and Public Diplomacy" 2012, vol. 8, no. 2, s. 110–118.

[80] F.P. Jozsa Jr., *The National Basketball Association. Business, Organization and Strategy*, New Jersey 2011, s. 205–206; *idem*, *Global Sports. Cultures, Markets and Organizations*, New Jersey 2009, s. 68.

czy ponadto liczba zagranicznych zawodników występujących w drużynach tej ligi – w sezonie 2014–2015 było to 101 zawodników z 37 państw i terytoriów[81]. I jest to kolejny element działań na rzecz międzynarodowego wizerunku USA, jako że występ sportowca z danego państwa w amerykańskiej lidze podnosi zainteresowanie tą ligą w jego kraju pochodzenia, co w pośredni sposób przekłada się na rosnące zainteresowanie Stanami Zjednoczonymi, zwiększając ich obecność medialną (określaną jako *publicity*) i sytuując sport jako zasób miękkiej siły.

NBA podejmuje również na świecie różne akcje charytatywne, takie jak *NBA Cares*. W ich ramach zbiera się pieniądze na cele dobroczynne, buduje obiekty do gry oraz prowadzi zajęcia z koszykówki[82] – w kraju oraz poza jego granicami, gdzie działania te mają charakter sportowej pomocy rozwojowej. Ciekawą inicjatywą jest *Basketball Without Borders* (Koszykówka bez Granic). Jest to globalny program rozwojowy związany z koszykówką, który wspólnie prowadzą NBA i międzynarodowa federacja koszykarska FIBA[83]. Jego celem jest podnoszenie ważnych kwestii społecznych, takich jak ochrona przed HIV i AIDS, a także „pomoc młodym ludziom o różnej narodowości i statusie materialnym, aby spotykali się i uczyli poprzez koszykówkę". W ramach programu organizowane są na różnych kontynentach obozy sportowe i seminaria edukacyjne. Budowane są centra nauczania, fundowany jest sprzęt komputerowy itp.[84] Z perspektywy dyplomacji sportowej najistotniejsze wydają się tutaj organizowane od 2001 roku zagraniczne obozy[85]: kojarzona ze Stanami Zjednoczonymi NBA podejmuje bowiem pozytywne inicjatywy w innych państwach, czym bezsprzecznie przyczynia się także do poprawy postrzegania swego kraju pochodzenia. Co istotne, odbywa się to bez większego udziału administracji amerykańskiej.

Oprócz NBA również inne amerykańskie ligi podejmują próby umiędzynarodowienia swojej działalności, choć oczywiście nie odbywa się to na taką skalę jak w wypadku popularnej na całym świecie koszykówki. Baseballowa MLB stara się organizować zagraniczne wyjazdy drużyn i zawodników, w tym w ramach między-

---

[81] NBA Global, *NBA Global Map*, http://www.nba.com/global/map/ [dostęp: 28.04.2016].

[82] NBA Cares, *Mission*, http://cares.nba.com/mission/ [dostęp: 27.04.2016].

[83] D. Sarver Coombs, B. Batchelor, *American History*…, s. 146; NBA, *Basketball without Borders Mission*, http://www.nba.com/bwb/mission.html [dostęp: 5.04.2016].

[84] J. Means, J. Nauright, *Sports Development Meets*…, s. 374.

[85] Zapraszani są na nie zawodnicy mający poniżej 20 lat na podstawie umiejętności koszykarskich, zdolności przywódczych oraz poświęcenia dla koszykówki. Przykładowo w Afryce podczas obozu w Johannesburgu w 2005 r. stworzonych było 10 zespołów po 10 zawodników z różnych państw (sportowcy uczestniczący w obozie pochodzili łącznie z 28 państw Afryki). Każdy zespół prowadzony był przez innego trenera bądź zawodnika NBA lub FIBA. J. Means, J. Nauright, *Sports Development Meets*…, s. 375, 378.

narodowej rywalizacji dzieci i młodzieży oraz na poziomie elitarnym[86]. NFL w futbolu amerykańskim działa na rzecz stworzenia zagranicznych lig, takich jak NFL Europe[87]. Mimo że napotykają na tym polu na liczne problemy, pewne sukcesy udało się osiągnąć zespołom New York Yankees w baseballu i Dallas Cowboys w futbolu amerykańskim, które zdaniem J. Simona Rofe mogą się przełożyć na skuteczną dyplomację[88]. MLB, NFL oraz NHL organizują za granicą także mecze sezonu zasadniczego[89]. Wciąż jednak największym graczem pozostaje tutaj NBA ze względu na globalny status koszykówki, toteż oddolne inicjatywy w tej dyscyplinie wydają się najistotniejsze z perspektywy amerykańskiej dyplomacji sportowej.

Warto też w tym miejscu wspomnieć o zagranicznych zespołach występujących w amerykańskich zawodowych ligach sportowych. Jak na razie są to pojedyncze kluby z siedzibami w Kanadzie, jak Toronto Raptors (NBA) i Montreal Canadiens (NHL). Coraz częściej mówi się jednak o koncepcjach przenoszenia zespołów także do innych państw, np. z ligi MLB do Japonii i Meksyku, z NBA do Chin oraz Kanady, z NHL do Rosji i Kanady, a z mniej znaczącej piłkarskiej MLS do Anglii i Meksyku[90]. Działania takie świadczyłyby o globalnej roli poszczególnych lig i dodatkowo przyczyniłyby się do promowania Stanów Zjednoczonych na świecie. Czy inicjatywy te zakończą się sukcesem, przekonamy się w przyszłości, choć wydaje się to jednak mało realne.

---

[86] Zob. D. Spivey, *'To Canada with Love': Satchel Paige and Baseball Diplomacy*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 2, s. 244; T. van Riper, *Major League Baseball Goes Global*, „Forbes", 20.12.2005, http://www.forbes.com/2005/12/20/baseball-gm-disney-cx_tvr_1220baseball.html [dostęp: 28.04.2016]; G. Foster, N. O'Reilly, A. Davila, *Sports Business Management. Decision Making around the Globe*, New York 2016, s. 72; *American Sports. An Anthropological Approach*, red. A. Klein, London 2008, s. 116–119; A.J. Marcano, *The Globalization of Baseball: Major League Baseball and the Mistreatment of Latin American Baseball Talent*, „Indiana Journal of Global Legal Studies" 1999, vol. 6, no. 2, s. 519; H.L. Nixon II, *Sport in the Changing World*, Abingdon 2016, s. 140.

[87] R.M. Campbell Jr., A. Kent, *Brand Extension Evaluation. The Case of NFL Europe*, „Sport Marketing Quarterly" 2002, vol. 11, no. 2, s. 117–120, s. 118; J. Gallagher, *Closing of NFL Europa Sad Move for Japanese Players*, „The Japan Times", 8.07.2007, http://www.japantimes.co.jp/sports/2007/07/08/general/closing-of-nfl-europa-sad-move-for-japanese-players/#.Vyn2vdKLQdU [dostęp: 4.05.2016].

[88] J.S. Rofe, *It Is a Squad Game: Manchester United as a Diplomatic Non-State Actor in International Affairs*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, s. 1137.

[89] A.S. Markovits, L. Rensmann, *Gaming the World…*, s. 85; M. Oriard, *Brand NFL. Making and Selling America's Favorite Sport*, Chapel Hill 2007, s. 184; J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 222.

[90] F.P. Jozsa Jr., *Global Sports…*, s. 192.

Powyżej dokonano przeglądu wymian sportowych jako narzędzia kształtowania wizerunku międzynarodowego USA. Uważa się, że takie wymiany są dla rządów atrakcyjną formą promowania międzynarodowego zrozumienia i przyjaźni oraz przeciwdziałania stereotypom i uprzedzeniom, a ponadto są to działania niskiego ryzyka, o małych kosztach, a szerokim oddźwięku[91]. Można wszakże przyjąć, że w kontekście celów instytucji odpowiedzialnych za dyplomację sportową nie chodzi jedynie o wytworzenie poczucia przyjaźni i zrozumienia, ale też ogólnych pozytywnych emocji względem USA. Na skutek dobrych relacji z Amerykanami przyjeżdżającymi do innych państw czy osobistych wizyt obcokrajowców w USA rodzą się z jednej strony osobiste więzi, z drugiej zaś większe zrozumienie i zapewne sympatia dla USA jako państwa, a także dla wartości, jakie reprezentuje. Zgodnie z założeniami taka sympatia powinna przerodzić się w pożądane nastawienie rządów poszczególnych państw.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, na ile wymiany sportowe są w wypadku USA skutecznym narzędziem dyplomatycznym. Są jednak dowody wskazujące na ich użyteczność. Przykładowo po jednej z wizyt w USA chińscy trenerzy relacjonowali, że ich wyjazd znacząco zmienił ich pogląd na temat tego państwa. Wcześniej opierali swoje postrzeganie Stanów Zjednoczonych na filmach i przekazach medialnych, natomiast po wizycie mieli widzieć USA jako wolne społeczeństwo z nieograniczonymi możliwościami[92]. Mechanizm taki umożliwia chociażby burzenie stereotypów dzięki bezpośredniemu kontaktowi pomiędzy przedstawicielami różnych państw. Sport w powszechnym odczuciu jest apolityczny, więc nawet jeśli w danym państwie dominują nieprzychylne opinie względem rządu amerykańskiego, to nie musi się to przekładać na niechęć względem amerykańskich sportowców, często globalnie rozpoznawalnych. Tyle że przez dyplomację sportową oddziałuje się przede wszystkim na sportowców i osoby związane ze sportem czy interesujące się nim. Jest to pewne ograniczenie, należy jednak pamiętać, że sport stanowi specyficzny fenomen społeczny i w wielu państwach cieszy się ogromną popularnością, większą niż wiele innych form ludzkiej aktywności.

Analiza amerykańskich wymian sportowych pod kątem ich znaczenia wizerunkowego pokazała, że są one prowadzone na dwa sposoby. Po pierwsze, mamy tutaj odgórne, finansowane przez rząd programy wymian, po drugie zaś – działania oddolne, inicjowane i finansowane przez podmioty prywatne, których motywacja często dotyczy ich własnych korzyści. Możliwość takiego wpływania na wizerunek USA wynika z wysokiego poziomu amerykańskiego sportu, który jest w stanie przyciągnąć uwagę ludzi w innych państwach. Dotyczy to okresu

---

[91] S. Murray, *Moving beyond the Ping-Pong Table: Sports Diplomacy in the Modern Diplomatic Environment*, „PD Magazine" 2013, no. 9, s. 13.

[92] C. Lecrom, M. Ferry, *The United States*…, s. 30.

zimnowojennego oraz współczesnego, natomiast różnica między nimi sprowadza się przede wszystkim do celów, w okresie zimnej wojny odpowiadały one bowiem rywalizacji dwóch supermocarstw, tymczasem dzisiaj amerykańskie wymiany sportowe (przynajmniej te prowadzone przez rząd) wynikają z potrzeby kształtowania „cieplejszego" wizerunku USA.

3.1.2. Organizacja imprez sportowych

Jednym z najczęściej wymienianych narzędzi wizerunkowej dyplomacji sportowej jest organizacja imprez sportowych. USA były gospodarzami nad wyraz wielu takich wydarzeń[93], aczkolwiek rzadko są one rozpatrywane pod tym kątem. Zapewne wynika to z tego, że zaangażowanie rządu amerykańskiego w tego typu przedsięwzięcia jest zazwyczaj mniejsze niż w wypadku innych państw[94]. W niniejszej części podjęte zostaną rozważania dotyczące tego, czy organizacja imprez sportowych stanowi dla USA narzędzie kształtowania wizerunku międzynarodowego.

W analizach podejmowanych w ramach nauk społecznych na temat imprez sportowych organizowanych w USA najwięcej uwagi poświęca się igrzyskom olimpijskim w Los Angeles. Impreza ta odbywała się w tym mieście dwukrotnie, w 1932 oraz w 1984 roku. Znaczenie igrzysk w 1932 roku jest mniejsze ze względu na inny charakter ówczesnego sportu, choć zarazem podkreśla się ich rolę w ewolucji sportu w kierunku jego współczesnej formy. Istotne jest, że ich organizacja miała charak-

---

[93] „Letnie" igrzyska olimpijskie Amerykanie organizowali w 1904 r. w Saint Louis, w 1932 w Los Angeles, w 1984 ponownie w Los Angeles, w 1996 w Atlancie, natomiast zimowe w 1932 w Lake Placid, w 1960 w Squaw Valley, w 1980 ponownie w Lake Placid oraz w 2002 w Salt Lake City. W 1994 r. Amerykanie gościli też mistrzostwa świata w piłce nożnej, mimo że sport ten ustępuje w USA popularnością innym sportom zespołowym. Ponadto szereg krajowych amerykańskich rozgrywek sportowych ma wymiar dorównujący megawydarzeniom sportowym (jak chociażby Super Bowl), zyskując zarazem globalny charakter.

[94] Mogą o tym świadczyć chociażby rozważania administracji amerykańskiej w związku z prośbą komitetu organizacyjnego igrzysk w Lake Placid w 1980 r. o wsparcie finansowe przez rząd federalny. The Jimmy Carter Presidential Library and Museum, Atlanta, Records of the Office of the Staff Secretary, Collection: Office of Staff Secretary, Series: Presidential Files; Folder: 2/16/77 [1]; Container 7, *Action Memorandum for: The President, From: James T. Lynn, Subject: 1980 Winter Olympics*, 6.04.1976, https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/7/SSO_148878_007_09.pdf [dostęp: 5.01.2018] oraz Container 7, *Action Memorandum for: The President, From: Bert Lance, Subject: 1980 Winter Olympic Games, Lake Placid, New York*, 11.02.1977, https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/7/SSO_148878_007_09.pdf [dostęp: 5.01.2018].

ter oddolny – za sprawą takich podmiotów jak Związek Fiest Kalifornijskich oraz utworzony przez część jego członków Związek Rozwoju Społeczności[95]. Podobny charakter miały igrzyska w 1984 roku (które notabene zapoczątkowały trwający aż do igrzysk w Atlancie w 1996 roku okres, kiedy w finansowaniu organizacji igrzysk szczególne znaczenie miał kapitał prywatny)[96]. Okazały się one dochodowe i po raz pierwszy ujawniły komercyjny potencjał igrzysk olimpijskich, dając podstawy do stworzenia nowego związku pomiędzy MKOl a jego sponsorami[97]. Przyniosło to korzyści wizerunkowe także USA, szczególnie biorąc pod uwagę uwarunkowania zimnowojennej rywalizacji pomiędzy lansowanym przez ZSRR systemem gospodarki centralnie planowanej a utożsamianą z USA gospodarką wolnorynkową. Udane igrzyska organizowane przez podmioty prywatne, i to mimo bojkotu ze strony silnych sportowo państw komunistycznych, nie mogły być lepszą wizytówką dla Stanów Zjednoczonych i ich systemu.

Pozytywny wpływ igrzysk w Los Angeles na wizerunek USA wykraczał poza sukces „prywatnych" igrzysk olimpijskich. Można było to dostrzec w ceremonii otwarcia i zamknięcia tej imprezy. Podkreślały one atrakcyjny w skali globalnej wizerunek amerykańskiej kultury, uwzględniając takie elementy jak fortepiany, jazz, taniec, historia związana z niewolnictwem, podbój przestrzeni kosmicznej[98]. Ceremonia miała hollywoodzki charakter (jej reżyserem był George Lucas), a do jej największych atrakcji należał przelot człowieka z plecakiem odrzutowym[99]. Zamierzonym przesłaniem ceremonii było udowodnienie wyższości zachodniego, kapitalistycznego, demokratycznego, wolnego amerykańskiego kierunku rozwoju nad opresyjną wschodnią, komunistyczną, totalitarną, radziecką drogą[100].

---

[95] A. Tomlinson, *Los Angeles 1984 and 1932. Commercializing the American Dream*, [w:] *National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, red. A. Tomlinson, C. Young, Albany 2006, s. 173.

[96] H. Preuss, *The Olympic Games. Winners and Losers*, [w:] *Sport and Society. A Student Introduction*, red. B. Houlihan, Los Angeles 2008, s. 417–419.

[97] R. Panagiotopoulou, *Hosting the Olympic Games. From Promoting the Nation to Nation-Branding*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 155.

[98] A. Tomlinson, *Los Angeles 1984 and 1932…*, s. 168; A. Tomlinson, C. Young, *Culture, Politics, and Spectacle in the Global Sports Event – An Introduction*, [w:] *National Identity and Global Sports Events…*, s. 10.

[99] W. Wilson, *Los Angeles 1984*, [w:] *Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*, red. J.E. Findling, K.D. Pelle, Westport 2004, s. 213; J. Sosnowska, *Feeria jako gatunkowy element dramaturgiczny ceremonii otwarcia i zamknięcia igrzysk olimpijskich w mediach*, [w:] *Igrzyska olimpijskie w mediach masowych: 1948–1984*, red. E. Pawlak-Hejno, M. Piechota, P. Nowak, Lublin 2016, s. 39.

[100] J. Horne, A. Tomlinson, G. Whannel, *Understanding Sport. An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport*, London–New York 1999, s. 193.

Powyższe fakty wskazują, że igrzyska olimpijskie w Los Angeles w 1984 roku, choć były organizowane przez podmioty prywatne, w znaczny sposób wpływały na kształtowanie pozytywnego wizerunku USA, przede wszystkim w wymiarze zimnowojennej rywalizacji systemów gospodarczych. Mimo że bezpośrednio nie były one inicjatywą rządu amerykańskiego, to dostrzegalne było jego wsparcie. Popierał je gorąco prezydent Ronald Reagan, który widział korzyści związane z ich medialnością – symbolizowały wszystkie cechy wolnego świata i nieskrępowanego kapitalizmu[101]. Wsparcie rządu można było dostrzec zwłaszcza wtedy, kiedy ZSRR i większość państw jego strefy wpływów ogłosiły bojkot igrzysk. Wówczas, w ramach działań ukierunkowanych na zapewnienie jak najpowszechniejszego uczestnictwa w igrzyskach, korzystano z pomocy ambasad amerykańskich[102]. Tak więc dostrzegając szansę na korzyści wizerunkowe, rząd amerykański aktywnie popierał organizację igrzysk, choć nie tak bezpośrednio, jak to się dzieje w wypadku wielu innych państw.

W Stanach Zjednoczonych odbyły się też mistrzostwa świata w piłce nożnej w 1994 roku. Już samo ich przyznanie USA było zaskoczeniem, FIFA chciała jednak wesprzeć rozwój piłki nożnej w tym kraju. Ponadto posiadał on gotową infrastrukturę pozasportową, a dostępne stadiony można było łatwo przystosować do organizacji meczów piłkarskich[103]. Imprezę uznano za sukces organizacyjny[104], przede wszystkim w związku z rekordową frekwencją na stadionach[105]. Zawody te raczej nie są rozpatrywane z perspektywy ich wpływu na wizerunek międzynarodowy USA, aczkolwiek biorąc pod uwagę znaczenie piłki nożnej na świecie oraz sukces mistrzostw, a także fakt, że impreza ta zaliczana jest do megawydarzeń sportowych, można przyjąć, że i one miały duży wizerunkowy wydźwięk.

Jeżeli chodzi o zaangażowanie rządu USA w organizację wielkich imprez sportowych w ostatnich latach, ze względu na rosnące koszty rząd federalny udziela im większego niż wcześniej wsparcia finansowego, aczkolwiek panuje przy tym tendencja do jak największego włączania kapitału prywatnego i jak najmniejszego wykorzystywania środków z budżetu państwa. Tak było chociażby w wypadku igrzysk olimpijskich w Atlancie w 1996 roku. Podobnie jak w Los Angeles w 1984 roku, miasto nie udzieliło im wsparcia finansowego i budżet igrzysk oparto na kapitale

---

[101] A. Tomlinson, *Los Angeles 1984 and 1932…*, s. 175.

[102] W. Wilson, *Los Angeles 1984…*, s. 212.

[103] J.H. Nadel, *Cup of Welcome? Media, Marketing, Latinos, and the 1994 World Cup*, [w:] *The FIFA World Cup 1930–2010. Politics, Commerce, Spectacle and Identities*, red. S. Rinke, K. Schiller, [b.m.w.] 2014, s. 303.

[104] A. Tomlinson, *Sport and Leisure Cultures*, Minneapolis 2005, s. 105.

[105] Wyniosła ona 3,6 miliona w trakcie 52 meczy. FIFA Museum Archives, *FIFA World Cup USA '94 Technical Report*, 1994, s. 186.

prywatnym[106]. Nie istnieje zarazem oficjalna polityka federalna odnośnie wspierania organizacji imprez sportowych, choć nadużyciem byłoby stwierdzenie, że rząd USA takiego wsparcia nie udziela w ogóle. Przykładowo na organizację igrzysk w Atlancie rząd federalny przeznaczył 609 milionów dolarów, natomiast zimowych w Salt Lake City w 2002 roku ponad miliard dolarów[107]. Warto dodać, że obie imprezy miały także cele wizerunkowe, ale związane raczej z brandingiem miejscowym dotyczącym chęci wypromowania miast, w których odbywały się zawody[108].

Wydaje się, że dla USA organizacja imprez sportowych nie stanowi kluczowego narzędzia kształtowania wizerunku tego państwa, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę zaangażowanie rządowe. Imprezy sportowe nie są inicjatywami władz centralnych, choć jak twierdzi Alan Tomlinson, osoby odpowiedzialne za nie kierują się „mieszanką ambicji i patriotyzmu oraz wierzą, że Stany Zjednoczone to idealne miejsce do organizacji takich wydarzeń"[109]. Oczywiście bezsprzecznie przyczyniają się one do wzmocnienia *soft power* USA oraz do kształtowania pozytywnego wizerunku tego państwa za granicą, jednak w przeciwieństwie do większości państw najczęściej otrzymują ograniczone wsparcie ze strony administracji rządowej, aczkolwiek rosnące w ostatnich latach. Nowoczesna dyplomacja sportowa może być wprawdzie realizowana w sposób oddolny bez większego zaangażowania ze strony rządu, stwierdzenie to chyba nie do końca odnosi się jednak do organizacji imprez sportowych, szczególnie tych największych. Nasuwa to wniosek, że spośród narzędzi wizerunkowego wykorzystywania międzynarodowego sportu organizacja imprez sportowych należy do mniej znaczących z perspektywy amerykańskich władz.

3.1.3. Wysoki poziom sportowy

Stany Zjednoczone należą do najpotężniejszych sportowo państw świata. W całej historii nowożytnych igrzysk olimpijskich poza zbojkotowanymi igrzyskami w Moskwie zawsze zajmowały jedno z pierwszych miejsc w klasyfikacji medalowej,

---

[106] H. Preuss, *Financing the Games. Interests, Winners and Losers*, [w:] *The Olympics. A Critical Reader*, red. V. Girginov, London 2010, s. 260.

[107] United States General Accounting Office, *Olympic Games. Federal Government Provides Significant Funding and Support. Report to Congressional Requesters*, September 2000, GAO/GGD-00-183, s. 5, 44.

[108] W wypadku Atlanty chodziło o pokazanie „nowego amerykańskiego Południa", wolnego od rasistowskiej przeszłości, natomiast w Salt Lake City starano się uczynić z miasta amerykański kurort zimowy. G. Andranovich, M.J. Burbank, C.H. Heying, *Olympic Cities. Lessons Learned from Mega-Event Politics*, „Journal of Urban Affairs" 2001, vol. 23, no. 2, s. 126; O. Cassell, *Inside the Five Ring Circus. Changing Global Sports and the Modern Olympics*, [b.m.w.] 2015, s. 294.

[109] A. Tomlinson, *Los Angeles 1984…*, s. 173.

szczególnie w trakcie igrzysk „letnich”[110]. Wysoki poziom sportowy bez wątpienia stanowi istotny element miękkiej siły USA, co podkreślono już w części poświęconej wymianom sportowym. Okazuje się jednak, że podobnie jak w wypadku innego typowego narzędzia wizerunkowej dyplomacji sportowej, tj. organizacji imprez sportowych, rządowe zaangażowanie w tym zakresie jest w USA ograniczone.

Przy rozpatrywaniu sukcesów sportowych USA z perspektywy wizerunkowej bierze się pod uwagę niemal wyłącznie igrzyska olimpijskie, które stanowią dla Amerykanów główne forum międzynarodowej prezentacji własnego poziomu sportowego ze względu na brak globalnego statusu najpopularniejszych amerykańskich sportów, takich jak baseball czy football amerykański[111], a ponadto najbardziej globalny sport, czyli piłka nożna, nie cieszy się w tym państwie większym zainteresowaniem[112].

W „letnich” igrzyskach olimpijskich, które uchodzą za bardziej prestiżowe od zimowych, USA zdominowały klasyfikację medalową w 18 z 28 takich imprez[113]. Świadczy to dobitnie, że państwo to należy do najsilniejszych na świecie pod względem sportowym. Jednakże badanie amerykańskiej dominacji sportowej z perspektywy wizerunkowej zasadne jest od czasu, kiedy w dziedzinie sportu wywiązała się zimnowojenna rywalizacja, tj. od radzieckiego debiutu podczas igrzysk olimpijskich w Helsinkach w 1952 roku. Celem ZSRR było bowiem przełamanie owej amerykańskiej dominacji[114]. Uważa się zresztą, że na skutek dobrego występu drużyny radzieckiej międzynarodowy prestiż USA faktycznie został zredukowa-

---

[110] W niniejszej książce słowo „letnie” w odniesieniu do igrzysk olimpijskich pisane jest w cudzysłowie, bowiem w przeciwieństwie do zimowych igrzysk olimpijskich igrzyska „letnie” określane są jedynie jako „igrzyska olimpijskie”.

[111] Sporty te razem z koszykówką są rozpatrywane w kategoriach amerykańskiej religii obywatelskiej, aczkolwiek do sportów narodowych w USA zalicza się przede wszystkim baseball i football. Zob.: C.A. Forney, *The Holy Trinity of American Sports. Civil Religion in Football, Baseball, and Basketball*, Macon 2007; M. Dyreson, *American National Pastimes: The Genealogy of an Idea*, „The International Journal of the History of Sport” 2014, vol. 31, no. 1–2, s. 9; D.A. Nathan, *Baseball as the National Pastime: A Fiction whose Time Is Past*, „The International Journal of the History of Sport” 2014, vol. 31, no. 1–2, s. 103.

[112] D. Reiche, *Success and Failure of Countries at the Olympic Games*, New York 2016, s. 58.

[113] D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich i MKOl. Od Aten do Pekinu 1894–2008*, Poznań 2008, s. 620–623; *Beijing 2008 Medal Table*, BBC Sport, 13.08.2012, http://www.bbc.co.uk/sport/olympics/2012/medals/historical-medals-beijing-2008/countries [dostęp: 5.09.2016]; *Medal Table*, BBC Sport, 13.08.2012, http://www.bbc.co.uk/sport/olympics/2012/medals/countries [dostęp: 5.09.2016]; *Olympic Medal Count*, Rio2016, https://www.rio2016.com/en/medal-count-country [dostęp: 5.09.2016].

[114] J. Swift, *The Palgrave Concise Historical Atlas of the Cold War*, Basingstoke 2003, s. 60.

ny[115]. W USA starano się deprecjonować radzieckie zwycięstwa, twierdząc, że dotyczyły mało istotnych sportów, a także kontestowano radziecki sposób wyliczania klasyfikacji igrzysk, dzięki któremu uzyskane wyniki interpretowano w większym stopniu jako sukces tego państwa. Niemniej Departament Stanu był zszokowany dobrymi występami ZSRR[116]. Świadczy to o tym, że o ile ZSRR świadomie i celowo przystępował do igrzysk w Helsinkach, mając na celu działanie propagandowe, o tyle Amerykanie dopiero wówczas w pełni zdali sobie sprawę ze strat wizerunkowych, jakie mogli ponieść za sprawą sportowych porażek.

W kolejnych latach sytuacja ta tylko się pogłębiała. Wyraźne zwycięstwa ZSRR na igrzyskach olimpijskich w 1956 i 1960 roku wywołały zaniepokojenie społeczne odnośnie międzynarodowego wizerunku USA[117]. Takie poglądy pojawiały się także pod wpływem niektórych pojedynczych, acz prestiżowych porażek sportowych z ZSRR[118]. Wydarzenia te stanowiły jeden z ważnych czynników kształtujących podejście amerykańskich decydentów politycznych do kwestii wizerunkowego wykorzystania sukcesów sportowych. Kluczowy okazał się jednak słaby występ USA na igrzyskach w Monachium w 1972 roku[119]. Amerykanie ulegli ZSRR w klasyfikacji medalowej, a także doszło do ich prestiżowej porażki w kontrowersyjnym finale turnieju koszykarskiego. Rozpoczęła się wówczas w USA dyskusja na temat reorganizacji sportu amatorskiego. Dotychczas sport w USA stanowił bowiem „produkt wolnego rynku", a zarządzały nim takie organizacje, jak akademicka NCAA (National Collegiate Athletic Association) oraz AAU. W efekcie często nie było wiadomo, która organizacja była odpowiedzialna za wysłanie sportowców na międzynarodowe zawody[120].

Nad tym, jak można by poprawić wyniki amerykańskich sportowców, zaczęła pracować powołana przez prezydenta Geralda Forda w 1975 roku Komisja Sportów Olimpijskich[121]. Uznała ona, że obok kwestii finansowych kryzys

---

[115] Y. Wushanley, *Playing Nice and Losing. The Struggle for Control of Women's Intercollegiate Athletics 1960–2000*, Syracuse 2004, s. 24.

[116] J. Swift, *The Palgrave Concise…*, s. 60.

[117] Y. Wushanley, *Playing Nice…*, s. 24.

[118] Przykładowo w 1959 r. amerykańscy reprezentanci sił powietrznych w koszykówce przegrali z reprezentacją ZSRR podczas Światowego Turnieju Koszykówki w Santiago w Chile. T.M. Hunt, *Countering the Soviet Threat in the Olympic Medals Race: The Amateur Sports Act of 1978 and American Athletics Policy Reform*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 6, s. 799.

[119] *Sports in America. From Colonial Times to the Twenty-First Century. An Encyclopedia*, red. S.A. Riess, vol. 1–3, London 2011, s. 1007.

[120] E.E. Redihan, *The Olympics and the Cold War, 1948–1968. Sport as Battleground in the U.S.-Soviet Rivalry*, Jefferson 2017, s. 169–170.

[121] W.A. Wakefield, *Out in the Cold: Sliding Sports and the Amateur Sports Act of 1978*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 6, s. 778–779, 780.

amerykańskiego sportu miał podłoże organizacyjne. Stwierdzono także, że ze względu na straty wizerunkowe związane ze słabymi występami Amerykanów na igrzyskach należy wykorzystać firmy prywatne do pomocy w finansowaniu sportu. Rekomendowano też stworzenie centralnej organizacji sportowej odpowiedzialnej za selekcję sportowców na igrzyska olimpijskie. Odrzucono przy tym koncepcję zwiększenia roli rządu federalnego w tym zakresie[122]. Zgodnie z tymi zaleceniami w 1978 roku Kongres przyjął *Amateur Sports Act*. Na jego podstawie Komitet Olimpijski Stanów Zjednoczonych (United States Olympic Committee – USOC) przejął wszelkie prawa i obowiązki związane z rozwojem sportu elitarnego. Utrzymał zarazem status prywatnej organizacji pozarządowej, która pozyskuje środki na działalność samodzielnie[123], chociaż w ustawie przewidziano także możliwość udzielania przez rząd subsydiów na rzecz budowy obiektów sportowych oraz innych form pomocy finansowej[124]. Doszło więc do uregulowania kwestii sportu w USA, jeśli chodzi o kompetencje poszczególnych organizacji, a także do pewnego zaangażowania rządu w jego finansowanie, aczkolwiek wciąż w ograniczony sposób. Zrezygnowano jednak z oddania kontroli nad amerykańskim sportem rządowi federalnemu, mimo że były takie sugestie. Można wszakże ocenić, że rząd USA w bardzo wyraźny sposób zreformował tamtejszy sport, kierując się przede wszystkim obawą odnośnie utraty prestiżu międzynarodowego w związku z porażkami z ZSRR.

Współczesny system sportu elitarnego w Stanach Zjednoczonych w dalszym ciągu opiera się na *Amateur Sports Act*, który został skorygowany w 1998 roku[125]. Mimo wprowadzenia pewnych uregulowań wciąż uważa się, że pozostaje on chaotyczny i nie zapewnia rozwoju we wszystkich sportach, gdyż jest oparty na systemie szkolnictwa i szkolnictwa wyższego, gdzie priorytet nadany jest najpopularniejszym sportom[126]. Właśnie sport akademicki stanowi bardzo ważny ele-

---

[122] IOC Archives, NOC of the United States of America, Reports of NOC of the United States of America (USA), D-RM01-ETATU/055, *The Final Report of the President's Commission on Olympic Sports. Executive Summary*, Washington D.C., January 1977, s. 1; D.L. Koller, *How the United States Government Sacrifices Athlete's Constitutional Rights in the Pursuit of National Prestige*, „Brigham Young University Law Review" 2008, s. 1476–1478; D.G. McComb, *Sports in World History*, New York 2004, s. 92.

[123] E. Sparevo, L. Chalip, B.C. Green, *United States*, [w:] *Comparative Elite Sport Development. Systems, Structures and Public Policy*, red. B. Houlihan, M. Green, Oxford 2008, s. 244–245.

[124] D.L. Hulme Jr., *The Political Olympics. Moscow, Afghanistan and the 1980 U.S. Boycott*, New York 1990, s. 35.

[125] Zob. *The Olympic and Amateur Sports Act Amendments 1998*, United States of America, Congressional Record, Proceedings and Debates of 105th Congress, vol. 144, part 19, October 20, 1998, s. 27185.

[126] E. Sparevo, L. Chalip, B.C. Green, *United States*…, s. 251.

ment całego systemu, jako że w odróżnieniu od większości państw świata jest wysoce ustrukturyzowany i skomercjalizowany[127]. O wymiarze zaangażowania uczelni wyższych w rozwój sportu w USA mogą świadczyć ich budżety sportowe, które na dużych uczelniach mogą dochodzić do stu milionów dolarów rocznie[128]. Z kolei system sportu zawodowego opiera się głównie na profesjonalnych ligach, choć istnieją także możliwości zawodowego uprawiania innych sportów. Tyle że w dyscyplinach niewspieranych przez uczelnie czy ligi i bez możliwości rozwoju zawodowego Amerykanie zdobywają bardzo niewiele medali[129]. Można wręcz mówić o pewnym paradoksie amerykańskiego sportu, z jednej strony bowiem Amerykanie chcą być najlepsi, z drugiej zaś rząd centralny bardzo niewiele robi w tym kierunku.

W analizach na temat roli amerykańskiego sportu w kształtowaniu prestiżu międzynarodowego tego państwa najczęściej nawiązuje się do okresu zimnowojennego. Tymczasem tego rodzaju nastroje znowu odżyły i nadal przypisuje się duże polityczne znaczenie sportowym zwycięstwom i walce o pierwszeństwo w klasyfikacji medalowej igrzysk olimpijskich. Wiąże się to poniekąd z wyzwaniem, jakie podczas igrzysk w Pekinie Chińczycy rzucili Amerykanom, wygrywając klasyfikację medalową. Amerykanie poczuli się upokorzeni, pojawiła się zatem chęć stawienia czoła Chinom podczas kolejnych igrzysk w Londynie[130]. Choć taki przekaz płynął z samej góry, fundusze na przygotowania do igrzysk zmalały w związku z kryzysem finansowym. Administrujący finansami USOC musiał obniżyć finansowanie mniej popularnych sportów, takich jak podnoszenie ciężarów[131]. Amerykanom udało się jednak odzyskać pierwszeństwo w świecie sportu podczas igrzysk w Londynie, a także cztery lata później w Rio de Janeiro. Można wszakże stwierdzić, że również osiąganie sukcesów sportowych nie jest priorytetem w ramach wizerunkowej dyplomacji sportowej administracji amerykańskiej, choć płyną stąd oczywiste korzyści w tym zakresie.

W niniejszych rozważaniach skupiono się na systemie sportowym w USA i państwowym zaangażowaniu na tym polu. Nie należy jednak zapominać, że zasób *soft power*, jakim jest wysoki poziom amerykańskiego sportu, ma dla tego państwa znaczenie wizerunkowe także pod innym względem, co można było

---

[127] T. Slack, M.M. Parent, *Sport in North America. The United States and Canada*, [w:] *Sport and Society*…, s. 478.

[128] G.R. Gems, G. Pfister, *Understanding American Sports*, London 2009, s. 159–160.

[129] E. Sparevo, L. Chalip, B.C. Green, *United States*…, s. 257–258.

[130] F. Hong, *Epilogue. Branding China: The Beijing Olympics and beyond*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2643.

[131] S. Guthrie-Shimizu, *Japan and the 2012 London Olympics: Ambitions and Anxieties of a Nation Aspiring to Reprise Olympic Glory*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1762.

zaobserwować chociażby w kontekście wykorzystywania przez Departament Stanu gwiazd sportu w ramach poszczególnych wymian. Wskazuje się, że globalna rozpoznawalność np. Michaela Jordana i innych osobistości ze świata sportu rozpowszechniała wizerunek Ameryki jako państwa pełnego pasji i troszczącego się o innych[132]. Gwiazdorami interesują się media, które szeroko relacjonują ich występy oraz życie prywatne. Taka obecność medialna w oczywisty sposób oznacza większe *publicity* także samych Stanów Zjednoczonych.

3.2. Kształtowanie wizerunku Chińskiej Republiki Ludowej przez sport

Chiny to państwo niezwykle aktywne w dziedzinie dyplomacji publicznej, w której w znacznym stopniu wykorzystuje sport. Jest to związane z chęcią kreowania wizerunku państwa współpracującego, miłującego pokój i takiego, które pragnie odgrywać konstruktywną rolę w międzynarodowej polityce[133]. Jak zauważył Craig Hayden, *soft power* Chin ma za zadanie zapewniać rządowi tego państwa wygodny zestaw narzędzi służących do tego, aby zmniejszać za granicą strach związany z ich rosnącą siłą materialną[134]. Podkreśla się, że pomimo zwiększania wydatków na cele obronne chińscy przywódcy konsekwentnie określali rosnącą potęgę Chin jako „pokojowe wzrastanie". Od czasu rządów Hu Jintao Chiny zaczęły ponadto wykorzystywać cały zasób narzędzi z zakresu *soft power*, takich jak udzielanie pomocy zagranicznej czy współpraca kulturalna, a nawet wypożyczanie pand wielkich do zagranicznych ogrodów zoologicznych[135]. Strategię taką w literaturze przedmiotu określa się często jako „ofensywę wdzięku" (*charm offensive*)[136]. Dodajmy, że większość działań z zakresu dyplomacji publicznej ChRL jest prowadzona przez rząd lub przynajmniej przez niego kontrolowana[137].

Chiny mają stosunkowo długą historię wykorzystywania dyplomacji publicznej. Jej korzenie sięgają powstania komunistycznych Chin, wydaje się jednak, że

---

[132] C.L. Cole, *Body Studies in the Sociology of Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London 2006, s. 453.

[133] P. van Ham, *Social Power…*, s. 128.

[134] C. Hayden, *The Rhetoric of Soft Power…*, s. 169–170.

[135] R.D.A. Henderson, *China. Great Power Rising*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, red. B.J.C. McKercher, London 2012, s. 64, 72; K. Ifantis, *Soft Power. Overcoming the Limits of a Concept*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, s. 447.

[136] S.D. Sharma, *China and India in the Age of Globalization*, Cambridge 2009, s. 219.

[137] I. d'Hooghe, *Public Diplomacy in the People's Republic of China*, [w:] *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 103.

władze ChRL w pełni uświadomiły sobie jej znaczenie na początku XXI wieku. Zadbano wówczas o nadawanie programów telewizyjnych i radiowych w obcych językach, a także o wydawanie obcojęzycznych wersji prasy (np. „China Daily" czy „People's Daily"), znacznie rozwinięto też kontakty osobowe[138]. Zaczęły powstawać Instytuty Konfucjusza mające na celu upowszechnianie chińskiej kultury i języka na wzór takich instytucji, jak British Council czy Goethe-Institut. Wszystko to stanowiło rozszerzenie wcześniejszych działań z zakresu dyplomacji publicznej, realizowanych od czasów Mao Zedonga i zintensyfikowanych po sukcesie dyplomacji pingpongowej[139].

3.2.1. Organizacja imprez sportowych

Biorąc pod uwagę rozmach działań Chińczyków podejmowanych na przestrzeni ostatnich dwudziestu kilku lat, można stwierdzić, że szczególną rolę w wizerunkowym wykorzystywaniu sportu odegrała organizacja wielkich imprez sportowych. Przez długi czas narzędzie to było dla nich niedostępne ze względu na wycofanie ChRL z międzynarodowego sportu pod koniec lat pięćdziesiątych XX wieku. Niemniej już pod koniec lat siedemdziesiątych w chińskich kręgach kierowniczych pojawiła się myśl o ściągnięciu do tego kraju wielkich imprez sportowych, podtrzymywana w latach osiemdziesiątych wraz z reintegracją ChRL z międzynarodowym sportem.

Należy w tym miejscu wspomnieć o igrzyskach azjatyckich w Pekinie z 1990 roku, które miały być krokiem w stronę organizacji w przyszłości igrzysk olimpijskich[140]. Chińskie kierownictwo przypisywało tej imprezie znaczenie wizerunkowe w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym. Przygotowanie udanych igrzysk azjatyckich było ważne dla partii i państwa, miało wzmocnić chińskie poczucie wartości oraz tożsamość Chin na świecie. Mówiono o „pokazaniu światu nowego wizerunku Chin" oraz „oknie ukazującym światu Chiny, które na skutek polityki otwartych drzwi i reform gospodarczych ponownie stały się supermocarstwem w Azji"[141]. W sposób niezamierzony polityczne znaczenie tej imprezy wzrosło

---

[138] H. Yu, *China's Diplomacy in Non-Traditional Areas*, [w:] *China's Diplomacy. Theory and Practice*, red. J. Yang, Hackensack 2014, s. 400–401, 403.

[139] G.D. Rawnsley, *China Talks Back: Public Diplomacy and Soft Power for the Chinese Century*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 285; K. Caffrey, *Post-Beijing 2008 and Confucian Outreach in a New Game: China's Next Move*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2416–2417.

[140] G. Xu, *Olympic Dreams. China and Sports, 1895–2008*, Cambridge 2008, s. 233.

[141] F. Hong, *Communist China and the Asian Games 1951–1990: The Thirty-Nine Year Struggle to Victory*, [w:] *Sport, Nationalism and Orientalism. The Asian Games*, red. F. Hong, Abingdon 2007, s. 83–84.

dodatkowo na skutek wydarzeń na placu Tian'anmen z czerwca 1989 roku, toteż udana Azjada miała pomóc w wychodzeniu ChRL z izolacji[142]. W kontekście wizerunkowym dominowały jednak komunikaty odnośnie „nowych Chin". Były one zresztą typowe także dla kolejnych imprez sportowych odbywających się w tym państwie.

Pod względem organizacyjnym igrzyska azjatyckie w Pekinie w 1990 roku uznano za udane[143]. Pokazały one Chiny jako dobrego organizatora, chociażby dlatego, że wszystkie zaplanowane obiekty zostały przygotowane na czas. Chińskie kierownictwo zapragnęło w związku z tym pójść o krok dalej i zorganizować największą imprezę sportową świata – igrzyska olimpijskie.

Po raz pierwszy Chiny ubiegały się o organizację igrzysk olimpijskich odbywających się w 2000 roku. Hasło ich kandydatury brzmiało: „Bardziej otwarte Chiny czekają na igrzyska"[144]. Chińczycy wyraźnie mówili o wizerunkowej motywacji związanej z ich pozyskaniem[145], tym razem na o wiele większą skalę niż przy okazji igrzysk azjatyckich.

Chińczykom bardzo zależało na uzyskaniu prawa organizacji tej imprezy, co można było dostrzec chociażby podczas inspekcji miasta przez MKOl[146]. Ostatecznie jednak na gospodarza igrzysk w 2000 roku wybrano Sydney, co niektórzy wiązali z rozbiciem ruchu demokratycznego w ChRL w 1989 roku[147]. W Chinach dostrzec można było wielkie rozczarowanie decyzją MKOl. Chińczycy nie aplikowali o kolejne igrzyska i dopiero w listopadzie 1998 roku zadeklarowali, że

---

[142] Q. Zhang, *Sports Diplomacy: The Chinese Experience and Perspective*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, no. 8, s. 223.

[143] F. Hong, L. Zhouxiang, *The Politicisation of Sport in Modern China. Communists and Champions*, London 2013, s. 105.

[144] I. d'Hooghe, *China's Public Diplomacy*, Leiden 2015, s. 223.

[145] Y. Zhou, J. Ap, T. Bauer, *Government Motivations for Hosting the Beijing 2008 Olympic Games*, [w:] *Tourism at the Olympic Games. Visiting the World*, red. M. Robinson, J. Ploner, London 2016, s. 94. Przykładowo szef komitetu aplikacyjnego i mer Pekinu powiedział członkom MKOl, że „Chiny potrzebują zrozumienia ze strony reszty świata, a także potrzebujemy pokojowego środowiska, w którym będziemy mogli rozwijać naszą produkcję, powiększać naszą gospodarkę i poprawiać poziom życia Chińczyków". G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 234.

[146] Wiele budynków w mieście pomalowano, a także zamknięto wiele fabryk, aby dym nie przysłaniał nieba. Wyłączono prąd w miejscach, których Komitet nie miał wizytować oraz wyłączono sygnalizację świetlną – aby nie zabrakło prądu na oglądanych obiektach sportowych. Każda taksówka miała naklejoną na zderzak nalepkę „Pekin 2000", usunięto bezdomnych z miasta oraz uwolniono więźnia politycznego Wei Jingshenga. G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 234–235.

[147] A.-M. Brady, *The Beijing Olympics as a Campaign of Mass Distraction*, [w:] *China's Thought Management*, red. A.-M. Brady, Abingdon 2012, s. 15.

Pekin ponownie będzie się ubiegał o organizację igrzysk olimpijskich odbywających się w 2008 roku[148]. Postanowiono wówczas już na tym etapie zadbać o odpowiedni wizerunek ChRL na świecie. Do promocji swojej kandydatury zatrudniono gwiazdy kultury i sportu, a w ostatniej chwili komitet odpowiedzialny za kandydaturę Pekinu oświadczył też, że wybór tego miasta pomógłby w dalszym poprawianiu sytuacji związanej z przestrzeganiem praw człowieka w Chinach[149]. Starano się zatem uniknąć błędów popełnionych wcześniej. Działania te zakończyły się sukcesem i decyzją Sesji MKOl to właśnie Pekin miał zorganizować igrzyska olimpijskie w 2008 roku.

Chiny postrzegane są na świecie w sposób niejednorodny, z perspektywy kontrastujących ze sobą elementów, takich jak z jednej strony wyjątkowa gospodarka, nowoczesne metropolie i transformacja społeczna, a z drugiej przeludnienie, niszczenie środowiska i nierówna dystrybucja bogactwa. Sytuacja taka stanowi wyzwanie, a misję ujednolicenia obrazu Chin na zewnątrz zamierzano zrealizować właśnie przez igrzyska, które miały być narzędziem „edukowania świata o nowoczesnych Chinach"[150], aczkolwiek przypisuje się im także cele wewnętrzne[151]. Chińskie władze dostrzegały zarazem potencjalne zagrożenia, np. w związku z koniecznością zagwarantowania zagranicznym reporterem nieskrępowanej pracy podczas imprezy[152]. Łączyło się z tym oczywiście ryzyko rozpowszechniania na świecie informacji niewygodnych dla Komunistycznej Partii Chin. Władze chińskie postrzegały zatem organizację igrzysk i jako szansę, i jako wyzwanie.

Kluczowe w analizie wizerunkowego znaczenia igrzysk olimpijskich w Pekinie jest wskazanie, jakie komunikaty miały one rozpowszechnić. Na podstawie bogatej literatury przedmiotu można stwierdzić, że celów takich było co najmniej kilka. Jacques deLisle wyróżnił cztery główne narracje: ukazywanie Chin

---

[148] G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 243–244.

[149] I. d'Hooghe, *China's Public…*, s. 227–228.

[150] A. Lai Lee, *Did the Olympics Help the Nation Branding of China? Comparing Public Perception of China with the Olympics before and after the 2008 Beijing Olympics in Hong Kong*, „Place Branding and Public Diplomacy" 2010, vol. 6, no. 3, s. 209; N.J. Cull, *The Public Diplomacy of the Modern Olympic Games and China's Soft Power Strategy*, [w:] *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, red. M.E. Price, D. Dayan, Ann Arbor 2008, s. 135.

[151] Chodzi o kształtowanie relacji pomiędzy rządem a społeczeństwem oraz w kontekście budowania jedności Chińczyków, biorąc pod uwagę rosnące nierówności społeczne. Y. Yu, *Olympic Aspirations: Reconstructed Images, National Identity and International Integration*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 2821–2841; D.J. Davies, *'Go China! Go!': Running Fan and Debating Success during China's Olympic Summer*, [w:] *The Beijing Olympics: Promoting China. Soft and Hard Power in Global Politics*, red. K. Caffrey, London 2011, s. 42

[152] G. Xu, *Olympic Dreams…*, s. 249.

jako rozwiniętego, bogatego i w związku z tym potężnego państwa, politycznie stabilnego i uporządkowanego, cieszącego się międzynarodowym szacunkiem i normalnym członkostwem w społeczności globalnej oraz zglobalizowanego[153]. Inni autorzy nawiązywali do takich aspektów, jak zademonstrowanie zintegrowania Chin z rodziną narodów świata[154] czy ich „dołączenie do nowoczesności"[155], aczkolwiek najczęściej mówi się o chęci pokazania państwa jako światowej potęgi[156]. Stale powtarzano frazę o igrzyskach w Pekinie jako „imprezie wychodzenia z cienia" (*coming out party*), co miało podkreślać boom gospodarczy, jaki Chiny przeżywały w ostatnich latach[157]. Pewien problem pojawił się w związku z tym, że z jednej strony chciano zadziwić świat potęgą chińskiego państwa, a z drugiej go „nie przestraszyć"[158]. Wydaje się to zbieżne z międzynarodowymi interesami Chin, których wielki rozwój opiera się przede wszystkim na wymianie gospodarczej. Zależy im zatem na byciu postrzeganym jako pokojowy i stabilny partner, co może być trudne chociażby w kontekście znaczącej rozbudowy potencjału militarnego Chin w ostatnich latach.

Nasuwa się konkluzja, że władze chińskie stawiały przed igrzyskami kilka celów wizerunkowych. Na pierwszy plan wysuwała się chęć eksponowania Chin jako państwa potężnego (przede wszystkim w kontekście gospodarczym) i nowoczesnego, chociaż ze wspaniałą wielowiekową historią i kulturą. Chodziło przy tym o przełamanie pewnych negatywnych stereotypów związanych z zacofaniem, tanią siłą roboczą czy z wizerunkiem „chorego człowieka Azji". Istotne było także podkreślanie integracji ze światem zewnętrznym oraz pokojowej natury Chin

---

[153] J. deLisle, *"One World, Different Dreams": The Context to Define the Beijing Olympics*, [w:] *Owning the Olympics…*, s. 19–30.

[154] L. Qing, *Encoding the Olympics – Visual Hegemony? Discussion and Interpretation on Intercultural Communication in the Beijing Olympic Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 9–10, s. 1830.

[155] G. Zeng, F. Go, C. Kolmer, A. Richelieu, *The Impact of the 2008 Summer Olympic Games on Beijing's and Chinas's Image*, [w:] *Global Sport Marketing. Contemporary Issues and Practice*, red. M. Desbordes, A. Richelieu, London 2012, s. 63; K. Latham, *Unimagined China: Media, Technologies and the Fragmentation of National Olympic Audiences*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2312.

[156] Y-N. Lu, *The Representation of the 2008 Beijing Olympic Games: The Rise of China's Soft Power*, [w:] *China's Quiet Rise. Peace through Integration*, red. B. Guo, C.-C. Teng, Lanham 2011, s. 29; X. Renou, *Resisting the Torch*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events and Civil Societies. Globalization, Environment, Resistance*, red. G. Hayes, J. Karamichas, Basingstoke 2012, s. 237.

[157] V.D. Cha, *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009, s. 3.

[158] P.H. Gries, H.M. Crowson, T. Sandel, *The Olympic Effect on American Attitudes towards China: Beyond Personality, Ideology, and Media Exposure*, „Journal of Contemporary China" 2010, vol. 64, no. 19, s. 214.

i Chińczyków. Wszystkie te cele można zinterpretować jako wyraz wielkomocarstwowych ambicji chińskich przywódców przy jednoczesnej chęci kontynuowania drogi rozwoju opartej na pokojowej wymianie handlowej. Przełamywanie stereotypów to stały element wszelkich działań z zakresu brandingu narodowego. Należy jednocześnie zauważyć, że „obudowanie" wizerunkowej strategii igrzysk wokół kultury było krokiem całkowicie racjonalnym, jako że w rankingach wizerunkowych państw właśnie kultura jest oceniana najwyżej spośród chińskich zasobów.

W celu zapewnienia jak najlepszych korzyści wizerunkowych zastosowano w Pekinie taktykę wioski potiomkinowskiej, aby ukryć oznaki niepełnej modernizacji miasta. Usuwano wszelkie ślady świadczące o występującej tam biedzie i nierównościach społecznych, a także zamieszkujących Pekin dysydentów, petentów z prowincji starających się domagać w stolicy swoich praw czy przyjezdnych robotników[159]. Władzom bardzo zależało na uniknięciu protestów, toteż na długo przed igrzyskami sugerowano, że będą one szybko pacyfikowane. Podjęto też działania, które miały zapewnić wyjątkowy charakter igrzyskom. Starano się np. oddziaływać na chińskie społeczeństwo, w szczególności zaś na osoby, które miały mieć kontakt z gośćmi. Uruchomiono masowe szkolenia z etykiety, aby ograniczyć takie nawyki jak plucie na ulicy, wpychanie się do kolejki, śmiecenie; zachęcano też do udzielania pomocy osobom w potrzebie. Uczono, jak kibicować w kulturalny sposób. Wykorzystywano do tego reklamy telewizyjne[160]. Zabroniono serwowania psiego mięsa w czasie, kiedy zagraniczni goście przebywali w Pekinie[161], a także prowadzono szkolenia z języka angielskiego, przede wszystkim dla wolontariuszy i taksówkarzy[162]. Starano się usuwać z ulic miasta napisy w języku angielskim zawierające błędy[163]. Działania te, choć noszą znamiona sztuczności, pokrywają się z celami wizerunkowymi związanymi z chęcią pokazania Chin jako państwa nowoczesnego i cywilizowanego.

Ważnym aspektem przygotowań do igrzysk były inwestycje, które miały stanowić ukoronowanie okresu reform Deng Xiaopinga. Zbudowano ponad 650 kilometrów nowych dróg ekspresowych, cztery nowe linie metra, nowy terminal na lotnisku, 37 nowych stadionów w sześciu miastach[164]. Inwestycje, zazwyczaj bardzo kosztowne, miały mieć unikalny styl i zarazem supernowoczesny, ascetyczny

---

[159] J. deLisle, *"One World, Different Dreams"*…, s. 20–21.

[160] A.-M. Brady, *The Beijing Olympics*…, s. 24–25.

[161] H. Bonde, *Sport, the Olympics and Politics: European Responses to Beijing 2008*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 10, s. 1559.

[162] G.A. Pigman, *International Sport*…, s. 101.

[163] A.-M. Broudehoux, *Civilizing Beijing: Social Beautifiction, Civility and Citizenship at the 2008 Olympics*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events*…, s. 57.

[164] V.D. Cha, *Beyond the Final Score*…, s. 111.

wygląd oraz referencje związane z zagranicznymi biurami projektowymi[165] – korespondowało to z retoryką mówiącą o Chinach jako części zglobalizowanego świata, ale także z prezentowaniem państwa jako światowej potęgi, ponieważ asygnowanie wielkich sum na przygotowania do zawodów sportowych to przywilej tylko najpotężniejszych państw.

Aby zapewnić jak najlepszy przekaz odnośnie Chin podczas igrzysk i wytworzyć długotrwały, pozytywny obraz państwa za granicą, niezbędne było także jak najlepsze przyjęcie osób odwiedzających. W związku z tym przygotowano Strategiczny Plan Obsługi Kibiców: 400 tysięcy wolontariuszy na bieżąco informowało o wszystkim gości, zapewniało im pierwszą pomoc oraz pomoc językową, a przez 15 godzin dziennie działało olimpijskie *call center*[166]. Wolontariusze mieli także zajmować puste miejsca na trybunach[167]. Wielką wagę przykładano do obsługi mediów zagranicznych, dlatego dziennikarze byli traktowani niezwykle gościnnie, zgodnie z instrukcjami wydanymi przez Komunistyczną Partię Chin. Według niektórych owa gościnność była wręcz nadmierna[168] (przez to, że nie była spontaniczna, tylko narzucona odgórnie, niekiedy wydawała się bardzo sztuczna, jeśli oddelegowane do obsługi igrzysk osoby zbyt dosłownie interpretowały wytyczne). Jednym ze sposobów osiągnięcia wizerunkowych celów Chin była organizacja „zielonych" igrzysk, ponieważ w powszechnej świadomości kraj ten nie kojarzy się bynajmniej z troską o stan środowiska. Warunki panujące w Pekinie tylko potwierdzały ten stereotyp. Stanowiło to dla organizatorów wielkie wyzwanie, szczególnie w kontekście problemu zanieczyszczenia powietrza. Wdrożone w tym zakresie działania objęły przede wszystkim przeniesienie części fabryk[169]. Na czas igrzysk wprowadzono tymczasowy zakaz poruszania się części z trzech milionów samochodów zarejestrowanych w Pekinie. Zarządzone też intensywne zalesianie[170], a 70 procent taksówek i 90 procent autobusów w Pekinie zamie-

---

[165] Przykładowo Stadion Narodowy według projektu Herzoga i De Meurona, terminal lotniska według projektu Normana Forstera, Narodowe Centrum Pływackie według projektu firmy PTW. C. Mei Barker, *Emancipating the Image: The Beijing Olympics, Regeneration, and the Power of Performance*, „Architecture_Media_Politics_Society" 2013, vol. 2, no. 1, s. 6; A.-M. Broudhoux, *Images of Power. Architectures of the Integrated Spectacle at the Beijing Olympics*, „Journal of Architectural Education" 2010, vol. 63, no. 2, s. 57.

[166] I. d'Hooghe, *China's Public*…, s. 237.

[167] A. Tomlinson, *Olympic Legacies: Recurrent Rhetoric and Harsh Realities*, „Contemporary Social Science" 2014, no. 9(2), s. 144.

[168] Dochodziło nawet do sytuacji, kiedy wolontariusze odprowadzali dziennikarzy do toalet. A.-M. Brady, *The Beijing Olympics*…, s. 22.

[169] C. Palmer, *Global Sports Policy*, Los Angeles 2013, s. 174; Y.-N. Lu, *The Representation*…, s. 32.

[170] V.D. Cha, *Beyond the Final Score*…, s. 115–116.

niono na pojazdy korzystające z czystej energii[171]. Wykorzystywano też środki chemiczne wywołujące deszcz – w trakcie igrzysk, aby zagwarantować słoneczną pogodę, a przed nimi, by deszcz oczyścił powietrze[172]. Podobnie jak w wielu innych sferach wysiłki te sprawiały wrażenie sztuczności, niekorzystnie wpływając na wizerunkowe efekty igrzysk. Podejmowane przez władze chińskie działania wydają się niewyobrażalne z zachodniej perspektywy, gdzie dużą wagę przykłada się do tego, aby organizacja megawydarzeń sportowych nie wypłynęła negatywnie na jakość życia mieszkańców. Tymczasem w Chinach, nie bacząc na ogrom trudności, przed jakimi stawiano mieszkańców, koncentrowano się na osiągnięciu głównego celu, którym było pokazanie światu Chin z jak najlepszej strony. Bezsprzecznie można to wiązać z niedemokratycznym reżimem politycznym panującym w Chinach.

W analizach igrzysk olimpijskich z perspektywy ich roli w kształtowaniu wizerunku narodowego zawsze pojawia się kwestia ceremonii otwarcia. W wypadku igrzysk w Pekinie była ona dla chińskich władz najwyższym priorytetem. W jej trakcie szczególną uwagę poświęcono takim motywom, jak harmonia, pokój, zaawansowanie naukowe i technologiczne Chin[173], a także nawiązywano do łączenia nowoczesności Pekinu oraz chińskich tradycji i cywilizacji antycznej[174]. Anne-Marie Brady porównała tę ceremonię do oglądanej przez mniej więcej dwa miliardy ludzi premiery produktu, którym tutaj były Nowe Chiny[175]. Jej celem było zrównanie cywilizacji zachodniej ze wschodnią[176]. Oceniono ją przy tym bardzo wysoko, jako wzór dla przyszłych igrzysk[177]. Jeśli zatem spojrzymy na nią jako na „premierę produktu o nazwie Chiny" w ramach chińskiego coming outu, trzeba stwierdzić, że była udana.

Jak widać, Chińczycy dokładali wszelkich starań, aby igrzyska przyniosły ich państwu korzyści wizerunkowe. Nie obyło się jednak bez kontrowersji. Wielki

---

[171] A.P.J. Mol, L. Zhang, *Sustainability as Global Norm: The Greening of Mega-Events in China*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events*…, s. 134.

[172] H. Bonde, *Sport, the Olympics*…, s. 1559; V.D. Cha, *Beyond the Final Score*…, s. 116.

[173] C.C. Chen, C. Colapinto, Q. Luo, *The 2008 Beijing Olympics Opening Ceremony: Visual Insights into China's Soft Power*, „Visual Studies" 2012, vol. 27, no. 2, s. 191, 194.

[174] R.M. Peaslee, S.-L. Chen Berggreen, *The Expediency of Hybridity: Beijing 2008*, „Mass Communication and Society" 2012, no. 15(4), s. 535.

[175] A.-M. Brady, *The Beijing Olympics*…, s. 26.

[176] S. Collins, *Mediated Modernities and Mythologies in the Opening Ceremonies of 1964 Tokyo, 1988 Seoul and 2008 Beijing Olympic Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2255.

[177] J. Gong, *Re-Imaging an Ancient, Emergent Superpower: 2008 Beijing Olympic Games, Public Memory, and National Identity*, „Communication and Critical/Cultural Studies" 2012, no. 9(2), s. 192.

problem stanowiły zamieszki i protesty na trasie sztafety olimpijskiej[178], wpisujące się w trend krytyki chińskiego rządu w związku ze stanem przestrzegania praw człowieka w Chinach, kwestią Tybetu czy wspierania niedemokratycznych reżimów (np. w Sudanie). Z tych powodów niektórzy przywódcy postanowili, że nie pojawią się na ceremonii otwarcia igrzysk (zabrakło na niej np. kanclerz Niemiec Angeli Merkel[179]), co realizujące transmisję chińskie media starały się kamuflować, podkreślając obecność przywódców nawet mniejszych państw[180]. Doszło zarazem do pewnego przeorientowania polityki Pekinu, aby uniknąć niepożądanych kontrowersji. Sytuacja ta pokazuje zagrożenia wizerunkowe, jakie mogą się wiązać z organizacją megawydarzeń sportowych.

Igrzyska olimpijskie w Pekinie z perspektywy ich wpływu na wizerunek ChRL oceniane są niejednoznacznie. Bardzo powszechne są opinie, że wykreowały one obraz Chin jako superpotęgi na scenie międzynarodowej oraz symbolicznie pokazały przyjęcie Chin do systemu światowego[181]. Jednak szereg badań empirycznych dotyczących tego, jak zmieniało się postrzeganie ChRL na skutek igrzysk, przynosi rozbieżne rezultaty[182]. Pojawiały się opinie, że Chiny poprawiły

---

[178] I. d'Hooghe, *China's Public…*, s. 243–244; H. Bonde, *Sport, the Olympics…*, s. 1565.

[179] C. Pan, *Problematizing "Constructive Engagement" in EU-China Policy*, [w:] *Europe and China: Strategic Partners or Rivals?*, red. R. Vogt, Hong Kong 2012, s. 38.

[180] J. Wardęga, *The Image of Beijing Olympic Games as Constructed in Chinese Media*, [w:] *Media in China. Processes, Strategies, Images, Identities*, red. A. Zemanek, Kraków 2014, s. 64–65.

[181] F. Papa, *Global Media Events: Communications Strategies, Social Network Patterns and Propaganda Models – A Complex and Challenging Reconciliation*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2218; S. Brownell, *The Olympic Public Sphere: The London and Beijing Opening Ceremonies as Representative of Political Systems*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 11, s. 1318; V.D. Cha, *Politics and the Olympic Transaction: Measuring China's Accomplishments*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2360; R.J. Park, *After Beijing 2008: The Need for Sports to Foster Cooperation as well as Competition in an Increasingly Global World*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2587.

[182] Por.: G. Qing, W. Hong-jiang, Y. Ting-ting, T. Xiao-ru, C. Rui, L. Ping-ping, *A Study on Chinese National Image under the Background of Beijing Olympic Games*, „PD Magazine" 2013, s. 47; P. Dankert, *Kraftmaschine Parlament. Der Sportausschuss und die Sportpolitik des Bundes*, Aachen 2009, s. 217; P.H. Gries, H.M. Crowson, T. Sandel, *The Olympic Effect…*, s. 228; N.A. Syed, *The Effect of Beijing 2008 on China's Image in the United States: A Study of US Media and Polls*, [w:] *Olympic Aspirations. Realised and Unrealised*, red. J.A. Mangan, M. Dyreson, London 2012, s. 225; G. Bodet, M.-F. Lacassagne, *International Place Branding through Sporting Events: A British Perspective of the 2008 Beijing Olympics*, „European Sport Management Quarterly" 2012, vol. 12, no. 4, s. 372;

swój wizerunek w dziedzinach, w których już wcześniej były pozytywnie oceniane (kultura), a pogorszyły, jeśli chodzi o aspekty krytykowane przed igrzyskami (zarządzanie, ludzie), co wiąże się ze zwiększeniem świadomości na temat problemów Chin[183]. Przeszkodami w pełnym wykorzystaniu potencjału igrzysk w Pekinie okazały się więc sztuczność całego przedsięwzięcia (przyjęcie taktyki wioski potiomkinowskiej) oraz dojście do głosu nieprzychylnych Pekinowi aktywistów politycznych i obrońców praw człowieka.

Z całą pewnością igrzyska olimpijskie w Pekinie w 2008 roku stanowią kluczowy moment, jeśli chodzi o wykorzystanie organizacji wielkich imprez sportowych w celach wizerunkowych przez Chiny. Chińczycy nie poprzestali jednak na tym i w dalszym ciągu starają się poszukiwać kolejnych tego rodzaju szans na poprawę obrazu Chin na świecie. W 2010 roku w Guangzhou odbyły się igrzyska azjatyckie, o których twierdzi się, że miały na celu wzmocnienie przekazu igrzysk w Pekinie, choć tym razem w wymiarze regionalnym[184], nawiązując do wzmacniania kontynentalnej współpracy[185]. W tym kontekście znaczenie wizerunkowe zawodów jest niezaprzeczalne, aczkolwiek ograniczone zasięgiem, bowiem na Zachodzie zainteresowanie igrzyskami azjatyckimi jest tradycyjnie nieduże. Z kolei w 2015 roku MKOl przyznał Pekinowi prawo organizacji zimowych igrzysk olimpijskich w 2022 roku. Jak stwierdził wówczas prezydent MKOl Thomas Bach, decyzja ta była bezpieczna, bowiem „Chiny spełniają swoje obietnice"[186]. W wypowiedzi tej także można dostrzec pewien sukces wizerunkowy wcześniejszych imprez sportowych odbywających się w Chinach, pokazujących państwo jako godne zaufania i dotrzymujące obietnic. Warto jeszcze raz podkreślić, że choć igrzyska z 2008 roku stanowiły oś chińskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej, w państwie tym nie zaprzestano kształtowania wizerunku przez organizację zawodów sportowych.

G. Zeng, F. Go, C. Kolmer, A. Richelieu, *The Impact of…*, s. 73–75; J.A. Mangan, G. Ok, *Beijing 2008: Symbolic Hegemonic Assertion? South Korean Media Reactions and Responses to the Chinese Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2461.

[183] R. Panagiotopoulou, *Nation Branding and the Olympic Games: New Media Images for Greece and China*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2341; I. d'Hooghe, *The Limits of China's Soft Power in Europe. Beijing's Public Diplomacy Puzzle*, The Hague 2010, s. 28.

[184] J.A. Mangan, H.-D. Kim, A. Cruz, G.-H. Kang, *Rivalries: China, Japan and South Korea – Memory, Modernity, Politics, Geopolitics – and Sport*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 10, s. 1131.

[185] V. Cha, *The Asian Games and Diplomacy in Asia: Korea–China–Russia*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 10, s. 1185.

[186] S. Borden, *Beijing Defeats Almaty in Bid to Host 2022 Winter Olympics*, „The New York Times", 31.07.2015, http://www.nytimes.com/2015/08/01/sports/olympics/beijing-selected-as-host-of-2022-winter-olympics.html?_r=0 [dostęp: 10.01.2017].

3.2.2. Wysoki poziom sportowy

Drugim z kluczowych sposobów, w jakie Chiny wykorzystują sport do kształtowania swojego wizerunku, jest osiąganie sukcesów sportowych, przede wszystkim podczas igrzysk olimpijskich. W 1984 roku w Los Angeles ChRL powróciła do międzynarodowej rywalizacji tej rangi. Występ ten był dla Chin niezwykle udany, ich reprezentanci zdobyli bowiem 15 złotych medali i zajęli czwarte miejsce w klasyfikacji medalowej. W igrzyskach nie uczestniczyły co prawda bojkotujące je państwa komunistyczne, niemniej i tak uznano to za sukces, który miał stanowić symboliczny wyraz starań Chin, aby stać się światowym supermocarstwem[187]. Właśnie wtedy sukcesy sportowe uznano w Chinach za narzędzie umożliwiające uzyskanie międzynarodowego uznania i poparcia[188]. Świetny wynik sportowy udało się Chińczykom powtórzyć też dwa lata później podczas igrzysk azjatyckich w Seulu, gdzie ChRL zdobyła aż 94 medale[189]. Do uczynienia ze sportowych, przede wszystkim olimpijskich zwycięstw narzędzia zdobywania prestiżu międzynarodowego doszło więc w dużej mierze na skutek nieoczekiwanych sukcesów, osiąganych po reintegracji z międzynarodowymi strukturami sportowymi. Jednocześnie porzucono wcześniejsze podejście: „najpierw przyjaźń, później rywalizacja", które stosowano podczas zimnej wojny w wymianach sportowych.

W związku z nowym podejściem do sportu elitarnego władze chińskie szybko zaczęły wprowadzać zmiany systemowe w tym zakresie, co miało na celu maksymalizację zwycięstw olimpijskich[190]. Mimo tej nowej obsesji związanej z sukcesami olimpijskimi dwie kolejne edycje igrzysk były rozczarowujące[191]. Skupiono

---

[187] T.-C. Tan, M. Green, *Analysing China's Drive for Olympic Success in 2008*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 3, s. 314.

[188] Q. Jiang, *Celebrity Athletes, Soft Power and National Identity: Hong Kong Newspaper Coverage of the Olympic Champions of Beijing 2008 and London 2012*, „Mass Communication and Society" 2013, vol. 16, s. 890.

[189] J. Yu, J.A. Mangan, *Dancing around the Elephant: The Beijing Olympics – Taiwanese Reflections and Reactions*, [w:] *Beijing 2008: Preparing for Glory. Chinese Challenge in the 'Chinese Century'*, red. J.A. Mangan, D. Jinxia, London 2009, s. 82.

[190] Zob.: D. Jinxia, J.A. Mangan, *Olympic Aspirations: Chinese Women on Top – Considerations and Consequences*, [w:] *Beijing 2008: Preparing for Glory*…, s. 37; L. Li, F. Hong, *The National Games and National Identity in China. A History*, London 2017, s. 23, 115.

[191] W Seulu w 1988 r. ChRL zdobyła 5 złotych, 11 srebrnych i 12 brązowych medali. Igrzyska w Barcelonie pokazały progres, bowiem zdobyto 16 złotych, 22 srebrne i 16 brązowych medali, aczkolwiek i tak wynik ten nie odzwierciedlał oczekiwań Chin odnośnie zyskiwania znaczenia na arenie międzynarodowej przez sport. D. Whitby, *Elite Sport*, [w:] *Sport and Physical Education in China*, red. J. Riordan, R. Jones, London 1999, s. 122, 125.

się wówczas na rozwijaniu systemu sportu elitarnego. Pierwotnie miał on cechy modelu radzieckiego, który zaimplementowano w latach pięćdziesiątych[192], natomiast w latach dziewięćdziesiątych bardziej niż dotychczas system sportowy ukierunkowano na sukcesy olimpijskie, redukując wsparcie dla dyscyplin nieolimpijskich. Porzucono także sporty zespołowe, które wymagały większych nakładów, a nie rodziły nadziei na medale olimpijskie. Działania te doprowadziły do poprawy wyników uzyskiwanych przez ChRL na igrzyskach olimpijskich – w Sydney Chiny znalazły się na trzecim, a w Atenach na drugim miejscu klasyfikacji medalowej[193].

Działania chińskie ukierunkowane na wykorzystanie sportowych zwycięstw w celach wizerunkowych swoje apogeum miały osiągnąć podczas igrzysk w Pekinie w 2008 roku. Częściowo wiązało się to z wizerunkowym celem ich organizacji, gdyż zdobycie wielu złotych medali było ważne dla wiarygodności historii, którą miały opowiadać igrzyska[194]. Chińczykom zależało przy tym nie tylko na zwycięstwie w klasyfikacji medalowej, ale także na pokonaniu USA – największej potęgi sportowej, a przy tym państwa uznawanego za najpotężniejsze mocarstwo polityczne i gospodarcze. Sportowe zwycięstwo nad Stanami Zjednoczonymi miałoby zatem wielkie znaczenie symboliczne z perspektywy wskazanych wyżej celów organizacji igrzysk.

Biorąc pod uwagę powyższą motywację, od momentu przyznania Pekinowi prawa organizacji igrzysk intensyfikacji uległy przygotowania sportowe. W 2001 roku Państwowa Główna Administracja Sportu przyjęła w Chinach Projekt 119, a w jego ramach zidentyfikowano 119 złotych medali (później liczbę tę podniesiono do 122), na zdobyciu których Chińczycy mieli skupić swoje wysiłki[195]. W kolejnych latach na bieżąco korygowano podjęte w tym zakresie działania, tak aby zmaksymalizować ich efekt. Jednocześnie na przygotowania sportowe do igrzysk przeznaczano ogromne środki finansowe – szacuje się, że łącznie było to 4,88 miliarda dolarów[196].

Chińczykom udało się osiągnąć zamierzony cel – reprezentanci ChRL zdobyli w Pekinie najwięcej złotych medali (51). Pojawiły się co prawda pewne kontrowersje i oskarżenia odnośnie uczciwości rywalizacji[197], zwycięstwo Chin było

---

[192] M. Dennis, J. Grix, *Sport under Communism. Behind the East German 'Miracle'*, Basingstoke 2012, s. 178–179, 183; H. Li, L. Meng, Q. Wang, *The Government's Role in China's Olympic Glory*, „Applied Economics" 2009, no. 41, s. 3314.

[193] D. Jinxia, J.A. Mangan, *Olympic Aspirations…*, s. 38.

[194] V.D. Cha, *Politics and the Olympic…*, s. 2365.

[195] A.-M. Brady, *The Beijing Olympics…*, s. 16.

[196] F. Hong, *China*, [w:] *Comparative Elite Sport Development…*, s. 48.

[197] Twierdzono np., że niektóre z gimnastyczek mogły mieć nawet 12 lat, podczas gdy minimalny wiek wynosił 16 lat. V.D. Cha, *Politics and the Olympic…*, s. 2365.

jednak bezdyskusyjne. Miało to oczywiście zewnętrzny wymiar wizerunkowy, podobnie jak całe igrzyska, choć realizowano w ten sposób także cele wewnętrzne, związane z dawaniem mieszkańcom Chin poczucia dumy. Jest to zresztą bardzo typowe, że zewnętrzne działania wizerunkowe z wykorzystaniem sportu realizują jednocześnie cele wewnętrzne.

Analizując sukces sportowy Chin podczas igrzysk w Pekinie, warto zwrócić także uwagę na jeszcze jeden, pomniejszy cel wizerunkowy. Chodziło o przeciwdziałanie postrzeganiu tego państwa jako nacjonalistycznego, mimo że może się to wydawać sprzeczne z ideą prestiżowego traktowania sportowych zwycięstw. Starano się więc nie nadawać nadmiernego znaczenia konkretnym zwycięstwom chińskich drużyn[198]. Aspekt ten bardzo wyraźnie koresponduje z celami igrzysk, jeśli chodzi o dyplomację sportową: pokazywanie Chin jako potężnych, ale i pokojowych. W ten sposób przez wyniki sportowe i podejście do nich udawało się wysyłać oba te komunikaty.

Zdecydowano, że po igrzyskach w 2008 roku system sportu elitarnego w Chinach będzie kontynuowany[199], aczkolwiek większą uwagę postanowiono wówczas poświęcić sportowi masowemu[200]. Wyniki uzyskiwane przez ChRL na kolejnych igrzyskach olimpijskich wskazują wszakże na stopniowy regres. To jednak typowe, że wcześniejsi gospodarze igrzysk podczas ich kolejnych edycji uzyskują gorsze wyniki. Ponadto w chińskim systemie sportowym w ostatnich latach obserwuje się nowe trendy, m.in. w związku z poszukiwaniem nowych źródeł złotych medali olimpijskich, a także większą koncentrację na popularnych na świecie dyscyplinach sportowych, takich jak siatkówka plażowa czy piłka nożna plażowa[201]. To przeorientowanie priorytetów wydaje się słusznym posunięciem, jeżeli chodzi o szerszy cel, jakim jest wykorzystywanie sukcesów sportowych

---

[198] C.J. Finlay, X. Xin, *Public Diplomacy Games: A Comparative Study of American and Japanese Responses to the Interplay of Nationalism, Ideology and Chinese Soft Power Strategies around the 2008 Beijing Olympics*, [w:] *Documenting the Beijing Olympics*, red. D.P. Martinez, London 2011, s. 148; J.L. Rosner, Y. Li, M.M. Chao, Y.-Y. Hong, *One World, just a Dream? Effects of the Beijing Olympic Icon on Perceived Differences between Eastern and Western Culture*, „Asian Journal of Social Psychology" 2010, no. 13, s. 139.

[199] F. Wei, F. Hong, L. Zhouxiang, *Chinese State Sports Policy: Pre- and Post-Beijing 2008*, [w:] *Post-Beijing 2008: Geopolitics, Sport and the Pacific Rim*, red. J.A. Mangan, F. Hong, London 2011, s. 62.

[200] Zob.: L. Zhouxiang, F. Hong, *Sport and Nationalism in China*, New York 2014, s. 128; T.-C. Tan, *The Transformation of China's National Fitness Policy: From a Major Sports Country to a World Sports Power*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 8, s. 1081.

[201] J. Zheng, S. Chen, *Exploring China's Success at the Olympic Games: A Competitive Advantage Approach*, „European Sport Management Quarterly" 2016, vol. 16, no. 2, s. 164; T.-C. Tan, M. Green, *Analysing China's Drive…*, s. 326–327.

w ramach kształtowania wizerunku międzynarodowego ChRL. Wiele medali olimpijskich przynosi pod tym względem korzyści raz na cztery lata, tymczasem dyscypliny popularne na świecie, mimo że osiągnięcie w nich najwyższego poziomu jest trudniejsze i droższe, a także jest w nich do zdobycia mniej medali na igrzyskach olimpijskich, zapewniają dużą obecność medialną w sposób niemal ciągły, co nie jest obojętne przy podejmowaniu działań na rzecz kształtowania wizerunku narodowego.

Przyczyn ostatnich gorszych wyników ChRL na igrzyskach może być wiele, jak chociażby większe i zwieńczone sukcesami zaangażowanie na tym polu Wielkiej Brytanii, o czym więcej w dalszej części rozdziału. Trzeba jednak wyraźnie stwierdzić, że zahamowany został dotychczasowy trend uzyskiwania dominacji w świecie sportu przez Chiny. Państwo to pozostało w czołówce międzynarodowego sportu, ale nie udało mu się ugruntować pozycji lidera. Może się to przekładać na wizerunek międzynarodowy Chin w dwojaki sposób. Z jednej strony zwycięstwo bez wątpienia najsilniej przyczynia się do kształtowania obrazu Chin jako superpotęgi, z drugiej jednak choćby tymczasowe cofnięcie się o krok może pozwolić Chinom na przeciwdziałanie utrwalaniu się wizerunku niedemokratycznego reżimu zdeterminowanego, aby za wszelką cenę wygrać w klasyfikacji medalowej, jak podczas igrzysk w Pekinie. Zajmowanie drugiego bądź trzeciego miejsca na świecie na igrzyskach olimpijskich dalej sytuuje Chiny jako sportowe mocarstwo, ale zarazem sprawiają one przez to wrażenie państwa bardziej „normalnego", co pokrywa się z jednym z celów wizerunkowej dyplomacji sportowej – osiągnięcia międzynarodowego szacunku i normalnego członkostwa w społeczności globalnej.

W ostatnim czasie w Chinach zaczęto wykorzystywać także inne niż olimpijskie zwycięstwa strategie zdobywania prestiżu międzynarodowego. Interesujący aspekt wiąże się z chińską ligą piłki nożnej. W świecie zachodnim wielkie poruszenie wywołał dostrzegalny w ostatnim czasie trend, polegający na zatrudnianiu w chińskich klubach piłkarskich globalnych gwiazd. Wynika to z możliwości finansowych chińskich klubów, ponieważ są one w stanie przeznaczyć na wynagrodzenia znanych piłkarzy ogromne sumy. Jak stwierdził w tym kontekście menadżer angielskiego Arsenalu F.C. Arsène Wenger, „Chiny zdają się mieć taką siłę finansową, aby przenieść całą ligę Europy do Chin". Według niego wyraźna jest też wola polityczna takiego działania[202]. Wydające wielkie pieniądze na zagraniczne

[202] Odnosił się do przebicia oferty Liverpoolu i wykupienia brazylijskiego pomocnika Alexa Teixeiry z Szachtara Donieck przez zespół Jiangsu Suning występujący w Chińskiej Superlidze. W czasie zimowego okna transferowego w 2016 r. chińskie kluby wydały w sumie na pozyskanie piłkarzy 258 milionów euro. Do Chin przenieśli się także tacy zawodnicy jak Jackson Martinez z Atlético Madryt do Guangzhou Evergrande, Gervinho z Arsenalu do Hebei Fortune FC, Paulinho z Tottenhamu do Guangzhou

gwiazdy piłki nożnej chińskie kluby sportowe otrzymują pośrednie wsparcie od rządu. Wskazuje się bowiem, że dla firm, do których należy 16 drużyn Chińskiej Super Ligi, inwestowanie w nie stanowi po części sposób pozyskania przychylności władz[203]. Przywódca Chin Xi Jinping jest zresztą znany ze swojej sympatii do piłki nożnej[204]. Tymczasem na początku 2017 roku chiński rząd skrytykował „nieracjonalne" wydatki chińskich klubów piłkarskich oraz ogłosił, że ureguluje i powstrzyma bardzo kosztowne kontrakty, wprowadzając rozsądne ograniczenia w tym zakresie[205]. Taka decyzja, o ile zostanie wprowadzona w życie, może odwrócić opisany wyżej trend.

Pojawia się w związku z tym pytanie, czy można w tym dostrzec element działań ChRL na rzecz kształtowania własnego wizerunku. Wydaje się, że jest zbyt wcześnie, aby na nie odpowiedzieć. Silna liga sportowa bez wątpienia uznawana jest za element *soft power* danego państwa, a co za tym idzie – przyczynia się do większej obecności medialnej i ogólnej poprawy wizerunku. Zjawisko to było już omawiane w kontekście Stanów Zjednoczonych, a także można je zaobserwować na przykładzie silnych lig europejskich. Mocne kluby sportowe, tak jak słynni sportowcy, mogą działać jako ambasadorowie dyplomacji publicznej danego państwa. Wydaje się, że taki może być efekt ich działań także w Chinach.

Poziom chińskiego sportu stanowi zasób wizerunkowy nie tylko w kontekście zwyciężania w zawodach sportowych. Przyjmuje on również nieco bardziej miękki wymiar. W rozważaniach nad rolą sportu w kształtowaniu postrzegania Chin za granicą spore znaczenie przypisuje się bowiem zagadnieniu wykorzystywania znanych sportowców jako swoistych ambasadorów tego państwa. Wynika to z założenia, że zagraniczni sportowcy występujący w najlepszych ligach mogą przynieść globalne korzyści dyplomacji publicznej swojego państwa, ponieważ podczas ich występów prezentowana jest też ich narodowość[206]. Pogląd taki wydają się podzielać chińscy decydenci polityczni, jako że Chiny starają się wykorzystywać wizerunkowo globalną rozpoznawalność swoich największych gwiazd

---

Evergrande. J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy…*, s. 212–213; J. Kilpatrick, *Jackson Martinez, Ramires and Tim Cahill... Stars who Play in China*, Sky Sports, 3.02.2016, http://www.skysports.com/football/news/11096/10145890/five-former-premier-league-stars-who-play-in-china [dostęp: 24.08.2016].

[203] S. Price, *Why Chinese Clubs Are Breaking Transfer Records – and why Players Are Wise to Go*, „The Guardian", 5.01.2017, https://www.theguardian.com/football/these-football-times/2017/jan/05/china-chinese-super-league-oscar-carlos-tevez [dostęp: 18.01.2017].

[204] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy…*, s. 213.

[205] *Chinese Government to Impose Spending Limit on Transfers and Wages*, „AS", 5.01.2017, http://en.as.com/en/2017/01/05/football/1483618683_270444.html [dostęp: 18.01.2017].

[206] G.A. Pigman, *International Sport…*, s. 105.

sportu, które od końca lat dziewięćdziesiątych są chętnie wysyłane np. do zagranicznych lig, aby zbliżyć Chiny do świata zewnętrznego. Można tu wymienić np. takich sportowców, jak były piłkarz Manchesteru City Sun Jihai[207], rekordzista świata w biegu przez płotki Liu Xiang[208], tenisistki Yan Zi i Zheng Jie, skoczkini do wody Guo Jingjing, gimnastycy Li Xiaopeng i Liu Xuan, łyżwiarze figurowi Shen Xue i Zhao Hongbo[209].

Z całą pewnością za najważniejszego sportowca, który przysłużył się wzmacnianiu zagranicznego wizerunku Chin, należy uznać występującego niegdyś w NBA, a obecnie angażującego się w sprawy społeczne koszykarza Yao Minga. Uważa się, że zaprezentował on milionom Amerykanów „nowe Chiny". Jak stwierdził dawny ambasador USA w Chinach, „Yao Ming dał Chińczykom i Chinom ludzką twarz w Stanach Zjednoczonych"[210]. Kluczowa była właśnie jego rola w przezwyciężaniu stereotypów na temat Chin, w czym poza sportowym talentem pomogły mu cechy osobiste – uprzejmość, pewność siebie, wytrwałość w dążeniu do sukcesu, a jednocześnie nie był uznawany za aroganckiego. Pekin chciałby, aby przymioty te były kojarzone z Chinami[211]. Ponadto w przeciwieństwie do wielu innych gwiazd sportu Yao Ming nigdy nie był wplątany w żaden skandal[212]. Biorąc to pod uwagę, nie może dziwić, że rząd Chin chętnie wspierał Yao Minga, traktując go jako „globalnego rzecznika i reprezentanta chińskiej kultury, nowoczesności i rozwoju"[213]. Jest to kolejny przykład na użyteczność rozwoju systemu sportu elitarnego w Chinach związaną z kształtowaniem międzynarodowego wizerunku tego państwa. Działania te można zapewne także rozpatrywać w kategoriach wymian sportowych, jak i wizerunkowego wykorzystania sukcesów sportowych. Warto w tym miejscu zauważyć, że dyskontowanie globalnej rozpoznawalności sportowców przez rząd stanowi charakterystyczną cechę chińskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej. Inne silne sportowo państwa także z tego korzystają, ale raczej w sposób bierny, bez rządowego zaangażowania.

---

[207] Z. Zhu, *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*, Farnham 2010, s. 11.

[208] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1103.

[209] H. Lai, *China's Cultural Diplomacy: Going for Soft Power*, [w:] *China's Soft Power and International Relations*, red. H. Lai, Y. Lu, London 2012, s. 90.

[210] S. Murray, *Sports Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, London 2016, s. 619–620.

[211] S. Ding, *The Dragon's Hidden Wings. How China Rises with Its Soft Power*, Plymouth 2008, s. 70.

[212] Q. Zhang, *Sports Diplomacy*…, s. 229.

[213] S. Murray, *Moving beyond*…, s. 13.

3.2.3. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa

Wymiany sportowe stanowią kolejne, acz mniej priorytetowo traktowane narzędzie wizerunkowej dyplomacji sportowej Chin. W okresie zimnej wojny pomagały m.in. w zacieśnianiu więzi z państwami niezaangażowanymi oraz w kształtowaniu stosunków z państwami zachodnimi[214], a także z blokiem komunistycznym. Odwiedzający ChRL sportowcy z zaprzyjaźnionych państw byli bardzo ciepło przyjmowani, często przez najważniejszych polityków w państwie, w tym szczególnie zaangażowanego w stosowanie dyplomacji sportowej premiera Zhou Enlaia. Co istotne, podczas takich wymian chińscy sportowcy niejednokrotnie otrzymywali instrukcje, aby przegrywać wybrane pojedynki w celu pogłębienia przyjaźni[215]. Oczywiście w pośredni sposób kontakty te miały też wpływ na wizerunek Chin, choć w większym stopniu były ukierunkowane na kształtowanie stosunków międzynarodowych.

Wraz z końcem ery Mao Zedonga i objęciem władzy przez Deng Xiaopinga zmieniło się dotychczasowe podejście do sportu, a koncepcja „najpierw przyjaźń, potem rywalizacja" ustąpiła obsesji wygrywania na międzynarodowych arenach sportowych[216]. Wydaje się, że taka właśnie zmiana podejścia przyczyniła się do nadania niższego priorytetu wymianom sportowców, mając na względzie, że zaciekła walka o zwycięstwo mogłaby być sprzeczna z ich ideą. Mimo to nie zrezygnowano ze stosowania wymian sportowych jako narzędzia kształtowania zewnętrznego postrzegania Chin. Po prostu położono większy nacisk na kontakty o charakterze oddolnym, a nie na wymiany związane ze sportem elitarnym.

Stawianie na oddolny charakter wymian w wypadku Chin nie dotyczy wyłącznie dyplomacji sportowej, ale całej dyplomacji publicznej. Władze chińskie wprowadziły znaczne ułatwienia dla zagranicznych studentów, którzy chcieliby podróżować do Chin, przyznaje im się też stypendia[217]. Coraz chętniej przyjmuje się również zagranicznych naukowców[218]. Wymiany o oddolnym charakterze w dużej mierze obejmują także sport. Wiele z nich zostało zaaranżowanych niejako przy okazji igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 roku[219], po ich zakończeniu natomiast

---

[214] F. Hong, L. Zhouxiang, *Politics First, Competition Second. Sport and China's Foreign Diplomacy in the 1960s and 1970s*, [w:] *Diplomatic Games*…, s. 385.

[215] F. Hong, X. Xiaozheng, *Communist China: Sport, Politics and Diplomacy*, [w:] *Sport in Asian Society. Past and Present*, red. J.A. Mangan, F. Hong, Oxon–New York 2003, s. 335–337.

[216] G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 197.

[217] Z. Zhu, *China's New Diplomacy*…, s. 10.

[218] J. Kurlantzick, *Charm Offensive. How China's Soft Power Is Transforming the World*, New Haven 2007, s. 63.

[219] Przykładowo w tym okresie ponad 550 chińskich szkół nawiązało wymiany sportowe i edukacyjne z zagranicznymi odpowiednikami. C. Gratton, H. Preuss, D. Liu,

nawiązywano kontakty sportowe z działaczami i federacjami z państw Ameryki Łacińskiej, ale też z Azji Środkowej oraz Południowo-Wschodniej[220]. Bardzo ważnymi dla Chin partnerami są państwa afrykańskie, jako że kontynent ten jest tradycyjnym obszarem zainteresowania polityki zagranicznej Chin. Organizacja wymian sportowych stanowi jedno z działań prowadzonych przez Forum Współpracy Chiny–Afryka[221], a ich deklarowanym celem jest wzmacnianie współpracy w dziedzinie sportu oraz wspieranie rozwoju sportu w państwach afrykańskich, co ma się odbywać na podstawie dwustronnych porozumień o współpracy kulturalnej[222]. Oddolne wymiany sportowe dotyczą jednak także państw tzw. globalnej Północy. Jeżeli chodzi o stosunki z Japonią, z okazji trzydziestej piątej rocznicy ich normalizacji ogłoszono „rok wymian kulturalnych i sportowych"[223]. Bardzo rozwinięta jest współpraca Chin z USA, która obejmuje organizację seminariów i wspólnych zawodów oraz wymianę zawodników[224]. Oczywiście ma ona charakter dwustronny – korzystają na niej zarówno Stany Zjednoczone, jak i Chiny, niemniej bez wątpienia przyczynia się do kształtowania pozytywnego wizerunku ChRL w USA.

Ważnym narzędziem chińskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej jest sportowa pomoc rozwojowa, która skierowana jest w szczególności do państw rozwijających się. Jedna z jej form zyskała miano „dyplomacji stadionowej"[225]. Od lat pięćdziesiątych XX wieku ChRL wybudowała za granicą ponad 85 obiektów sportowych[226]. Aktywność ta w znacznej mierze dotyczyła Afryki, gdzie Chiny od lat wznosiły obiekty

---

Economic Legacy to Cities from Hosting Mega Sports Events: A Case Study of Beijing 2008, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events*, red. R. Holt, D. Ruta, Abingdon 2015, s. 53.

[220] Z. Zhu, *China's New Diplomacy*…, s. 100, 126; I. d'Hooghe, *China's Public*…, s. 188.

[221] Forum on China-Africa Cooperation, *Programme for China-Africa Cooperation in Economic and Social Development*, http://www.focac.org/eng/wjjh/hywj/t157834.htm [dostęp: 24.08.2016].

[222] *China's Second Africa Policy Paper*, „China Daily", 5.12.2015, http://www.chinadaily.com.cn/world/XiattendsParisclimateconference/2015-12/05/content_22632874.htm [dostęp: 24.08.2016].

[223] *China-Japan Year of Cultural & Sports Exchanges*, http://www.china.org.cn/english/features/Exchanges/203890.htm [dostęp: 24.08.2016].

[224] United States Department of State, *U.S.-China Consultation on People-to-People Exchange. Fact Sheet*, 7.06.2016, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/06/258141.htm [dostęp: 24.08.2016]; United States Department of State, *U.S.-China CPE Cooperation on Sports. Fact Sheet*, 12.04.2011, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/04/160628.htm [dostęp: 24.08.2016]; H. Yu, *China's Diplomacy*…, s. 407–408.

[225] C.R. Alexander, *China and Taiwan in Central America. Engaging Foreign Publics in Diplomacy*, New York 2014, s. 77.

[226] T. Kellison, A. Cintron, *Building Stadiums, Building Bridges: Geopolitical Strategy in China*, [w:] *Case Studies*…, s. 121.

użyteczności publicznej jako dowód przyjaźni[227]. Co ciekawe, wiele z obiektów, na których rozgrywano Puchar Narodów Afryki, powstało właśnie dzięki wsparciu chińskiemu, np. w Gabonie, Gwinei Równikowej czy Angoli[228]. Adresatem tego typu działań jest także obszar Pacyfiku[229]. Ogólnie chińska pomoc ma charakter bezwarunkowy, jednak wskazuje się, że obok celów dyplomatycznych jest ona ukierunkowana także na uzyskanie dostępu do surowców oraz do rynków zbytu[230]. Z perspektywy niniejszego badania istotne są jednak przede wszystkim względy wizerunkowe.

Rozpatrując wymiany sportowe między Chinami a innymi państwami, trzeba podkreślić, że choć w dużej mierze odbywają się one z inicjatywy władz centralnych lub lokalnych, to dochodzi do nich także na skutek bardziej oddolnych działań. Na uwagę zasługuje przede wszystkim historia związana z chińską firmą telekomunikacyjną Kejian, która została sponsorem angielskiego klubu piłkarskiego Everton. W ramach umowy sponsorskiej przewidziano także wymianę zawodników i trenerów, tournée Evertonu po Chinach na koniec sezonu oraz szkolenie młodych chińskich zawodników[231]. Tym sposobem w następstwie prywatnej inicjatywy chińskiej firmy nawiązane zostały wymiany sportowe o charakterze oddolnym. Tego typu działania ustępują jednak znacznie pod względem ilościowym inicjatywom rządowym.

Przegląd wymian sportowych realizowanych przez Chiny w ramach wizerunkowej dyplomacji sportowej nasuwa pewne spostrzeżenie odnośnie rozróżnienia dotyczącego taktyki Chin względem państw rozwiniętych i rozwijających się. Kontakty sportowe z państwami bogatszymi obejmują bowiem przede wszystkim wymiany międzyludzkie oraz współpracę w zakresie dzielenia się wiedzą o charakterze dwukierunkowym. Są to typowe działania z zakresu tzw. nowej dyplomacji publicznej. Z kolei wymiany sportowe z państwami rozwijającymi się przyjmują formę bardziej asymetryczną i polegają w większym stopniu na udzielaniu pomocy rozwojowej. Tak więc w odniesieniu do wizerunkowego wykorzystywania wymian sportowych przez potężne państwa pokroju Chin wypada stwierdzić, że mogą sobie one pozwolić na działania w skali globalnej oraz ich dywersyfikację.

---

[227] H. Melber, *Africa and China: Old Stories or New Opportunities*, [w:] *Handbook of Africa's International Relations*, red. T. Murithi, Abingdon 2014, s. 334.

[228] R. Will, *China's Stadium Diplomacy*, „World Policy Journal" 2012, s. 37; S. Chadwick, *How China Is Fuelling the African Cup of Nations through Stadium Diplomacy*, 11.01.2017, http://www.scmp.com/sport/soccer/article/2061186/how-china-fuelling-african-cup-nations-through-stadium-diplomacy [dostęp: 30.03.2018].

[229] Z. Zhu, *China's New Diplomacy*…, s. 154.

[230] T. Kellison, A. Cintron, *Building Stadiums*…, s. 129.

[231] M. Roll, *Asian Brand Strategy. How Asia Builds Strong Brands*, Basingstoke 2006, s. 115; R. Jones, *Football in the People's Republic of China*, [w:] *Football Goes East. Business, Culture and the People's Game in China, Japan and South Korea*, red. W. Manzenreiter, J. Horne, New York 2004, s. 61–62.

3.3. Sport a kreowanie wizerunku Wielkiej Brytanii

Wielka Brytania należy do państw o stosunkowo dużych tradycjach, jeśli chodzi o kształtowanie własnej marki narodowej. Do najbardziej tradycyjnych brytyjskich działań z zakresu dyplomacji publicznej należą aktywność British Council oraz BBC World Service[232]. W ciągu ostatnich kilku dekad na Wyspach przeprowadzono także szereg kampanii wizerunkowych[233]. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych wśród decydentów z Wielkiej Brytanii wzrosło zainteresowanie kształtowaniem jej wizerunku, co można było zaobserwować na przykładzie pewnych reform instytucjonalnych[234]. W swoich działaniach z zakresu dyplomacji publicznej i brandingu narodowego państwo to odwołuje się zarazem do dyplomacji sportowej. Jest to niezwykle ciekawe zagadnienie, biorąc pod uwagę, że przez bardzo długi okres rząd brytyjski konsekwentnie ignorował tę dziedzinę jako pole swojej ewentualnej aktywności. Z czasem jednak nastawienie to uległo radykalnej zmianie, a Zjednoczone Królestwo stało się jednym z aktywniejszych podmiotów w zakresie wizerunkowej dyplomacji sportowej.

3.3.1. Organizacja imprez sportowych

W badaniach nad miejscem sportu w ramach brytyjskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej najczęściej nawiązuje się do organizacji imprez sportowych. Jak twierdzi Joseph Maguire, na skutek zmian w układzie sił na świecie Wielka Brytania straciła wiele ze swojej potęgi (w znaczeniu *hard power*), jednak zachowała sporo ze swojego prestiżu dzięki zasobom miękkim, takim jak BBC, British Council czy świetne uniwersytety. Takim miękkim elementem wpływającym na

---

[232] J. Grix, P.M. Brannagan, B. Houlihan, *Interrogating States' Soft Power Strategies: A Case Study of Sports Mega-Events in Brazil and the UK*, „Global Society" 2015, vol. 29, no. 3, s. 471.

[233] Przykładowo rząd Tony'ego Blaira zaproponował w 1997 r. zmianę koncepcji *Rule Britania* na *Cool Britania*, która obejmowała wykorzystanie m.in. popowych zespołów muzycznych, organizację mistrzostw Europy w piłce nożnej (mimo że te odbywały się tam w 1996 r.) czy odrodzenie modnych scen londyńskich. X. Zhong, S. Zhou, B. Shen, C. Huang, *Shining a Spotlight on Public Diplomacy: Chinese Media Coverage on the Opening Ceremony of the 2012 London Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 4, s. 395.

[234] J. Pamment, *British Public Diplomacy and Soft Power. Diplomatic Influence and Digital Disruption*, Cham 2016, s. 52–53; Y.W. Li, *Public Diplomacy Strategies of the 2008 Beijing Olympics and the 2012 London Olympics: A Comparative Study*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1729; J. Grix, P.M. Brannagan, *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega-Events*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 254.

status Wielkiej Brytanii są według tego autora także wydarzenia sportowe o długich tradycjach, takie jak Wimbledon, Royal Ascot czy Henley Royal Regatta[235]. Należy też pamiętać o wyścigach F1, które odbywają się corocznie na brytyjskim torze Silverstone. Długie tradycje Wielka Brytania posiada także w organizacji igrzysk olimpijskich, jako że stolica tego państwa aż trzykrotnie gościła ich letnią edycję: w latach 1908, 1948 i 2012. W Anglii odbywały się także mistrzostwa świata w piłce nożnej w 1966 roku oraz mistrzostwa Europy w piłce nożnej w 1996 roku.

Analizując wykorzystywanie przez rząd brytyjski organizacji imprez sportowych w celach wizerunkowych, należy wspomnieć o Igrzyskach Wspólnoty Narodów (*Commonwealth Games*) w Manchesterze w 2002 roku. Co prawda kształtowanie wizerunku Wielkiej Brytanii nie należało do głównych celów tych zawodów, podobnie jak w wypadku mistrzostw Europy w piłce nożnej w 1996 roku, jednak miały one duże znaczenie w krystalizowaniu się świadomości odnośnie wizerunkowej roli organizowania imprez sportowych wśród Brytyjczyków. Kluczowym pozasportowym celem tej imprezy była rewitalizacja Manchesteru, poprawa wizerunku miasta zaś miała prowadzić do wzrostu turystyki i napływu inwestycji, co znowu miało się przyczyniać do jego dalszej regeneracji[236].

Igrzyska Wspólnoty Narodów w Manchesterze zakończyły się sukcesem organizacyjnym. W kontekście wizerunkowym wielu komentatorów podkreślało, że impreza ta pokazała Wielką Brytanię jako znakomitego gospodarza wielkich imprez sportowych[237]. Skuteczność organizacyjna i zdolność realizowania dużych projektów należą do cech, z którymi chcą być kojarzone wszystkie państwa. W wypadku *Commonwealth Games* w Manchesterze nie była to dominująca motywacja. W większym stopniu chciano bowiem doprowadzić do sanacji miasta, którego zwłaszcza wschodnie części ulegały degradacji. Sukces wizerunkowy wykraczający poza region Manchesteru pojawił się niejako mimochodem, jednak biorąc pod uwagę dalsze wydarzenia, mógł wpłynąć także na chęć wyraźniejszego wykorzystania organizacji imprezy sportowej do wzmocnienia brandingu narodowego Wielkiej Brytanii.

Z całą pewnością za najważniejszą imprezę sportową, czy w ogóle wydarzenie związane z kształtowaniem międzynarodowego wizerunku Wielkiej Brytanii w ostatnich latach, należy uznać igrzyska olimpijskie w Londynie w 2012 roku.

---

[235] J.A. Maguire, *Power and Global Sport: Zones of Prestige, Emulation and Resistance*, „Sport in Society" 2011, vol. 14, no. 7/8, s. 1023.

[236] G. Clark, *Local Development Benefits from Staging Global Events*, Paris 2008, s. 109; J. Coaffee, *Sport, Culture and the Modern State: Emerging Themes in Stimulating Urban Regeneration in the UK*, „International Journal of Cultural Policy" 2008, vol. 14, no. 4, s. 380.

[237] G. Clark, *Local Development*…, s. 109, 112.

Na etapie aplikowania zwracano uwagę na takie aspekty ich organizacji, jak powstanie sportowej potęgi, odnowa wschodniego Londynu, inspiracja dla młodzieży, utworzenie trwałej strategii rozwoju dla ludzi oraz Anglii jako wygodnego miejsca do życia, prowadzenia interesów i bycia kreatywnym[238]. Zatem już wtedy wskazywano na cele o charakterze wizerunkowym związane z przedstawianiem państwa w dobrym świetle.

Wiele wskazuje wszakże na to, że zamiar takiego właśnie wykorzystania igrzysk przez rząd brytyjski pojawił się dopiero po uzyskaniu prawa do ich organizacji[239]. Jest to osobliwe, gdyż zazwyczaj już samo ubieganie się o imprezy sportowe motywowane jest chęcią uzyskania korzyści natury wizerunkowej. Tak więc już po przyznaniu igrzysk Londynowi premier Tony Blair postanowił wzmocnić kosmopolityczny komunikat odnośnie Wielkiej Brytanii, jaki wykorzystywano także na etapie aplikacji o igrzyska, pokazując Londyn jako otwarte, wielorasowe, wieloreligijne, wielokulturowe miasto, które jest z tego dumne[240]. Nawiązywanie do kosmopolitycznych cech Wielkiej Brytanii jako strategia wizerunkowa została zresztą zasugerowane już w 1997 roku przez Marka Leonarda, który twierdził, że państwo to powinno kreować siebie jako miejsce otwarte, różnorodne, kreatywne, jako importer i eksporter dobrych pomysłów, towarów, usług, ludzi i kultur[241].

Brytyjskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych (Foreign and Commonwealth Office – FCO) oficjalnie nakreśliło swoje cele związane z igrzyskami w Londynie w 2011 roku, stwierdzając, że powinno się wykorzystać tę szansę na rozprzestrzenianie na świecie obrazu nowoczesnej, dwudziestopierwszowiecznej Wielkiej Brytanii[242]. W FCO zauważono bowiem, że państwo to jest postrzegane przez zagraniczną publikę jako uczciwe, innowacyjne, różnorodne, pewne siebie i stylowe, ale także aroganckie, wyniosłe, staroświeckie i zimne. W związku z tym zdecydowano, że igrzyska w Londynie mają kreować odświeżony obraz Wielkiej Brytanii jako nowoczesnej, otwartej, połączonej ze światem, kreatywnej i dynamicznej[243]. Poza podkreślaniem nowych elementów, jeśli chodzi o pożąda-

---

[238] C.R. Choi, C.M. Heo, *Economic Changes Resulting from Seoul 1988: Implications for London 2012 and Future Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1858.

[239] J. Grix, P.M. Brannagan, B. Houlihan, *Interrogating States'…*, s. 472.

[240] M.R.G. Pope, *Public Diplomacy, International News Media and London 2012: Cosmopolitanism™*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1119.

[241] M. Leonard, *Brand Britain™. Renewing Our Identity*, London 1997, s. 3.

[242] House of Commons Foreign Affairs Committee, *FCO Public Diplomacy: The Olympic and Paralympic Games 2012. Second Report of Session 2010–11*, London 2011, s. 20.

[243] B. Houlihan, T.-C. Tan, J. Park, *The National Government Perspective*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Event Management*, red. M.M. Parent, J.-L. Chappelet, London 2015, s. 296–297; J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy: The Cases of Germany (2006) and the UK (2012)*, „The British Journal of

ny wizerunek, nie rezygnowano także z wykorzystywania aspektów, z którymi państwo to już wcześniej było pozytywnie kojarzone. Zjednoczone Królestwo zamierzano bowiem promować jako czołowe państwo świata z dziedzictwem, które miało być podkreślane przez wybór miejsc rozgrywania poszczególnych konkurencji olimpijskich. Kluczowymi motywami były potencjalnie sprzeczne ze sobą dziedzictwo i włączeniowa młodzieżowa nowoczesność, co było już widoczne podczas nawiązującego do kolejnego gospodarza igrzysk fragmentu ceremonii zakończenia igrzysk w Pekinie, kiedy to tradycyjny londyński autobus przywiózł wielokulturową grupę tancerzy hip-hop[244].

Osiągnięcie powyższych celów wizerunkowych z jednej strony, w sposób typowy dla dyplomacji publicznej, miało prowadzić do „otwierania drzwi" i uzyskiwania wpływu na kluczowe jednostki i grupy w poszczególnych państwach w ramach realizacji brytyjskich interesów[245]. Z drugiej strony chodziło o uzyskanie korzyści o charakterze bardziej komercyjnym i gospodarczym, co według Jonathana Grixa i Barriego Houlihana stanowiło dominującą motywację – w związku z chęcią przyciągnięcia inwestycji i partnerów biznesowych[246]. Ten aspekt wizerunkowej dyplomacji sportowej silniej niż do dyplomacji publicznej nawiązuje do brandingu narodowego, aczkolwiek jak zauważono w rozdziale pierwszym niniejszego opracowania, granica pomiędzy tymi kategoriami często bywa rozmyta. Nie ulega przy tym wątpliwości, że wizerunkowa dyplomacja sportowa sytuuje się na pograniczu tych dwóch dziedzin, bardziej niż dyplomacja sportowa ukierunkowana na kształtowanie stosunków międzynarodowych, która stanowi czystszą formę dyplomacji publicznej.

Podobnie jak w wypadku większości traktowanych wizerunkowo megawydarzeń sportowych, istotną rolę organizatorzy wyznaczyli ceremonii otwarcia. Widowisko miało stanowić historyczną narrację ukazującą różne aspekty kulturalnego, gospodarczego i politycznego wkładu Wielkiej Brytanii w rozwój współczesnego świata[247]. Motyw „Wyspy Cudów" ujawniał brytyjską dumę ze swojej kultury, uwzględniając literaturę, muzykę pop, film i historię. Nawiązano do rewolucji przemysłowej, Shakespeare'a, Churchilla, Thatcher, Beatlesów, Harry'ego Potte-

---

Politics and International Relations" 2014, vol. 16, s. 583; J. Horne, B. Houlihan, *London 2012*, [w:] *Leveraging Legacies from Sports Mega-Events. Concepts and Cases*, red. J. Grix, London 2014, s. 112.

[244] I. MacRury, G. Poynter, *'Team GB' and London 2012: The Paradox of National and Global Identities*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 2962.

[245] S. Zhou, B. Shen, C. Zhang, X. Zhong, *Creating a Competitive Identity: Public Diplomacy in the London Olympics and Media Portrayal*, [w:] *The Global Impact of Olympic Media at London 2012*, red. A.C. Billings, A.M. Hardin, Abingdon 2015, s. 24.

[246] J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events*…, s. 586.

[247] M.R.G. Pope, *Public Diplomacy*…, s. 1125.

ra[248], a także do serii filmów o Jamesie Bondzie. Kluczowym motywem ceremonii otwarcia było zatem dziedzictwo kulturalne – jeden z elementów wizerunku Wielkiej Brytanii, które uznano za priorytetowe w odniesieniu do całych igrzysk. Ceremonia oceniana była bardzo pozytywnie, jako pomysłowa i zaskakująca.

Zazwyczaj przy organizacji igrzysk olimpijskich największe znaczenie wizerunkowe przypisuje się głównej imprezie. Tymczasem jeśli chodzi o igrzyska w Londynie, celowi związanemu z poprawą międzynarodowego postrzegania Wielkiej Brytanii miały służyć także odbywające się później igrzyska paraolimpijskie, które miały pokazywać Wielką Brytanię jako państwo ze społeczeństwem otwartym i włączającym[249]. Igrzyska paraolimpijskie okazały się przydatne pod względem wizerunkowym z dwóch względów. Przede wszystkim przesłanie, jakie niosą, tożsame jest z niektórymi kluczowymi celami wizerunkowymi, jakie Brytyjczycy chcieli osiągnąć. Co więcej, pozytywne podejście do osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii może być oceniane jako kolejny zasób *soft power* tego państwa, zatem mógł on posłużyć do kształtowania jego pozytywnego obrazu.

Igrzyska olimpijskie w Londynie, mimo że znacznie mniej kontrowersyjne niż te odbywające się cztery lata wcześniej w Pekinie, także stały się powodem do krytyki – w związku ze zbytnim oparciem ich finansowania na sponsorach prywatnych[250]. Krytykowany był także uchwalony w 2006 roku *Olympic Act*. Dawał on bowiem służbom państwowym prawo wchodzenia na teren prywatny, aby usunąć nieautoryzowane reklamy lub transparenty protestacyjne[251], co również łączy się z zagadnieniem prywatnych sponsorów i ich ochrony. Jednak poza tymi nieznacznymi kontrowersjami ogólny odbiór igrzysk na świecie był pozytywny.

Igrzyska w Londynie określano w mediach jako wspaniałe, niekonwencjonalne i niezapomniane wydarzenie, aczkolwiek pojawiały się także głosy krytyczne

---

[248] J.A. Mangan, G. Ok, Y.M. Kwak, *East Reflects on West, East Meets West!: South Korean Media Responses to London 2012*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1845.

[249] A. Beacom, I. Brittain, *Public Diplomacy and the International Paralympic Committee: Reconciling the Roles of Disability Advocate and Sports Regulator*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 276.

[250] Efektem tego było chociażby powstanie w parku olimpijskim największej na świecie restauracji McDonald's. Jeszcze większy problem stanowiła umowa sponsorska z Dow Chemicals, przeciwko czemu szczególnie silnie protestowały Indie w związku z katastrofą ekologiczną, do jakiej doszło w tym państwie za sprawą tej firmy. W związku z tym, że nie anulowano tego kontraktu, Narodowy Komitet Olimpijski Indii zbojkotował ceremonie otwarcia i zamknięcia igrzysk. J.A. Mangan, G. Ok, Y.M. Kwak, *East Reflects on West*…, s. 1840.

[251] A. Adams, M. Piekarz, *Sport Events and Human Rights: Positive Promotion or Negative Erosion?*, „Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events" 2015, vol. 7, no. 3, s. 230.

związane z kwestią prezentowania światu trudnej do zaakceptowania nawet dla samych Brytyjczyków postimperialnej tożsamości[252]. Z całą pewnością za wielki potencjał wizerunkowy należy uznać ich oglądalność. Podobnie jak w wypadku igrzysk olimpijskich w Pekinie, objęła ona około 70 procent populacji świata (ok. 4,8 miliarda ludzi)[253]. Wszystko to świadczy o wielkiej widoczności, jaką dzięki igrzyskom uzyskali Brytyjczycy. Pozostaje pytanie, na ile przełożyło się to na międzynarodowy wizerunek państwa. Wiele poświęconych temu badań wskazuje jednak, że ich wpływ na postrzeganie Wielkiej Brytanii był pozytywny[254].

Podobnie jak w wypadku Chin, udana organizacja igrzysk olimpijskich nie oznaczała końca działań brytyjskich ukierunkowanych na osiąganie korzyści wizerunkowych przez organizację imprez sportowych. Obecnie odpowiedzialny za rozwój brytyjskiego sportu instytut UK Sport inwestuje rocznie około 5 milionów funtów w koordynowanie aplikowania o organizację eventów sportowych[255]. W efekcie w Wielkiej Brytanii zorganizowano od czasu igrzysk w Londynie wiele międzynarodowych imprez sportowych najwyższej rangi, z pucharem świata w rugby i uważanymi za megawydarzenie sportowe Igrzyskami Wspólnoty Narodów w Glasgow włącznie. UK Sport w swoich działaniach nie odnosi się co prawda wprost do kwestii wizerunkowych, jednak biorąc pod uwagę opisane wyżej cele igrzysk w Londynie, które niejako zapoczątkowały wspomniane wyżej programy i działania, zdobywanie możliwości organizacji najważniejszych imprez na świecie oraz dbanie o ich najwyższy poziom niewątpliwie przyczyniają się do wspierania pozytywnego wizerunku Wielkiej Brytanii na zewnątrz, zatem działania te także można uznać za część brytyjskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej. Można zarazem stwierdzić, że organizacja imprez sportowych stała się jej ważnym narzędziem, w które silnie zaangażowany jest rząd, co także odróżnia przypadek brytyjski od rozpatrywanego wcześniej amerykańskiego.

---

[252] X. Zhong , S. Zhou, B. Shen, C. Huang, *Shining a Spotlight*…, s. 393.

[253] S. Brownell, *The Olympic Public Sphere*…, s. 1315.

[254] Zob.: X. Zhong, S. Zhou, B. Shen, C. Huang, *Shining a Spotlight*…, s. 403; J.A. Mangan, G. Ok, Y.M. Kwak, *East Reflects on West*…, s. 1849; *Playing the Game: The Soft Power of Sport*, British Council, October 2015, https://www.britishcouncil.org/organisation/policy-insight-research/insight/playing-game-soft-power-sport [dostęp: 23.11.2016]; J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events*…, s. 588–589.

[255] Department for Culture, Media & Sport, *A New Strategy for Sport: Consultation Paper*, August 2012, s. 51, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450712/1619-F_Sports_Strategy_ACCESSIBLE.pdf [dostęp: 22.11.2016]; P. Emery, *The Bidders' and Promoters' Perspective*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Event Management*, s. 32; UK Sport, *Investing in Events*, http://www.uksport.gov.uk/our-work/investing-in-events [dostęp: 25.11.2016].

3.3.2. Wysoki poziom sportowy

Wielka Brytania należy do państw o wielkich tradycjach sportowych. Twierdzi się, że to właśnie tam rodził się nowożytny sport, co zainspirowało Pierre'a de Coubertina do tego, aby odtworzyć starożytne igrzyska olimpijskie. Oczywiste wydaje się zatem uwzględnianie sportu brytyjskiego jako ważnego zasobu miękkiej siły tego państwa. Należy jednak nadmienić, że jeśli chodzi o wykorzystywanie sukcesów sportowych w celach wizerunkowych przez Wielką Brytanię, pewien problem badawczy nastręcza sytuacja związana z udziałem w międzynarodowej rywalizacji sportowej oddzielnie reprezentacji Anglii, Szkocji, Walii i Irlandii Północnej. Poza igrzyskami olimpijskimi i innymi wyjątkowymi formami rywalizacji[256] w międzynarodowym sporcie niemal nie bierze udziału reprezentacja Wielkiej Brytanii określana jako *Team GB*, kibice zaś zdają się w większym stopniu okazywać lojalność względem poszczególnych części Królestwa[257].

Po drugiej wojnie światowej pomimo wielkich tradycji sportu angielskiego (czy szerzej – brytyjskiego) jego poziom uległ znaczącemu obniżeniu, sytuując to państwo w drugiej dziesiątce w klasyfikacjach medalowych igrzysk olimpijskich[258]. Dochodziło przy tym do częstych kompromitujących występów brytyjskich sportowców[259]. Przynajmniej częściowo wiązało się to z niewielkim zaangażowaniem rządu na tym polu. W Wielkiej Brytanii rozpoczęły się wówczas dyskusje na temat roli państwa w sporcie, które znalazły wyraz chociażby w ogłoszonym w 1960 roku raporcie Johna Wolfendena *Sport i społeczność*[260]. W kolejnych latach dochodziło do pewnych zmian instytucjonalnych,

---

[256] Na przykład British Lions w rugby. S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship…*, s. 1114.

[257] M. Perryman, *Team GB, the Bards of Britishness and a Disunited Kingdom*, [w:] *Watching the Olympics. Politics, Power and Representation*, red. J. Sugden, A. Tomlinson, London 2012, s. 203.

[258] D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich…*, s. 674–682.

[259] Przykładowo w 1950 r. Anglia po raz pierwszy doznała porażki w meczu testowym w krykieta na własnym terenie z Indiami Zachodnimi, i to różnicą aż 326 rund. W 1953 r. angielska reprezentacja w piłce nożnej przegrała z Węgrami 6:3 na terenie Zjednoczonego Królestwa, rok później zaś aż 7:1 w Budapeszcie. D. Brailsford, *British Sport. A Social History*, Cambridge 1992, s. 132–133; R. Holt, T. Mason, *Sport in Britain 1945–2000*, Oxford 2000, s. 147–148.

[260] Mówiono w nim o konieczności wspierania rozwoju ciał zarządzających sportem oraz budowy infrastruktury sportowej. J.F. Coghlan, I.M. Webb, *Sport and British Politics since 1960*, London 1990, s. 7–8; M. Polley, *Moving the Goalposts. A History of Sport and Society since 1945*, London 1998, s. 18.

jeśli chodzi o zarządzanie sportem[261]. Początkowo głównym celem było przede wszystkim masowe uczestnictwo w sporcie, istotne z perspektywy wykorzystywania sukcesów sportowych w celach wizerunkowych było natomiast to, że od połowy lat siedemdziesiątych, kiedy do władzy doszedł rząd labourzystowski, coraz większą rangę zaczęto nadawać sportowi elitarnemu[262]. W okresie rządów Margaret Thatcher uwaga rządu przeniosła się jednak na bardziej palące kwestie, takie jak agresywne zachowania kibiców, i priorytet ponownie zaczął stanowić sport masowy[263].

Do kolejnej zmiany, jeśli chodzi o system sportu w Wielkiej Brytanii, doszło w latach dziewięćdziesiątych. Zwiększyły się wówczas inwestycje w sport, zwłaszcza gdy nowym premierem został entuzjasta sportu John Major, którego gabinet poświęcił temu zagadnieniu znacznie więcej uwagi[264]. Nowy premier stworzył w ramach rządu Departament Dziedzictwa Narodowego, później przemianowany na Departament Kultury, Mediów i Sportu (Department for Culture, Media and Sport – DCMS), odpowiedzialny za sprawy sportu, a także uruchomiono Loterię Narodową, która od 1994 roku zaczęła wspierać sport elitarny. Powrót do rządów w 1997 roku partii labourzystowskiej doprowadził co prawda do ponownego położenia większego nacisku na sport masowy, nie zrezygnowano jednak z wcześniejszych programów sportu elitarnego, które nawet rozszerzono[265]. Pojawiło się wówczas bardziej instrumentalne podejście do sportu, który miał służyć dobru społecznemu[266]. W efekcie powołano m.in. Instytut Sportowy Zjednoczonego Królestwa, określany obecnie jako UK Sport, jako odpowiedź na słabe wyniki brytyjskich sportowców, niewielkie uczestnictwo w sporcie czy zły stan zdrowia brytyjskiej młodzieży[267].

---

[261] Zob.: C. Gratton, P. Taylor, *Government and the Economics of Sport*, Harlow 1991, s. 13–14; I. Hartmann-Tews, *The Idea of Sport for All and the Development of Organised Sport in Germany and Great Britain*, „Journal of European Area Studies" 1999, vol. 7, no. 2, s. 153.

[262] J. Hargreaves, *Sport, Power and Culture. A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain*, Oxford 1986, s. 186, 191–192.

[263] D. Brailsford, *British Sport…*, s. 124; M. Polley, *Moving the Goalposts…*, s. 22.

[264] R. Holt, T. Mason, *Sport in Britain…*, s. 154; N. King, *Sport Policy and Governance. Local Perspectives*, Burlington 2009, s. 56.

[265] B. Houlihan, *England*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, red. M. Nicholson, R. Hoye, B. Houlihan, London 2010, s. 17–18; N.A. Bergsgard, B. Houlihan, P. Mangset, S.I. Nødland, H. Rommetvedt, *Sport Policy: A Comparative Analysis of Stability and Change*, Amsterdam 2007, s. 164.

[266] C. Devine, *London 2012 Olympic Legacy: A Big Sporting Society*, [w:] *Understanding UK Sport Policy in Context*, red. J. Grix, L. Phillpots, London 2014, s. 96.

[267] E. Theodoraki, *The Making of the UK Sports Institute*, „Managing Leisure" 1999, no. 4, s. 190.

W kontekście opisanych wyżej zmian nie bez znaczenia był wyjątkowo słaby występ brytyjskiej reprezentacji na igrzyskach olimpijskich w Atlancie w 1996 roku, która zdobyła tylko jeden złoty medal, co uznano za kompromitację[268]. Kolejna kwestia to wprowadzone finansowanie sportu elitarnego z dochodów Loterii Narodowej. Krok ten przyczynił się, co oczywiste, do znaczącego wzrostu nakładów na sport, tak więc na przygotowania do igrzysk olimpijskich w 2008 roku przeznaczono 394 miliony funtów. Przełożyło się to na wyniki uzyskiwane przez reprezentację Wielkiej Brytanii, która zdobyła wówczas aż 47 medali, w tym 19 złotych, zajmując czwarte miejsce w klasyfikacji medalowej[269]. Pamiętając rozczarowujący wynik w Atlancie, był to niesamowity awans, szczególnie jeśli uwzględni się krótki czas dzielący te dwie imprezy.

Obecne rządowe zaangażowanie w sport w Wielkiej Brytanii jest rezultatem wzrostu zainteresowania tą dziedziną funkcjonowania państwa wśród polityków na początku lat dziewięćdziesiątych. Dzisiaj dysponuje ona rozwiniętym systemem wspierania sportu elitarnego. Można powiedzieć, że przez długi czas kształt brytyjskiego sportu był częściowo zbliżony do systemu amerykańskiego, gdzie także charakterystyczna była niechęć władz centralnych do angażowania się w tę dziedzinę życia. W obu państwach rządy zdawały sobie także sprawę ze strat wizerunkowych związanych z nie dość dobrymi wynikami uzyskiwanymi przez ich reprezentantów na międzynarodowych imprezach sportowych. Z czasem jednak stanowisko rządu brytyjskiego zaczęło się zmieniać, w przeciwieństwie do USA, gdzie doszło jedynie do uregulowania systemu sportowego, bez bezpośredniego zaangażowania rządowego. Doprowadziło to do panującej obecnie sytuacji, w której rząd brytyjski jest jednym z głównych aktorów zarządzających sportem w Wielkiej Brytanii przez podległe sobie instytucje.

Nasuwa się pytanie, czy powyższa intensyfikacja działań może być analizowana i interpretowana z perspektywy wizerunkowej dyplomacji sportowej. Może się wydawać, że ówczesne decyzje w większym stopniu miały cele wewnętrzne, związane z poczuciem dumy narodowej i jednością społeczeństwa, ale też za istotny element należy także uznać względy wizerunkowe i prestiż Wielkiej Brytanii[270]. Nie był to jednak w owym czasie zapewne element dominujący. Sytuacja ta zaczęła się natomiast zmieniać po tym, jak Londyn został wybrany na gospodarza igrzysk olimpijskich w 2012 roku. Wtedy wyraźnemu wzmocnieniu uległy wszelkie działania związane ze wspieraniem sportu elitarnego, co trudno rozpatrywać w odosobnieniu od kwestii wizerunkowych, nawet jeśli nie stanowiły one jedynej motywacji.

---

[268] S. Guthrie-Shimizu, *Japan and the 2012…*, s. 1761.

[269] B. Houlihan, J. Zheng, *The Olympics and Elite Sport Policy: Where Will It All End?*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 4, s. 341.

[270] L. Allison, T. Monnington, *Sport, Prestige and International Relations*, [w:] *The Global Politics of Sport. The Role of Global Institutions in Sport*, red. L. Allison, London 2005, s. 17.

Już w 2007 roku, dwa lata po przyznaniu Londynowi prawa organizacji igrzysk, uruchomiony został w Wielkiej Brytanii narodowy projekt Misja 2012. Brytyjski rząd przeznaczał odtąd 100 milionów funtów rocznie na przygotowania sportowców elitarnych. Do priorytetowych sportów zaliczono kolarstwo, lekką atletykę, wioślarstwo oraz żeglarstwo – dyscypliny, które przyniosły w Londynie Wielkiej Brytanii wiele medali oraz co do których uznano, że konkurencja w nich jest na stosunkowo niskim poziomie[271]. W ramach przygotowań do igrzysk w Londynie w Wielkiej Brytanii rozszerzono działania ukierunkowane na identyfikację talentów[272]. Zatrudniono także wielu zagranicznych trenerów[273]. Wszystko to wskazuje na silną motywację związaną z osiągnięciem przez Wielką Brytanię dobrego wyniku podczas igrzysk, których była gospodarzem. Co ciekawe, duże inwestycje w podnoszenie poziomu sportu elitarnego cieszą się w Wielkiej Brytanii znaczącym poparciem społecznym – w kontekście igrzysk w Londynie czterech na pięciu Brytyjczyków uważało te pieniądze za dobrze wydane[274].

Sportowym celem Wielkiej Brytanii podczas igrzysk w Londynie było miejsce w pierwszej czwórce tabeli medalowej oraz pierwszej dwójce igrzysk paraolimpijskich. Powiązane z nimi cele społeczne to zachęcenie miliona Brytyjczyków do intensywniejszego uprawnia sportu, a kolejnego miliona do podjęcia jakiejkolwiek aktywności fizycznej[275]. Sportowcy brytyjscy zajęli w Londynie trzecie miejsce w klasyfikacji medalowej igrzysk olimpijskich oraz drugie igrzysk paraolimpijskich. Udało się więc zrealizować zadania postawione przed reprezentacją[276]. Dalszy rozwój wydarzeń wskazuje jednak, że Wielka Brytania nie poprzestała na dobrym zaprezentowaniu się własnej publiczności. Podczas igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro państwo to zajęło bowiem drugie miejsce w klasyfikacji

---

[271] S. Guthrie-Shimizu, *Japan and the 2012…*, s. 1761; B. Houlihan, J. Zheng, *The Olympics and Elite…*, s. 345–346.

[272] R. Vaeyens, A. Güllich, C.R. Warr, R. Philippaerts, *Talent Identification and Promotion Programmes of Olympic Athletes*, „Journal of Sports Sciences" 2009, vol. 27, no. 13, s. 1375; M. Rogan, M. Rogan, *Britain and the Olympic Games. Past, Present, Legacy*, Leicester 2011, s. 150.

[273] Wskazuje się, że przynajmniej w 21 z 26 sportów, w których Wielka Brytania rywalizowała w Londynie, kluczowe postacie sztabu trenerskiego zostały pozyskane z zagranicy. Łącznie na różnych poziomach w sztabach trenerskich pracowało 52 obcokrajowców. B. Houlihan, J. Zheng, *The Olympics and Elite…*, s. 344.

[274] K. Jeffreys, *Sport and Politics in Great Britain*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, s. 206.

[275] S. Shibli, V. de Bosscher, M. van Bottenburg, *Measuring and Forecasting Elite Sporting Success*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Policy*, red. I. Henry, L.-M. Ko, London 2014, s. 212–213.

[276] C. Scott, *Legacy Evaluation and London, 2012 and the Cultural Olympiad*, „Cultural Trends" 2014, vol. 23, no. 1, s. 10.

medalowej, zdobywając jeszcze więcej medali niż podczas igrzysk w Londynie[277]. Wciąż można zatem mówić o silnej motywacji Brytyjczyków odnośnie zdobywania medali na igrzyskach olimpijskich.

Mimo że działania ukierunkowane na wzrost poziomu brytyjskich sportowców nie są raczej motywowane wprost przez stosowne instytucje względami wizerunkowymi, nie ulega wątpliwości, że także taki jest ich wpływ. Istnieje bowiem pozytywna zależność pomiędzy wynikami osiąganymi przez reprezentację danego państwa na igrzyskach olimpijskich a jego międzynarodowym wizerunkiem[278]. Przy czym, biorąc pod uwagę wizerunkowe znaczenie igrzysk w Londynie, a zarazem wysoką rangę, jaką brytyjski rząd nadał uzyskaniu jak najlepszego wyniku sportowego, wydaje się mało prawdopodobne, by chociaż do pewnego stopnia motywacja Brytyjczyków nie była ukierunkowana na zdobywanie międzynarodowego prestiżu.

Warto także wspomnieć, że wśród brytyjskich sportowców jest wiele bardzo znanych osobistości, które zwiększają brytyjskie *publicity* bez konieczności podejmowania działań przez rząd. Należą do nich piłkarze David Beckham czy Gareth Bale, tenisista Andy Murray, lekkoatleci Paula Radcliffe czy Mo Farah. Przez swoje wielkie sukcesy sławią oni Wielką Brytanię, a zaangażowanie rządowe ogranicza się przy tym co najwyżej do wspierania ich przygotowań. Za szczególnie istotną postać uważa się Davida Beckhama, który jako Ambasador Dobrej Woli oraz Posłaniec Pokoju ONZ podróżuje po całym świecie[279] i można go traktować jako ikonę miękkiej siły państwa[280]. Z kolei ostatni ze wspomnianych mistrzów sportu, Mo Farah, odegrał w sposób nieco spontaniczny ważną wizerunkową rolę podczas igrzysk olimpijskich w Londynie – w związku z promocją państwa jako włączającego[281]. Posiadanie takich osobowości o globalnej rozpoznawalności to

---

[277] Zob. *Medal Table*, BBC, 22.08.2016, http://www.bbc.com/sport/olympics/rio-2016/medals/countries [dostęp: 3.01.2017].

[278] Zob. M.M. Kobierecki, P. Strożek, *Sport as a Factor of Nation Branding: A Quantitative Approach*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 7–8, s. 709.

[279] S. Murray, *Commentary. The Two Halves of Sports-Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2012, vol. 23, s. 591.

[280] „Ikony miękkiej siły" uważane są za jeden z subiektywnych mierników miękkiej siły państw. B. Ociepka, *Miękka siła państwa i jej pomiar: czy to ma sens?*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 2, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013, s. 407.

[281] Zawodnik ten zdobył podczas igrzysk złote medale w biegu na 5000 i 10 000 m, notabene powtarzając ten sukces cztery lata później w Rio de Janeiro. Świat obiegły wówczas zdjęcia urodzonego w Somalii Faraha, który świętując zwycięstwo, owinął się brytyjską flagą, a towarzyszyły mu będąca w ciąży żona Tania pochodzenia jemeńsko-palestyńskiego oraz córka Rhianna. D. Burdsey, *One Guy Named Mo: Race, Nation and the London 2012 Olympic Games*, „Sociology of Sport Journal" 2016, no. 33, s. 14.

dla Wielkiej Brytanii wielki, acz trudny do oszacowania potencjał. Jak wspomniano, ma on charakter oddolny i wpływa na wizerunek Wielkiej Brytanii bez konieczności podejmowania działań przez brytyjski rząd.

3.3.3. Wymiany sportowe i sportowa pomoc rozwojowa

Sport ma znaczenie dla wizerunku Wielkiej Brytanii nie tylko w związku z coraz lepszymi wynikami na igrzyskach olimpijskich. Jak wspomniano, Wielka Brytania uchodzi za kolebkę nowożytnego sportu. Przyczyniło się to do tego, że wiele sportów osiągnęło w tym państwie bardzo wysoki stopień rozwoju, niekoniecznie w kontekście reprezentacji narodowej. Jeśli chodzi o takie, niejako „oddolne", zasoby sportowe brytyjskiego *soft power*, na pierwszy plan wysuwa się oczywiście angielska piłka nożna, w szczególności liga Premier League oraz należące do niej niektóre kluby, stanowiące globalne marki i tym samym funkcjonujące w kategoriach wizerunkowych niczym przedsiębiorstwa transnarodowe. Premier League jest zresztą indywidualnie zaliczana do ważnych brytyjskich zasobów *soft power*[282]. W poszukiwaniu zysków oraz ze względu na globalny charakter ligi, wynikający choćby ze sponsorowania drużyn przez globalne korporacje z całego świata, Premier League organizuje niekiedy mecze za granicą. Szeroka fala krytyki wewnątrz kraju sprawiła, że zrezygnowano z zaproponowanej w 2008 roku koncepcji rozgrywania dodatkowej, 39. kolejki meczów poza Anglią[283]. Jednak to, czego jak dotąd nie udało się zrealizować całej lidze, z powodzeniem stosują indywidualnie kluby piłkarskie. Zespoły takie jak Arsenal F.C., Chelsea F.C. czy Manchester City F.C. w okresie przygotowawczym chętnie rozgrywają swoje mecze poza Wyspami, w takich państwach jak Chiny, Australia czy Stany Zjednoczone[284]. Wyjazdy te mają cele przede wszystkim biznesowe, związane z wypełnianiem zobowiązań wobec zagranicznych sponsorów czy zdobywaniem fanów za granicą. Pośrednio przyczyniają się jednak także do promowania kraju

---

[282] J. McClory, *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power*, London 2015, s. 26.

[283] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy…*, s. 222; R. Boyle, *Sport and the Media in the UK: The Long Revolution?*, „Sport in Society" 2010, vol. 13, no. 9, s. 1304–1305.

[284] O. Walters, *Manchester City 2016–17 Pre-Season Schedule: Where and When do Pep Guardiola's Men Play this Summer?*, „Mirror", 7.07.2016, http://www.mirror.co.uk/sport/football/news/manchester-city-2016-17-pre-8375134 [dostęp: 22.11.2016]; *Summer Visit to United States Announced*, 22.03.2016, http://www.chelseafc.com/news/latest-news/2016/03/summer-visit-to-united-states-announced-.html [dostęp: 22.11.2016]; J. Singer, *Arsenal Set for Australia Pre-Season Tour in 2017 as Club Announce New Tourism Deal*, „Daily Mail", 9.12.2015, http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-3352019/Arsenal-set-Australia-pre-season-tour-2017-club-announce-new-tourism-deal.html [dostęp: 22.11.2016].

pochodzenia ligi czy klubu, w tym wypadku Anglii czy szerzej – Wielkiej Brytanii. Eksponowanie „wytworów Wielkiej Brytanii", jakimi są ich kluby piłkarskie, nawet jeśli grają w nich w większości piłkarze zagraniczni, zwiększa obecność medialną tego państwa. Co prawda Wielka Brytania jest państwem, które i tak jest dobrze znane światowej opinii publicznej, jednak dodatkowa ekspozycja medialna, w szczególności łączona z pozytywnymi zjawiskami, jak wysoki poziom sportowy, także może odgrywać pozytywną rolę.

Analizując znaczenie klubów piłkarskich w dyplomacji sportowej związanej z kształtowaniem wizerunku międzynarodowego, warto odwołać się do badań J. Simona Rofe dotyczących klubu piłkarskiego Manchester United F.C. – określanego niekiedy jako globalna marka przypominająca Coca-Colę, Marlboro czy Nescafé[285]. Badacz ów wskazuje na dwa poziomy dyplomatycznego znaczenia drużyny: jako globalnej marki oraz w ramach bardziej tradycyjnej dyplomacji. Za szczególnie istotne zaś uznał zagraniczne mecze tego klubu. W trakcie wyjazdów organizowane są na ogół imprezy towarzyszące, takie jak przyjęcia w ambasadach brytyjskich itp. W przedsięwzięcia te angażuje się także brytyjski rząd, postrzegając je jako istotne wsparcie dla rządowych działań z zakresu dyplomacji publicznej czy marketingu[286]. Właśnie zaangażowanie w tego typu wymiany służb zagranicznych Wielkiej Brytanii świadczy o ich istotności wizerunkowej dla całego państwa. Jest to zatem świetny przykład na to, że globalne marki sportowe, jak ligi czy kluby, działając w swoim własnym interesie, mogą przyczyniać się do poprawy wizerunku narodowego państwa, z którego pochodzą. Takie serie spotkań można zatem określić jako mające znaczenie wizerunkowe dla państw eventy sportowe, choć odbywają się one za granicą.

W wypadku wizerunkowej dyplomacji sportowej Wielkiej Brytanii nie można powiedzieć, że jest ona realizowana wyłącznie za sprawą oddolnych inicjatyw, dlatego trudno porównywać pod tym względem Wielką Brytanię do chociażby Stanów Zjednoczonych. Wiele działań w tym zakresie realizowanych było także przez rząd brytyjski, szczególnie w kontekście igrzysk olimpijskich w Londynie, które uznać trzeba za swoistą klamrę spinającą różne działania wizerunkowe. W ich ramach starano się także wykorzystać rozpoznawalnych brytyjskich sportowców, którzy np. brali udział w promowaniu Wielkiej Brytanii jako państwa z otwartym i włączającym społeczeństwem[287].

---

[285] S. Szymanski, *Why Is Manchester United so Successful?* „Vezetéstudomány" 1999, vol. XXX, no. 7–8, s. 114.

[286] J.S. Rofe, *It Is a Squad…*, s. 1137, 1147–1148.

[287] Złota medalistka paraolimpijska Tanni-Grey Thompson, a także wielokrotny złoty medalista olimpijski w wioślarstwie sir Steve Regrave zostali zaproszeni przez FCO do wzięcia udziału w trzydziestosekundowych filmach promujących Wielką Brytanię, wspólnie ze znanymi osobistościami z całego świata, które mieszkają w tym

Mimo niewielkiego bezpośredniego zaangażowania rządu brytyjskiego w prowadzenie wymian sportowych, zwłaszcza w okresie przygotowań do igrzysk w Londynie, wraz z siecią innych podmiotów stał się on jednak dość aktywny, jeśli chodzi o powiązaną z wymianami sportową pomoc rozwojową. Przykładowo partnerzy FCO na polu dyplomacji publicznej, jak British Council czy UK Sports, współpracowali z partnerami zagranicznymi w ramach projektu *International Inspiration* ukierunkowanego na zwiększanie uczestnictwa w sporcie w dwudziestu państwach[288]. W związku z igrzyskami realizowany był też program *Sport Relief* będący częścią szerszego wydarzenia charytatywnego *Comic Relief*[289]. FCO zaangażowało się ponadto w program *Speed Sisters*, sponsorując palestyński damski zespół rajdowy[290].

Wiele z programów sportowej pomocy rozwojowej łączyło się z igrzyskami w Londynie, ale i później brytyjski rząd czynnie wspierał rozwój sportu w uboższych państwach, np. zapraszając zawodników do trenowania na brytyjskich obiektach[291]. British Council wspólnie z Premiership Rugby uruchomiła także program *Try Rugby*, którego ogólnym celem była promocja Wielkiej Brytanii i zwiększanie jej wpływu międzynarodowego. Wykorzystuje on zajęcia w rugby, aby aktywizować młodych ludzi za granicą. Innym tego typu programem jest *Premier Skills* zakładający szkolenie trenerów rugby z innych państw[292]. Działanie to przypomina nieco niektóre programy koszykarskie realizowane przez Stany Zjednoczone. Istotny jest tu zapewne fakt, że rugby kojarzy się silnie z Wielką Brytanią i to właśnie stamtąd pochodzi współczesna forma tej gry. Prezentowanie

---

państwie. Tych dwoje sportowców oraz medalista igrzysk paraolimpijskich w pływaniu Chris Holmes zostali zaproszeni przez FCO jako „ambasadorowie olimpijscy" do odwiedzenia wybranych państw, takich jak Izrael, Jordania, Palestyna. *FCO Public Diplomacy: The Olympics. Written Evidence from the Foreign and Commonwealth Office*, Session 2010–11, http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmfaff/writev/olympics/oly01.htm, [dostęp: 23.11.2016]; J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events*…, s. 585.

[288] M.R.G. Pope, *Public Diplomacy*…, s. 1122–1123.

[289] W jego ramach w marcu 2010 r. pracownicy zagranicznych placówek dyplomatycznych Wielkiej Brytanii oraz organizacji partnerskich byli zachęcani do przebiegnięcia mili (1609,344 m). Dochody z programu przeznaczano na cele charytatywne związane z igrzyskami olimpijskimi, udało się jednak zarazem dotrzeć przez media do wielu odbiorców. J. Pamment, *British Public Diplomacy*…, s. 147.

[290] J. Grix, B. Houlihan, *Sports Mega-Events*…, s. 584.

[291] Na przykład zawodnicy z państw Oceanii mogą trenować w Wielkiej Brytanii na podstawie Memorandum Zrozumienia z UK North West Development Agency. L. Robinson, B. Minikin, *Understanding the Competitive Advantage of National Olympic Committees*, „Managing Leisure" 2012, no. 17, s. 151.

[292] *Playing the Game*…

tego sportu za granicą może się zatem okazać użyteczne dla promowania samej Wielkiej Brytanii, podobnie jak to się dzieje z popularyzowaniem języka angielskiego przez British Council.

3.4. Wizerunkowa dyplomacja sportowa ZSRR i Rosji

Kolejnym państwem, które w intensywny sposób wykorzystywało sport w kształtowaniu swojego wizerunku międzynarodowego, był Związek Radziecki, a obecnie nadal czyni to Rosja. Traktując Rosję jako swego rodzaju kontynuatorkę ZSRR, należy zauważyć, że państwo to posiada bardzo bogate tradycje takiej instrumentalizacji sportu, aczkolwiek w okresie radzieckim miały one w większym stopniu charakter działań propagandowych, przy czym jak wiadomo granica pomiędzy propagandą a dyplomacją publiczną często bywa rozmyta. Niniejsza część pracy odnosi się w szczególności do współczesnej Rosji po rozpadzie Związku Radzieckiego, natomiast dla pełnego zrozumienia tego zagadnienia oraz wskazania licznych cech radzieckich we współczesnych próbach wizerunkowego wykorzystywania sportu w Rosji konieczne było odwołanie się także do okresu radzieckiego, podobnie jak w studium poświęconym USA niezbędne było nawiązanie do okresu zimnowojennego.

Rozpatrując cele działań na rzecz kształtowania wizerunku, należy dokonać wyraźnego rozróżnienia pomiędzy aktywnością na tym polu ZSRR i współczesnej Rosji. W okresie zimnej wojny chodziło w niej głównie o promocję ideologii komunistycznej. Przez szereg działań o charakterze propagandowo-wizerunkowym starano się także wzmacniać bliskość z państwami, które znalazły się w bloku sowieckim, przyciągać zwolenników ruchu robotniczego w Europie Zachodniej czy wreszcie, co wydawało się mieć kluczowe znaczenie, włączać państwa Trzeciego Świata w orbitę wpływów ZSRR w ramach strategii jej rozszerzania. Jeśli chodzi o współczesną Rosję, sprawa wygląda nieco inaczej. Wskazuje się, że międzynarodowy wizerunek tego państwa jest znacznie gorszy niż ono samo i mija się z rzeczywistością, co wiąże się m.in. z zaniedbaniami dotyczącymi jego kształtowania[293]. Dochodziły do tego liczne błędne pod względem wizerunkowym działania, jakie popełniła Rosja rządzona przez Władimira Putina. Przede wszystkim szkodziły jej aktywności zagraniczne jak interwencja podczas Pomarańczowej Rewolucji na Ukrainie w 2006 roku, konflikt z Gruzją w 2008 roku[294],

---

[293] V. Lebedenko, *Country Case Insight – Russia. On National Identity and the Building of Russia's Image*, [w:] *Nation Branding. Concepts, Issues, Practice*, red. K. Dinnie, Amsterdam 2008, s. 108.

[294] K.P. Averginos, *Russia's Public Diplomacy Effort: What the Kremlin Is Doing and Why It's Not Working*, „Princeton Journal of Public and International Affairs" 2009, vol. 20, s. 119–120.

aneksja Krymu, a ostatnio także zaangażowanie podczas wojny domowej w Syrii. Podjęto więc poważną dyskusję nad potrzebą aktywizacji państwa w zakresie kształtowania pożądanego wizerunku zewnętrznego i uznano, że Rosja powinna wykorzystywać do tego miękką siłę i ją rozwijać, aby wspierać realizację rosyjskich celów polityki zagranicznej i chronić rosyjskie interesy, w pierwszej kolejności należy jednak podjąć kroki związane z rozwijaniem zasobów *soft power*[295].

Współczesne działania wizerunkowe Rosji, inaczej niż ZSRR, nie są powiązane z konkretną ideologią. W 2000 roku Władimir Putin zaaprobował pierwszą wersję Koncepcji polityki zagranicznej, w której stwierdzono, że należy kierować się realizmem i pragmatyką, a nie ideologią[296]. W przeciwieństwie do Borysa Jelcyna, którego nie interesowało zbytnio zarządzanie zewnętrznym wizerunkiem Rosji, administracja Putina zaczęła wykorzystywać narzędzia z zakresu *public relations*, aby zapewnić pozytywny odbiór państwa na arenie międzynarodowej, pomimo problemów z naruszaniem praw człowieka czy swoistym „topnieniem" rosyjskiej demokracji. Wskazuje się przy tym, że na zewnętrznym postrzeganiu Rosji ciążą także negatywne obrazy związane z ZSRR i carską Rosją. W Rosji podjęto zatem kroki z zakresu re-brandingu[297]. Działania wdrożone w 2005 roku obejmowały m.in. uruchomienie anglojęzycznego kanału telewizyjnego Russia Today, który ma dostarczać „obiektywny obraz Rosji oraz sprawiać, że Rosja będzie łatwiejsza do zrozumienia"[298], czy utworzenie anglojęzycznego tygodnika „Russia Profile". Uruchomiono także projekty naukowe, kulturalne i edukacyjne, zapewniono stosowną oprawę międzynarodowym obchodom ważnych rocznic, jak zwycięstwo w II wojnie światowej, zainicjowano tzw. dyplomację kościelną oraz projekty z zakresu pomocy międzynarodowej. Zatrudniono ponadto zagraniczne firmy działające w branży *public relations*[299].

Przyjmuje się, że dyplomacja publiczna stała się dla Rosji ważnym narzędziem wpływania na stosunki międzynarodowe od połowy pierwszej dekady XXI wieku. W 2008 roku do terminu „dyplomacja publiczna" nawiązano w Koncepcji polityki zagranicznej, a także powołano Federalną Agencję Wspólnoty Niepodległych Państw, Rodaków Żyjących za Granicą i Międzynarodowej Współpracy Humanitarnej – autonomiczną agencję rządową, która prowadzi za granicą

---

[295] G. Simons, *Russian Public Diplomacy in the 21st Century: Structure, Means and Message*, „Public Relations Review" 2014, vol. 40, no. 3, s. 443.

[296] *Idem*, *Nation Branding and Russian Foreign Policy, Occasional Papers*, The Swedish Institute of International Affairs, October 2013, s. 9, http://www.ui.se/eng/upl/files/96881.pdf [dostęp: 20.03.2017].

[297] R.A. Saunders, *Popular Geopolitics and Nation Branding in the Post-Soviet Realm*, London 2017, s. 218.

[298] K.P. Averginos, *Russia's Public Diplomacy*…, s. 121–122.

[299] V. Lebedenko, *Country Case Insight*…, s. 110–111.

Rosyjskie Centra Nauki i Kultury przy rosyjskich misjach dyplomatycznych[300]. Służą one autoprezentacji Rosji raczej jako państwa „dobrego" niż „silnego"[301]. Jak widać, w XXI wieku w Rosji bardzo wiele energii poświęcono na działania wizerunkowe. Paradoksalnie w tym samym czasie podejmowano także działania polityczne, które niejako torpedowały te wysiłki, przynajmniej w oczach opinii publicznej w państwach zachodnich.

Nowa Koncepcja polityki zagranicznej Rosji została ogłoszona w 2013 roku. Dotychczasowe działania miały być kontynuowane, ale z użyciem nowoczesnych narzędzi polityki zagranicznej, takich jak dyplomacja gospodarcza, wykorzystywanie elementów *soft power* oraz ostrożna integracja z globalną przestrzenią informacyjną. Chodziło o pokazywanie Rosji jako „konstruktywnej siły na rzecz dobra w stosunkach międzynarodowych"[302], co jest zgodne z wcześniejszymi koncepcjami. Ma to na celu m.in. przyciąganie słabszych państw, aby „orbitowały wokół silnej Rosji"[303]. Odpowiada to współczesnym celom rosyjskiej polityki zagranicznej, które korespondują z koncepcją multipolarności i odrzuceniem prawa Stanów Zjednoczonych (czy szerzej Zachodu) do definiowania tego, jakie zachowania są akceptowalne zarówno jeśli chodzi o politykę międzynarodową, jak i wewnętrzną[304]. Dostrzec można tutaj pewną analogię do czasów radzieckich, kiedy także starano się przyciągać inne państwa do radzieckiej strefy wpływów. Wydaje się jednak, że bardziej współczesne działania pokazują mimo wszystko, że większe znaczenie wciąż przypisuje się w Rosji „sile" niż „łagodności", żeby wspomnieć tylko interwencję na Ukrainie w 2014 roku, o czym będzie jeszcze mowa.

3.4.1. Wysoki poziom sportowy

Rozpatrując wykorzystywanie sportu jako narzędzia zdobywania prestiżu narodowego przez ZSRR i Rosję, należy zwrócić uwagę, że początkowo w okresie zimnej wojny państwo to nie brało udziału w międzynarodowym sporcie. Komuniści kontestowali międzynarodową rywalizację sportową, sport zachodni określając pogardliwie jako „burżuazyjny". W ZSRR stawiano natomiast na sport masowy, któremu także przypisywano znaczenie polityczne, aczkolwiek

---

[300] T. Zonova, *Russian Post-Soviet Diplomacy*, [w:] *The Sage Handbook of Diplomacy*, s. 342–343.

[301] Z. Volcic, M. Andrejevic, *Nation Branding in the Era of Commercial Nationalism*, „International Journal of Communication" 2011, vol. 5, s. 599.

[302] G. Simons, *Nation Branding*…, s. 9.

[303] *Idem*, *Russian Public*…, s. 448.

[304] J. Mankoff, *Unravelling the Enigma. Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, s. 54.

niezwiązane bezpośrednio z budowaniem prestiżu na arenie światowej. Dopiero od drugiej połowy lat czterdziestych w ZSRR w zwycięstwach sportowych zaczęto dostrzegać szansę na ukazywanie wyższości systemu komunistycznego nad kapitalistycznym[305]. Tak więc na początku lat pięćdziesiątych, po odniesieniu pewnych testowych zwycięstw przez sportowców radzieckich, władze ZSRR doszły do wniosku, że są oni gotowi do tego, aby uczestniczyć w międzynarodowym sporcie[306]. Mimo że w MKOl nie ufano zbytnio działaczom sportowym z ZSRR, w 1951 roku podczas Sesji w Kopenhadze Narodowy Komitet Olimpijski ZSRR został uznany. Stało się tak, ponieważ kierownictwo MKOl obawiało się rozłamu w międzynarodowym sporcie w razie nieuznania radzieckiego NKOl-u[307]. ZSRR nie wziął jednak udziału w zimowych igrzyskach w Oslo. Jak stwierdził powojenny przewodniczący Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu Nikołaj Romanow, bez gwarancji zwycięstwa Związku Radzieckiego „uczestnictwo w igrzyskach jest bezsensowne"[308].

Do olimpijskiego debiutu ZSRR doszło podczas igrzysk olimpijskich w Helsinkach w 1952 roku. Były one poprzedzone bardzo intensywnymi przygotowaniami, obejmującymi m.in. zapewnianie zawodnikom wszystkiego, czego mogli potrzebować oraz zwalnianiem ich z obowiązku wykonywania jakiejkolwiek pozasportowej pracy[309], co stało w sprzeczności z bardzo rygorystycznym w tamtym czasie przestrzeganiem przez MKOl zasady amatorstwa. Ostatecznie ZSRR zdobył mniej złotych medali niż USA, ale więcej srebrnych i brązowych, a zremisował w klasyfikacji punktowej zaprezentowanej w Biuletynie Olimpijskim[310]. Co ciekawe, po igrzyskach w Helsinkach radziecka gazeta „Prawda" ogłosiła, nie odwołując się do punktów czy medali, że Związek Radziecki zajął w nich pierw-

---

[305] Jak stwierdzono w rezolucji rządu radzieckiego z 1949 r., „rosnąca liczba sukcesów osiąganych przez radzieckich sportowców […] jest zwycięstwem radzieckiej formy społeczeństwa i socjalistycznego systemu sportowego". J. Riordan, *The Impact of Sport on Communism*, [w:] *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, red. J. Riordan, A. Krüger, London 1999, s. 57.

[306] V. Peppard, J. Riordan, *Playing Politics. Soviet Sport Diplomacy to 1992*, London 1993, s. 68.

[307] Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 361–362, Korespondens 1951–1952, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 24.04.1951.

[308] J. Parks, *Verbal Gymnastics. Sports, Bureaucracy, and the Soviet Union's Entrance into the Olympic Games, 1946–1952*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 36.

[309] Central Intelligence Agency Library, *Central Intelligence Agency Information Report, Soviet Control of Sports Activities and Sports Propaganda*, 7.02.1955, s. 2, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A005900310006-0.pdf [dostęp: 5.01.2018].

[310] V. Peppard, J. Riordan, *Playing Politics*…, s. 70.

sze miejsce. Tymczasem „The New York Times" donosił o zwycięstwie Amerykanów 614 do 553[311]. Można w tym dostrzec początek wykorzystywania przez zimnowojenne supermocarstwa sportu do celów prestiżowo-wizerunkowych związanych z rywalizacją ideologiczną.

Po igrzyskach w Helsinkach – a trzeba dodać, że dla ZSRR to właśnie rywalizacja olimpijska była najistotniejsza – w państwie tym zwiększono środki przeznaczone na rozwój sportu elitarnego[312]. Stał się on bowiem dla ZSRR obok wyścigu kosmicznego czy wyścigu zbrojeń jedną z okazji do zademonstrowania swojej wyższości nad państwami kapitalistycznymi. Inwestycje w sport elitarny nie były jednak ukierunkowane na zaimponowanie Zachodowi, tylko miały przyciągać państwa Trzeciego Świata, a także były obliczone na użytek propagandy wewnętrznej[313]. Sukcesy sportowe miały stanowić odzwierciedlenie ogólnych osiągnięć socjalizmu oraz pomóc w zdobywaniu sympatii zagranicznych odbiorców dla społeczeństwa radzieckiego. Wskazuje się bowiem, że dla zwykłych ludzi, którzy nie rozumieli często zawoalowanych różnic ideologicznych pomiędzy komunizmem a kapitalizmem, sport stanowił po prostu bardziej przejrzysty komunikat na temat sukcesu ideologicznego czy politycznego[314]. Potwierdza tę tezę dyskusja, jaka się wywiązała wokół tego, czy skrót nazwy państwa – CCCP – powinien się znaleźć z tyłu, czy z przodu dresów zawodników[315]. Dla lepszej widoczności zdecydowano się umieścić go z przodu dresów. Ten element sytuuje zagadnienie radzieckiego pościgu za zwycięstwami sportowymi wyraźnie w zakresie wizerunkowej dyplomacji sportowej. Co ciekawe, współczesna reprezentacja Rosji także stosuje tę metodę identyfikacji wizualnej medalistów olimpijskich.

Od czasu swojego olimpijskiego debiutu w 1952 roku Związek Radziecki stanowił jedną z największych potęg sportowych. Świadczą o tym wyniki uzyskiwane w tabelach medalowych igrzysk olimpijskich. W okresie zimnej wojny na dziewięć „letnich" igrzysk, w których uczestniczył ZSRR, sześć razy wygrywał klasyfikację

---

311 J. Parks, *Verbal Gymnastics*…, s. 39–40.

312 T.C. Rider, *Cold War Games. Propaganda, the Olympics, and U.S. Foreign Policy*, Urbana 2016, s. 84.

313 L. Allison, *The Olympic Movement and the End of the Cold War*, „World Affairs" 1994, vol. 157, no. 2, s. 95.

314 D.L. Thomas, *Globetrotting*…, s. 85.

315 Jak stwierdził Romanow, „w trakcie ceremonii medalowej i podczas odgrywania hymnów narodowych sportowcy stają twarzą w stronę flagi i publiczności, każdy widzi wówczas, jakie państwo poszczególne osoby reprezentują. Jednak w jaki sposób ocenić narodowość zawodnika, patrząc na zdjęcie w gazecie, jeśli litery ZSRR znajdują się na plecach?". E. Mertin, *"Participation is Not Enough". The Soviet Union and the Olympic Movement*, „Stadion. Internationale Zeitschrift für Geschichte des Sports" 2012/2013, no. 38/39, s. 153–154.

medalową, a trzy razy był na drugim miejscu[316]. Jak zauważono wcześniej, w dużej mierze było to związane z motywacją odnośnie politycznej i dyplomatycznej instrumentalizacji sportowych zwycięstw. Cel ten realizowano za pomocą kilku metod.

Do najważniejszych trzeba zaliczyć rozwinięcie systemu sportu elitarnego – pod tym względem państwo to należało zresztą do prekursorów[317]. Scentralizowane podejście do sportu przejęto w Związku Radzieckim jeszcze z czasów carskich, a dodatkowo nadano mu znaczenie polityczne związane ze zdrowiem publicznym, obronnością, produktywnością, wielonarodową integracją, rozwojem społecznym i przemysłowym[318]. System cechował się komplementarnością sportu masowego i elitarnego, aczkolwiek priorytet nadany był w tym okresie temu drugiemu[319]. System ten rozwijano od lat trzydziestych, ale jego znaczące rozbudowanie datuje się na lata pięćdziesiąte, kiedy to nastąpiła integracja ZSRR z międzynarodowym sportem.

Do środków osiągania sportowej dominacji przez ZSRR zaliczyć można także tzw. zawodowstwo państwowe. Już po rozpadzie ZSRR ujawniono oficjalnie, że najlepsi sportowcy radzieccy otrzymywali wynagrodzenie (za uprawianie sportu) dwa do trzech razy wyższe niż zwykli obywatele[320]. W latach pięćdziesiątych o problemie tym donosiły też amerykańskie raporty wywiadowcze[321]. Niektórzy autorzy wskazują ponadto, że do elementów radzieckiej strategii odnośnie dominacji sportowej należało rozwijanie systemu dopingu państwowego. Uważa się jednak, że nie był on tak rozwinięty jak słynny wschodnioniemiecki Plan 14.25[322], i trze-

---

[316] D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich*…, s. 676–679.

[317] D. Bloyce, A. Smith, *Sport Policy and Development. An Introduction*, London 2010, s. 134.

[318] J. Riordan, *Sport and Politics in Russia and the Former Soviet Union*, [w:] *Sport, Representation and Evolving Identities in Europe*, red. P. Dine, S. Crosson, Oxford 2010, s. 319–320; P. Smolianov, *Russia*, [w:] *Sport Governance. International Case Studies*, red. I. O'Boyle, T. Bradbury, London 2013, s. 75.

[319] W. Andreff, O. Bril, S. Poupaux, *Sport in Russia*, [w:] *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, vol. 2, red. C. Sobry, D. Mastrogiannakis, Paris 2011, s. 197, 200.

[320] J. Riordan, *Soviet-Style Sport in Eastern Europe: The End of an Era*, [w:] *The Changing Politics of Sport*, red. L. Allison, Manchester 1993, s. 46.

[321] USNA, U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Research Reports, 1954–1956, 306 P 227 2, *U.S. Information Agency IRI Intelligence Memorandum, IM-51-55, Evidences of Professionalism in Soviet Sports*, 16.06.1955; Central Intelligence Agency Information Report, *Soviet Sports as an Instrument of Political Propaganda*, 20.01.1955, s. 3, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP-80-00810A005800260002-1.pdf [dostęp: 5.01.2018].

[322] P. Dimeo, *Good versus Evil? Drugs, Sport and the Cold War*, [w:] *East Plays West*…, s. 157.

ba pamiętać, że problem dopingu ma charakter globalny, nie łączy się jedynie np. z państwami niedemokratycznymi. Jeszcze inne działania obejmowały intensywne inwestowanie w sport kobiecy, uważano bowiem, że w państwach zachodnich stoi on na niższym poziomie, łatwiej zatem będzie nadgonić różnice, jakie szczególnie pod koniec pierwszej połowy XX wieku dzieliły ZSRR i chociażby USA pod względem poziomu sportowego.

Po rozpadzie Związku Radzieckiego w Rosji zaczęto krytykować dotychczasowe podejście do sportu, z priorytetem nadanym rywalizacji olimpijskiej i nadmierną pogonią za zwycięstwami, biciem rekordów i kolekcjonowaniem trofeów, obsesyjnym fetyszyzmem sportowym, jako określił to James Riordan. Państwowe wsparcie dla sportu zostało na skutek tego ograniczone, a dotychczasowe kluczowe kluby sportowe zaczęły ustępować organizacjom prywatnym i rekreacyjnym[323]. Stanowiło to kontynuację trendu, który rozpoczął się już w latach osiemdziesiątych, kiedy sport w ZSRR przeżywał kryzys, podobnie jak gospodarka[324]. Do ostatecznego załamania się finansowania rosyjskiego sportu doszło w latach dziewięćdziesiątych.

Przyczyniło się to do obniżenia poziomu rosyjskiego sportu, szczególnie w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych i na początku XXI wieku, kiedy odnotowano kilka kompromitujących porażek sportowych[325]. Reprezentacja Rosji zajmowała także niższe niż ZSRR miejsca w klasyfikacjach medalowych igrzysk olimpijskich. Nie było to tak wyraźne w 1992 roku, kiedy Rosja uczestniczyła w tzw. Zjednoczonej Drużynie[326], która zajęła drugie miejsce w klasyfikacji medalowej zimowych igrzysk w Albertville i pierwsze podczas igrzysk w Barcelonie[327]. Startując indywidualnie, Rosja zajmowała drugie miejsce w klasyfikacji medalowej igrzysk olimpijskich w Atlancie (1996) i w Sydney (2000), natomiast w Atenach (2004) i w Pekinie (2008) została dodatkowo prześcignięta przez Chiny[328]. Nie był to co prawda spektakularny spadek poziomu, jednak miał on zauważalny

---

[323] J. Riordan, *Sport and Politics*…, s. 325–326.

[324] W. Andreff, O. Bril, S. Poupaux, *Sport in Russia*…, s. 201–202; J. Riordan, *More Serious than Life and Death. Russian and Soviet Football*, [w:] *The Organisation and Governance of Top Football across Europe. An Institutional Perspective*, red. H. Gammelsæter, B. Senaux, New York 2011, s. 229.

[325] Rosyjska reprezentacja piłkarska nie zakwalifikowała się do mistrzostw świata w 1998 r., reprezentacja w hokeju na lodzie odpadła w półfinale pucharu świata w 1996 r., a reprezentacja w koszykówce zakończyła mistrzostwa świata w 1995 r. na piątym miejscu oraz nie zakwalifikowała się do igrzysk w Atlancie. J. Riordan, *Sport after the Cold War. Implications for Russia and Eastern Europe*, [w:] *East Plays West*…, s. 285.

[326] Była to wspólna reprezentacja państw powstałych w wyniku rozpadu ZSRR, z wyjątkiem Litwy, Łotwy i Estonii.

[327] V. Peppard, J. Riordan, *Playing Politics*…, s. 135.

[328] D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich*…, s. 680–682.

wymiar. Pojawiła się w związku z tym nostalgia za dawnymi sukcesami sportowymi, postradziecki system sportowy zaś stał się przedmiotem krytyki[329].

Zmiany systemowe, jeśli chodzi o sport rosyjski oraz ponowne przypisanie sukcesom sportowym znaczenia politycznego, wiążą się z osobą Władimira Putina, który został prezydentem Rosji w 2000 roku. Postrzegał on sport jako środek odtwarzania rosyjskiej dumy narodowej, potęgi i godności. Putin pragnął nie tylko dominacji w sporcie olimpijskim, ale także w innych jego zawodowych odmianach. Objawiało się to m.in. nakłanianiem rosyjskich oligarchów, aby inwestowali w rosyjski sport[330]. W ten sposób rozwinął się współczesny system rosyjskiego sportu oparty na finansowaniu ze strony oligarchów, którzy chcieli zachować swoją uprzywilejowaną pozycję w relacjach z władzą. Drugim głównym źródłem finansowania rosyjskiego sportu jest państwo, a kluczowe kluby sportowe, podobnie jak w czasach radzieckich, są powiązane z sektorem państwowym – jak związane z wojskiem CSKA, ze służbami bezpieczeństwa Dynamo, ze związkami zawodowymi różnych gałęzi przemysłu Spartak czy z koleją Lokomotiw[331]. Można więc stwierdzić, że w Rosji istnieje ogólne silne powiązanie pomiędzy sportem a władzą państwową, nawet biorąc pod uwagę, że formalnie duża część wydatków w tym zakresie ponoszona jest przez sektor prywatny.

Warto nadmienić, że rosyjscy oligarchowie inwestują nie tylko w sport rosyjski, ale także światowy, co objawia się chociażby kupowaniem przez nich zagranicznych klubów sportowych. Najbardziej znany przykład dotyczy zainwestowania przez Romana Abramowicza w angielski klub piłkarski Chelsea Londyn. Inne przykłady dotyczyły Michaiła Prokorowa inwestującego w amerykańskiej lidze NBA, Aliszera Usmanowa będącego współwłaścicielem Arsenalu F.C. czy Dmitrija Rybołowlewa, który zainwestował w AS Monaco[332]. Od połowy pierwszej dekady XXI wieku często przyjmowali oni taktykę kupowania zadłużonych zagranicznych klubów, takich jak holenderski Feyenoord Rotterdam, hiszpański Deportivo La Coruña czy brazylijski Corinthians, aczkolwiek inwestycje te nie zawsze okazywały się udane[333]. Działania te mają oczywiście charakter biznesowy i nie wiążą się bezpośrednio z wizerunkiem Rosji, aczkolwiek w sposób pośredni osoby te działają niczym ambasadorowie wzmacniający rosyjski wizerunek.

---

[329] N. Katzer, *Soviet Physical Culture and Sport. A European Legacy?*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe…*, s. 18.

[330] J. Riordan, *Sport and Politics in Russia…*, s. 326.

[331] P. Smolianov, *Russia*, s. 76.

[332] J. Riordan, *Sport and Politics in Russia…*, s. 327; P. Smolianov, *Russia*, s. 79; *5 Russian Billionaires who Are also Sports Clubs Owners*, Russia Today, 5.03.2016, https://www.rt.com/sport/334678-russian-billionaires-sports-clubs/ [dostęp: 5.03.2018].

[333] J. Riordan, *Football: Nation, City and the Dream. Playing the Game for Russia, Money and Power*, „Soccer & Society" 2007, vol. 8, no. 4, s. 555.

Mniejsza wszakże jest tu rola rządu, który zresztą naciskał na nich, aby inwestowali także w sport rosyjski, niż chociażby w wypadku analizowanego w dalszej części tego rozdziału Kataru. Niemniej tego typu inwestycje sportowe także można rozpatrywać w kategoriach dyplomacji sportowej. Będzie to w bardziej jaskrawy sposób widoczne na przykładzie Kataru.

Rosyjskie inwestycje w sport, które wzrosły w XXI wieku, uległy znaczącej intensyfikacji po tym, jak w 2007 roku Soczi wybrano na gospodarza zimowych igrzysk olimpijskich. Przyjęto wówczas ustawę o wychowaniu fizycznym i sporcie w Federacji Rosyjskiej, która zastąpiła wcześniejsze ustawodawstwo. Stanowiło to zwieńczenie transformacji sportu w Rosji[334]. W 2008 roku odtworzono Ministerstwo Sportu, Turystyki i Polityki Młodzieżowej, z szerokimi kompetencjami. Cele, jakie wyznaczył mu Władimir Putin, obejmowały zwycięstwo w igrzyskach w Soczi oraz znaczne podniesienie aktywności sportowej Rosjan[335]. Wszystkie te działania doprowadziły rosyjski sport do wielu sukcesów międzynarodowych[336].

Kluczową imprezą sportową pod względem wizerunkowego wykorzystania sukcesów sportowych były organizowane w Rosji zimowe igrzyska olimpijskie w Soczi w 2014 roku. Przedstawiciele rosyjskich elit wyraźnie wskazywali, że celem było zwycięstwo w klasyfikacji medalowej. Aby go osiągnąć, podjęto wiele działań, a jednym z nich była naturalizacja zagranicznych sportowców. W Soczi Rosję reprezentowało siedmiu takich zawodników, a złote medale zdobyli urodzony w Korei Południowej łyżwiarz szybki Viktor Ahn oraz urodzony w USA snowboardzista Vic Wild[337]. Przed igrzyskami zatrudniono także 68 zagranicznych

---

[334] W. Andreff, O. Bril, S. Poupaux, *Sport in Russia*…, s. 209.

[335] P. Smolianov, *Russia*, s. 77.

[336] Obejmowały one np. piłkarskie zwycięstwa w Pucharze UEFA i Superpucharze Europy drużyn CSKA Moskwa w 2005 r. i Zenita Sankt Petersburg w 2008 r., rosnącą pozycję rosyjskiej ligi piłkarskiej, zwycięstwo CSKA Moskwa w koszykarskiej Eurolidze w 2008 r., świetne pozycje rosyjskich tenisistów i tenisistek w rankingach światowych. Jednym z głównych celów sportowych Putina było też odbudowanie dominującej pozycji na arenie światowej w hokeju na lodzie. Między innymi dzięki wsparciu Gazpromu udało się tego dokonać przynajmniej w pewnym stopniu, bowiem w latach 2008 i 2009 Rosja zdobywała mistrzostwo świata. J. Riordan, *Sport and Politics in Russia*…, s. 327; M. Jokisipilä, *World Champions Bred by National Champions: The Role of State-Owned Corporate Giants in Russian Sports*, „Russian Analytical Digest" 2011, no. 95, s. 8–9.

[337] P. Connor, *How Many Sochi Athletes Are Competing for a Country that Is Not Their Birth Nation?*, Pew Research Center, 19.02.2014, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/02/19/how-many-sochi-athletes-are-competing-for-a-country-that-is-not-their-birth-nation/ [dostęp: 23.03.2017]; N. Gronskaya, A. Makarychev, *The 2014 Sochi Olympics and "Sovereign Power". A Political Linguistic Perspective*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 46; R. Maese, *Vic Wild, U.S.-Born Rider, Wins Snowboarding Gold for Russia*, „Washington Post", 19.02.2014, https://www.washing-

trenerów w 11 sportach, przede wszystkim w takich, w których Rosja nie odnosiła wcześniej sukcesów[338].

Rosji udało się zwyciężyć w klasyfikacji medalowej igrzysk w Soczi, co miało pokazać światu rosyjskie możliwości[339]. Biorąc pod uwagę stan zaraz po igrzyskach (nie licząc późniejszych korekt w związku z anulowaniem wyników na skutek stosowania przez sportowców środków dopingowych), Rosja zdobyła 33 medale, w tym 13 złotych[340]. Oczekiwań nie spełniła natomiast reprezentacja Rosji w hokeju na lodzie, na którą szczególnie liczył Władimir Putin.

Drugim kluczowym wydarzeniem wpływającym na rosyjskie ambicje sportowe są organizowane w tym państwie w 2018 roku mistrzostwa świata w piłce nożnej. Mimo że Rosja nie posiada wielkich tradycji w tym sporcie, pojawiła się chęć jak najlepszego zaprezentowania się w trakcie tych zawodów także pod względem sportowym. Początkowo objawiało się to zatrudnianiem zagranicznych trenerów[341], z czasem jednak zrezygnowano z tego rozwiązania.

Jak wskazano powyżej, sukcesy sportowe stanowią dla obecnej władzy rosyjskiej istotny cel, podobnie jak w okresie istnienia ZSRR. W Rosji panuje opinia, że pomagają one podnosić zagraniczne zainteresowanie tym państwem, inwestycje w sport zaś są postrzegane jako zwiększanie poziomu rosyjskiej *soft power*[342]. Już w 2010 roku ówczesny prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew mówił w kontekście zbliżających się zimowych igrzysk olimpijskich w Soczi, że „rozwój sportu należy do priorytetów narodowych" oraz że istnieje „związek pomiędzy sukcesami na arenach sportowych a prestiżem całego narodu"[343]. Można się zastanawiać, czy rosyjskie zwycięstwa sportowe mają służyć bardziej wizerunkowym celom

---

tonpost.com/sports/olympics/vic-wild-us-born-rider-wins-snowboarding-gold-for-russia/2014/02/19/41bc5df2-9983-11e3-b1de-e666d78c3937_story.html?utm_term=.96627f70e847 [dostęp: 23.03.2017].

[338] V.A. Gorokhov, *Forward Russia! Sports Mega-Events as a Venue for Building National Identity*, „Nationalities Papers" 2015, vol. 43, no. 2, s. 277.

[339] T. Law, *Competing for the Motherland: Sports Spectacle and Nationalism during the 2014 Sochi Winter Olympics*, Slavic Studies Honors Papers, Paper 1, 2014, s. 89, http://digitalcommons.conncoll.edu/slavichp/1 [dostęp: 23.03.2017].

[340] *Medal Table*…

[341] W 2006 r. zatrudniono Holendra Guusa Hiddinka, który doprowadził reprezentację Rosji do trzeciego miejsca w mistrzostwach Europy w 2008 r. Kolejnym trenerem reprezentacji został Włoch Fabio Capello, który podpisał kontrakt aż do 2018 r. i który według nieoficjalnych doniesień zarabiał 11 milionów dolarów rocznie. Kontrakt ten rozwiązano jednak przed czasem. V.A. Gorokhov, *Forward Russia*…, s. 279.

[342] V. Rukavishnikov, *Russia's "Soft Power" in the Putin Epoch*, [w:] *Russian Foreign Policy in the 21st Century*, red. R.E. Kanet, Basingstoke 2011, s. 81.

[343] B. Petersson, *Still Embodying the Myth? Russia's Recognition as a Great Power and the Sochi Winter Games*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 36.

zewnętrznym, czy też wewnętrznym, których tłem jest wyrażana przez rosyjskie społeczeństwo potrzeba posiadania potężnego państwa. Nie ulega jednak wątpliwości, że jest to ważny element rosyjskiej polityki, odgrywający istotną rolę w kształtowaniu wizerunku Rosji jako mocarstwa.

Jednym z zasobów *soft power* są prężne ligi, zatem także w Rosji pojawiają się dążenia do tworzenia jak najsilniejszych klubów piłkarskich, które mają osiągać sukcesy w europejskich pucharach. W wypadku tego kraju warto zwrócić uwagę na ligi inne niż piłkarska, a konkretnie na siatkarską i hokejową. Dzięki finansowaniu ze strony rosyjskiego biznesu powiązanego z władzą stały się na tyle silne, że można je rozpatrywać z punktu widzenia eksportowania rosyjskiej marki. Rosyjska liga siatkarska zalicza się do najmocniejszych na świecie, a należące do niej kluby od lat dominują w europejskiej Lidze Mistrzów[344]. Jeśli chodzi o ligę hokejową, w Rosji dzięki wsparciu tamtejszego biznesu powstała posiadająca międzynarodowy charakter Kontynentalna Liga Hokeja (KHL), która w zamierzeniach miała stanowić konkurencję dla północnoamerykańskiej NHL. Co istotne, KHL nie działa tylko w Rosji, włączono do niej bowiem zespoły z innych państw regionu, takich jak Serbia, Słowacja, Litwa, Finlandia czy Kazachstan[345]. Od sezonu 2017/2018 do ligi dołączyły także dwa kluby z Chin[346]. Chociażby w ten sposób Rosja wzmacnia związki sportowe z państwami regionu – jako centrum przyciągania.

Wysoki poziom rosyjskiego sportu przynosi korzyści wizerunkowe także za pośrednictwem wielkich światowych gwiazd. W opublikowanym przez amerykański ESPN w maju 2016 roku rankingu wśród stu najsłynniejszych sportowców świata znaleźli się tenisistka Maria Szarapowa (na 18. miejscu) oraz hokeiści na lodzie Aleksandr Owieczkin (na 65. miejscu) i Jewgienij Małkin (na 92.

---

[344] Zob.: *2017 CEV Volleyball Champions League – Men, Competition Final Standing*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=965&PID=-2 [dostęp: 3.02.2018]; *2016 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=879&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017]; *2015 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=736&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017]; *2014 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=675&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017]; *2013 CEV Volleyball Champions League – Men*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=566&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017]; *2011 CEV Champions League*, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=19&PID=44 [dostęp: 20.04.2017].

[345] V.-P. Tynkkynen, *Sports Fields and Corporate Governmentality: Gazprom's All-Russian Gas Program as Energopower*, [w:] *Critical Geographies of Sport. Space, Power and Sport in Global Perspective*, red. N. Koch, Abingdon 2017, s. 80.

[346] A. Ilin, Китайцы расширили российский хоккей, 11.07.2017, https://www.kommersant.ru/doc/3351990 [dostęp: 14.07.2017].

miejscu)[347]. Szczególne znaczenie przypisywane jest Szarapowej, która była najlepiej opłacaną tenisistką na świecie[348]. Mimo że sama zawodniczka od wielu lat mieszka w USA, w międzynarodowej rywalizacji sportowej reprezentuje Rosję i z tym państwem jest kojarzona. Dodatkową korzyścią z perspektywy wizerunku Rosji jest prowadzona przez gwiazdę sportu działalność społeczna[349], która ma oczywiście charakter prywatny, ale ze względu na jej narodowość także przywołuje pozytywne skojarzenia z Rosją. Wielkie osobowości sportowe o globalnej rozpoznawalności potwierdzają w oczywisty sposób wysoki poziom sportu w danym państwie, dzięki któremu osiągnęły sukces, toteż może on być i w tym kontekście rozpatrywany jako zasób *soft power*.

Z tenisistką Marią Szarapową wiążą się jednak pewne kontrowersje, ponieważ w 2016 roku wykryto w jej organizmie zabronioną substancję, w wyniku czego została zdyskwalifikowana na 15 miesięcy[350]. Na skutek skandalu zawodniczka straciła wiele lukratywnych kontraktów sponsorskich, a także została zawieszona jako Ambasador Dobrej Woli ONZ[351]. Sytuacja ta stanowiła jedynie wierzchołek góry lodowej, jeśli chodzi o problem dopingu w Rosji. W grudniu 2014 roku niemiecka stacja telewizyjna ARD wyemitowała film ujawniający proceder, który potwierdziły śledztwa prowadzone przez Światową Agencję Antydopingową oraz MKOl[352]. W efekcie tzw. afery dopingowej w Rosji wielu rosyjskich spor-

---

[347] *ESPN World Fame 100*, ESPN, 31.05.2016, http://www.espn.com/espn/feature/story/_/id/15685581/espn-world-fame-100 [dostęp: 29.03.2017].

[348] G. Troilo, *Marketing in Creative Industries. Value, Experience and Creativity*, London 2015, s. 129.

[349] *Maria Sharapova Is Appointed UNDP Goodwill Ambassador. Press Release*, UN, 14.02.2017, http://chernobyl.undp.org/russian/docs/pr_sharapova_140207_eng.pdf [dostęp: 29.03.2017]; *UNDP Chernobyl Projects Supported by the Maria Sharapova Foundation*, United Nations Development Programme, http://chernobyl.undp.org/english/docs/projects_supported_by_sharapova_foundation.pdf [dostęp: 29.03.2017].

[350] O. Gibson, *Maria Sharapova Doping Ban Reduced to 15 Months as French Open Return Likely*, „The Guardian", 4.10.2016, https://www.theguardian.com/sport/2016/oct/04/maria-sharapova-doping-ban-reduced-french-open-return [dostęp: 29.03.2017].

[351] D. Sharkov, *Maria Sharapova: Russia Stands by Tennis Star after Doping Scandal*, „Newsweek", 16.03.2016, http://www.newsweek.com/maria-sharapova-russia-stands-tennis-star-after-doping-scandal-437368 [dostęp: 29.03.2017].

[352] Zob. R.H. Mclaren, *Report to the President of WADA by the Independent Person*, 18 July 2016, s. 10–11, https://www.wada-ama.org/en/resources/doping-control-process/mclaren-independent-investigation-report-part-i [dostęp: 23.03.2017]; *idem*, *Report to the President of WADA by the Independent Person*, 9 December 2016, s. 26, https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-12/wada-publishes-independent-mclaren-investigation-report-part-ii [dostęp: 25.04.2018]; *IOC Suspends Russian NOC and Cre-*

towców nie mogło wziąć udziału w igrzyskach organizowanych w Rio de Janeiro w 2016 roku. Jeszcze dotkliwsza kara spotkała Rosję podczas zimowych igrzysk w Pjongczangu w 2018 roku, gdzie dopuszczeni do startu sportowcy z tego państwa mogli rywalizować jako „Olimpijscy Sportowcy z Rosji" pod flagą olimpijską[353]. Ponadto odebrano Rosji niektóre przyznane wcześniej imprezy sportowe, takie jak mistrzostwa świata juniorów w lekkiej atletyce w 2016 roku czy II Igrzyska Europejskie w 2019 roku[354]. Dochodziło także do zawieszania rosyjskich federacji, jak chociażby przez lekkoatletyczną IAAF. Z sytuacją tą wiązała się bardzo silna krytyka Rosji ze strony międzynarodowej opinii publicznej, szczególnie na Zachodzie. Rosyjskie sukcesy sportowe nie stanowiły odtąd dowodu wielkości i potęgi tego państwa, ale oszustwa.

Sytuacja ta pokazała, że w wypadku Rosji chęć używania sportu jako narzędzia osiągania korzyści wizerunkowych doprowadziła także do niepożądanych efektów. Nie tylko ograniczona została możliwość wykorzystywania sukcesów sportowych w brandingu Rosji (m.in. ze względu na dyskwalifikację z wielu zawodów lub czasową utratę prawa do eksponowania własnej flagi w międzynarodowych zawodach), ale też państwo to zaczęło być postrzegane jako zdolne do oszustw w imię osiągania swoich celów sportowych.

3.4.2. Organizacja imprez sportowych

Organizacja imprez sportowych stanowi drugą kluczową metodę, przez którą sport wykorzystywany jest jako narzędzie kształtowania wizerunku międzynarodowego Rosji[355]. Wcześniej dotyczyło to w pewnym stopniu także Związku Radzieckiego, chociaż wydaje się, że jako element wizerunkowej dyplomacji sportowej ustępowała ona sukcesom i wymianom sportowym. Spośród

---

ates Path for Clean Individual Athletes to Compete in Pyongchang 2018 under the Olympic Flag, IOC, 5.12.2017, https://www.olympic.org/news/ioc-suspends-russian-noc-and-creates-a-path-for-clean-individual-athletes-to-compete-in-pyeongchang-2018-under-the-olympic-flag [dostęp: 3.02.2018].

[353] *IOC Suspends Russian NOC…*

[354] K. Suchecka, *Afera dopingowa w Federacji Rosyjskiej w 2015 r. w kontekście polityki międzynarodowej*, [w:] *Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata*, red. M. Miedzińska, A. Kusztykiewicz, Warszawa 2017, s. 94.

[355] Według Scarlett Cornelissen Rosja jest pod tym względem podobna do innych wschodzących potęg światowych, takich jak pozostałe państwa BRICS (Brazylia, Indie, Chiny, Republika Południowej Afryki). Łączy je to, że wydarzenia sportowe mają pokazać osiągnięcia gospodarcze, zasygnalizować status dyplomatyczny lub ukazywać miękką siłę w związku z brakiem innych możliwości międzynarodowego wpływania. S. Cornelissen, *The Geopolitics of Global Aspiration: Sport Mega-events and Emerging Powers*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 3010.

większych imprez sportowych w ZSRR odbyły się Światowe Igrzyska Akademickie (Uniwersjada) w 1973 roku oraz igrzyska olimpijskie w Moskwie w 1980 roku. Uniwersjada miała pewne niekorzystne dla Związku Radzieckiego efekty wizerunkowe, gdyż w jej trakcie izraelscy sportowcy byli wyszydzani i nękani przez radzieckich kibiców[356]. Z perspektywy wizerunkowej dyplomacji sportowej znacznie ważniejsze były natomiast igrzyska w Moskwie, na co wskazywał w tamtym czasie także tajny raport CIA[357].

Wizerunkowe cele organizacji igrzysk w Moskwie miały charakter typowo zimnowojenny, polegający na demonstrowaniu wyższości systemu komunistycznego nad kapitalistycznym[358]. Komunikatów, które miały być w związku z nimi wysłane, było jednak więcej. Wskazuje się, że ich organizatorzy w dużym stopniu odwoływali się do porozumienia w ramach KBWE z Helsinek z 1972 roku, same zawody zaś miały eksponować radzieckie zaangażowanie na rzecz pokoju. Poza tym służyły one do pokazania za granicą radzieckiego stylu życia, pokojowej polityki zagranicznej radzieckiego rządu oraz osiągnięć ludu radzieckiego w budowie komunistycznego społeczeństwa[359]. Podkreślanie swego przywiązania do pokoju było zresztą charakterystyczne dla polityki zagranicznej ZSRR, co miało za zadanie m.in. zdobywanie poparcia wśród państw słabych militarnie i niezaangażowanych ideologicznie[360]. Związek Radziecki miał więc być ukazywany jako „normalne i cywilizowane państwo". Goście mieli zobaczyć dobrze rozwiniętą, tradycyjną i elitarną kulturę oraz wygodny standard życia, innymi słowy – miejsce egzystencji nieróżniące się od reszty świata, a także państwo, które nikomu nie zagraża[361]. Trafnie opisała to Jennifer Parks, według której igrzyska były kolejnym przykładem na to, ile energii i środków radzieccy przywódcy poświęcali na to, aby podtrzymywać wizerunek ZSRR jako komunistycznego raju w ramach rywalizacji z Zachodem – przez inwestowanie w wielkie projekty zamiast reformowania gospodarki i podwyższania jakości życia. Trzeba jednak zaznaczyć, że idea organizacji igrzysk cieszyła się w ZSRR dużym poparciem[362].

---

[356] R. Espy, *The Politics of the Olympic Games*, Berkeley–Los Angeles–London 1979, s. 159.

[357] Central Intelligence Agency Library, *USSR: Olympic Games Preparations. An Intelligence Assessment*, 9.01.1980, s. iii, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0003387227.pdf [dostęp: 5.01.2018].

[358] H. Preuss, *Financing of the…*, s. 259.

[359] J. Parks, *Welcoming the "Third World": Soviet Sport Diplomacy, Developing Nations, and the Olympic Games*, [w:] *Diplomatic Games…*, s. 98–99.

[360] F.C. Barghoorn, *The Soviet Cultural Offensive*, Princeton 1960, s. 15.

[361] R. Edelman, *Moscow 1980. Stalinism or Good, Clear Fun?*, [w:] *National Identity and Global Sports Events…*, s. 150.

[362] J. Parks, *The Olympic Games, the Soviet Sports Bureaucracy, and the Cold War. Red Sport, Red Tape*, Lanham 2017, s. 135.

Wskazane wyżej cele wizerunkowe starano się osiągnąć przede wszystkim przez zorganizowanie najlepszych igrzysk w historii, co miało świadczyć o witalności i wydajności państwa. Wizytówkami igrzysk miały być obiekty sportowe[363] oraz szczegółowo zaplanowana ceremonia otwarcia[364]. Realizowano także taktykę wioski potiomkinowskiej polegającą m.in. na usunięciu sprzed oczu gości „niepożądanych elementów", takich jak dysydenci[365]. Biorąc pod uwagę, że podobne działania obserwowano też w Pekinie w 2008 roku, można na tej podstawie wysnuć wniosek, że są one typowe dla państw niedemokratycznych organizujących duże imprezy sportowe.

O ile pod względem organizacyjnym igrzyska w Moskwie można uznać za udane, o tyle osiągnięcie celów wizerunkowych skutecznie utrudnił bojkot imprezy ze strony państw zachodnich, który jednak nie będzie tutaj szerzej rozpatrywany. Wystarczy stwierdzić, że stanowił on duży cios dla propagandowych celów organizacji tych zawodów, zarówno w ujęciu wewnętrznym, jak i zewnętrznym, aczkolwiek według Olgi Chepurnayi bojkot nie wpłynął niekorzystnie na wizerunek Związku Radzieckiego, gdyż propaganda antykomunistyczna i antykapitalistyczna równoważyły się, sam ZSRR zaś pokazał w tej sytuacji opanowanie i pewność siebie, dzięki czemu w oczach zagranicznej opinii publicznej nie był postrzegany jako strona przegrana[366].

Już po rozpadzie ZSRR w Rosji przez długi czas nie odbywały się największe imprezy sportowe, a igrzyska w Moskwie traktowane były jako wspomnienie radzieckiej chwały[367]. W drugiej dekadzie XXI wieku, niejako równolegle z nowym podejściem do sukcesów sportowych, jakie wprowadził w Rosji Władimir Putin, Rosja ponownie zaczęła jednak skutecznie aplikować o najważniejsze imprezy sportowe świata. Kluczowe pod tym względem były zimowe igrzyska olimpijskie w Soczi w 2014 roku oraz mistrzostwa świata w piłce nożnej w 2018 roku, choć w tym czasie Rosji lub rosyjskim miastom przyznano także prawo organizacji wielu innych ważnych wydarzeń sportowych[368]. Owe dwie wielkie imprezy

---

[363] Należały do nich odremontowany stadion im. Lenina, który mógł pomieścić 100 tysięcy widzów i na którym można było jednocześnie rozgrywać zawody w 27 dyscyplinach, a także wielofunkcyjny Pałac Sportu oraz wioska olimpijska.

[364] D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich…*, s. 259; A. Kiknadze, *Wiatr z Olimpu*, Moskwa 1980, s. 18.

[365] D.B. Kanin, *A Political History of the Olympic Games*, Boulder 1981, s. 115.

[366] O. Chepurnaya, *The Moscow Olympics, 1980: Competing in the Context of the Cold War and State Dirigisme*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, s. 457.

[367] S. Zhemukhov, R. Orttung, *Putin and the 2014 Sochi Olympics: Russia's Authoritarian Sports Diplomacy*, [w:] *Case Studies…*, s. 103.

[368] Należą do nich Uniwersjada w 2013 r., Puchar Konfederacji FIFA w 2017 r., mistrzostwa świata w pływaniu w 2015 r., mistrzostwa świata w lekkiej atletyce w 2013 r. czy mistrzostwa świata w hokeju na lodzie w 2016 r. P. Smolianov, *Russia…*, s. 78; O. Go-

określano zresztą jako podwójne zwycięstwo ówczesnego premiera Władimira Putina[369] w związku z jego osobistym zaangażowaniem w procesy aplikacyjne[370].

Igrzyska w Soczi stanowiły jak dotąd najważniejsze pod względem wizerunkowym wydarzenie sportowe postradzieckiej Rosji. Nie ulega wątpliwości, że miały one wyraźne cele wizerunkowe. Już na etapie aplikowania wskazywano bowiem, że stanowią wielką szansę na poprawienie międzynarodowej reputacji Rosji i przeciwdziałanie wizerunkowi „czerwonego niedźwiedzia", na zaprezentowanie swoistego międzynarodowego comebacku tego kraju w kontekście politycznym i ekonomicznym[371]. Igrzyska w Soczi miały pokazać, że Rosji udało się odnieść sukces w nowoczesnym kapitalizmie podobnie jak rozwiniętym państwom zachodnim, przy czym celem nie była promocja konkretnej ideologii jak w wypadku igrzysk w Moskwie[372]. Obok tych miękkich elementów wskazuje się także na aspekt związany z potęgą – narodu oraz osoby Władimira Putina[373].

Wizerunkowe cele igrzysk w Soczi można wywnioskować z wypowiedzi polityków i działaczy, acz zostały one także wyartykułowane wprost w oficjalnych materiałach komitetu organizacyjnego. Wskazano w nich, że miał on trzy strategiczne cele: organizację innowacyjnych igrzysk olimpijskich i paraolimpijskich, zademonstrowanie charakteru nowej Rosji oraz dostarczenie zrównoważonej, pozytywnej zmiany, która zainspiruje świat[374]. Właściwie we wszystkich z nich można dostrzec wątki związane w mniej lub bardziej bezpośredni sposób z kształtowaniem międzynarodowego wizerunku Rosji.

---

lubchnikov, I. Slepukhina, *Russia – Showcasing a 'Re-Emerging' State?*, [w:] *Leveraging Legacies…*, s. 167.

[369] J. Hoberman, *The Myth of Sport as a Peace-Promoting Political Force*, „The SAIS Review of International Affairs" 2011, vol. XXXI, no. 1, s. 22.

[370] Jeśli chodzi o aplikowanie o igrzyska w Soczi, przemowa Putina w języku angielskim zakończona kilkoma zdaniami po francusku podczas Sesji MKOl w Gwatemali była kulminacyjnym momentem prezentacji kandydatury rosyjskiego miasta. M. Słoniewski, *Polityczne implikacje organizacji XXII zimowych igrzysk olimpijskich w Soczi*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 314.

[371] N. Ostapenko, *Nation Branding of Russia through the Sochi Olympic Games of 2014*, „Journal of Management Policy and Practice" 2010, vol. 11, no. 4, s. 60.

[372] R.W. Orttung, S. Zhemukhov, *The 2014 Sochi Olympic Mega-Project and Russia's Political Economy*, „East European Politics" 2014, vol. 30, no. 2, s. 179.

[373] K. Book, *The Sochi Winter Games: Marketing and Sustainable Development – Or Neither Nor?*, [w:] *The Sochi Predicament: Contexts, Characteristics and Challenges of the Olympic Winter Games in 2014*, red. B. Petersson, K. Vamling, Newcastle upon Tyne 2014, s. 45; R. Arnold, A. Foxall, *Lord of the (Five) Rings. Issues at the 2014 Sochi Winter Olympic Games*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 6.

[374] Organizing Committee of XXII Olympic Winter Games and XI Paralympic Winter Games 2014 in Sochi, *Gateway to Sochi*, Moscow 2014, s. 2.

Rosyjskie zewnętrzne cele wizerunkowe miały być osiągnięte także przez organizację najlepszych zimowych igrzysk olimpijskich w historii. Zresztą przedrostek „naj" był wtedy często powtarzany. Miały one być najdroższe, najbardziej przeobrażające, najbardziej przyjazne środowisku, najbardziej zaawansowane technologicznie itp.[375] Komunikaty te przekazywane były m.in. przez poczynione inwestycje[376], a także przez ceremonię otwarcia. Posłużyła ona do zaprezentowania obrazu Rosji jako państwa artystycznej i naukowej kreacji oraz postępowego, natomiast główną postacią części artystycznej ceremonii była mała dziewczynka, której niewinność miała za zadanie zmiękczyć wizerunek Rosji[377]. Narzędziem wizerunkowej dyplomacji sportowej miała być także sztafeta olimpijska, a ogień olimpijski został zabrany na dno jeziora Bajkał oraz do przestrzeni kosmicznej[378]. Wszystko to było oczywiście bardzo kosztowne, a zimowe igrzyska w Soczi były najdroższe z wszystkich dotychczasowych. Szacuje się, że łącznie kosztowały 51 miliardów dolarów i w znacznym stopniu zostały sfinansowane przez rosyjski biznes[379]. System finansowania igrzysk stanowił zatem niejako kopię systemu finansowania rosyjskiego sportu, polegającego na łączeniu zaangażowania państwowego z prywatnym (choć w pewnym sensie wymuszonym przez władzę).

W związku z igrzyskami w Soczi doszło także do pewnych wizerunkowych trudności. Pomijając problemy o charakterze wewnętrznym, jak korupcja i sztuczne podwyższanie kosztów, należy zwrócić uwagę na międzynarodową krytykę i protesty związane ze stanem przestrzegania praw człowieka w Rosji, stanem demokracji[380] oraz niszczeniem środowiska naturalnego podczas przygotowań do igrzysk[381]. Efektem tego była m.in. rezygnacja niektórych przywódców państw, w tym prezydenta USA Baracka Obamy, premiera Wielkiej Brytanii Davida Camerona czy kanclerz Niemiec Angeli Merkel, z udziału w ceremonii

---

[375] S. Akopov, V. Volkov, *The Symbols of Sochi 2014: Searching for the Visual Signs of New Russian Political Identity*, [w:] *The Sochi Predicament*…, s. 136–137.

[376] Przygotowania objęły m.in. budowę kolei szybkiej prędkości pomiędzy Soczi a górami, obiektów sportowych i dwóch wiosek olimpijskich. M.M. Kobierecki, *Russia and Its International Image: From Sochi Olympic Games to Annexing Crimea*, „International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2016, vol. 18, no. 2, s. 170.

[377] T. Law, *Competing for the Motherland*…, s. 35, 37–38.

[378] A. Alekseyeva, *Sochi 2014 and the Rhetoric of a New Russia: Image Construction through Mega-Events*, „East European Politics" 2014, vol. 30, no. 2, s. 162.

[379] J. Boykoff, *Power Games. A Political History of the Olympics*, London 2016, s. 198–199; *idem*, *Celebration Capitalism and the Sochi 2014 Winter Olympics*, „Olympika" 2013, vol. XXII, s. 55.

[380] *Idem*, *Power Games*…, s. 2.

[381] *Idem*, *Celebration Capitalism*…, s. 56.

otwarcia igrzysk[382]. Pojawiły się też problemy o charakterze organizacyjnym, które odbiły się na wizerunku Rosji, np. podczas ceremonii otwarcia nie w pełni otworzył się jeden z pierścieni olimpijskich[383], narzekano na niedociągnięcia w przygotowaniu hoteli czy wioski olimpijskiej, choć ogólny odbiór stanu przygotowań był pozytywny. Doszło zatem do sytuacji podobnej jak podczas igrzysk w Pekinie. Znacznie większa obecność medialna państwa goszczącego zawody sportowe sprawiała, że bardziej widoczna była też jego krytyka. Wszystko to do pewnego stopnia ograniczało ewentualne korzyści wizerunkowe płynące z organizacji igrzysk.

W kontekście analizy wizerunkowego znaczenia igrzysk w Soczi należy zauważyć, że kilka tygodni po ich zakończeniu doszło do aneksji przez Rosję Półwyspu Krymskiego. Kryzys na Ukrainie doprowadził do zaprzepaszczenia korzyści wizerunkowych wynikających z igrzysk wśród społeczeństw wielu państw[384]. Można domniemywać, że pokazanie światu Rosji jako cywilizowanej było mniej istotne niż pokazanie jej jako potężnej, toteż aneksja Krymu miała zbieżne cele wizerunkowe z igrzyskami w Soczi[385], choć stoi to w sprzeczności z ideą prezentowania Rosji bardziej jako „dobrej" niż „silnej". Kolejnym możliwym wytłumaczeniem dla tego posunięcia jest koncentracja Putina na celach wewnętrznych, gdyż jak zauważyli Robert Orttung i Sufian Zhemukhov, projekt krymski okazał się bardziej efektywny niż organizacja igrzysk, jeśli chodzi o zwiększenie jego popularności w Rosji[386]. W wymiarze zewnętrznym można tutaj dostrzec pewną analogię do igrzysk w Moskwie. Wówczas również wiele z wysiłków ukierunkowanych na kształtowanie pozytywnego postrzegania państwa zostało zaprzepaszczonych w związku z interwencją militarną w Afganistanie, która stała się przyczyną bojkotu igrzysk przez państwa zachodnie.

Drugim głównym wydarzeniem sportowym organizowanym w Rosji będą mistrzostwa świata w piłce nożnej w 2018 roku. Komitet Wykonawczy FIFA przyznał je Rosji w grudniu 2010 roku, jednocześnie z wyborem Kataru na gospodarza mistrzostw cztery lata później. FIFA argumentowała, że dało to nowym częściom świata szansę na rozwój piłki nożnej, realizację zmian społecznych, przeciwdziałanie stereotypom i poprawę wizerunku narodowego[387].

---

[382] M.M. Kobierecki, *Russia and Its…*, s. 174; *Gay Athletes to Represent U.S.*, ESPN, 19.12.2013, http://www.espn.com/olympics/story/_/id/10154712/president-barack-obama-selects-gay-athletes-sochi-delegation [dostęp: 30.03.2017].

[383] T. Law, *Competing for the Motherland…*, s. 80.

[384] M. Müller, *After Sochi 2014: Costs and Impacts of Russia's Olympic Games*, „Eurasian Geography and Economics" 2014, vol. 55, no. 6, s. 648.

[385] M.M. Kobierecki, *Russia and Its…*, s. 181.

[386] R.W. Orttung, S.N. Zhemukhov, *Putin's Olympics. The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, London 2017, s. 119.

[387] FIFA Museum Archives, *FIFA Activity Report 2010, 61st FIFA Congress*, Zurich, 31 May and 1 June 2011, s. 72.

Jak zauważył Martin Müller, o ile igrzyska w Soczi były w dużej mierze ukierunkowane na cele wizerunkowe, o tyle nie jest to już kluczowym celem mistrzostw świata w piłce nożnej w 2018 roku. Według tego autora może to wynikać ze znacznej straty wizerunkowej, jakiej Rosja doznała po kryzysie na Krymie[388]. Ponadto z mundialem wiążą się zarzuty względem FIFA odnośnie niejasności, jeśli chodzi o przyznanie prawa do jego organizacji[389]. Jeszcze przed kryzysem na Ukrainie częste były wszakże opinie, że zewnętrzne cele wizerunkowe związane przynajmniej z częściową poprawą niekorzystnego wizerunku Rosji miały mieć zarówno igrzyska, jak i mistrzostwa świata. Zdaniem Jonathana Grixa obie imprezy miały ponadto przetrzeć szlak przed organizacją w przyszłości igrzysk olimpijskich[390].

Wydaje się, że można się zgodzić z Martinem Müllerem, który twierdzi, że po konflikcie na Krymie kontekst międzynarodowy uległ zmianie na tyle, że raczej trudno będzie ocieplać obraz Rosji w oczach zwłaszcza zachodnich społeczeństw. Wiele wskazuje wszakże na to, że, obecnie Rosja bardziej zainteresowana jest przyciąganiem państw ościennych. Przypuszczalnie nie taki był jej pierwotny cel, a ten wykrystalizował się w 2014 roku, kiedy przez interwencję na Ukrainie Moskwa zrezygnowała z korygowania swojego wizerunku na Zachodzie, i to mimo wielkich środków zainwestowanych wcześniej w takie próby. Pomijając jednak zmiany w podejściu do organizacji imprez sportowych w Rosji na skutek z jednej strony przeorientowania polityki zagranicznej, a z drugiej zmiany pozycji ekonomicznej tego państwa po obniżeniu cen ropy (co utrudnia lokowanie wielkich sum w megaimprezy sportowe), można stwierdzić, że przynajmniej przez pewien czas organizacja imprez sportowych stanowiła dla Rosji jedno z kluczowych obok sukcesów sportowych narzędzi wizerunkowej dyplomacji sportowej. Działania te miały jednocześnie wymiar związany z oddziaływaniem wewnętrznym na społeczeństwo rosyjskie, podobnie jak w czasach ZSRR.

3.4.3. Wymiany sportowe

Kolejnym narzędziem wizerunkowej dyplomacji sportowej stosowanym w ZSRR i współczesnej Rosji są wymiany sportowe. Warto nadmienić, że Związek Radziecki jeszcze przed II wojną światową wykorzystywał je w odniesieniu do państw sąsiadujących[391]. W okresie powojennym działania tego rodzaju pro-

---

[388] M. Müller, *How Mega-Events Capture Their Hosts: Event Seizure and the World Cup 2018 in Russia*, „Urban Geography" 2017, vol. 36, s. 1117–1118.

[389] B. Petersson, K. Vamling, A. Yatsyk, *When the Party Is Over: Developments in Sochi and Russia after the Olympics 2014*, „Sport in Society" 2017, vol. 20, no. 4, s. 457.

[390] J. Grix, *Sport Politics. An Introduction*, New York 2016, s. 162.

[391] J. Riordan, *The Sports Policy of the Soviet Union, 1917–1941*, [w:] *Sport and International Politics. The Impact of Fascism and Communism on Sport*, red. P. Arnaud,

wadzono już na dużo większą skalę, obejmując nimi także inne państwa, w tym zachodnie. Wśród takich wymian w początkowym etapie zimnej wojny na uwagę zasługuje tournée piłkarskiego zespołu Dynamo Moskwa po Wielkiej Brytanii w 1945 roku, którego jednym z celów było pokazanie, że po okresie zniszczeń i śmierci w czasie wojny życie w Związku Radzieckim znowu biegło normalnie, a państwo to było nadal silne i pełne energii[392]. W założeniach tournée miało być jednak przede wszystkim narzędziem zbliżenia dwóch państw[393]. Tego typu wymiany z państwami zachodnimi stanowiły wszakże rzadkość, a bardziej kluczowym targetem były państwa niezaangażowane. Wymiany radzieckie przypominały amerykańskie – uczestniczyli w nich sportowcy i drużyny sportowe, trenerzy i eksperci. Brali oni udział w pokazowych występach oraz prowadzili szkolenia ukierunkowane na wzrost poziomu sportowego w poszczególnych państwach.

Wymiany sportowe stały się ważnym narzędziem radzieckiej dyplomacji sportowej. Bardzo szybko rosła też ich liczba – o ile w 1952 roku ZSRR wysłał za granicę 40 delegacji sportowych, o tyle w 1963 roku było ich już 237[394]. Jeśli chodzi o ich planowanie, zasadą było wysyłanie do poszczególnych państw przedstawicieli tych dyscyplin sportowych, na których było największe zapotrzebowanie[395]. Ogólnie były one oparte na dwustronnych traktatach o współpracy, które podpisywano od końca lat sześćdziesiątych[396]. Była to zresztą typowa cecha radzieckiej dyplomacji sportowej oraz kulturalnej, którą zaobserwowano także w kontekście rozpatrywanych w rozdziale drugim wymian sportowych z USA.

Założenie leżące u podstaw dyplomatycznego wykorzystywania wymian sportowych było takie, że wysyłanie na nie sportowców czy trenerów posłuży za reklamę sukcesów radzieckich, podnosząc prestiż systemu, który „wyprodukował" takich mistrzów[397]. W tym kontekście wielką wagę przykładano do tego, aby wysyłać swoich najlepszych reprezentantów, których poziom miał przekonać zagranicznych gospodarzy o wyższości wszystkiego, co związane jest z komunizmem – jak możemy przeczytać w jednym z amerykańskich opracowań

J. Riordan, London 1998, s. 74; *idem*, *The Role of Sport in Soviet Foreign Policy*, „International Journal" 1988, vol. 43, no. 4, s. 574.

[392] V. Peppard, J. Riordan, *Playing Politics*…, s. 53–55.

[393] R. Kowalski, D. Porter, *Political Football: Moscow Dynamo in Britain, 1945*, „The International Journal of the History of Sport" 1997, vol. 14, no. 2, s. 104.

[394] D.L. Thomas, *Globetrotting*…, s. 84.

[395] USNA, U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Intelligence Bulletins, Memorandums and Summaries; 1954–1956, 306 A1 1022 5, *U.S. Information Agency IRI Intelligence Summary, Communist Cultural and Sports Delegations to the Free World after 1953, IS-56-55*, 6.06.1955.

[396] J. Riordan, *Sport in Soviet Society*, Cambridge 1980, s. 384.

[397] N. Gould-Davies, *The Logic of Soviet Cultural Diplomacy*, „Diplomatic History" 2003, vol. 27, no. 2, s. 208.

rządowych[398]. W taktyce tej można dostrzec pewną różnicę w stosunku do amerykańskich wymian, w których uczestniczyli zarówno sportowcy i trenerzy na najwyższym poziomie, jak i prezentujący niższy poziom. Na tej podstawie można domniemywać, że w ZSRR wymianom sportowym o charakterze wizerunkowym nadawany był większy priorytet niż w USA w trakcie zimnej wojny. Było to widoczne także w trakcie wymian radziecko-amerykańskich. Pojawiały się wtedy głosy, że USA nie zawsze wysyłały na nie swoich najlepszych sportowców.

W Związku Radzieckim w ramach wymian prowadzono też zakrojone na szeroką skalę działania polegające na pomocy sportowej, szczególnie w odniesieniu do państw rozwijających się. Były one bardzo zróżnicowane. Wysyłano specjalistów od kultury fizycznej i sportu oraz literaturę treningową i filmy, szkolono personel sportowy z poszczególnych państw, budowano obiekty sportowe oraz dostarczano niezbędny sprzęt. Oferowano również stypendia dla trenerów i nauczycieli wychowania fizycznego w ZSRR[399]. Radziecka aktywność na tym polu znacznie wzrosła na początku lat siedemdziesiątych. Zwiększyła się wówczas także liczba studentów z państw rozwijających się uczestniczących w zajęciach na radzieckich uczelniach sportowych[400]. W działania takie włączały się niekiedy też inne państwa bloku radzieckiego[401]. Jak stwierdził Alan Bairner, Związek Radziecki poszerzył swoją strefę wpływów przez wspieranie sportu w państwach afrykańskich[402]. Trzeba zresztą dodać, że radziecka pomoc skierowana była raczej do państw, które widziały w socjalizmie możliwą drogę własnego rozwoju[403]. Ogólnie można dostrzec wiele podobieństw, jeśli chodzi o udzielaną przez ZSRR i USA pomoc rozwojową. Obu państwom zależało bowiem na prezentowaniu się z jak najlepszej strony i przyciąganiu innych do swojej strefy wpływów. Główne różnice pojawiały się natomiast w kontekście organizacyjnym, przy bardziej scentralizowanym podejściu radzieckim.

---

[398] USNA, U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Intelligence Bulletins, Memorandums and Summaries; 1954–1956, 306 A1 1022 5, *U.S. Information Agency IRI Intelligence Summary, Communist Cultural and Sports Delegations to the Free World after 1953, IS-56-55*, 6.06.1955.

[399] J. Parks, *Welcoming the…*, s. 94.

[400] J. Riordan, *Sport in Soviet…*, s. 384; B.A. Hazan, *Olympic Sports and Propaganda Games. Moscow 1980*, New Brunswick 1982, s. 60.

[401] Przykładowo trenerów wysłały do państw Trzeciego Świata także Niemcy Wschodnie, które przyjmowały też studentów z tych państw na wschodnioniemieckie uczelnie sportowe. K. Schiller, *Communism, Youth and Sport: The 1973 World Youth Festival in East Berlin*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe…*, s. 60.

[402] A. Bairner, *Sport, Nationalism and Globalization: Relevance, Impact, Consequences*, „Hitotsubashi Journal of Arts and Sciences" 2008, vol. 49, s. 45.

[403] J. Riordan, *Soviet-Style Sport…*, s. 53; *idem*, *The Rise and Fall of Soviet Olympic Champions*, „Olympika – The International Journal of Olympic Studies" 1993, vol. II, s. 40.

Wymiany sportowe jako narzędzie dyplomacji sportowej stosowane są także we współczesnej Rosji. Nie są one jednak aż tak scentralizowane jak w czasach radzieckich. Przykładowo w kontekście amerykańsko-rosyjskich stosunków sportowych należy zwrócić uwagę na rolę organizacji pozarządowej o nazwie Fundacja Rosyjsko-Amerykańska, której celem jest wzbudzanie zainteresowania i zrozumienia dla rosyjskiego dziedzictwa wśród społeczeństwa amerykańskiego i *vice versa*[404]. Administruje ona takimi programami wymiany jak zainicjowany przez amerykańską agencję SportsUnited *Basketball Ambassadors of Today and Tomorrow*, w którego ramach młodzież i trenerzy koszykówki z obydwu państw mają możliwość wspólnie trenować, czy Coroczne Bitwy na Lodzie (chodzi o mecze hokejowe pomiędzy nowojorskimi a rosyjskimi strażakami)[405]. Za międzynarodowe wymiany sportowe odpowiada także działająca w Rosji organizacja pozarządowa Rosyjska Unia Młodzieży, która sama określa siebie jako największą pozarządową, apolityczną organizację młodzieżową non profit w Rosji. We współpracy z rosyjskim rządem organizowała ona różnego rodzaju wymiany z Chinami, w tym sportowe, w ramach Rosyjsko-Chińskich Lat Przyjacielskiej Wymiany Młodzieżowej 2014–2015[406]. Rosja nawiązywała wymiany sportowe także z RPA[407].

Współczesne władze Rosji na wiele sposobów nawiązują zatem w swoich działaniach o charakterze wizerunkowym do radzieckich tradycji wizerunkowej dyplomacji sportowej, w tym także do wykorzystywania wymian sportowych, choć zajmują one nieco mniej eksponowane miejsce w repertuarze służących do tego środków, co wynika ze zmieniającego się charakteru współczesnego, silnie zglobalizowanego sportu. Obecnie są to jednak zwykle inicjatywy oddolne – w tym sensie, że nie uczestniczą w nich największe gwiazdy rosyjskiego sportu, ale częściej młodzież. Kolejna zmiana dotyczy tego, że przeważnie przygotowują je organizacje pozarządowe. A że nie obywają się przy tym bez znacznego wsparcia i zaangażowania rządowego, nawiązują zarazem do modelu radzieckiego.

3.5. Wykorzystywanie sportu w kształtowaniu wizerunku Kosowa

W lutym 2008 roku Kosowo ogłosiło niepodległość, którą uznały USA i 22 z 27 państw Unii Europejskiej. Sprzeciwiały się temu w szczególności Rosja, Chiny oraz przede wszystkim Serbia (od której odłączyło się Kosowo), któ-

---

[404] Russia American Foundation, *RAFs Mission*, http://russianamericanfoundation.org/about [dostęp: 29.03.2017].

[405] Russia American Foundation, *Sports Exchange Programs*, http://russianamericanfoundation.org/sports-exchange-programs [dostęp: 29.03.2018].

[406] *RUY – Russian Union of Youth*, http://www.ruy.ru/english/ [dostęp: 30.03.2017].

[407] *Cultural Affairs and Sport Exchange with Russia*, 5.11.2013, https://www.westerncape.gov.za/news/cultural-affairs-and-sport-exchange-russia [dostęp: 29.03.2017].

ra lobbowała za jego nieuznawaniem[408]. Od chwili ogłoszenia niepodległości głównym celem polityki zagranicznej Kosowa było i jest uzyskiwanie międzynarodowego uznania. Aby to osiągnąć, jego rząd lobbuje wśród państw członkowskich ONZ[409], zainicjowano też wiele kampanii z zakresu dyplomacji publicznej[410]. Rząd Kosowa podejmował też tego rodzaju działania na poziomie międzyludzkim – w odniesieniu do Cypru, Grecji, Rumunii, Słowacji i Hiszpanii, a więc państw europejskich, które miały wątpliwości, jeśli chodzi o uznanie Kosowa[411].

Pomimo dużej aktywności w dziedzinie tradycyjnej dyplomacji oraz dyplomacji publicznej, szczególnie w początkowym okresie niepodległości Kosowa, wiele z podejmowanych działań było nieskutecznych. Przede wszystkim nie udało się uzyskać członkostwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych. Z tego względu elity polityczne Kosowa skupiły swoje działania dyplomatyczne na aktorach niepaństwowych, ubiegając się o członkostwo w wielostronnych organizacjach regionalnych i globalnych. Zakładano, że dzięki temu świat w końcu *de facto* przyjmie do wiadomości istnienie Kosowa[412]. W efekcie w 2009 roku państwo to zostało przyjęte do Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego, natomiast od 2015 roku Kosowo ubiega się o przyjęcie do UNESCO[413]. Ważną rolę odgrywa tutaj także przynależność do międzynarodowych organizacji sportowych, co wiąże się z chęcią brania udziału w międzynarodowej rywali-

---

[408] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the Sport's Door? Kosovo's Sport Diplomatic Endeavours towards International Recognition*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 365.

[409] Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *International Recognitions of the Republic of Kosovo*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,224 [dostęp: 4.05.2017].

[410] Należą do nich *Kosovo in UNESCO*, *Travel to Kosovo*, *Sights in Kosovo* (związane z przyciąganiem turystów), *KosovoDiaspora* (związany ze współpracą z emigrantami z Kosowa żyjącymi w innych krajach), *InterfaithKosovo* (związane z promocją tolerancji religijnej) czy *Digital Kosovo* (w związku z rozwijaniem technologii cyfrowych w państwie). Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Public Diplomacy and Digital Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,128 [dostęp: 4.05.2017]; *Engage with Kosovo*, http://www.digitalkosovo.org/sq/ [dostęp: 4.05.2017]; Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Sights in Kosovo*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,226 [dostęp: 4.05.2017]; Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Interfaith Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,220 [dostęp: 4.05.2017].

[411] Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *People-to-People Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,236 [dostęp: 4.05.2017].

[412] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 361, 366.

[413] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kosovo, *Kosovo in UNESCO*, Prishtina 2015, s. 9–10, http://www.mfa-ks.net/repository/docs/AS_WE_ARE_VO2_S.pdf [dostęp: 4.05.2017].

zacji sportowej. Jest to bowiem forma międzynarodowego uobecnienia w oczach szerokiej opinii publicznej znacznie bardziej efektywna niż chociażby przynależność do Banku Światowego.

3.5.1. Udział w sporcie

Zabieganie o członkostwo w federacjach sportowych ma w wypadku Kosowa kompensować problemy z politycznym uznaniem międzynarodowym. Nadano mu priorytetowe znaczenie polityczne pomimo braku zasobów finansowych i administracyjnych, jeśli chodzi o związki sportowe Kosowa[414]. Niestety, podobnie jak przy okazji starań o uznanie polityczne przez państwa, znaczącym utrudnieniem była tu aktywność Serbii. Stanowisko serbskie było takie, że Belgrad mógłby się zgodzić na przystąpienie Kosowa do międzynarodowych instytucji finansowych czy sportowych pod warunkiem, że funkcjonowałoby ono jako „więcej niż autonomia, mniej niż państwo". A że Kosowo realizowało swoje działania w oparciu o jednostronną deklarację niepodległości, Belgrad stale oponował[415]. Niemniej w Kosowie uznano, że obecność na międzynarodowej arenie w dziedzinie sportu będzie łatwiejsza do uzyskania, a przy okazji powinna utorować drogę dla jego politycznego zaistnienia.

Pierwszą międzynarodową federacją sportową, która nadała Kosowu pełne członkostwo, była Międzynarodowa Federacja Tenisa Stołowego, i to już w 2003 roku, czyli na długo przed ogłoszeniem przez Kosowo niepodległości[416]. Jednak jeśli chodzi o dyplomatyczne wykorzystanie możliwości udziału w międzynarodowym sporcie, kosowscy decydenci od początku postawili na najważniejsze organizacje zarządzające międzynarodowym sportem, a zatem na światową federację piłkarską FIFA oraz Międzynarodowy Komitet Olimpijski.

Misję uzyskania członkostwa w FIFA dla federacji Kosowa powierzono byłemu zawodnikowi Partizana Belgrad i reprezentacji Jugosławii Fadilowi Vokrriemu. Bardzo utrudniały to zadanie brak członkostwa w ONZ (jako dowód uznania przez społeczność międzynarodową) oraz lobbowanie przeciwko uznaniu federacji Kosowa przez dyplomację Serbii, a także popierających ją Rosji, Grecji i Cypru[417]. Do pierwszych kontaktów pomiędzy działaczami piłkarskimi z Kosowa a przedstawicielami FIFA doszło wszakże jeszcze przed ogłoszeniem przez

---

[414] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 365–366.

[415] J. Ker-Lindsay, *The Foreign Policy of Counter Secession. Preventing the Recognition of Contested States*, Oxford 2012, s. 189–190.

[416] R. Giulianotti, H. Collison, S. Darnell, D. Howe, *Contested States and the Politics of Sport: The Case of Kosovo – Division, Development, and Recognition*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2017, vol. 9, no. 1, s. 129.

[417] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 367–368.

Kosowo niepodległości. W lutym 2006 roku w Zurychu odbyło się spotkanie, podczas którego dyskutowano o sprawach technicznych związanych z transferami kosowskich piłkarzy oraz o kwestii ewentualnego uznania tego państwa w przyszłości[418]. Jeszcze przed ogłoszeniem niepodległości doszło też do pierwszego piłkarskiego meczu towarzyskiego z udziałem drużyny Kosowa[419].

Już po ogłoszeniu niepodległości, w 2008 roku piłkarska federacja Kosowa złożyła do FIFA wniosek o stowarzyszenie[420]. Komitet Wykonawczy FIFA uznał jednak, że nie spełnia on wymogów artykułu 10. statutu FIFA, zgodnie z którym przyjęte może zostać tylko „niepodległe państwo uznane przez społeczność międzynarodową". Stwierdzono także, że Kosowo nie może rozgrywać meczów towarzyskich[421]. Pomimo takiego stanowiska światowej federacji z kolei federacje piłkarskie państw, które uznały Kosowo, rozpoczęły w tym okresie współpracę z federacją Kosowa. W związku z tym zmieniła się także taktyka Kosowa. Postanowiono bowiem, że w pierwszej kolejności celem będzie uzyskanie możliwości brania udziału w meczach towarzyskich na podstawie artykułu 79. przepisów FIFA[422]. W 2011 roku piłkarska federacja Kosowa poprosiła międzynarodową federację piłkarską o zgodę na rozgrywanie meczów towarzyskich na poziomie reprezentacyjnym i klubowym. FIFA przekazała jednak sprawę do europejskiej federacji UEFA. Odpowiedziała ona negatywnie, a decyzję tę podtrzymała FIFA[423]. Właśnie w UEFA Kosowo napotykało na szczególne trudności w realizowaniu swojej misji. Mówi się, że miała na to wpływ osobista przyjaźń pomiędzy wiceprezydentem serbskiej federacji Ivanem Ćurkoviciem a prezydentem UEFA

---

[418] FIFA Museum Archives, document 95160, *Media Info. FIFA Receives Kosovo Football Delegation*, 21.02.2006.

[419] W 2007 r. rozegrano w Turcji nieoficjalne spotkanie towarzyskie przeciwko odbywającej tam zgrupowanie reprezentacji Arabii Saudyjskiej. Drużyna Kosowa zaskakująco wygrała 1:0. S. Menary, *Outcasts! The Lands that FIFA Forgot*, [b.m.w.] 2007, s. 124; *idem*, *Teams Struggling to Be Allowed to Play*, Play the Game, 24.04.2009, http://www.playthegame.org/news/news-articles/2009/teams-struggling-to-be-allowed-to-play/ [dostęp: 30.04.2017].

[420] FIFA, *Media Info. FIFA Executive Committee Meeting in Sydney. Unanimous Support for "6+5" Objectives; FIFA Club World Cup to Be Played in the UAE (2009 & 2010) and in Japan (2011 & 2012)*, 27.05.2008.

[421] FIFA Museum Archives, document 155673, *Media Info. FIFA Executive Committee. FIFA's Finances Solid despite International Crisis*, 24.10.2008.

[422] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the…*, s. 367–368.

[423] FIFA Museum Archives, document 174001, *Media Release. FIFA Executive Committee Meeting. Financial Report Presented and Decisions Taken on Competition Hosts and 2014 FIFA World Cup™ Slots*, 3.03.2011; FIFA Museum Archives, document 175529, *Media Release. FIFA Executive Committee Meeting. FIFA Confirms Its Strong Commitment to Reforms by Adopting Governance Structures and Road Map*, 21.10.2011.

Michelem Platinim. Tymczasem w FIFA działaczom Kosowa udało się zyskać sprzymierzeńców, jak chociażby ówczesnego specjalnego doradcę prezydenta Seppa Blattera Jérôme'a Champagne'a. Sam Blatter także był bardziej przychylny Kosowu, jednak możliwości działania blokował tutaj opór ze strony UEFA[424].

Mimo pierwotnej decyzji odmownej w FIFA zdecydowano się ponownie rozpatrzeć sprawę przez Komitet Wykonawczy[425]. W maju 2012 roku zezwolono federacjom członkowskim FIFA na rozgrywanie meczów towarzyskich przeciwko drużynie Kosowa[426], aczkolwiek nie ustalono początkowo szczegółowych warunków, na jakich miałyby się one odbywać. Doszło do tego w grudniu 2012 roku w Tokio. Ustalono wówczas pewne ograniczenia, które obejmowały zakaz wykorzystywania symboli narodowych, natomiast mecze rozgrywane w Kosowie wymagały wcześniejszej zgody ze strony piłkarskiej federacji Serbii. Postanowiono także, że zgoda dotyczyć będzie drużyn młodzieżowych, amatorskich, kobiecych i klubowych[427]. Jak widać, wiele z tych obostrzeń oznaczało częściowe kwestionowanie suwerenności Kosowa. Część z owych ograniczeń zmieniono w styczniu 2014 roku po serii spotkań z udziałem prezydenta FIFA oraz przedstawicieli federacji piłkarskich Serbii i Kosowa. Wcześniej, w czerwcu 2013 roku Blatter złożył wizytę w Serbii, gdzie spotkał się m.in. z premierem Ivicą Dačiciem. Możliwość uczestniczenia w meczach towarzyskich objęła wówczas także reprezentację męską. Drużyny klubowe i reprezentacja Kosowa w dalszym ciągu nie mogły stosować symboli narodowych, ale zezwolono im na umieszczenie nazwy „Kosovo" na strojach oraz symbolu gwiazdy wielkości litery „o" w słowie Kosowo. Mecze towarzyskie nie mogły być rozgrywane przeciwko państwom byłej Jugosławii, ale zmieniono zapisy odnośnie meczów na terytorium Kosowa – federacja tego państwa zobowiązana była poinformować o planowanym meczu międzynarodową federację 21 dni przed jego datą, natomiast FIFA miała informować federację serbską[428]. Co ciekawe, zmiana stanowiska federacji piłkarskich zbiegła się w czasie ze zbliżającymi się ku końcowi negocjacjami pomiędzy Serbią a Kosowem pod auspicjami Unii Europejskiej. W ich trakcie doszło do porozumienia, zgodnie z którym Serbia miała zaprzestać blokowania integracji Kosowa z międzynarodowym sportem. W efekcie reprezen-

---

[424] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the…*, s. 368.

[425] FIFA Museum Archives, document 175706, *Media Release. Reform Road Map Speeds Up; Independent Governance Committee Now Fully Operational*, 17.12.2011.

[426] FIFA Museum Archives, *Media Release 2012-027, FIFA Executive Committee Meeting, FIFA Executive Committee Moves Forward with Reform Process and Appoints Independent Chairman of Audit and Compliance Committee*, 22.05.2012.

[427] FIFA Museum Archives, *Circular no. 1342*, Zurich, 6.02.2013.

[428] FIFA Museum Archives, *Circular no. 1402*, Zurich, 13.01.2014; FIFA Museum Archives, *Media Release 2014-002, FIFA Emergency Committee Confirms Friendly Matches Involving Clubs and Representative Teams of Kosovo*, 13.01.2014; FIFA Museum Archives, *FIFA Activity Report 2013, 64th FIFA Congress*, São Paulo, 10 and 11 June 2014, s. 26.

tacja Kosowa wkrótce rozegrała swój pierwszy mecz towarzyski – przeciwko Haiti 5 marca 2014 roku w Mitrovicy[429]. Mecz cieszył się wielkim zainteresowaniem na świecie, a także dawał okazję do propagowania informacji o Kosowie. Przykładowo BBC razem z relacją z meczu podała informacje o historii tego państwa[430]. Widać w tym istotę wizerunkowej dyplomacji sportowej Kosowa z wykorzystaniem sportu, w której metodą działania jest udział w sporcie.

Wkrótce piłkarska reprezentacja Kosowa rozegrała kolejne mecze towarzyskie – przeciwko Turcji, Senegalowi i Omanowi[431]. Było przy tym oczywiste, że w chwili uzyskania możliwości brania udziału w meczach towarzyskich pogłębieniu uległy cele dyplomacji sportowej Kosowa – związane z pełnoprawnym uczestnictwem w międzynarodowej rywalizacji sportowej.

Zasada, zgodnie z którą do uznania przez FIFA federacji narodowej konieczne jest posiadanie uznania międzynarodowego, z czasem okazała się podatna na różne interpretacje[432]. Sprawa ta w pierwszej kolejności rozstrzygnęła się w UEFA, która 3 maja 2016 roku przegłosowała niewielką większością uznanie Federacji Piłkarskiej Kosowa, przeciwko czemu oponowała przede wszystkim Serbia[433]. Wcześniej 31 z 33 państw, których federacje były członkami UEFA, uznało Kosowo[434], zatem decyzja ta stanowiła niejako odzwierciedlenie politycznego stanowiska większości państw europejskich.

Rozstrzygnięcie w UEFA szybko zostało podtrzymane przez FIFA i 13 maja 2016 roku federacja Kosowa została przez nią uznana[435]. Dla wielu mieszkańców

---

[429] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the…*, s. 368; D. Ladstaetter, *FIFA's Quiet Diplomacy. Political Involvement Is Unavoidable*, „The FIFA Weakly", no. 30, May 2014, s. 12.

[430] R. Sinani, *Diaspora as a Communicating Actor in Public Diplomacy Compared to Public Government Diplomacy in the Case of Kosovo*, „Academic Journal of Interdisciplinary Studies" 2015, vol. 4, no. 2, s. 274.

[431] *Ibidem*, s. 274–275.

[432] C. Kaya, *Accession of Gibraltar to UEFA: How Did Spain Lose Influence?*, „Soccer & Society 2018", vol. 19, no. 2, s. 250.

[433] J. Montague, *UEFA's Recognition of Kosovo Angers Serbs*, „New York Times", 3.05.2016, https://www.nytimes.com/2016/05/04/sports/soccer/uefa-recognizes-kosovo-paving-way-for-fifa-membership.html?_r=0 [dostęp: 28.04.2017]; M. Payerhin, *Nordic, Central, and Southeastern Europe. The World Today Series 2016–2017*, Lanham 2016, s. 515.

[434] C. Kassimeris, *Football in Europe: Apolitical UEFA Plays Politics with Football*, [w:] *Routledge Handbook of Football Studies*, red. J. Hughson, K. Moore, R. Spaaij, J. Maguire, Abingdon 2017, s. 436.

[435] *Kosovo's Recognition by FIFA Is a Step towards International Legitimacy*, „The Economist", 17.05.2016, http://www.economist.com/blogs/gametheory/2016/05/sport-and-statehood [dostęp: 28.04.2017].

Kosowa było to ważniejsze niż przyjęcie do ONZ[436], a także uznawano to za wielki sukces w kontekście nieudanej aplikacji o członkostwo w UNESCO – decyzję w tej sprawie podjęto w listopadzie 2015 roku[437]. Trwające od 2008 roku starania o możliwość pełnoprawnego uczestniczenia w międzynarodowych rozgrywkach piłkarskich powiodły się, choć trzeba pamiętać, że do zmiany stanowiska organizacji zarządzających europejską i światową piłką nożną doszło w pewnym przynajmniej stopniu na skutek porozumień osiągniętych na linii Belgrad–Prisztina. Ponadto do ostatecznych rozstrzygnięć na korzyść Kosowa doszło w federacjach piłkarskich po tym, jak w związku z zarzutami korupcyjnymi w 2015 roku zostali odsunięci ich dotychczasowi prezydenci Sepp Blatter i Michel Platini, aczkolwiek proces uznawania Kosowa rozpoczął się wcześniej.

W efekcie powyższych rozstrzygnięć we wrześniu 2016 roku Kosowo po raz pierwszy uczestniczyło w meczach kwalifikacyjnych mistrzostw świata w piłce nożnej[438]. Debiutancki mecz rozgrywany był przeciwko Finlandii w Turku. Co ciekawe, FIFA zezwoliła na grę w reprezentacji Kosowa kilku zawodnikom, którzy wcześniej reprezentowali Albanię, Norwegię, Szwajcarię i Niemcy[439]. Równolegle z ubieganiem się o możliwość uczestniczenia w międzynarodowych rozgrywkach piłkarskich działania dyplomatyczne Kosowa skierowane były także w stronę Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Kosowo po raz pierwszy ubiegało się o możliwość uczestniczenia w igrzyskach olimpijskich w Londynie w 2012 roku. Toczyły się na ten temat intensywne dyskusje, jednak MKOl nie uznał wówczas NKOl-u Kosowa[440]. Sytuacja zaczęła się wszakże zmieniać w 2014 roku, kiedy Kosowo osiągnęło pierwsze sukcesy, jeśli chodzi o stowarzyszenie z federacjami piłkarskimi, a także częściowo uregulowało swoje relacje z Serbią. W dniu 22 października 2014 roku Komitet Wykonawczy MKOl przyznał Kosowu tymczasowe uznanie, sugerując jednocześnie, że uzyska ono pełne uznanie podczas Sesji Komitetu w Monako w grudniu 2014 roku. Jak stwierdzono, NKOl Kosowa spełnił wymagania Karty Olimpijskiej, w tym odnośnie

---

[436] E. Dijxhoorn, *Quasi-State Entities and International Criminal Justice. Legitimising Narratives and Counter Narratives*, Abingdon 2017, s. 91.

[437] M. Sauer, S. Kollokoqi, *Circular Migration as a Policy Tool to Foster Development in Kosovo*, [w:] *Innovative Approaches in Labour Market Policy and Health and Long-Term Care in Eastern Europe*, red. A. Scoppetta, K. Leichsenring, W. Stamatiou, Vienna 2017, s. 102.

[438] FIFA Museum Archives, document 150916, *Media Release. Brazil Surge Back, Gibraltar and Kosovo Make History*, 15.09.2016.

[439] *FIFA Clears Kosovo Players to Make World Cup Debut vs Finland*, ESPN, 5.09.2016, http://www.espn.co.uk/football/kosovo/story/2943985/fifa-clears-kosovo-players-to-make-world-cup-debut-vs-finland [dostęp: 29.04.2017].

[440] A. Beacom, *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012, s. 223–224.

uznania przez społeczność międzynarodową, Kosowo było już bowiem uznawane przez 108 ze 193 państw członkowskich ONZ. Ponadto federacje sportowe Kosowa zostały uznane przez przynajmniej sześć międzynarodowych federacji w sportach olimpijskich[441].

Zgodnie z zapowiedzią MKOl całkowicie uznał NKOl Kosowa w grudniu 2014 roku[442], mimo wyraźnych sprzeciwów ze strony Serbii[443]. Decyzję MKOl uznano w Kosowie za wielki sukces. Jak stwierdził wiceminister spraw zagranicznych Petrit Selimi, „przyzwyczajenie się ludzi do nazwy Kosowo w sporcie, muzyce czy kulturze" zwiększy jego szanse na uzyskanie uznania przez ONZ[444]. Z kolei podczas wizyty prezydenta MKOl Thomasa Bacha w Prisztinie w 2015 roku premier Kosowa powiedział, że MKOl „otworzył dla nas zamknięte drzwi, natomiast bycie częścią międzynarodowej społeczności sportowej przyniesie nam ogromne korzyści"[445]. Słowa te świadczą o wielkim znaczeniu, jakie elity polityczne Kosowa nadawały możliwości brania udziału w igrzyskach olimpijskich czy ogólnie w międzynarodowym sporcie. Stanowiło to ważny krok w realizacji głównego celu, jakim było pełne uznanie polityczne.

Przyjęcie Kosowa do rodziny olimpijskiej miało znaczenie symboliczne, a przy okazji wsparło starania Kosowa, jeśli chodzi o członkostwo w innych federacjach sportowych. Dotyczyło to koszykarskiej FIBA czy lekkoatletycznej IAAF. Niedługo potem doszło także do pełnej integracji Kosowa z międzynarodową piłką nożną. Pod tym względem decyzja MKOl miała z pewnością dla Kosowa znaczenie przełomowe. Była efektem szeregu uwarunkowań, wśród których można wymienić dążenie Serbii do zbliżenia z UE czy poglądy prezydenta MKOl Thomasa Bacha, że spory polityczne nie powinny blokować sportowców, a także wieloletniej pracy prezydenta NKOl-u Kosowa Besima Hasaniego[446]. Warto tutaj dodać, że możliwość uczestniczenia w międzynarodowej rywalizacji sportowej nadaje Kosowu międzynarodową legitymację również do udziału w zawodach odbywających się w państwach, które nie uznają jego niepodległości.

---

[441] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 370.

[442] *127th IOC Session Comes to Close in Monaco*, IOC, 9.12.2014, https://www.olympic.org/news/127th-ioc-session-comes-to-close-in-monaco [dostęp: 11.05.2017].

[443] D. Reiche, *Success and Failure*…, s. 47.

[444] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 369.

[445] *IOC President Thomas Bach Visits NOCS of Serbia and Kosovo*, IOC, 18.04.2015, https://www.olympic.org/news/ioc-president-thomas-bach-visits-nocs-of-serbia-and-kosovo [dostęp: 11.05.2017].

[446] D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the*…, s. 370–371; R. Giulianotti, H. Collison, S. Darnell, D. Howe, *Contested States*…, s. 130. Hasani został wybrany prezydentem kosowskiego NKOl-u w 1996 r., z misją uzyskania uznania przez MKOl, a w krótszej perspektywie także aby tworzyć możliwości rywalizacji sportowej dla kosowskich Albańczyków. H. Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, London 2000, s. 112.

Przykładowo kiedy w 2016 roku mistrzostwa Europy w judo rozgrywano w Rosji, organizatorzy początkowo odmawiali uznania narodowego statusu Majlindy Kelmendi. Zmieniło się to dopiero po interwencji prezydenta Międzynarodowej Federacji Judo. W efekcie gdy Kelmendi zdobyła złoty medal, wciągnięto na maszt flagę Kosowa, której salutowali rosyjscy żołnierze[447], co stanowiło symboliczny obraz o wielkim znaczeniu dla Kosowa.

Decyzja MKOl pozwoliła Kosowu na debiut w wielkich imprezach sportowych. Pierwszą z nich były I Igrzyska Europejskie w Baku w 2015 roku, gdzie Kosowo wysłało 19 reprezentantów, a Nora Gjakova zdobyła brązowy medal w judo[448]. Kluczowe znaczenie miał jednak olimpijski debiut podczas igrzysk w Rio de Janeiro w 2016 roku[449]. Należy zwrócić tutaj uwagę, że możliwość uczestniczenia w imprezach takich jak igrzyska olimpijskie stanowi charakterystyczny cel działań państw o niepełnym uznaniu międzynarodowym. Zabiegała o nią Niemiecka Republika Demokratyczna, a także było to przedmiotem sporu pomiędzy dwoma państwami chińskimi. Szczególnie istotna jest w tym wypadku możliwość wzięcia udziału w defiladzie uczestników podczas ceremonii otwarcia. Sportowcy reprezentujący takie państwo mogą w jej trakcie zaprezentować się światu wraz z flagą narodową na równych prawach jak zawodnicy z państw o ugruntowanej pozycji międzynarodowej. Ponadto, jak już wcześniej wspominano, ceremonie otwarcia są elementem imprez sportowych o największej oglądalności na całym świecie.

Jak twierdzi Barrie Houlihan, przypadek Kosowa pokazuje, że sport może stanowić narzędzie dla aspirujących państw, za pomocą którego udaje im się zwrócić uwagę międzynarodowej opinii publicznej na swoje dążenia[450]. Państwo to od początku swojego istnienia musiało się zmagać z wieloma wyzwaniami, zwłaszcza przy próbach zyskania uznania międzynarodowego, jednego z kluczowych atrybutów państwowości. Przeciwko uznaniu Kosowa szczególnie silnie oponowała

---

[447] R. Giulianotti, H. Collison, S. Darnell, D. Howe, *Contested States*…, s. 130.

[448] *Kosovo*, http://www.baku2015.com/countries/country=kos/index.html [dostęp: 11.05.2017]; *Kosovo – Medal Winners*, Baku, http://www.baku2015.com/countries/country=kos/medals/medal-winners.html [dostęp: 11.05.2017].

[449] Jak powiedział w tym kontekście pełniący obowiązki Ministra Spraw Zagranicznych Kosowa Petrit Selimi: „widok Majlindy Kelmendi […] maszerującej w Rio de Janeiro po raz pierwszy z flagą Kosowa jest zwieńczeniem budowania państwa i tak samo ważne jak inne formy uznania". LSE European Institute, *Petrit Selimi: "The Sight of Our Athletes Marching in Rio de Janeiro Will Be the Pinnacle of State-Building for Kosovo"*, 29.03.2016, http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/03/29/petrit-selimi-the-sight-of-our-athletes-marching-in-rio-de-janeiro-will-be-the-pinnacle-of-state-building-for-kosovo/ [dostęp: 1.05.2017].

[450] B. Houlihan, *Political Science, Sociology, and the Critical Analysis of Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sociology of Sport*, red. R. Giulianotti, London 2015, s. 188.

Serbia, a także popierająca ją Rosja. W tej sytuacji Kosowo zmuszone było przyjąć nieco bardziej skomplikowaną strategię, obejmującą wspieranie tradycyjnej dyplomacji przez działania miękkie, uwzględniające aplikowanie o członkostwo w instytucjach niepaństwowych, w tym sportowych. Korzystne dla niego rozstrzygnięcia w tej materii oznaczały zarazem udział w międzynarodowej rywalizacji sportowej. To zaś przekładało się na wyraźne uobecnienie się państwa w świadomości międzynarodowej opinii publicznej i zgodnie z założeniami miało mu utorować drogę do politycznego uznania.

Na skutek szeregu uwarunkowań, a także konsekwentnej dyplomacji sportowej Kosowu udało się uzyskać możliwość uczestniczenia w międzynarodowej rywalizacji sportowej. Państwo to jest też uznawane przez znaczną część świata. Wciąż musi jednak czekać na pełne polityczne uznanie[451], gdyż nie zakończyły się jeszcze sukcesem jego starania o przyjęcie do ONZ, organizacji o uniwersalnym charakterze. Trzeba mieć wszakże na uwadze, że uznanie Kosowa przez organizacje sportowe nastąpiło stosunkowo niedawno.

3.5.2. Wysoki poziom sportowy

Z punktu widzenia celów polityki zagranicznej najważniejsza dla Kosowa jest zatem możliwość uczestniczenia w międzynarodowym sporcie. Tyle że jego ograniczone zasoby sprawiają, że jest mu trudno rywalizować o sportowe zwycięstwa z ugruntowanymi potęgami sportowymi. Osiąganie sukcesów sportowych także w tym wypadku jest jednak ważne, choć Kosowu siłą rzeczy udaje się to w pojedynczych konkurencjach.

Kosowo największe sukcesy odnosi w sportach indywidualnych, zwłaszcza w sportach walki, takich jak judo, taekwondo, boks i zapasy, a także w łucznictwie, strzelectwie i pływaniu. Wiąże się to z tym, że małemu państwu łatwiej jest osiągnąć międzynarodowy poziom w sportach indywidualnych niż zespołowych – głównie ze względów finansowych[452]. Ale też trudniej przychodzi mu zbudowanie silnej reprezentacji w sporcie zespołowym z powodu ograniczonej możliwości selekcji zawodników spośród niewielkiej populacji.

Analizując sukcesy sportowe Kosowa, nie sposób pominąć wspomnianej już judoczki Majlindy Kelmendi. Zawodniczka ta osiągnęła w 2013 roku historyczny

---

[451] Państwa takie, posiadające uznanie przez organizacje zarządzające międzynarodowym sportem, ale z niepełnym uznaniem politycznym, bywają określane jako „państwa sportowe" (*sporting countries*). Por. T. Del Tedesco Guioti, M. Cardoso Simões, E. de Toledo, *Independent Olympic Athletes and the Legitimacy of the International Olympic Committee in Resolving International Conflicts*, „The International Journal of the History of Sport" 2016, vol. 33, no. 12, s. 1313.

[452] R. Giulianotti, H. Collison, S. Darnell, D. Howe, *Contested States*…, s. 128.

dla Kosowa sukces, zdobywając w Rio de Janeiro tytuł mistrzyni świata, a sukces ten powtórzyła rok później w Rosji[453]. Szczególnie istotny okazał się jednak jej występ podczas igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro, gdzie zdobyła złoty medal[454]. W związku z tym Kelmendi przypisywane jest niekiedy znaczenie dyplomatyczne, działa bowiem niczym quasi-ambasador, wielka „marka" oraz ważna postać promująca nową, europejską i zachodnią tożsamość Kosowa, zarówno w sensie wewnętrznym, jak i zagranicznym[455]. Oczywiście trudno w kontekście „marki" porównywać Kelmendi z globalnymi gwiazdami piłki nożnej, koszykówki, lekkiej atletyki czy tenisa, chociażby ze względu na mniejszą popularność judo, aczkolwiek biorąc pod uwagę ograniczone zasoby Kosowa, jej sukcesy są dla niego bardzo istotne.

Rozpatrując rolę sportu w kształtowaniu wizerunku państw, szczególnie małych bądź nieuznawanych, można także zwrócić uwagę na znaczenie sukcesów sportowców pochodzących z takiego państwa, ale reprezentujących inne. W wypadku Kosowa przed uzyskaniem możliwości samodzielnego udziału w międzynarodowym sporcie dotyczyło to właśnie Majlindy Kelmendi (reprezentowała Albanię), a obecnie chociażby wybitnych piłkarzy występujących w barwach innych państw. Gdy pisze się o nich w globalnych mediach, często wspomina się także o ich kosowskim pochodzeniu[456]. Zasobem *soft power* jest w tym kontekście posiadanie zagranicznej diaspory, a także popularność danego sportu. Kluczowe pozostają jednak sukcesy zawodników reprezentujących Kosowo. Mimo że mają one charakter jednostkowy, zwycięstwa tej rangi jak złoty medal olimpijski w Rio de Janeiro bez wątpienia zwiększają powszechną świadomość odnośnie państwowości Kosowa.

3.6. Sport a kształtowanie wizerunku Kataru

Katar jest państwem znajdującym się w zgoła innej sytuacji niż Kosowo. Przede wszystkim jego ogłoszona w 1971 roku niepodległość nie była kwestionowana, a ponadto jest to państwo niezwykle zamożne. Jeśli chodzi o kształtowanie

---

[453] R. Sinani, *Diaspora as a…*, s. 275.

[454] *Kelmendi Strikes Historic Gold for Kosovo, Basile Wins for Italy*, IOC, 7.08.2016, https://www.olympic.org/news/kelmendi-strikes-historic-gold-for-kosovo-basile-wins-for-italy [dostęp: 28.04.2017].

[455] R. Reka Thaçi, *"Furia Albanica" – The Last Myth for the Preservation of Albanian National Identity*, „Mediterranean Journal of Social Sciences" 2016, vol. 7, no. 4, s. 536; D. Brentin, L. Tregoures, *Entering through the…*, s. 362.

[456] G. Haxhimehmeti, *"The Soft Power" of Small Countries: Kosovo Challenges and Potentials Based on the Experience of Switzerland and Slovenia*, „Iliria International Review" 2015, no. 1, s. 345.

wizerunku międzynarodowego i dyplomację publiczną, Katar należy zaliczyć do państw stosunkowo aktywnych. Wykorzystując mieszankę konwencjonalnych i niekonwencjonalnych technik dyplomatycznych, stał się on modelowym przykładem małego państwa, które zwiększyło swoją dyplomatyczną reputację[457]. Łączy się to z jego dużymi ambicjami, jeśli chodzi o międzynarodową politykę, ale także z chęcią zapewnienia sobie bezpieczeństwa, zgodnie z założeniem, że w razie agresji podobnej do tej, jakiej ofiarą na początku lat dziewięćdziesiątych padł Kuwejt, bardziej dostrzegalny międzynarodowo Katar mógłby liczyć na większy odzew swoich apelów o pomoc[458].

Do najważniejszych działań Kataru z zakresu dyplomacji publicznej i brandingu narodowego należą organizacja konferencji międzynarodowych[459] oraz utworzenie przez rząd Kataru telewizji Al-Jazeera[460], która w kontekście wizerunkowym ma pokazywać Katar jako kraj dynamiczny i otwarty na zmiany[461]. Kolejnym narzędziem wizerunkowym stosowanym przez Katar jest funkcjonowanie firmy Qatar Investment Authority, która operuje w dziedzinie finansów[462]. Jej cele są oczywiście przede wszystkim biznesowe, ale podejmowana aktywność wskazuje też na silny udział Kataru w procesach globalizacyjnych. W działaniach na rzecz kształtowania międzynarodowego wizerunku Kataru bardzo duże znaczenie ma także sport, aczkolwiek przypisuje mu się również cele wewnętrzne związane z chęcią reformowania opartej na wydobyciu ropy gospodarki oraz przeciwdziałania zdrowotnym problemom społeczeństwa spowodowanym otyłością[463]. Co ciekawe, mimo że Katar jest państwem małym, stosuje on cały zestaw metod

---

[457] A.F. Cooper, B. Momani, *Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy*, „The International Spectator" 2011, vol. 46, no. 3, s. 117.

[458] D. Reiche, *Investing in Sporting Success as a Domestic and Foreign Policy Tool: The Case of Qatar*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2015, vol. 7, no. 4, s. 498–499.

[459] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Qatar, Global Sport and the 2022 FIFA World Cup*, [w:] *Leveraging Legacies…*, s. 156.

[460] Jej celem jest rozwijanie oddzielnej, arabskiej perspektywy odnośnie globalnych informacji, aczkolwiek redakcja ma być niezależna od rządu. G.A. Pigman, *The Diplomacy of Global and Transnational Firms*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 201.

[461] M. Amara, *Sport, Politics and Society in the Arab World*, London 2012, s. 108.

[462] Nabyła ona większościowe udziały w takich globalnych firmach jak Barclays Bank, Harrods czy Credit Suisse. P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport and Football's 2022 World Cup Finals*, „Leisure Studies" 2015, vol. 34, no. 6, s. 707.

[463] K. Bromber, B. Krawietz, *The United Arab Emirates, Qatar, and Bahrain as a Modern Sport Hub*, [w:] *Sport across Asia. Politics, Cultures, and Identities*, red. K. Bromber, B. Krawietz, J. Maguire, New York 2013, s. 190; D. Reiche, *Investing in Sporting…*, s. 496–497.

wizerunkowej dyplomacji sportowej, żeby wymienić tylko organizację imprez sportowych, osiąganie sukcesów w sporcie oraz niestandardowe działanie, które określono w niniejszej książce jako inwestycje sportowe.

3.6.1. Organizacja imprez sportowych

Dyplomacja sportowa Kataru w znacznym stopniu opiera się na wielkim bogactwie tego państwa. Na pierwszy plan wysuwa się tu bez wątpienia organizacja imprez sportowych, i to już od początku istnienia jego państwowości[464]. Od tego czasu w Katarze zainteresowanie organizacją imprez sportowych tylko wzrastało. Przełomowe pod tym względem były 15. Igrzyska Azjatyckie, które odbyły się w Dosze w 2006 roku. Miały one do spełnienia szereg celów, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Element wizerunkowy wynikał ze strategii, aby prezentować konkretny obraz państwa, szczególnie światu niearabskiemu, w związku z transformacją Kataru i rozwojem społeczno-gospodarczym[465]. Chodziło o eksponowanie związków tego państwa z tradycją gościnności i szczodrości, jednak bez głębszych odwołań do islamu, a także zdobywanie światowego uznania dla Kataru jako nowego centrum sportu. Impreza miała także pokazać kreatywność Katarczyków oraz zerwać ze stereotypami dotyczącymi Arabów. Podkreślano ponadto zmieniającą się sytuację kobiet w Katarze – miały one uczestniczyć w imprezie jako zawodniczki i wolontariuszki, a ponadto zostały włączone w zarządzanie przygotowaniami do zawodów[466]. Zresztą ten element modernizacji państwa często jest uwypuklany poprzez sport, co stanowi odpowiedź na międzynarodową krytykę Kataru w tym zakresie[467]. W 2012 roku podczas igrzysk w Londynie Katar po raz pierwszy reprezentowały kobiety[468]. Jeśli

---

[464] Już w 1976 r. Katar gościł Puchar Zatoki, co stanowiło inaugurację Khalifa Sport City oraz 20-tysięcznego stadionu Khalifa Sport Stadium. Wydarzenie to stanowiło pierwszy przejaw wyrażania tożsamości narodowej wśród państw regionu Zatoki Perskiej. L.H.R. Silva, *The Establishment of the Qatar National Olympic Committee: Building the National Sport Identity*, [w:] *Sport and Nationalism in Asia. Power, Politics and Identity*, red. F. Hong, L. Zhouxiang, London 2015, s. 36.

[465] R. Hoye, M. Nicholson, B. Houlihan, *Sport and Policy. Issues and Analysis*, Oxford 2010, s. 138.

[466] M. Amara, *2006 Qatar Asian Games: A 'Modernization' Project from Above?*, „Sport in Society" 2005, vol. 8, no. 3, s. 506–507.

[467] *Idem*, *Olympic Sport and Internationalism Debates in the Arab-Muslim World. Between 'Modernity' and 'Authenticity', 'Globalisation' and 'Localisation'*, [w:] *Internationalism in the Olympic Movement. Idea and Reality between Nations, Cultures, and People*, red. H. Preuss, K. Liese, Wiesbaden 2011, s. 48.

[468] G. Harkness, *Out of Bounds: Cultural Barriers to Female Sports Participation in Qatar*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 15, s. 2165.

zaś chodzi o cele igrzysk azjatyckich z 2006 roku, wspomina się także o chęci eksponowania przynależności Kataru do Azji i przyjaźni panującej między narodami tego kontynentu, dlatego do obsługi turnieju rekrutowano wolontariuszy różnych narodowości[469]. Wszystko to ma świadczyć o przemianach, jakie dokonują się w Katarze, oraz komunikować to zagranicznemu odbiorcy.

Uważa się, że igrzyska azjatyckie w Dosze zakończyły się sukcesem oraz że udało się zrealizować ich cele wizerunkowe. Efektem zawodów był rozwój branży turystycznej, co łączy się z próbą zdywersyfikowania gospodarki państwa, oraz stworzenie z Kataru międzynarodowego centrum sportowego. Polityczne efekty zaś to nowy status Kataru jako regionalnego lidera. Zawody ułatwiły mu także ubieganie się o prawo organizacji kolejnych imprez sportowych[470] oraz pokazały, że Katar jest w stanie przygotować przedsięwzięcie o takiej skali[471]. Znaczenie owej imprezy było więc przełomowe, jeśli chodzi o rozwój wizerunkowej dyplomacji sportowej Kataru, natomiast bezpośrednio pozwoliła ona na ugruntowanie międzynarodowej pozycji tego państwa.

Obok igrzysk azjatyckich Katar zorganizował w ostatnim czasie bardzo wiele imprez sportowych, w samym tylko 2014 roku było ich 57[472]. Jednak ambicja przywódców tego państwa sięgała dalej. Celem stały się igrzyska olimpijskie, aczkolwiek aplikacja o ich organizację w 2016 roku się nie powiodła, podobnie jak cztery lata później[473]. Sukcesem zakończyła się natomiast inicjatywa związana z organizacją drugiego najważniejszego wydarzenia sportowego świata – piłkarskich mistrzostw świata w 2022 roku[474]. Gdy ogłoszono sukces Kataru, członek rodziny królewskiej

---

[469] H. Khodr, *Exploring the Driving Factors behind the Event Strategy in Qatar. A Case Study of the 15th Asian Games*, „International Journal of Event and Festival Management" 2012, vol. 3, no 1, s. 89.

[470] M. Amara, *Qatar Asian Games of 2016*, [w:] *Sports around the World. History, Culture, and Practice*, red. J. Nauright, C. Parrish, Santa Barbara 2012, s. 310.

[471] M. Foley, D. McGillivray, G. McPherson, *Policy Pragmatism: Qatar and the Global Events Circuit*, „International Journal of Event and Festival Management" 2012, vol. 3, no. 1, s. 109.

[472] D. Reiche, *Investing in Sporting…*, s. 492.

[473] A. Al-Emadi, *Qatar Sports Development and the Bid for the 2016 Olympic Games*, [w:] *Sports around the World…*, s. 311; *Rio 2016*, IOC, https://www.olympic.org/rio-2016 [dostęp: 16.05.2017]; S. Wilson, *Doha and Baku Cut from 2020 Olympic Bid Field*, CNS News, 23.12.2012, http://www.cnsnews.com/news/article/doha-and-baku-cut-2020-olympic-bid-field-0 [dostęp: 16.05.2017].

[474] Decyzja została podjęta w wyjątkowych okolicznościach, gdyż jednocześnie wybrano gospodarza mistrzostw w 2018 r. (Rosja) i 2022 r. Dzięki temu Katar zyskał aż 12 lat na przygotowanie tej imprezy. C. Kilgallen, *Developing Elite Sporting Talent in Qatar: The Aspire Academy for Sports Excellence*, [w:] *Sport Management in the Middle East. A Case Study Analysis*, red. M. Ben Sulayem, S. O'Connor, D. Hassan, London 2013, s. 174.

Sheikh Mohammed bin Hamad Al-Thani powiedział w jednym z wywiadów, że najważniejszym jego aspektem jest „odsunięcie przedawnionych uprzedzeń"[475]. Inne cele wizerunkowe obejmują pokazywanie państwa i regionu nie z perspektywy konfliktów politycznych, ale jako pokojowego obszaru, co wiąże się z próbą rozwoju turystyki przyjazdowej[476]. Zewnętrzne cele wizerunkowe pokrywają się tutaj z celami wewnętrznymi, związanymi z chęcią zmiany struktury gospodarki, dotychczas opartej na wydobyciu ropy naftowej. Nakreślone cele wydają się przy tym słuszne, jako że w erze globalnego zagrożenia terroryzmem oraz niepokojów politycznych w wielu państwach cały region bliskowschodni traci pod względem wizerunkowym. Piłkarskie mistrzostwa świata mają zatem za zadanie przeciwstawić się temu niekorzystnemu z perspektywy Kataru trendowi. Należy zarazem zwrócić uwagę, że w wizerunkowych celach katarskiej dyplomacji sportowej na pierwszy plan wysuwają się bardziej kwestie gospodarcze niż polityczne.

Aplikując o organizację mistrzostw świata w piłce nożnej, Katar zaproponował nową, kompaktową formułę mundialu, ograniczającą jego wpływ na środowisko oraz koszty ponoszone przez kibiców w związku z podróżami. Organizatorzy wiele uwagi poświęcili kwestii ochrony środowiska, przygotowując przykładowo proekologiczną charakterystykę projektowanych obiektów, natomiast stadiony – jak obiecano – mają być chłodzone w sposób niegenerujący dwutlenku węgla. Ma to kontrastować z tym, że państwo zawdzięcza swoje bogactwo wydobywaniu surowców naturalnych. Co ciekawe, projektowane stadiony mogą zostać po mistrzostwach rozebrane i przekazane do państw rozwijających się[477]. W działaniach tych można dostrzec kolejne elementy komunikatu wizerunkowego, czyli chęć dbania o środowisko oraz zrównoważony rozwój przez rezygnację z budowy tzw. białych słoni, jak określa się obiekty sportowe wznoszone na potrzeby konkretnej imprezy, które po jej zakończeniu okazują się zbędne. Akcenty takie z pewnością przyczyniają się do ogólnego ocieplenia wizerunku państwa, a także pomagają w staraniach o pozyskanie prawa organizacji imprezy.

Zbliżające się mistrzostwa świata w Katarze to wizerunkowa szansa, ale także zagrożenie. Nie ulega przecież wątpliwości, że przy tej okazji organizacje pozarządowe i dziennikarze z państw zachodnich będą dokładniej przyglądać się sytuacji

---

[475] FIFA Museum Archives, *FIFA Activity Report 2010*…, s. 72.

[476] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and*…, s. 711; J.C. Henderson, *Sports Events, Tourism, Development and Regeneration: A Perspective from Gulf States of Abu Dhabi, Dubai and Qatar*, [w:] *Sport, Events, Tourism and Regeneration*, red. N. Wise, J. Harris, Abingdon 2017, s. 16.

[477] N. Scharfenort, *Urban Development and Social Change in Qatar: The Qatar National Vision 2030 and the 2022 FIFA World Cup*, „Journal of Arabian Studies" 2012, vol. 2.2, s. 219; H. Preuss, *The Contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to Green Economy*, „Sustainability" 2013, vol. 5, s. 3595.

w tym państwie, chociażby w kontekście przestrzegania praw człowieka[478]. Problemy wizerunkowe zaś dotyczą zwłaszcza oskarżeń korupcyjnych związanych z aplikowaniem o organizację mistrzostw. Według Paula Brannagana i Richarda Giulianottiego z tych powodów mistrzostwa świata w Katarze mogą nie tylko przynieść państwu korzyści wizerunkowe, ale także – jak to określili – „miękkie rozbrojenie" (*soft disempowerment*)[479] w postaci jego gorszego postrzegania przez zagraniczną opinię publiczną. Podobny scenariusz rozpatrywany był w niniejszym rozdziale w kontekście igrzysk olimpijskich w Pekinie i Soczi.

Warto zauważyć, że strategia polegająca na organizowaniu międzynarodowych imprez sportowych jest stosowana także przez inne państwa Zatoki Perskiej. Tyle że np. Bahrajn, Dubaj czy Abu Zabi skupiają się raczej na niszach[480], do których zaliczyć można choćby wyścigi F1. Katar jest pod tym względem inny, a jego działania związane z organizacją największych imprez sportowych są znacznie ambitniejsze. Organizację tak wielkich i wymagających wiele wysiłku przedsięwzięć przez państwo tak małe można zarazem traktować jako coś absolutnie wyjątkowego, do tej pory bowiem tego typu wydarzenia sportowe odbywały się wyłącznie w dużych państwach.

3.6.2. Inwestycje sportowe

Wizerunkowa dyplomacja sportowa Kataru nie ogranicza się do organizacji imprez sportowych. Równie istotne jest tam bowiem inwestowanie w sport. Polega ono głównie na tworzeniu infrastruktury sportowej na terenie Kataru, ale obejmuje także intensywne inwestycje w profesjonalny sport za granicą. Zwykle umożliwia to jego rozwój i podnosi poziom konkretnej dyscypliny, jednak w wypadku Kataru inwestowanie w sport w sposób bezpośredni prowadzi do realizacji celów wizerunkowych.

Główną rolę, jeśli chodzi o zarządzanie i rozwój sportu w Katarze, w tym także infrastruktury sportowej, odgrywa Aspire Zone Foundation. Bezpośrednie cele jej działalności obejmują szkolenie sportowe, zarządzanie światowej klasy infrastrukturą sportową i imprezami sportowymi, promocję zdrowego stylu życia oraz wpływanie na rozwój sektora sportowego w Katarze. Dzięki niej powstały Akademia Doskonałości Sportowej Aspire dla młodzieży i studentów, szpital sportowy z akredytacją FIFA ASPETAR oraz światowej klasy obiekty sportowe umożliwiające uprawianie wielu dyscyplin[481].

---

[478] R. Giulianotti, R. Robertson, *Mapping the Global Football Field: A Sociological Model of Transnational Forces within the World Game*, „The British Journal of Sociology" 2012, vol. 63, no. 2, s. 232.

[479] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and…*, s. 706.

[480] M. Foley, D. McGillivray, G. McPherson, *Policy Pragmatism…*, s. 111.

[481] C. Kilgallen, *Developing Elite…*, s. 174.

Kluczowe znaczenie wizerunkowe ma w tym wypadku akademia Aspire. Każdego roku ponad sześćset tysięcy chłopców, głównie z państw rozwijających się, przechodzi tam testy. Najlepsi włączani są do odbywania profesjonalnych treningów[482]. Uważa się, że akademia ma kreować wizerunek Kataru jako globalnego gracza, a jej motto: „Aspiruj dzisiaj, inspiruj jutro" odzwierciedla globalną aktywność tego państwa[483]. Należy także pamiętać, że działalność polegająca na przyciąganiu osób z innych państw stanowi typowe działanie z zakresu dyplomacji publicznej i zgodnie z jej założeniami prowadzi do poprawy możliwości wpływania takiego państwa na społeczność międzynarodową.

Drugim kluczowym aspektem aktywności Aspire Zone Foundation w kontekście wizerunkowym są inwestycje w infrastrukturę sportową w Katarze. Tyczy się to w szczególności kompleksu Aspire, który obejmuje szereg światowej klasy obiektów sportowych[484]. Ma to na celu uczynienie z Kataru destynacji treningowej dla sportu elitarnego[485], a zatem przyciąganie sportowców z całego świata, aby przyjeżdżali tam w ramach swoich przygotowań sportowych, które można zaliczyć do wymian typowych dla dyplomacji publicznej. W kontekście wewnętrznym zaś jest to element szerszej strategii dywersyfikowania gospodarki Kataru. Warto także zauważyć, że dzięki tak dobrej infrastrukturze Katarowi łatwiej jest organizować kolejne imprezy sportowe, a jej dostępność może być postrzegana jako zasób *soft power*.

Inwestycje sportowe Kataru za granicą mają inny charakter niż tradycyjna pomoc rozwojowa oferowana w ramach wizerunkowej dyplomacji sportowej (choć można też wskazać przykłady finansowania budowy obiektów sportowych w państwach rozwijających się). Narzędziem tego typu działalności jest Qatar Sport Investment, którego funkcjonowanie stanowi jedną z kluczowych form wzmacniania obecności Kataru w światowym sporcie. Jest to wspólna inicjatywa Ministerstwa Finansów i Komitetu Olimpijskiego Kataru. Przykładowo w 2011 roku podmiot ten nabył większościowy pakiet udziałów, a w 2012 roku stał się jedynym właścicielem francuskiego klubu piłkarskiego Paris Saint-Germain, do którego pozyskano następnie nakładem znacznych środków wielkie gwiazdy światowej piłki nożnej, jak Anglik David Beckham, Szwed Zlatan Ibrahimović, Brazylijczycy Thiago Silva i Lucas Moura, Urugwajczyk Edinson Cavani[486], a ostatnio (w kontrowersyjnych okolicznościach) Brazylijczyk Neymar. Qatar Sports Investments był rów-

---

[482] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and…*, s. 710.

[483] R. Campbell, *Staging Globalization for National Projects: Global Sport Markets and Elite Athletic Transnational Labour in Qatar*, „International Review for the Sociology of Sport" 2010, vol. 46, no. 1, s. 50.

[484] Aspire Academy, *Facilities*, http://www.aspire.qa/Facilities.aspx [dostęp: 16.05.2017].

[485] R. Campbell, *Staging Globalization…*, s. 49–50.

[486] R. Czulda, *Sport jako element soft power Kataru*, „Przegląd Politologiczny" 2017, nr 1, s. 178; Oxford Business Group, *The Report. Qatar 2015*, Oxford 2015, s. 273.

nież sponsorem hiszpańskiego klubu Barcelona FC. Stosowną umowę podpisano na lata 2010–2016, a w jej ramach na koszulkach zespołu znalazła się reklama Qatar Foundation[487], natomiast w 2013 roku jej miejsce zajęła reklama linii lotniczych Qatar Airways. Obie umowy miały zwiększyć międzynarodową świadomość odnośnie Kataru i jego najnowszych osiągnięć[488]. Należy podkreślić, że inwestycje te mają niezwykle medialny charakter, podobnie jak chociażby wykupywanie przez Chińczyków udziałów w firmach tradycyjnie kojarzonych z Europą.

3.6.3. Wysoki poziom sportowy

Trzeci kluczowy element wizerunkowej dyplomacji sportowej Kataru stanowią działania ukierunkowane na podniesienie poziomu katarskiego sportu. Katar ma raczej skromny dorobek medalowy, jeśli chodzi o igrzyska olimpijskie, może się jednak poszczycić mianem najsilniejszego sportowo państwa Zatoki Perskiej, biorąc pod uwagę wyniki uzyskiwane na igrzyskach azjatyckich. Działania Kataru w zakresie podnoszenia narodowego poziomu sportowego obejmują m.in. system wyszukiwania talentów w szkołach czy akademię Aspire[489]. Warto także wspomnieć o działaniach związanych z naturalizowaniem zagranicznych sportowców tak, aby mogli reprezentować Katar[490], szczególnie że np. podczas organizowanych w Katarze mistrzostw świata w piłce ręcznej w 2015 roku w drużynie gospodarzy tylko nieliczni zawodnicy byli rodowitymi Katarczykami[491]. Spowodowało to nawet liczne protesty[492], a międzynarodowe federacje sportowe zaczęły wprowadzać ograniczenia dotyczące możliwości zmiany obywatelstwa przez sportowców. Katar w dalszym ciągu stara się jednak rekompensować sobie niewielką populację i podnosić poziom katarskiego sportu przez naturalizację.

---

[487] X. Ginesta, *What Is the Next Step? The Champions League Clubs and Their Sponsors. From Bwin to Qatar Sports Investment*, „Soccer & Society" 2013, vol. 14, no. 1, s. 66. Qatar Foundation to organizacja pozarządowa kierowana przez jej królewską mość Sheikhę Mozah Bint Nasser Al-Missned, małżonkę emira Kataru. Organizacja jest blisko powiązana z rządem i bardzo intensywnie działa na rzecz modernizacji państwa. X. Ginesta, J. de San Eugenio, *The Use of Football as a Country Branding Strategy. Case Study: Qatar and the Catalan Sports Press*, „Communication & Sport" 2014, vol. 2, no. 3, s. 232.

[488] J. Grix, P.M. Brannagan, *Of Mechanisms*…, s. 265.

[489] D. Reiche, *Investing in Sporting*…, s. 494.

[490] Za przykłady mogą posłużyć Kenijczyk Stephen Cherono, który reprezentował Katar w biegu z przeszkodami pod nazwiskiem Saif Saaeed Shaheen, czy też Bułgar Angel Popow, reprezentujący Katar pod nazwiskiem Said Saif Asaad w podnoszeniu ciężarów. P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Qatar, Global Sport*…, s. 158.

[491] D. Reiche, *Investing in Sporting*…, s. 494.

[492] I.P. Henry, M. Amara, M. Al-Tauqi, *Sport, Arab Nationalism and the Pan-Arab Games*, „International Review for the Sociology of Sport" 2003, vol. 38, no. 3, s. 306.

Podejmowane są też próby podwyższenia poziomu lig sportowych w tym państwie. Pomaga w tym zatrudnianie gwiazd światowego sportu – zawodników i trenerów, co widać zwłaszcza na przykładzie piłki nożnej. W katarskiej lidze piłkarskiej Q-League zatrudnienie znaleźli m.in. Jay-Jay Okocha, Gabriel Batistuta, Paulo Wanchope, Marcel Desailly, Tony Popovic, Talal el Karkouri, Frank Leboeuf, Stefan Effenberg, Josep Guardiola, Raúl González czy Frank i Ronald de Boer, będący najczęściej u schyłku kariery, ale posiadający znane nazwiska[493]. Działania te przypominają nieco dyplomację sportową Chin.

Reasumując, należy stwierdzić, że Katar, choć jest państwem małym, realizuje zakrojoną na niespotykaną skalę (biorąc pod uwagę państwa tej wielkości) wizerunkową dyplomację sportową. Pod tym względem bardziej przypomina państwa znacznie od niego większe. Stosuje przy tym niekiedy metody zupełnie nowatorskie, takie jak inwestowanie w zagraniczne kluby piłkarskie uznawane za globalne marki. Podejmowane strategie łączy wielka kosztochłonność, na którą Katar może sobie jednak pozwolić ze względu na swoje wielkie bogactwo, jakie zawdzięcza eksportowi ropy naftowej.

3.7. Wizerunkowa dyplomacja sportowa Norwegii

O Norwegii mówi się, że osiągnęła duży sukces, jeśli chodzi o dyplomację publiczną. Jest to państwo małe, niebędące członkiem Unii Europejskiej, którego język nie ma charakteru międzynarodowego, leżące na peryferiach Europy. Mimo to jego obecność na scenie międzynarodowej jest znaczna – dzięki znalezieniu niszy dyplomacji publicznej[494] i nadaniu priorytetu odbiorcom docelowym[495]. Po upadku ZSRR także Norwegia straciła swoją ważną pozycję międzynarodową, jaką zapewniała jej strategiczna lokalizacja z punktu widzenia USA

---

[493] R. Campbell, *Staging Globalization*…, s. 53; P. M. Brannagan, R. Giulianotti, *Qatar, Global Sport*…, s. 157.

[494] Istnieje pogląd, że małe państwa powinny prowadzić tzw. niszową dyplomację, skupiając się na pojedynczej sferze dyplomacji publicznej, gdyż działanie we wszystkich jej sferach wykracza poza ich możliwości. Dotyczy to także Norwegii, która stara się w związku z tym kształtować obraz siebie jako „międzynarodowej stolicy pokoju" – m. in. przez przyznawanie Pokojowej Nagrody Nobla oraz zaangażowanie rządowe w wiele inicjatyw ukierunkowanych na szerzenie pokoju. Działania takie są nawet określane jako „model norweski". T. Moore, *Norway's Focused Communication Strategy*, 2012, http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2010/0912/comm/moore_norway.html [dostęp: 1.06.2016].

[495] L. Ritto, *Diplomacy and Its Practice, Public Diplomacy and National Branding*, „Diplomat Magazine" 2014, http://www.diplomatmagazine.nl/2014/07/06/diplomacy-practice-public-diplomacy-national-branding/ [dostęp: 2.06.2016].

i NATO. Stanęła wtedy przed koniecznością poszukiwania nowych sposobów odróżnienia się od innych państw[496]. Ponownie zaczęła odgrywać znaczącą rolę w stosunkach międzynarodowych za sprawą priorytetyzacji celów swojego oddziaływania oraz skupieniu na pojedynczym komunikacie – prezentując się jako światowa siła na rzecz pokoju. Uważa się, że takie działanie umożliwia osiągnięcie większej widzialności, niż można by oczekiwać, biorąc pod uwagę wielkość państwa. Norwegia jest ponadto postrzegana przez międzynarodową opinię publiczną jako „uczciwy pośrednik pokojowy", co jest związane z podjęciem się wielu mediacji zagranicznych przez jej przedstawicieli[497].

Analizując międzynarodowy wizerunek Norwegii, podkreśla się jej wkład w promocję pokoju, ale też pomoc udzielaną innym krajom. Pozytywnie ocenia się jej flotę międzynarodową oraz panującą na jej terytorium czystość. Cieszy się powszechną dobrą opinią zorientowanego na Atlantyk państwa skandynawskiego. Dużym cieniem na obrazie Norwegii w oczach globalnej opinii publicznej kładzie się natomiast dalsze zaangażowanie tego państwa w wielorybnictwo i odstrzał fok, co zresztą trudno pogodzić z proekologicznym nastawieniem norweskiego rządu w innych sferach[498]. Jak widać, Norwegia bardzo się różni od wcześniej rozpatrywanych państw małych. Po pierwsze, jest to państwo o bardzo pozytywnym wizerunku międzynarodowym[499], czym nie mogą pochwalić się ani Katar, ani zmagające się z niepełnym uznaniem międzynarodowym Kosowo. Podobnie jak Katar jest to państwo bardzo zamożne, ale swojej dyplomacji publicznej nie opiera bezpośrednio na wydatkowaniu wielkich środków finansowych.

Norwegia posiada długoletnie doświadczenie z zakresu dyplomacji publicznej i brandingu narodowego, sięgające okresu I wojny światowej. Zostało ono zinstytucjonalizowane w latach pięćdziesiątych[500], choć jeszcze na początku XXI wieku niektóre działania wizerunkowe Norwegii pozostawały

---

[496] J. Bátora, *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*, The Hague, Netherlands institute of International Relations 'Clingendael', 2005, s. 16, http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20050300_cli_paper_dip_issue97.pdf [dostęp: 2.06.2016].

[497] M. Leonard, C. Stead, C. Smewing, *Public Diplomacy*, London 2002, s. 9, 53.

[498] A.K. Henrikson, *Niche Diplomacy in the World Public Arena: The Global 'Corners' of Canada and Norway*, [w:] *The New Public Diplomacy…*, s. 68, 79; M. Leonard, A. Small, *Norwegian Public Diplomacy. Executive Summary*, June 2003, s. 8, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/public.pdf [dostęp: 3.06.2016].

[499] Przykładowo według Country Brand Index 2014–2015 Norwegia została sklasyfikowana na szóstym miejscu. FutureBrand, *Country Brand Index 2014–15*, London [b.r.w.], s. 11.

[500] S.I. Angell, *The Office of Cultural Relations: Representing Norway in the Post-War Period*, [w:] *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic Countries*, red. L. Clerc, N. Glover, P. Jordan, Leiden–Boston 2015, s. 81–82, 89, 91.

nieskoordynowane. Zdecydowano wówczas, że powinny one zostać powiązane z następującymi narracjami: Norwegia jako superpotęga humanitarna; jako miejsce, gdzie żyje się w równowadze z naturą; jako miejsce równości oraz jako przestrzeń internacjonalistycznych przygód[501]. Tak więc oprócz zagospodarowania niszy, jaką był przekaz pokojowy, norweskie działania wizerunkowe objęły także inne zagadnienia.

Z czasem norweskie działania wizerunkowe zaczęły ewoluować. Zmieniono kluczowe elementy, jeśli chodzi o międzynarodowe postrzeganie Norwegii. W 2013 roku stały się nimi „natura i wartość kreacji" oraz „społeczeństwo równych szans jako efekt jakości życia, kultury oraz państwa dobrobytu"[502]. W porównaniu do wcześniejszych strategii odtąd mniejszą wagę przykładano do sportu jako nośnika międzynarodowego wizerunku państwa (jako miejsca związanego z wieloma sportami zimowymi oraz wielkimi odkrywcami).

Z powyższego przeglądu strategii wizerunkowych Norwegii wynika, że aspekty sportowe wprawdzie się w nich pojawiają, jednak w bardzo ograniczonej formie. Sport nie należy zatem do kluczowych elementów norweskiej dyplomacji publicznej. Nie oznacza to wszakże całkowitej rezygnacji ze stosowania wizerunkowej dyplomacji sportowej.

3.7.1. Sportowa pomoc rozwojowa

Jednym z kluczowych obszarów aktywności Norwegii w zakresie wizerunkowej dyplomacji sportowej jest sportowa pomoc rozwojowa. Nie powinno to dziwić, biorąc pod uwagę, że państwo to uważane jest za jednego z największych dostarczycieli pomocy międzynarodowej[503] oraz dąży do tego, by kojarzono je z pokojem i równością. Sport uważany jest bowiem za ważne narzędzie osiągania celów rozwojowych. W norweskich strategiach jest on wręcz określany jako „motor napędowy rozwoju", ponieważ może promować integrację społeczną, dialog i tolerancję, bywa nawet nazywany „szkołą demokracji". W norweskich działaniach z zakresu sportowej pomocy rozwojowej kluczowe znaczenie przypisuje

---

[501] M. Leonard, A. Small, *Norwegian Public Diplomacy*…, s. 3–4, 41.

[502] Ministry of Foreign Affairs – Norway, *Norway's Image Abroad – A Shared Responsibility*, 9.01.2013, https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/public-diplomacy-and-international-cultural-cooperatio/norgesprofilering/image_abroad/id708753/ [dostęp: 26.04.2018].

[503] Norwegia została sklasyfikowana na 10. miejscu w rankingu *Good Country*, w tym na siódmym miejscu w kategorii „światowy porządek", w której uwzględniano m.in. pomoc dobroczynną oraz na ósmym miejscu w kategorii „dobrobyt i równość", uwzględniającej m.in. pomoc rozwojową. *The Good Country*, https://goodcountry.org/index/results [dostęp: 22.04.2018].

się sportowi masowemu[504]. W związku z tym rozpoczęto współpracę w dziedzinie sportu z państwami rozwijającymi się, co ma na celu długofalowe budowanie kompetencji w tych państwach[505], a także wzmacnianie wizerunku Norwegii jako „humanitarnej superpotęgi" i promowanie interesów norweskiej polityki zagranicznej[506]. Działania te nawiązują do wspomnianych wcześniej strategicznych założeń wizerunkowych Norwegii.

Należy podkreślić, że Norwegia wspiera rozwój sportowy w biedniejszych państwach już od lat osiemdziesiątych – na długo zanim zaczęto tam tworzyć zwartą strategię dyplomacji publicznej. Przykładowo od 1989 roku udzielano pomocy sportowej w Zambii, od 1992 w Tanzanii, a od 1990 na podstawie umów dwustronnych w Zimbabwe[507]. Należy ona zatem do tradycyjnych technik dyplomacji publicznej Norwegii, mimo że pierwotnie miała charakter mniej zinstytucjonalizowany i niekoniecznie ukierunkowana była na kształtowanie wizerunku, a raczej wynikała ze zwykłej chęci niesienia pomocy.

Norweska sportowa pomoc rozwojowa w znacznej mierze sprowadza się do asygnowania przez rząd środków finansowych w celu wspierania aktywności sportowych w państwach globalnego Południa. Środki te są dystrybuowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Do najważniejszych z nich należą Norweski Komitet Olimpijski i Konfederacja Sportów NIF, Związek Piłkarski Norwegii NFF, organizacje Right to Play[508] oraz Kicking Aids Out[509]. Kooperacja

---

[504] *Strategy for Norway's Culture and Sports Co-Operation with Countries in the South*, red. R. Bendiksen, M. Lendig, Oslo 2005, s. 37, 39, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/rap/2005/0022/ddd/pdfv/265661-culture.pdf [dostęp: 26.04.2018].

[505] H.F. Johnson, *Foreward*, [w:] *Strategy for Norway's Culture…*,

[506] A. Hasselgård, *Norwegian Sports Aid: Exploring the Norwegian 'Sport for Development and Peace' Discourse*, „Forum for Development Studies" 2015, vol. 42, no. 1, s. 19–20.

[507] B. Skirstad, K. Felde, *Sports Policy in Norway*, [w:] *National Sports Policies. An International Handbook*, red. L. Chalip, A. Johnson, L. Stachura, Westport 1996, s. 342.

[508] Right to Play stanowi jedną z najważniejszych organizacji pozarządowych działających w sferze określanej jako *sport for development*. Otrzymuje ona finansowanie ze strony agencji międzyrządowych, korporacji transnarodowych (np. Goldman Sachs) i organizacji sportowych (np. Międzynarodowa Federacja Narciarska czy klub piłkarski Chelsea F.C.). Uważa się, że reprezentuje ona wartości kanadyjskie i norweskie (państw, które ją wspierają), a także interesy Goldman Sachs, UNICEF i Chelsea FC. D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, s. 718.

[509] *Strategy for Norway's Culture…*, s. 41, 43. Celem ostatniej z wymienionych organizacji jest wykorzystywanie piłki nożnej, aby zwiększać świadomość dotyczącą AIDS w Afryce. Jest ona finansowana przez Norweską Agencję Rozwoju. D. Shearer, *To Play Ball, Not Make War*, „Harvard International Review" 2014, vol. 36, no. 1, s. 56.

z organizacjami pozarządowymi jest zresztą typowa dla dyplomacji publicznej Norwegii[510]. Nie ma tutaj jednak jednoznacznego rozgraniczenia na działania inicjowane przez rząd oraz oddolne, prowadzone przez trzeci sektor, gdyż jak wspomniano – w dystrybuowanie pomocy państwowej zaangażowanie są także organizacje pozarządowe.

Norwegia wykorzystuje kilka programów sportowej pomocy rozwojowej. Należą do niej *Sport First* (Najpierw sport), ukierunkowany na sport masowy, *Development through Sport* (Rozwój poprzez sport), obejmujący zapewnianie możliwości uprawiania sportu dla dzieci i młodzieży, a także nieotrzymujące finansowania rządowego programy *Development through Elite Sport* (Rozwój poprzez sport elitarny), polegający na wspieraniu wyczynowej piłki nożnej, *Development First* (Najpierw rozwój), w którego ramach prowadzone są działania wizerunkowe z udziałem gwiazd sportu jako ambasadorów, oraz *Development through Mega Sport Events* (Rozwój przez megawydarzenia sportowe), gdy organizacje pozarządowe naciskają na gospodarzy imprez sportowych w kwestii poprawy stanu respektowania praw człowieka[511].

Powyższym działaniom z całą pewnością można przypisać znaczenie związane z kształtowaniem międzynarodowego wizerunku. Przede wszystkim współgrają one z jednym ze strategicznych celów dyplomacji publicznej Norwegii, jakim jest kształtowanie wizerunku państwa jako udzielającego pomocy i promującego pokój. W tym kontekście sportowa pomoc rozwojowa wspiera inne, bardziej bezpośrednie aktywności ukierunkowane na komunikowanie obrazu Norwegii jako międzynarodowego rozjemcy.

3.7.2. Organizacja imprez sportowych

Organizacja imprez sportowych należy do najważniejszych metod kształtowania międzynarodowego wizerunku państwa przez sport. Norwegia, mimo że w większym stopniu skupia się na pomocy rozwojowej, także ma w tym zakresie pewne osiągnięcia. Państwo to dwukrotnie gościło zimowe igrzyska olimpijskie – w 1952 roku w Oslo oraz w 1994 w Lillehammer. Oslo ubiegało się także o organizację igrzysk olimpijskich w 2022 roku, jednak ostatecznie aplikacja została wycofana ze względu na obawy związane z rosnącymi kosztami[512]. W 2016 roku w Lillehammer odbyły się także Młodzieżowe Igrzyska Olimpijskie[513] oraz rozwa-

---

[510] A.K. Henrikson, *Niche Diplomacy…*, s. 70.

[511] A. Hasselgård, *Norwegian Sports Aid…*, s. 9–10.

[512] L. Abend, *Why Nobody Wants to Host the 2022 Winter Olympics*, „Time", 3.10.2014, http://time.com/3462070/olympics-winter-2022/ [dostęp: 16.05.2015].

[513] *Lillehammer 2016 Youth Olympic Games*, IOC, https://www.olympic.org/lillehammer-2016 [dostęp: 26.05.2017].

żano aplikowanie o zimowe igrzyska olimpijskie w 2026 roku – pomysł ten upadł ze względu na zbyt małą ilość czasu na przygotowania[514]. Ponadto w Norwegii odbywa się szereg cyklicznych imprez sportowych, zwłaszcza w sportach zimowych.

Jeśli chodzi o organizację imprez sportowych przez Norwegię, kluczowe znaczenie pod względem wizerunkowym przypisuje się zimowym igrzyskom olimpijskim z 1994 roku. Uważa się, że gospodarzom udało się połączyć wysoki poziom organizacyjny zawodów z dużym zaangażowaniem ze strony społeczeństwa, a także zakomunikować światu wybrane przez siebie historie narodowe[515]. Co ciekawe jednak, zanim do nich doszło, toczyła się w Norwegii gorąca dyskusja nad zasadnością organizacji igrzysk[516]. Można tu dostrzec podejście do organizacji imprez sportowych coraz bardziej typowe dla zachodnich, demokratycznych społeczeństw. Dostrzega się bowiem możliwe szkody wynikające z ich goszczenia, władzom zaś coraz trudniej jest przekonać społeczeństwa do ich organizacji.

Początkowo ubieganie się o prawo organizacji zimowych igrzysk olimpijskich przez Lillehammer miało służyć przede wszystkim celom lokalnym, w związku z potrzebą poprawy sytuacji gospodarczej w regionie. Już po ich przyznaniu, kiedy rosnące koszty zmusiły rząd do większego zaangażowania w przygotowania, postanowiono położyć silniejszy nacisk na cele ogólnonarodowe związane z „umieszczeniem Norwegii na mapie" oraz „pokazaniem norweskiej kultury i przemysłu". Miało to wykreować specyficzne i korzystne odczucia względem Norwegii, skonsolidować jej wizerunek jako kraju sportów zimowych, zwiększyć rolę, jaką Norwegia odgrywa na arenie międzynarodowej, a także promować biznes i przemysł. Kształtowany w ten sposób wizerunek Norwegii miał odzwierciedlać norweskie cechy i wartości[517]. Wizerunkowe cele igrzysk silnie nawiązywały także do zagadnienia ochrony środowiska – w kontekście zaprezentowania osiągnięć norweskiej polityki w tym zakresie. W tym celu podkreślano „wpasowanie"

---

[514] S. Wade, *Lillehammer Ruling out Bid for 2026 Winter Olympics*, „USA Today", 30.03.2018, https://www.usatoday.com/story/sports/olympics/2018/03/30/no-lillehammer-return-in-2026-bid-seems-more-like-for-2030/33409437/ [dostęp: 3.04.2018].

[515] M. Leonard, A. Small, *Norwegian Public Diplomacy*…, s. 73.

[516] Ich zwolennicy mówili o możliwości zaprezentowania światu nowoczesnej, uprzemysłowionej, ale i zakorzenionej w tradycyjnych wartościach Norwegii. Przeciwnicy zwracali natomiast uwagę na możliwe szkody dla ekosystemu, a także na zmiany, jakie małe i idylliczne Lillehammer przejdzie na skutek organizacji tak wielkiego wydarzenia. A.M. Klausen, *Norwegian Culture and Olympism: Confrontations and Adaptations*, [w:] *Olympic Games as Performance and Public Event. The Case of the XVII Winter Olympic Games in Norway*, red. A.M. Klausen, New York 1999, s. 33–34.

[517] R. Puijk, *From Parish Pump to Global Village. Planning and Receiving the Lillehammer Olympics in Norway*, [w:] *Global Spotlights on Lillehammer. How the World Viewed Norway during the 1994 Winter Olympics*, red. R. Puijk, Luton 1997, s. 28–30.

igrzysk w naturalne środowisko, dziedzictwo kulturowe oraz regionalny charakter[518]. Cele wizerunkowe stanowiły więc ważną motywację organizacji tych zawodów sportowych, aczkolwiek nie było tak od samego początku – podobnie jak w wypadku igrzysk olimpijskich w Londynie w 2012 roku.

Kluczową rolę w kontekście wizerunkowego celu organizacji igrzysk miała odegrać innowacyjna ceremonia otwarcia. Silnie zaznaczyły się w niej tradycyjne elementy kulturowe. Spośród kilku propozycji organizatorzy zdecydowali się wybrać tę, która pokazywała Norwegię jako „cudowny, baśniowy kraj", nawiązując do norweskiego folkloru. Odwoływano się zarazem do takich wartości, jak bliskość z naturą oraz dbanie o siebie nawzajem[519]. Warto dodać, że pojawiały się one również w późniejszych strategiach wizerunkowych Norwegii. Potwierdza to powtarzaną często opinię, że megawydarzenia sportowe stanowią oś, wokół której buduje się strategie wizerunkowe.

Światowe media opisywały igrzyska w Lillehammer jako jedne z najbardziej klimatycznych i sprawnie zorganizowanych w historii oraz jako „baśniowe igrzyska"[520]. Na podstawie badań dotyczących odbioru igrzysk w różnych państwach można wskazać, że organizatorom udało się osiągnąć część ze swoich celów wizerunkowych, aczkolwiek w różnych państwach dominowały różne kluczowe komunikaty[521]. Zatem igrzyska nie tylko zapewniły Norwegii stosowną widoczność międzynarodową, ale także pokazały to państwo z jak najlepszej strony.

Badania dotyczące kształtowania wizerunku państw przez sport najczęściej odnoszą się do tzw. megawydarzeń sportowych. Jest to naturalne, gdyż ze względu na ich wielką medialność cieszą się one największym zainteresowaniem globalnej publiczności. Analizując przypadek Norwegii, na uwagę zasługuje jednak także przykład wydarzenia sportowego o znacznie niższej randze – odbywającego się corocznie *Norway Cup*, młodzieżowego turnieju piłkarskiego, w którym uczestniczą drużyny z całego świata[522]. Organizacja tego wydarzenia obejmuje także sponsorowanie przyjazdu zespołów z biedniejszych państw[523]. W 2012 roku

---

[518] *Olympics '94. A Showcase for Environmental Policy in Norway 1988–1994. Planning, Results and Follow-up*, Oslo 1995, s. 24–25, 54.

[519] R. Puijk, *Producing Norwegian Culture for Domestic and Foreign Gazes: The Lillehammer Olympic Opening Ceremony*, [w:] *Olympic Games as Performance*…, s. 99, 107.

[520] D. Owen, *Lillehammer 1994 Showed that Size Isn't Everything in the Olympic World*, 16.02.2014, http://www.insidethegames.biz/articles/1018424/lillehammer-1994-showed-that-size-isn-t-everything-in-the-olympic-world [dostęp: 15.06.2015].

[521] R. Puijk, *Closing*, [w:] *Global Spotlights on Lillehammer*…, s. 264–269.

[522] D. Shearer, *To Play Ball*…, s. 56; Embassy of the United States in Oslo, *U.S. Embassy Gets a Kick Out of Sports Diplomacy*, 8.2011, http://norway.usembassy.gov/norwaycup2011.html [dostęp: 1.06.2015].

[523] H.M. Nygård, *Soft Power at Home and Abroad: Sport Diplomacy, Politics and Peace Building*, „International Area Studies Review" 2013, vol. 16, no. 3, s. 239.

w turnieju wzięło udział około 30 tysięcy osób z 52 państw. Deklarowanym celem jego organizacji jest „zdobywanie przyjaciół dla Norwegii przez sport". Jak stwierdził minister spraw zagranicznych Norwegii, „projekt ma za zadanie tworzyć internacjonalizm i współpracę pomiędzy Norwegią a np. Brazylią, Kenią czy Palestyną". Ten sam cel jest zresztą realizowany przez inny aspekt norweskiej dyplomacji sportowej, czyli finansowanie stypendiów sportowych dla zagranicznych studentów studiujących na norweskich uczelniach[524]. Przyciąga to ludzi z całego świata do Norwegii, umożliwia im poznanie tego państwa i jego wartości. A przy okazji stanowi jedną z podstawowych metod dyplomacji publicznej.

3.7.3. Wysoki poziom sportowy

Norweską wizerunkową dyplomację sportową można także rozpatrywać w kontekście osiągania sukcesów sportowych. Jak wiadomo, zdobywanie medali na międzynarodowych zawodach sportowych zwiększa *publicity* państwa, może być wykorzystywane do wzmacniania prestiżu międzynarodowego, nawet jeśli nie taka jest bezpośrednia motywacja państwowego wspierania sportu elitarnego.

Norwegia należy do państw o wysokim poziomie sportowym, zwłaszcza biorąc pod uwagę jej niewielką populację. Nie jest to szczególnie widoczne w wypadku wyników uzyskiwanych przez jej sportowców podczas „letnich" igrzysk olimpijskich, ale podczas igrzysk zimowych już tak[525]. Jak stwierdził Danyel Reiche, zliczając dorobek medalowy Norwegów na „letnich" i zimowych igrzyskach olimpijskich łącznie (stan na rok 2016), Norwegia jest 11. państwem świata, co stanowi wielkie osiągnięcie dla pięciomilionowego kraju. Według tego badacza sukcesy sportowe pomogły Norwegii w kształtowaniu pozytywnego wizerunku za granicą, a samo państwo jest świetnym przykładem wykorzystywania sportu w przyjmowaniu w globalnym środowisku bardziej znaczącej roli[526].

Dobre wyniki norweskich sportowców są efektem stosownej polityki prowadzonej w tym państwie, mimo że zaangażowanie rządowe ukierunkowane jest

---

[524] G. Jarvie, *The Soft Power of Sport Can Win Friends*, 2014, http://www.ed.ac.uk/polopoly_fs/1.154042!/fileManager/GrantJarvies-InauguralLecture-text-2014.pdf [dostęp: 1.06.2015].

[525] Norwegia zajęła 2. miejsce w klasyfikacji medalowej igrzysk w Soczi w 2014 r. oraz 1. miejsce podczas igrzysk w Pjongczangu w 2018 r. *Sochi 2014 Medal Table*, 23.02.2014, http://www.bbc.com/sport/winter-olympics/2014/medals/countries [dostęp: 3.06.2015]; *Medal Standings*, PyeongChang 2018, https://www.pyeongchang2018.com/en/game-time/results/OWG2018/en/general/medal-standings.htm [dostęp: 5.03.2018].

[526] D. Reiche, *Success and Failure*…, s. 56.

przede wszystkim na sport masowy[527]. Norweski sport zorganizowany jest w taki sposób, że tworzą go lokalne kluby sportowe mające charakter organizacji wolontarystycznych. Należą one do dwóch linii organizacyjnych (lokalnej i dotyczącej konkretnego sportu) oraz wchodzą w skład Norweskiego Komitetu Olimpijskiego i Paraolimpijskiego i Konfederacji Sportów NIF, który zajmuje się także sportem elitarnym[528]. Cały system sportowy, podobnie jak w innych państwach Skandynawii, opiera się na finansowaniu głównie ze strony państwa[529], aczkolwiek rząd nie rości sobie prawa do szerszej kontroli nad nim[530].

W norweskim sporcie elitarnym w latach osiemdziesiątych wprowadzono program Projekt 88, który był odpowiedzią na okres gorszych wyników uzyskiwanych przez reprezentantów tego państwa. Jest to specyficzny system sportu elitarnego, który zyskał nawet miano „modelu norweskiego". Zgodnie z jego założeniami federacje sportowe miały się wzajemnie od siebie uczyć. Rozwiązanie to nie przyniosło natychmiastowego efektu, program został więc rozszerzony. W efekcie utworzono elitarną organizację sportową Olympiatoppen, która uzyskała dostęp do znacznych zasobów[531]. Obecnie jest to departament do spraw sportu elitarnego w ramach centralnej administracji Narodowego Komitetu Olimpijskiego. Stanowi on kluczowy element organizacyjny sportu elitarnego w Norwegii, choć federacje sportowe także posiadają sporą suwerenność[532].

Norweskie działania ukierunkowane na wspieranie sportu elitarnego zgodnie z oficjalnymi deklaracjami mają przede wszystkim cele wewnętrzne. Ma to być bowiem narzędzie „identyfikacji kulturalnej społeczeństwa norweskiego"[533].

---

[527] M.P. Sam, L.T. Ronglan, *Building Sport Policy's Legitimacy in Norway and New Zealand*, „International Review for the Sociology of Sport" 2016, s. 8; N.A. Bergsgard, B. Houlihan, P. Mangset, S.I. Nødland, H. Rommetvedt, *Sport Policy*…, s. 173.

[528] Ø. Seippel, *Governance and Social Capital. Democratic Effects and Policy Outcomes in a Nordic Sport Model*, [w:] *Social Capital and Sport Governance in Europe*, red. M. Groeneveld, B. Houlihan, F. Ohl, New York 2011, s. 168–169.

[529] H.T.R. Persson, *Scandinavia*, [w:] *Sport Governance. International Case Studies*, red. I. O'Boyle, T. Bradbury, London 2013, s. 169.

[530] E.Å. Skille, *Democracy and Complexity – The Organization and Governance of Sport in Norway*, [w:] *Sport Governance in the World. A Socio-Historic Approach. The Organization of Sport in Europe: A Patch-work of Institutions, with Few Shared Points*, red. C. Sobry, Paris 2011, s. 378.

[531] M. Goksøyr, D.V. Hanstad, *Elite Sport Development in Norway – A Radical Transformation*, [w:] *Nordic Elite Sport*, red. S.S. Andersen, L. Ronglan, Oslo 2012, s. 35–37.

[532] E.Å. Skille, *Democracy and Complexity*…, s. 394.

[533] P. Augestad, N.A. Bergsgard, A.Ø. Hansen, *The Institutionalization of an Elite Sport Organization in Norway: The Case of "Olympiatoppen"*, „Sociology of Sport Journal" 2006, vol. 23, s. 304.

Bez wątpienia sukcesy sportowców norweskich także wpływają korzystnie na wizerunek państwa, choć ich rola w jego kształtowaniu wydaje się jedynie uzupełniająca, jeśli nie niezamierzona.

3.8. Konkluzje

W niniejszym rozdziale przedstawiono sposoby, w jakie wybrane państwa realizowały dyplomację sportową związaną z kształtowaniem wizerunku narodowego. Na podstawie przeprowadzonych studiów przypadku udało się wyróżnić szereg metod, przez które sport może być wykorzystywany w celu kształtowania wizerunku państwa. Należą do nich wymiany sportowe, organizacja imprez sportowych, osiąganie sukcesów sportowych, sportowa pomoc rozwojowa, posiadanie sportowców o globalnej rozpoznawalności, inwestowanie w sport oraz udział w sporcie. Wymiany sportowe były rozpatrywane już wcześniej w kontekście kształtowania relacji dwustronnych. Ogólnie zagadnienie to jest dość szerokie, gdyż można przyjąć, że wymiany sportowe, nawet jeśli nie są bezpośrednio ukierunkowane na kształtowanie stosunków międzynarodowych, powinny wpływać na stosunki z innymi państwami. Kwestia ta z pewnością zasługuje na dalsze rozważania naukowe, w niniejszej książce zaś zdecydowano się na zastosowanie rozróżnienia na wymiany sportowe związane z wpływaniem na kształt stosunków międzynarodowych i wymiany ukierunkowane na poprawę wizerunku zewnętrznego państwa, aczkolwiek autor zdaje sobie sprawę z pewnej niedoskonałości tego podejścia.

Wizerunkowe wymiany sportowe obejmują w szczególności nawiązywanie kontaktów pomiędzy sportowcami na różnym poziomie, organizowanie wspólnych treningów, meczów pokazowych itp. Mogą one mieć charakter odgórny, gdy są inicjowane przez rządy państw, ale także oddolny za sprawą inicjatyw prywatnych o charakterze biznesowym czy związanym z działaniem organizacji pozarządowych. W bardzo podobny sposób funkcjonuje sportowa pomoc rozwojowa – inna metoda wizerunkowej dyplomacji sportowej, związana przede wszystkim z udzielaniem wszechstronnej pomocy w dziedzinie sportu przez państwa bogatsze państwom biedniejszym. Ze względu na podobieństwo tych metod w poszczególnych studiach przypadku były one niekiedy uwzględniane łącznie, z wyjątkiem Kataru i Norwegii.

Z całą pewnością do najlepiej zbadanych metod wizerunkowej dyplomacji sportowej należą organizacja imprez sportowych oraz osiąganie sukcesów sportowych. Zwłaszcza tej pierwszej poświęcono w ostatnich latach bardzo wiele wysokiej klasy (głównie zagranicznych) badań naukowych. Uważa się, że dzięki mechanizmowi wydarzenia medialnego imprezy sportowe, szczególnie te największe, przyciągają uwagę światowej opinii publicznej i stanowią dogodne narzędzie wysyłania w świat stosownych komunikatów dotyczących państwa

goszczącego taką czy inną imprezę sportową. Z kolei osiąganie sukcesów sportowych stanowiło jedno z najważniejszych narzędzi rywalizacji o prestiż międzynarodowy w okresie zimnej wojny. Współczesny świat znacząco odbiega od bipolarnego ładu zimnowojennego, jednakże w dalszym ciągu szereg państw podejmuje intensywne działania ukierunkowane na osiąganie jak najlepszych wyników chociażby na igrzyskach olimpijskich, co ma za zadanie wspierać realizację ich interesów zarówno w kontekście wewnętrznym, jak i zewnętrznym.

Poziom sportowy takiego czy innego państwa uważany jest za jego zasób *soft power*, stąd może być wykorzystywany w ramach dyplomacji publicznej czy w ramach brandingu narodowego. Wspomniano wcześniej o wizerunkowym dyskontowaniu sukcesów sportowych, jednak wysoki poziom sportu może także przyczyniać się do kształtowania wizerunku państwa w inny sposób. Mowa tutaj o globalnych gwiazdach sportu, klubach i ligach sportowych, które stanowią globalne marki. Aktorzy tacy przyczyniają się do poprawy postrzegania ich ojczyzny w sposób niejako automatyczny – za sprawą swojej narodowości. Przy czym niektóre państwa wykorzystują ów zasób w sposób świadomy i intencjonalny, zapraszając rozpoznawalnych sportowców do udziału w wymianach czy kampaniach promocyjnych bądź też wspierając transfery utalentowanych sportowców do zagranicznych klubów. Mimo że działania te wiążą się z wysokim poziomem sportowym, w rzeczywistości sytuują się one na pograniczu takich metod jak osiąganie sukcesów sportowych oraz stosowanie wymian sportowych.

Od niedawna natomiast stosowana jest metoda wizerunkowej dyplomacji sportowej, którą określono jako inwestowanie w sport. Nie chodzi tu jednak o rozwój sportu elitarnego, który związany jest z chęcią osiągania sukcesów w sporcie, ani o zwykłą rozbudowę infrastruktury sportowej, tego rodzaju działania podejmują bowiem niemal wszystkie państwa. Niektóre z nich wykorzystują jednak swoje zasoby finansowe – bywa, że są one ograniczone lub skumulowane w rękach najbogatszych mieszkańców – do zakupu udziałów np. w klubach sportowych za granicą. Chodzi tu także o kosztowny sponsoring, a w wypadku Kataru niezwykle intensywne inwestowanie w krajową infrastrukturę sportową, aczkolwiek przede wszystkim w związku z chęcią przyciągania sportowców i entuzjastów sportu z innych państw.

Ostatnia z wyróżnionych metod obejmuje udział w międzynarodowym sporcie. Jest to czymś oczywistym dla większości państw, jednak przykład Kosowa, którego podmiotowość międzynarodowa jest kwestionowana przez część społeczności międzynarodowej, pokazuje, że zwykły udział w sporcie także może stanowić element działalności wizerunkowej. Warto tutaj przypomnieć, że podejście to nie jest niczym nowym i było realizowane już wcześniej chociażby przez Niemiecką Republikę Demokratyczną.

W kontekście stosowanych przez różne państwa metod wizerunkowej dyplomacji sportowej można zwrócić uwagę na ich uniwersalny lub kierunkowy charakter oddziaływania. Niektóre z nich mają bowiem możliwość wpływania

na sposób postrzegania danego państwa jedynie w społeczeństwie, do którego dane działanie jest skierowane, podczas gdy inne posiadają bardziej uniwersalny charakter i wpływają na całą społeczność globalną. I tak za uniwersalne w tym sensie uznaje się takie metody, jak organizacja wydarzeń sportowych, osiąganie sukcesów sportowych, udział w sporcie, inwestowanie w sport oraz posiadanie sportowców o globalnej rozpoznawalności. Z kolei charakter kierunkowy można przypisać sportowej pomocy rozwojowej (choć ona także pozwala niekiedy wpływać na zewnętrzną opinię publiczną) oraz wymianom sportowym. Niektóre rozróżnienia dotyczące dyplomacji publicznej i brandingu narodowego odnoszą się właśnie do zasięgu ich oddziaływania – czy jest bardziej kierunkowe (dyplomacja publiczna), czy też ma bardziej uniwersalny charakter[534]. Można więc stwierdzić, że większość wspomnianych metod bardziej niż dyplomację publiczną przypomina branding narodowy. Oczywiście istnieje szereg elementów wskazujących na różnice pomiędzy tymi kategoriami, o ile w ogóle można je uwzględniać osobno, a najważniejsze z nich to polityczna bądź marketingowa motywacja. Niemniej jeśli traktować je z osobna, nie ulega wątpliwości, że rozważana w niniejszym rozdziale wizerunkowa dyplomacja sportowa bardziej sytuuje się na pograniczu tych dwóch dziedzin niż dyplomacja sportowa omawiana w rozdziale drugim, która stanowi „czystszą" formę dyplomacji publicznej.

Wykres 1. Kierunek oddziaływania metod wizerunkowej dyplomacji sportowej

Źródło: opracowanie własne.

[534] Zob. G. Szondi, *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences, Discussion Papers in Diplomacy*, [b.m.w.] 2008, s. 17.

Uzyskane w ramach studiów przypadku dane zostały wykorzystane w analizie porównawczej. Jej celem była identyfikacja cech charakterystycznych dla poszczególnych grup państw, a w konsekwencji sformułowanie stosownych uogólnień oraz weryfikacja postawionych na początku hipotez. W pierwszej kolejności analizowane państwa zostały więc uszeregowane, biorąc pod uwagę kolejne zmienne niezależne: ich wielkość (duże i małe), reżim polityczny (demokratyczne i niedemokratyczne), zamożność (bogate i biedne). Następnie stosowanym przez analizowane państwa metodom wizerunkowej dyplomacji sportowej przypisana została (w sposób nieco subiektywny) kosztochłonność (duża, średnia, mała). W łączonym, zagregowanym zestawieniu uwzględniono też to, jaki priorytet przypisywany był przez poszczególne państwa sportowi w ramach ogólnych działań na rzecz kształtowania wizerunku, a także czy w ich trakcie doszło do strat wizerunkowych (nawiązując do koncepcji „miękkiego rozbrojenia"). Na koniec zaś – jakie metody wizerunkowej dyplomacji sportowej były w konkretnych państwach dominujące oraz czy były one wykorzystywane przez państwa na podstawie odgórnych, czy oddolnych inicjatyw.

W pierwszej kolejności dokonano podziału państw, biorąc pod uwagę ich populację – na małe (z populacją do 10 milionów mieszkańców) i duże. Zdecydowano się nie wyróżniać państw średnich, gdyż w dyskursie naukowym nie ma zgodności co do kryteriów tego typu podziałów. Populacja analizowanych państw została ukazana w tabeli 5.

Tabela 5. Populacja państw

Państwo	Populacja (stan na 2015 r., w mln)	Klasyfikacja w badaniu
USA	321 418	duże
Chiny	1 371 220	duże
Wielka Brytania	65 128	duże
Rosja	144 096	duże
Kosowo	1801	małe
Katar	2235	małe
Norwegia	5190	małe

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Population, total*, The World Bank, http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL [dostęp: 7.06.2017].

Drugą zmienną niezależną wyznaczoną na potrzeby niniejszej analizy porównawczej jest reżim polityczny. Także w tym wypadku w celu uniknięcia nadmiernego komplikowania projektowanego modelu zdecydowano się na podział na dwa typy: państwa demokratyczne i niedemokratyczne, pomijając zarazem

ewentualne stadia pośrednie. Wykorzystano do tego *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index* z 2016 roku, według którego analizowane państwa zaklasyfikowano następująco: USA – wadliwa demokracja (7,98/10), Chiny – reżim autorytarny (3,14/10), Wielka Brytania – pełna demokracja (8,36/10), Rosja – reżim autorytarny (3,24/10), Kosowo – nie uwzględniono, Katar – reżim autorytarny (3,18/10), Norwegia – pełna demokracja (9,93/10)[535]. Pełne i wadliwe demokracje zostały w niniejszym badaniu zaliczone do wspólnej kategorii – państwo demokratyczne, pozostałe natomiast określono jako państwa niedemokratyczne. Status Kosowa był trudniejszy do jednoznacznej oceny ze względu na krótki okres istnienia tego państwa. Freedom House ocenił go jako semiskonsolidowany reżim autorytarny z *Democracy Score* 5,07 (stan na rok 2016). W raporcie stwierdzono także, że Kosowo z roku na rok kontynuuje konsolidację demokracji[536]. Z tego względu państwo to zostało sklasyfikowane jako niedemokratyczne, aczkolwiek jest ono w okresie tranzycji.

Trzecia zmienna niezależna dotyczyła zamożności analizowanych państw, co jest wskaźnikiem odnoszącym się do możliwości bądź jej braku przeznaczania znacznych środków na sport. Jako wskaźnik zamożności wybrano PKB *per capita*, a jako wyznacznik tego, czy dane państwo można uznać za bogate lub biedne, przyjęto wartość powyżej lub poniżej średniej (w 2015 r. wynosiła ona 10 112 dolarów).

Tabela 6. Zamożność państw

Państwo	**PKB per capita (w dolarach amerykańskich, dane za rok 2015)**	**Klasyfikacja w badaniu**
USA	56 115	bogate
Chiny	8069	biedne
Wielka Brytania	43 929	bogate
Rosja	9329	biedne
Kosowo	3552	biedne
Katar	73 653	bogate
Norwegia	74 481	bogate

Źródło: opracowanie własne na podstawie *GDP per capita (current US$)*, The World Bank, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD.

[535] *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index*, https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/ [dostęp: 7.06.2017].

[536] K. Gashi, *Kosovo*, Freedom House, https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/kosovo [dostęp: 7.06.2017].

Wskazana powyżej zamożność analizowanych państw nie stanowi idealnego wskaźnika dotyczącego możliwości stosowania kosztownych rozwiązań wizerunkowej dyplomacji sportowej. PKB *per capita* pozwala na wyłonienie państw zamożnych, jednak w wypadku państw małych wysokie PKB nie musi oznaczać możliwości przeznaczenia znacznych środków na sport i *vice versa*. Przykładowo – mimo że Chiny zostały zaklasyfikowane jako państwo biedne, ich rząd był w stanie przeznaczyć ogromne sumy na inwestowanie w sport. Wskaźnik ten można wszakże uznać za najbardziej adekwatny, patrząc pod kątem specyfiki analizowanego zagadnienia. Pewną jego wadą jest natomiast to, że dotyczy on czasów współczesnych, a niektóre analizowane przejawy wizerunkowej dyplomacji sportowej pochodziły z czasów dawniejszych. Ogólnie jednak analiza była ukierunkowana na czasy współczesne, a wszelkie odwołania retrospektywne miały pozwolić na lepsze zrozumienie specyfiki badanego państwa.

W badaniu uwzględniono też wysoką bądź małą kosztochłonność omawianych metod. Wykorzystanie niektórych z nich wiąże się bowiem z koniecznością poniesienia wielkich nakładów finansowych, inne natomiast są dostępne także i dla państw o skromniejszych możliwościach. Małym i biednym państwom z oczywistych względów trudniej jest organizować megawydarzenia sportowe czy rozwijać systemy sportu elitarnego. W tabeli 7 dokonano stosownego wyróżnienia. W porównaniu z wcześniejszymi wskaźnikami w tym wypadku przypisana kosztochłonność ma nieco bardziej subiektywny charakter i opiera się na przeprowadzonych w ramach poszczególnych studiów przypadku badaniach jakościowych. I tak można przyjąć, że organizacja wymian sportowych jest dostępna dla niemal każdego. Często zaangażowany jest w nią kapitał prywatny lub jest ona efektem oddolnej aktywności organizacji pozarządowych. Oczywiście rozwinięcie programu wymian na dużą skalę wymaga znacznych środków, ale dotyczy to w zasadzie każdej sfery życia. Duża kosztochłonność organizacji wielkich imprez sportowych, rozwijania wysokiego poziomu sportowego oraz inwestowania w sport jest czymś oczywistym, podobnie jak małe koszty związane z udziałem w rywalizacji sportowej czy globalną rozpoznawalnością sportowców. W wypadku tej ostatniej trzeba wszakże dodać, że musi ją poprzedzać wysoki poziom sportowców w danym kraju (nawet pojedynczych), uprawiających popularne w skali globalnej dyscypliny, a na to potrzebne są znaczne nakłady.

Pojawiła się pewna trudność w ocenie kosztochłonności sportowej pomocy rozwojowej. Z jednej strony bowiem np. przekazywanie sprzętu czy budowa obiektów sportowych to działania dość kosztowne. Z drugiej jednak wysłanie trenerów czy przyjęcie zawodników z innych państw w swoich obiektach treningowych nie wiąże się już ze znacznymi wydatkami. Poza tym niekiedy taka pomoc może się odbywać w sposób niezależny od rządu – za sprawą lig sportowych (jak w wypadku lig amerykańskich). W związku z tym sportowa pomoc rozwojowa została zaklasyfikowana jako metoda o średniej kosztochłonności.

Tabela 7. Kosztochłonność metod wizerunkowej dyplomacji sportowej

Metoda	Wymiany sportowe	Organizacja dużych imprez sportowych	Osiąganie sukcesów sportowych	Sportowa pomoc rozwojowa	Rozpoznawalność sportu	Inwestowanie w sport	Udział w sporcie
Koszt-towność	mała	duża	duża	średnia	mała (ale konieczne zasoby)	duża	mała

Źródło: opracowanie własne.

W niniejszym badaniu poszczególne państwa były też rozpatrywane, biorąc pod uwagę istotność sportu w ich ogólnych działaniach na rzecz kształtowania wizerunku. Była ona określana jako duża, średnia lub mała, w zależności od tego, czy sport zajmował centralne, czy też bardziej peryferyjne miejsce w tego typu działaniach. Jeśli państwa opierały swoją strategię kształtowania wizerunku międzynarodowego właśnie na sporcie, były one klasyfikowane jako przywiązujące dużą wagę do sportu w tym zakresie. Gdy jego rola została określona jako mała, oznaczało to, że państwa nie przywiązywały do wizerunkowej funkcji sportu większej wagi i była ona realizowana spontanicznie, przez niezwiązane z rządem organizacje i instytucje czy jako efekt wysokiego poziomu sportowego. Dotyczy to również państw, które prowadziły wizerunkową dyplomację sportową w bardzo krótkim okresie (jak np. Norwegia w związku z igrzyskami w Lillehammer). Z kolei jeśli państwa w aktywny sposób wykorzystywały wizerunkową dyplomację sportową, ale stanowiła ona tylko jedno z wielu stosowanych narzędzi wizerunkowych, określano je jako nadające średnią rangę kategorii sportu w kształtowaniu ich wizerunku.

Jeśli chodzi o zagadnienie strat wizerunkowych będących efektem wizerunkowej dyplomacji sportowej, przyjęto założenie, że jeśli za sprawą jej prowadzenia doszło do niekorzystnych dla państwa kontrowersji o szerokim zasięgu, oznacza to, że doznało ono strat wizerunkowych. Mogą one dotyczyć niedociągnięć organizacyjnych podczas imprez sportowych, ale też wzmożonych protestów przeciwko reżimowi danego państwa przy ich okazji czy w związku z aferami dopingowymi. Ze względu na bardziej współczesny charakter analizy nie uwzględniono sytuacji związanych chociażby z prestiżowymi porażkami, jakich w okresie zimnej wojny doznawały niekiedy Stany Zjednoczone.

Tabela 8. Znaczenie nadawane sportowi w ramach działań na rzecz kształtowania wizerunku państwa

Państwo	Znaczenie sportu
USA	średnie
Chiny	duże
Wielka Brytania	średnie
Rosja	duże
Kosowo	duże
Katar	duże
Norwegia	małe

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 9. Straty wizerunkowe związane ze sportem

Państwo	Straty wizerunkowe związane ze sportem
USA	nie
Chiny	tak
Wielka Brytania	nie
Rosja	tak
Kosowo	nie
Katar	tak
Norwegia	nie

Źródło: opracowanie własne.

W celu pełnego zobrazowania wszystkich uwzględnionych zmiennych zostały one zagregowane w tabeli 10.

W tabeli 10 zwraca uwagę trudność w opisie przypadków amerykańskiego i rosyjskiego/radzieckiego ze względu na pewne rozbieżności w działaniach tych państw w okresie zimnej wojny oraz współcześnie. Można je tłumaczyć zmianą podejścia do dyplomacji publicznej po zakończeniu zimnej wojny. Jest to wyraźnie dostrzegalne na przykładzie USA i ZSRR, gdyż w wypadku tych kazusów analiza obejmowała oba okresy. Dotyczy to częściowo także Chińskiej Republiki Ludowej, przy czym tutaj uwzględniono przede wszystkim okres bardziej współczesny w związku z intensyfikacją chińskiej wizerunkowej dyplomacji sportowej dopiero w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych.

Tabela 10. Wizerunkowa dyplomacja sportowa na podstawie zmiennych

	Znaczenie sportu w ramach działań wizerunkowych	**METODY**							**Straty wizerunkowe związane ze sportem**
		Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**	
USA – demokratyczne – duże – bogate	ŚREDNIE	TAK – w okresie zimnej wojny: oddolne wspierane przez rząd, – współcześnie rządowe i oddolne	TAK, ale niepełne wsparcie finansowe rządu	TAK, ale brak bezpośredniego finansowania rządowego	TAK – w okresie zimnej wojny w ramach wymian, – współcześnie prywatny, oddolny charakter	TAK	NIE	NIE	NIE
Chiny – niedemokratyczne – duże – biedne	DUŻE	TAK – wymiar rządowy	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK – ligi sportowe – inwestycje firm	NIE	TAK

Tabela 10. cd.

	Znaczenie sportu w ramach działań wizerunkowych	**METODY**							**Straty wizerunkowe związane ze sportem**
		Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**	
Wielka Brytania – demokratyczne – duże – bogate	ŚREDNIE	NIE	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE	NIE
Rosja (wcześniej ZSRR) – duże – niedemokratyczne – biedne	DUŻE	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK (w okresie ZSRR – NIE) – ligi sportowe – inwestycje oligarchów	NIE	TAK

Kosowo – małe – niedemokratyczne (w okresie tranzycji) – biedne	DUŻE	NIE	NIE	TAK/NIE (w bardzo ograniczonym stopniu)	NIE	NIE (ew. w bardzo ograniczonym stopniu)	NIE	TAK	NIE
Katar – małe – niedemokratyczne – bogate	DUŻE	NIE	TAK	TAK	TAK	NIE	TAK	NIE	TAK
Norwegia – małe – demokratyczne – bogate	MAŁE	TAK	TAK/NIE (w bardzo ograniczonym stopniu)	TAK	TAK	NIE	NIE	NIE	NIE

Źródło: opracowanie własne.

W ramach poszukiwania uogólnień na temat wizerunkowej dyplomacji sportowej stosowanej przez różne państwa w pierwszej kolejności podjęte zostały rozważania w kontekście możliwości zaistnienia strat wizerunkowych wynikających z działania w sferze sportu. Zostało to zestawione z reżimami politycznymi poszczególnych państw. Spośród trzech państw demokratycznych w żadnym wypadku nie doszło do strat wizerunkowych, natomiast wśród czterech państw niedemokratycznych odnotowano je aż w trzech przypadkach. Co prawda w Norwegii doszło do pewnych kontrowersji związanych z dopingiem, jednak w aferę nie był zamieszany rząd i nieuprawnione byłoby stwierdzenie, że państwo to doznało wskutek tego uszczerbku. Z kolei jedynym państwem zaklasyfikowanym jako niedemokratyczne, które nie doznało w tym zakresie szkód, było Kosowo, które – jak zauważono – jest państwem w okresie tranzycji i nie stanowi czystego przykładu państwa niedemokratycznego.

Jak widać, państwa niedemokratyczne znacznie częściej ryzykują stratami wizerunkowymi, gdy starają się wykorzystać sport do kształtowania swego wizerunku. Można to tłumaczyć za pomocą koncepcji miękkiego rozbrojenia. Odnosi się ona do ryzyka wizerunkowego, jakie grozi gospodarzom wielkich imprez sportowych, którzy nie są do tego przygotowani. Wiąże się to z dużą uwagą, jaką światowa opinia publiczna zwraca na takie państwo[537]. Koncepcję tę można poszerzyć o kwestię systemu politycznego panującego w poszczególnych państwach. Państwa niedemokratyczne ze swoimi opresyjnymi systemami politycznymi potencjalnie generują większą ilość krytyki niż państwa demokratyczne. Kiedy podejmują się one wizerunkowej dyplomacji sportowej, za sprawą większego zainteresowania międzynarodowego zagadnienia te w większym stopniu wychodzą na światło dzienne i trafiają do codziennego obiegu informacyjnego.

Kolejnym bardzo istotnym zagadnieniem jest związek pomiędzy wielkością państwa oraz jego zamożnością a metodami wizerunkowej dyplomacji sportowej, które były przez nie wykorzystywane, z uwzględnieniem ich kosztowności. Stosowne zestawienie zostało przedstawione w poniższych tabelach (tab. 11–13).

---

[537] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and…*, s. 706.

Tabela 11. Wielkość państwa a stosowane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej

Wielkość państwa		**METODY**						
		Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
Koszty metody		Mała	Duża	Duża	Średnia	Mała (ale konieczne zasoby)	Duża	Mała
Duże	USA	tak	tak	tak	tak	tak	nie	nie
	ChRL	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
	WB	nie	tak	tak	tak	tak	nie	nie
	Rosja	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
Małe	Kosowo	nie	nie	tak/nie	nie	nie	nie	tak
	Katar	nie	tak	tak	tak	nie	tak	nie
	Norwegia	tak	tak/nie	tak	tak	nie	nie	nie

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 12. Zamożność państwa a stosowane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej

Zamożność państwa		**METODY**						
		Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
Koszty metody		Mała	Duża	Duża	Średnia	Mała (ale konieczne zasoby)	Duża	Mała
Bogate	USA	tak	tak	tak	tak	tak	nie	nie
	WB	nie	tak	tak	tak	tak	nie	nie
	Katar	nie	tak	tak	tak	nie	tak	nie
	Norwegia	tak	tak/nie	tak	tak	nie	nie	nie
Biedne	ChRL	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
	Rosja	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
	Kosowo	nie	nie	tak/nie	nie	nie	nie	tak

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13. Wielkość i zamożność państwa a wykorzystywane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej

Wielkość i zamożność państwa		**METODY**						
		Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
Koszty metody		Mała	Duża	Duża	Średnia	Mała (ale konieczne zasoby)	Duża	Mała
Duże zamożne	USA	tak	tak	tak	tak	tak	nie	nie
	WB	nie	tak	tak	tak	tak	nie	nie
Duże biedne	ChRL	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
	Rosja	tak	tak	tak	tak	tak	tak	nie
Małe zamożne	Katar	nie	tak	tak	tak	nie	tak	nie
	Norwegia	tak	tak/nie	tak	tak	nie	nie	nie
Małe biedne	Kosowo	nie	nie	tak/nie	nie	nie	nie	tak

Źródło: opracowanie własne.

Z zestawień zamieszczonych w tabelach 11–13 wynika, że państwa duże niezależnie od swojej zamożności wykorzystują większy wachlarz metod. Dotyczy to w szczególności organizacji imprez sportowych i osiągania sukcesów sportowych, sportowej pomocy rozwojowej i wykorzystywania rozpoznawalności gwiazd sportu. Z wyjątkiem inwestowania w sport państwa duże znacznie chętniej niż małe wykorzystywały najbardziej kosztowne metody wizerunkowej dyplomacji sportowej. Zauważono przy tym, że małe, ale bogate państwa także mogą sobie pozwolić na stosowanie metod tradycyjnie zarezerwowanych dla państw dużych. Prowadzi to do wniosku, że w wypadku państw małych zamożność wpływa na wykorzystywane metody bardziej niż w wypadku państw dużych. Wynika to z korzyści skali – państwa duże dysponują odpowiednimi środkami nawet pomimo powszechnej biedy, jaka w nich panuje.

Na uwagę zasługuje także zagadnienie związane z metodami stosowanymi przez poszczególne państwa jako dominujące (tab. 14).

Państwa duże oraz niedemokratyczne najchętniej wykorzystują najbardziej kosztowne metody jako dominujące. Państwa demokratyczne częściej przy tym skupiają się na jednej metodzie, podczas gdy państwa niedemokratyczne poświęcają dużą uwagę więcej niż jednej metodzie. Państwa małe częściej poszukują pod tym względem swoistych nisz – podobnie jak w wypadku dyplomacji publicznej.

Bardzo ciekawa jest przy tym metoda, którą określono jako rozpoznawalność sportu – choć związane z nią koszty są niewielkie (w dużej mierze jest ona realizowana w sposób oddolny i niezależny od rządu), jest ona wykorzystywana niemal wyłącznie przez państwa duże. Wynika to z potencjału, jakim dysponują, w szczególności pod względem poziomu sportu (jeden z zasobów *soft power*). Z kolei metoda polegająca na intensywnym inwestowaniu w sport jest typowa dla państw niedemokratycznych. Spośród analizowanych państw niedemokratycznych jedynie Kosowo (małe, biedne) jej nie wykorzystuje, pozostałe analizowane państwa niedemokratyczne niezależnie od ich zamożności chętnie się natomiast do niej odwoływały.

Kolejna obserwacja dotyczy kwestii przypisywania znaczenia sportowi w ramach działań wizerunkowych w kontekście reżimu politycznego. Jak wynika z poniższego zestawienia (tab. 15), państwa niedemokratyczne zdecydowanie częściej nadają duży priorytet sportowi w ramach działań wizerunkowych niż państwa demokratyczne.

Tabela 14. Dominujące metody wizerunkowej dyplomacji sportowej

	METODY						
	Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
Koszty metody	Mała	Duża	Duża	Średnia	Mała (ale konieczne zasoby)	Duża	Mała
USA – demokratyczne – duże – bogate	x						
Chiny – niedemokratyczne – duże – biedne		x	x				
Wielka Brytania – demokratyczne – duże – bogate		x					
Rosja (wcześniej ZSRR) – niedemokratyczne – duże – biedne		x	x				

Tabela 14. cd.

	METODY						
	Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
Kosowo – małe – niedemokratyczne (w okresie tranzycji) – biedne							x
Katar – małe – niedemokratyczne – bogate		x				x	
Norwegia – demokratyczne – małe – bogate				x			

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 15. Reżim polityczny a znaczenie sportu w strategiach wizerunkowych

Państwa	Duże znaczenie	Średnie znaczenie	Małe znaczenie
Demokratyczne		2	1
Niedemokratyczne	4		

Źródło: opracowanie własne.

Stosowane przez poszczególne państwa metody wizerunkowej dyplomacji sportowej można także rozpatrywać z perspektywy tego, czy ich inicjatorami były rządy państw, czy polegały one na oddolnych inicjatywach, czy też wykorzystywano obie te formy aktywności.

W zestawieniu zawartym w tabeli 16 można zaobserwować, że państwa niedemokratyczne częściej stosują sterowane (odgórne) metody wizerunkowej dyplomacji sportowej, natomiast demokratyczne częściej pasywnie korzystają z wysokiego poziomu sportu. Jak się zdaje, wynika to z typowej dla systemów niedemokratycznych tendencji do centralizacji podejmowanych decyzji, a zarazem z większego pluralizmu panującego w systemach demokratycznych. Nie oznacza to jednak, że państwa demokratyczne nie starają się także w sposób intencjonalny kształtować wizerunku narodowego z wykorzystaniem sportu.

Biorąc pod uwagę powyższe obserwacje, trzeba stwierdzić, że hipoteza, według której metody wizerunkowej dyplomacji sportowej stosowane przez państwa są determinowane przez ich zasoby oraz reżim polityczny, została potwierdzona. Okazało się bowiem, że duże państwa mogą korzystać z większej liczby metod niż państwa małe, przy czym jeśli dane małe państwo dysponuje dużym bogactwem, to może sobie pozwolić na stosowanie większej liczby metod oraz na wykorzystanie bardziej kosztownych środków. Znaczenie ma tu także reżim polityczny, gdyż państwa demokratyczne mają tendencję do skupiania się na mniejszej liczbie działań. Potwierdzona została także hipoteza, że państwa demokratyczne preferują działanie oddolne, natomiast niedemokratyczne – odgórne, centralnie sterowane. Trzecia testowana hipoteza zakładała, że państwa mogą korzystać pod względem wizerunkowym z aktywności aktorów niepaństwowych powiązanych z nimi terytorialnie, nawet jeśli same pozostają pasywne. Została ona potwierdzona na skutek badania kazusów takich państw jak Stany Zjednoczone czy Wielka Brytania, ale było to widoczne także w większości innych badanych przypadków. Zatem dzięki nastawionej na własne korzyści aktywności zagranicznej lig sportowych, klubów sportowych czy gwiazd sportu zwiększeniu ulega *publicity* państwa, z którego się wywodzą i w sposób podobny do korporacji transnarodowych ich marka przyczynia się zarazem do wzmocnienia marki państwa. Niektóre państwa mogą starać się wykorzystywać ten zasób w sposób zamierzony, inne nie, aczkolwiek jeśli dane państwo nim dysponuje, to będzie mogło korzystać z niego pod względem wizerunkowym nawet przy pasywności rządu.

Tabela 16. Oddolny/odgórny charakter wizerunkowej dyplomacji sportowej

	METODY						
	Wymiany sportowe	**Organizacja imprez sportowych**	**Osiąganie sukcesów sportowych**	**Sportowa pomoc rozwojowa**	**Rozpoznawalność sportu**	**Inwestowanie w sport**	**Udział w sporcie**
USA – demokratyczne	TAK* Odgórne i oddolne	TAK Oddolne	TAK Oddolne	TAK Oddolne	TAK Odgórne i oddolne	NIE	NIE
Chiny – niedemokratyczne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne i oddolne	TAK Odgórne	NIE
Wielka Brytania – demokratyczne	NIE	TAK Odgórne i oddolne	TAK Odgórne i oddolne	TAK Odgórne i oddolne	TAK Oddolne	NIE	NIE
Rosja – niedemokratyczne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Oddolne	TAK Odgórne	NIE
Kosowo – niedemokratyczne/ w okresie tranzycji	NIE	NIE	TAK/NIE Odgórne	NIE	NIE	NIE	TAK Odgórne
Katar – niedemokratyczne	NIE	TAK Odgórne	TAK Odgórne	TAK Odgórne	NIE	TAK Odgórne	NIE
Norwegia – demokratyczne	TAK	TAK/NIE Odgórne i oddolne	TAK Odgórne	TAK Odgórne i oddolne	NIE	NIE	NIE

* TAK oznacza stosowanie danej metody, NIE oznacza niestosowanie danej metody, TAK/NIE oznacza bardzo ograniczony wymiar stosowania danej metody

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 4

DYPLOMACJA ORGANIZACJI ZARZĄDZAJĄCYCH MIĘDZYNARODOWYM SPORTEM

Często się dziś mówi o dyfuzji dyplomacji. W zglobalizowanym świecie pełnym współzależności w międzynarodowej dyplomacji coraz większą rolę zaczynają odgrywać aktorzy niepaństwowi. W niniejszym rozdziale nawiążemy do toczących się dyskusji odnośnie dyplomacji aktorów niepaństwowych, w tym organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. Państwa, które prowadzą dyplomację sportową w ramach dyplomacji publicznej, poszukują możliwości wykorzystywania sportu do realizacji swoich celów politycznych – do kształtowania odpowiedniego wizerunku czy stosunków z innymi państwami (patrz rozdziały 2 i 3). Aby je osiągnąć, muszą współpracować z międzynarodowymi organizacjami zarządzającymi sportem. Te ostatnie stają się więc interesariuszami dyplomacji publicznej państw, co podnosi zarazem ich znaczenie jako aktorów stosunków międzynarodowych. Podjęta zostanie w związku z tym próba odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące możliwości prowadzenia dyplomacji przez organizacje sportowe, a także zdolności wpływania przez tego typu aktorów na państwa.

Międzynarodowe organizacje zarządzające sportem to w szczególności międzynarodowe federacje sportowe stanowiące władzę zwierzchnią, jeśli chodzi o poszczególne dyscypliny sportowe. Kluczową rolę odgrywa tutaj z pewnością Międzynarodowy Komitet Olimpijski – podmiot stojący na czele Ruchu Olimpijskiego, odpowiedzialny za organizację igrzysk olimpijskich. Poza MKOl i międzynarodowymi federacjami sportowymi w międzynarodowym systemie sportowym funkcjonuje ponadto szereg wyspecjalizowanych organizacji i instytucji, takich jak Światowa Agencja Antydopingowa (WADA) czy Trybunał Arbitrażowy do spraw Sportu (CAS), określanych jako regulatory systemu olimpijskiego[1].

Główna hipoteza, która zostanie poddana weryfikacji w niniejszym rozdziale, zakłada, że międzynarodowe organizacje sportowe w wybranych sferach uzyskują podmiotowość dyplomatyczną. Dzieje się tak, ponieważ zaangażowanie państw w dziedzinie dyplomacji sportowej wprowadza je w krąg interesariuszy dyplomacji publicznej. Z kolei hipotezy szczegółowe zakładają, że organizacje

---

[1] J.-L. Chappelet, B. Kübler-Mabbott, *The International Olympic Committee and the Olympic System. The Governance of World Sport*, London 2008, s. 16.

zarządzające międzynarodowym sportem mogą w pewnych sytuacjach skutecznie wywierać nacisk na państwa oraz mogą one stanowić forum dla międzynarodowej dyplomacji.

Niniejszy rozdział stanowi studium przypadku dotyczącego Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Jest to organizacja stojąca na czele międzynarodowego sportu, której przypisuje się największe znaczenie polityczne czy ekonomiczne spośród wszystkich organizacji sportowych[2]. Właśnie jej szczególne znaczenie i pozycja przemawiały za wybraniem jej jako przedmiotu badania. Niemniej badanie ma na celu poznanie istoty funkcji i ról dyplomatycznych nie tylko MKOl, ale też szerszej kategorii, jaką są organizacje zarządzające międzynarodowym sportem. Nie ulega wątpliwości, że dyplomatyczna rola organizacji sportowych rośnie wraz ze wzrostem popularności sportów, którymi administrują. To oczywiste, że dyplomatyczny charakter federacji sportów uznawanych za niszowe lub których globalne znaczenie jest ograniczone jest dużo mniejszy niż najpotężniejszych organizacji, takich jak MKOl czy FIFA, są one bowiem dla państw (z perspektywy ich dyplomacji publicznej) mniej atrakcyjne. Z tego też względu wybranie jako przedmiotu badania MKOl pozwoliło na zaobserwowanie możliwie największej liczby sposobów odgrywania dyplomatycznych ról przez organizację sportową. Za wyborem właśnie tej organizacji przemawiała ponadto wielość sytuacji w historii jej funkcjonowania, w których przyjmowała ona dyplomatyczne role. Pozwoliło to na skorzystanie z większej ilości danych. Niemniej badanie miało na celu poczynienie ogólnych generalizacji, w tym zaproponowanie modelu organizacji sportowej jako aktora dyplomatycznego.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski stanowi organizację pozarządową działającą na poziomie międzynarodowym. Formalnie działa on jako stowarzyszenie z osobowością prawną uznaną dekretem Szwajcarskiej Rady Federalnej z 17 września 1981 roku[3]. Posiada przy tym szereg przywilejów przyznanych przez rząd Szwajcarii, który nadał mu „specyficzny charakter jako instytucji międzynarodowej"[4]. Uważa się wszakże, że jego znaczenie wykracza dużo dalej. Według Davida Blacka i Byrona Peacocka stanowi funkcjonalny odpowiednik międzynarodowej organizacji rządowej, natomiast biorąc pod uwagę środki finansowe, jakimi dysponuje komitet, jego zachowania i działania przypominają aktywność korporacji wielonarodowej. W tym kontekście MKOl reprezentuje

---

[2] W wypadku wielu dyscyplin wszakże, jak piłka nożna, boks zawodowy czy tenis ziemny, igrzyska olimpijskie nie są najważniejszym wydarzeniem sportowym. J. Kosiewicz, *Czy igrzyska olimpijskie są czymś więcej niż sportem?*, [w:] *Społeczne i kulturowe wartości sportu*, red. J. Kosiewicz, Warszawa 2007, s. 46.

[3] W. Lipoński, *Olimpizm dla każdego. Popularny zarys wiedzy o historii, organizacji i filozofii ruchu olimpijskiego*, Poznań 2000, s. 33.

[4] J.-L. Chappelet, B. Kübler-Mabbott, *The International Olympic…*, s. 107.

właściwości trzech z czterech aktorów współczesnego systemu dyplomatycznego: międzynarodowej organizacji pozarządowej, organizacji międzyrządowej oraz korporacji wielonarodowej[5]. O MKOl twierdzi się ponadto, że ma on cechy typowe dla organizacji transnarodowych w związku ze swoją wielkością i hierarchiczną strukturą, a także przez to, że działa ponad granicami, w pewnej ograniczonej i wyspecjalizowanej sferze[6].

Najważniejszym organem MKOl jest Sesja, w której zasiadają wszyscy jego członkowie posiadający po jednym głosie. Sesja podejmuje najważniejsze decyzje, np. wybiera gospodarza igrzysk olimpijskich, a także jako jedyny organ ma możliwość dokonywania zmian w Karcie Olimpijskiej – swoistej konstytucji MKOl. Na czele MKOl stoi wybierany przez Sesję prezydent, który go reprezentuje na zewnątrz oraz przewodniczy wszystkim jego aktywnościom. Istotną rolę odgrywa także Komitet Wykonawczy, który stanowi organ wykonawczy MKOl i działa pod przewodnictwem prezydenta. Organ ten jest odpowiedzialny za zarządzanie sprawami MKOl oraz stoi na straży przestrzegania Karty Olimpijskiej[7].

Jak można było przeczytać w rozdziale pierwszym, w najnowszych rozważaniach nad dyplomacją odchodzi się od założenia, że jedynymi jej podmiotami są państwa, co otwiera pole do badań nad dyplomacją podmiotów sportowych. W piśmiennictwie naukowym pojawiło się także zagadnienie dyplomacji organizacji pozarządowych[8], do których zaliczają się MKOl i inne organizacje zarządzające międzynarodowym sportem. Wskazuje się na dwie role międzynarodowych organizacji sportowych, w szczególności MKOl, jeśli chodzi o międzynarodowy porządek dyplomatyczny. Po pierwsze, często deklarują one swoje zaangażowanie w cel wyraźnie dyplomatyczny (np. zaprowadzenie pokoju na świecie i budowanie tolerancji przez wymianę sportową). W tym kontekście mogłyby być rozważane jako niepaństwowi aktorzy dyplomacji publicznej. Po drugie, organizacje sportowe funkcjonują jako organizacje wielostronne bądź areny dyskursu

---

[5] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 709.

[6] D. Macintosh, H. Cantelon, L. McDermott, *The IOC and South Africa: A Lesson in Transnational Relations*, „International Review for the Sociology of Sport" 1993, vol. 28, no. 4, s. 374.

[7] *The Organisation*, IOC, https://www.olympic.org/about-ioc-institution [dostęp: 20.11.2017]; H. Sozański, J. Adamczyk, *Ruch Olimpijski i sport olimpijski we współczesnym świecie*, [w:] *Współczesny sport olimpijski. Zarys problematyki*, red. J. Czerwiński, H. Sozański, Gdańsk 2009, s. 20.

[8] Por.: E. Corell, M.M. Betsill, *Analytical Framework: Assessing the Influence of NGO Diplomats*, [w:] *NGO Diplomacy. The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*, red. M.M. Betsill, E. Corell, Cambridge 2008, s. 22; M.M. Betsill, *Reflections on the Analytical Framework and NGO Diplomacy*, [w:] *NGO Diplomacy*…, s. 178.

dyplomatycznego, na których organizacje narodowe działają niczym dyplomatyczna reprezentacja swoich państw lub rządów. Organizacje sportowe są zatem według Davida Blacka i Byrona Peacocka jednocześnie aktorami dyplomacji oraz forami dla wymian dyplomatycznych, które przypominają tradycyjną dyplomację klubową[9]. Jeśli chodzi o „dyplomatycznych rozmówców" MKOl, wskazać można rządy państw, Narodowe Komitety Olimpijskie państw uczestniczących w igrzyskach, sponsorów i firmy medialne, organizacje społeczeństwa obywatelskiego[10]. Można by tu dodać jeszcze międzynarodowe federacje sportowe, komitety organizacyjne igrzysk olimpijskich, władze lokalne. Z perspektywy analizowanej tutaj dyplomatycznej roli MKOl najważniejsze są oczywiście jego relacje z rządami państw, którym współpraca z MKOl jest potrzebna do osiągania własnych celów.

Aaron Beacom stwierdził, że w związku z igrzyskami olimpijskimi odbywa się kilka rodzajów dyplomacji. Pierwszym z nich jest dyplomacja państwowa, której podłożem jest chęć realizacji własnych interesów przez państwa poprzez igrzyska olimpijskie. Drugi obejmuje dyplomację wspierającą stanowiącą rozwinięcie tradycyjnej dyplomacji państwowej. Polega ona na udzielaniu wsparcia sportowcom i reprezentacjom przez państwową infrastrukturę dyplomatyczną. Trzecią kategorią jest olimpizm jako dyplomacja. Zgodnie z tym podejściem igrzyska olimpijskie rozpatrywane są same w sobie jako wydarzenie dyplomatyczne. I tak przedstawiciele Ruchu Olimpijskiego rozwijają stosunki dyplomatyczne z aktorami państwowymi i niepaństwowymi, z centralną rolą Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Ostatnim wyróżnionym przez Beacoma rodzajem dyplomacji związanej z igrzyskami olimpijskimi jest dyplomacja wielointeresariuszowa, która odnosi się przykładowo do konieczności zaangażowania wielu różnych aktorów w sukces igrzysk[11]. W niniejszym rozdziale nawiązano w szczególności do realizacji przez państwa swoich interesów z zakresu dyplomacji publicznej przez igrzyska olimpijskie oraz olimpizmu jako dyplomacji, co jest wtórną konsekwencją pierwszej z wymienionych zależności.

Opisywane tu badanie odnosi się przede wszystkim do kwestii angażowania się przedstawicieli państw w „dyplomację" z udziałem MKOl. Przyjęto bowiem, że świadczy to o jego dyplomatycznej podmiotowości. Kluczową rolę odgrywa w tym wypadku prowadzenie negocjacji czy szerzej współpraca MKOl z państwami, aczkolwiek istotna jest również kwestia wywierania przez komitet nacisku na państwa. Chodzi tu o prowadzenie rozmów z rządami, a także z krajowymi organizacjami sportowymi – Narodowymi Komitetami Olimpijskimi, komitetami

---

[9] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*…, s. 710.

[10] S. Murray, G.A. Pigman, *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1099–1110, 1113.

[11] A. Beacom, *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012, s. 36–38.

organizacyjnymi igrzysk olimpijskich, szczególnie jeśli podmioty te są powiązane z władzami państwowymi. W tej części pracy omówiono też zagadnienie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jako forum dyplomacji – w związku z sytuacjami, kiedy stanowił on miejsce ścierania się interesów państw artykułowanych przez działaczy sportowych mniej lub bardziej powiązanych z rządami państw, z których pochodzili.

4.1. Dyplomatyczne znaczenie wybierania gospodarzy igrzysk olimpijskich

Wybieranie przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski miasta goszczącego igrzyska olimpijskie[12] uważane jest za jedną z jego najważniejszych prerogatyw nadających mu znaczenie polityczne i dyplomatyczne. Wiąże się to oczywiście w głównej mierze z atrakcyjnością i popularnością sportu. Sprawiają one, że impreza ta może być wykorzystywana przez władze państwowe, ale także regionalne czy lokalne, np. jako narzędzie kształtowania wizerunku międzynarodowego (patrz rozdział 3).

Wraz z rosnącym politycznym i wizerunkowym znaczeniem megawydarzeń sportowych, takich jak igrzyska olimpijskie, intensyfikacji uległo zaangażowanie organów dyplomacji państwowej w proces uzyskiwania prawa ich organizacji, podobnie jak lobbowanie ze strony rozmaitych publicznych i prywatnych interesariuszy[13]. W związku z ubieganiem się miast o organizację igrzysk olimpijskich MKOl angażuje się więc w kontakty o charakterze dyplomatycznym lub paradyplomatycznym[14] z dużą grupą aktorów szczebla lokalnego, takich jak władze miejskie i regionalne. Co ciekawe, one same angażują się także w negocjacje między sobą oraz z innymi miastami, państwami i aktorami prywatnymi – aby budować koalicje, zdobywać poparcie i zwiększać swoją pozycję negocjacyjną. Zaangażowani w ten proces są również krajowi i międzynarodowi interesariusze, stowarzyszenia sportowe, a niekiedy i społeczności lokalne, miasta kandydujące zaś funkcjonują jako osie takich koalicji[15].

---

[12] Należy jednak pamiętać, że choć gospodarzami igrzysk są miasta, imprezy te kojarzą się też z państwami, w których się odbywają, a same miasta najczęściej nie podołałyby ich organizacji bez zaangażowania ze strony państwa. Zob. Z. Mazur, M. Marek, N. Organista, *Ruch olimpijski i polityka: Strange Bedfellows?*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 215–216.

[13] A. Beacom, *International Diplomacy…*, s. 88.

[14] Pojęcie para-dyplomacji związane jest z zaangażowaniem podmiotów regionalnych w sprawy międzynarodowe. A.S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs*, London 2015, s. 2.

[15] M. Acuto, *World Politics by Other Means? London, City Diplomacy and the Olympics*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, no. 8, s. 295.

W badaniach dotyczących Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego wiele uwagi poświęca się zagadnieniu procedury wyboru gospodarza igrzysk olimpijskich, choć niekoniecznie w kontekście dyplomacji sportowej. Sama procedura uległa zmianie na skutek ujawnienia skandalu korupcyjnego w MKOl w związku z wyborem Salt Lake City na organizatora igrzysk zimowych w 2002 roku[16]. Mimo to w dalszym ciągu pojawiają się głosy krytyki, w których podkreśla się, że wybór gospodarza igrzysk olimpijskich od podstaw jest kontrowersyjny i korupcjogenny. O przedsięwzięciu, z którym wiążą się kontrakty warte miliardy dolarów, decyduje bowiem około 100 osób na zasadach subiektywnych[17]. Choć często mówi się o kryteriach, jakie są brane pod uwagę, takich jak zdolności organizacyjne, aspekt geograficzny czy kwestie polityczne, nigdy do końca nie wiadomo, jakie względy przeważą.

Aspekt dyplomatyczny wybierania przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski gospodarza igrzysk olimpijskich polega przede wszystkim na tym, że szereg interesariuszy, w tym państwowych, stara się przekonać komitet do wybrania popieranej przez siebie kandydatury. Aplikujące miasta próbują przy tym przekonać członków MKOl do siebie, wskazując na swoje przywiązanie do zasad i wartości olimpizmu, co można było zauważyć podczas wyboru gospodarza igrzysk zimowych w 2010 roku[18], ale także na pozytywne aspekty wynikające z takiego przedsięwzięcia dla miasta i lokalnych społeczności. Działania miast w tym zakresie określane są niekiedy jako dyplomacja o igrzyska (*diplomacy for the Olympics*). I tak Londyn, ubiegając się o organizację igrzysk w 2012 roku, połączył siły z rządem brytyjskim, a także prowadził bezpośrednie negocjacje z MKOl i innymi organizacjami międzynarodowymi[19]. W takim „dyplomatycznym tyglu" znaczenie

---

[16] Skandal wybuchł w listopadzie 1998 r., kiedy lokalna stacja telewizyjna w Salt Lake City KTVX podała, że komitet organizacyjny igrzysk płacił za studia na Amerykańskim Uniwersytecie w Waszyngtonie córki działacza MKOl z Kamerunu René Essomba. Szybko okazało się, że była to część większego schematu działania, a stypendia były fundowane przez komitet aplikacyjny igrzysk w Salt Lake City już od 1991 r. Spośród 13 beneficjentów przynajmniej 6 było bliskimi krewnymi członków MKOl. Ujawniono także, że w Salt Lake City za darmo leczono troje krewnych członka komitetu, natomiast mer miasta przyznał, że przyjął na staż syna członka MKOl Davida Sibanadze. B. Mallon, *The Olympic Bribery Scandal*, „Journal of Olympic History" 2000, s. 11; R.W. Pound, *Inside the Olympics. A Behind-the-Scenes Look at Politics, the Scandals, and the Glory of the Games*, [b.m.w.] 2004, s. 197.

[17] S. Szymanski, *Compromise or Compromised? The Bidding Process for the Award of the Olympic Games and the FIFA World Cup*, [w:] *Transparency International, Global Corruption Report: Sport*, Abingdon 2016, s. 160.

[18] Zob. A. Tomlinson, *Olympic Survivals. The Olympic Games as a Global Phenomenon*, [w:] *The Global Politics of Sport. The Role of Global Institutions in Sport*, red. L. Allison, London 2005, s. 46–47.

[19] M. Acuto, *World Politics*…, s. 307.

mają także interesy MKOl. Kluczowe są zawsze możliwości organizacyjne danej lokalizacji, komitetowi przede wszystkim chodzi bowiem o sukces administrowanej przez siebie imprezy. Na tym opiera się procedura wyboru gospodarza igrzysk[20]. Wskazuje się wszakże i na inne motywacje. Przykładowo w ostatnich latach pojawiła się tendencja, aby największe imprezy sportowe świata organizować w państwach rozwijających się, żeby wymienić tylko igrzyska olimpijskie w Pekinie w 2008 roku i w Rio de Janeiro w 2016[21], a prezydent MKOl Thomas Bach w jednym z wywiadów w 2017 roku stwierdził, że chciałby, aby igrzyska odbyły się w Afryce[22]. W tym kontekście Jonathan Grix mówił o chęci rozszerzania rynku i dalszego rozprzestrzeniania swoich marek przez organizacje zarządzające sportem[23]. Obok przytoczonych przez Grixa aspektów marketingowych można w tym dostrzec także chęć realizowania społecznych celów funkcjonowania MKOl, aczkolwiek jego krytycy zapewne uznaliby to stwierdzenie za nazbyt wyidealizowane, a być może i naiwne.

Mimo że formalnie o organizację igrzysk aplikują miasta, które także mają swoje cele wizerunkowe, zaangażowanie państwowe wydaje się tutaj niezbędne. Chodzi o finansowe wspieranie projektu, implikacje dla regionalnego i państwowego bezpieczeństwa, możliwości państwa odnośnie mobilizacji wewnętrznego poparcia społecznego, a także lobbowania zagranicznego w związku z aplikowaniem o igrzyska[24]. Lobbowanie takie odbywa się na różne sposoby. Przykładowo przed zmianą procedury wyboru gospodarza igrzysk można było dostrzec przejawy specjalnego podejścia państw do członków MKOl. Ubiegając się o organizację igrzysk w 2000 roku, Sydney zapewniło 65 członkom MKOl przelot pierwszą klasą do Australii, gdzie przeszli odprawę celną, jeszcze zanim samolot się zatrzymał[25]. Mimo że były to działania komitetu kandydującego, wymagało to niestandardowego podejścia także organów państwowych. Według Aarona Beacoma lobbowanie w związku z aplikowaniem o organizację igrzysk olimpijskich świet-

---

[20] Kandydaci muszą dostarczyć raporty techniczne i odpowiedzi na pytania ujęte w szczegółowych kwestionariuszach, które są oceniane przez Komitet Wykonawczy. W drugiej fazie raporty techniczne przygotowuje Komisja Oceniająca. V.D. Cha, *Politics and the Olympic Transaction: Measuring China's Accomplishments*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2365.

[21] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*…, s. 720.

[22] *IOC Chief Would Like First Games in Africa and Again in Germany*, „Gulf Times", 31.05.2017, http://www.gulf-times.com/story/551720/IOC-chief-would-like-first-Games-in-Africa-and-aga [dostęp: 16.06.2017].

[23] J. Grix, *Sport Politics and the Olympics*, „Political Studies Review" 2013, vol. 11, s. 16–17.

[24] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 98.

[25] D. Booth, *Olympic City Bidding: An Exegesis of Power*, „International Review for the Sociology of Sport" 2011, vol. 46, no. 4, s. 377.

nie koresponduje z modelem dyplomacji wielointeresariuszowej. Obejmuje ono zaangażowanie aktorów państwowych i niepaństwowych, takich jak przedstawiciele władz lokalnych, lokalne grupy biznesowe, politycy, urzędnicy, międzynarodowe organizacje pozarządowe[26].

Jednym z kluczowych aspektów zabiegania przez państwa o organizację igrzysk olimpijskich jest osobiste zaangażowanie przywódców państwowych. Przykładowo kandydaturę Londynu o organizację igrzysk w 2012 roku wspierał premier Wielkiej Brytanii Tony Blair. W przeciwieństwie do pewnego siebie prezydenta Francji Jacques'a Chiraca, który przybył na Sesję MKOl do Singapuru w ostatniej chwili, Blair osobiście lobbował wśród członków MKOl przez kilka dni[27]. Brytyjski premier wspominał zresztą potem, że nie było zgody wśród jego doradców odnośnie zasadności jego osobistego zaangażowania, obawiano się bowiem nadszarpnięcia autorytetu premiera i jego wiarygodności[28]. Z kolei uzyskanie przez Rosję prawa organizacji zimowych igrzysk w Soczi silnie wspierał Władimir Putin – od tego czasu wpływ zaangażowania najważniejszych polityków przekonujących do przyznania organizacji imprezy sportowej konkretnemu państwu bądź miastu nosi miano „efektu Putina"[29]. O przyznanie prawa organizacji igrzysk w 2016 roku dla rodzinnego Chicago lobbował w Kopenhadze podczas Sesji MKOl Barack Obama, jednak zdecydowano się na Rio de Janeiro, które wspierał z kolei prezydent Brazylii Luiz Lula da Silva[30]. Tej decyzji MKOl przypisuje się niekiedy drugie dno związane z globalną gospodarką i polityką oraz napięciami na tym polu. W rywalizacji brały bowiem udział Chicago, Tokio i Madryt reprezentujące państwa rozwinięte, a także Rio de Janeiro, którego wybór mógłby być postrzegany jako szerzenie Ruchu Olimpijskiego w nowych miejscach[31]. Poniżej przedstawiony został wykaz przedstawicieli władz państwowych (nie zostali tutaj uwzględnieni przedstawiciele władz lokalnych), którzy reprezentowali kandydatury miast do organizacji igrzysk olimpijskich podczas stosownej Sesji MKOl w latach 1992–2018 (tab. 17 i 18).

---

[26] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 99.

[27] A. Tomlinson, *Lording It. London and the Getting of the Games*, [w:] *Watching the Olympics. Politics, Power and Representation*, red. J. Sugden, A. Tomlinson, London 2012, s. 6.

[28] K. Jefferys, *Sport and Politics in Modern Britain. The Road to 2012*, Basingstoke 2012, s. 1.

[29] A. Tomlinson, *Lording It*…, s. 10–11.

[30] A.S. Markovitz, L. Rensmann, *Gaming the World. How Sports Are Reshaping Global Politics and Culture*, Princeton 2010, s. 11–12; A.F. Cooper, *The Changing Nature of Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, s. 38.

[31] J. Horne, W. Manzenreiter, *Olympic Tales from the East: Tokyo 1964, Seoul 1988 and Beijing 2008*, [w:] *The Palgrave Handbook of Olympic Studies*, red. H. Jefferson Lenskyj, S. Wagg, Basingstoke 2012, s. 211.

Tabela 17. Przedstawiciele władz centralnych państw w składzie delegacji miast kandydujących do organizacji igrzysk olimpijskich podczas Sesji MKOl

Igrzyska olimpijskie	Kandydatura	Przedstawiciele władz centralnych w składzie delegacji
1992 (zimowe)	Sofia	zastępca prezesa Rady Ministrów Bułgarii Georgi Yordanov; minister turystyki Lutczezar Awramow
	Lillehammer	członek rodziny królewskiej książę Harald
	Anchorage	senator Ted Stevens
	Falun	brak (książę Bertil jako prezydent Szwedzkiego Komitetu Olimpijskiego)
	Albertville	premier Francji Jacques Chirac; członek parlamentu Michel Barnier
	Cortina d'Ampezzo	brak
	Berchtesgaden	brak
1992	Belgrad	wiceprezydent Rady Wykonawczej Republiki Serbii Ratko Butulija
	Amsterdam	premier Holandii Ruud Lubbers
	Brisbane	minister sportu Australii John Brown
	Barcelona	premier Hiszpanii Felipe González
	Birmingham	brak
	Paryż	premier Francji Jacques Chirac, szef kancelarii prezydenta republiki Francji Jean Glavany
1994 (zimowe)	Lillehammer	premier Norwegii Gro Harlem Brundtland
	Anchorage	oficjalny reprezentant prezydenta USA Edward Derwinski, przedstawiciel Senatu USA Frank Murkowski
	Sofia	wicepremier i minister kultury, nauki i edukacji Bułgarii Georgi Yordanov
	Östersund	król Szwecji Carl XVI Gustaw, minister sportu Ulf Lonnqvist

Tabela 17. cd.

Igrzyska olimpijskie	Kandydatura	Przedstawiciele władz centralnych w składzie delegacji
1996	Atlanta	brak (prezydent George Bush na wyświetlonym filmie mówił o rządowym poparciu dla kandydatury)
	Ateny	premier Grecji Konstantinos Mitsotakis, podsekretarz stanu ds. kultury i sportu Grecji Fani Petralias, członek parlamentu Grecji George Papandreou
	Toronto	sekretarz stanu ds. zewnętrznych Joe Clarke
	Belgrad	brak
	Melbourne	premier Australii Bob Hawke, lider opozycji federalnej John Hewson
	Manchester	członek parlamentu brytyjskiego Chris Patten
1998 (zimowe)	Östersund	premier Szwecji Ingvar Carlsson
	Jaca	wicepremier Hiszpanii Narcís Serra, minister sportu Javier Gómez-Navarro
	Aosta	brak
	Nagano	ambasador Japonii Hideo Kagami
	Salt Lake City	brak
2000	Berlin	federalny minister spraw wewnętrznych Niemiec Manfred Kanther
	Sydney	premier Australii Paul J. Keating, minister ds. kandydatury Sydney Bruce Baird
	Manchester	premier Wielkiej Brytanii John Major
	Pekin	wicepremier Chin Lanqing Li
	Istambuł	premier Turcji Tansu Çiller, minister stanu ds. młodzieży i sportu Şükrü Erdem
2002 (zimowe)	Sion	członkini Rady Federalnej Szwajcarii Ruth Dreifuss
	Salt Lake City	brak
	Östersund	premier Szwecji Ingvar Carlsson
	Quebec	brak

2004	Sztokholm	premier Szwecji Göran Persson
	Kapsztad	prezydent RPA Nelson Mandela, wiceprezydent RPA Thabo Mbeki, minister sportu i rekreacji Steve Tshwete
	Ateny	minister sportu Grecji Andreas Fouras
	Buenos Aires	prezydent Argentyny Carlos Saúl Menem, sekretarz turystyki Argentyny Francisco Mayorga, sekretarz sportu Argentyny Hugo Porta
	Rzym	wicepremier Włoch Walter Veltroni
2006 (zimowe)	Klagenfurt	sekretarz stanu ds. sportu Austrii Peter Wittmann, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Słowenii Ernest Petrič
	Zakopane	minister ds. centralnej strategii Polski Jerzy Kropiwnicki, minister w Urzędzie Kultury Fizycznej i Turystyki Wiktor Krebok
	Helsinki	dyrektor w ministerstwie edukacji Finlandii Harri Syväsalmi
	Sion	wiceprezydent rządu Szwajcarii Adolf Ogi
	Poprad-Tatry	wicepremier Słowacji L'ubomír Fogaš, minister kultury Słowacji Milan Kňažko
	Turyn	brak
2008	Osaka	minister edukacji, kultury, sportu, nauki i technologii Japonii Atsuko Toyama
	Paryż	premier Francji Lionel Jospin, minister sportu Francji Marie-Georges Buffet
	Toronto	premier Kanady Jean Chrétien
	Pekin	wicepremier Rady Państwa ChRL Li Lanqing
	Istambuł	minister ds. młodzieży i sportu Turcji Fikret Ünlü
2010 (zimowe)	Vancouver	premier Kanady Jean Chrétien
	Salzburg	premier Austrii Wolfgang Schüssel
	Pjongczang	premier Republiki Korei Kun Goh, minister kultury i turystyki Republiki Korei Chang-Dong Lee

Tabela 17. cd.

Igrzyska olimpijskie	Kandydatura	Przedstawiciele władz centralnych w składzie delegacji
2012	Paryż	prezydent Francji Jacques Chirac, minister młodzieży i sportu Francji Jean-François Lamour
	Nowy Jork	senator Hillary Clinton
	Moskwa	premier Rosji Michaił Fradkow, przewodniczący Federalnej Agencji Kultury Fizycznej i Sportu Wiaczesław Fietisow
	Londyn	olimpijska minister Tessa Jowell, premier Tony Blair (chociaż nie był członkiem oficjalnej delegacji)
	Madryt	królowa Hiszpanii Zofia, premier Hiszpanii José Luis Rodríguez Zapatero, Sekretarz Stanu ds. Sportu Jaime Lissavetzky
2014 (zimowe)	Soczi	prezydent Rosji Władimir Putin, wicepremier Rosji Aleksandr Żukow, minister sportu Rosji Wiaczesław Fietisow
	Salzburg	premier i minister sportu Austrii Alfred Gusenbauer
	Pjongczang	prezydent Republiki Korei Moo-hyun Roh
2016	Chicago	prezydent USA Barack Obama, pierwsza dama Michelle Obama (prezydent przyjechał jedynie na czas głosowania, natomiast pierwsza dama lobbowała przez kilka dni)
	Tokio	premier Japonii Yukio Hatoyama
	Rio de Janeiro	prezydent Brazylii Luiz Inácio Lula da Silva, minister sportu Brazylii Orlando Silva, prezydent banku centralnego Brazylii Henrique Meirelles
	Madryt	król Hiszpanii Juan Carlos I, premier Hiszpanii José Luis Rodríguez Zapatero, sekretarz stanu ds. sportu Hiszpanii Jaime Lissavetzky

2018 (zimowe)	Monachium	prezydent Niemiec Christian Wulff
	Annecy	premier Francji François Fillon, minister sportu Francji Chantal Jouanno
	Pjongczang	prezydent Korei Lee Myung-bak, minister kultury, sportu i turystyki Byoung Gug Choung, ambasador Kim Jin-sun

Źródło: opracowanie własne na podstawie IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 91st Session of the International Olympic Committee. Lausanne, 12th to 17th October 1986*, s. 17–26; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 91st Session of the International Olympic Committee. Lausanne, 12th to 17th October 1986*, s. 30–41; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the Meeting of the 94th IOC Session. Seoul, 13th–16th September 1988*, s. 24–29; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 96th IOC Session. Tokyo, 17th, 18th, 19th and 20th September 1990*, s. 29–35; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 97th Session of the International Olympic Committee. Birmingham, 13th to 16th June 1991*, s. 38–43; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 101th Session of the International Olympic Committee. Monaco, 21st, 22nd, 23rd and 24th September 1993*, s. 36–41; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 104th IOC Session. Budapest, 15th, 16th, 17th and 18th June 1995*, s. 22–23; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 106th IOC Session. Lausanne, 3rd, 4th, 5th and 6th September 1997*, s. 43–47; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 109th IOC Session. Seoul, 17th, 18th, 19th and 20th June 1999*, s. 38–42; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 112th IOC Session. Moscow, 13, 14, 15 and 16 July 2001*, s. 35–40; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 115th IOC Session. Prague, 2, 3 and 4 July 2003*, s. 49–50; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 117th IOC Session. Singapore, 6, 7, 8 and 9 July 2005*, s. 53–56; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 119th IOC Session. Guatemala City, 4, 5, 6 and 7 July 2007*, s. 40–41; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 121st IOC Session. Copenhagen, 2, 7, 8 and 9 October 2009*, s. 61–64; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Procès-verbal de la 123e Session du ClO, Durban, les 6, 7, 8 et 9 juillet 2011*, s. 55–57; A. Beacom, *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012, s. 110; A. Tomlinson, *Lording It. London and the Getting of the Games*, [w:] *Watching the Olympics. Politics, Power and Representation*, red. J. Sugden, A. Tomlinson, London 2012, s. 6.

Tabela 18. Zaangażowanie przedstawicieli władz państw w popieranie kandydatur miast do organizacji igrzysk olimpijskich z uwzględnieniem rangi najwyższego przedstawiciela

Igrzyska olimpijskie	Liczba kandydatur	Kandydatury reprezentowane przez głowę państwa	Kandydatury reprezentowane przez szefa rządu	Kandydatury reprezentowane przez innych członków władz centralnych
1992 (zimowe)	7	–	1	4
1992	6	–	3	2
1994 (zimowe)	4	1	1	2
1996	7	–	2	2
1998 (zimowe)	5	–	1	2
2000	5	–	3	2
2002 (zimowe)	4	–	1	1
2004	5	2	1	2
2006 (zimowe)	6	–	–	5
2008	5	–	2	3
2010 (zimowe)	3	–	3	–
2012	5	1	3	1
2014 (zimowe)	3	2	1	–
2016	4	3	1	–
2018 (zimowe)	3	2	1	–
ŁĄCZNIE	72	11	24	26

Źródło: opracowanie własne.

Z danych zawartych w tabelach 17 i 18 wynika, że w ostatnich latach wśród najważniejszych osób w poszczególnych państwach, takich jak prezydenci, królowie czy premierzy, wzrosło zainteresowanie wspieraniem kandydatur miast leżących w ich krajach. Na 72 aplikacje (niektóre dotyczyły tych samych miast w kontekście różnych igrzysk) w 11 (15%) w składzie delegacji reprezentującej dane miasto znalazła się głowa państwa. W wypadku 35 kandydatur (47%) byli to głowa państwa i/lub szef rządu, a ogółem w 61 przypadkach (85%) w delegacji znalazł się dowolny przedstawiciel władz centralnych państwa i odsetek ten stale wzrastał w ostatnich latach. Od czasu wyboru gospodarza igrzysk z 2012 roku nie zdarzyło się, aby w jakiejkolwiek delegacji nie było przedstawiciela władz

państwowych. W owym okresie (gospodarz igrzysk z 2012 r. był wybierany w 2005 r.) na 15 kandydatur tylko jedna delegacja reprezentowana była przez innych przedstawicieli władz centralnych niż premier czy głowa państwa (7%), w 7 przypadkach w delegacji wzięli udział szefowie rządów i ewentualnie inni przedstawiciele władz centralnych (47%), natomiast w 14 przypadkach w skład delegacji weszły głowy państw bądź szefowie rządów (93%), a zarazem w aż 53% przypadków to głowy państw osobiście wspierały kandydatury miast znajdujących się w ich państwach. Nie zdarzyło się, aby żaden przedstawiciel władz centralnych nie był zaangażowany we wspieranie kandydatury z jego państwa. Tak więc choć liczba zgłoszeń w ostatnich latach malała (do czego jeszcze wrócimy), to waga, jaką władze państw przywiązują do zagwarantowania sobie organizacji igrzysk olimpijskich, rosła.

Analizując ów dyplomatyczny zasób MKOl, jakim jest prawo wyboru gospodarza igrzysk olimpijskich, należy zwrócić uwagę, że w ostatnich latach zmniejsza się liczba miast zainteresowanych ich organizacją. Dotyczy to w szczególności igrzysk zimowych. Wiele miast, które wyrażały zainteresowanie ich goszczeniem, z czasem wycofywało się, chociażby na skutek referendów lokalnych. Jak zauważył Michał Lenartowicz, zwiększająca się w państwach rozwiniętych świadomość kosztów organizacji imprez sportowych i coraz większa asertywność społeczności lokalnych prowadzi do nowych trendów, w tym do ich organizowania w miejscach posiadających już dobrze rozbudowaną infrastrukturę sportową[32]. Jeśli chodzi o aspekty finansowe, w latach 1960–2016 koszt organizacji igrzysk przekraczał planowany budżet o średnio 176 procent[33]. W efekcie, wybierając gospodarza zimowych igrzysk olimpijskich w 2022 roku, MKOl w istocie rozpatrywał tylko dwie kandydatury – Pekin w Chinach i Ałmaty w Kazachstanie[34]. Obydwa państwa krytykowane są przez społeczność międzynarodową jako niedemokratyczne. Sytuacja ta doprowadziła do rozważań MKOl nad przyszłością Ruchu Olimpijskiego. Nowe działania obejmują starania o ograniczenie wymiaru i w związku z tym kosztów organizacji imprez. Ponadto w 2017 roku MKOl zdecydował się na historyczne posunięcie i wybrał jednocześnie gospodarza igrzysk olimpijskich w 2024 (Paryż) oraz w 2028 roku (Los Angeles), co miało

---

[32] M. Lenartowicz, *Polityczne uwarunkowania decyzji o organizacji największych imprez sportowych oraz ich społeczne i ekonomiczne konsekwencje*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, s. 52.

[33] S.J. Jackson, M.C. Dawson, *IOC-State-Corporate Nexus: Corporate Diplomacy and the Olympic Coup d'Etat*, „South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation" 2017, vol. 39, no. 1(2), s. 102.

[34] J. Boykoff, *Sochi 2014: Politics, Activism, and Repression*, [w:] *Mega-Events and Globalization. Capital and Spectacle in a Changing World Order*, red. R. Gruneau, J. Horne, Abingdon 2016, s. 142.

zagwarantować stabilność igrzysk[35]. Był to krok bezprecedensowy, wskazujący zarazem na kryzys olimpizmu i na zdolność MKOl do stosunkowo szybkiego reagowania na zmieniające się realia.

4.2. Negocjacje związane z organizacją igrzysk

Organizacja igrzysk olimpijski to aspekt, w którym MKOl zdaje się w największym stopniu angażować w negocjacje międzynarodowe, podejmując rozmowy z szeregiem aktorów. Wynika to w dużej mierze z tego, że kontroluje on niemal każdy element owego procesu: które miasto będzie je organizowało, w jakich sportach będzie się rywalizowało oraz kto będzie w nich uczestniczył, a także jacy sponsorzy będą w nie zaangażowani. W tym kontekście przyznawanie organizacji igrzysk można określić jako „wypożyczanie ich" państwu[36]. Przyjrzymy się teraz bliżej temu, w jaki sposób MKOl stara się zagwarantować sukces igrzyskom w okresie przygotowań do nich oraz w ich trakcie – a dokładniej jego kontaktom z państwami lub występującymi niejako w imieniu państw działaczami sportowymi.

Jako że głównym celem Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jest organizacja udanych igrzysk olimpijskich, jego wzmożoną aktywność obserwowano zwłaszcza przy okazji rozmaitych sytuacji kryzysowych, a do takich z całą pewnością zalicza się bojkot tej imprezy. Wprawdzie nie będziemy się tu szerzej zajmować tym zagadnieniem, gdyż bojkot to przykład negatywnej dyplomacji sportowej, jednak jego okoliczności mogą być użyteczne w badaniu dyplomatycznej roli organizacji sportowych na przykładzie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, który – by do niego nie dopuścić – za każdym razem musiał prowadzić rozmowy z wieloma stronami. Najbardziej znane takie incydenty to bojkot igrzysk olimpijskich w Moskwie w 1980 roku i cztery lata później w Los Angeles. W tym pierwszym wypadku ultimatum prezydenta USA Jimmy'ego Cartera odnośnie wycofania wojsk radzieckich z Afganistanu, a potem jego decyzja o bojkocie igrzysk w Moskwie oraz próba przekonania do tego kroku jak największej liczby państw wymusiły na MKOl podjęcie szeregu działań o charakterze dyplomatycznym mających na celu zminimalizowanie bojkotu. Obejmowały one w dużym stopniu namawianie poszczególnych państw do udziału w igrzyskach i ewentualnie do zmiany wcześniejszych decyzji.

---

[35] *IOC Makes Historic Decision by Simultaneously Awarding Olympic Games 2024 to Paris and 2028 to Los Angeles*, IOC, 13.09.2017, https://www.olympic.org/news/ioc-makes-historic-decision-by-simultaneously-awarding-olympic-games-2024-to-paris-and-2028-to-los-angeles [dostęp: 21.11.2017].

[36] S.J. Jackson, *The Contested Terrain of Sport Diplomacy in a Globalizing World*, „International Area Studies Review" 2013, vol. 16, no. 3, s. 280.

W związku z rosnącym ruchem na rzecz bojkotu igrzysk w Moskwie MKOl rozpoczął negocjacje ze stroną radziecką. Tradycyjnie odbywały się one na linii MKOl–komitet organizacyjny, jednakże biorąc pod uwagę specyficzną sytuację, prezydent MKOl lord Killanin zwrócił się do prezydenta Komitetu Organizacyjnego Igrzysk XXII Olimpiady Ignatija Nowikowa z wnioskiem, w którym wyraźnie podkreślono, że konieczne będzie uzyskanie pomocy ze strony rządu radzieckiego. Co prawda Nowikow sam był członkiem radzieckiego rządu, Killanin zwrócił się jednak do niego z prośbą o zaaranżowanie rozmowy w tej sprawie z głową państwa[37]. Doszło do spotkania Leonida Breżniewa z lordem Killaninem i dyrektor wykonawczą MKOl Monique Berlioux w Moskwie 7 maja 1980 roku. Killanin miał zaproponować radzieckiemu przywódcy przełożenie igrzysk o rok, na co Breżniew nie wyraził zgody[38]. Z kolei 16 maja 1980 roku lord Killanin oraz Monique Berlioux spotkali się na własną prośbę w Waszyngtonie z prezydentem USA Jimmym Carterem, aby rozmawiać o amerykańskim bojkocie igrzysk w Moskwie. Podczas spotkania Carter potwierdził stanowisko USA w tej sprawie i oświadczył, że USA w dalszym ciągu będą zachęcać inne rządy i Narodowe Komitety Olimpijskie, aby sprzeciwiały się udziałowi w igrzyskach w Moskwie. Dodał, że taką decyzję podjęło ponad czterdzieści NKOl-i, w tym USA, RFN, Kanady, Chin, Norwegii, Kenii, Argentyny i wielu państw muzułmańskich, kolejne zaś powinny to uczynić w ciągu następnych dwóch tygodni[39]. Opisywane negocjacje, w które włączane były koła rządowe, stanowiły jedynie rozszerzenie prowadzonych wcześniej rozmów pomiędzy MKOl a komitetem organizacyjnym. Widać tu bardzo aktywną rolę MKOl, jeśli chodzi o kontakty z przedstawicielami państw. Ci z kolei angażowali się w rozmowy z MKOl, mając na względzie własne cele z zakresu dyplomacji sportowej – w wypadku ZSRR była to chęć zorganizowania udanych igrzysk, a w wypadku USA chociażby organizacja igrzysk cztery lata później.

Jak wiadomo, działania dyplomatyczne, które MKOl prowadził bezpośrednio z dwoma zimnowojennymi mocarstwami, nie przyniosły skutku. Wówczas komitet zmienił taktykę i swoją uwagę przekierował na państwa, które ze

---

[37] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), Correspondence of the NOC of USSR (RUS), D-RM01-RUSSl/006, *Letter from IOC President Lord Killanin to President of Organizing Committee of the Games of XXII Olympiade I. T. Novikov*, 4.03.1980.

[38] IOC Archives, Moscow 1980, Boycott of the 1980 Olympic Summer Games in Moscow: Internal correspondence of the White House, CIO JO-1980S-BOYCO, *Memorandum for the President from Lloyd Cutler, Re: Olympics/Meeting with Lord Killanin*, 12.05.1980.

[39] IOC Archives, Moscow 1980, Boycott of the 1980 Olympic Summer Games in Moscow: Information notes and correspondence of the White House with the IOC, CIO JO-1980S-BOYCO, *Office of the White House Press Secretary*, 16.05.1980.

względów politycznych nie mogły wprawdzie zignorować sytuacji w Afganistanie i amerykańskiego bojkotu, jednak same nie do końca chciały rezygnować z udziału w igrzyskach. Dotyczyło to też państw, w których na bojkot naciskał rząd, podczas gdy NKOl-e cieszyły się autonomią i samodzielnie decydowały o udziale w igrzyskach. Wtedy MKOl był zmuszony do prowadzenia rozmów odnośnie warunków ich udziału, np. po decyzji osiemnastu państw zachodnioeuropejskich podjętej podczas spotkania w Rzymie 3 maja 1980 roku, że ich reprezentanci nie będą uczestniczyć w ceremoniach otwarcia i zamknięcia igrzysk w Moskwie. MKOl pośredniczył wówczas w kontaktach pomiędzy poszczególnymi NKOl-ami i radzieckimi organizatorami igrzysk[40]. Tak więc MKOl zarówno przekonywał do udziału w igrzyskach bądź odstąpienia od bojkotu, jak i pośredniczył w rozmowach na rzecz zapewnienia warunków umożliwiających udział w igrzyskach niektórych państw.

Podobna sytuacja wyniknęła przy okazji organizacji igrzysk olimpijskich w Los Angeles w 1984 roku. Początkowo MKOl pośredniczył w rozmowach pomiędzy stronami amerykańską a radziecką, co stanowiło uzupełnienie bezpośrednich kontaktów dwustronnych pomiędzy nimi. Na prośbę radzieckiego NKOl-u nowy prezydent MKOl Juan Antonio Samaranch zorganizował 24 kwietnia 1984 roku spotkanie, w którym wzięli udział przedstawiciele MKOl, NKOl ZSRR oraz komitetu organizacyjnego igrzysk. Ustalono wówczas, że Związek Radziecki weźmie udział w tej imprezie, jeśli warunki Karty Olimpijskiej będą w pełni przestrzegane[41]. Na skutek trwających od pewnego czasu negocjacji z udziałem wskazanych wyżej aktorów 8 maja prezydent USA Ronald Reagan ustnie i pisemnie potwierdził, że jego państwo jest zaangażowane w przestrzeganie Karty Olimpijskiej i wypełni zobowiązania państwa goszczącego igrzyska. Stosowny list wręczył osobiście Juanowi Antonio Samaranchowi[42]. Jednak tego

---

[40] IOC Archives, Moscow 1980, Boycott of the 1980 Olympic Summer Games in Moscow: Official statements and correspondence, CIO JO-1980S-BOYCO, *Letter from Executive Director of NOC of Netherlands R. C. W. von Bose to IOC Director M. Berlioux*, 20.06.1980.

[41] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Press Release: Meeting between IOC, NOC USSR and LAOOC in Lausanne*, Lausanne, 24.04.1984; IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Letter from Monique Berlioux to President of NOC of USSR Marat Gramov*, 23.04.1984; IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Fax from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of USSR Marat Gramov*, 13.04.1984.

[42] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to NOCs*, Lausanne, 10.05.1984; IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Letter from President of the USA to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 8.05.1984.

samego dnia NKOl ZSRR zakomunikował, że ze względu na sytuację, która narosła w USA, ZSRR nie weźmie udziału w igrzyskach olimpijskich w Los Angeles[43].

Wkrótce komunikaty o tej samej treści zaczęły napływać ze strony NKOl-i innych państw bloku radzieckiego. Prezydent MKOl rozpoczął wówczas starania, aby nie dopuścić do bojkotu lub chociaż zminimalizować jego rozmiary. Już 10 maja 1984 roku wystosował pismo do przewodniczącego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu przy Radzie Ministrów ZSRR i zarazem szefa radzieckiego NKOl-u Marata Gramowa z prośbą o zorganizowanie spotkania z Konstantinem Czernienką[44], w którego trakcie chciał wręczyć radzieckiemu przywódcy wspomniany list z gwarancjami od Reagana[45]. W dniu 14 maja 1984 roku w siedzibie MKOl zjawiła się delegacja radziecka złożona z Dyrektora Departamentu Prawnego ONZ w Genewie Dmitrija Kolesnika, Konsula Generalnego ZSRR w Genewie Władimira Smirnowa oraz tłumacza. Wręczyli oni Samaranchowi notatkę z Moskwy, zgodnie z którą decyzja NKOl-u ZSRR była nieodwracalna. Zalecano przy tym, aby Samaranch miał to na względzie, rozważając możliwość złożenia wizyty w Moskwie[46]. Miało to odwieść Samarancha od lobbowania na rzecz zmiany owej decyzji. Bardzo istotne było tutaj wszakże to, kto brał udział w rozmowach i spotkaniach z przedstawicielami MKOl. Obok działaczy sportowych byli to wysoko postawieni przedstawiciele władz państwowych. Uczestniczyli oni w negocjacjach i rozmowach z kierownictwem MKOl, co stanowi argument przemawiający za hipotezą o dyplomatycznej podmiotowości tej organizacji sportowej. Należy również pamiętać o interesach państw angażujących się w dyplomację z udziałem MKOl. Nawet jeśli ich cele wizerunkowe nie były bezpośrednio związane z daną sytuacją, np. gdy mowa o państwie bojkotującym zawody sportowe, to sport był dla nich istotnym narzędziem dyplomacji publicznej, a zatem nie mogły sobie pozwolić na całkowite ignorowanie prezydenta MKOl, gdy ten prosił o spotkanie.

W dniu 18 maja 1984 roku szefowie MKOl ponownie spotkali się w Lozannie z przedstawicielami NKOl-u ZSRR pod przewodnictwem Marata Gramowa oraz

---

[43] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Fax from President of NOC of USSR Marat Gramov to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 9.05.1984.

[44] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to NOCs*, Lausanne, 10.05.1984; IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Fax from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of USSR Marat Gramov*, 10.05.1984.

[45] K. Reich, *Doleful Days for the Games*, „Sports Illustrated", 21.05.1984, vol. 60, no. 20, s. 18.

[46] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Resume of the Meeting Held Between the IOC and a Soviet Delegation (Confidential)*, Lausanne 14.05.1984.

organizatorów igrzysk pod przewodnictwem Petera Ueberrotha. Działacze MKOl nie zgodzili się z zarzutami radzieckimi względem organizatorów, stwierdzając zarazem, że postawa strony radzieckiej wynika z błędów w komunikacji z komitetem organizacyjnym, w tym z pomyłek w tłumaczeniu, a także zadeklarowali dalsze działania zmierzające do przekonania ZSRR do udziału w igrzyskach[47]. W serii spotkań, do których doszło tego dnia w Lozannie, uczestniczyli poza wskazanymi wcześniej przedstawicielami MKOl, komitetu organizacyjnego igrzysk oraz NKOl-u ZSRR również przedstawiciele Amerykańskiego Komitetu Olimpijskiego oraz radzieccy członkowie MKOl Konstantin Adrianow i Witalij Smirnow[48]. W dniu 24 maja 1984 roku członkowie MKOl pod przewodnictwem Juana Antonio Samarancha wzięli też udział w spotkaniu organizacji sportowych państw socjalistycznych w Pradze. W jego trakcie dyskutowano nad konsekwencjami decyzji o nieuczestniczeniu tych państw w igrzyskach. Przedstawiciele MKOl prosili przybyłych działaczy o ponowne rozważenie tej sprawy, mając na uwadze interesy wszystkich zainteresowanych, w szczególności sportowców[49]. Samaranchowi nie udało się wiele osiągnąć podczas wizyty w Pradze, jednak otrzymał wtedy zaproszenie na spotkanie z radzieckim ministrem spraw zagranicznych Andriejem Gromyką[50].

Do rzeczonej wizyty delegacji MKOl w Moskwie doszło pod koniec maja 1980 roku. Nie odbyło się jednak spotkanie ani z Czernienką, ani z Gromyką, pomimo koneksji Samarancha z czasów, gdy był ambasadorem Hiszpanii w Moskwie. 31 maja 1984 roku delegacja MKOl spotkała się z radzieckimi działaczami sportowymi oraz wicepremierem ZSRR Nikołajem Talizinem. Samaranch bezskutecznie starał się wówczas przekonać radzieckie kierownictwo do zmiany zdania odnośnie udziału w igrzyskach[51]. Poprosił jednak o przekazanie Czernience dwóch listów, na co zgodził się Talizin[52]. Misja Samarancha zakończyła się jednak fiaskiem i nie udało się ochronić igrzysk w Los Angeles przed bojkotem ze strony państw komunistycznych.

---

[47] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Report: Meeting of the Commission for Olympic Movement in Lausanne*, 18.05.1984, s. 2–3.

[48] IOC Archives, Los Angeles 1984, Political Matters at the 1984 Olympic Summer Games in Los Angeles: Correspondence, CIO JO-1984S-POLIT, *Programme of the Extraordinary Meeting of the IOC Executive Board*, 18.05.1984.

[49] IOC Archives, Los Angeles 1984, Political matters at the 1984 Olympic Summer Games in Los Angeles: Correspondence, CIO JO-1984S-POLIT, *Press Release: Meeting of the Sports organizations of Socialist Countries in Prague 24th May 1984*, 25.05.1984.

[50] *Talk on Olympics Reported Slated with Gromyko*, „The Blade: Toledo, Ohio", 28.05.1984, s. 3.

[51] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Meeting of the 30th May 1984 at Moscow (Confidential)*, 30.05.1984.

[52] IOC Archives, NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009, *Minutes of the Meeting at the Kremlin*, Moscow, 31.05.1984.

Przywołane tutaj kontakty kierownictwa MKOl z przedstawicielami wielu państw w celu uniknięcia bojkotów igrzysk olimpijskich miały na celu jedynie pokazanie, z jak dużą częstotliwością w obliczu sytuacji kryzysowych MKOl angażował się w procesy dyplomatyczne, czy to pośrednicząc w rozmowach, czy to samemu się w nie angażując. Istotne jest tutaj przede wszystkim to, że na spotkania zgadzali się przedstawiciele władz poszczególnych państw, co jak zauważono – wynikało z chęci zachowania dobrych relacji z komitetem. W dalszej części opracowania zostaną natomiast przedstawione zagadnienia związane z igrzyskami olimpijskimi w Seulu w 1988 roku, kiedy to zakres aktywności dyplomatycznej MKOl polegającej na prowadzeniu negocjacji dotyczących igrzysk olimpijskich był szczególnie rozbudowany.

4.2.1. Igrzyska olimpijskie w Seulu (1988)

Organizacja igrzysk 24. olimpiady została przyznana Seulowi podczas Sesji MKOl w Baden-Baden w 1981 roku. Wybór ten uważany był przez niektórych za kontrowersyjny, określany nawet jako „cud z Baden-Baden", stolicy Korei udało się bowiem pokonać faworyzowaną kandydaturę japońskiej Nagoi, a jako powody takiego rozstrzygnięcia wskazuje się duże zaangażowanie południowokoreańskiego rządu, antyolimpijskie protesty w Japonii oraz zbytnią pewność siebie japońskich działaczy[53]. Dyplomatyczny kontekst mających się odbywać w Seulu igrzysk wiąże się przede wszystkim z sytuacją polityczną na Półwyspie Koreańskim – formalnym stanem wojny pomiędzy Koreą Północną a Południową.

Do pierwszego publicznego wystąpienia reżimu północnokoreańskiego dotyczącego igrzysk w Seulu doszło 3 grudnia 1981 roku. Przyznanie tej imprezy stolicy Republiki Korei określono jako „manewr" sprzeczny z duchem olimpizmu, a także stwierdzono, że jasne jest, iż Korea Południowa wykorzysta igrzyska do celów politycznych[54]. Z kolei w marcu 1982 roku prezydent MKOl Juan Antonio Samaranch złożył wizytę w Korei Północnej. W jej trakcie do kwestii organizacji igrzysk w Seulu nawiązał prezydent NKOl-u KRL-D i jednocześnie północnokoreański członek MKOl Yu Sun Kim, który stwierdził, że prawdziwym celem kandydowania stolicy Korei Południowej do organizacji igrzysk była chęć

---

[53] J.A. Mangan, G. Ok, K. Park, *From the Destruction of Image to the Reconstruction of Image: A Sports Mega-event and the Resurgence of a Nation – Politics of Sport Exemplified*, [w:] *The Triple Asian Olympics. Asia Rising – the Pursuit of National Identity, International Recognition and Global Esteem*, red. J.A. Mangan, S. Collins, G. Ok, London 2013, s. 120; Y.-M. Joo, Y. Bae, E. Kassens-Noor, *Mega-Events and Mega-Ambitions: South Korea's Rise and the Strategic Use of the Big Four Events*, London 2017, s. 27.

[54] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Letter from Richard W. Pound to Juan Antonio Samaranch*, 4.01.1982.

wykorzystania Ruchu Olimpijskiego do podtrzymania obecnego systemu rządów Korei Południowej. Koreańczyk oświadczył, że prezydent Korei Południowej Chun Doo-hwan był mordercą, który odpowiadał za śmierć tysięcy swoich rodaków. Mówił też o braku stabilności politycznej w tym kraju oraz organizowanych każdego roku na wielką skalę przez Koreę Południową ćwiczeniach wojskowych „Team Spirit". Ponadto coraz donośniejsze były według niego na świecie głosy przeciwne organizacji igrzysk w Seulu, a biorąc pod uwagę problemy finansowe Korei Południowej, ich sprawna organizacja budziła duże wątpliwości[55]. Jak widać, pierwsze reakcje północnokoreańskie na wybór stolicy Korei Południowej na gospodarza igrzysk olimpijskich były bardzo krytyczne, starano się przekonać kierownictwo MKOl, że był to błąd. Trzeba też pamiętać, że północnokoreańskie organizacje sportowe były blisko powiązane z reżimem państwowym.

Przez pewien okres sprawa igrzysk w Seulu nie była szczególnie silnie podejmowana przez Koreę Północną. Do sprawy powrócono pod koniec 1984 roku. Yu Sun Kim wystosował wówczas do Samarancha list, w którym stwierdził, że ze względów bezpieczeństwa, jakich nie da się przewidzieć, biorąc pod uwagę dotychczasowe wydarzenia, Seul nie jest najlepszym miejscem do organizacji igrzysk olimpijskich[56]. W podobnym tonie Koreańczyk wypowiadał się także w kolejnych listach do Samarancha z grudnia 1984 roku. Nawiązał wówczas m.in. do podejścia Korei Południowej do komunizmu, co miałoby skutkować brakiem poczucia bezpieczeństwa u osób z państw socjalistycznych, które przybyłyby na igrzyska. Jak twierdził, jasne było, że państwa socjalistyczne nie wyślą swoich reprezentantów na igrzyska, a także iż NKOl KRL-D nie chce igrzysk ani „na południu, ani na północy". Jednocześnie deklarował, że jego NKOl podejmie wszelkie starania, aby zrealizować koncepcję wspólnej reprezentacji koreańskiej, zagadnienie to miało bowiem jego zdaniem inny charakter[57].

---

[55] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Talk by Mr. Kim Yu Sun, the NOC President of the D.P.R.K. with Mr. Juan Antonio Samaranch, the IOC President*, Pyongyang, 29.03.1982.

[56] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Letter from IOC Member from DPRK Yu Sun Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 26.11.1984.

[57] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Letter from President of NOC of DPRK Kim Yu Sun to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 17.12.1984; IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01-1988/184, *Telegram from President of NOC of DPRK Yu Sun Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 18.12.1984.

Prezydent MKOl odpowiedział, że Seul został legalnie wybrany na gospodarza igrzysk po skonsultowaniu tego z federacjami sportowymi, a w późniejszym czasie wybór ten był na różnych forach potwierdzany. Samaranch poparł jednocześnie koncepcję wspólnej reprezentacji na igrzyska, a także pisał o możliwości zorganizowania spotkania trójstronnego w Lozannie – w wypadku zgody obu NKOl-i[58]. Widać tutaj, że w początkowym okresie po wyborze Seulu na organizatora igrzysk olimpijskich strona północnokoreańska starała się z jednej strony lobbować MKOl za przeniesieniem igrzysk w inne miejsce, z drugiej zaś pozyskiwać sojuszników dla tego postulatu wśród państw socjalistycznych. Świadomy zagrożenia dla igrzysk Samaranch był jednak gotowy podjąć rozmowy trójstronne, a zatem zaangażować się już bardziej bezpośrednio w procesy dyplomatyczne, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę powiązania NKOl-u Korei Północnej, ale w pewnym sensie także NKOl-u Republiki Korei z władzami swoich państw. We wspomnianej wymianie listów można dostrzec pewną zmianę taktyki północnokoreańskiej, gdyż do ogólnej krytyki Korei Południowej i koncepcji organizowania tam igrzysk olimpijskich dołączyły sugestie odnośnie potrzeby przeniesienia ich w inne miejsce.

W tym okresie Korea Północna zaczęła także lobbować inne państwa socjalistyczne odnośnie swoich celów dotyczących igrzysk w Seulu, np. podczas spotkania ministrów sportu państw socjalistycznych w Pradze w październiku 1984 roku. Ambasador Korei Północnej przekonywał wówczas, że igrzyska należy zorganizować gdzieś indziej, a jeśli pozostaną w Seulu, to część konkurencji powinna zostać zorganizowana w Korei Północnej, bądź też państwa socjalistyczne powinny je zbojkotować. Ministrowie państw socjalistycznych poza północnokoreańskim odpowiedzieli, że mogą poprzeć przeniesienie igrzysk, tylko jeśli zainicjuje to ktoś inny, a także że będą wspierać koncepcję organizacji części zawodów w KRL-D. Stwierdzili przy tym, że ich państwa nie zbojkotują igrzysk[59]. Mimo to przedstawiciele Korei Północnej także w późniejszym czasie grozili bojkotem igrzysk przez państwa komunistyczne. Jak powiedział w październiku 1985 roku wiceprezydent NKOl-u Korei Północnej i ambasador Ministerstwa Spraw Zagranicznych tego państwa (łączenie tych stanowisk świadczy zarazem o powiązaniach NKOl-u KRL-D z władzami tego państwa): „jeśli nie uda nam

---

[58] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Yu Sun Kim*, 21.12.1984.

[59] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01--1988/184, *Telegram from Horst Dassler to President of Seoul Olympic Games Organizing Committee Tae-Woo Roh*, 29.10.1984.

się osiągnąć wspólnej organizacji igrzysk, prawdopodobnie dojdzie do kolejnego bojkotu przez wiele państw"[60]. Deklarację przekonywania państw komunistycznych do bojkotu igrzysk w razie braku zgody na ich współorganizowanie przez Koreę Północną złożył zresztą dwa tygodnie później minister spraw zagranicznych tego państwa[61]. Wydarzenia te wskazują, że obok przeniesienia igrzysk z Seulu jako alternatywny cel pod koniec 1984 roku strona północnokoreańska przyjęła współorganizację igrzysk, a zatem coś raczej niewyobrażalnego, biorąc pod uwagę, że to Seul został wybrany na ich gospodarza, a także zobowiązania MKOl względem Seulu oraz kształt stosunków pomiędzy dwoma państwami koreańskimi.

W całej tej sytuacji bardzo istotny jest kontekst, igrzyska w Seulu poprzedzała bowiem trwająca od 1976 roku era bojkotów trzech kolejnych igrzysk olimpijskich (ostatni – podczas igrzysk w Los Angeles) właśnie przez państwa socjalistyczne. Co więcej, wiele z nich nie utrzymywało z Koreą Południową stosunków dyplomatycznych. Co prawda, jak wynika z przytoczonej wypowiedzi ministrów sportu państw socjalistycznych, nie były one zainteresowane bojkotem, jednak sprawa pozostawała dynamiczna i zarówno MKOl, jak i południowokoreańscy organizatorzy igrzysk nie mogli znać ich intencji. Na koniec należy zwrócić uwagę, że już wówczas Korea Północna prowadziła rozmowy przez przedstawicieli władz państwowych. Co prawda w relacjach z MKOl to Narodowy Komitet Olimpijski był głównym partnerem w dyskusji ze strony KRL-D, jednak wynikało to ze wspominanych już w niniejszym rozdziale kwestii protokolarnych.

W dniu 1 lutego 1985 roku Juan Antonio Samaranch poinformował koreańskie NKOl-e o decyzji Komitetu Wykonawczego MKOl odnośnie zorganizowania rozmów z ich udziałem w Lozannie we wrześniu 1985 roku[62]. Oba państwa nie wypowiedziały się jednak początkowo odnośnie gotowości do spotkania. Tymczasem latem 1985 roku Korea Północna po raz pierwszy formalnie zażądała współorganizacji igrzysk. Pomoc pod tym względem miał jej obiecać przywódca Kuby Fidel Castro[63]. Także Moskwa czyniła sugestie, że podział konkuren-

---

[60] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/177, D. Miller, *Sports Commentary*, „The Times", 9.10.1985, s. 27.

[61] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/177, J. Brooke, *North Korea May Urge Boycott of Seoul Olympics*, „International Herald Tribune", 23.10.1985, s. 6.

[62] IOC Archives, Seoul 1988, Politics (IOC first joint meeting with the two Koreas – 8–9 October 1985) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/194, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of Korean Olympic Committee Chung Ju Yunga, Re: Joint meeting*, 1.02.1985.

[63] Fidel Castro w marcu 1985 r. udzielił wywiadu amerykańskiemu kongresmenowi Mervinowi Dymally'emu. Zapytany o udział Kuby w igrzyskach w Seulu, odpowie-

cji pomiędzy dwa państwa pozytywnie wpłynąłby na igrzyska. Mimo że strona południowokoreańska była przeciwna jakimkolwiek negocjacjom, Samaranch przekonał ją do podjęcia rozmów[64]. Należy zwrócić w tym miejscu uwagę, że nawiązanie negocjacji było wspierane przez stanowiska przywódców państw socjalistycznych, co ma znaczenie w kontekście przytaczanej wcześniej północnokoreańskiej groźby bojkotu z ich strony.

W połowie 1985 roku strona północnokoreańska wyraziła zgodę na serię rozmów trójstronnych w sprawie igrzysk w Seulu. Jednocześnie zaproszono do Korei Północnej wiceprezydenta MKOl Ashwiniego Kumara. Podczas jego kilkudniowej wizyty, trwającej od 16 lipca 1985 roku, Yu Sun Kim nawiązał do koncepcji Fidela Castro, zgodnie z którą współorganizacja igrzysk uchroniłaby je przed kolejnym bojkotem. Kumar pytał o możliwość wspólnego przemarszu dwóch reprezentacji koreańskich podczas ceremonii otwarcia igrzysk, a także o sposób rozwiązania technicznych trudności związanych z ewentualną organizacją części igrzysk w Pjongjangu. Koreańczyk stwierdził, że odpowiedzi będzie miał przygotowane na spotkanie w Lozannie. Mówił też, że jeśli igrzyska zostałyby równo podzielone, zapewniono by swobodny tranzyt pomiędzy państwami. Kumar spotkał się także z pierwszym wiceprezydentem KRL-D Pak Song-cholem, który mówił o wspólnej koreańskiej organizacji igrzysk, równym podziale konkurencji oraz nazwie imprezy „Koreańskie Igrzyska Olimpijskie Pjongjang Seul". Miało to pokazać światu igrzyska olimpijskie jako narzędzie szerzenia pokoju i przyjaźni[65]. Dodajmy, że olimpijscy działacze Korei Północnej nie chcieli odpowiadać na zadawane im pytania od razu w związku z koniecznością ich skonsultowania. Oczywiste wydaje się, że wszelkie decyzje podejmowały władze państwowe. To także świadczy o pośrednim udziale w olimpijskich negocjacjach międzykoreańskich właśnie państw, a nie jedynie formalnych interesariuszy, tj. Narodowych Komite-

---

dział, że nic nie jest postanowione oraz sugerował MKOl potrzebę podzielenia igrzysk pomiędzy dwa terytoria koreańskie. Mówił, że rozmawiał o tym pomyśle z przywódcami państw Trzeciego Świata i wyrażali oni opinie, że jest to jedyne możliwe rozwiązanie. IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Excerpt from an Interview Given by Fidel Castro to Jeffrey Elliot and Mervin Dymally in March 1985*, 25.07.1985.

[64] C.R. Hill, *Olympic Politics, Athens to Atlanta 1896–1996*, Manchester–New York 1996, s. 172.

[65] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Report by Mr. Ashwini Kumar, IOC Vice President, on his Trip to North Korea*, brak daty (podróż zakończona 23.07.1985).

tów Olimpijskich. Jak nadmieniono, dochodziło zarazem do bezpośrednich spotkań działaczy MKOl z przedstawicielami władz poszczególnych państw.

O możliwości przeprowadzenia trójstronnych negocjacji rozmawiali także w Seulu w sierpniu 1985 roku Juan Antonio Samaranch i prezydent komitetu organizacyjnego igrzysk w Seulu Roh Tae-woo. Ustalono, że odbędą się one w Lozannie, a MKOl będzie im przewodniczył. Na prośbę Koreańczyka w agendzie spotkania miało nie być sformułowania odnośnie „współorganizacji" igrzysk[66]. Jak więc widać, zanim rozpoczęto negocjacje, Międzynarodowy Komitet Olimpijski poczynił pewne ustalenia z obiema stronami, aczkolwiek charakter rozmów ze stroną południowokoreańską może świadczyć o tym, że MKOl to właśnie jej sprzyjał. Należy jednak mieć na względzie, że wszelkie ewentualne ustępstwa względem Korei Północnej odbyłyby się kosztem Korei Południowej, MKOl był zaś związany kontraktem odnośnie organizacji igrzysk właśnie w Seulu.

W dniach 8 i 9 października 1985 roku w Lozannie odbyły się zainicjowane przez MKOl rozmowy pomiędzy działaczami sportowymi z Korei Północnej i Południowej. Były one określane jako pierwsze spotkanie trójstronne[67]. Po wspólnym otwarciu rozmów oraz debacie pomiędzy delegatami doszło do spotkań przedstawicieli MKOl kolejno z delegacjami koreańskich NKOl-i. Podobnie zresztą wyglądały także kolejne spotkania trójstronne. W ich trakcie Samaranch przekonywał delegację z RK o potrzebie promowania aktywnego zaangażowania Korei Północnej, na co prezydent NKOl-u Korei Południowej Kim Chong-ha odpowiedział gotowością do rozmów na temat przekazania KRL-D części rozgrywek w piłce ręcznej, siatkówce i piłce nożnej oraz o łączonym wyścigu kolarskim. Z kolei strona północnokoreańska domagała się przekazania połowy rozgrywek, grożąc bojkotem igrzysk przez wiele państw. Ważnym elementem dyskusji było także oczekiwanie NKOl-u KRL-D odnośnie sformułowania „współorganizacja" igrzysk, na co nie zgadzał się ani MKOl, ani NKOl RK[68]. Pod-

---

[66] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Aide Memoire: Meeting of IOC President Juan Antonio Samaranch and President of Seoul Olympic Games Organizing Committee Tae-Woo Roh*, 28.08.1985.

[67] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Summary of the Situation, Games of the XXIVth Olympiad. Negotiations between the Two NOCs*, Lausanne, 12–17.10.1986; IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/177, D. Miller, *The Toughest Olympic Game Is Diplomacy*, „The Times", 8.10.1985, s. 30.

[68] IOC Archives, Seoul 1988, Politics (IOC first joint meeting with the two Koreas – 8–9 October 1985) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: visit report, meeting reports, memorandum, biographies, meetings staging, official programme, menus, meet-

czas kończącego rozmowy spotkania trójstronnego prezydent NKOl-u Korei Południowej potwierdził gotowość przekazania niektórych konkurencji olimpijskich Korei Północnej[69]. W negocjacjach tych dało się zwłaszcza zauważyć aktywną rolę Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Mimo konsultowania się do pewnego stopnia z przedstawicielami NKOl-u Korei Południowej to przede wszystkim MKOl podejmował decyzje o ustępstwach względem Korei Północnej, na co niejako z konieczności zgadzali się przedstawiciele południowokoreańskiego NKOl-u.

W dniach 8–9 stycznia 1986 roku odbyło się w Lozannie drugie spotkanie trójstronne. Wcześniej jednak doszło także do bardziej nieformalnych spotkań pomiędzy przedstawicielami MKOl a koreańskimi NKOl-ami[70]. NKOl Korei Północnej domagał się początkowo ulokowania dwunastu dyscyplin w RK oraz jedenastu w KRL-D, później natomiast wyszedł z propozycją zorganizowania przez siebie rozgrywek w ośmiu sportach oraz łączonego wyścigu kolarskiego, na co Samaranch odpowiedział, że mógłby zaakceptować organizację co najwyżej rozgrywek eliminacyjnych w czterech sportach oraz w jednej pełnej dyscyplinie w Korei Północnej. NKOl KRL-D domagał się też utworzenia wspólnej reprezentacji. Tymczasem NKOl RK wydawał się skłonny do pewnych ustępstw oraz do kolejnych spotkań pod warunkiem rezygnacji z żądań Korei Północnej odnośnie „współorganizacji" igrzysk oraz konieczności wystawienia wspólnej reprezentacji[71]. Obok rozmów w ramach spotkania trójstronnego aranżowane były także rozmowy nieformalne. Przykładowo 9 stycznia 1986 roku doszło do spotkania Samarancha z delegacją Korei Południowej oraz ambasadorem Republiki Korei Park Kunem[72]. Należy tutaj zwrócić uwagę na ponowny udział w dyskursie osoby piastującej stanowisko w aparacie państwowym, tym razem ze strony po-

---

ing minutes, statements and press releases, C-J01-1988/195, *Meeting between Delegations of the NOCs of the Republic of Korea and the Democratic People's Republic of Korea Held under the Aegis of the International Olympic Committee*, Lausanne, 8th–9th October 1985.

[69] *Ibidem*.

[70] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Informal Meeting with Representatives of the Delegation of the NOC of DPR Korea*, 7.01.1986.

[71] IOC Archives, Seoul 1988, Politics (IOC second joint meeting with the two Koreas – 8–9 January 1986): correspondence, analysis, speech draft, official programme, meeting minutes and press releases, C-J01-1988/196, *Meeting between Delegations of the NOCs of the Republic of Korea and of the Democratic People's Republic of Korea Held under the Aegis of the International Olympic Committee*, Lausanne, 8th–9th January 1986.

[72] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Informal Meeting with the NOC of the Republic of Korea*, Lausanne, 9.01.1986.

łudniowokoreańskiej. Ogólnie w przebiegu procesów dyplomatycznych związanych z igrzyskami w Seulu udział władz politycznych był widoczny, aczkolwiek nieco zakamuflowany.

Ostatecznie podczas drugiego spotkania trójstronnego Korei Północnej zaproponowano rozgrywki tenisa stołowego i łucznictwa, przez jej terytorium miał przebiegać fragment trasy wyścigu kolarskiego oraz przypadłyby jej rozgrywki jednej z grup turnieju piłkarskiego. Propozycje miały zostać przedyskutowane przez poszczególne NKOl-e w swoich państwach przed powrotem do rozmów, natomiast NKOl Korei Północnej miał odnieść się do zaproponowanych ustępstw do końca czerwca 1986 roku, złożona propozycja miała być bowiem według Samarancha ostateczna[73].

W działaniach MKOl można dostrzec wyraźną motywację do zabezpieczenia igrzysk przed ewentualnym bojkotem przez oczekiwanie od Korei Północnej deklaracji udziału w igrzyskach, co miało być warunkiem jakichkolwiek ustępstw[74]. Dałoby to bowiem silny argument państwom socjalistycznym na rzecz udziału w imprezie. Jeśli chodzi o motywację państw koreańskich, jaką można wywnioskować z przebiegu rozmów, Korea Południowa, mając na względzie sukces igrzysk i w owym czasie dość realne ryzyko odnośnie ich bojkotu, była gotowa do pewnych ustępstw wobec północnego sąsiada. Ogólnie jednak nie była skora do zbytniego „dzielenia się" organizacją igrzysk, w szczególności zaś nie chciała zmiany nazwy igrzysk na taką, która uwzględniałaby Koreę Północną, a takie były m.in. oczekiwania KRL-D. Tymczasem Korea Północna była przede wszystkim zainteresowana podniesieniem swojego statusu przy okazji igrzysk, a także zmniejszeniem korzyści wizerunkowo-legitymizacyjnych, jakie miała odnieść Korea Południowa. Tak więc opisywane tutaj negocjacje w sposób bezpośredni wiązały się z interesami dwóch państw koreańskich, które chciały wykorzystać sport w ramach własnej dyplomacji publicznej. MKOl został w nie wciągnięty, aczkolwiek przyjął w nich od razu bardzo aktywną rolę, jako że i on był zainteresowany sukcesem igrzysk.

Już po zakończeniu rozmów trójstronnych ze stycznia 1986 roku dochodziło do dalszych kontaktów MKOl z NKOl-ami dwóch państw koreańskich. Przykładowo 15 stycznia Samaranch spotkał się z delegacją NKOl-u KRL-D oraz I Se-

---

[73] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/178, *Two Koreas Leave Room to Maneouver*, „The Guardian", 12.06.1986; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/178, *Final Offer to North Korea*, „Daily Telegraph", 13.06.1986, s. 32.

[74] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Informal Meeting between the IOC and the Delegation of the NOC of the DPR Korea*, Lausanne, 9.01.1986.

kretarzem Misji KRL-D w Genewie Youn Myeoung Jinem. Mówiono o możliwości organizacji w Korei Północnej zawodów olimpijskich w piłce nożnej, tenisie stołowym i łucznictwie, jednak Samaranch stwierdził, że nie może skontaktować się w tej sprawie z federacjami sportowymi, dopóki nie otrzyma deklaracji udziału Korei Północnej w igrzyskach. Prezydent MKOl oświadczył także, że rozmowy dotyczące wspólnej reprezentacji powinny być prowadzone pomiędzy dwoma koreańskimi NKOl-ami, natomiast MKOl zaangażuje się w nie tylko w razie ich fiaska. Rozmawiano ponadto o sztafecie olimpijskiej oraz o nazwie dla ewentualnych konkurencji organizowanych przez KRL-D jako „24 igrzyska olimpijskie w Pjongjangu"[75]. Przebieg tych rozmów stanowi kolejny dowód na rządowe zaangażowanie w proces decyzyjny, w tym wypadku ze strony Korei Północnej. Obejmowało to nie tylko konieczność konsultacji z rządem, ale też udział w rozmowach dyplomaty. Można również zauważyć nacisk, jaki kładł MKOl na to, aby jak najwięcej ustaleń zostało poczynionych w trakcie rozmów dwustronnych pomiędzy dwoma koreańskimi NKOl-ami. To z kolei dowodzi, że w sytuacjach trudnych MKOl podejmował się roli negocjatora z konieczności.

W kolejnych miesiącach doszło do dalszych spotkań pomiędzy delegacjami NKOl-u KRL-D i MKOl, np. 7 marca 1986 roku ponownie z udziałem I Sekretarza misji KRL-D w Genewie Young Myeung Jina. Koreańczycy stwierdzili, że w związku z wcześniejszymi propozycjami w Korei Północnej rozpoczęto już budowę wioski olimpijskiej oraz obiektów sportowych, a także zainaugurowano rozmowy z federacjami odpowiedzialnymi za te sporty. Liczyli też, że zostaną im przekazane kolejne konkurencje. Samaranch odpowiedział, że budowa obiektów olimpijskich była w tym momencie w gestii rządu, ale przypomniał, że nie osiągnięto jeszcze porozumienia w tej sprawie. Prezydent MKOl stwierdził także, że nie rozpocznie rozmów z federacjami sportowymi, dopóki nie otrzyma od Korei Północnej deklaracji udziału w igrzyskach. Yu Sun Kim odrzekł, że skoro igrzyska mają się odbywać jednocześnie w Seulu i Pjongjangu, to Korea Północna będzie uczestniczyła w igrzyskach w Seulu. Samaranch zadeklarował wówczas rozmowy z federacjami sportowymi oraz rozważenie przeniesienia kolejnych konkurencji olimpijskich do Korei Północnej, aczkolwiek uznał, że proponowane przeniesienie rozgrywek w sześciu sportach to zbyt wiele[76]. W przebiegu tych rozmów można dostrzec wspominane już niejednokrotnie państwowe zaangażowanie, ale także konkretne strategie negocjacyjne. W tym wypadku Korea Północna próbo-

---

[75] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Informal Meeting of the NOC of the DPR Korea*, Lausanne, 15.01.1986.

[76] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Informal Meeting with the Delegation of the DPR Korea*, Lausanne, 7.03.1986.

wała działać na zasadzie faktów dokonanych, jednak tak wytrawny dyplomata jak Juan Antonio Samaranch nie dał się podejść.

W dniu 1 kwietnia 1986 roku Juan Antonio Samaranch spotkał się z ambasadorem Korei Południowej Kun Parkiem. Ambasador odczytał oświadczenie w imieniu Ministra Sportu, w którym stwierdzono, że strona południowokoreańska spotka się z przedstawicielami Korei Północnej, jeśli ci zadeklarują publicznie w formie pisemnej, że bezwarunkowo będą uczestniczyć w spotkaniach NKOl-i[77]. Z kolei 19 kwietnia 1986 roku doszło do spotkania Samarancha z prezydentem Republiki Korei Chun Doo-hwanem. Prezydent MKOl powiedział wówczas, że chociaż państwa socjalistyczne chcą wziąć udział w igrzyskach, to istotna jest opinia Fidela Castro. Z tego względu zasadne byłoby rozważenie przekazania części konkurencji Korei Północnej, która wówczas domagała się 5 z 23 sportów. Zdaniem Samarancha 2 lub 3 konkurencje powinny wystarczyć. Chun Doo-hwan wyrażał jednak brak zaufania wobec Korei Północnej[78]. Po raz pierwszy w przebiegu negocjacji związanych z igrzyskami w Seulu MKOl podjął wtedy bardziej bezpośredni kontakt z władzami Korei Południowej. Z rozmów wynika, że zarówno w wypadku MKOl, jak i Korei Południowej głównym celem wydawał się sukces igrzysk, toteż obie strony były gotowe iść na pewne ustępstwa, aby nie zrazić państw socjalistycznych i uniknąć kolejnego bojkotu, jednak ich dobra wola miała swoje granice.

W dniach 10 i 11 czerwca 1986 roku odbyło się w Lozannie trzecie spotkanie trójstronne z udziałem przedstawicieli MKOl oraz NKOl-i z dwóch państw koreańskich. Jego formuła była podobna do wcześniejszych tego rodzaju spotkań i po wygłoszeniu otwierających przemówień przez prezydentów dwóch koreańskich NKOl-i doszło do naprzemiennych rozmów między NKOl-ami a MKOl, pomiędzy którymi dochodziło do spotkań trójstronnych. Samaranch zaproponował Korei Północnej organizację rozgrywek jednej grupy turnieju piłki nożnej, zawody w tenisie stołowym oraz łucznictwie lub szermierce, a także łączoną organizację 2 lub 3 wyścigów kolarskich. W Korei Północnej miałaby się też odbyć część programu kulturalnego igrzysk, a dwa państwa miały maszerować wspólnie podczas ceremonii otwarcia igrzysk. Miała być to ostateczna oferta, jednak NKOl KRL-D

---

[77] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Text Read by Ambassador Kun Park on Behalf of Minister of Sport of Republic of Korea Seh-Jik Park to IOC President Juan Antonio Samaranch*, Lausanne, 1.04.1986.

[78] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Interview with the President of the Republic of South Korea Chun Doo-hwan*, 19.04.1986.

domagał się przekazania mu kompletnych rozgrywek piłki nożnej, tenisa stołowego, łucznictwa, zapasów, gimnastyki i judo, a także aby część igrzysk rozgrywanych w Korei Północnej określano jako „XXIV igrzyska olimpijskie – Pjongjang". Tymczasem strona południowokoreańska oczekiwała potwierdzenia przez Koreę Północną udziału w igrzyskach oraz jej deklaracji odnośnie respektowania Karty Olimpijskiej i decyzji Sesji MKOl o przyznaniu igrzysk Seulowi. NKOl RK nie zgadzał się ponadto na zmianę nazwy igrzysk oraz nie chciał zrezygnować z części turnieju piłkarskiego. W rozmowach pojawiały się również wątki związane ze swobodnym przemieszczaniem się członków rodziny olimpijskiej podczas igrzysk. Ostatecznie spotkanie nie zakończyło się porozumieniem, a przedstawiciele NKOl-u KRL-D stwierdzili, że potrzebują więcej czasu na przeanalizowanie propozycji[79].

Narodowe Komitety Olimpijskie Korei Północnej i Południowej otrzymały od MKOl czas na ustosunkowanie się do złożonych propozycji do końca czerwca 1986 roku. W wypadku zgody miałoby zostać zorganizowane czwarte spotkanie trójstronne[80]. Strona północnokoreańska nie przyjęła nowych propozycji, podtrzymując swoje wcześniejsze stanowisko[81], natomiast NKOl RK zaakceptował propozycje MKOl, wyrażając zarazem oczekiwanie respektowania przez NKOl Korei Północnej Karty Olimpijskiej oraz decyzji MKOl odnośnie przyznania organizacji igrzysk Seulowi, a także bezwarunkowego udziału reprezentacji tego państwa w igrzyskach[82]. Jak widać, uczestniczący w negocjacjach przedstawiciele

---

[79] IOC Archives, Seoul 1986, Politics (IOC third joint meeting with the two Koreas – 10–11 June 1986) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, official programme, meeting minutes, memorandum, statements, press releases and summary of the situation, C-J01-1988/197, *Meeting between Delegations of the NOCs of the Republic of Korea and of the Democratic People's Republic of Korea Held under Aegis of the International Olympic Committee*, Lausanne, 10th–11th June 1986.

[80] *Ibidem*.

[81] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/186, *Statement by Kim Duk-Jun, Vice President of the North Korean Olympic Committee on 21 June 1986, in Connection with the Lausanne Sports Talks (Monitored from the North Korean Radio Broadcast), Unofficial Translation Passed by Ambassador of Republic of Korea Kun Park in a Letter to Alain Coupat*, 23.06.1986; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/186, *Letter from President of NOC of DPRK Kim Yu Sun to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 28.06.1986.

[82] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/186, *Letter from President of Korean Olympic Committee Chong-Ha Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 27.06.1986; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/186, *Letter from President of Korean Olympic Committee Chong-Ha Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 30.06.1986.

NKOl-u Korei Północnej zachowywali się dość zmiennie. Z kolei strona południowokoreańska podtrzymywała swoje stanowisko, dążąc przede wszystkim do uzyskania deklaracji odnośnie udziału Korei Północnej w igrzyskach, co zapewne miało być argumentem na rzecz udziału w nich także innych państw socjalistycznych.

Dziewiątego lipca 1986 roku doszło w Moskwie do spotkania Juana Antonio Samarancha z Yu Sun Kimem, który ponowił oczekiwania wyrażone w liście z końca czerwca. Samaranch stwierdził, że ewentualne czwarte spotkanie trójstronne jest uzależnione od zgody jego NKOl-u na przedstawione propozycje[83]. Można tutaj dostrzec kunszt negocjacyjny Samarancha, który dawał Korei Północnej nadzieję na dalsze ustępstwa, ale tylko pod warunkiem zgody na wcześniejszą, mniej szczodrą propozycję.

Należy zwrócić uwagę, że zagadnienie ewentualnej współorganizacji igrzysk w Seulu przez Koreę Północną MKOl podejmował także z przedstawicielami innych państw, w tym ze szczególnie silnie zaangażowanym w tę sprawę przywódcą Kuby. Do spotkania Samarancha z Fidelem Castro doszło w Hawanie 26 września 1986 roku. Castro miał wówczas stwierdzić, że to Kuba przekonała Koreę Północną do utrzymania swojego wcześniejszego stanowiska odnośnie sprzeciwu wobec igrzysk w Seulu, a że rozwiązanie musi być honorowe, MKOl powinien poszerzyć swoją propozycję, np. przez bardziej sprawiedliwy podział konkurencji odpowiadający liczbie ludności (tj. ⅔ w Korei Południowej i ⅓ w Korei Północnej). Kubański przywódca zalecał także Samaranchowi wizytę w Korei Północnej. Prezydent MKOl odpowiedział, że Komitet poszedł już na daleko idące ustępstwa oraz że może zwołać kolejne spotkanie, jeśli NKOl KRL-D zaakceptuje bezwarunkowo dotychczasowe propozycje[84]. Trzy dni później doszło do drugiego spotkania Samarancha z Castro. Prezydent MKOl poprosił, aby kubański przywódca porozmawiał z Koreańczykami z KRL-D i przekonał ich, aby poprosili o rozmowę z Samaranchem. Wówczas mogłoby dojść w Lozannie do spotkania, podczas którego Samaranch przedstawiłby niewielką poprawkę do wcześniejszej propozycji. Na pytanie, na czym miałaby ona polegać, odrzekł, że mógłby im zaoferować część turnieju siatkówki kobiet i mężczyzn, czym Castro miał być usatysfakcjonowany[85].

---

[83] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Summary of the Situation, Games of the XXIVth Olympiad. Negotiations between the Two NOCs*, Lausanne, 12–17.10.1986.

[84] IOC Archives, Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Report by Juan Antonio Samaranch from his Meeting with Fidel Castro*, 28.09.1986.

[85] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187, *Report by Juan Antonio Samaranch from His Meeting with Fidel Castro*, 29.09.1986.

Przebieg tych spotkań Samaranch zrelacjonował potem ministrowi w misji dyplomatycznej Republiki Korei w Genewie Sun Joun-youngowi[86]. Ponownie można zatem dostrzec udział w rozmowach osób reprezentujących polityczne władze państw.

W lutym 1987 roku Komitet Wykonawczy MKOl spotkał się z przedstawicielami NKOl-u Korei Północnej pod przewodnictwem Yu Sun Kima. Delegacja północnokoreańska zasadniczo zaakceptowała propozycję MKOl oraz zgadzała się na organizację czwartego spotkania trójstronnego[87]. Jego termin ustalono na 14 i 15 lipca 1987 roku. Jednocześnie postanowiono, że do Korei Północnej uda się delegacja MKOl[88]. W jej skład weszli Alexandru Şiperco oraz osobisty sekretarz Samarancha Alain Coupat. W trakcie ich wizyty strona północnokoreańska sprecyzowała swoje oczekiwania. Co ciekawe, Korea Północna nie wyraziła zgody na przekroczenie przez delegację MKOl linii demarkacyjnej z Koreą Północną, jednak deklarowano jej otwarcie podczas igrzysk. Jeśli chodzi o konkurencje olimpijskie, Korea Północna oczekiwała przekazania jej minimum ośmiu konkurencji (⅓ wszystkich), które miałyby być określane jako „Igrzyska XXIV Olimpiady Pjongjang". Powstać miał także „Komitet Organizacyjny Igrzysk Olimpijskich Pjongjang", a ponadto w stolicy Korei Północnej miałyby się odbyć ceremonia otwarcia i zamknięcia igrzysk stanowiące ekwiwalent ceremonii w Seulu, przy udziale prezydenta MKOl oraz z ogniem olimpijskim palącym się przez cały okres igrzysk, natomiast transmisje telewizyjne zawodów w KRL-D miałyby być realizowane przez telewizję północnokoreańską, komitet organizacyjny igrzysk w Pjongjangu zaś miał indywidualnie podpisać umowy z zainteresowanymi stacjami telewizyjnymi. Zadeklarowano jednocześnie wpuszczenie na terytorium Korei Północnej osób akredytowanych przez MKOl na podstawie Olimpijskich Kart Identyfikacyjnych oraz respektowanie Karty Olimpijskiej. Zapowiedziano także udział przedstawicieli NKOl-u Korei Północnej w uroczystościach w Korei Południowej oraz przyjęcie przedstawicieli Korei Południowej, a także hono-

---

[86] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185, *Protocol from Meeting between Juan Antonio Samaranch and Minister from the Permanent Mission of Republic of Korea – Geneva*, Lausanne, 2.10.1986.

[87] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: chronology, speech, meeting minutes, memos, notes and reports on visits and the political situation, C-J01-1988/190, *Minutes of the Meetings of the I.O.C. Executive Board – Lausanne, Discussion with a Delegation from the NOC of the Democratic People's Republic of Korea, 12th February 1987 at 17.30 Hours*.

[88] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Yu Sun Kim*, 26.04.1987.

rowanie symboli narodowych wszystkich państw[89]. Jak widać, na skutek wizyty delegacji MKOl w Korei Północnej udało się poczynić wiele, także szczegółowych ustaleń, aczkolwiek w dalszym ciągu oczekiwania KRL-D nie pokrywały się w pełni z propozycjami MKOl.

Tymczasem komitet organizacyjny igrzysk w Seulu oraz NKOl Korei Południowej wydały 30 czerwca 1987 roku memorandum, w którym wyraziły swoje stanowisko w kwestii igrzysk. Podtrzymano wcześniejsze zobowiązania do: przyjęcia delegacji KRL-D podczas ceremonii otwarcia i zamknięcia igrzysk oraz podczas imprez towarzyszących na terytorium Korei Południowej; wysłania delegacji na analogiczne wydarzenia na terytorium Korei Północnej; dostarczenia swojej części środków transportu koniecznych do zapewnienia komunikacji pomiędzy dwoma państwami; utworzenia doraźnej organizacji pod auspicjami MKOl, która byłaby odpowiedzialna za organizację konkurencji olimpijskich w Korei Północnej. Podkreślono przy tym, że Seul jest jedynym miastem gospodarzem igrzysk, które zgadza się podzielić częścią tego przywileju z Pjongjangiem, w związku z czym oficjalne ceremonie będą się odbywały w Seulu. Strona południowokoreańska zadeklarowała także używanie bez restrykcji symboli narodowych KRL-D w sposób zgodny z Kartą Olimpijską, a także wyraziła oczekiwanie, aby kwestie transmisji telewizyjnych oraz marketingowe związane z organizacją części zawodów w Korei Północnej nie wpłynęły na dotychczasowe kontrakty[90].

Zgodnie z planem 14 i 15 lipca 1987 roku doszło do czwartego spotkania trójstronnego. Zaproponowano wówczas przekazanie Korei Północnej całych konkurencji tenisa stołowego i łucznictwa oraz częściowo rozgrywek piłki nożnej i kolarstwa. Nie zostało to jednak zaakceptowane przez delegację NKOl-u KRL-D. W kontekście ewentualnych zmian dotychczasowych propozycji Samaranch ponownie mówił o możliwych dostosowaniach, ale tylko w wypadku zgody na dotychczasową ofertę. Z dalszej dyskusji wyniknęło, że zamiast rozgrywek jednej grupy piłki nożnej, można by rozegrać w Korei Północnej cały turniej siatkówki

---

[89] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: notes, memos, proposition, meetings and visits reports, declarations and speeches, reports on the political situation, investigation on the bombing of the Korean Air flight and information on the joint security area in Panmunjom, C-J01-1988/193, *Memorandum for the IOC Executive Board. Report of the IOC Mission to Pyong Yang, 27th to 30th May 1987*, 29.05.1987.

[90] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: notes, memos, proposition, meetings and visits reports, declarations and speeches, reports on the political situation, investigation on the bombing of the Korean Air flight and information on the joint security area in Panmunjom, C-J01-1988/193, *Seoul Olympic Organizing Committee (SLOOC) and/or Korean Olympic Committee (KOC), Memorandum. In Response to the Requests Made by the IOC*, Seoul, 30.06.1987.

kobiet, a także mógłby się tam odbyć drogowy wyścig kolarski zamiast wcześniej proponowanego wyścigu z trasą przekraczającą granicę między państwami. Strona północnokoreańska przyjęła nowe propozycje pozytywnie, ale podtrzymywała chęć organizacji turnieju piłkarskiego ze względu na obiekty, które były już w trakcie budowy[91].

W przerwie spotkania Samaranch rozmawiał też indywidualnie z przedstawicielami dwóch NKOl-i. Na pytanie szefa delegacji NKOl-u Korei Południowej, czy dotychczasowa oferta może zostać jeszcze przez MKOl zwiększona, Samaranch odpowiedział, że nie może powiedzieć kategorycznie, że jest to już ostateczna propozycja – ze względu na obawę odnośnie uczestnictwa w igrzyskach niektórych państw socjalistycznych, zatem kolejne gesty uważał za potrzebne[92]. Świadczy to o tym, że deklaracje o ustępstwach wobec KRL-D były składane przede wszystkim przez MKOl, nie zaś przez stronę południowokoreańską za pośrednictwem MKOl. Dziwić może, że NKOl RK wyrażał na to zgodę, co może świadczyć o dużej obawie odnośnie możliwości bojkotu igrzysk przez państwa socjalistyczne. Z pewnością w tym okresie negocjacji można było jednak zaobserwować bardzo aktywną rolę Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego.

Podczas kolejnych tur rozmów NKOl KRL-D ponawiał swoje pierwotne oczekiwania odnośnie organizacji rozgrywek w ośmiu sportach, w tym w piłce nożnej. Z kolei strona południowokoreańska uzależniała swoją aprobatę od wycofania przez Koreę Północną żądań „współorganizacji" igrzysk, otwarcia granic oraz bezwarunkowej zgody na udział w ceremoniach otwarcia i zamknięcia igrzysk w Seulu. W toku rozmów MKOl przedstawił kolejną ofertę, zgodnie z którą w Korei Północnej odbyłyby się rozgrywki łucznictwa kobiet i mężczyzn, tenisa stołowego kobiet i mężczyzn, jednej grupy piłki nożnej, kolarskiego wyścigu szosowego i turnieju siatkówki kobiet. Jeśli Korea Północna zaakceptowałaby tę propozycję, miałoby dojść do piątego spotkania trójstronnego, aby przedyskutować kwestie techniczne. Jak oświadczył Samaranch, propozycje te były sprzeczne z Kartą Olimpijską i stanowiły wyjście naprzeciw oczekiwaniom Korei Północnej[93]. Było w tym sporo prawdy. Należy w związku z tym zauważyć, że w sytuacjach kryzysowych MKOl często gotowy był do naginania swoich reguł,

---

[91] IOC Archives, Seoul 1988, Politics (IOC fourth joint meetings with the two Koreas – 14–15 July 1987) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, official programme, memos, meeting minutes, press releases, circular and information letter, C-J01-1988/198, *Meeting between Delegations of the NOCs of the Republic of Korea and of the Democratic People's Republic of Korea Held under the Aegis of the International Olympic Committee*, Lausanne, 14th–15th July 1987.

[92] *Ibidem*.

[93] *Ibidem*.

aby tylko zachować względną kontrolę nad przebiegiem wydarzeń oraz integralność Ruchu Olimpijskiego. Trudno zarazem stwierdzić, że w tym wypadku był to wyraz słabości dyplomatycznej MKOl i jego podatności na naciski ze strony Korei Północnej i innych państw socjalistycznych. Był to raczej wyraz dyplomatycznej zręczności Samarancha.

Prezydent Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego wystosował do przedstawicieli państw komunistycznych kopię komunikatu prasowego dotyczącego spotkania trójstronnego z lipca 1987 roku – wskazując na rozszerzenie wcześniejszych propozycji[94]. Świadczy to o tym, że ustępstwa MKOl miały na celu przede wszystkim uniknięcie bojkotu igrzysk przez państwa socjalistyczne. Działania dyplomatyczne w odniesieniu do nich podejmowała też Korea Południowa. Przykładowo w lipcu 1987 roku delegacja radziecka wizytowała Seul, aby ocenić stan przygotowań do igrzysk. Wcześniej w Seulu pojawiły się też delegacja wschodnioniemiecka oraz węgierska[95]. Ogólnie mówi się o znacznym zaangażowaniu dyplomatycznym oraz o zbliżeniu Korei Południowej i państw socjalistycznych, do jakiego doszło przed igrzyskami w Seulu.

Jeśli chodzi o propozycję MKOl z czwartego spotkania trójstronnego, oczekiwano jak najszybszej odpowiedzi od obu NKOl-i[96]. NKOl Korei Południowej

---

[94] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Fidel Castro*, 15.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Poland's Ambassador to Spain Marian Renke*, 16.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Deputy Federal Secretary of Foreign Affairs of Yugoslavia Budimir Loncar*, 16.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of USSR Marat Gramov*, 16.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Chairman of State Council of GDR Erich Honecker*, 16.07.1987.

[95] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/179, *Soviets Touring Seoul Olympic Games Facilities*, „The Korea Herald", 28.07.1987.

[96] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of Korean Olympic Committee Chong-Ha Kim*, 16.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Yu Sun Kim*, 16.07.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *IOC Press Communique*, Lausanne, 15.07.1987.

od razu zareagował pozytywnie[97], podczas gdy NKOl Korei Północnej w sierpniu 1987 roku wysuwał nowe propozycje i oczekiwania, np. że mógłby zorganizować pięć pełnych konkurencji olimpijskich oraz jedną częściową[98]. W postępowaniu tym można zauważyć większą niż wcześniej skłonność Korei Północnej do ustępstw. W dalszym ciągu jej oczekiwania były większe niż składane propozycje, jednak tym razem rozbieżność była nieco mniejsza. Zapewne wynikało to ze świadomości decydentów północnokoreańskich, że perspektywa współorganizacji igrzysk oddala się, a zarazem szanse na ich bojkot przez państwa socjalistyczne maleją.

Samaranch odpowiedział, że kolejne spotkanie trójstronne może być zorganizowane jedynie po pełnym zaakceptowaniu oferty przez Koreę Północną[99]. W październiku 1987 roku doszło natomiast do spotkania w Lozannie Samarancha z delegacją NKOl-u Korei Północnej. Koreańczycy stwierdzili wówczas, że nie będą na razie kontynuować negocjacji, w nadziei, że zbliżające się wybory w Korei Południowej doprowadzą do demokratyzacji państwa. Poproszono zarazem MKOl o wstrzymanie wszelkich rozmów w tej sprawie aż do poznania wyników wyborów. Samaranch wyraził niezadowolenie z opóźnień odnośnie rozstrzygnięć, zgodził się jednak na ustanowienie połowy stycznia 1988 roku jako terminu podjęcia ostatecznej decyzji[100]. Tymczasem do MKOl docierały informacje o niewielkich szansach na bojkot igrzysk przez państwa socjalistyczne[101]. Sytuacja zaczęła więc układać się pomyślnie dla MKOl oraz dla Korei Połu-

---

[97] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from President of Korean Olympic Committee Chong-Ha Kim to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 17.08.1987.

[98] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Telegram from President of NOC of DPRK Kim Yu Sun to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 10.08.1987.

[99] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Kim Yu Sun*, 24.08.1987.

[100] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: notes, memos, proposition, meetings and visits reports, declarations and speeches, reports on the political situation, investigation on the bombing of the Korean Air flight and information on the joint security area in Panmunjom, C-J01-1988/193, *IOC Confidential Memorandum*, 20.10.1987.

[101] W grudniu 1987 r. podczas szczytu USA–ZSRR w Stanach Zjednoczonych o udziale w igrzyskach na 95 procent zapewniali radzieccy delegaci, choć nadmieniali, że ostateczna decyzja miała być podjęta w styczniu, o czym poinformował Samarancha ambasador Korei Południowej. Z kolei według raportu zachodnioniemieckiego członka MKOl Willego Daume z 15 stycznia 1988 r. minister sportu ZSRR Marat Gramow podczas swojej wizyty w Niemczech w styczniu 1988 r. mówił o udziale ZSRR w igrzyskach w Seulu, niezależnie od postawy Korei Północnej. IOC Archives, Seoul 1988, Politics at

dniowej, a to oznaczało, że ich skłonność do ustępstw względem Korei Północnej mogła być coraz mniejsza.

Mimo to działania ukierunkowane na uniknięcie bojkotu trwały dalej. Przykładowo o sprawie igrzysk w Seulu 20 stycznia 1988 roku Samaranch rozmawiał w Madrycie z ministrem spraw zagranicznych ZSRR Edwardem Szewardnadze. Prezydent MKOl usłyszał wówczas, że propozycja złożona przez komitet była bardzo bliska oczekiwań, jakie miał Kim Ir Sen i które miał wyjawić Gorbaczowowi podczas wizyty w Moskwie. Szewardnadze stwierdził także, że kwestie związane z możliwością przekraczania granicy koreańskiej przez rodzinę olimpijską nie powinny być problemem oraz że będzie się w niedługiej przyszłości kontaktował z Samaranchem za pośrednictwem swojego przedstawiciela w Szwajcarii[102]. Także w styczniu Samaranch zwrócił się do prezydenta elekta Korei Południowej, a wcześniej działacza sportowego, z obawami, że planowane ćwiczenia wojskowe Korei Południowej i USA pod kryptonimem „Team Spirit 88" mogą zakłócić przygotowania do igrzysk i atmosferę wokół nich[103]. Wydarzenia te świadczą nie tylko o wielointeresariuszowej dyplomacji prowadzonej wówczas przez MKOl, ale także stanowią kolejne potwierdzenie odnośnie państwowego udziału w procesie dyplomatycznym z udziałem MKOl. Co więcej, w działaniach komitetu można dostrzec dużą ostrożność i chęć uniknięcia zrażenia kogokolwiek na skutek np. zbyt stanowczej postawy względem Korei Północnej.

Wobec braku odpowiedzi ze strony NKOl KRL-D na propozycje przedstawione w lipcu 1987 roku Samaranch zwrócił się do niego 6 stycznia 1988 roku z prośbą o ustosunkowanie się do nich[104]. W oficjalnej odpowiedzi stwierdzono, że pomimo dużego wysiłku ze strony MKOl postawa Korei Południowej uniemożliwiła osiągnięcie porozumienia w kwestii wspólnej organizacji igrzysk.

---

the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Letter from Ambassador of Republic of Korea Sang Ock Lee to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 14.12.1987; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Report by Willi Daume*, 15.01.1988.

[102] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: notes, memos, proposition, meetings and visits reports, declarations and speeches, reports on the political situation, investigation on the bombing of the Korean Air flight and information on the joint security area in Panmunjom, C-J01-1988/193, *Confidential Report by Juan Antonio Samaranch*, Madrid, 21.01.1988.

[103] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Confidential Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President-elect of the Republic of Korea Roh Tae Woo*, 21.01.1988.

[104] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Telegram from Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Kim Yu Sun*, 6.01.1988.

W związku z tym Korea Północna na ówczesnych warunkach nie będzie uczestniczyła w igrzyskach, aczkolwiek w dalszym ciągu była gotowa na rozmowy odnośnie ich współorganizacji[105]. Gotowość do dalszych rozmów, pomimo iż upłynął termin zgłoszeń do igrzysk, wyraził także Samaranch[106]. Dalej więc trwała wymiana korespondencji, a także pojawiła się koncepcja wizyty Samarancha w Korei Północnej i spotkania z jej przywódcą, jednak prezydent MKOl pozostawał na stanowisku, że jego podróż miałaby sens tylko w wypadku szansy na sukces spotkania[107]. Bezpośrednie działania podjęła tymczasem Korea Południowa, niedługo przed rozpoczęciem igrzysk padła bowiem propozycja, aby zorganizować w Panmundżomie spotkanie międzyparlamentarne[108]. Także sam prezydent Republiki Korei Roh Tae-woo starał się zachęcić KRL-D do udziału w igrzyskach[109]. Inicjatywy te jednak się nie powiodły.

---

[105] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Statement of the North Korea Olympic Committee of January 12, 1988*; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Letter from President of NOC of DPRK Kim Yu Sun to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 11.01.1988.

[106] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Yu Sun Kim*, 28.01.1988.

[107] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Telegram from President of NOC of DPRK Kim Yu Sun to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 21.06.1988; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Kim Yu Sun*, 24.06.1988; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC of DPRK Kim Yu Sun*, 29.06.1988; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01--1988/191, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC od DPRK Kim Yu Sun*, 7.06.1988; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Telegram from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of NOC od DPRK Kim Yu Sun*, 10.06.1988.

[108] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Letter from Head of Permanent Committee of Supreme People's Assembly of DPRK Hyong-Sup Yang to Member of National Assembly of Republic of Korea Jae Sun Kim*, 26.07.1988.

[109] IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191, *Letter from President of Republic of Korea Roh Tae Woo to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 20.07.1988; IOC Archives, Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01-1988/182, M. Ford, *Roh Signals Softer Policy towards North Korea*, „Financial Times", 7.07.1988, s. 3.

Ostatecznie Korea Północna nie wzięła udziału w igrzyskach w Seulu, podobnie jak solidaryzujące się z nią Kuba, Etiopia i Nikaragua[110]. Po zerwaniu rozmów prasa północnokoreańska pisała, że Samaranch nie robił nic poza przymuszaniem jej do zaakceptowania „resztek", których nie chciał reżim Korei Południowej, aczkolwiek cytowano także opinię Castro, który pozytywnie oceniał wysiłki prezydenta MKOl[111]. W igrzyskach wzięli zatem udział zarówno ZSRR, jak i inne państwa komunistyczne. Uważa się zresztą, że igrzyska w Seulu były punktem przełomowym, jeśli chodzi o stosunki Korei Południowej z Chinami i ZSRR, utrudniając tym samym zbliżenie Korei Północnej z blokiem wschodnim[112]. Dyplomacja MKOl zaś okazała się skuteczna – gdy przyjmiemy, że jej celem było uniknięcie szerszego bojkotu jak podczas trzech ostatnich letnich edycji tej imprezy sportowej.

Opisany powyżej przebieg wydarzeń wiele mówi o dyplomacji Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Na pierwszy plan wysuwają się tu kwestie polityczne i z jednej strony pośredniczenie MKOl w rozmowach pomiędzy Koreą Północną a Południową, z drugiej zaś przyjęcie przez komitet wiodącej roli w negocjacjach. MKOl organizował spotkania trójstronne, ale także komunikował się z każdą stroną z osobna oraz rozmawiał z innymi podmiotami, np. z działaczami sportowymi oraz członkami władz politycznych państw trzecich, takich jak Kuba czy ZSRR. O wiodącej roli MKOl w całym procesie dyplomatycznym świadczy tutaj to, że ewentualne ustępstwa wobec KRL-D były składane przede wszystkim przez komitet, a nie przez Koreę Południową.

Należy podkreślić, że choć formalnie w rozmowach uczestniczyły MKOl oraz Narodowe Komitety Olimpijskie obu państw, w rzeczywistości silne było zaangażowanie rządowe. O ile było to oczywiste w wypadku reżimu północnokoreańskiego, NKOl był tam bowiem silnie zintegrowany z władzą państwową, o tyle w wypadku Korei Południowej dowodem jest chociażby korespondencja pomiędzy MKOl a misją dyplomatyczną Republiki Korei w Genewie, z której wynika, że propozycjami KRL-D kierowanymi do NKOl Korei Południowej zajmował się także rząd tego państwa. Dochodziło ponadto do rozmów, w których brali udział południowokoreańscy dyplomaci, oraz wymiany korespondencji pomiędzy prezydentem MKOl a najważniejszymi osobami w Republice Korei. Ten aspekt stanowi ważny argument na rzecz hipotezy o dyplomatycznej podmiotowości organizacji sportowych, jako że w negocjacje z Międzynarodowym

---

[110] *Seoul 1988*, IOC, https://www.olympic.org/seoul-1988 [dostęp: 27.11.2017].

[111] H. Cho, *International Sporting Events, Nationalism and Sport Diplomacy. The Evolving Relationships between North and South Korea from 1978 to 2007*, rozprawa doktorska, Loughborough University, 2012, s. 150.

[112] P. Close, D. Askew, X. Xin, *The Beijing Olympiad. The Political Economy of a Sporting Mega-Event*, London 2007, s. 133–134.

Komitetem Olimpijskim angażowały się państwa, chociaż często w sposób pośredni przez swoje Narodowe Komitety Olimpijskie. Podobnie jak w innych rozpatrywanych w niniejszym rozdziale kontekstach dyplomacja ta prowadzona jest wtedy, gdy państwa próbują wykorzystywać sport do własnych celów wizerunkowych czy politycznych, a zatem jest ona konsekwencją ich dyplomacji publicznej uwzględniającej sport.

4.3. Uznawanie Narodowych Komitetów Olimpijskich a międzynarodowa legitymizacja państw

O organizacjach sportowych twierdzi się niekiedy (w dużym uproszczeniu), że uznają bądź nie państwa w sensie akceptowania ich podmiotowości. Oczywiście nie jest to sformułowanie poprawne, bowiem uznanie międzynarodowe jest domeną wyłącznie państw. Niemniej państwa, szczególnie posiadające problemy z uzyskaniem uznania międzynarodowego w wymiarze uniwersalnym, silnie angażują się w możliwość uzyskania przez ich krajowe organizacje sportowe (w wypadku Ruchu Olimpijskiego są to Narodowe Komitety Olimpijskie) uznania ze strony międzynarodowych federacji sportowych i w konsekwencji możliwości brania udziału w międzynarodowym sporcie. Ma to bowiem dla nich znaczenie legitymizacyjne. Jak określił to Barrie Houlihan, dla wielu państw walczących o uznanie jest to potencjalna baza, z której można starać się dostać do bardziej prestiżowych forów[113]. Jest to o tyle istotne, że choć sport uznawany jest za zjawisko transnarodowe, przekraczające granice państw, to zarządzanie nim odzwierciedla bardziej tradycyjne struktury dyplomatyczne. Nie zawsze wiąże się to jednak z reprezentowaniem państw narodowych, MKOl uznaje bowiem chociażby Guam, Portoryko, Amerykańskie Wyspy Dziewicze czy Amerykańskie Samoa[114], które oczywiście nie mają charakteru państw suwerennych, a raczej terytoriów zależnych. Aspekt ten był już rozpatrywany w rozdziale trzecim na przykładzie dyplomacji sportowej Kosowa, w związku z koniecznością zidentyfikowania i opisania tej metody wizerunkowej dyplomacji sportowej państw. Tak więc w tym kontekście, podobnie jak w wypadku wybierania przez organizacje sportowe gospodarza imprezy sportowej, ich dyplomatyczna rola także wynika z prowadzenia przez państwa uwzględniającej sport dyplomacji publicznej.

Obok uznawania Narodowych Komitetów Olimpijskich dyplomatyczne znaczenie dla państw ma również kwestia respektowania symboli narodowych. Na skutek ich uznania uzyskują one najczęściej możliwość wykorzystywania

---

[113] B. Houlihan, *Sport and International Politics*, New York 1994, s. 21.

[114] H.L. Dichter, *Sporting Relations: Diplomacy, Small States, and Germany's Post-war Return to International Sport*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 344.

swojej flagi i hymnu podczas igrzysk olimpijskich, co niekiedy wiązało się z koniecznością ich honorowania także przez państwa, które negowały podmiotowość takich krajów na arenie międzynarodowej, ale np. jako organizatorzy igrzysk musiały się podporządkować tym zasadom.

Jednocześnie z ubieganiem się państw nieposiadających uniwersalnego uznania międzynarodowego o możliwość uczestniczenia w międzynarodowej rywalizacji sportowej rządy kwestionujące ich państwowość starają się temu zapobiec. Sytuacja ta kształtuje pole dla dyplomacji międzynarodowej, w centrum której znajduje się Międzynarodowy Komitet Olimpijski. Sprawia ona, że MKOl angażuje się w negocjacje z szeregiem aktorów, a także staje się w pewnym sensie forum dyplomacji, co zostanie szerzej omówione w dalszej części. W takich okolicznościach MKOl zwykle miał szansę odegrać aktywną rolę w stosunkach międzynarodowych, aczkolwiek sam komitet nie zawsze w sposób suwerenny starał się z niej korzystać[115].

Zagadnienie dyplomatycznego znaczenia uznawania NKOl-i zostanie zobrazowane na przykładzie tzw. kwestii niemieckiej w międzynarodowym sporcie, choć podobne mechanizmy obserwowano też w wielu innych wypadkach. Historycznie dotyczyło to w szczególności państw podzielonych, a zatem obok kwestii niemieckiej można wskazać na kwestie koreańską czy chińską. Wszystkie te państwa ubiegały się o możliwość indywidualnego, bądź wręcz ekskluzywnego (względem drugiego z państw powstałych w wyniku podziału) uczestnictwa w międzynarodowym sporcie, w szczególności w igrzyskach olimpijskich. Zawsze wtedy Międzynarodowy Komitet Olimpijski przyjmował stosunkowo aktywną rolę. Zagadnienie to było także istotne chociażby w kontekście uznawania państw powstających w wyniku rozpadu Jugosławii w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. MKOl z konieczności angażował się wtedy w procesy dyplomatyczne związane z ubieganiem się państw o możliwość uczestniczenia w igrzyskach olimpijskich, co miało dla nich znaczenie wizerunkowe.

4.3.1. MKOl a sprawa niemiecka

Po zakończeniu II wojny światowej Niemcy były poddane ostracyzmowi w międzynarodowym sporcie. Na skutek rozwiązania niemieckich organizacji sportowych przez aliantów nie było tam NKOl-u. MSZ Wielkiej Brytanii, która

---

[115] W wielu sytuacjach MKOl konsultował się wręcz z organami państwowymi, jeśli chodzi o uznanie państw. Dokumenty wskazują, że Avery Brundage rutynowo konsultował się z Departamentem Stanu USA oraz amerykańskimi ambasadami i konsulatami za granicą – w odniesieniu do uznania Niemiec Zachodnich po II wojnie światowej. H. L. Dichter, *Diplomatic and International History: Athletes and Ambassadors*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 15, s. 1743.

gościła igrzyska w 1948 roku, było wówczas przeciwne przyjmowaniu Niemiec do rodziny olimpijskiej. To, a także niechęć opinii publicznej względem Niemiec skłoniły MKOl do uznania udziału tego państwa w igrzyskach jako „politycznie niemożliwego", podobnie jak w wypadku Japonii[116]. Z czasem jednak stosunek do Niemiec zaczynał ewoluować, co zbiegło się z konstytuowaniem się Republiki Federalnej Niemiec (Niemiec Zachodnich) i Niemieckiej Republiki Demokratycznej (Niemiec Wschodnich).

Struktury sportowe jako pierwsze zaczęły się odbudowywać w RFN. Głównym celem było tam ponowne utworzenie Narodowego Komitetu Olimpijskiego. Poprzedziła je seria konferencji z udziałem działaczy sportowych Niemiec Zachodnich oraz przedstawicieli władz poszczególnych stref okupacyjnych[117]. Narodowy Komitet Olimpijski RFN powołano 24 września 1949 roku w Bonn. Co ciekawe, jego nazwa odnosiła się do całych Niemiec – NOK für Deutschland[118]. Wkrótce poproszono MKOl o jego uznanie[119]. Mimo wciąż żywych reminiscencji wojennych w MKOl uważano jednak, że powrót Niemiec na igrzyska olimpijskie jest pożądany, toteż podczas Sesji MKOl w Kopenhadze w 1950 roku NKOl RFN uzyskał tymczasowe uznanie zakładające spotkanie jego przedstawicieli z członkami Komitetu Wykonawczego MKOl jeszcze przed igrzyskami w Helsinkach. Do spotkania doszło w Lozannie w październiku 1950 roku, a w jego trakcie Niemcy przeprosili za okrucieństwa wojenne. Komitet zarekomendował wówczas pełne uznanie NKOl-u Niemiec Zachodnich podczas Sesji w Wiedniu w 1951 roku[120]. Zagadnienie analizowane w niniejszej części wiąże się jednak nie z uznaniem NKOl-u Niemiec Zachodnich, które jak widać przebiegało stosunkowo bezproblemowo, ale przede wszystkim NKOl-u Niemiec Wschodnich, gdyż te miały problemy z uzyskaniem uniwersalnego uznania międzynarodowego

---

[116] P.J. Beck, *The British Government and the Olympic Movement: The 1948 London Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 5, s. 630–631.

[117] Carl und Liselott Diem-Archiv, Deutsche Sporthochschule, Köln (dalej Carl und Liselott Diem-Archiv), Mappe 041, *Aktennotis unter Druchdruck an S. H. Herzog Adolf Friedrich zu Mecklenburg, Herrn Professor Dr. Diem, Dr. Bauwens, Betrifft: Sportkonferenz Hannover*, 21.08.1949; Carl und Liselott Diem-Archiv, Mappe 041, *Protokoll Sport Konferenz Bad Schwalbach, 16 & 17. Juli 1949*.

[118] K. Huhn, *Kalter Krieg und heiβe Kufen. Wie Bonn gegen den DDR-Sport zu Felde zog*, Berlin 2015, s. 32.

[119] IOC Archives, NOC of Germany, Federal Republic of Germany, Recognition request of the NOC of Federal Republic of Germany (FRG): correspondence, statutes and Recognition, D-RM01-ALLRF/020, *Letter from President of NOC of Germany Herzog Adolf Friedrich von Mecklenburg and Carl Diem to IOC*, 24.11.1949.

[120] R. Espy, *The Politics of the Olympic Games. With Epilogue, 1976–1980*, Berkeley 1981, s. 32–33; A. Jucewicz, *Trzy olimpiady*, Warszawa 1972, s. 76.

i przez długi czas uznawane były głównie przez państwa socjalistyczne, natomiast udział w sporcie stał się dla NRD ważnym narzędziem legitymizacyjnym.

Narodowy Komitet Olimpijski NRD został utworzony 22 kwietnia 1951 roku[121]. Powstawanie struktur sportowych w NRD było opóźnione względem RFN także dlatego, że zgodę na to musiał wydać Związek Radziecki[122]. Jako główny cel NKOl NRD deklarował „utworzenie we współpracy z Narodowym Komitetem Olimpijskim Republiki Federalnej Niemiec wspólnej ogólnoniemieckiej reprezentacji olimpijskiej"[123]. MKOl znalazł się w niewygodnej sytuacji, toteż zwrócił się do międzynarodowych federacji sportowych o opóźnienie uznawania federacji wschodnioniemieckich aż do zakończenia Sesji MKOl w Wiedniu w 1951 roku[124]. Uznanie krajowych federacji sportowych przez międzynarodowe federacje jest bowiem jednym z warunków uznania NKOl-u.

Jak wspomniano, MKOl miał się zająć sprawą dwóch państw niemieckich podczas Sesji w Wiedniu. Przyznano wówczas pełne uznanie Narodowemu Komitetowi Olimpijskiemu Niemiec Zachodnich, a następnie zajęto się kwestią NKOl-u NRD. Wywiązała się wówczas dyskusja, w której za uznaniem NRD opowiadali się działacze sportowi z państw komunistycznych, w tym radziecki członek MKOl, gdyż podczas tej samej Sesji doszło do uznania ZSRR i wyboru członka z tego państwa. Sprzeciwiło się natomiast wielu działaczy z państw zachodnich, argumentując, że uznanie dwóch NKOl-i z jednego państwa jest niezgodne z zasadami olimpijskimi[125]. Przyjęto, że zainteresowane strony będą między sobą negocjować utworzenie wspólnej reprezentacji na igrzyska w Helsinkach 1952 roku, Komitet Wykonawczy zaś będzie miał nawet prawo anulowania uznania dla NKOl-u Niemiec Zachodnich[126]. Działanie MKOl można więc scharakteryzować w ten sposób, że nie uznawano podziału Niemiec na dwie organizacje państwowe, sprzyjając zarazem zachodnioniemieckiemu NKOl-owi,

---

[121] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Beschlossen auf der Gründungsversammlung des Nationalen Olympischen Komitees der Deutschen Demokratischen Republik von 22.04.1951*.

[122] M. Krüger, *„Od zimnej wojny na bieżni" do sportu w zjednoczonych Niemczech – dzieje sportu w Niemczech po II wojnie światowej*, [w:] *Historia polskiego i niemieckiego sportu w XIX i XX wieku. Idee, ludzie, polityka i kultura*, red. D. Wojtaszyn, W. Stępiński, J. Eider, Poznań 2016, s. 157.

[123] G.A. Carr, *The Involvement of Politics in the Sporting Relationships of East and West Germany, 1945–1972*, „Journal of Sport History" 1980, vol. 7, no. 1, s. 41.

[124] C.R. Hill, *Olympic Politics*…, s. 38.

[125] W przeszłości MKOl nie zawsze trzymał się jednak tej zasady. Przykładowo Austro-Węgry były reprezentowane przez dwie reprezentacje – oddzielnie Austrię i Węgry. T. Olszański, *Paradoks apolityczności olimpizmu*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, s. 252.

[126] R. Espy, *The Politics of*…, s. 33–34.

w dużej mierze ze względu na osobiste relacje z działaczami sportowymi z Niemiec Zachodnich, a także niechęć do państw komunistycznych wyrażaną przez wielu członków komitetu.

Jeszcze w trakcie Sesji w Wiedniu doszło do rozmów z udziałem przedstawicieli MKOl oraz dwóch niemieckich NKOl-i. Później je kontynuowano, a także odbywały się dwustronne negocjacje pomiędzy niemieckimi NKOl-ami[127]. MKOl wyrażał stanowisko, że tylko jeden NKOl z Niemiec może być uznany, a już wcześniej uznano NKOl RFN, jednak możliwy był udział wszystkich niemieckich sportowców w igrzyskach. Takie też były ustalenia odnośnie igrzysk w Helsinkach w 1952 roku, aczkolwiek dalsze rozmowy miały być prowadzone w celu ustalenia szczegółów[128]. W ich ramach prezydent MKOl Sigfrid Edström zaprosił przedstawicieli obu NKOl-i na spotkanie w Kopenhadze 8 lutego 1952 roku, przed rozpoczęciem igrzysk w Oslo[129]. Jak wspominał Edström w liście do kanclerza MKOl Otto Mayera, działanie to było związane z obawą o reakcję państw komunistycznych na wykluczenie NRD z igrzysk[130]. W MKOl wyraźnie preferowano zatem Niemcy Zachodnie, aczkolwiek przedłużano możliwości prowadzenia rozmów w sprawie udziału w igrzyskach w Helsinkach także sportowców z Niemiec Wschodnich – kreując zarazem bardziej apolityczny wizerunek, ale także mając na względzie zachowanie integralności Ruchu Olimpijskiego w związku z dołączeniem do niego państw socjalistycznych.

Do spotkania w Kopenhadze nie doszło, gdyż z niejasnych powodów nie pojawili się na nim przedstawiciele Niemiec Wschodnich, mimo że byli obecni w stolicy Danii[131]. Władze Narodowego Komitetu Olimpijskiego NRD tłumaczyły, że

---

[127] Carl und Liselott Diem-Archiv, Mappe 571, *Sitzung von Dienstag, den 8 Mai 1951, Aus: Bulletin du Comité International Olympique*; Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 361–362, Korespondens 1951, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 16.05.1951; Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 361–362, Korespondens 1951, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 17.05.1951; Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 359–360, Korespondens 1951, *Letter from Sigfrid Edström to Avery Brundage*, 18.05.1951.

[128] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Agreement on German Participation in 1952 Olympic Games*, Lausanne, 22.05.1951.

[129] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Decision of the Executive Committee Regarding the German Situation*, Oslo, 11.02.1952.

[130] Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364, Korespondens 1952, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 31.01.1952.

[131] Przedstawiciele kierownictwa MKOl mieli czekać na delegatów wschodnioniemieckich przez kilka godzin i kilkakrotnie przypominać telefonicznie o terminie spotkania, ci jednak się nie pojawili. IOC Archives, Comité International Olympique – Session

był to efekt nieporozumienia[132]. NKOl NRD w swoich staraniach o uznanie przez MKOl argumentował, że spełnione zostały niezbędne do tego warunki (tj. posiadanie uznanych lub ubiegających się o uznanie narodowych federacji sportowych; fakt, że NRD była niepodległym państwem, a NKOl NRD jako jedyny kontrolował sport w tym państwie). Twierdzono także, że w NRD przestrzegane są zasady amatorstwa[133]. MKOl w dalszym ciągu dążył do stworzenia wspólnej reprezentacji niemieckiej na igrzyska w Helsinkach, choć fiasko spotkania w Kopenhadze zostało bardzo emocjonalnie przyjęte przez jego kierownictwo. Avery Brundage w liście do szefa wschodnioniemieckiego NKOl-u Kurta Edela pisał wprost, że „brak grzeczności i nieodpowiedzialność" działaczy wschodnioniemieckich, którzy byli w mieście, ale nie pojawili się na spotkaniu, „doprowadziły część z nas do wniosku, że zajmowanie się tym było stratą czasu"[134]. W efekcie tych wydarzeń sportowców z NRD zabrakło podczas igrzysk olimpijskich w Helsinkach, mimo że dyskusję w tej sprawie podjęto jeszcze na krótko przed ich rozpoczęciem. Poza irytacją związaną z incydentem z Kopenhagi jako powód takiego rozstrzygnięcia należy także wskazać tę okoliczność, że osoby z najwyższego kierownictwa MKOl utrzymywały bliskie relacje z działaczami sportowymi z Niemiec Zachodnich, a zarazem wyrażały nastawienie nieprzychylne komunizmowi.

W dniu 16 lipca 1952 roku w liście do MKOl prezydent NKOl-u NRD Kurt Edel stwierdził, że NRD „jest państwem z własnym rządem, własną konstytucją, własnym życiem gospodarczym i kulturalnym, które na dużą skalę rozwija kulturę fizyczną i sport", a także jest uznawane przez wiele państw świata. Zwrócił też

1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 46th Session of the International Olympic Committee*, Oslo, 12th to 13th February 1952, s. 2.

[132] Jak stwierdził w liście do prezydenta MKOl prezydent NKOl-u NRD Kurt Edel, delegacja wschodnioniemiecka otrzymała w Kopenhadze informację telefoniczną, że do spotkania ma dojść o godzinie 18.00, natomiast kiedy pojawiła się na miejscu o 17.50, dowiedziała się, że przedstawiciele MKOl musieli z pilnych powodów wyjechać. Jednocześnie proszono o możliwość zaprezentowania swego stanowiska podczas Sesji MKOl w Oslo, która miała zająć się kwestią uznania wschodnioniemieckiego Narodowego Komitetu Olimpijskiego. IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from President of NOC of GDR Kurt Edel to IOC*, 10.02.1952.

[133] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from Delegation of NOC of GDR to IOC Session in Oslo*, 13.02.1952.

[134] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Kurt Edel*, 30.03.1953.

uwagę, że MKOl uznał już dwa niemieckie NKOl-e – Republiki Federalnej Niemiec oraz Zagłębia Saary[135]. Nadmienił ponadto, że NKOl NRD jest niezależny i autonomiczny, a sportowcy wschodnioniemieccy przestrzegają reguł amatorstwa oraz MKOl[136]. Można tutaj dostrzec wyraźną motywację związaną z chęcią uczestniczenia przez NRD w igrzyskach olimpijskich na równi z innymi państwami. Co istotne, w rozmowach na temat udziału w igrzyskach państw niemieckich brali udział nie przedstawiciele rządów, ale działacze sportowi. Wynikało to przede wszystkim z protokołu olimpijskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że w tym wypadku stroną był także rząd NRD, gdyż w mocno scentralizowanych państwach komunistycznych nie było miejsca na niezależność organizacji sportowych.

Wkrótce po igrzyskach w Helsinkach przedstawiciele wschodnioniemieckiego NKOl-u poprosili MKOl o ponowne rozpatrzenie swojego uznania. Komitet opóźniał jednak podjęcie dyskusji w tej kwestii[137]. W 1954 roku nowy prezydent MKOl Avery Brundage zaproponował rozwiązanie, zgodnie z którym uznano by NKOl NRD, jednak oba państwa niemieckie wystawiłyby na igrzyskach olimpijskich wspólną reprezentację. Brundage miał więc w kolejnym roku podczas Sesji w Paryżu zarekomendować warunkowe uznanie NKOl-u NRD przy założeniu stworzenia wspólnej reprezentacji olimpijskiej, a także oczekiwał ustąpienia osób z kierownictwa NKOl-u NRD, które doprowadziły do fiaska porozumienia odnośnie wspólnego udziału dwóch państw niemieckich w igrzyskach w Helsinkach[138]. Nad tym problemem dyskutowano też podczas Sesji MKOl w Atenach w 1954 roku. Brundage wspominał wówczas także o nagonce medialnej

---

[135] Do igrzysk w Helsinkach dopuszczono bowiem oddzielną reprezentację Zagłębia Saary. Sigfrid Edström stwierdził potem w liście do brytyjskiego działacza lorda Burghleya, że uznanie tego NKOl-u było błędem. Wprawdzie spełniono w ten sposób oczekiwania Francuzów, skomplikowało to jednak sytuację odnośnie NRD. Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364, Korespondens 1952, *Letter from Sigfrid Edström to Lord David Burghley*, 21.04.1952.

[136] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from President of NOC of GDR Kurt Edel to IOC*, 16.07.1952.

[137] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to IOC Member Jerzy Loth*, 28.03.1953; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: International Olympic Committee 48th Session – Mexico City, April 17, 18, 20, 21, 1953*, s. 25.

[138] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from IOC President Avery Brundage to NOC of GDR*, 11.09.1954.

przeciwko MKOl w Niemczech Wschodnich, natomiast NRD bronili radzieccy członkowie MKOl Konstantin Adrianow i Nikołaj Romanow. Członek MKOl z RFN Karl Ritter von Halt mówił o swoim marzeniu odnośnie wspólnej reprezentacji niemieckiej na igrzyskach, jednak jego zdaniem byłoby to niemożliwe w razie uznania NKOl-u NRD, czego Sesja ostatecznie nie uczyniła[139]. Jak widać, w dalszym ciągu w łonie MKOl toczyła się dyskusja nad słusznością uznania NKOl-u Niemiec Wschodnich, w której jako adwokaci NRD występowali członkowie MKOl z innych państw socjalistycznych. Zagadnienie to nawiązuje częściowo do koncepcji MKOl jako forum dyplomatycznego, która zostanie rozwinięta w dalszej części niniejszego rozdziału.

NKOl NRD w 1955 roku ugiął się i spełnił wspomniane wcześniej oczekiwania MKOl. Poinformował o wyborze nowych władz z Heinzem Schöbelem jako prezydentem, a także wyraził chęć pracy na rzecz stworzenia ogólnoniemieckiej reprezentacji olimpijskiej[140]. Zaczęło wówczas dochodzić do spotkań pomiędzy przedstawicielami niemieckich NKOl-i, w których pośredniczył Avery Brundage. Prezydent MKOl zapowiedział rozpatrzenie propozycji uznania NKOl-u NRD[141]. Miało do niego dojść pod warunkiem zawarcia porozumienia odnośnie wysłania wspólnej ogólnoniemieckiej reprezentacji na igrzyska w Melbourne, co później rozszerzono także na odbywające się wcześniej igrzyska zimowe w Cortina d'Ampezzo[142]. W treści ostatecznego porozumienia działacze sportowi z Niemiec Wschodnich i Zachodnich przyjęli, że są tylko jedne Niemcy, podzielone ze względów politycznych. Wspólnie mieli zorganizować jedną reprezentację na igrzyska w Melbourne, a także przeprowadzić wewnętrzne kwalifikacje w celu wyłonienia reprezentacji. Doprowadziło to do tymczasowego uznania NKOl-u NRD podczas Sesji MKOl w Paryżu w 1955 roku. Uznanie to miało automatycznie stracić ważność w razie niestworzenia wspólnej ogólnoniemieckiej reprezentacji na igrzyska w Melbourne[143].

---

[139] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 49th Session of the International Olympic Committee – Athens, May 11th – 12th – 13th – 14th – 15th 1954*, s. 23–25.

[140] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of Germany Karl Ritter von Halt*, 22.03.1955.

[141] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Heinz Schöbel*, 22.03.1955.

[142] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Heinz Schöbel*, 20.05.1955.

[143] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 50th Session of the I.O.C., Paris, France, June 13–17, 1955*, s. 63–69.

Decyzja MKOl odnośnie tymczasowego uznania NKOl-u NRD, jak twierdzi Uta Blabier, była trójstronnym kompromisem. Dzięki niej udało się uniknąć całkowitego urażenia Niemiec Zachodnich, otworzono drogę NRD do udziału w igrzyskach przy zachowaniu kontroli nad tamtejszym NKOl-em dzięki tymczasowości uznania, a także przezwyciężono polityczne trudności w utworzeniu wspólnej niemieckiej reprezentacji olimpijskiej[144]. W efekcie tych rozstrzygnięć MKOl poinformował komitety organizacyjne igrzysk w 1956 roku – w Cortinie d'Ampezzo, Melbourne oraz Sztokholmie, gdzie odbywały się konkursy hippiczne igrzysk „letnich" – o konieczności wysłania tylko jednego zaproszenia dla Niemiec, na adres NKOl-u RFN[145]. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na pewną przewrotność całej tej sytuacji. MKOl jako organizacja sportowa tradycyjnie odżegnywał się od polityki i politycznego zaangażowania. Tymczasem doprowadził do porozumienia w sprawie wysłania przez dwa podzielone państwa wspólnej reprezentacji na igrzyska olimpijskie. Jak wiadomo, każde z tych państw rościło sobie prawo do reprezentowania całych Niemiec, toteż przyjęte rozwiązanie w pewnym sensie było w ich wspólnym interesie. Z jednej strony można to uznać za realizowanie przez MKOl swojej pokojowej misji, z drugiej może to być interpretowane jako narzucanie państwom swoich decyzji i poglądów. Jeśli chodzi o kwestię legitymizowania państwa wschodnioniemieckiego, mimo dopuszczenia sportowców z tego państwa do udziału w igrzyskach w ramach ogólnoniemieckiej reprezentacji wciąż preferowane były Niemcy Zachodnie, których NKOl posiadał pełne uznanie. Tymczasem NKOl NRD został uznany jedynie tymczasowo i warunkowo. Co więcej, brak możliwości wystawienia oddzielnej reprezentacji na igrzyskach olimpijskich stanowił pewne podważenie oddzielnej państwowości wschodnioniemieckiej. Wprawdzie na tym etapie władze obu państw żywiły nadzieję na zjednoczenie Niemiec pod własnym kierownictwem, jednak i tak rozstrzygnięcie to należy uznać za niekorzystne z perspektywy wizerunku Niemiec Wschodnich i chęci promowania własnej, niezależnej podmiotowości.

Ustalenia dotyczące wspólnego udziału w igrzyskach reprezentantów dwóch państw niemieckich zakładały, że w trakcie igrzysk będą oni używać tej samej flagi, godła i strojów oraz zostaną zakwaterowani w tym samym miejscu. Szef kontyngentu miał być wybrany z drużyny, która będzie liczniejsza we wspólnej

---

[144] U.A. Balbier, *'A Game, a Competition, an Instrument?': High Performance, Cultural Diplomacy and German Sport from 1950 to 1972*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 4, s. 543.

[145] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC Chancellor Otto Mayer to Organising Committees of the Olympic Games in Melbourne, Cortina and Stockholm*, 13.07.1955.

reprezentacji[146]. W wypadku zwycięstwa indywidualnego miał być odegrany hymn zwycięzcy, natomiast przy okazji zwycięstwa drużyny mieszanej miało nie być hymnu. Avery Brundage, gratulując sukcesu zachodnioniemieckiemu członkowi MKOl von Haltowi, stwierdził: „uzyskaliśmy w dziedzinie sportu coś, czego politykom dotychczas nie udało się osiągnąć"[147].

Biorąc pod uwagę kontekst uznania międzynarodowego, wyjątkowe znaczenie przypisywane było kwestii symboli narodowych wykorzystywanych przez poszczególne państwa. Jak wspomniano, w igrzyskach w 1956 roku oba państwa niemieckie w ramach wspólnej reprezentacji wykorzystywały wspólną flagę, co nie było powodem do sporu, ponieważ była ona wówczas taka sama w obu państwach, natomiast miały dwa oddzielne hymny. Sportowcy z NRD nie zdobyli jednak żadnego złotego medalu podczas igrzysk zimowych i nie było okazji do odegrania hymnu tego państwa. Tymczasem wraz ze zbliżaniem się igrzysk „letnich" Ministerstwo Spraw Zagranicznych RFN chciało za wszelką cenę uniknąć odgrywania hymnu NRD, w czym wspierali je wysocy przedstawiciele NATO[148]. Ostatecznie strona zachodnioniemiecka zgodziła się na propozycję NKOl-u NRD, aby jako wspólny hymn wykorzystać *Odę do Radości* Beethovena[149]. Można było dostrzec w tym nacisk dyplomatyczny, jaki poszczególne państwa niemieckie starały się wywierać na MKOl. Warto wskazać, że kwestia używania symboli narodowych przez państwa, które chciałyby uczestniczyć w igrzyskach, a których państwowość jest kwestionowana, stosunkowo często bywała przedmiotem sporów. Zakaz eksponowania oficjalnej flagi narodowej podczas igrzysk był wtedy postulowany przez państwa nieuznające takiego podmiotu. Rozwiązanie takie może bowiem świadczyć o braku suwerenności. Pojawiały się ponadto sytuacje, kiedy MKOl uniemożliwiał sportowcom z takiego czy innego państwa rywalizację pod flagą narodową w ramach sankcji, tak jak w wypadku Rosjan biorących

---

[146] Kwestia, kto obejmie stanowisko szefa kontyngentu (chef de mission), stanowiła ważny punkt sporny. Avery Brundage w liście do prezydenta NKOl NRD sugerował, że powinna być to osoba pochodząca z kraju, który będzie miał we wspólnej drużynie więcej reprezentantów, jednak ostateczną decyzję pozostawił dwóm niemieckim NKOl-om, przy czym zaznaczył, że pracy chef de mission powinien towarzyszyć przedstawiciel drugiego z niemieckich państw. IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM-01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Heinz Schöbel*, 7.12.1955.

[147] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 51st Session – International Olympic Committee, Cortina d'Ampezzo (Italy), January 24th and 25th, 1956*, s. 31.

[148] U.A. Balbier, *'A Game, a Competition, an Instrument?'*…, s. 543.

[149] Carl und Liselott Diem-Archiv, Mappe 573, *Beschlußprotokoll, Köln 15.10.1956, Karl Ritter von Halt und Heinz Schöbel.*

udział w zimowych igrzyskach w Pjongczangu w związku z aferą dopingową w rosyjskim sporcie. Kluczowe znaczenie kwestii symboli narodowych należy jednak przypisać zagadnieniu kwestionowania państwowości poszczególnych terytoriów.

Sprawa NRD w Ruchu Olimpijskim nie zakończyła się wraz z rozstrzygnięciami z 1956 roku. Przykładowo podczas Sesji MKOl w Tokio w 1958 roku radziecki członek Komitetu Romanow proponował wybór członka z Niemiec Wschodnich[150]. Był to przykład na to, że w interesie państwa socjalistycznego zwykle wypowiadali się działacze sportowi z innych państw socjalistycznych. Fakt ten uprawdopodobnia hipotezę, zgodnie z którą organizacje sportowe mogą stanowić fora dyplomacji, co było szczególnie silnie zauważalne w okresie zimnej wojny. Z kolei w 1959 roku doszło do nowej komplikacji związanej z kwestią symboli narodowych. Niemiecka Republika Demokratyczna stworzyła bowiem swoją własną flagę, co stało się przyczyną konfliktu odnośnie ogólnoniemieckiej reprezentacji. Na fladze NRD umieszczono wówczas komunistyczny symbol. MKOl zaproponował kompromis, jakim miało być stworzenie sztucznej flagi ogólnoniemieckiej – w barwach Niemiec z białymi kółkami olimpijskimi na czarnym pasku. Rozzłościło to rząd RFN, który wyrażał obawę, że prezentowanie flagi NRD lub sztucznej flagi mogłoby skłonić niemiecką ludność do uznania NRD za suwerenne państwo. Rząd RFN proponował nawet rezygnację z jakiejkolwiek flagi. Niemieccy działacze sportowi odrzucili jednak naciski rządowe i zaakceptowali neutralną flagę podczas igrzysk w 1960 roku[151], aczkolwiek już po nich wprowadzono w Niemczech Zachodnich zakaz posiadania przez sportowców wschodnioniemieckich przebywających na terytorium RFN na swoich strojach flagi z młotem i cyrklem[152]. Sytuacja ta raz jeszcze potwierdza, jak istotnym elementem walki o uznanie państw lub starań na rzecz nieuznawania kontestowanego państwa jest nie tylko możliwość uczestniczenia przez jego sportowców w międzynarodowej rywalizacji sportowej, ale także kwestia wykorzystywania symboli narodowych. Jeśli chodzi o stronę zachodnioniemiecką, nie chciała ona dopuścić do możliwości wykorzystywania przez NRD własnych symboli, a także pozwolić na neutralne symbole, które

---

[150] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 54th Session of the International Olympic Committee. Tokyo – Imperial Hotel – Sitting of Wednsday May 14th 1958*, s. 2.

[151] U.A. Balbier, *'A Game, a Competition, an Instrument?'*…, s. 543–544; IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from Willi Daume from NOC of Germany to IOC President Avery Brundage*, 27.11.1959.

[152] Carl und Liselott Diem-Archiv, Mappe 44, *Brief von Präsident des DSB an Manfred Ewald*, 15.10.1960.

ograniczałyby możliwość wykorzystywania symboli zachodnioniemieckich. MKOl wydawał się w tej sytuacji działać neutralnie i poszukiwał kompromisu, w przeciwieństwie do okresu wcześniejszego, kiedy wyraźnie sprzyjał stronie zachodnioniemieckiej.

Ostatecznie w trakcie igrzysk olimpijskich w 1960 roku w dalszym ciągu dwa państwa niemieckie miały rywalizować jako jedna reprezentacja. Ponownie kwestią sporną było stanowisko szefa misji, aczkolwiek MKOl podtrzymał wcześniejsze zalecenie, aby obsadziła je strona, która wprowadzi do reprezentacji więcej zawodników. Jak wspomniano, przedstawiciele niemieckich NKOl-i doszli także do porozumienia w kwestii wspólnej flagi[153]. Udało się zatem ponownie wprowadzić w życie stanowisko MKOl odnośnie tylko jednej reprezentacji niemieckiej na igrzyskach.

Po 1960 roku zaczęły narastać trudności w sformowaniu wspólnej reprezentacji olimpijskiej Niemiec. W tym okresie bardziej otwarci pod tym względem wydawali się działacze sportowi z NRD[154]. Z kolei w RFN doszło m.in. do wprowadzenia zakazu kontaktów sportowych z NRD z wyjątkiem imprez mistrzowskich – w związku z eksponowaniem przez sportowców wschodnioniemieckich flagi NRD, co już wcześniej zostało zakazane w RFN[155]. Działacze zachodnioniemieccy oskarżali także NKOl NRD o zajmowanie politycznych stanowisk oraz działanie pod dyktando rządu[156]. Na oskarżenia te działacze wschodnioniemieccy odpowiadali, że w RFN także dochodziło do łączenia sportu i polityki[157]. Jednocześnie trudno oprzeć się wrażeniu, że MKOl w dalszym ciągu w pewnym stopniu sprzyjał Narodowemu Komitetowi Olimpijskiemu Niemiec Zachodnich. Konsekwentnie odmawiał bowiem NKOl-owi NRD pełnego uznania. Przykładowo gdy w 1961 roku, odwołując się do udanego formowania ogólnoniemieckiej reprezentacji, NKOl NRD zwrócił się do MKOl o udzielenie pełnego uznania, Avery Brundage stwierdził, że wciąż nie jest jasne, czy wyeliminowane zostało polityczne zdominowanie wschodnionie-

---

[153] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005, *Letter from IOC President Avery Brundage to NOCs of GDR and FRG*, 5.01.1960.

[154] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Letter from President of NOC of GDR Heinz Schöbel to IOC President Avery Brundage*, 16.03.1962.

[155] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Telegram from Karl Ritter von Halt and Willi Daume to IOC President Avery Brundage*, 10.11.1961.

[156] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Telegram from Karl Ritter von Halt and Willi Daume to IOC President Avery Brundage*, 15.02.1962.

[157] Carl und Liselott Diem-Archiv, Mappe 44, *Brief von Präsident des DTSB Manfred Ewald an Präsident des DSB Willi Daume*, 19.07.1961.

mieckiego NKOl-u[158]. Z kolei w liście do zachodnioniemieckich członków MKOl Karla Rittera von Halta i Willego Daume w kontekście trudności w sformowaniu ogólnoniemieckiej reprezentacji Avery Brundage oświadczył, że jeśli nie zgodzą się na nią podczas igrzysk w 1964 roku, MKOl prawdopodobnie przyzna uznanie NKOl-owi NRD z prawem występu pod własną flagą, co jego zdaniem „byłoby ostatnią rzeczą, której Zachodnie Niemcy by chciały"[159]. Pokazuje to wyraźnie, że MKOl traktował działaczy sportowych z Niemiec Zachodnich jako partnerów w dyskusji, natomiast wschodnioniemieckich znacznie bardziej przedmiotowo.

W grudniu 1962 roku zapadła decyzja o dwóch niemieckich reprezentacjach na igrzyskach, które miały być połączone jedynie wspólną flagą[160]. Zgodził się na to NKOl NRD, jednak doszło wówczas do interwencji ze strony prezydenta NKOl-u RFN Willego Daume, który podjął z Brundage'em rozmowy na rzecz utworzenia faktycznie wspólnej reprezentacji niemieckiej[161]. Wcześniejszą decyzję o rozdzieleniu niemieckich reprezentacji anulowano podczas spotkania działaczy olimpijskich z RFN i NRD oraz Avery'ego Brundage'a, do którego doszło w Lozannie w lutym 1963 roku z inicjatywy prezydenta MKOl. Strony zgodziły się wówczas wstępnie na wspólną drużynę, jako podstawę przyjmując ustalenia dotyczące igrzysk w latach 1956 i 1960. Dalsze negocjacje miały być prowadzone przez NKOl-e i federacje sportowe obu państw[162]. W dniu 20 sierpnia 1963 roku

---

[158] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from President of NOC of GDR Heinz Schöbel to IOC*, 11.04.1961; IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Heinz Schöbel*, 26.04.1961.

[159] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Letter from IOC President Avery Brundage to Karl Ritter von Halt and Willi Daume*, 18.12.1962.

[160] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Meeting: President Willi Daume, National Olympic Committee of West Germany, President Avery Brundage, International Olympic Committee*, 7.01.1963.

[161] N. Lehmann, *Internationale Sportbeziehungen und Sportpolitik der DDR*, Teil 1, Münster 1986, s. 333–334.

[162] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Minutes of the Meeting Held in Lausanne Palace Hotel on the 6th of February 1963 Regarding the German Problem*, 6.02.1963; IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of NOC of GDR Heinz Schöbel*, 10.01.1963.

doszło w Lozannie do kolejnego spotkania przedstawicieli dwóch niemieckich NKOl-i pod przewodnictwem prezydenta MKOl, podczas którego osiągnięto porozumienie odnośnie wysłania na igrzyska w 1964 roku wspólnej ogólnoniemieckiej reprezentacji, aczkolwiek dokument końcowy podpisali przedstawiciele MKOl i NKOl RFN, natomiast działacze sportowi z Niemiec Wschodnich mieli go zatwierdzić po konsultacji z NKOl-em[163]. Tak więc chociaż nie bez problemów, udało się ponownie utworzyć wspólną, ogólnoniemiecką reprezentację olimpijską podczas igrzysk w 1964 roku. Znów konieczne było prowadzenie negocjacji z udziałem przedstawicieli kierownictwa Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, którego prezydent działał jako mediator, ale także w sposób bardziej aktywny. Jednocześnie konieczność konsultacji rozstrzygnięć przez NKOl NRD w swoim kraju prawdopodobnie związana była z zależnością NKOl-u od władz politycznych i potrzebą zaakceptowania rozstrzygnięcia z ich strony.

Po 1964 roku nastąpiło pewne usztywnienie stanowiska wschodnioniemieckiego. Przedstawiciele NKOl-u tego państwa coraz głośniej domagali się pełnego uznania przez MKOl. Komitet podjął stosowną decyzję podczas Sesji w Madrycie w 1964 roku. Tym sposobem od igrzysk olimpijskich w Meksyku dwa państwa niemieckie miały uczestniczyć w imprezach tej rangi oddzielnie, z tym że w 1968 roku podczas ceremonii otwarcia miały maszerować pod jedną flagą, a także używać tych samych hymnu i godła[164]. Jednocześnie zdecydowano, że NKOl NRD otrzyma pełne uznanie (doszło do tego ostatecznie w 1968 r. podczas Sesji w Meksyku)[165]. Co prawda jeszcze w 1965 roku zachodnioniemieccy działacze sportowi zaproponowali NKOl-owi NRD rozmowy odnośnie ponownego stworzenia ogólnoniemieckiej reprezentacji olimpijskiej, otrzymali jednak odpowiedź odmowną[166]. Począwszy od igrzysk zimowych w Grenoble Niemiecka Republika Demokratyczna mogła zatem indywidualnie rywalizować w igrzyskach olimpijskich, jedynie symbolicznie maszerując wspólnie z reprezentacją RFN podczas ceremonii oraz używając tej samej flagi i hymnu.

---

[163] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Minutes: Meeting of the Two German Olympic Committees Presided over by Mr. Avery Brundage, President of the International Olympic Committee*, Lausanne, 20.08.1963.

[164] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 63rd Session of the International Olympic Committee. Palace Hotel, Madrid, from Thursday 7 to Saturday, October 9, 1964, from 9.30 a.m. to 1.00 p.m. and from 3.30 p.m. to 7.00 p.m.*, Annex No. 2.

[165] U.A. Balbier, *'A Game, a Competition, an Instrument?'*…, s. 545.

[166] IOC Archives, NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006, *Letter from Willi Daume to IOC*, 30.09.1965.

Kwestią sporną pozostawała tylko nazwa reprezentacji NRD. MKOl podjął decyzję, że w 1968 roku NRD będzie rywalizować w igrzyskach pod nazwą geograficzną – Niemcy Wschodnie, natomiast podczas sesji w Meksyku w 1968 roku uchwalono, że od 1 listopada 1968 roku państwo to będzie uczestniczyć w igrzyskach jako „D.D.R." oraz będzie mogło wykorzystywać własne flagę, hymn i godło[167]. Kwestia używanej nazwy podczas igrzysk stanowi kolejny obok flagi, hymnu i godła istotny element związany z promowaniem przez państwa uznania międzynarodowego przez międzynarodowy sport. Tymczasem MKOl w sytuacjach niejednoznacznych zdawał się reglamentować taką możliwość – z własnej inicjatywy lub na skutek presji zewnętrznej i wewnętrznej.

Uzyskanie przez Niemcy Wschodnie możliwości indywidualnego uczestnictwa w igrzyskach olimpijskich stanowiło dla tego państwa ukoronowanie wielu lat starań oraz akceptowania udziału we wspólnej reprezentacji wraz z Niemcami Zachodnimi. Było to dla niego kłopotliwe z tego względu, że Niemcy Zachodnie nie miały takich problemów z uzyskiwaniem uznania międzynarodowego, a zarazem same kwestionowały państwowość NRD. Strona wschodnioniemiecka dostosowała się do oczekiwań MKOl oraz współpracowała z nim, co wiązało się z chęcią udziału w igrzyskach i w ten sposób promowania swojej państwowości w skali międzynarodowej. Z czasem MKOl zaakceptował polityczne *status quo* i ostatecznie wyraził zgodę na osobny udział reprezentacji NRD. W ten sposób misja NKOl-u Niemiec Wschodnich na rzecz wzmacniania międzynarodowej legitymizacji NRD zakończyła się sukcesem.

Uznanie ze strony Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego przyczyniło się do poprawy sytuacji Niemiec Wschodnich także w kontekście stosunków międzynarodowych. W latach siedemdziesiątych państwa zachodnie nawiązywały z nimi stosunki dyplomatyczne, aczkolwiek unikały przy tym twierdzeń o „uznaniu suwerenności", odwołując się raczej do uznania władz jako kompetentnych do działania jak suwerenne władze w odniesieniu do terytorium Niemiec Wschodnich[168]. NRD wykorzystywała ponadto możliwość samodzielnego uczestniczenia w igrzyskach olimpijskich oraz ogólnie w międzynarodowym sporcie do zdobywania prestiżu międzynarodowego – dzięki spektakularnym sukcesom. To także przyczyniało się do zdobywania przez to państwo uznania międzynarodowego.

Trudno oprzeć się wrażeniu, że w kwestii niemieckiej MKOl zajmował polityczne stanowisko, sprzyjając dość wyraźnie Niemcom Zachodnim, szczególnie w początkowym okresie całego procesu. Sytuacja ta świadczyła nie tylko

---

[167] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 67th Session of the International Olympic Committee. Mexico City 7th–11th October 1968*, s. 22.

[168] S. Talmon, *Recognition of Governments in International Law*, Oxford 1998, s. 101.

o istotności uznania przez MKOl dla NKOl-i, ale także o jego funkcjonowaniu jako forum dyplomacji – w związku z dyskusjami, do jakich dochodziło w jego łonie, gdzie NRD wspierane było przez działaczy sportowych z państw komunistycznych. Poza tym MKOl działał także w charakterze negocjatora, a jego przedstawiciele nie tylko narzucali pewne rozwiązania, ale i pośredniczyli w rozmowach. Należy ponadto zauważyć, że MKOl zwykle rozmawiał z działaczami sportowymi, nie zaś przedstawicielami państw, choć w wypadku państw komunistycznych, jak NRD silnie scentralizowanych, działacze sportowi byli powiązani z aparatem państwowym. Co więcej, także jeśli chodzi o stronę zachodnioniemiecką, mimo że było to mniej widoczne za sprawą protokołu olimpijskiego, w pewnych sytuacjach można było dostrzec zaangażowanie ze strony przedstawicieli władz państwowych.

4.4. Możliwości wywierania nacisku na państwa

Istotnym aspektem związanym z dyplomatyczną i polityczną rolą Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jest możliwość wywierania nacisku[169]. W badanym kontekście nie dotyczy to federacji sportowych, NKOl-i czy komitetów organizacyjnych igrzysk olimpijskich, nad którymi MKOl z natury posiada pewną zwierzchność, ale władz państwowych, które stają się celem takich nacisków w mniej lub bardziej bezpośredni sposób. Dyplomatyczne funkcje komitetu można w tym wypadku dostrzec z jednej strony w związku z kontaktami i rozmowami, do jakich dochodzi pomiędzy nim a przedstawicielami władz państwowych, z drugiej zaś w kontekście możliwości niekiedy skutecznego wymuszenia na władzach państwowych pożądanego zachowania.

Spośród zagadnień, których dotyczyły podejmowane przez MKOl próby wywierania na państwa nacisku, na pierwszy plan wysuwa się kwestia wpuszczania przez nie na swoje terytorium obywateli innych państw. W historii niejednokrotnie dochodziło bowiem do sytuacji, w których rządy nie wyrażały na taki wjazd zgody. Dotyczyło to okoliczności związanych z nieuznawaniem państw bądź też mogło być formą sankcji wywołanych niezadowoleniem z polityki prowadzonej przez rząd takiego państwa. Biorąc pod uwagę zasadę suwerenności państw, takie zachowanie należałoby uznać za akceptowalne, gdyż państwa, posiadając jurysdykcję nad swoim terytorium, mogą decydować, kto może na nim przebywać. Sytuacja ta stawała się bardziej skomplikowana, kiedy takimi „niewpuszczonymi" osobami byli sportowcy, którzy chcieli wziąć udział w zawodach odbywających się na terenie danego państwa. Wówczas organizacje zarządzające międzynarodo-

[169] Działanie takie bywa określane jako „dyplomacja nacisków". Oznacza ono wywieranie presji na inne państwa, różne formy mieszania się do spraw wewnętrznych innych państw. J. Sutor, *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2010, s. 105.

wym sportem podejmowały działania interwencyjne, jako że było w ich interesie, aby wszystkie uznane przez nie krajowe związki sportowe (a w wypadku MKOl Narodowe Komitety Olimpijskie) miały możliwość uczestniczenia w będących pod ich jurysdykcją zawodach. Prowadziło to do sytuacji, w których organizacje sportowe wywierały na państwa presję odnośnie wpuszczania na swoje terytorium sportowców, w pewnym sensie ograniczając ich niezależność.

Zagadnienie wpływania przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski na państwa odnośnie wpuszczania na swoje terytorium sportowców z konkretnych państw stało się istotne chociażby w związku z polityką mocarstw odnośnie Niemiec Wschodnich. W odpowiedzi na budowę muru berlińskiego państwa zachodnie zaczęły czynić trudności, jeśli chodzi o przyjmowanie na swoje terytorium reprezentantów NRD, którzy chcieli brać udział w zawodach sportowych jako samodzielna drużyna[170]. Wykorzystywano do tego celu zwłaszcza Aliancką Komisję Podróży[171], która przestała wydawać reprezentantom NRD dokumenty umożliwiające podróże zagraniczne. Jeśli chodzi o wydarzenia sportowe, uniemożliwiło to reprezentantom NRD udział w mistrzostwach świata w narciarstwie w Chamonix we Francji oraz mistrzostwach świata w hokeju na lodzie w Colorado Springs w Stanach Zjednoczonych. Nie dotyczyło to co prawda igrzysk olimpijskich, jednak w związku z zaistniałą sytuacją MKOl zwrócił się do Alianckiej Komisji Podróży z pytaniem o możliwość procedowania kandydatur miast francuskich, kanadyjskich i amerykańskich, jeśli chodzi o organizację igrzysk olimpijskich w 1968 roku. MKOl poprosił o gwarancję, że wszyscy sportowcy zostaną wpuszczeni na terytorium poszczególnych państw w celu wzięcia udziału w igrzyskach. Zasugerowano jednocześnie możliwość umieszczenia podróży związanych z kulturą jako jednego z wyjątków dotyczących dozwolonych podróży, obok względów humanitarnych i związanych z wymianą handlową[172]. W odpowiedzi Aliancka Komisja Podróży poinformowała, że jeśli warunki nie ulegną zmianie, trzy zachodnie mocarstwa nie będą sprzeciwiać się wydaniu sportowcom z Niemiec Wschodnich mającym uczestniczyć w igrzyskach olimpijskich

---

[170] C.R. Hill, *Olympic Politics*…, s. 41.

[171] Była to instytucja działająca w Berlinie Zachodnim utworzona przez zachodnie państwa okupacyjne, która wydawała tymczasowe dokumenty podróży umożliwiające wyjazdy obywateli NRD do państw NATO oraz ich sojuszników. Zob.: M. Wilke, *The Path to the Berlin Wall. Critical Stages in the History of Divided Germany*, New York 2014, s. 170; C. Oberländer, *Japan's Deutschlandpolitik in the Postwar Period*, [w:] *Theories and Methods in Japanese Studies: Current State and Future Developments*, red. H.D. Ölschleger, Bonn 2008, s. 309.

[172] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from IOC Chancellor Otto Mayer to Allied Travel Office*, 17.04.1962.

w 1968 roku niezbędnych dokumentów[173]. Zagadnienie to nie obejmowało co prawda kontaktów MKOl z rządami konkretnych państw, jednak Aliancka Komisja Podróży stanowiła specyficzny twór pozostający pod kontrolą władz państwowych. W tej konkretnej sytuacji nie było wyraźnego nacisku ze strony MKOl, aczkolwiek jego znamion także można się tu dopatrzeć. Pytając, czy biorąc pod uwagę dotychczasową politykę, komitet może rozważać przyznanie igrzysk miastom w poszczególnych państwach, MKOl wyraźnie wskazał, że w razie odmowy żadne z nich nie zostałoby gospodarzem igrzysk. Tym samym MKOl jako interesariusz wizerunkowej dyplomacji sportowej państw doprowadził do sytuacji, że ugięły się one pod naciskiem z jego strony.

Kwestia związana z wpuszczaniem zawodników z NRD na swoje terytorium przez państwa NATO nie zakończyła się jednak. Pozostawał bowiem problem już wcześniej zaplanowanych imprez sportowych, nie tylko igrzysk olimpijskich. W związku z tym MKOl przed Sesją w Tokio w 1964 roku wystosował do ministrów spraw zagranicznych Francji, USA i Wielkiej Brytanii prośbę dotyczącą umożliwienia wjazdu sportowców z Niemiec Wschodnich na ich terytorium w celu uczestniczenia w międzynarodowych zawodach sportowych. Odpowiedzi nie były jednak satysfakcjonujące dla komitetu, w związku z tym poparł on stanowisko federacji międzynarodowych, aby organizacja imprez sportowych nie była przyznawana państwom, których rządy nie wydają wiz wszystkim uczestnikom[174]. Działanie takie obejmuje wykorzystywanie jednego z najważniejszych zasobów politycznych, jakimi dysponują organizacje zarządzające międzynarodowym sportem – prawa wyboru gospodarza imprez sportowych, nad którymi posiadają jurysdykcję. Odmowa jego przyznawania konkretnym państwom może być więc postrzegana jako sankcja w razie działalności takich państw niezgodnie z życzeniem organizacji sportowej.

Z perspektywy MKOl szczególnie trudna sytuacja dotyczyła zbliżających się zimowych igrzysk olimpijskich we francuskim Grenoble w 1968 roku. Członkowie MKOl podczas Sesji w Madrycie debatowali nad kwestią wpuszczania na terytorium Francji sportowców z Niemiec Wschodnich. Było to wyjątkowo istotne, biorąc pod uwagę wniosek tego NKOl-u o samodzielne uczestniczenie w igrzyskach. Stwierdzono, że jeśli Francja pozostawałaby na stanowisku, że nie wpuści reprezentantów NRD, konieczne będzie odebranie igrzysk temu miastu.

---

[173] IOC Archives, NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM01-ALLRD/014, *Letter from John E. Palevich from Allied Travel Office to IOC*, 31.05.1962.

[174] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 62nd Session of the International Olympic Committee. Int. Conference Hall, Tokyo, Nissei Kaikan, 6–8 October 1964*, s. 5.

Przypomniano, że premier Francji Georges Pompidou dał gwarancję rządu odnośnie zapewnienia wjazdu wszystkim reprezentacjom „na istniejących warunkach" jeszcze na etapie kandydowania przez Grenoble do organizacji igrzysk. MKOl zinterpretował to jako „zgodnie z regułami MKOl", natomiast rząd Francji stwierdził, że chodziło o wspólną reprezentację niemiecką[175]. W tej sytuacji ponownie można dostrzec groźbę MKOl związaną z organizacją igrzysk, tym razem nie w kontekście ich nieprzyznawania, ale ewentualnego odebrania.

Ostatecznie Francja ustąpiła pod naciskiem MKOl. Podczas Sesji w Madrycie francuska delegacja zakomunikowała, że w trakcie igrzysk w Grenoble nie będzie żadnych problemów. Wiązało się to zapewne po części z aplikowaniem Paryża do organizacji igrzysk w 1972 roku[176]. Tak więc NRD walczyło o medale na igrzyskach w Grenoble samodzielnie, jedynie symbolicznie biorąc udział wspólnie z reprezentacją RFN w ceremonii otwarcia oraz używając tej samej flagi i hymnu. Z kolei Międzynarodowy Komitet Olimpijski wykazał się możliwością skutecznego wywierania nacisku na państwa. Wynikało to w sposób bardzo wyraźny z prawa MKOl do decydowania o lokalizacji igrzysk olimpijskich oraz z atrakcyjności tego przywileju dla rządów państw, które widziały w nim okazję do realizacji własnych celów, w tym wizerunkowych i prestiżowych.

W kontekście sytuacji przed igrzyskami w Grenoble nawiązano do gwarancji rządowych odnośnie wpuszczenia na terytorium państwa wszystkich akredytowanych sportowców. MKOl wymaga przedłożenia takiego dokumentu przez rządy państw, w których znajdują się miasta aplikujące o organizację igrzysk olimpijskich. Dotyczy on przestrzegania zapisów Karty Olimpijskiej, w tym możliwości wjazdu na terytorium państwa wszystkich akredytowanych osób na podstawie paszportu lub jego ekwiwalentu i Olimpijskiej Karty Identyfikacyjnej. Przykładowo podczas aplikacji Barcelony do organizacji igrzysk w 1992 roku w dossier kandydacyjnym pisano, że w styczniu 1986 roku rząd Hiszpanii złożył jednoznaczną gwarancję, że każdy uczestniczący w igrzyskach sportowiec będzie mógł wjechać na terytorium Hiszpanii[177]. Kwestia wymogu przedstawiania przez rządy gwarancji wpuszczenia na swoje terytorium sportowców także może być interpretowana jako forma wywierania nacisku przez

---

[175] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 63rd Session of the International Olympic Committee. Palace Hotel, Madrid, from Thursday 7 to Saturday, October 9, 1964, from 9.30 a.m. to 1.00 p.m. and from 3.30 p.m. to 7.00 p.m.*, s. 9–10.

[176] E.E. Reddihan, *The Olympics and the Cold War, 1948–1968. Sport as Battleground in the U.S.–Soviet Rivalry*, Jefferson 2017, s. 199.

[177] Archiwum Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport – Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, *Official Report of the Games of the XXV Olympiad Barcelona 1992. vol. 1. The Challenge, From Idea to the Nomination*, Barcelona 1992, s. 266.

MKOl na państwa, aczkolwiek odbywa się to pośrednio i bez konieczności podejmowania negocjacji z rządami.

Państwem, którego reprezentanci często stawali przed problemem zakazu wjazdu na terytorium innych państw, była Republika Chińska (Tajwan). Przykładowo odmowa przez rząd Indonezji wpuszczenia sportowców z Tajwanu oraz Izraela, którzy chcieli wziąć udział w igrzyskach azjatyckich w Dżakarcie, była przyczyną zawieszenia przez MKOl NKOl-u Indonezji, co doprowadziło do próby stworzenia konkurencji wobec Ruchu Olimpijskiego pod nazwą Igrzyska Rodzących się Sił (GANEFO). Ostatecznie jednak to Międzynarodowy Komitet Olimpijski wygrał ten spór. W marcu 1967 roku do MKOl zostało przekazane Memorandum o Rehabilitacji w Międzynarodowych Stosunkach Sportowych, podpisane przez Dyrektora Generalnego Sportu w Indonezji Soekamto Sajidimana, a zatem przedstawiciela rządu, bowiem Dyrektoriat Generalny Sportu wszedł w skład Ministerstwa Edukacji i Kultury, zastępując wcześniejsze Ministerstwo Sportu. W memorandum tym dokonano samokrytyki Indonezji, jeśli chodzi o wydarzenia związane z GANEFO. Niedopuszczenie do igrzysk azjatyckich Izraela i Tajwanu określono jako efekt zakulisowej pracy grup politycznych w rządzie. Stwierdzono, że GANEFO było w założeniu dobrym rozwiązaniem, jednak w swojej bojowości (ówczesny) rząd Indonezji i jego „czerwony partner Chiny" zupełnie zapomnieli o podstawowych celach GANEFO. Doprowadziło to do izolacji Indonezji w sporcie, podobnie jak w wypadku Chin, nastąpiła jednak zmiana władzy w Indonezji, a wraz z nią zmiana podejścia do międzynarodowego sportu. Nadal zamierzano rozwijać GANEFO, ale już w zgodzie z Ruchem Olimpijskim. Memorandum kończył apel do przywódców międzynarodowego sportu o zmianę stosunku do Indonezji i GANEFO, a także prośba o rozpatrzenie kandydatury Sułtana Hamengku Buwono IX na członka MKOl[178]. Apel ten okazał się skuteczny, gdyż właśnie w 1967 roku został on wybrany członkiem Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego[179]. Sytuacja ta pokazała wszakże, że nie tylko odbieranie organizacji igrzysk bądź nieprzyznawanie ich było stosowane jako narzędzie wywierania przez MKOl nacisku na państwa w kwestii przyjmowania na swoim terytorium sportowców, ale było nim również wykluczenie z udziału w międzynarodowym sporcie.

Zagadnienie wywierania wpływu na poszczególne państwa odnosiło się też niekiedy do kwestii respektowania nazw i symboli narodowych. Dotyczyło to chociażby Niemiec Wschodnich w czasie igrzysk olimpijskich w Monachium

---

[178] IOC Archives, Indonesia, Correspondence of the NOC of Indonesia (INA), D-RM01-INDON/002, *Memorandum on Rehabilitation in International Sports Relations, Djakarta 1st March 1967*.

[179] J. Monfries, *A Prince in a Republic. The Life of Sultan Hamengku Buwono IX of Yogyakarta*, Singapore 2015, s. 301.

w 1972 roku. Już od 1966 roku MKOl zaczął się domagać zapewnień od organizatorów, że prawa sportowców z Niemiec Wschodnich będą respektowane. Stało się wówczas jasne, że rząd RFN będzie musiał się na nie zgodzić. W marcu 1966 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych RFN odpowiedziało, że zrobi wszystko, co możliwe, aby igrzyska przebiegały bez zakłóceń, „na podstawie aktualnie obowiązujących regulacji MKOl". Komitet domagał się jednak konkretnych gwarancji, zwłaszcza że w lutym 1966 roku NRD wycofała się z mistrzostw świata w biatlonie w Garmisch-Partenkirchen po tym, jak jej zawodników otoczyła policja w związku z symbolami narodowymi na strojach treningowych[180]. O sprawie dyskutowano wielokrotnie w samych Niemczech Zachodnich, gdzie rząd był przeciwny uznawaniu państwowości NRD, jak również na forum międzynarodowych organizacji sportowych. Ostatecznie władze RFN ustąpiły, a rząd federalny przyjął dwie uchwały: z 18 grudnia 1968 roku umożliwiającą używanie przez sportowców NRD znaków narodowych na terytorium RFN podczas igrzysk oraz z 22 lipca 1969 roku rozszerzającą wcześniejsze zapisy na wszystkie imprezy sportowe[181].

Na pograniczu obu tych zagadnień – niewpuszczania na swoje terytorium sportowców z konkretnych państw oraz nierespektowania symboli narodowych i nazw państw – był incydent związany z igrzyskami olimpijskimi w Montrealu w 1976 roku. Doszło wówczas do zakrojonych na szeroką skalę negocjacji z udziałem MKOl oraz prób wywierania przez niego presji na państwo. Kanadyjski rząd ze względu na zbliżenie z Chińską Republiką Ludową nie zezwolił wówczas na wjazd na swoje terytorium sportowców z Tajwanu, jeśli ci mieliby uczestniczyć w igrzyskach pod nazwą „Republika Chińska". Wywołało to znaczne kontrowersje, a Międzynarodowy Komitet Olimpijski podjął się prowadzenia rokowań w tej sprawie.

Wstępem do owej sytuacji było zbliżenie pomiędzy Kanadą a pozostającą wówczas poza Ruchem Olimpijskim Chińską Republiką Ludową. W 1976 roku te dwa państwa zawarły porozumienie co do sprzedaży zboża i w związku z tym Pekin poprosił Kanadę o wykluczenie Republiki Chińskiej z igrzysk, na co premier Kanady Pierre Trudeau przystał[182]. Generalnie jednak sprawa wpuszczenia zawodników z Tajwanu na terytorium Kanady nie była poruszana szerzej przez

---

[180] K. Schiller, C. Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, Berkeley 2010, s. 165.

[181] G. Holzweißig, *Diplomatie im Trainingsanzug. Sport als Politisches Instrument der DDR in den Innerdeutschen und Internationalen Beziehungen*, München–Wien–Oldenbourg 1981, s. 42; G. Młodzikowski, *Polityka i sport*, Warszawa 1979, s. 149.

[182] C.W. Mason, *The Bridge to Change: The 1976 Montreal Olympic Games, South African Apartheid Policy, and the Olympic Boycott Paradigm*, [w:] *Onward to the Olympics. Historical Perspectives on the Olympic Games*, red. P. Schaus, S.R. Wenn, Waterloo 2007, s. 289.

kanadyjski rząd aż do maja 1976 roku, kiedy to zaproszono prezydenta MKOl lorda Killanina na spotkanie[183]. W jego imieniu wziął w nim udział kanadyjski członek MKOl James Worall. Został wówczas poinformowany o wspomnianej decyzji rządu. Worall poprosił o wyrażenie kanadyjskiego stanowiska na piśmie[184], a w stosownym liście do prezydenta MKOl rząd kanadyjski oświadczył, że ze względu na swoją politykę chińską i uznawanie Chińskiej Republiki Ludowej jako jedynego legalnego rządu w Chinach nie utrzymuje kontaktów z Tajwanem, mimo że nie ogranicza kontaktów międzyludzkich pomiędzy Kanadyjczykami a Tajwańczykami, którzy mogą wjeżdżać na teren Kanady pod warunkiem, że nie określają się publicznie jako reprezentanci Republiki Chińskiej. Stwierdzono także, że sportowcy z Tajwanu będą mogli wjechać do Kanady, aby uczestniczyć w igrzyskach, tylko jeśli nie będą się określać jako reprezentanci Republiki Chińskiej, nie będą używać flagi, hymnu ani innych symboli narodowych, ani też nie będą się posługiwać nazwą reprezentacji ze słowem „Chiny". Rozwiązanie to rząd Kanady uznał za kompromisowe, biorąc pod uwagę prośbę ChRL o niewpuszczanie na terytorium Kanady Tajwańczyków niezależnie od nazwy reprezentacji[185].

W odpowiedzi lord Killanin stwierdził, że kanadyjskie propozycje były niezgodne z Kartą Olimpijską i warunkami, na jakich igrzyska zostały przyznane Montrealowi[186]. Doszło wówczas do rozmów pomiędzy MKOl a przedstawicielami rządu Kanady, np. 30 czerwca we Frankfurcie[187]. Zarówno przedstawiciele ko-

---

[183] Kanada rozpoczęła dialog z MKOl odnośnie statusu ChRL już w 1975 r. Kanadyjski rząd wyraźnie wówczas sugerował, że chętniej widziałby na igrzyskach w Montrealu ChRL niż Republikę Chińską. G. Xu, *Olympic Dreams. China and Sports. 1895–2008*, Cambridge 2008, s. 168.

[184] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, J. Worall, *Commentary on Status of Republic of China Olympic Committee. Refusal of Government of Canada to Admit Team Under that Name*, 1.10.1976, s. 13.

[185] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, *Letter from Acting Secretary of State for External Affairs Mitchell Sharp to IOC President Lord Killanin*, 28.05.1976.

[186] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, *Letter from IOC President Lord Killanin to Acting Secretary of State for External Affairs Mitchell Sharp*, 8.06.1976.

[187] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, *Letter from IOC to IOC Members and International Federations*, 1.07.1976.

mitetu, jak i kanadyjskiego rządu podtrzymywali swoje stanowiska, a spotkanie nie przyniosło rozstrzygnięcia. Na początku lipca pojawił się dodatkowo problem z wpuszczeniem na terytorium Kanady tajwańskiego członka MKOl Henry'ego Hsu, udało się go jednak szybko rozwiązać. W lipcu negocjacje były kontynuowane w Montrealu, m.in. lord Killanin rozmawiał telefonicznie z premierem Kanady Pierre'em Trudeau. W rozmowach brali udział także przedstawiciele Narodowego Komitetu Olimpijskiego Republiki Chińskiej. Rząd Kanady nie zgodził się na nazwy „Chiny", „Republika Chińska" ani skróty tych nazw – państwo to miało uczestniczyć w igrzyskach pod nazwą „Tajwan"[188].

Negocjacje pomiędzy działaczami MKOl i rządem Kanady doprowadziły do zmiany kanadyjskiego stanowiska jedynie w tym zakresie, że reprezentacja Tajwanu mogłaby wykorzystywać w trakcie igrzysk narodowe flagę i hymn. MKOl ogłosił, że w związku z tym, iż cały problem wyniknął w ostatniej chwili przed igrzyskami, nie miał możliwości podjęcia bardziej odpowiednich działań, przyjął więc rezolucję zakładającą udział sportowców z Tajwanu w igrzyskach pod nazwą „Tajwan" z prawem wykorzystywania narodowych flagi i hymnu[189]. Tajwański NKOl nie zgodził się na takie ustępstwo i zrezygnował z udziału w igrzyskach.

Postawa rządu Kanady była sprzeczna z zasadami MKOl, na przestrzeganie których Ottawa dała gwarancję, kiedy igrzyska zostały przyznane Montrealowi. Ponadto media na całym świecie, szczególnie w USA, były wobec niej bardzo krytyczne. Nawet królowa Elżbieta miała upomnieć ministra spraw zagranicznych Kanady Allana MacEachena. W dyskurs dyplomatyczny zaangażowali się także Amerykanie. W telegramie z 2 lipca prezydent Komitetu Olimpijskiego Stanów Zjednoczonych Philip Krumm poinformował Kanadyjczyków, że Amerykanie rozważą rezygnację z udziału w igrzyskach, jeśli MKOl wycofa dla nich swoje

---

[188] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, J. Worall, *Commentary on Status of Republic of China Olympic Committee. Refusal of Government of Canada to Admit Team Under that Name*, 1.10.1976, s. 13–15; IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, *Press Release no. 5*, 9.07.1976; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 78th I.O.C. Session. Montreal (Queen Elizabeth Hotel) – 13th, 14th, 15th, 16th, 17th, 18th July 1976, Annex 7: Session's Resolution Regarding the Republic of China*, Press statement No. 12 – Montreal, 16th July 1976, s. 69–70.

[189] IOC Archives, Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT, *Press Statement*, 16.07.1976.

uznanie, a takie sugestie zaczynały płynąć ze strony członków komitetu[190]. Postępowanie Kanady było także przedmiotem dyskusji w Białym Domu. Amerykański prezydent nie chciał jednak zaostrzenia stosunków z Pekinem i ograniczył publiczną krytykę stanowiska kanadyjskiego przez rząd amerykański[191], aczkolwiek w geście protestu na igrzyska nie przyjechał Sekretarz Stanu Henry Kissinger[192], choć taka wizyta pierwotnie była zaplanowana. W kontekście niniejszego badania istotne jest jednak to, że Międzynarodowy Komitet Olimpijski nie był w stanie przeforsować swojego stanowiska i wymusić na rządzie Kanady wpuszczenia na swoje terytorium reprezentantów Tajwanu, którzy chcieli wziąć udział w igrzyskach zgodnie z zasadami MKOl. Pokazuje to, że nie w każdej sytuacji MKOl okazywał się skutecznym graczem międzynarodowej dyplomacji, zdolnym wpływać na zmianę zachowań państw. W tym wypadku kierownictwu komitetu udało się jedynie częściowo zmiękczyć stanowisko rządu państwa, w którym odbywały się igrzyska. Warto jednak zauważyć, że MKOl nie sięgnął wówczas po najostrzejsze ze swoich narzędzi, takich jak odebranie prawa organizacji igrzysk czy zawieszenie NKOl-u. Tłumaczono to brakiem czasu, cała sytuacja rozgrywała się bowiem niedługo przed terminem rozpoczęcia igrzysk. Dochodziło wtedy do bezpośrednich negocjacji pomiędzy MKOl a rządem państwa, w którym miały się odbywać igrzyska, co uprawdopodabnia hipotezę o możliwości uzyskiwania dyplomatycznej podmiotowości przez organizacje sportowe.

Wydarzenia związane z niechęcią niektórych rządów do wpuszczania na swoje terytorium sportowców z poszczególnych państw dotyczyły raczej bardziej odległych czasów. Wynika to z tego, że obecnie MKOl znacznie lepiej zabezpiecza się przed takimi sytuacjami, także pod względem prawnym. Komitet wymaga stosownych gwarancji, zanim dojdzie do głosowania nad tym, które miasto będzie gościć igrzyska, natomiast Karta Olimpijska przewiduje wyraźnie określone sankcje za jej naruszenie, takie jak odebranie prawa organizacji igrzysk czy zawieszenie bądź wycofanie uznania dla NKOl-u[193], a zakaz dyskryminacji należy do kluczowych zasad działania MKOl. Ponadto komitet działa prewencyjnie, gdy tylko pojawia się ryzyko zaistnienia takiej sytuacji. Przykładowo przed igrzyskami w Atlancie w związku z tym, że rząd USA cofnął wizy sportowcom z Libii, którzy mieli wziąć udział w Światowych Igrzyskach Akademickich w Buffalo w 1993 roku, MKOl wywarł presję na Komitecie Olimpijskim Stanów Zjednoczonych,

---

[190] D. Macintosh, M. Hawes, *Sport and Canadian Diplomacy*, Montreal 1994, s. 37, 51.

[191] G. Xu, *China's Olympic Dreams and Their American Connections*, [w:] *Ninth International Symposium for Olympic Research*, [b.m.w.] 2008, s. 481.

[192] A.E. Senn, *Power, Politics and the Olympic Games. A History of Power Brokers, Events, and Controversies that Shaped the Games*, Champaign 1999, s. 165–166.

[193] International Olympic Committee, *Olympic Charter*, In Force as From 15 September 2017, Lausanne 2017, s. 100.

aby upewnił się, że nie istnieje ryzyko wystąpienia podobnych incydentów podczas igrzysk w Atlancie, ten zaś podjął rozmowy z przedstawicielami amerykańskich władz[194].

Wywieranie przez MKOl nacisku na państwa odnośnie przyjmowania na swoje terytorium sportowców zakwalifikowanych do udziału w igrzyskach niezależnie od ich narodowości, a także w innych opisywanych tutaj kwestiach, wynika przede wszystkim z posiadania przez MKOl zasobów atrakcyjnych dla państw. Chodzi o prawo wybierania gospodarzy igrzysk olimpijskich oraz decydowania, które państwa mogą w nich uczestniczyć, a także możliwość odbierania już przyznanych igrzysk. W związku z tym w razie działania rządu państwa lub Narodowego Komitetu Olimpijskiego w sposób sprzeczny z jego zasadami, MKOl może odebrać prawo organizacji igrzysk, zawiesić NKOl, uniemożliwiając mu udział w igrzyskach, bądź też odrzucić kandydaturę miasta, które nie przedstawi gwarancji odnośnie wpuszczenia na swoje terytorium wszystkich akredytowanych sportowców, działaczy itp. Obok retorsji związanych z odbieraniem igrzysk olimpijskich (aczkolwiek do tej pory mogliśmy obserwować jedynie ich groźby) czy zawieszaniem Narodowych Komitetów Olimpijskich MKOl podejmował także inne działania. Przykładowo w 1963 roku Sesja MKOl miała się odbyć w kenijskim Nairobi, po raz pierwszy w Afryce Subsaharyjskiej. Kenia odmówiła jednak wydania wiz dla sportowców z RPA, Angoli i Mozambiku. W odpowiedzi MKOl przeniósł Sesję do Baden-Baden[195]. Wspomniane wcześniej trzy możliwe działania MKOl wydają się jednak kluczowe.

Przywołane wyżej wydarzenia związane z pojawiającą się niekiedy ze strony rządów chęcią niewpuszczenia na swoje terytorium sportowców z poszczególnych państw pokazały, że w różnych sytuacjach MKOl działał z różną intensywnością. Ujawniły także różną skuteczność komitetu w osiąganiu swoich celów, aczkolwiek analiza skuteczności MKOl pod tym względem nie była celem niniejszego badania. Można jednak przyjąć, że MKOl jest w stanie wywierać na rządach państw presję, podejmując zarazem z nimi bezpośrednie rozmowy i negocjacje, choć nie zawsze skutecznie. To także czyni komitet podmiotem międzynarodowej dyplomacji.

MKOl może też wpływać na podejmowanie przez państwa stosownych działań w inny sposób. Niekoniecznie musi to mieć formę konfliktu z rządami czy innymi interesariuszami. Za przykład mogą posłużyć igrzyska olimpijskie

---

[194] IOC Archives, Atlanta 1996, Politics at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence, C-J01-1996/403, *Correspondence between François Carrad and Peter Knight*, 6–13.07.1993.

[195] P. Charitas, *A More Flexible Domination: Franco-African Sport Diplomacy during Decolonization, 1945–1966*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 201.

w Londynie w 2012 roku. Na skutek działań MKOl doszło do przyjęcia przez władze brytyjskie nowego ustawodawstwa. Chodzi w szczególności o *London Olympic Games and Paralympic Games Act 2006*, na podstawie którego rząd brytyjski prawnie zagwarantował ochronę symboli olimpijskich, dając MKOl możliwość decydowania, kto może z nich korzystać[196]. Dokument ten zakładał m.in. dwie listy słów. Jeśli zostałyby wykorzystane jakiekolwiek słowa z obu list jednocześnie, stanowiłoby to naruszenie praw autorskich[197]. W związku z organizacją igrzysk olimpijskich już na etapie wybierania gospodarzy MKOl wymusza na państwach także takie działania, jak wprowadzanie tymczasowych zmian w reżimach podatkowych korzystnych dla komitetu, co w innych okolicznościach mogłoby być traktowane jako naruszenie suwerenności państwowej[198]. Możliwości MKOl w tym zakresie – podobnie jak w opisywanych wcześniej wypadkach – wynikają przede wszystkim z chęci zorganizowania igrzysk przez rządy państw. Posiadanie praw do igrzysk uchodzi zatem za kluczowy zasób dyplomatyczny Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego także i w tym kontekście.

Warto też zaznaczyć, że często dochodziło do presji publicznej względem Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, aby wykorzystał fakt organizacji igrzysk w państwach niedemokratycznych, nieprzestrzegających praw człowieka itp., do wywarcia na ich rządy stosownego nacisku. Przykład taki dotyczy igrzysk olimpijskich w Pekinie w 2008 roku w związku z krytyką reżimu chińskiego odnośnie łamania praw człowieka czy działań w Sudanie i Tybecie. W tym kontekście w grudniu 2008 roku prezydent MKOl Jacques Rogge oznajmił, że MKOl przekazywał Chińczykom kilka bardzo jasnych komunikatów, jednak Chiny „zdecydowały się podjąć działania w jednych sprawach, a w innych nie", co było ich suwerennym prawem[199]. Nie zawsze więc próby wywierania nacisku na państwa przez MKOl były skuteczne. Komitet był zresztą mocno krytykowany,

---

[196] V. Postlethwaite, J. Grix, *Beyond the Acronyms: Sport Diplomacy and the Classification of the International Olympic Committee*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 305.

[197] Na pierwszej liście znalazły się słowa: „igrzyska", „dwa tysiące dwanaście", „2012", „dwadzieścia dwanaście" (oryginalnie *twenty twelve*, inna forma angielskiej pisowni roku 2012), natomiast druga lista zawierała sformułowania: „złoty", „srebrny", „brązowy", „Londyn", „medale", „sponsor", „letnie" (oryginalnie rzeczownik *Summer* – używany w kontekście igrzysk „letnich"). P. Fussey, J. Coaffee, G. Armstrong, D. Hobbs, *Securing and Sustaining the Olympic City. Reconfiguring London for 2012 and Beyond*, London 2016, s. 240.

[198] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 225.

[199] C.J. Finlay, X. Xin, *Public Diplomacy Games: A Comparative Study of American and Japanese Responses to the Interplay of Nationalism, Ideology and Chinese Soft Power Strategies around the 2008 Beijing Olympics*, „Sport in Society" 2010, vol. 13, no. 5, s. 880.

bardziej niż same Chiny, w związku z niewystarczającymi działaniami choćby odnośnie ograniczeń wolności słowa podczas igrzysk[200]. Działacze MKOl byli ponadto stosunkowo ostrożni w komentowaniu polityki chińskiej. Przykładowo podczas ceremonii zapalenia ognia olimpijskiego w marcu 2008 roku w nawiązaniu do wydarzeń w Tybecie Rogge starał się dystansować wydarzenia polityczne od igrzysk olimpijskich[201]. Łączy się to z zaproponowaną przez Victora Cha koncepcją „transakcji olimpijskiej" (*Olympic Transaction*). Jest to swoisty zakład, jaki podejmuje MKOl, zgodnie z którym autorytarne reżimy, jakim przyznana zostanie organizacja igrzysk olimpijskich, chcą pokazać światu swoją wspaniałość, jednak fakt goszczenia przez nie igrzysk wywołuje presję międzynarodową odnośnie zmian, którą rządowi gospodarza trudno jest zignorować[202]. Niekoniecznie wiąże się to jednak w sposób bezpośredni z presją samego MKOl i jego dyplomatyczną rolą, w tym wypadku bowiem chodzi o nacisk wywierany przez środowisko międzynarodowe.

Kolejny dyplomatyczny aspekt funkcjonowania Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego związany z wywieraniem wpływu na państwa dotyczy ich wewnętrznej polityki sportowej. Chodzi tu przede wszystkim o obronę autonomii Narodowych Komitetów Olimpijskich względem rządów ich państw. Karta Olimpijska w części poświęconej misji i roli NKOl-i stwierdza, że muszą one zachowywać swoją autonomię i opierać się wszelkim rodzajom nacisków, w tym politycznym, religijnym czy ekonomicznym, które mogą uniemożliwić im przestrzeganie Karty Olimpijskiej, aczkolwiek NKOl-e mogą współpracować z organami rządowymi, aby wypełniać swoją misję. W Karcie Olimpijskiej zapisano także, że „poza działaniami i sankcjami przewidywanymi w razie naruszenia Karty Olimpijskiej Komitet Wykonawczy MKOl może podejmować odpowiednie decyzje ukierunkowane na ochronę Ruchu Olimpijskiego w danym państwie, w tym zawiesić lub wycofać uznanie, jeśli konstytucja, prawo lub inne zasady będące w mocy w danym państwie, lub jakiekolwiek działania rządu lub innego organu będą prowadzić do ograniczenia aktywności NKOl-u"[203]. Wynika z tego, że MKOl rezerwuje sobie możliwość wpływania na państwa, przynajmniej teoretycznie.

Jeśli chodzi o praktykę, w swojej historii MKOl nierzadko debatował nad NKOl-ami w związku z podejmowanymi przez rządy ich państw próbami

---

[200] B. Kidd, *Human Rights and the Olympic Movement after Beijing*, [w:] *Documenting the Beijing Olympics*, red. D.P. Martinez, London 2011, s. 158.

[201] R. Panagiotopoulou, *Greece: The Olympic Torch Relay in Ancient Olympia – An Ideal Showcase for International Political Protest*, [w:] *Encoding the Olympics: The Beijing Olympic Games and the Communication Impact Worldwide*, red. L. Qing, G. Richeri, London 2012, s. 36.

[202] V.D. Cha, *Politics and the Olympic*…, s. 2360–2361.

[203] International Olympic Committee, *Olympic Charter*…, s. 60–61.

przejęcia nad nimi kontroli. Podczas wielu Sesji MKOl jednym z punktów agendy była „polityczna ingerencja w Narodowe Komitety Olimpijskie". Przykładowo podczas Sesji w Sapporo w 1972 roku stwierdzono, że w związku ze zmianą prawa w Wenezueli rząd pozbawił NKOl jego autonomii. MKOl zdecydował wówczas o wysłaniu do NKOl-u Wenezueli listu, dając mu 60 dni na poprawę sytuacji, co zresztą nastąpiło[204]. Podobne działania zastosowano w odniesieniu do Narodowego Komitetu Olimpijskiego Kostaryki w 1973 roku, któremu zagrożono tymczasowym zawieszeniem, jeśli nie poprawi swojej sytuacji w ciągu 60 dni – w związku z rządowym przejęciem nad nim kontroli[205], czy Górnej Wolty, gdzie na skutek rewolucji i zmiany rządu zmieniono nazwę NKOl-u oraz rozwiązano narodowe federacje sportowe. Prezydent MKOl zawiesił NKOl Górnej Wolty, domagając się powołania komisji do zbadania sprawy. Po dwóch dniach rozmów z rządem sytuacja została wyjaśniona, a konieczne zmiany wprowadzone, w wyniku czego zniesiono zawieszenie NKOl-u[206]. Ostatnio zaś, przed igrzyskami w Pekinie, MKOl zawiesił NKOl Iraku w związku z politycznymi próbami wpływania na niego. Na skutek wielu negocjacji udało się jednak znieść zawieszenie i iraccy sportowcy mogli wziąć udział w igrzyskach[207]. Podobnie MKOl zawiesił, a następnie odwiesił NKOl Kuwejtu w 2010 roku[208]. Należy jednak zauważyć, że ingerencje MKOl odnośnie politycznej niezależności NKOl-i miały charakter wybiórczy, jako że zupełnie oczywista była państwowa kontrola nad NKOl-ami chociażby w państwach socjalistycznych w okresie zimnej wojny. Podobnie, gdy dochodziło do bojkotu igrzysk w Moskwie w 1980 roku, wiele rządów zmusiło niejako NKOl-e do decyzji zgodnej z ich intencją. MKOl nie nałożył na nie jednak żadnych sankcji. To samo dotyczy bojkotu igrzysk w Montrealu przez państwa afrykańskie.

Nie w każdej sytuacji tymczasowe zawieszenie lub jego groźba przynosiły pożądane z perspektywy MKOl skutki. Niekiedy nie udawało się bowiem dojść do porozumienia i problematyczne NKOl-e pozostawały zawieszone na czas igrzysk

---

[204] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 72nd Session of the I.O.C.*, Sapporo, 1972, s. 32–33.

[205] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 74th Session of the International Olympic Committee*, Varna, 1973, s. 21.

[206] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 86th Session of the International Olympic Committee. New Delhi, From 26th to 28th March 1983*, s. 36.

[207] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 120th IOC Session. Beijing, 5, 6, 7 and 24 August 2008*, s. 2.

[208] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 122nd IOC Session. Vancouver, 10, 11, 12 and 28 February 2011*, s. 1–2.

olimpijskich. Stało się tak chociażby w wypadku Kuwejtu. W październiku 2015 roku NKOl tego państwa ponownie został zawieszony w związku z próbami politycznego wpływania na niego ze strony rządu. Jak stwierdził Komitet Wykonawczy MKOl, dotyczyło to w szczególności zmian prawa odnośnie sportu w tym państwie. W dniu 12 października 2015 roku odbyło się w Lozannie spotkanie kierownictwa MKOl z przedstawicielami rządu i NKOl-u Kuwejtu, ale że rząd nie podjął koniecznych działań w wyznaczonym terminie, MKOl zdecydował się na zawieszenie NKOl-u Kuwejtu, co wiązało się z niemożnością uczestniczenia w aktywnościach związanych z Ruchem Olimpijskim oraz zawieszeniem wsparcia finansowego dla NKOl-u ze strony Solidarności Olimpijskiej[209] (programu wspierającego NKOl-e finansowo, który zostanie bliżej opisany w dalszej części). W efekcie sportowcy z Kuwejtu wzięli udział w igrzyskach olimpijskich w Rio de Janeiro w 2016 roku jako Niezależni Sportowcy Olimpijscy, rywalizując pod flagą olimpijską[210]. Podobnie mogła wyglądać sytuacja Kuwejtu podczas igrzysk w Londynie cztery lata wcześniej, jednak w ostatniej chwili doszło do porozumienia pomiędzy władzami Kuwejtu a MKOl i sportowcy z tego państwa zostali dopuszczeni do igrzysk pod własną flagą[211]. Także z powodu rządowego wpływania na jego funkcjonowanie Narodowy Komitet Olimpijski Indii został zawieszony w grudniu 2012 roku[212]. Sportowcy z Indii brali więc udział w zimowych igrzyskach olimpijskich w Soczi w 2014 roku jako Niezależni Sportowcy Olimpijscy, w trakcie igrzysk osiągnięto jednak porozumienie i mogli je dokończyć, reprezentując już własne państwo[213]. Widać tutaj wolę MKOl poszukiwania kompromisów nawet w ostatniej chwili. Kolejną metodę karania przez MKOl państw, które nie dostosowują się do jego decyzji, stanowi zatem zakaz wykorzystywania własnej flagi podczas igrzysk olimpijskich.

Opisane wyżej okoliczności obrony niezależności NKOl-i przez MKOl pokazują kolejny aspekt związany z wykorzystywaniem przez komitet faktu posiadania atrakcyjnych dla państw zasobów do wywierania na nie nacisku. W tym wypadku tym zasobem jest możliwość udziału w igrzyskach i prezentowania na

---

[209] *Suspension of the Kuwait Olympic Committee*, IOC, 27.10.2015, https://www.olympic.org/news/suspension-of-the-kuwait-olympic-committee [dostęp: 29.11.2017].

[210] *Rio 2016*, IOA, https://web.archive.org/web/20160815202125/https://www.rio2016.com/en/ioa [dostęp: 29.11.2017].

[211] *Olympics-Kuwait to Hoist Flag at Games after Row Resolved*, Reuters, 14.07.2012, https://www.reuters.com/article/oly-kuwait-adv13-flag/olympics-kuwait-to-hoist-flag-at-games-after-row-resolved-idUSL6E8IE13520120714 [dostęp: 29.11.2017].

[212] *IOC Bans India from Olympics*, CBS Sports, 4.12.2012, http://www.cbc.ca/sports/ioc-bans-india-from-olympics-1.1272480 [dostęp: 29.11.2017].

[213] J. Mullen, *International Olympic Committee Reinstates India at Sochi after Ban*, CNN, 11.02.2014, http://edition.cnn.com/2014/02/11/world/asia/sochi-olympics-india-reinstated/index.html?hpt=hp_t2 [dostęp: 29.11.2017].

nich własnej flagi, a więc zapewnienia sobie specyficznego *publicity* za sprawą imprezy sportowej. Sama „broń", jaką stosuje tutaj MKOl, może się wydawać mało etyczna, gdyż za naciski na Narodowe Komitety Olimpijskie zawieszane są właśnie one. Trzeba jednak pamiętać, że MKOl pozostaje organizacją sportową i jego możliwości wpływania na państwa na ogół mają taki właśnie pośredni charakter. Tylko z pozoru stanowi to ograniczenie, gdyż sama groźba zawieszenia niejednokrotnie doprowadziła do rozmów pomiędzy MKOl a rządami państw. Przyjęta przez MKOl forma sankcji wydaje się skuteczna i zwykle dość szybko prowadzi do ustępstw ze strony rządów. Ponieważ ogranicza to możliwość swobodnego działania rządów państw na swoim terytorium, świadczy zarazem o zdolności do wywierania przez MKOl politycznego wpływu oraz generuje rozmowy o charakterze dyplomatycznym. Dodajmy, że dzięki formule Niezależnych Sportowców Olimpijskich działania te nie uderzają bezpośrednio w zawodników, którzy pomimo zawirowań politycznych zachowują najczęściej prawo do udziału w igrzyskach.

Pojawiają się opinie, że ewentualne sukcesy organizacji sportowych w wywieraniu nacisku na państwa są raczej efektem wspierania ich w tych działaniach przez rządy innych państw[214]. W niektórych sytuacjach zapewne tak było, jednak w analizowanym przypadku częściej to Międzynarodowy Komitet Olimpijski był głównym bądź wręcz jedynym podmiotem domagającym się od państwa zmiany jego polityki. Niekiedy naciski te były skuteczne, aczkolwiek trzeba także mieć na uwadze, że MKOl zwykle powstrzymywał się od formułowania żądań zbyt trudnych do spełnienia dla rządów państw, czego przykładem mogą być naciski na komitet, aby wykorzystał igrzyska w Pekinie do poprawy stanu przestrzegania praw człowieka przez chiński reżim.

Do tej pory rozpatrywaliśmy na przykładzie MKOl zagadnienie możliwości wywierania przez międzynarodowe organizacje sportowe nacisku na państwa. Może wszakże dochodzić i do odwrotnej zależności, kiedy to rządy państw wywierają presję na organizacjach sportowych. W historii MKOl dotyczyło to chociażby kwestii udziału w igrzyskach olimpijskich Republiki Południowej Afryki i Rodezji (w kontekście nacisków ze strony państw afrykańskich) czy konieczności przeprowadzenia reformy MKOl po ujawnieniu skandalu korupcyjnego w związku z przyznaniem prawa organizacji igrzysk zimowych w 2002 roku. Dikaia Chatziefstathiou i Ian Henry stwierdzili, że wywieranie przez państwa nacisku na Międzynarodowy Komitet Olimpijski jest wynikiem rosnącego zaangażowania komitetu w dyplomację międzynarodową i politykę kulturalną – jego „globalnego obywatelstwa"[215]. W niniejszym badaniu przyjęto jednak, że

---

[214] B. Houlihan, *International Perspectives on Sport Structures and Policy*, [w:] *Handbuch Sportpolitik*, red. W. Tokarski, K. Petry, Schorndorf 2010, s. 59.

[215] D. Chatziefstathiou, I. Henry, *Discourses of Olympism. From the Sorbonne 1894 to London 2012*, Basingstoke 2012, s. 65.

nie świadczy to o jego podmiotowości dyplomatycznej, toteż rozwijanie tego zagadnienia nie służyłoby weryfikacji hipotez postawionych na początku tej części. Podkreślić wszakże trzeba, że wywieranie nacisków pomiędzy rządami państw a organizacjami sportowymi ma charakter dwustronny, co zostanie uwzględnione w modelu zaproponowanym na końcu niniejszego rozdziału.

4.5. Specyfika kontaktów MKOl z przedstawicielami państw

Z perspektywy analizy dyplomacji Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego będącego interesariuszem dyplomacji publicznej państw zwraca uwagę także charakter kontaktów nawiązywanych pomiędzy działaczami MKOl a przedstawicielami państw. We wcześniejszych fragmentach niniejszego rozdziału niejednokrotnie wspominano o rozmowach, jakie prowadził zwłaszcza prezydent komitetu z rozmaitej rangi oficjelami, aczkolwiek najczęściej w sytuacjach kryzysowych, gdy zachodziła konieczność eliminowania problemów związanych chociażby z organizacją i przebiegiem igrzysk olimpijskich. Jednak do kontaktów tego typu dochodzi także w sytuacjach bardziej rutynowych. Niniejszy podrozdział dotyczy spotkań pomiędzy prezydentem MKOl a członkami władz politycznych państw. Mając na uwadze, że MKOl jest formalnie organizacją pozarządową, takie kontakty świadczą o powadze, z jaką władze państw traktują MKOl, a zarazem o dyplomatycznym znaczeniu komitetu.

W historii Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego można znaleźć bardzo wiele przykładów na zaangażowanie przedstawicieli państw, w szczególności placówek dyplomatycznych, w kontakty z nim. Za pośrednictwem ambasad i konsulatów do MKOl kierowali swoją korespondencję przedstawiciele władz państwowych, ale także Narodowe Komitety Olimpijskie. Afgańscy sportowcy zwrócili się przykładowo do MKOl z prośbą, aby w ceremonii otwarcia igrzysk w Atlancie mogli wziąć udział niedopuszczeni do rywalizacji w igrzyskach tenisiści stołowi z tego państwa – stosowna korespondencja prowadzona była przez ambasadę Afganistanu w Waszyngtonie[216]. Za pośrednictwem konsulatu Erytrei w Genewie toczyła się wymiana korespondencji pomiędzy ministrem edukacji tego państwa a MKOl odnośnie ewentualnego udziału jego reprezentacji w igrzyskach w Atlancie[217]. Kiedy Narodowy Komitet Olimpijski Indonezji

---

[216] IOC Archives, Atlanta 1996, Opening Ceremony of the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence and speeches, C-J01-1996/029, *Letter from Athletes from Afghanistan to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 10.07.1996.

[217] IOC Archives, Atlanta 1996, National Olympic Committees (NOCs) at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence, C-J01-1996/037-040, *Letter from Gilbert Felli to Osman Saleh Concerning Participation of Eritrea in the Olympic Games in Atlanta*, 14.05.1996.

korespondował z MKOl w sprawie wyboru członka komitetu z tego kraju, nawiązywano do informacji o terminie i procedurze jego wyboru uzyskanych od ambasady Indonezji w Bernie[218]. Prezydenci MKOl byli też adresatami korespondencji wysyłanej przez szefów państw i rządów – jak chociażby po zamachu terrorystycznym podczas igrzysk olimpijskich w Atlancie, kiedy to z Samaranchem korespondowali prezydent RPA Nelson Mandela, premier Grecji Kostas Simitis, prezydent USA Bill Clinton (także w związku z podziękowaniem za igrzyska), premier Finlandii Paavo Lipponen, premier Kanady Jean Chrétien, prezydent Francji Jacques Chirac, kanclerz Niemiec Helmut Kohl, premier Japonii Ryutaro Hashimito, premier Wielkiej Brytanii John Major czy premier Włoch Romano Prodi[219]. Dochodziło także do sytuacji, kiedy odpowiedzialni za sport

---

[218] IOC Archives, Indonesia, Correspondence of the NOC of Indonesia (INA), D-RM01-INDON/002, *Letter from Secretary of NOC of Indonesia A. I. A. Pesik to IOC Secretary General Johan Westerhoff*, 15.01.1968.

[219] IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from President of RSA Nelson Mandela to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from Prime Minister of Greece Costas Simitis to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from President of the USA Bill Clinton to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 17.09.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from Prime Minister of Finland Paavo Lipponen to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 27.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from Prime Minister of Canada Jean Chrétien to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 27.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to President of France Jacques Chirac*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Chancellor of Germany Helmut Kohl*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Prime Minister of Japan Ryutaro Hashimito*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Prime Minister of Great Britain John Major*, 29.07.1996; IOC Archives, Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games

ministrowie poszczególnych państw po objęciu stanowiska pisali do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, oficjalnie się przedstawiając[220]. W szwajcarskiej siedzibie MKOl regularnie dochodziło do wizyt najwyższych rangą przedstawicieli państw, zwykle w ramach lobbowania na rzecz kandydatur miast z ich państw starających się o organizację igrzysk. Przykładowo w 1987 roku siedzibę MKOl wizytowali następca tronu Hiszpanii książę Filip Burbon, a w 1988 premier Hiszpanii Felipe González, obaj w związku z kandydaturą Barcelony do organizacji igrzysk w 1992 roku; w 1993 – premier Wielkiej Brytanii John Major w związku z kandydaturą Manchesteru do organizacji igrzysk w 2000 roku; w 1989, rok po igrzyskach w Seulu – prezydent Korei Południowej Roh Tae-woo. Natomiast rok po igrzyskach w Barcelonie swoją obecnością uhonorowali otwarcie Muzeum Olimpijskiego król i królowa Hiszpanii. W 1992 roku w Lozannie gościł też prezydent RPA Nelson Mandela (jeszcze jako lider Afrykańskiego Kongresu Narodowego)[221].

Bardzo sugestywna, jeśli chodzi o zagadnienie kontaktów pomiędzy Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim a przedstawicielami państw, jest charakterystyka podróży zagranicznych osób kierujących komitetem. Jak się okazuje, często przypominały one wizyty składane za granicą przez najważniejsze osoby w państwie. Jeśli chodzi o stosunki międzynarodowe, tego typu wizyty są praktyką dyplomacji dwustronnej i uchodzą za przejaw tradycyjnej, prerenesansowej dyplomacji, która zachowała się do czasów współczesnych[222]. Oczywiście ceremoniał czy protokół wizyt państwowych odbiega znacząco od tego obowiązującego podczas wizyt działaczy sportowych, choć niekiedy jest on do pewnego stopnia zbliżony. Badanie realizowane w niniejszej części nie będzie miało jednak na celu poszukiwania podobieństw w przebiegu takich wizyt. Ma ono ilościowy charakter i dotyczy tego, jak często w ich trakcie czas na spotkanie z prezydentem MKOl znajdowały osoby zajmujące najważniejsze stanowiska polityczne w odwiedzanych państwach.

---

in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Prime Minister of Italy Romano Prodi*, 29.07.1996.

[220] Stało się tak, np. gdy Lee Jin Sam objął stanowisko Ministra Sportu i Młodzieży Republiki Korei. IOC Archives, Barcelona 1992, National Olympic Committees (NOC) at the 1992 Summer Olympic Games in Barcelona: correspondence concerning South Africa, Bosnia and Hercegovina and Korean unified team, C-J01-1992/100, *Letter from Minister of Sport and Youth of Republic of Korea General Lee Jin Sam to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 24.12.1991.

[221] *The International Olympic Committee One Hundred Years. The Idea – The Presidents – The Achievements*, vol. 3, Lausanne 1996, s. 78.

[222] E. Goldstein, *The Politics of the State Visit*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 357.

Niniejsza analiza została przeprowadzona na przykładzie prezydentury Juana Antonio Samarancha, gdyż dokumenty dotyczące późniejszych prezydentów komitetu nie były jeszcze w pełni udostępnione w archiwach MKOl. Autor zdaje sobie sprawę z wynikających z tego ograniczeń niniejszej analizy, wydaje się jednak, że Międzynarodowy Komitet Olimpijski zachował dyplomatyczną podmiotowość, jaką uzyskał w okresie prezydentury Samarancha, a niniejsza część przynajmniej częściowo obrazuje jej skalę. Samaranch jako były dyplomata był też osobą szczególnie aktywną, jeśli chodzi o podróże zagraniczne i chęć spotykania się z najważniejszymi osobami w poszczególnych państwach. Jego poprzednik lord Killanin nie przykładał aż takiej wagi do zagranicznych wizyt jako narzędzia prowadzenia stosunków MKOl z państwami i NKOl-ami. Mimo to odbył jako prezydent komitetu około siedemdziesięciu oficjalnych podróży zagranicznych, najczęściej w kontekście większych imprez sportowych oraz projektów Ruchu Olimpijskiego i MKOl. W ich trakcie został przyjęty przez 21 głów państw lub szefów rządów, a zatem do takich spotkań dochodziło podczas 30% jego podróży[223]. Tymczasem Juan Antonio Samaranch za swojej ponaddwudziestoletniej prezydentury w MKOl odwiedził 199 NKOl-i[224]. Podkreśla się, że starał się prowadzić znaczną część dyplomacji komitetu osobiście, właśnie przez wizyty zagraniczne[225]. Miał on także często nalegać, aby przedstawiciele miast kandydujących do organizacji igrzysk olimpijskich aranżowali jego spotkania z szefami rządów lub głowami państw. Jak stwierdził Douglas Booth, Samaranch zachowywał się niczym administrator sportu szukający statusu światowego lidera politycznego[226]. Możliwe, że taka była właśnie motywacja Samarancha, jednak nie zmienia to faktu, że jeśli najwyższe osoby w państwie zgadzały się na spotkania z nim, a niekiedy same o nie zabiegały, to bezsprzecznie świadczyło to o dyplomatycznym znaczeniu Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego.

Poniższa analiza zagranicznych podróży Juana Antonio Samarancha została przeprowadzona na podstawie przeglądu programów jego podróży zagranicznych. Mogło się wszakże zdarzyć, że zaplanowane wcześniej spotkanie między Samaranchem a przedstawicielem władz państwowych nie doszło do skutku, ale też zasada ta działa i w drugą stronę – czyli odbywał on spotkania, których nie miał wcześniej w planach. W niniejszym badaniu przyjęto jednak, że zaplanowane spotkania rzeczywiście się wydarzyły. Niekiedy były one identyfikowane na podstawie listów i telegramów, jakie Samaranch wystosowywał do poszczegól-

---

[223] *The International Olympic Committee One Hundred…*, s. 77.

[224] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 112th IOC Session. Moscow, 13, 14, 15 and 16 July 2001*, s. 4.

[225] J.E. Findling, *Juan Antonio Samaranch*, [w:] *Encyclopedia of Modern Olympic Movement*, red. J.E. Findling, K.D. Pelle, Westport 2004, s. 489–490.

[226] D. Booth, *Olympic City Bidding…*, s. 373.

nych osób w podziękowaniu za spotkanie. Nie uwzględniano spotkań z przedstawicielami władz lokalnych, np. merami miast. W wypadku państw niedemokratycznych, np. komunistycznych w okresie zimnej wojny, najważniejsza osoba w państwie (np. lider partii komunistycznej) klasyfikowana była jako głowa państwa. Zasada ta obejmuje także gubernatorów generalnych państw, w których oficjalnie głową państwa jest np. królowa Wielkiej Brytanii.

Nie wszystkie wizyty, jakie odbył Samaranch, zostały uwzględnione, bowiem nie do wszystkich udało się znaleźć dokumentację pozwalającą na ustalenie, z jakimi osobami prezydent MKOl spotkał się w ich trakcie. W związku z tym badanie przeprowadzono na próbie określonej przez względy praktyczne, którą stanowią materiały znalezione w archiwach Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w sekcji *Presidents: Samaranch*, w katalogach poświęconych podróżom prezydenta.

Szczegółowy wykaz spotkań Juana Antonio Samarancha z najważniejszymi osobami w odwiedzanych państwach został podany w tabeli „Spotkania z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha", zamieszczonej w Aneksach. Dane te zostały następnie uwzględnione z podziałem na rangę osób, z którymi spotkał się Juan Antonio Samaranch. Istotne były tutaj spotkania z głowami państw, szefami rządów, członkami rządów, innymi przedstawicielami władz państwowych oraz przedstawicielami innych państw. Zostało to zobrazowane w tabeli „Spotkania z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha z uwzględnieniem rangi spotkania", zamieszczonej w Aneksach.

W analizie zagranicznych wyjazdów Juana Antonio Samarancha uwzględniono 143 podróże. W ich trakcie prezydent MKOl spotykał się z najważniejszymi osobami w państwach z następującą częstotliwością:

a) podczas 81 wizyt prezydent MKOl spotkał się z głową państwa – 57%,

b) podczas 101 wizyt prezydent MKOl spotkał się z głową państwa lub szefem rządu – 71%,

c) podczas 123 wizyt prezydent MKOl spotkał się z głową państwa, szefem lub członkiem rządu – 86%,

d) podczas 131 wizyt prezydent MKOl spotkał się z głową państwa, szefem lub członkiem rządu lub innymi przedstawicielami władz państwa – 92%.

Jedynie podczas 12 wizyt zagranicznych (8%) prezydent MKOl Juan Antonio Samaranch nie spotkał się z żadnymi przedstawicielami władz centralnych państwa, które odwiedzał. Należy także zauważyć, że podczas 31 podróży dochodziło do spotkań Samarancha z przedstawicielami innych państw niż te, w których składał wizytę. Najczęściej byli to ambasadorowie Hiszpanii, co zapewne wiązało się z tym, że w przeszłości prezydent MKOl pełnił funkcję ambasadora Hiszpanii w Moskwie. Co więcej, Samaranch w korespondencji dotyczącej jego

wizyt tytułowany był jako „Jego Ekscelencja", na co sam miał nalegać[227]. Dochodziło jednak także do spotkań z przedstawicielami innych państw trzecich podczas poszczególnych podróży (patrz Aneksy).

W liczbach tych można dostrzec znaczną różnicę w porównaniu do aktywności lorda Killanina w tym zakresie. Jak wspomniano, może to wynikać z osobistych cech Samarancha jako prezydenta, ale także z rosnącego znaczenia dyplomatycznego samego MKOl. Także i późniejsi prezydenci MKOl często spotykali się z przywódcami państw. Duże znaczenie dyplomatyczne przypisać można chociażby wizycie w Pjongjangu w marcu 2018 roku Thomasa Bacha, który spotkał się wówczas z Kim Dzong Unem[228]. Jak stwierdzili Byron Peacock i Simon Darnell, sposób funkcjonowania prezydentów MKOl, w szczególności Samarancha, doprowadził do swoistej celebrytyzacji komitetu, natomiast od czasów jego rządów MKOl jest traktowany przez przedstawicieli państw w sposób uprzywilejowany, a prezydent MKOl „jada z królami". Uważa się jednak, że w większym stopniu wynika to z jego własnej siły, a nie dobrej woli przedstawicieli państw[229]. Źródłem tej siły, jak pisano wcześniej, jest atrakcyjność igrzysk olimpijskich dla państw, przede wszystkim w kontekście ich własnych działań z zakresu dyplomacji publicznej. Mimo że w większości wypadków przywódcy państw nie mieli bezpośrednich interesów związanych z MKOl, takich jak zamiar lobbowania na rzecz kandydatur do organizacji igrzysk olimpijskich, Samaranch i tak był niezwykle chętnie przez nich przyjmowany.

Przytoczone wyżej liczby świadczą niezbicie o znaczeniu, jakie poszczególne państwa nadają kontaktom z Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim, który formalnie jest przecież jedynie organizacją pozarządową. Choć duża ilość obowiązków głów państw, premierów czy ministrów sprawia, że ich terminarze są niezwykle napięte, znajdowali oni jednak czas na spotkania z przywódcą organizacji sportowej. Przemawia to jednoznacznie za hipotezą zakładającą, że międzynarodowe organizacje sportowe mogą we współczesnym świecie odgrywać rolę aktora dyplomatycznego. Dzieje się tak niezależnie od tego, kto zabiegał o spotkanie, a wiele wskazuje na to, że często to Samaranch poszukiwał możliwości

---

[227] *Juan Antonio Samaranch*, „The Telegraph", 21.04.2010, https://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/sport-obituaries/7614484/Juan-Antonio-Samaranch.html [dostęp: 27.04.2018].

[228] *IOC President Holds Fruitful Talks in Pyongyang with Supreme Leader Kim Jong-Un – DPRK Commits to Participation in Future Olympic Games*, IOC, 31.03.2018, https://www.olympic.org/news/ioc-president-holds-fruitful-talks-in-pyongyang-with-supreme-leader-kim-jong-un-dprk-commits-to-participation-in-future-olympic-games [dostęp: 31.03.2018].

[229] B. Peacock, S. Darnell, *Political Celebrity and the Olympic Movement: Exploring the Charismatic Authority of IOC Presidents*, „Celebrity Studies" 2012, vol. 3, no. 3, s. 319, 331.

kontaktu z takimi osobami. Na polu dyplomacji to państwa odgrywają najważniejszą rolę, jednak opisany tutaj mechanizm świadczy o docenianiu przez przedstawicieli państw znaczenia i roli Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego.

4.6. Międzynarodowy Komitet Olimpijski jako forum dyplomacji

David Black i Byron Peacock stwierdzili, że międzynarodowe organizacje sportowe pełnią dwojaką funkcję w międzynarodowej dyplomacji. Z jednej strony uważa się je za bezpośrednich aktorów dyplomatycznych, natomiast z drugiej zapewniają forum dla wymian dyplomatycznych, ich członkami są bowiem przedstawiciele poszczególnych państw, którzy mogą działać niczym delegacje dyplomatyczne reprezentujące interesy swoich rządów. Międzynarodowy Komitet Olimpijski według tych autorów łączy obie te formy aktywności dyplomatycznej, a system MKOl określili jako „równoległy wszechświat globalnej potęgi", który przynajmniej w pewnym stopniu odwzorowuje polityczne realia międzynarodowej dyplomacji[230]. Jak zauważył Robin Streppelhoff, co prawda MKOl stara się mieć ambasadorów w różnych państwach (swoich członków), ale w rzeczywistości często jest odwrotnie i raczej reprezentują oni w MKOl interesy swoich ojczyzn. Zdaniem tego autora było to typowe zjawisko w okresie zimnej wojny, ale obserwuje się je również dzisiaj[231]. Wystarczy przywołać liczne sytuacje, gdy na forum Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego dochodziło do gorących dyskusji i lansowania interesów państw, z których pochodzili członkowie komitetu. Działo się tak, choć członkowie MKOl teoretycznie reprezentują MKOl w swoich państwach, a nie odwrotnie. W tym kontekście MKOl bywa określany jako „ONZ świata sportu". Jeśli chodzi o kontekst dyplomatyczny, ONZ stanowi przede wszystkim forum dla procesów dyplomatycznych i właśnie jako forum dyplomacji rozpatrywany będzie w niniejszej części MKOl.

Sytuacje ukazujące MKOl jako forum dyplomacji były częste w okresie zimnej wojny. Przykładowo podczas Sesji MKOl w Helsinkach w 1952 roku polski członek komitetu Jerzy Loth silnie argumentował za potrzebą przyjęcia do organizacji nowych członków z Polski, a także z Rumunii i Węgier – innych państw socjalistycznych[232]. Mechanizm wykorzystywania Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego polegał w tym kontekście w dużej mierze na działaniu członków

---

[230] D. Black, B. Peacock, *Sport and Diplomacy*…, s. 710.

[231] R. Streppelhoff, *Avery Brundage und der Mythos vom "unpolitischen Sport". Eine Ideengeschichtliche Spurensuche*, „Stadion. Internationale Zeitschrift für Geschichte des Sports" 2014, vol. 40, no. 1, s. 49.

[232] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, Minutes: *International Olympic Committee – 47th Session*, Helsinki, 1952, s. 24.

komitetu niekoniecznie w interesie własnych państw, co mogłoby budzić oczywiste podejrzenia, ale w interesie państw sojuszniczych. Ponadto zagadnienie to wiąże się z aktywnością Narodowych Komitetów Olimpijskich, które lobbowały na rzecz rozstrzygnięć zgodnych z ich własnymi interesami, te zaś najczęściej były zbieżne z interesami narodowymi ich państw, a same komitety były zwykle mniej lub bardziej powiązane ze swoimi rządami.

Funkcjonowanie MKOl jako forum dyplomacji świetnie obrazowały wszelkie dyskusje toczące się w komitecie na temat uznawania państw, ich udziału w igrzyskach olimpijskich itp. Przykładowo w okresie zimnej wojny członkowie MKOl z państw komunistycznych starali się popierać interesy innych państw należących do tego samego bloku geopolitycznego, podczas gdy często oponowali przeciwko temu działacze pochodzący z państw zachodnich. Władze sportowe z państw komunistycznych uzgadniały większość swoich działań podejmowanych na forum międzynarodowym[233]. Także państwa afrykańskie starały się na forum MKOl realizować swoje interesy, zwłaszcza jeśli chodzi o izolowanie na arenie międzynarodowej afrykańskich państw rządzonych przez białą mniejszość – Republiki Południowej Afryki i Rodezji. Należy jednak nadmienić, że funkcjonowanie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jako swoistego forum dyplomacji nie wygasło wraz z końcem zimnej wojny. Podobne sytuacje mogliśmy obserwować także później, np. w związku z kwestią palestyńską i działaniem Izraela czy kwestią uznania NKOl-u Kosowa i sprzeciwem Serbii. Zagadnienie to zostanie szerzej przybliżone na przykładzie tzw. kwestii chińskiej w międzynarodowym sporcie. Wiąże się ona nierozerwalnie z problemem uznawania NKOl-i przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski. W niniejszej części temat ten zostanie jednak poruszony z innej perspektywy – na tle dyskusji toczących się w łonie MKOl w sprawie Chin.

4.6.1. MKOl a kwestia chińska

Tak zwana kwestia chińska związana jest z podziałem państwa na skutek wojny domowej na Chińską Republikę Ludową i Republikę Chińską. W międzynarodowym sporcie pojawiła się już przed igrzyskami w Helsinkach w 1952 roku – pierwszymi „letnimi" igrzyskami po zakończeniu wojny domowej. W MKOl zupełnie nie wiedziano, jak wygląda sytuacja, jeśli chodzi o sport w tym państwie, ani która organizacja była wówczas chińskim NKOl-em, o czym świadczy korespondencja prezydenta komitetu Sigfrida Edströma z jego kanclerzem Otto Mayerem[234].

---

[233] P. Godlewski, *Sport wyczynowy w procesie przemian ideologicznych i społecznych w Polsce 1956–1989*, Gdańsk 2015, s. 96.

[234] Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 361–362, Korespondens 1951, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 30.05.1951.

Piątego lutego 1952 roku utworzona niedługo wcześniej Wszechchińska Federacja Sportowa (później przekształcona w Chiński Komitet Olimpijski) poinformowała MKOl o chęci wzięcia udziału w igrzyskach w Helsinkach oraz zażądała, aby uznano ją za jedyną organizację sportową reprezentującą Chiny. Wkrótce podobne telegramy Chińczycy wysłali także do międzynarodowych federacji sportowych[235]. Korespondencja w podobnym tonie była wysyłana do kierownictwa MKOl również w kolejnych miesiącach. Twierdzono w niej m.in., że inne organizacje sportowe, w tym związana z „reakcyjną kliką chińskiego Kuomintangu", nie powinny być dopuszczone do igrzysk[236]. W MKOl dyskutowano nad tą sprawą podczas Sesji w Oslo w lutym 1952 roku. Postanowiono wówczas, że należy skontaktować się z chińskimi członkami komitetu oraz z międzynarodowymi federacjami sportowymi – aby dowiedzieć się, czy chińskie federacje są przy nich afiliowane[237], co stanowiło już wówczas jeden z wymogów uznania NKOl-u. Jednocześnie w igrzyskach chciał wziąć udział również Narodowy Komitet Olimpijski Republiki Chińskiej, który postrzegał siebie jako kontynuatora przedwojennego, uznanego przez MKOl, NKOl-u.

Biorąc pod uwagę skomplikowaną sytuację i żądania ze strony dwóch chińskich organizacji sportowych, MKOl podjął decyzję, że ani NKOl w Pekinie, ani na Tajwanie nie będzie mógł wysłać reprezentacji do Helsinek[238], choć na skutek nieporozumienia w samym MKOl wysłano zaproszenie do komitetu na Tajwanie[239]. Tymczasem działacze sportowi z ChRL poczuli się zaproszeni do udziału w igrzyskach (prawdopodobnie otrzymali kopię wspomnianego zaproszenia)[240]. Podczas Sesji MKOl w Helsinkach zdecydowano ostatecznie, że oba chińskie NKOl-e będą mogły uczestniczyć w igrzyskach, acz wciąż rozpatrywane były

---

[235] Z. Qingmin, *Sports Diplomacy: The Chinese Experience and Perspective*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, vol. 8, s. 216–217.

[236] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Telegram from All-China Sports Federation to IOC President Sigfrid Edström*, 15.05.1952.

[237] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, Minutes: *46th Session of the International Olympic Committee, Oslo, 12th to 13th February, 1952*, s. 7.

[238] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Notification regarding China*, Stockholm, 16.06.1952.

[239] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Letter from E. V. Frenckell to Sigfrid Edström*, 19.06.1952.

[240] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 21.06.1952; Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364, Korespondens 1952, *Letter from Sigfrid Edström to Lord David Burghley, Avery Brundage and Otto Mayer*, 21.06.1952.

i inne możliwości, w tym nieuznawanie żadnego z chińskich NKOl-i bądź uznanie jedynie NKOl-u z Tajwanu[241]. Ten ostatni w proteście przeciwko dopuszczeniu do igrzysk „chińskich komunistów" zakomunikował, że nie będzie w nich brał udziału[242]. W historii tej istotną rolę odegrał fiński członek MKOl Erik von Frenckell, który podjął rozmowy z działaczami sportowymi z ChRL na własną rękę[243]. Tak więc od samego początku tzw. kwestii chińskiej w Międzynarodowym Komitecie Olimpijskim dochodziło do ostrej wymiany zdań i prób przeforsowania rozbieżnych rozstrzygnięć, choć wstępnie nie miało to raczej związku z grą interesów państw, ale wynikało z różnic opinii między działaczami sportowymi. Wkrótce jednak sytuacja zaczęła się zmieniać.

Zainicjowana w ten sposób kwestia chińska w międzynarodowym sporcie była przedmiotem sporów aż do końca lat siedemdziesiątych, co zostało pokazane w części poświęconej wykorzystywaniu przez Chiny sportu do kształtowania własnego wizerunku narodowego. Początkowo interesów ChRL bronili w MKOl przede wszystkim działacze radzieccy. I tak podczas Sesji w Meksyku w 1953 roku członkowie komitetu z ZSRR Adrianow i Romanow mówili o sporcie w Chinach rozwijającym się w zgodzie z ideałami olimpijskimi[244]. Podobne głosy płynęły ze strony działaczy sportowych z innych państw komunistycznych, np. Ferenc Mező z Węgier podczas Sesji MKOl w Atenach w 1954 roku relacjonował wizytę węgierskiej drużyny piłkarskiej w Chinach oraz rekomendował uznanie NKOl-u ChRL. Podczas tego samego spotkania wtórował mu generał Stojczew z Bułgarii[245]. MKOl uznał wówczas NKOl Chin kontynentalnych[246],

---

[241] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, Minutes: *International Olympic Committee – 47th Session*, Helsinki, 1952, s. 7, 10.

[242] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Announcement of Withdrawal from Participation in XV Olympiad Helsinki 1952 by Chinese National Olympic Committee*, 17.06.1952.

[243] Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364, Korespondens 1952, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 14.06.1952; Riksarkivet – Stockholm, J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364, Korespondens 1952, *Letter from Sigfrid Edström to Otto Mayer*, 28.06.1952.

[244] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 48th Session of the International Olympic Committee-Mexico April 17th–18th, 20th 1953*.

[245] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 49th Session of the International Olympic Committee-Athens May 11th–15th 1954*.

[246] IOC Archives, NOC of China, Recognition requests of the NOC of China (People's Republic of) (CHN): Correspondence and recognition, D-RM01-CHNRP/021, *Letter from IOC Chancellor to NOC of PRC*, 25.05.1954.

przeciwko czemu, co oczywiste, protestował Chiński Narodowy Komitet Olimpijski (Tajwan)[247]. Doszło wówczas niejako do przeniesienia na forum Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego politycznego sporu pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Republiką Chińską. Podobnie jak na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych, państwa komunistyczne (aczkolwiek formalnie byli to członkowie MKOl pochodzący z państw komunistycznych) preferowały Chiny kontynentalne, podczas gdy państwa zachodnie – Republikę Chińską z siedzibą na Tajwanie, MKOl zaś stał się areną tego sporu.

Przed Sesją MKOl w Paryżu w 1955 roku działacze sportowi z ChRL podjęli starania na rzecz wycofania uznania dla Republiki Chińskiej. Jeszcze przed jej rozpoczęciem przekonywali członków MKOl z państw socjalistycznych podczas specjalnego spotkania do poparcia ich stanowiska, jednak Adrianow z ZSRR odrzucił te prośby, określając je jako zbyt polityczne. Adrianow namawiał także działaczy z ChRL do powściągliwości podczas Sesji, gdyż zbyt ostre sformułowania mogłyby jego zdaniem prowadzić do ich wykluczenia. Podczas samej Sesji Adrianow powstrzymywał jednego z nich przed zabieraniem głosu, argumentując, że „państwa socjalistyczne mają zbyt mało głosów" oraz że „jeśli dojdzie do prowokacji ze strony Chińczyków, byłoby to dla nich niekorzystne"[248]. Sytuacja ta świetnie obrazuje traktowanie MKOl jako swoistego dyplomatycznego forum w okresie zimnowojennym. Radziecki członek komitetu zdawał sobie sprawę z realiów panujących w komitecie, w szczególności z niechęci do politycznego angażowania się w jakiekolwiek awantury. Zaprezentowana tutaj konieczność działania w sposób „dyplomatyczny" wydaje się zatem bardzo symptomatyczna. Nie wszyscy członkowie MKOl prezentowali poglądy tożsame z interesami państw, z których pochodzili. Od chwili swojego powstania MKOl funkcjonował jako swoisty klubu gentlemanów, którego członkowie widzieli w swojej działalności pewne posłannictwo. Za takiego dogmatyka uchodzi ówczesny prezydent komitetu Avery Brundage, aczkolwiek on także w swoich działaniach i wypowiedziach zdawał się prezentować orientację amerykańską.

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych narastał konflikt pomiędzy NKOl-em Chin komunistycznych a kierownictwem MKOl z prezydentem Brundage'em na czele. Podczas Sesji MKOl w Cortinie d'Ampezzo w styczniu 1956 roku chiński członek komitetu Shou-Yi-Tung domagał się usunięcia Narodowego Komitetu

---

[247] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Letter from IOC President Avery Brundage to President of Chinese Olympic Committee (Taiwan) Gunsun Hoh*, 23.05.1955.

[248] S. Brownell, *"Sport and Politics Don't Mix". China's Relationship with the IOC during the Cold War*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 259–260.

Olimpijskiego nacjonalistycznych Chin z listy NKOl-i. Jego wniosek został jednak odrzucony przez MKOl zdecydowaną większością głosów. Brundage stwierdził ponadto, że nie dojdzie do usunięcia Tajwanu ze względów politycznych[249]. Przed igrzyskami w Melbourne w 1956 roku komunistyczne Chiny zakomunikowały MKOl, że nie wyślą reprezentacji na igrzyska, jeśli dopuszczony do udziału w nich zostanie Tajwan. Z kolei Tajwan protestował przeciwko takiemu podejściu komunistycznych Chin oraz zapraszaniu Chińczyków z całego świata do udziału w sprawdzianach przedolimpijskich w Pekinie wraz z pokryciem wszystkich kosztów. Ze względu na ciągłe podnoszenie kwestii politycznych przez ChRL w MKOl rozmawiano wówczas o wystosowaniu poważnego ostrzeżenia wobec NKOl-u tego państwa bądź nawet o cofnięciu jego uznania[250]. Ostatecznie w kontekście igrzysk w Melbourne NKOl ChRL planował zakwaterować reprezentację w wiosce olimpijskiej w nadziei na to, że gdy dowiedzą się o tym Tajwańczycy, to sami zrezygnują z udziału w igrzyskach. Tymczasem to drużyna Tajwanu pojawiła się w Melbourne jako pierwsza. Pekin protestował i koniec końców zdecydował się nie brać udziału w tej imprezie[251]. Wydarzenia te tylko zaostrzyły sytuację, a Narodowy Komitet ChRL coraz intensywniej domagał się wykluczenia z Ruchu Olimpijskiego Tajwanu.

W reakcji na eskalację żądań ze strony Pekinu w styczniu 1958 roku Brundage wystosował do Chińczyków list, w którym stwierdził, że „każdy wie, że na Tajwanie istnieje oddzielny rząd, który jest uznany międzynarodowo, w szczególności przez Organizację Narodów Zjednoczonych składającą się z rządów z całego świata. Wasz rząd nie jest uznany przez Organizację Narodów Zjednoczonych"[252]. Z kolei w sierpniu 1958 roku w liście do członków MKOl i Narodowych Komitetów Olimpijskich chiński członek MKOl Shou-Yi-Tung stwierdził, że nie wyobraża sobie współpracy z Brudage'em ani z MKOl pod jego przywództwem[253]. Doszło wówczas do zerwania stosunków pomiędzy Pekinem a MKOl. Zmieniło

---

[249] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes: 51st Session – International Olympic Committee, Cortina d'Ampezzo (Italy), January 24th and 25th, 1956*, s. 34–35.

[250] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM01-CHNRP/003, *From Minutes of the Meetings of the I.O.C. Executive Board-Melbourne, November 17th 1956*.

[251] G. Xu, *Olympic Dreams*…, s. 85.

[252] D.-J. Hwang, A. Bairner, K. Heitzman, W.-C. Chiu, *Sport, National Identity and Taiwan's Olympic History*, [w:] *The Olympics in East Asia. Nationalism, Regionalism, and Globalism on the Center Stage of World Sports*, red. W.W. Kelly, S. Brownell, New Heaven 2011, s. 128.

[253] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Letter from Chinese IOC Member Tung Shou-yi to IOC Members and NOCs*, 19.08.1958.

to dotychczasową sytuację NKOl-u Tajwanu, choć wystąpienie komunistycznych Chin z MKOl nie oznaczało końca dyskusji na temat tzw. kwestii chińskiej. Co prawda ChRL nie była już w nim reprezentowana, ale zaraz uaktywnili się członkowie komitetu pochodzący z państw socjalistycznych. Ogólnie można stwierdzić, że reprezentowali oni interesy nieobecnej ChRL czy to w kontekście wykluczenia Tajwanu, czy też jego nazwy.

Do poważnej dyskusji na temat tego, który chiński NKOl powinien być uznawany, doszło podczas Sesji w Monachium w 1959 roku. Tak jak dotychczas komunistyczne Chiny były popierane przez Adrianowa i Romanowa z ZSRR, podobne stanowisko wyrażali także profesor Gruss z Czechosłowacji, generał Stojczew z Bułgarii (dowodził on, że Formosa to integralna część ChRL) oraz profesor Loth z Polski, który konieczność wycofania uznania dla Tajwanu argumentował „oddzieleniem kwestii politycznych od sportowych". Co ciekawe, ChRL popierał także brytyjski członek MKOl i zarazem prezydent federacji lekkoatletycznej IAAF markiz Exeter. Twierdził on, że należy uznać NKOl z siedzibą w Pekinie, natomiast NKOl na Tajwanie może zachować członkostwo, jeśli zrezygnuje ze słowa „Chiny" w nazwie. Pozostali uczestnicy dyskusji, tj. prezydent MKOl Avery Brundage, Marte Gómez z Meksyku, Mohammed Teher z Egiptu i Ferreira Santos z Brazylii, w swoich wypowiedziach wydawali się bardziej neutralni[254]. Można zatem zauważyć, że członkowie komitetu pochodzący z państw innych niż komunistyczne w sposób mniej „monolityczny" wyrażali interesy swoich krajów.

Podobne procesy obserwowano także w federacjach w poszczególnych sportach. Problem tzw. kwestii chińskiej w międzynarodowym sporcie zaistniał bowiem i na ich forum. Tam również przedstawiciele państw socjalistycznych starali się wspierać interesy ChRL. Przykładowo podczas Kongresu FIFA w 1960 roku federacja bułgarska proponowała wykluczenie federacji Tajwanu w związku z rzekomym naruszeniem statutu FIFA. Propozycja została jednak przez kongres odrzucona w głosowaniu wynikiem 45 do 8[255]. Przykład ten świadczy o podobieństwie w dyplomatycznym funkcjonowaniu międzynarodowych organizacji sportowych, a rozpatrywany tutaj MKOl stanowi po prostu najbardziej jaskrawy przykład ich podmiotowości dyplomatycznej.

Podczas wspomnianej Sesji w Monachium na wniosek członków radzieckich debatowano również nad kwestią nazwy NKOl-u Republiki Chińskiej, a konkretnie jego jurysdykcji nad sportem w Chinach kontynentalnych.

---

[254] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 55th Session of the International Olympic Committee-Munich May 25th–28th 1959*.

[255] H. Homburg, *FIFA and the "Chinese Question", 1954–1980: An Exercise of Statutes*, „Historical Social Research" 2006, vol. 31, no. 1, s. 80.

Podjęto wówczas decyzję, że Chiński Komitet Olimpijski z siedzibą w Tajpej zostanie poinformowany, że „nie może dalej być uznawany pod aktualną nazwą, nie kontroluje bowiem sportu w Chinach", a jego nazwa zostanie usunięta z oficjalnych list. Ustalono także, że jeśli złożona zostanie nowa aplikacja z nową nazwą, to zostanie ona rozpatrzona przez MKOl[256]. Decyzja ta wywołała dyskusje i wielkie oburzenie wykraczające poza świat sportu. W efekcie nowa aplikacja Tajwanu pod nazwą Komitet Olimpijski Republiki Chińskiej została zaakceptowana przez Komitet Wykonawczy MKOl. Podczas Sesji w San Francisco w 1960 roku dalej jednak dyskutowano nad tą kwestią, rozważając nazwę geograficzną, np. „Taipeh" lub „Formosa"[257]. Do sprawy powrócono podczas Sesji w Rzymie w tym samym roku. Zdecydowano na niej, że podczas igrzysk w tym mieście reprezentanci Republiki Chińskiej będą występować jako „Taiwan", natomiast NKOl miał pozostać przy nazwie Komitet Olimpijski Republiki Chińskiej[258]. Niezadowoleni z tej decyzji sportowcy z Tajwanu wzięli udział w igrzyskach, jednak podczas ceremonii otwarcia szef delegacji Lin Hongtang maszerował z tabliczką z napisem „W PROTEŚCIE". Dopiero na kolejnych igrzyskach, w Tokio, zawodnicy z Republiki Chińskiej mogli mieć na strojach skrót R.O.C. (od Republic of China), aczkolwiek NKOl określany był jako Komitet Olimpijski Tajwanu[259]. Ale i wtedy sprawa nie przebiegała bezproblemowo. Przeciwny był temu chociażby radziecki członek komitetu Adrianow. Rząd Republiki Chińskiej zagroził nawet niewydaniem zawodnikom wiz uprawniających do wyjazdu do Tokio, jeśli nie występowaliby z inicjałami „R.O.C." podczas ceremonii otwarcia i na tablicach wyników[260]. Podobnie cztery lata później, gdy na Sesji w Meksyku przegłosowano, że reprezentacja Tajwanu od 1 listopada 1968 roku będzie określana na igrzyskach jako Republika Chińska, przeciwko decyzji

---

[256] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 55th Session of the International Olympic Committee-Munich May 25th–28th 1959*.

[257] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 57th Session of the International Olympic Committee-Rome August 22nd–25th 1960*.

[258] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 55th Session of the International Olympic Committee-Munich May 25th–28th 1959*.

[259] J. Yu, J.A. Mangan, *Dancing around the Elephant: The Beijing Olympics – Taiwanese Reflections and Reactions*, [w:] *Beijing 2008: Preparing for Glory. Chinese Challenge in the 'Chinese Century'*, red. J.A. Mangan, D. Jinxia, London 2009, s. 80.

[260] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM01-CHNRP/003, *From the Minutes of the Meetings of the I.O.C. Executive Board-Innsbruck January 25th, 26th 1964*.

tej głosował oraz argumentował m.in. właśnie Adrianow[261]. Można zatem dostrzec konsekwentną obronę interesów Chińskiej Republiki Ludowej ze strony działaczy sportowych z państw komunistycznych, w szczególności ze Związku Radzieckiego. Dodajmy, że kontynuowano tę linię postępowania mimo znacznego ochłodzenia stosunków pomiędzy ZSRR a Chińską Republiką Ludową. W ramach dyskusji w MKOl podejmowane były rozliczne kwestie, które w praktyce oznaczały podawanie w wątpliwość państwowości Republiki Chińskiej. Chodziło zatem o wykluczenie tamtejszego NKOl-u, a gdy to się nie udało – o uniemożliwienie wykorzystywania przez reprezentację tego państwa jego nazwy.

W latach siedemdziesiątych Chińska Republika Ludowa zaczęła powracać do międzynarodowych struktur sportowych. Trzeba pamiętać, że był to element szerszego otwierania się tego państwa, w 1971 roku zostało ono bowiem zamiast Tajwanu członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych ze stałym miejscem w Radzie Bezpieczeństwa. Jeśli chodzi o relacje z Ruchem Olimpijskim, Chiński Komitet Olimpijski (Wszechchińska Federacja Sportowa) z siedzibą w Pekinie zwrócił się do MKOl o uznanie w liście z 9 kwietnia 1975 roku. Stwierdzono w nim, że NKOl ma jurysdykcję nad sportem na całym terytorium chińskim, w tym nad Tajwanem, oraz zażądano wykluczenia z MKOl Komitetu Olimpijskiego Republiki Chińskiej[262]. Podczas Sesji MKOl w Lozannie w 1975 roku stanowisko ChRL popierał m.in. Alexandru Șiperco z Rumunii, natomiast interesu Tajwanu bronił członek komitetu z tego właśnie państwa Henry H. Hsu[263]. Șiperco określał sytuację, w której oddzielne terytorium (Tajwan) rości sobie prawo do reprezentowania Chin, jako absurd oraz proponował uznanie NKOl-u ChRL jako jedynego reprezentanta sportowców w Chinach (uwzględniając Tajwan) oraz wycofanie uznania dla Tajwanu[264]. Z kolei Hsu

---

[261] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 67th Session of the International Olympic Committee-Mexico, October 7th–11th 1968*.

[262] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI -CHNRP/OOI, *Letter from acting President of All-China Sports Federation Sung Chung to IOC President Lord Killanin*, 9.04.1975; IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI, *Application*, 9.04.1975.

[263] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 76th Session of the International Olympic Committee-Lausanne May 21st–23rd 1975*.

[264] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 76th Session of the International Olympic Committee-Lausanne May 21st–23rd 1975, Annex 23: Siperco's Speech on China*.

mówił, że jako członek MKOl uważa, że komitet powinien rozpatrzyć aplikację Wszechchińskiej Federacji Sportowej pod kątem zgodności z Kartą Olimpijską, a żądanie wykluczenia NKOl-u Republiki Chińskiej uznał za naruszające funkcje MKOl. Podkreślił też, że twierdzenie, jakoby Wszechchińska Federacja Sportowa reprezentowała także sport na Tajwanie, jest niezgodne z prawdą. I zaznaczył, że wedle zapisów Karty Olimpijskiej NKOl nie może zostać wykluczony, chyba że łamie Kartę Olimpijską, czego NKOl Republiki Chińskiej się nie dopuścił[265].

Co ciekawe, kiedy doszło do opisywanej wcześniej kontrowersji w związku z decyzją rządu Kanady odnośnie niewpuszczenia na swoje terytorium sportowców z Tajwanu, jeśli mieliby wziąć udział w igrzyskach w Montrealu pod nazwą uwzględniającą słowo „Chiny", członkowie MKOl tradycyjnie popierający komunistyczne Chiny zgodnie sprzeciwiali się decyzji kanadyjskiego rządu, a w trakcie dyskusji podczas Sesji MKOl Konstantin Adrianow oraz generał Stojczew krytykowali rząd Kanady. Ten ostatni określił jednak decyzję odmowną delegacji Republiki Chińskiej odnośnie udziału w igrzyskach na kompromisowych warunkach jako „czysto polityczną" oraz proponował, aby Hsu przekonał delegację do jej zmiany. Rząd Kanady krytykował także inny zwolennik uznania ChRL markiz Exeter[266]. Pokazuje to, że nawet najzagorzalsi zwolennicy komunistycznych Chin spośród członków MKOl nie w każdej sytuacji byli przeciwni reżimowi na Tajwanie, aczkolwiek postawa ta mogła mieć również charakter taktyczny, biorąc pod uwagę dość powszechne wzburzenie decyzją kanadyjskiego rządu i stosunkową jednomyślność w tej kwestii w samym MKOl.

Sprawą chińską zajmowano się w MKOl ponownie podczas Sesji w Atenach w 1978 roku. Wówczas wielu działaczy, w tym przyszły prezydent Juan Antonio Samaranch, wspominając swoją wizytę w Chinach, mówiło o potrzebie przyjęcia ChRL do MKOl. Markiz Exeter popierał przyjęcie ChRL, ale nie zgadzał się na wykluczenie Tajwanu, skoro tamtejszy NKOl nie złamał Karty Olimpijskiej. Radziecki członek komitetu Witalij Smirnow mówił, że prędzej czy później MKOl musi przyjąć NKOl ChRL. Dodał także, że jak dotąd MKOl ignorował decyzje ONZ, Narodowych Komitetów Olimpijskich czy federacji sportowych. Postanowiono, że zostanie powołana specjalna komisja, która zba-

---

[265] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 76th Session of the International Olympic Committee-Lausanne May 21st–23rd 1975, Annex 24: Mr. Hsu's Speech on China*.

[266] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 78th Session of the International Olympic Committee-Montreal July 13th–16th 1976*.

da sprawę[267]. Na jej czele stanął członek MKOl z Nowej Zelandii Lance Cross. Komisja złożyła w 1978 i 1979 roku wizyty w Chinach i na Tajwanie. Z jej raportu wynikało, że Tajwan był dużo bardziej otwarty na poszukiwanie kompromisu i akceptował udział w igrzyskach Chin pod warunkiem, że nie wpłynęłoby to na jego członkostwo w Ruchu Olimpijskim. Delegacja rekomendowała przyjęcie do MKOl Narodowego Komitetu Olimpijskiego komunistycznych Chin pod warunkiem dostosowania jego struktur do wymagań Karty Olimpijskiej oraz wyjęcia spod jego jurysdykcji obszarów będących pod jurysdykcją NKOl-u Tajwanu[268]. W rekomendacji przygotowanej przez Lance'a Crossa i Anthony'ego Bridga można zatem dostrzec stanowisko sympatyzujące z Tajwanem. W pracach owej komisji uczestniczył także Alexandru Șiperco z Rumunii. Jako że nie znalazł się on w delegacji, która odwiedziła Tajwan, swoją opinię wyraził w oddzielnym liście do prezydenta MKOl Killanina. Ten zaś wydawał się sprzyjać komunistycznym Chinom[269]. Warto dodać, że Șiperco pochodził z Rumunii, Cross z Nowej Zelandii, a Bridge z Jamajki. Jednakże biorąc pod uwagę kontekst całej sytuacji oraz dotychczasowe stanowiska obu stron chińskich, posądzanie oficjalnego raportu o stronniczość byłoby nadużyciem, jego myśl przewodnia wydaje się bowiem przede wszystkim ukierunkowana na poszukiwanie kompromisu.

Kiedy pod koniec lat siedemdziesiątych miało dojść do ostatecznego rozwiązania kwestii chińskiej w międzynarodowym sporcie, z wszystkich stron napływały głosy w tej sprawie. Radziecki działacz MKOl Witalij Smirnow pisał w liście do lorda Killanina, że jedyną słuszną decyzją było przyjęcie do MKOl ChRL i wykluczenie Tajwanu, tak jak to zrobiła federacja lekkoatletyczna IAAF[270]. Taka była zresztą strategia działań ChRL – doprowadzić do wykluczenia Tajwanu z tylu federacji, aby nie spełniał on warunków niezbędnych do uzyskania uznania przez MKOl[271]. Swoich stanowisk bronili także oczywiście przedstawiciele

---

[267] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 80th Session of the International Olympic Committee-Athens May 12th, 15th–21st 1978*.

[268] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM01-CHNRP/003, *Report from Mr. C. Lance S. Cross and Mr. Anthony Bridge on Their Visits to the People's Republic of China and the Republic of China*, 1979.

[269] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM01-CHN-RP/005, *Letter from IOC Member Alexandru Șiperco to IOC President Lord Killanin*, 24.10.1978.

[270] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM01-CHNRP/005, *Letter from IOC Member Vitaly Smirnov to IOC President Lord Killanin*, brak daty.

[271] *The International Olympic Committee One Hundred…*, s. 92.

dwóch chińskich NKOl-i[272]. O interesy Tajwanu dbał ponadto członek MKOl z tego państwa Henry H. Hsu[273].

Podczas Sesji MKOl w Montevideo w 1979 roku omawiano m.in. raport Komisji Crossa. Sugerował on utworzenie Chińskiego Komitetu Olimpijskiego (Pekin) i Chińskiego Komitetu Olimpijskiego (Taipeh). Następnie odbyła się debata z udziałem delegacji Tajwanu. Wiceprezydent tajwańskiego NKOl-u Lawrence Ting wyraził gotowość do zaakceptowania nazwy „Chiński Komitet Olimpijski, Taipeh". Stwierdził także, że było to konsultowane z Ministerstwem Edukacji i nie byłoby problemu z wizami wyjazdowymi dla zawodników w wypadku udziału w imprezach sportowych pod taką nazwą. Ṣiperco pytał, dlaczego NKOl Tajwanu nie chce zrezygnować ze starej nazwy, hymnu i flagi, skoro nie uzurpuje sobie prawa do reprezentowania innych terenów niż Tajwan i otaczające wyspy. W odpowiedzi Ting oświadczył, że to kwestia tradycji. Delegacja Tajwanu nie wyraziła przy tym zgody na udział w rozmowach z przedstawicielami Pekinu. Następnie członkowie MKOl rozpoczęli rozmowy z delegacją z ChRL. Przedstawiciel chińskiego NKOl-u Ho Zheliang oznajmił, że Pekin jest gotowy zaakceptować istnienie NKOl-u Tajwanu jako rozwiązanie tymczasowe w wypadku uznania Chińskiego Komitetu Olimpijskiego z siedzibą w Pekinie oraz jeśli NKOl Tajwanu nie będzie używał symboli Republiki Chińskiej. Mówił także o zgodzie na rywalizację zawodników z ChRL z zawodnikami z Tajwanu oraz że gdyby nie było możliwe włączenie zawodników z Tajwanu do reprezentacji Chin kontynentalnych, zaakceptowano by udział w igrzyskach oddzielnej drużyny Chiny – Prowincja Tajwan. Jeśli chodzi o nazwy komitetów, Ho powiedział, że zgodziłby się na Chiński Komitet Olimpijski oraz Komitet Olimpijski Chińskiego Tajwanu. W konkluzji ob-

---

[272] Zob.: IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM-01-CHNRP/005, *Letter from General Secretary of All-China Sports Federation to IOC President Lord Killanin*, 10.11.1978; IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM01-CHNRP/005, *Letter from General Secretary of NOC of Republic of China Shen Chia-ming to IOC President Lord Killanin*, 30.03.1978; IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM01-CHNRP/003, *Letter from Secretary General of Chinese Olympic Committee Song Zhong to IOC President Lord Killanin*, 20.02.1979; IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM-01-CHNRP/003, *Statement Made by Mr. Lawrence Ting, Vice-President and Representative of the Republic of China Olympic Committee, before the IOC Executive Board*, 6.04.1979.

[273] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM01-CHNRP/005, *Letter from IOC Member Henry H. Hsu to Monique Berlioux*, 5.12.1978.

rad Sesja podjęła decyzję o uznaniu Chińskiego Komitetu Olimpijskiego z siedzibą w Pekinie, utrzymaniu uznania dla Chińskiego Komitetu Olimpijskiego z siedzibą w Tajpej, natomiast kwestie nazw, flag itp. miały być przedmiotem dalszych badań i ustaleń, które powierzono Komitetowi Wykonawczemu[274]. Wkrótce podobne rozstrzygnięcie przyjęła FIFA, której Komitet Wykonawczy 13 października 1979 roku zdecydował zmienić nazwę federacji Tajwanu na Stowarzyszenie Piłki Nożnej Chińskiego Tajpej oraz uznać federację Chin komunistycznych[275].

Przyjęcie takiego rozwiązania przez MKOl oraz federacje sportowe możliwe było przede wszystkim dzięki rozluźnieniu swojego stanowiska przez Pekin. Dotychczas jako warunek powrotu do Ruchu Olimpijskiego wskazywał on bowiem wykluczenie z niego NKOl-u Tajwanu, na co nie chciała się zgodzić większość członków MKOl, a warto dodać, że komitet był wówczas zdominowany przez członków z państw zachodnich. Wydaje się jednak, jak już wcześniej sugerowano, że w postawie zachodnich działaczy olimpijskich nie należy doszukiwać się reprezentowania interesów własnych państw w sposób tak wyraźny jak w wypadku państw komunistycznych.

Rząd Tajwanu sprzeciwiał się przyjętym rozwiązaniom odnośnie nazwy, na co MKOl odpowiedział zmianą przepisów dotyczących uczestnictwa w igrzyskach, na podstawie których uczestnicy igrzysk reprezentowali odtąd swoje NKOl-e, a nie jak do tej pory – państwa. NKOl Republiki Chińskiej musiał zarazem zaakceptować, że nie będzie mógł wykorzystywać flagi narodowej podczas igrzysk olimpijskich. Ustalenia te określane są jako „Formuła Olimpijska", „formuła MKOl" lub „model MKOl" i zostały ostatecznie sformalizowane w marcu 1981 roku, kiedy prezydent Komitetu Olimpijskiego Chińskiego Tajpej Shen Jiaming i Juan Antonio Samaranch podpisali w Lozannie stosowny protokół[276].

Stanowiąca jedynie przykład wykorzystywania Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego jako forum dyplomacji sytuacja związana z udziałem dwóch państw chińskich w Ruchu Olimpijskim wyraźnie pokazuje, że działacze sportowi będący członkami MKOl często opowiadali się za rozstrzygnięciami pozostającymi w zgodzie z interesami państw, z których pochodzili. Dotyczyło to zarówno kwestii bezpośrednio związanych z interesami tych

---

[274] IOC Archives, NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01-CHNRP/002, *From the Minutes of the 81st Session of the International Olympic Committee-Montevideo April 3rd–7th 1979*.

[275] FIFA Museum Archives, Zurich, document 99807, *FIFA News*, October 1979, nr 197, s. 597.

[276] J. Yu, J.A. Mangan, *Dancing around*…, s. 82; V.D. Cha, *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009, s. 102.

państw (np. odnośnie możliwości udziału w igrzyskach olimpijskich czy prób izolowania reżimów przez siebie kontestowanych), jak i popierania interesów państw sojuszniczych. W przedstawionym przykładzie sojusz ten miał charakter ideologiczny. W tej sytuacji Międzynarodowy Komitet Olimpijski stał się areną gry politycznej pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Republiką Chińską, w której brali udział członkowie MKOl z tych państw, kierownictwa ich Narodowych Komitetów Olimpijskich, a także do pewnego stopnia (raczej w pośredni sposób) przedstawiciele władz tych państw. Sytuacja ta dała ponadto okazję członkom MKOl – obywatelom innych państw, przede wszystkim socjalistycznych – do wyrażenia w sposób zbieżny ze stanowiskami własnych rządów poparcia dla jednego z państw chińskich. Działo się tak, choć formalny status członków MKOl zakłada, że są przede wszystkim przedstawicielami tego ciała, nie zaś reprezentantami swoich państw w komitecie. Tym samym Międzynarodowy Komitet Olimpijski stał się miejscem, gdzie można było rozgrywać ważne kwestie z zakresu stosunków międzynarodowych, najczęściej związane ze stanowiącą motyw przewodni niniejszego rozdziału chęcią państw, aby wykorzystywać sport w ramach własnej dyplomacji publicznej. Warto zarazem zauważyć, że podobnie jak przy okazji dyplomacji sportowej stanowiącej narzędzie kształtowania stosunków pomiędzy państwami, tak i tutaj organizacja sportowa oferowała bezpieczniejszą arenę dla dyskusji na pewne tematy niż tradycyjne fora dyplomacji, jak chociażby Organizacja Narodów Zjednoczonych. „Bezpieczeństwo" to pozwalało na osiąganie dalej idących kompromisów, jako że NKOl Tajwanu jest uznany przez MKOl i bierze udział w igrzyskach olimpijskich, choć państwo to nie jest członkiem ONZ.

4.7. Inne aspekty dyplomatycznej roli Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego

W niniejszym rozdziale rozpatrywane były różne formy nadawania Międzynarodowemu Komitetowi Olimpijskiemu dyplomatycznej roli, co stanowiło efekt jego szczególnego traktowania przez państwa, którym zależało na wykorzystaniu sportu do realizacji własnych interesów, przede wszystkim z zakresu dyplomacji publicznej. W rezultacie od czasów powojennych można było obserwować rosnącą pozycję dyplomatyczną tej najważniejszej organizacji zarządzającej międzynarodowym sportem. Przyczyniło się to zarazem do zwiększenia aktywności o charakterze dyplomatycznym MKOl także z jego własnej inicjatywy. Jest to szczególnie widoczne w kontekście współpracy komitetu z Organizacją Narodów Zjednoczonych. Co więcej, mimo że w niniejszym rozdziale MKOl figuruje jako interesariusz dyplomacji publicznej państw, on sam także rozpoczął działania, w których jawił się jako podmiot dyplomacji publicznej.

4.7.1. Współpraca z Organizacją Narodów Zjednoczonych

Za aspekt działalności MKOl świadczący o jego znaczeniu dyplomatycznym z całą pewnością można uznać jego współpracę z Organizacją Narodów Zjednoczonych, a zatem z najważniejszą organizacją międzyrządową świata stanowiącą niezwykle istotne forum dyplomacji. Do pierwszych kontaktów między nimi zaczęło dochodzić w latach pięćdziesiątych[277], natomiast ich bliższa współpraca rozwijała się od lat sześćdziesiątych, kiedy to MKOl zwrócił się do ONZ w nadziei na podniesienie swojego międzynarodowego statusu[278].

Historia partnerstwa pomiędzy MKOl a ONZ obejmuje kilka istotnych wątków. Pierwszy z nich dotyczy starań komitetu o przyjęcie przez ONZ rezolucji dotyczącej ochrony igrzysk olimpijskich. Stosowny projekt deklaracji dotyczącej rezolucji przyjęła Sesja MKOl w Rzymie w 1982 roku. Deklaracja miała być skonsultowana, a następnie przekazana Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ[279]. Projekt zakładał, że państwa członkowskie ONZ powinny uznawać i chronić obchody igrzysk olimpijskich, zawodnikom i działaczom powinien być zapewniony wolny dostęp do miejsc zawodów olimpijskich, państwa członkowskie powinny się powstrzymywać od jakiejkolwiek dyskryminacji i działań względem igrzysk innych niż wspieranie celów Ruchu Olimpijskiego, a także powinny respektować cele i zadania uznanych przez MKOl Narodowych Komitetów Olimpijskich działających na ich terytoriach[280]. W związku z tym prezydent MKOl Juan Antonio Samaranch rozpoczął kampanię lobbowania wśród przywódców państw – bezpośrednio oraz za pośrednictwem NKOl-i i członków MKOl z poszczególnych państw – na rzecz wsparcia rezolucji 37. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ odnośnie ochrony igrzysk olimpijskich[281]. Nie udało się jednak zdobyć poparcia dla

---

[277] N. van Luijk, *A Historical Examination of the IOC and UN Partnership: 1952–1980*, IOC Olympic Studies Centre Postgraduate Research Programme 2013, s. 14.

[278] J.-L. Chappelet, B. Kübler-Mabbott, *The International Olympic*…, s. 109.

[279] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 85th Session of the International Olympic Committee. Rome, 27th, 28th and 29th May 1982*, s. 24–26.

[280] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 85th Session of the International Olympic Committee. Rome, 27th, 28th and 29th May 1982, Annex 21, Report of the Ad Hoc Commission for the Protection of the Olympic Games Presented by Mr. Richard Pound, Chairman*, s. 99–101.

[281] IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE02-ONU/008, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Prime Minister of Norway Kaare Willoch*, 18.06.1982; IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE02-ONU/008, *Letter*

tej idei[282], aczkolwiek powrócono do niej w połowie lat osiemdziesiątych, kiedy ponownie Samaranch zwrócił się do członków MKOl o lobbowanie rządów swoich państw na rzecz jej poparcia[283]. Sytuacja ta pokazuje wyraźnie, że współpraca Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z Organizacją Narodów Zjednoczonych jest w dużej mierze wyrazem jego współpracy i dialogu prowadzonego z państwami, co wynika oczywiście ze struktury i sposobu funkcjonowania ONZ.

Do owej inicjatywy MKOl powrócił w latach dziewięćdziesiątych. W następstwie wojny w Jugosławii MKOl podjął działania na rzecz przyjęcia przez ONZ stosownej rezolucji. W dniu 21 lipca 1992 roku komitet wystosował apel do wszystkich państw i organizacji międzynarodowych o przestrzeganie rozejmu olimpijskiego i zaangażowanie się w negocjacje z ONZ[284]. W lutym 1993 roku prezydent MKOl wręczył Sekretarzowi Generalnemu ONZ Butrusowi Butrus-Ghaliemu dokument zatytułowany „Rozejm Olimpijski" z prośbą, aby ONZ przyjęła rezolucję dotyczącą rozejmu olimpijskiego, a także w sprawie ogłoszenia roku 1994 Międzynarodowym Rokiem Sportu i Idei Olimpijskiej. Samaranch poprosił też listownie o wsparcie dla tej inicjatywy przywódców państw i rządów, ministrów spraw zagranicznych oraz ministrów ds. młodzieży i sportu wszystkich państw świata. Tym razem światowi przywódcy w dużej mierze odpowiedzieli

---

from IOC President Juan Antonio Samaranch to Prime Minister of Trinidad and Tobago George Chambers, 18.06.1982; IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE02-ONU/008, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Minister of Foreign Affairs of Hungary Frigyef Puy*, 1.07.1982; IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE02-ONU/008, *Letter from IOC President Juan Antonio Samaranch to Commander of Bangladesh Armed Forces general Hussain Muhammad Ershada*, 1.07.1982; IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE02-ONU/008, *Letter from Sheikh Fahed Al-Ahmad from NOC of Kuwait to IOC President Juan Antonio Samaranch*, 31.10.1982.

[282] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 86th Session of the International Olympic Committee. New Delhi, From 26th to 28th March 1983*, s. 22.

[283] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 90th Session of the International Olympic Committee. Berlin, 4th to 6th June 1985*, s. 40.

[284] United Nations Information Centre, *United Nations & Olympic Truce*, Athens 2005, s. 16; IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 99th Session of the International Olympic Committee. Barcelona, 21st to 23rd July 1992, Annex 30: Appeal by the International Olympic Committee for an "Olympic Truce"*, s. 157.

na tę prośbę pozytywnie. W efekcie 25 października 1993 roku podczas 48. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ przyjęto rezolucję o przestrzeganiu rozejmu olimpijskiego – w trakcie zimowych igrzysk olimpijskich w Lillehammer pomiędzy 5 lutego a 6 marca 1994 roku[285]. Rezolucja ta (nr 48/11) wzywała do zahamowania wszystkich wrogich zachowań podczas igrzysk olimpijskich, odnawiając dawną tradycję rozejmu olimpijskiego. Tego samego dnia Zgromadzenie Ogólne przyjęło też rezolucję (nr 48/10) upamiętniającą stulecie powstania Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego oraz ogłaszającą rok 1994 Międzynarodowym Rokiem Sportu i Idei Olimpijskiej[286]. Był to wielki sukces dyplomatyczny MKOl, jako że organizacja pozarządowa przekonała do swojej inicjatywy szereg państw, a także kierownictwo Organizacji Narodów Zjednoczonych. Oczywiście można powiedzieć, że do tego rodzaju akcji zdolne są także inne działające w sferze społecznej organizacje pozarządowe, ale nie zmienia to faktu, że w sferze dyplomacji MKOl udało się tutaj dużo zdziałać. Wydarzenia te stanowiły dopiero początek bliskiej współpracy pomiędzy MKOl a ONZ w kwestii projektu rozejmu olimpijskiego. Od 1993 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ co dwa lata – na rok przed każdymi igrzyskami – ponownie przyjmowało rezolucję zatytułowaną „Budowanie pokojowego i lepszego świata poprzez sport i Ideę Olimpijską", nawołując państwa członkowskie do przestrzegania rozejmu olimpijskiego[287]. Rezolucje te cieszą się bardzo dużym poparciem ze strony państw członkowskich ONZ[288]. Oczywiście niemal wszystkie państwa świata przynajmniej deklaratywnie odwołują się do idei pokoju, toteż nie powinna dziwić tak powszechna akceptacja rządów państw dla wspomnianych rezolucji, aczkolwiek to także świadczy o dużej roli dyplomatycznej przypisywanej organizacji pozarządowej, jaką jest MKOl. Współczesny rozejm olimpijski ma, rzecz jasna, charakter symboliczny i nie zawsze jest respektowany przez państwa, aczkolwiek dzięki niemu udało się także przeprowadzić konkretne akcje humanitarne, np. gdy w trakcie igrzysk

---

[285] IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): Olympic Truce File, E-RE02-ONU/012, F. Kidane, *Introduction*, [w:] *Olympic Truce File. UN – IOC*, Lausanne [b.r.w.], s. 3–4.

[286] IOC Archives, LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): Olympic Truce File, E-RE02-ONU/012, *United Nations, Resolution Adopted by the General Assembly. 49/29. The Olympic Ideal*, 19.12.1994.

[287] *Factsheet Olympic Truce*, Update – December 2015, IOC, https://stillmed.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Olympic_Truce.pdf [dostęp: 27.07.2017]; J. Parry, *The Religio Athletae, Olympism and Peace*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform for Peace*, red. K. Georgiadis, A. Syrigos, Athens 2009, s. 45–46.

[288] Przykładowo rezolucję odnośnie igrzysk w Londynie w 2012 r. poparły aż 193 państwa członkowskie ONZ. IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the meeting of the 124th IOC Session. London, 24, 25 and 26 July and 12 August 2012*, s. 17.

w Lillehammer doszło do krótkiego zawieszenia broni w Bośni, co pozwoliło na zaszczepienie 10 tysięcy dzieci[289], natomiast podczas igrzysk w Atlancie dzięki rozejmowi olimpijskiemu można było przeprowadzić takie działania w Afganistanie i Iranie[290].

Ostatnio współpraca pomiędzy MKOl a ONZ rozwinęła się jeszcze bardziej. Obejmuje ona np. liczne wspólne programy prowadzone przez MKOl w kooperacji z ONZ lub jej agencjami[291]. Jej zwieńczeniem było uzyskanie przez MKOl w 2009 roku statusu obserwatora w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Komitet był pierwszym podmiotem niepaństwowym, który dostąpił tego zaszczytu[292]. Dzięki temu zyskał możliwość zabierania głosu podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego oraz uczestniczenia w konsultacjach, choć bez prawa głosu[293]. Do uzyskania tego statusu w dużym stopniu przyczyniło się wsparcie rządu Włoch. Jak twierdził podczas Sesji w Vancouver w 2010 roku prezydent Jacques Rogge, nie oznaczało to politycznego zaangażowania komitetu, ale możliwość uczestniczenia w dyskusjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczących sportu[294].

Kooperację MKOl i ONZ można traktować jako element budowania znaczenia dyplomatycznego Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Należy bowiem pamiętać, że ONZ to przede wszystkim organizacja zrzeszająca państwa, a współpraca MKOl z tym ciałem jest w dużej mierze efektem jego współpracy i dialogu prowadzonego z państwami, co było widoczne chociażby przy okazji lobbo-

---

[289] H.L. Reid, *Olympic Sport and Its Lessons for Peace*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform…*, s. 29.

[290] R. Spaaij, *Olympic Rings of Peace? The Olympic Movement, Peacemaking and Intercultural Understanding*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 766.

[291] Zob.: R. Campbell, *Specifying the Global Character of Sports Authority*, „PD Magazine" 2013, no. 9, s. 18; J. Rookwood, *Constructing Peace and Fostering Social Integration. Sport and Play in Azerbaijan*, [w:] *Sports Governance, Development and Corporate Responsibility*, red. B. Segaert, M. Theeboom, C. Timmerman, B. Vanreusel, New York 2012, s. 33.

[292] J.S. Rofe, *Sport and Diplomacy…*, s. 224. Obecnie status obserwatora w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ posiada 100 podmiotów. Najczęściej są to organizacje międzyrządowe. Spośród innych organizacji pozarządowych wspomnieć można o Międzynarodowym Komitecie Czerwonego Krzyża. United Nations General Assembly, *List of Non-Member States, Entities and Organizations Having Received a Standing Invitation to Participate as Observers in the Sessions and the Work of the General Assembly*, 19.10.2017.

[293] S.C. Darnell, *Olympism in Action, Olympic Hosting and the Politics of 'Sport for Development and Peace': Investigating the Development Discourses of Rio 2016*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 875.

[294] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 122nd IOC Session. Vancouver, 10, 11, 12 and 28 February 2011*, s. 2.

wania przez MKOl na rzecz poparcia proponowanych przez siebie rezolucji. Tymczasem dialog i negocjacje pomiędzy Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim a przedstawicielami państw należy uznać za kluczowy dowód na dyplomatyczną podmiotowość komitetu. Sytuacja związana ze współpracą MKOl i ONZ ujawniła zarazem ciekawy mechanizm takiego lobbingu. Otóż MKOl prowadził go zarówno w sposób bezpośredni – przez korespondencję kierowaną do przedstawicieli władz państw, jak i pośrednio – prosząc Narodowe Komitety Olimpijskie oraz własnych członków o zaangażowanie się w lobbing wobec rządów swoich państw. Pokazuje to, jak zróżnicowane może być zaangażowanie dyplomatyczne MKOl.

4.7.2. Dyplomacja publiczna MKOl

Dzisiejsza aktywność Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego nosi także znamiona dyplomacji publicznej. Co prawda MKOl nie jest podmiotem o charakterze narodowym – mimo że siedzibę ma w Szwajcarii, trudno traktować go jako organizację działającą w interesie tego państwa. Obecnie mówi się jednak także o nowej dyplomacji publicznej, w której ramach bierze się pod uwagę też niepaństwowych aktorów dyplomacji publicznej, jak ponadpaństwowa Unia Europejska i NATO czy aktorzy subpaństwowi. Podmioty nowej dyplomacji publicznej to również tacy aktorzy niepaństwowi, jak organizacje wielonarodowe, międzynarodowe i pozarządowe (Greenpeace, Amnesty International), korporacje transnarodowe oraz pojedyncze osoby[295]. Jeśli zatem można mówić o dyplomacji publicznej takich ponadpaństwowych podmiotów jak Greenpeace, które także nie reprezentują jednego tylko państwa, to wydaje się, że Międzynarodowemu Komitetowi Olimpijskiemu też można by taką działalność przypisać.

Aktywność MKOl, którą można rozpatrywać w kategoriach jego dyplomacji publicznej, wiąże się z misją, jaką komitet stara się realizować. MKOl postrzega siebie jako organizację poprawiającą warunki życia na świecie[296], a w swoich działaniach stara się promować internacjonalistyczną ideologię olimpizmu[297]. Jean-Loup Chappelet działania komitetu w tym zakresie umieścił w ramach korporacyjnej odpowiedzialności społecznej, mimo że MKOl formalnie pozostaje organizacją pozarządową[298]. Podobne stanowisko zaprezentował Maurice Roche

---

[295] E. Huijgh, *Public Diplomacy*, [w:] *Sage Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, London 2016, s. 441–442.

[296] M.A. Hums, J.C. MacLean, *Governance and Policy in Sport Organizations*, Scottsdale 2009, s. 274–275.

[297] C.J. Finlay, X. Xin, *Public Diplomacy Games…*, s. 878.

[298] J.-L. Chappelet, *Corporate Social Responsibility: A New Frontier for the International Olympic Committee*, [w:] *Social Responsibility and Sustainability in Sports*, red. P. Rodriguez, S. Kessenne, H. Dietl, Oviedo 2009, s. 18.

– w odniesieniu do wspomnianego wcześniej rozejmu olimpijskiego[299]. Do działań MKOl z zakresu odpowiedzialności społecznej Matthew Walker, Bob Heere, Milena Parent i Dan Drane zaliczyli promocję udziału kobiet w sporcie, ochronę sportowców, pomoc rozwojową w zakresie zasobów ludzkich (inicjatywy związane z kwestiami społecznymi i ekonomicznymi) oraz zrównoważony rozwój[300]. Dotyczy to także ochrony praw człowieka, aczkolwiek pod tym względem MKOl oraz inne międzynarodowe organizacje sportowe jest raczej krytykowany – w związku z działaniem często odbiegającym od założeń[301].

Podejmowane przez MKOl działania o charakterze dyplomacji publicznej mają różne formy. Na pierwsze miejsce wysuwa się jednak kwestia pomocy rozwojowej. Korzenie tego typu akcji sięgają lat sześćdziesiątych, a za zdecydowanie najważniejszą uchodzi Solidarność Olimpijska. W 1962 roku francuski członek MKOl hrabia Jean de Beaumont z myślą o państwach afrykańskich, które dopiero co uzyskały niepodległość, utworzył przy MKOl Komitet Międzynarodowej Pomocy Olimpijskiej (CAIO)[302]. Początkowo jednak jego działalność miała ograniczony format ze względu na zbyt małe finansowanie. Inną przyczyną był opór wewnątrz MKOl, chociażby w związku z obawami odnośnie zbytniego angażowania się w politykę[303]. Z czasem koncepcja oraz praktyka funkcjonowania pomocy udzielanej przez MKOl ewoluowała. Ważnym etapem jej rozwoju było powołanie w 1969 roku z inicjatywy Włocha Giulia Onestiego przez Stałe Zgromadzenie Narodowych Komitetów Olimpijskich Międzynarodowego Instytutu dla Rozwoju NKOl-i, którego cele były zbliżone do CAIO. W 1971 roku zdecydowano się połączyć obie inicjatywy, tworząc Solidarność Olimpijską[304]. Wskazuje się, że powstanie Solidarności Olimpijskiej było w pewnym sensie ceną, jaką MKOl

---

[299] M. Roche, *The Olympics and 'Global Citizenship'*, „Citizenship Studies" 2002, vol. 6, no. 2, s. 173.

[300] M. Walker, B. Heere, M.M. Parent, D. Drane, *Social Responsibility and the Olympic Games: The Mediating Role of Consumer Attributions*, „Journal of Business Ethics" 2010, vol. 95, s. 662.

[301] A. Adams, M. Piekarz, *Sport Events and Human Rights: Positive Promotion or Negative Erosion?*, „Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events" 2015, vol. 7, no. 3, s. 222.

[302] *Olympic Solidarity. Creation and Development*, IOC, 2006, s. 4, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Olympic-Solidarity/Olympic-Solidarity-Creation-and-Development.pdf#_ga=2.3561712.1952297354.1501228204-178363792.1501228204 [dostęp: 28.07.2017].

[303] I. Henry, M. Al-Tauqi, *The Development of Olympic Solidarity: West and Non-West (Core and Periphery) Relations in the Olympic World*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 3, s. 364–365.

[304] *Olympic Solidarity. Creation*…, s. 4.

zapłacił za posłuszeństwo NKOl-i, które właśnie za sprawą Stałego Zgromadzenie Narodowych Komitetów Olimpijskich uzyskały większą podmiotowość oraz większe możliwości wywierania nacisków na MKOl[305].

Funkcjonowanie Solidarności Olimpijskiej przybierało coraz to nowe formy, w dużej mierze na skutek presji ze strony NKOl-i oraz rosnących od połowy lat osiemdziesiątych dochodów MKOl. Obecnie jej głównym celem jest pomoc państwom rozwijającym się w osiągnięciu wysokiego poziomu sportowego oraz uruchomienie autorytatywnych działań na rzecz rozwoju sportowego. Udziela się jej przez granty dla sportowców przeznaczone na przygotowania do igrzysk, seminaria dla trenerów, opłacanie zakwaterowania i wyżywienia podczas międzynarodowych zawodów sportowych oraz dofinansowywanie kosztów podróży[306]. Po restrukturyzacji z 2000 roku programy Solidarności Olimpijskiej podzielono na trzy kategorie: programy światowe dotyczące wszystkich kwestii związanych z rozwojem sportu, programy kontynentalne zaprojektowane tak, aby odpowiadały potrzebom konkretnych kontynentów oraz subsydia igrzysk olimpijskich, w których ramach NKOl-e wspierane są finansowo przed igrzyskami, w ich trakcie oraz po ich zakończeniu[307].

Uważa się, że Solidarność Olimpijska niezależnie od okoliczności jej powstania przyczyniła się do legitymizacji Ruchu Olimpijskiego. Dzięki niej, w związku z pomocą udzielaną nowo powstałym NKOl-om, miał on uzyskać bardziej umiędzynarodowiony status[308]. Biorąc to pod uwagę, można powiedzieć, że jej działanie ma cechy dyplomacji publicznej w interesie Ruchu Olimpijskiego. Przyczynia się ona bowiem nie tylko do polepszania wizerunku Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, ale też – jak się zdaje, nawet w większym stopniu – do umacniania jego pozycji politycznej.

Aktywność MKOl w zakresie pomocy rozwojowej nie ogranicza się tylko do Solidarności Olimpijskiej. MKOl działa także poprzez różnorodne inicjatywy o mniej lub bardziej oddolnym charakterze, których celem było i jest „szerzenie olimpizmu". W 1988 roku uruchomiono program Olympafrica służący do rozwijania w Afryce zorientowanych na sport centrów dla lokalnych społeczności. One z kolei miały propagować olimpijską etykę, pokój i braterstwo. Sieć centrów

---

[305] D. Chatziefstathiou, I. Henry, E. Theodoraki, M. Al-Tauqi, *Cultural Imperialism and the Diffusion of Olympic Sport in Africa: A Comparison of Pre- and Post-Second World War Contexts*, [w:] *Cultural Realism in Action: Critiques in the Global Olympic Trust*, red. N. Crowther, R.K. Barney, M. Heine, [b.m.w.] 2008, s. 289.

[306] W. Andreff, *Sport in Developing Countries*, [w:] *Handbook on the Economics of Sport*, red. W. Andreff, S. Szymanski, Cheltenham 2006, s. 314.

[307] M.T. Zammit, I. Henry, *Evaluating Olympic Solidarity 1982–2012*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Policy*, red. I. Henry, L.-M. Ko, London 2014, s. 96.

[308] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 59.

organizowała programy sportowe i kulturalne oraz wspierała przedsiębiorczość[309]. Centra miały być tworzone na obszarach wiejskich i w zdegradowanych częściach miast, wykorzystując lokalne materiały, jak najmniejszym kosztem, a następnie miały być samozarządzane[310].

Jedną z organizacji pozarządowych wspieraną przez MKOl była ukierunkowana na pomoc humanitarną Olympic Aid. Powstała w 1992 roku w ramach przygotowań do igrzysk w Lillehammer z inicjatywy komitetu organizacyjnego tych igrzysk we współpracy z szeregiem organizacji pozarządowych[311]. Jej aktywność szybko wykroczyła poza pierwotne cele związane z pomocą humanitarną, koncentrując się na socjalizacji poprzez sport. W 2002 roku przemianowano ją na Right to Play, a w centrum jej zainteresowania znalazły się dzieci, w szczególności ich prawa do zabawy i aktywności fizycznej[312]. Inicjatywa ta uważana jest za przełomową, jeśli chodzi o powstawanie tzw. ruchu wykorzystywania sportu na rzecz rozwoju i pokoju[313]. Obok tego MKOl brał udział w szeregu działań dobroczynnych we współpracy z agencjami ONZ, o czym wspominano wcześniej.

Istotnym aspektem społecznej aktywności MKOl jest działanie na rzecz wspierania pokoju. Przykładowo w 2000 roku powołano Międzynarodową Fundację Rozejmu Olimpijskiego, a także utworzono w Atenach Międzynarodowe Centrum Rozejmu Olimpijskiego – organizację pozarządową będącą wspólną inicjatywą MKOl i Ministerstwa Spraw Zagranicznych Grecji. Jej celem jest promowanie pokoju, przyjaźni i międzynarodowego zrozumienia, a także rozwiązywanie konfliktów i napięć poprzez aktywności związane ze sportem oraz rozwijanie powiązanych programów akademickich i badawczych[314]. Pokojowe zaangażowanie MKOl bywa kwestionowane[315], ale nie zagłębiając się w tego typu dyskusje, wypada stwierdzić, że aktywność w zakresie wspierania pokoju wpisuje

---

[309] A.M. Guest, *The Diffusion of Development-through-Sport: Analysing the History and Practice of the Olympic Movement's Grassroots Outreach to Africa*, „Sport in Society" 2009, vol. 12, no. 10, s. 1341.

[310] IOC, Batir, Ibrahima Mbaye, *Olympafrica 89*, Lausanne 1989, s. 11–13.

[311] F. Coalter, *Sport for Development. What Game Are We Playing?*, London 2013, s. 26.

[312] L. Misener, K. Wasser, *International Sport Development*, [w:] *Managing Sport Development. An International Approach*, red. E. Sherry, N. Schulenkorf, P. Phillips, London 2016, s. 38.

[313] J. Sugden, A. Tomlinson, *Sport and Peace-Building in Divided Societies. Playing with Enemies*, London 2018, s. 95.

[314] IOC Archives, Comité International Olympique – Session 1894–2013, Materiały cyfrowe, *Minutes of the 111th IOC Session. Sydney, 11, 12, 13 and 30 September 2000, Annex 18: Department of International Cooperation, Report by the Director*, s. 5, 180–181.

[315] Zob.: J. Hoberman, *The Myth of Sport as a Peace-Promoting Political Force*, „The SAIS Review of International Affairs" 2011, vol. XXXI, no. 1, s. 21–22.

się w szerszy wachlarz działań MKOl w kontekście pomocy rozwojowej i podobnie jak pozostałe analizowane tutaj działania wzmacnia wizerunek komitetu jako siły na rzecz dobra, co także zwiększa jego globalne możliwości oddziaływania, nie tylko w państwach, do których skierowana jest jego pomoc, ale w wymiarze globalnym.

MKOl jest też zaangażowany w programy edukacyjne. Na uwagę zasługuje *Olympic Values Education Programme* (Program Edukacyjny Wartości Olimpijskich)[316] czy Międzynarodowa Akademia Olimpijska, która działa w greckiej Olimpii od 1961 roku, a jej zadaniem jest scentralizowanie tego typu działań[317]. Jak stwierdził Aaron Beacom, rozwijanie przez MKOl tzw. edukacji olimpijskiej ma na celu zapewnienie trwania Ruchowi Olimpijskiemu przez promocję jego większej legitymizacji, co w dalszej perspektywie ma zwiększać możliwości MKOl odnośnie oddziaływania na sprawy międzynarodowe, także w takich dziedzinach, jak negocjacje pokojowe. Działanie to według Beacoma ma się opierać na podobnym schemacie jak dyplomacja publiczna państwa obejmująca programy edukacyjne[318]. Trudno się z tym nie zgodzić, jako że im silniej osadzony będzie MKOl czy igrzyska olimpijskie w powszechnej świadomości, tym większa będzie ich popularność, a zarazem możliwości oddziaływania. Ponadto nie należy zapominać, że poprzez wspomniane tu programy edukacyjne MKOl realizuje zarazem swoją misję odnośnie szerzenia idei olimpijskiej wraz z jej pokojowym uniwersalizmem.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski przy swojej siedzibie w Lozannie uruchomił także Muzeum Olimpijskie oraz Centrum Studiów Olimpijskich. Wedle Juana Antonio Samarancha ich celem, podobnie jak wszystkich innych inicjatyw edukacyjnych MKOl, jest promowanie idei olimpijskiej[319]. Mają one za zadanie przede wszystkim przyciągać ludzi i szerzyć wśród nich wiedzę o igrzyskach oraz ideę olimpijską. W kontekście niniejszego badania muzeum działa niczym atrakcja turystyczna przyciągająca ludzi, zatem jako zasób *soft power*. Z kolei Centrum Studiów Olimpijskich prowadzi archiwum dokumentów Międzynarodowego

---

[316] Celem programu jest pokazywanie korzyści wynikających z aktywności fizycznej oraz uprawiania sportu, a sam program obejmuje m.in. szerzenie metod nauczania nawiązujących do filozofii, zgodnie z którą nauka odbywa się przez zbalansowany rozwój ciała, woli i umysłu. W ramach programu przygotowywane są materiały dydaktyczne. International Olympic Committee, *Delivering OVEP. A Practical Guide to Olympic Values Education*, Lausanne 2016, s. 4. Zob. International Olympic Committee, *Activity Sheet. Exercises to Support Olympic Values Education*, Lausanne 2016.

[317] Y. Dubinsky, *The Olympic Games, Place Branding and Public Diplomacy*, Tel-Aviv 2014, s. 98.

[318] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 53–54.

[319] J.A. Samaranch, *The Olympic Movement*, „The Journal of International Communication" 1995, vol. 2, no. 1, s. 4.

Komitetu Olimpijskiego oraz bibliotekę publikacji na temat Ruchu Olimpijskiego i sportu. Co istotne, Centrum Studiów Olimpijskich nie tylko udostępnia swoje zbiory badaczom, ale także udziela grantów badawczych[320]. Tu także można dopatrzeć się pewnych analogii odnośnie stosowania dyplomacji publicznej państw, w której wiele uwagi poświęca się wymianom międzynarodowym, w tym przyciąganiu naukowców z zagranicy. W tym wypadku nie chodzi jednak o pokazanie takim osobom walorów państwa, które odwiedzają, ale o zachęcanie do prowadzenia badań naukowych dotyczących MKOl, igrzysk olimpijskich czy Ruchu Olimpijskiego.

Obok wskazanych wyżej aktywności polegających na pomocy bezpośredniej MKOl już od pewnego czasu działa na rzecz tego, aby igrzyska olimpijskie pozostawiały dziedzictwo w miejscu, gdzie się odbywają, przez które należy rozumieć trwałe korzyści dla lokalnej społeczności. Według A. Beacoma ma to uwolnić komitet od oskarżeń ze strony mieszkańców miast goszczących igrzyska, którzy zarzucają ich organizatorom, że nie były one dla nich korzystne. Chodzi także o usprawiedliwienie dużych wydatków oraz zachęcanie kolejnych miast do aplikowania o organizację igrzysk[321]. Wiele wskazuje bowiem na to, że organizacja igrzysk olimpijskich może przynieść wiele korzyści, choć pod względem ekonomicznym jest nieuzasadniona[322]. W związku z tym w 2000 roku MKOl uruchomił program *Olympic Games Global Impact* (Globalny Wpływ Igrzysk Olimpijskich), który miał na celu poprawę ogólnego wpływu organizacji igrzysk olimpijskich na miasto gospodarza, jego środowisko naturalne i mieszkańców[323]. I tak MKOl wymaga teraz określenia spuścizny ewentualnych igrzysk już w dokumentach aplikacyjnych[324], ale też oferuje wsparcie w tym zakresie – poprzez system udostępniania wiedzy *Olympic Games Knowledge Management* (Zarządzanie Wiedzą Igrzysk Olimpijskich), a w jego ramach poprzez publikację *Przewodnika dziedzictwa olimpijskiego*[325]. Ważnym posunięciem było przyjęcie w 2014 roku w odpowiedzi

---

[320] Zob. *Research Grant Programmes*, IOC, https://www.olympic.org/olympic-studies-centre/research-grant-programmes [dostęp: 5.12.2017].

[321] A. Beacom, *International Diplomacy*…, s. 55. Por. J.R. Gold, M.M. Gold, *Olympic Cities. Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas*, [w:] *The Olympics. A Critical Reader*, red. V. Girgonov, London 2010, s. 280.

[322] S. Szymanski, *About Winning: The Political Economy of Awarding the World Cup and the Olympic Games*, „The SAIS Review of International Affairs" 2011, vol. XXXI, no. 1, s. 93.

[323] C. Gratton, H. Preuss, *Maximizing Olympic Impacts by Building up Legacies*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 14, s. 1923.

[324] J. Grix, *Sport Politics*…, s. 20; R. Holt, D. Ruta, *Introduction. Sport, Legacy and Leadership*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events*, red. R. Holt, D. Ruta, Abingdon 2015, s. 1.

[325] B. Leopkey, M.M. Parent, *The (Neo) Institutionalization of Legacy and Its Sustainable Governance within the Olympic Movement*, „European Sport Management Quar-

na mniejsze zainteresowanie organizacją igrzysk olimpijskich Olimpijskiej Agendy 2020, w której położono nacisk na większe zrównoważenie igrzysk oraz pozostawianie przez nie dziedzictwa, a także ponoszenie większego ryzyka w związku z ich organizacją przez MKOl w przeciwieństwie do wcześniejszego modelu biznesowego, w którym całą kontrolę nad igrzyskami zachowywał MKOl, a całe ryzyko ponosili organizatorzy[326]. Powyższe kroki podejmowane przez MKOl pozwalają na wzmocnienie jego wizerunku jako organizacji działającej na rzecz dobra przy jednoczesnym ograniczaniu strat związanych z jego krytyką odnośnie chociażby nadmiernej komercjalizacji. Stanowią także do pewnego stopnia odpowiedź na kryzys Ruchu Olimpijskiego związany z niewielką liczbą chętnych do organizacji igrzysk olimpijskich.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski w swojej działalności społecznej odwoływał się także do problemu uchodźców. Zdecydował się np. odpowiedzieć na kryzys uchodźczy XXI wieku. We wrześniu 2015 roku przeznaczył dwa miliony dolarów na pomoc uchodźcom. Pieniądze te miały być dystrybuowane przez Narodowe Komitety Olimpijskie[327]. Szczególnie istotne było jednak bardziej symboliczne działanie, gdy w marcu 2016 roku Komitet Wykonawczy MKOl utworzył reprezentację uchodźców na igrzyska olimpijskie w Rio de Janeiro. Została ona nazwana Drużyną Sportowców Olimpijskich Uchodźców[328]. Zgodnie z retoryką, jaką przyjął Międzynarodowy Komitet Olimpijski, inicjatywa ta symbolizowała nadzieję i pokój dla uchodźców na całym świecie, a także pokazywała siłę sportu w jednoczeniu ludzi i budowaniu pokojowego świata[329]. W inicjatywie tej można zatem ponownie, obok kwestii związanych chociażby z rozejmem olimpijskim, dostrzec społeczną aktywność Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Działania takie trudno poddać krytyce, a do tego są one niezwykle medialne. Dzięki temu są one dla MKOl nie tylko doskonałym narzędziem do promowania idei

---

terly" 2012, vol. 12, no. 5, s. 439; *Factsheet. Legacies of the Games*, IOC, 5.2006, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Factsheets-Reference-Documents/Games/Legacies/Factsheet-Legacies-of-the-Games-May-2016.pdf#_ga=2.106999364.73645398.1512537312-977313445.1512537312 [dostęp: 6.12.2017].

[326] J.L. MacAloon, *Agenda 2020 and the Olympic Movement*, „Sport in Society" 2016, vol. 19, no. 6, s. 773. Zob. International Olympic Committee, *Olympic Agenda 2020. 20+20 Recommendations*, Monaco, 9.12.2014.

[327] V. Postlethwaite, J. Grix, *Beyond the Acronyms*…, s. 302–303.

[328] *Team of Refugee Olympian Athletes (ROA) Created by the IOC*, IOC, 2.03.2016, https://www.olympic.org/news/team-of-refugee-olympic-athletes-roa-created-by-the-ioc [dostęp: 6.12.2017].

[329] *Refugee Olympic Team a Symbol of Unifying Power of Sport in International Day of Sport for Development and Peace*, IOC, 6.04.2017, https://www.olympic.org/news/refugee-olympic-team-a-symbol-of-unifying-power-of-sport-on-international-day-of-sport-for-development-and-peace [dostęp: 6.12.2017].

olimpijskiej, ale także samego siebie jako organizacji działającej na rzecz dobra.

Will Jennings powiązał działania MKOl z zakresu odpowiedzialności społecznej z dbaniem o markę olimpijską[330]. Nie ulega wątpliwości, że ogrom działań okołospołecznych Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego wzmacnia jego wizerunek. Pojawia się jednak pytanie, w jaki sposób ten aspekt działalności MKOl wiąże się z jego znaczeniem dyplomatycznym. W niektórych wypadkach związek ten jest bezpośredni, np. w kontekście zachęcania państw do podejmowania działań nakierowanych na ochronę środowiska czy zwiększanie równouprawnienia kobiet. Czy jednak poza tym można mówić o dyplomacji publicznej MKOl, czy też opisane tutaj działania to efekty parakorporacyjnej formuły funkcjonowania komitetu i łączącej się z nią społecznej odpowiedzialności? Wydaje się, że odpowiedź leży pośrodku. Opisane tutaj przedsięwzięcia bezwzględnie przyczyniają się do wzmocnienia marki olimpijskiej i to zarówno w wymiarze lokalnym (dotyczącym miejsc, w których realizowane są poszczególne programy), jak i globalnym. Jednak mogą one być także postrzegane jako narzędzie zwiększania obecności międzynarodowej komitetu oraz rozszerzania jego globalnego oddziaływania. Sprawiają one, że MKOl wykracza w swoich aktywnościach poza sport nie tylko pośrednio, ale także bezpośrednio. Promując wartości i ideały olimpijskie, staje się światowym interesariuszem, jeśli chodzi o kwestie pokoju, i jest postrzegany jako podmiot działający na rzecz poprawy świata, sam zresztą deklaruje takie ambicje. Czyni to z niego jeszcze bardziej wpływowego globalnego gracza. Należy także zaznaczyć, że kiedy rozpatruje się dyplomację publiczną międzynarodowych organizacji pozarządowych, wspomina się najczęściej o realizowaniu przez nie własnej misji. Jeśli być może w nieco idealistyczny sposób przyjmie się, że taką misją w wypadku MKOl jest szerzenie idei olimpijskiej i wspieranie pokoju, to opisane wyżej aktywności w bezpośredni sposób odwołują się do koncepcji dyplomacji publicznej międzynarodowych organizacji pozarządowych.

4.8. Konkluzje

W niniejszym rozdziale przeprowadzona została kompleksowa analiza Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z perspektywy jego dyplomatycznego znaczenia. Nawiązano do szeregu aspektów, które świadczą o jego podmiotowości w tym zakresie. Najwięcej uwagi poświęcono kwestii kontaktów pomiędzy przedstawicielami państw a kierownictwem komitetu – w różnych kontekstach. Dotyczyło to wybierania gospodarzy igrzysk olimpijskich w związku z udziałem przywódców państw w lobbowaniu na rzecz miast leżących na ich terytorium,

---

[330] W. Jennings, *Olympic Risks*, Basingstoke 2012, s. 218.

kontaktów podejmowanych przy okazji ubiegania się przez Narodowe Komitety Olimpijskie o uznanie i możliwość uczestniczenia w igrzyskach olimpijskich, negocjacji pomiędzy komitetem a władzami państwowymi odnośnie przygotowań i szczegółów organizacji igrzysk, a także nacisków, jakie MKOl wywiera niekiedy na państwa. Intensywność kontaktów pomiędzy kierownictwem MKOl a przedstawicielami państw przeanalizowano pod względem jakościowym, ale także ilościowym – w odniesieniu do częstotliwości spotkań, do jakich dochodziło pomiędzy przedstawicielami władz państwowych różnej rangi a prezydentem MKOl Juanem Antonio Samaranchem podczas jego zagranicznych podróży. Nawiązano również do działania MKOl jako swoistego forum dyplomacji, czym przypomina on w pewnym stopniu Organizację Narodów Zjednoczonych, do której zresztą jest niekiedy przyrównywany jeśli chodzi o świat sportu. Poruszona też została tematyka bliskiej współpracy pomiędzy MKOl a ONZ, czego najważniejszym dla komitetu efektem jest uzyskanie przez niego statusu obserwatora w Zgromadzeniu Ogólnym tej organizacji. Omówiono ponadto zagadnienie działalności społecznej, jaką prowadzi MKOl na świecie, upatrując w niej jego aktywności rozpatrywanej w kategoriach dyplomacji publicznej międzynarodowych organizacji pozarządowych.

Przeprowadzone badanie pozwoliło na przetestowanie szeregu hipotez. Najważniejsza z nich dotyczy tego, że organizacje zarządzające międzynarodowym sportem w wybranych sferach uzyskują podmiotowość dyplomatyczną. Tej kwestii poświęcony został cały niniejszy rozdział. Biorąc pod uwagę, jak duże jest znaczenie MKOl z perspektywy państw, hipoteza ta została potwierdzona. Świadczy o tym bardzo duża intensywność zróżnicowanych kontaktów pomiędzy przedstawicielami państw a kierownictwem komitetu. Zatem nawet przyjmując państwocentryczną perspektywę, jeśli chodzi o stosunki międzynarodowe, nie można zaprzeczyć, że ta z formalnego punktu widzenia organizacja pozarządowa działająca w dziedzinie sportu jest dla przedstawicieli państw partnerem. Zgadzają się oni na rozmowy z kierownictwem MKOl, a niekiedy sami o nie zabiegają. Bardzo istotne w analizowanej kwestii jest również to, że Międzynarodowy Komitet Olimpijski prowadzi z wieloma interesariuszami negocjacje, przede wszystkim w związku z przygotowaniami do igrzysk olimpijskich, ale także w odniesieniu do innych zagadnień. W negocjacjach tych formalnie biorą udział przede wszystkim Narodowe Komitety Olimpijskie czy komitety organizacyjne igrzysk, a ponadto szereg interesariuszy mniej istotnych z perspektywy analizy politologicznej, jak sponsorzy, firmy medialne itp. W negocjacjach tych często partnerami MKOl są władze państwowe – bezpośrednio lub za pośrednictwem innych aktorów.

Druga, bardziej szczegółowa hipoteza zakładała, że organizacje zarządzające międzynarodowym sportem mogą w pewnych sytuacjach wywierać skuteczny nacisk na państwa. MKOl jako organizacja sportowa niemal zawsze odżegnywał się od polityki i politycznego zaangażowania, aczkolwiek był w stanie doprowadzić do szeregu rozstrzygnięć w dziedzinie sportu o wyraźnie politycz-

nych implikacjach, takich jak wspólna reprezentacja olimpijska dwóch państw niemieckich czy zgoda państw odmawiających wpuszczania na swoje terytorium obywateli Niemieckiej Republiki Demokratycznej, aby sportowcy z tego państwa wzięli swobodnie udział w igrzyskach na ich terenie. Sprawa tyczyła się także respektowania nazw i symboli narodowych nieuznawanych państw. Zatem mimo że nie zawsze MKOl okazywał się skuteczny w swoich staraniach pod tym względem, to jak na formalnie organizację pozarządową jego wpływ na państwa okazał się dość duży. Hipoteza ta także została zatem zweryfikowana pozytywnie. Należy jednak nadmienić, że MKOl w wywieraniu nacisku na państwa pozostaje wyważony i czyni to tylko w wyjątkowych sytuacjach. Nie interweniuje zbytnio w wewnętrzne sprawy państw, nawet jeśli chodzi o tak ważne zagadnienia jak przestrzeganie praw człowieka, jednak broni niezależności Narodowych Komitetów Olimpijskich oraz praw sportowców mających uczestniczyć w igrzyskach do wjazdu na terytorium państw, w których impreza ta będzie się odbywała. Podobny mechanizm można zarazem przypisać innym organizacjom sportowym, przy czym należy pamiętać, że im potężniejsza organizacja sportowa, co wiąże się z popularnością sportu lub imprezy sportowej pod jej jurysdykcją, tym możliwości wywierania wpływu na państwa powinny być większe.

Kolejna z bardziej szczegółowych hipotez zakładała, że organizacje zarządzające międzynarodowym sportem mogą stanowić forum dla międzynarodowej dyplomacji. Ona także została potwierdzona. Jak pokazano, w łonie komitetu były i są toczone spory międzynarodowe niczym w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Racji i interesów swoich państw bronią wówczas członkowie MKOl, a także kierownictwa Narodowych Komitetów Olimpijskich, jeśli zostały zaproszone do udziału w dyskusjach. Dochodziło także do powstawania swoistych sojuszy. Przykładowo w okresie zimnej wojny niemal regułą było, że interesy państw socjalistycznych były wspierane przez inne państwa socjalistyczne. Co więcej, niejednokrotnie takie dyskusje toczyły się na forum MKOl w większym stopniu niż w organizacjach międzyrządowych, gdyż państwa te niejednokrotnie nie były ich członkami lub też ich rządy nie były skłonne do podjęcia bezpośrednich rozmów, podczas gdy pośrednictwo działaczy sportowych umożliwiało bardziej otwarty dialog. Znaczenie miała tutaj bowiem pozorna apolityczność międzynarodowego sportu, dzięki czemu dyskusje na forum organizacji sportowej były „bezpieczniejsze" ze względów prestiżowych. Oczywiście rozmowy te nie prowadziły do rozstrzygnięć politycznych, a jedynie w dziedzinie sportu. Świadczyło to jednak o specyficznym charakterze w tym wypadku Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego stanowiącego swoisty „polityczny mikrokosmos".

Przeprowadzone badanie pozwoliło zaobserwować, że zyskanie przez MKOl podmiotowości dyplomatycznej nastąpiło w dużej mierze w okresie prezydentury Juana Antonio Samarancha, wcześniej ambasadora Hiszpanii w Moskwie. Opinia taka nie należy zresztą do rzadkości wśród badaczy zajmujących się dy-

plomacją sportową czy historią sportu, a niniejsze badanie potwierdziło te poglądy. Za tezą tą przemawia znaczący wzrost intensywności kontaktów między prezydentem komitetu a przywódcami państw w owym okresie. Wskazuje się, że on sam zabiegał o takie kontakty, niezależnie jednak od tego okazał się pod tym względem bardzo skuteczny. Co więcej, Samaranch był w stanie lepiej niż jego poprzednicy przeciwdziałać kryzysom, w jakich na skutek wydarzeń politycznych znajdował się niekiedy MKOl. Nie udało mu się co prawda pomimo wielu starań uniknąć bojkotu igrzysk olimpijskich w Los Angeles w 1984 roku, jednak szereg negocjacji, jakie poprowadził w odniesieniu do igrzysk w Seulu cztery lata później, stanowił wyraz wielkiego kunsztu dyplomatycznego, osiągnięte zostały bowiem wszystkie cele MKOl przy zerowych niemal stratach. Ponadto w okresie rządów Samarancha komitet znacznie poprawił swoją sytuację finansową, co także po części związane jest z jego decyzjami – choćby w kontekście dopuszczenia do igrzysk profesjonalnych sportowców. Samaranch miał pod tym względem także trochę szczęścia, gdyż sukces olimpizmu z tego czasu był też konsekwencją sukcesu organizatorów igrzysk w Los Angeles. Sytuacja ta pokazała jednak, że kierowanie organizacją pozarządową przez osobę o dużych zdolnościach dyplomatycznych może się przyczynić do podniesienia jej dyplomatycznego statusu.

Dyplomatyczne, a co się z tym po części wiąże – również polityczne znaczenie organizacji sportowych wynika z posiadanych przez nie zasobów, które z różnych względów są atrakcyjne dla państw. Przychylność międzynarodowych organizacji sportowych oraz dobra współpraca z nimi zwykle jest więc dla państw istotna. Jest to pochodną przede wszystkim wielkiej popularności międzynarodowego sportu. Państwa zaś, co było rozpatrywane w rozdziale trzecim, zabiegają o możliwość kształtowania pożądanego wizerunku międzynarodowego (ujęcie zewnętrzne) oraz możliwość oddziaływania na własne społeczeństwa (ujęcie wewnętrzne). Sport dzięki swojej popularności może im to zapewnić – przez udział w międzynarodowej rywalizacji, osiąganie w niej sukcesów, organizację imprez sportowych itp. Sprawia to, że w wielu sytuacjach państwa stają się niejako petentami organizacji zarządzających międzynarodowym sportem, które funkcjonują pod tym względem jako interesariusze ich dyplomacji publicznej. Mogą więc one wykorzystywać swoje zasoby w sposób wpływający na państwa, np. przez nieprzyznawanie prawa organizacji imprezy sportowej, blokowanie możliwości udziału państwa w zawodach bądź odmawianie prawa do wykorzystywania symboli narodowych i oficjalnej nazwy. W efekcie dochodzi do kontaktów pomiędzy kierownictwami organizacji sportowych a przedstawicielami władz państw, które pod wieloma względami przypominają tradycyjną dyplomację.

Analiza przypadku Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego pozwoliła na poczynienie szeregu uogólnień oraz weryfikację hipotez dotyczących dyplomacji organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na pewien brak jednolitości, jeśli chodzi o świat sportu. Istnieją bowiem dyscypliny i wydarzenia sportowe o znaczeniu global-

nym, wzbudzające ogromne zainteresowanie na całym świecie, są jednak także dyscypliny i wydarzenia o znaczeniu znacznie skromniejszym, mniej lub bardziej niszowe. Te ostatnie odnoszą się do sportów popularnych w małej liczbie państw bądź w ogóle spotykających się z niewielkim zainteresowaniem. W efekcie znaczenie dyplomatyczne Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, który zarządza uchodzącą za najważniejszą na świecie imprezą sportową, jest szczególnie duże. Dorównują mu pod tym względem organizacje zarządzające piłką nożną, jak np. światowa federacja FIFA czy europejska konfederacja UEFA. Tymczasem mniejsze organizacje sportowe są w trudniejszej sytuacji. Zagadnienie zależności pomiędzy popularnością sportu, którym zarządzają poszczególne międzynarodowe organizacje sportowe, a ich znaczeniem dyplomatycznym stanowi zarazem ciekawą perspektywę dla przyszłych badań.

Poruszone tu zostało także zagadnienie współpracy Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z Organizacją Narodów Zjednoczonych, której najbardziej wyraźnymi efektami jest cykliczne przyjmowanie przez Zgromadzenie Ogólne rezolucji dotyczących rozejmu olimpijskiego, a także przyznanie komitetowi statusu obserwatora w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ i możliwości zabierania przez niego głosu w dyskusjach. Fakty te świadczą o dyplomatycznym statusie MKOl, co wynika z natury samej ONZ jako organizacji międzyrządowej. Już początki współpracy pomiędzy MKOl a ONZ objawiały się m.in. prośbami kierowanymi przez MKOl do rządów państw o poparcie jego inicjatyw na forum ONZ. Można w tym dostrzec z jednej strony działania własne MKOl na rzecz podniesienia swojego dyplomatycznego statusu, co było zresztą typowe dla prezydentury w MKOl Juana Antonio Samarancha, z drugiej zaś efekt dużego znaczenia, jakie przypisywały MKOl władze poszczególnych państw.

W niniejszym rozdziale podjęte zostało także zagadnienie działalności społecznej Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Jak pokazano, angażuje się on w wiele programów i działań związanych z pomocą rozwojową, promowaniem pokoju, edukacją, ochroną środowiska, równouprawnieniem kobiet czy zapewnianiem pozytywnych efektów organizacji igrzysk olimpijskich. Mimo że początki tego typu aktywności komitetu przebiegały nie bez trudności, z czasem ich zakres bardzo się poszerzył. Jak zauważono, działania te przyczyniają się do wzmacniania marki olimpijskiej, ale także do legitymizowania całego Ruchu Olimpijskiego oraz podnoszenia statusu MKOl jako globalnego aktora, w tym dyplomatycznego. Wiąże się to z jego zaangażowaniem w kwestie wykraczające poza sport. Działania takie mogą być utożsamiane z bardziej współczesnymi ujęciami dyplomacji publicznej, przyczyniają się bowiem do wzmacniania politycznej pozycji MKOl oraz realizowania celów społecznych, z którymi MKOl się utożsamia, takich jak promocja pokoju. Za ich sprawą Międzynarodowy Komitet Olimpijski propaguje promowane przez siebie wartości i ideały, ale do pewnego stopnia uzyskuje też wpływ na Narodowe Komitety Olimpijskie – przez wsparcie finansowe, jakiego im udziela, które może zostać

wszakże zablokowane jako potencjalna sankcja za łamanie Karty Olimpijskiej. Przede wszystkim jednak MKOl kształtuje swój obraz jako globalnej siły na rzecz dobra oraz światowego interesariusza, jeśli chodzi o takie kwestie jak pokój, ochrona środowiska czy walka z dyskryminacją. Takie społeczno-polityczne cele jego działalności dają podbudowę pod jego indywidualną podmiotowość dyplomatyczną. Jeśli bowiem posiada on cele wykraczające poza sport, jego aktywność także przynajmniej teoretycznie może wykraczać poza tylko administrowanie organizacją igrzysk olimpijskich.

Jednym z celów niniejszego rozdziału było zaproponowanie modelu obrazującego role dyplomatyczne międzynarodowych organizacji sportowych. Poniższa propozycja uwzględnia zbiór możliwych aktywności o charakterze dyplomatycznym podejmowanych przez organizacje sportowe, aczkolwiek analizowany tutaj MKOl stanowi przykład szczególny, jest to bowiem organizacja należąca do najbardziej wpływowych, jeśli chodzi o międzynarodową dyplomację, toteż nie wszystkie elementy modelu mogą być aplikowalne, np. w wypadku federacji w sportach niszowych.

Biorąc pod uwagę środowisko, w którym funkcjonują międzynarodowe organizacje sportowe, należy wskazać cztery kluczowe grupy podmiotów, z jakimi wchodzą w interakcje. Należą do nich państwa, organizacje międzyrządowe, inne podmioty sportowe oraz podmioty gospodarcze (np. sponsorzy).

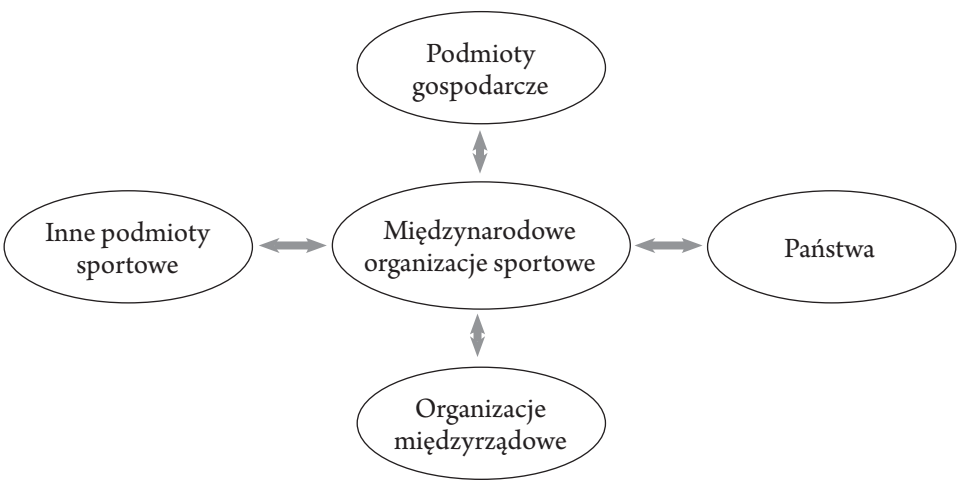

Wykres 2. Międzynarodowe organizacje sportowe i ich relacje ze środowiskiem

Źródło: opracowanie własne.

Jak widać, wzajemne zależności mają charakter dwukierunkowy, co oznacza, że międzynarodowa organizacja sportowa może wpływać na te podmioty,

ale również one mogą wpływać na nią. Sytuacja ta może jednak ulegać pewnym modyfikacjom. Jeśli w centrum grafu umieścilibyśmy Międzynarodowy Komitet Olimpijski, jego relacje wpływu z innymi podmiotami sportowymi przyjęłyby w większym stopniu charakter jednokierunkowy, gdyż to MKOl stanowi najważniejszy podmiot międzynarodowego sportu, zdolny do narzucania swojej woli międzynarodowym federacjom sportowym, Narodowym Komitetom Olimpijskim itp., aczkolwiek także i ten wpływ nie ma charakteru absolutnego. Jeśli zaś przyjęlibyśmy jako przedmiot analizy federację w mniej popularnym sporcie, jej wpływ chociażby na państwa byłby stosunkowo niewielki, o ile w ogóle by występował. Choć mogłoby się wydawać, że relacje międzynarodowych organizacji sportowych z podmiotami gospodarczymi powinny raczej przybierać stosunek nadrzędności ze strony tej drugiej grupy, w rzeczywistości tak się nie dzieje. Oczywiście jeśli mówimy np. o sponsorach, to oni przede wszystkim dysponują środkami finansowymi, których wcale nie muszą przeznaczać na sponsorowanie poszczególnych dyscyplin sportowych czy igrzysk olimpijskich. Ale podmiotami gospodarczymi są także firmy dostarczające sprzęt sportowy czy stacje telewizyjne, a pod tym względem zależności mogą już być bardziej dwukierunkowe. Co więcej, popularność i medialność sportu (zwłaszcza zaś igrzysk olimpijskich) czyni z niego bardzo dogodne medium promocji dla firm, toteż są one żywo zainteresowane jego wykorzystaniem.

Jak stwierdzono we wstępie do niniejszego rozdziału, nie wszystkie interakcje międzynarodowe, w których biorą udział międzynarodowe organizacje sportowe, muszą nosić znamiona dyplomacji. Przyjęto tutaj założenie, że dyplomatyczne role organizacji sportowych wynikają z tego, że są one interesariuszami wizerunkowej dyplomacji sportowej państw. Możemy więc stwierdzić, że o dyplomacji międzynarodowych organizacji sportowych świadczą przede wszystkim ich relacje z państwami, a także w pewnym stopniu ze skupiającymi państwa organizacjami międzyrządowymi. Zależności pomiędzy nimi mogą mieć charakter dwukierunkowy, aczkolwiek zawsze będzie on uzależniony od konkretnej sytuacji. Jako że organizacje międzyrządowe złożone są z państw, dla większej przejrzystości model dyplomacji organizacji sportowych uwzględnia jedynie relacje pomiędzy nimi a państwami.

W prezentowanym modelu (wykres 3) centralnym punktem wzajemnych relacji jest impreza sportowa. W wypadku MKOl są to igrzyska olimpijskie, a w wypadku federacji w poszczególnych imprezach sportowych np. mistrzostwa świata. Jest to centralny punkt, główny zasób, którym dysponuje organizacja sportowa, gdyż państwa są zainteresowane ich organizacją, a także możliwością uczestniczenia w nich, podczas gdy organizacja sportowa podejmuje decyzje w tej materii. Od imprezy sportowej zależy możliwość zaistnienia relacji o charakterze dyplomatycznym, a także ich siła. Im dana impreza sportowa cieszy się większą popularnością, tym większe będą możliwości zaistnienia relacji dyplomatycznych, a zatem tym większa będzie dyplomatyczna rola organizacji sportowej, która posiada nad nią jurysdykcję.

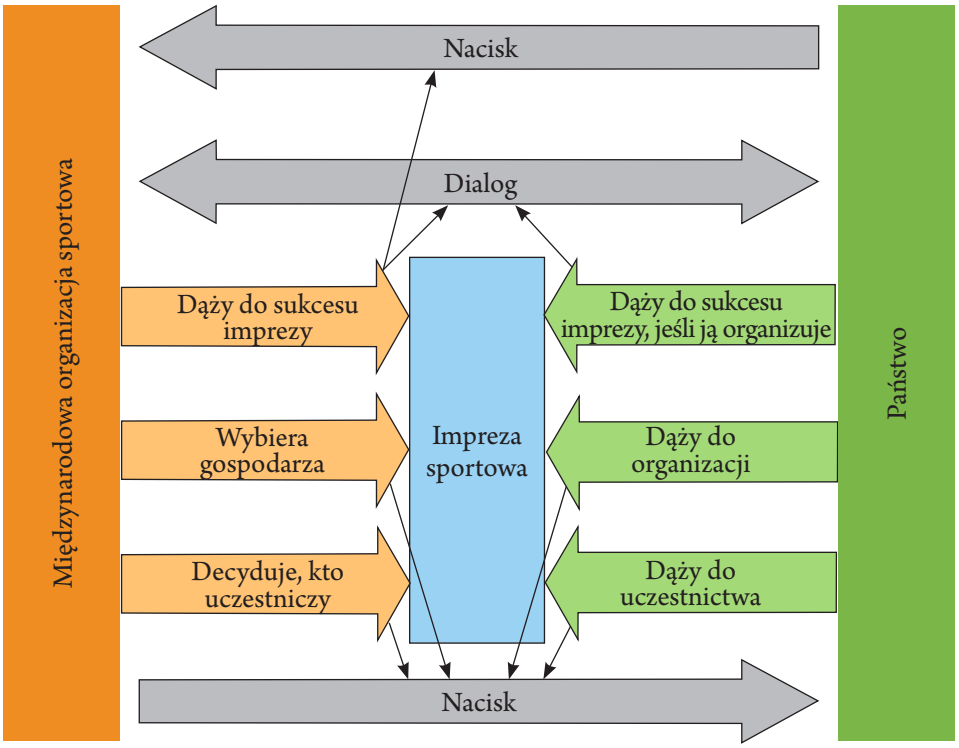

Wykres 3. Model dyplomacji organizacji sportowych

Źródło: opracowanie własne.

Na skutek posiadania przez organizacje sportowe jurysdykcji nad imprezami sportowymi są one niekiedy w stanie wywierać na państwo organizujące daną imprezę sportową oraz na państwa, które chcą wziąć w niej udział, różnego rodzaju naciski, takie jak konieczność wpuszczenia na swoje terytorium obywateli nieuznawanych państw, wysłanie na imprezę niedyskryminacyjnej reprezentacji, zachowanie autonomii krajowej organizacji sportowej (np. Narodowego Komitetu Olimpijskiego) itp. Druga zależność wynikająca z imprez sportowych stanowiących zasób atrakcyjny dla państw polega na tym, że organizacja sportowa jest zainteresowana jej sukcesem, natomiast jeśli chodzi o państwa, taki sukces jest w interesie jedynie państwa organizującego taką imprezę, nie zaś innych. Sytuacja ta prowadzi do dwóch rodzajów relacji. Po pierwsze, może dochodzić do różnego rodzaju negocjacji na zasadzie dialogu pomiędzy państwem organizującym daną imprezę a organizacją sportową, ukierunkowanych na sukces wydarzenia sportowego. Z drugiej strony inne państwa mogą wywierać na organizację sportową presję, jako ewentualną sankcję zakładając chociażby bojkot imprezy sportowej, co prowadzi do obniżenia jej rangi (aspekt wywierania przez państwa presji na

MKOl nie został uwzględniony w niniejszym badaniu, gdyż nie świadczy on wprost o jego dyplomatycznej podmiotowości). Nieco osobnym zagadnieniem jest traktowanie organizacji sportowych przez państwa jako forów dyplomatycznych, gdzie możliwe jest dążenie do realizacji własnych interesów w dziedzinie sportu oraz prowadzenie negocjacji, które w innych okolicznościach byłyby mocno utrudnione.

Zaprezentowanego modelu nie należy rozpatrywać jako obrazującego każdy przejaw dyplomacji międzynarodowych organizacji sportowych. Przede wszystkim ilustruje on katalog możliwości zaistnienia stosunków o charakterze dyplomatycznym pomiędzy państwami a organizacjami sportowymi, a także pokazuje, z czego owe zależności wynikają. Trzeba przy tym zauważyć, że wszystkie te relacje łączą negocjacje i innego rodzaju kontakty dyplomatyczne, które są przy ich okazji nawiązywane. Istotność zaproponowanego modelu polega na tym, że wskazuje on wyraźnie, że impreza sportowa zarządzana przez organizacje sportowe stanowi główny zasób dyplomatyczny międzynarodowych organizacji sportowych postrzeganych jako interesariusze dyplomacji publicznej państw.

ZAKOŃCZENIE

Dyplomacja sportowa, najczęściej postrzegana jako forma instrumentalizacji sportu w ramach dyplomacji publicznej, to zagadnienie bardzo złożone. Istnieje szereg sposobów definiowania tej kategorii, przy czym kluczowym problemem pozostaje to, jakie mogą być jej podmioty. W niniejszej monografii przyjęto szersze rozumienie dyplomacji sportowej, zgodnie z którym może być ona rozpatrywana jako środek kształtowania stosunków z innymi państwami, jako narzędzie budowania wizerunku i prestiżu międzynarodowego oraz jako określenie dyplomatycznej aktywności międzynarodowych podmiotów sportowych. Pierwsze ujęcie wiąże się z wykorzystywaniem sportu do wspierania celów polityki zagranicznej państw, w tym kształtowania relacji z innymi państwami. Wizerunkowa dyplomacja sportowa mówi o roli sportu w kształtowaniu sposobu postrzegania danego państwa przez obywateli innych państw, natomiast dyplomacja sportowa jako atrybut międzynarodowych organizacji zarządzających sportem odnosi się do ich potencjalnej podmiotowości dyplomatycznej. Ujęcia te łączy oczywiście kategoria dyplomacji publicznej, aczkolwiek drugie z nich ma też wiele wspólnego z brandingiem narodowym, a trzecie odnosi się także do dyplomacji rozumianej w bardziej tradycyjny sposób. W niniejszej monografii aspekt ten również był jednak rozpatrywany z perspektywy dyplomacji publicznej jako centralnej kategorii, gdyż angażowanie się państw w dyplomację z udziałem przedstawicieli organizacji sportowych wynika z ich motywacji wykorzystania sportu w dyplomacji publicznej, przede wszystkim w celach wizerunkowo-prestiżowych.

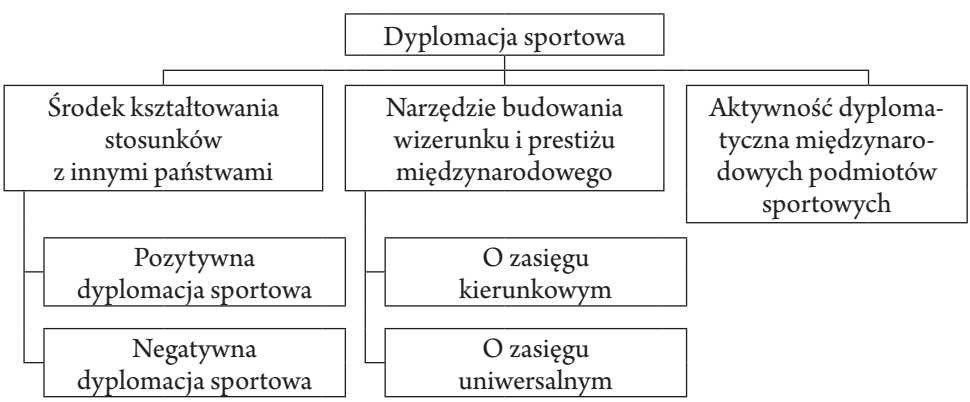

Wykres 4. Ujęcia dyplomacji sportowej

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe trzy ujęcia dyplomacji sportowej stanowiły ramę teoretyczną i konstrukcyjną niniejszego opracowania. Niekiedy jednak przejawy dyplomacji sportowej sytuują się na styku tych ujęć, a granica między nimi bywa niewyraźna. Dotyczy to w szczególności rozróżnienia pomiędzy dyplomacją sportową ukierunkowaną na kształtowanie stosunków z innymi państwami oraz stanowiącą narzędzie kształtowania wizerunku międzynarodowego państw. Mają one wiele punktów wspólnych, a główna metoda tej pierwszej kategorii – wymiany sportowe – jest zarazem jedną z metod budowania wizerunku międzynarodowego przez sport. Rozróżnienie pod tym względem oparto na precyzyjnie określonym celu działań z zakresu dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie stosunków z innymi państwami, np. w związku z chęcią zacieśnienia relacji, podczas gdy wizerunkowa dyplomacja sportowa miała najczęściej bardziej ogólne cele. Takie postrzeganie dyplomacji sportowej pozwoliło na objęcie badaniem całego spektrum dyplomatycznego znaczenia sportu, a zarazem może służyć jako podstawa kategoryzowania przejawów dyplomacji sportowej.

Efektem przeprowadzonego badania jest szereg obserwacji i uogólnień dotyczących dyplomacji sportowej, postrzeganej zarówno jako narzędzie działalności państw, jak i określenie dyplomacji, w której biorą udział podmioty sportowe. Należy w związku z tym zwrócić uwagę na apolityczność sportu jako przyczynę jego użyteczności w dyplomacji publicznej, w szczególności w kontekście dyplomacji sportowej jako narzędzia kształtowania stosunków międzynarodowych. Kontakty w dziedzinie sportu stanowią „bezpieczny" sposób komunikowania – pomimo oczywistych związków sportu i polityki, wciąż są to zupełnie różne dziedziny, a relacje sportowe nie muszą być postrzegane w odniesieniu do stosunków politycznych. Daje to państwom większą swobodę działania i umożliwia rozwój wzajemnych stosunków w takim zakresie, w jakim nie byłoby to możliwe na polu oficjalnej polityki – czy to ze względów prestiżowych, czy też z powodu uwarunkowań wewnętrznych (niechęć społeczeństwa do zbliżenia z danym państwem) bądź zewnętrznych (okoliczności związane z sojuszami międzynarodowymi). Apolityczność sportu jest oczywiście pozorna, jednak jak pokazują liczne przypadki dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie pomiędzy skonfliktowanymi państwami, jest to wystarczające, aby sport mógł się stać użyteczny z perspektywy dyplomatycznej.

Podobnie jak dyplomacja publiczna, również dyplomacja sportowa obok wymiaru zewnętrznego może mieć także wymiar wewnętrzny. Dotyczy to zarówno wykorzystywania sportu jako środka kształtowania stosunków z innymi państwami, jak i jego instrumentalizacji na rzecz kształtowania wizerunku międzynarodowego państwa. W tym pierwszym kontekście sport pozwala niekiedy na sondowanie gotowości społeczeństwa odnośnie rozpatrywanego lub planowanego przez elity przełomu w stosunkach z innym państwem bądź państwami. I tak w wypadku wymiany sportowej podejście społeczeństwa np. do odwie-

dzającej dane państwo drużyny sportowej może stanowić dla jego władz cenną informację zwrotną odnośnie możliwości podjęcia dalszych kroków na rzecz zbliżenia z danym państwem bądź konieczności wstrzymania się od działań natury politycznej. Podobnie rzecz się ma, jeśli chodzi o wizerunkową dyplomację sportową. Oczywiście podejmowane działania są ukierunkowane na komunikowanie czegoś zewnętrznemu odbiorcy, ale często celem oddziaływania jest także odbiorca wewnętrzny. Przykładowo przez organizację imprez sportowych wiele państw dążyło do wzmocnienia wśród własnego społeczeństwa poczucia dumy narodowej bądź legitymizowania osób sprawujących władzę. Niekiedy bardzo trudne – o ile w ogóle możliwe – jest wskazanie, która motywacja miała bardziej priorytetowe znaczenie.

Istotnym aspektem rozpatrywanym w niniejszej monografii było to, z jakimi podmiotami może być łączone prowadzenie dyplomacji sportowej, biorąc pod uwagę jej ujęcie związane z kształtowaniem stosunków międzynarodowych oraz wizerunku międzynarodowego państw. Oczywiście podmiotem takim są państwa rozumiane jako ich rządy, aczkolwiek wiele aktywności w tym zakresie podejmowanych było przez podmioty niepaństwowe, takie jak organizacje pozarządowe, federacje sportowe, ligi sportowe, kluby sportowe oraz przez sportowców. Sprawa nie budzi wątpliwości, jeśli działania podejmowane przez takich niepaństwowych aktorów są w jakiś sposób powiązane z polityką państwa, np. przez ich koordynację przez rząd lub agencje rządowe. Pojawiło się natomiast pytanie odnośnie tego, jak rozumieć działania toczące się zupełnie oddolnie, bez zaangażowania państwowego. Uznano w związku z tym, że nawet oddolne i nieskoordynowane działania, o ile wpływają na państwo – czy to w kontekście kształtowania stosunków z innymi państwami, czy pod względem wizerunkowym (aczkolwiek te dwa ujęcia pozostają ze sobą do pewnego stopnia powiązane) – to należy je uznać za przejawy dyplomacji sportowej.

W części badania dotyczącej roli dyplomacji sportowej w kształtowaniu stosunków międzynarodowych zwrócono uwagę, że wiele z poddanych analizie studiów przypadku działo się w okresie zimnej wojny. Nie jest oczywiście tak, że ta forma dyplomatycznej instrumentalizacji sportu stanowi relikt dawnych czasów, jednak możliwości oraz potrzeby, jeśli chodzi o wykorzystywanie sportu do podobnych celów, uległy zmianie. Współczesna rywalizacja sportowa jest bowiem znacznie intensywniejsza niż chociażby w okresie zimnej wojny. Co za tym idzie, dużo większe natężenie różnego rodzaju form współzawodnictwa sportowego ogranicza możliwości organizacji towarzyskich czy pokazowych kontaktów sportowych. W stosunkach międzynarodowych nadal aktualne jest wszakże zapotrzebowanie na wykorzystanie sportu jako chociażby narzędzia stwarzania okoliczności do zbliżenia między państwami, acz specyfika tego typu wymian jest już nieco inna, np. w związku z mniejszym znaczeniem kontaktów towarzyskich. Towarzyskie wymiany sportowe typowe dla czasów zimnowojennych mogą jednak stać się istotnym narzędziem dla państw nieuznawanych bądź regionów

aspirujących do uzyskania niepodległości[1], dla których możliwość uczestnictwa w międzynarodowym sporcie pozostaje niedostępna.

Analiza porównawcza uwzględnionych w badaniu przypadków dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie stosunków pomiędzy państwami umożliwiła zaproponowanie trzech modeli związanych z charakterystyką działania na tym polu przez Stany Zjednoczone, Związek Radziecki oraz Chińską Republikę Ludową. Były to państwa bardzo aktywne pod tym względem, a także udało się zaobserwować pewne różnice w ich podejściu do tego zagadnienia. Tak więc Stany Zjednoczone w swoich działaniach na rzecz poprawy stosunków z innymi państwami przede wszystkim odwoływały się do aranżowanych, najczęściej nieformalnych i prowadzonych w sposób oddolny wymian, przy czym względy praktyczne, jak chęć dzielenia kosztów organizacji wymian, sprawiały, że Amerykanie także decydowali się na podpisywanie formalnych porozumień w tym zakresie. W różnych sytuacjach odmienne było znaczenie nadawane wynikom sportowym w trakcie poszczególnych wymian. W wypadku wymian sportowych prowadzonych przez Związek Radziecki cechą szczególną była tendencja do ich formalnego sankcjonowania, co było wyraźnie widoczne, chociażby gdy negocjowano kontakty sportowe z USA. Preferowano specjalnie aranżowane wymiany, co było zapewne związane z realiami międzynarodowego sportu w okresie zimnowojennym. Wymiany sportowe miały najczęściej charakter odgórny, co można tłumaczyć centralizacją samego państwa, a ponadto bardzo dużą wagę przywiązywano do sportowych zwycięstw, czym notabene niekiedy podważano ich dyplomatyczne cele. Jeśli chodzi o ChRL, cechą szczególną było nieprzywiązywanie wagi do zwycięstw, zgodnie z mottem z czasów sprzed wielkiego zaangażowania na rzecz zdobywania olimpijskich medali: „najpierw przyjaźń, potem rywalizacja". Typowy był też brak formalnych porozumień oraz podobnie jak w wypadku ZSRR odgórny charakter wszelkich inicjatyw. Modele te ujawniły większą swoistość modelu amerykańskiego, co można wiązać z odmiennym od radzieckiego czy chińskiego reżimem politycznym w tym państwie.

W trakcie badania przeprowadzonego na potrzeby niniejszej książki wyróżniono szereg metod, jakie mogą być stosowane do kształtowania międzynarodowego wizerunku państwa przez sport. Należą do nich wymiany sportowe, organizacja imprez sportowych, osiąganie sukcesów sportowych, sportowa pomoc rozwojowa, posiadanie sportowców o globalnej rozpoznawalności, inwestowanie

---

[1] Przykładem takiej próby wykorzystania dyplomacji sportowej był towarzyski mecz w piłkę nożną kobiet pomiędzy Baskonią a Republiką Czeską. J. Zákravský, *Friendly Football Match between the Basque Country Women's National Football Team and the Czech Republic as a Tool of Basque Sports Diplomacy*, wystąpienie podczas konferencji PSA Annual Conference 2018. Sport, Policy and Politics: Interdisciplinary Perspectives w Stirling, 21–22.03.2018.

w sport oraz udział w sporcie. Wymiany sportowe dotyczą nawiązywania różnych form kontaktów sportowych z przedstawicielami innych państw. Podobnie jak inne formy dyplomacji sportowej mogą one mieć charakter odgórny bądź oddolny – inicjowany przez podmioty pozarządowe, często posiadające motywację niezwiązaną z kształtowaniem wizerunku państwa, które stanowi jedynie niezamierzony rezultat wynikający z terytorialnego charakteru tych podmiotów. Z wymianami sportowymi w pewnym stopniu wiąże się sportowa pomoc rozwojowa, przez którą należy rozumieć udzielanie pomocy międzynarodowej w dziedzinie sportu, najczęściej ze strony państw bogatszych na rzecz biedniejszych. Organizacja imprez sportowych i osiąganie sukcesów sportowych to metody wizerunkowej dyplomacji sportowej, którym poświęcono najwięcej badań naukowych. Imprezy sportowe, szczególnie te największe, określane także jako megawydarzenia sportowe, cieszą się wielkim zainteresowaniem na całym świecie, a co za tym idzie – zapewniają państwom możliwość dotarcia ze swoimi komunikatami do bardzo dużej grupy odbiorców. W ten sposób państwo może wysyłać w świat konkretne wiadomości związane z własnymi interesami, informacje odnośnie własnej potęgi – jako że organizacja dużych wydarzeń sportowych stanowi wielkie wyzwanie, któremu nie wszystkie państwa mogą podołać. Imprezy sportowe to także szansa na przyciągnięcie zagranicznych gości. Osiąganie sukcesów sportowych stanowi z kolei tradycyjny sposób poszukiwania przez państwa międzynarodowego prestiżu, gdyż tak jak w wypadku megawydarzeń sportowych, wiele państw nie jest w stanie osiągnąć wysokiego poziomu w większej liczbie sportów, ale nawet sukcesy pojedynczego sportowca przyczyniają się do podniesienia *publicity* państwa, z którego pochodzi. Mimo nowych realiów postzimnowojennych narzędzie to w dalszym ciągu może być postrzegane jako sposób wpływania na międzynarodowy wizerunek państwa.

Kolejną ze zidentyfikowanych metod wizerunkowej dyplomacji sportowej jest posiadanie sportowców o globalnej rozpoznawalności. Chodzi tu o globalne gwiazdy sportu oraz kluby i ligi sportowe stanowiące globalne marki. Aktorzy tacy wzbudzają wielkie zainteresowanie na całym świecie. Ich narodowość bądź pochodzenie w wypadku klubów i lig sprawiają z kolei, że są oni kojarzeni z konkretnym państwem, co w oczywisty sposób zwiększa chociażby jego obecność medialną. Jest to zatem metoda powiązana z osiąganiem sukcesów sportowych, aczkolwiek ze względu na szereg różnic oraz w pewnym sensie jej wtórność została ona uwzględniona osobno. Niektóre państwa starają się w intencjonalny sposób korzystać z zasobu, jakim są rozpoznawalni sportowcy, natomiast może on wpływać na wizerunek państwa także w sposób nieintencjonalny, bez konieczności podejmowania działań np. przez rząd. Metoda ta, a także osiąganie sukcesów w sporcie, bardzo wyraźnie sytuują sport jako zasób miękkiej siły państwa, dzięki któremu może ono uzyskiwać korzyści na arenie międzynarodowej.

Za metodę wizerunkowej dyplomacji sportowej uznano także inwestowanie w sport, przy czym nie chodzi tutaj o działanie wprost na rzecz rozwoju sportu

elitarnego przez inwestowanie w infrastrukturę sportową, zatrudnianie zagranicznych trenerów itp., są to bowiem działania ukierunkowane na osiąganie sukcesów sportowych, a zatem są powiązane z inną metodą osiągania korzyści wizerunkowych przez sport. Inwestowanie w sport wiąże się z tym, że niektóre państwa wykorzystują swoje zasoby finansowe do zakupu udziałów w zagranicznych klubach sportowych bądź też decydują się na inne inwestycje, takie jak rozbudowywanie krajowej infrastruktury sportowej w związku z chęcią przyciągania zagranicznych sportowców i entuzjastów sportu. Działania takie mogą być realizowane przez państwo bądź też przez jego obywateli.

Ostatnią ze zidentyfikowanych metod jest udział w międzynarodowym sporcie. Przez większość państw uczestniczenie w zawodach sportowych nie jest wykorzystywane wprost jako działanie na rzecz kształtowania sposobu postrzegania danego państwa za granicą, ponieważ w ich wypadku jest to czymś naturalnym. Metoda ta użyteczna jest natomiast dla państw starających się o uzyskanie uznania międzynarodowego w wymiarze uniwersalnym bądź też tak małych, że nie byłyby w stanie stosować pozostałych metod. Ten sposób działania nie jest niczym nowym i był stosowany przez wiele państw w przeszłości, co szczególnie tyczy się państw podzielonych, natomiast jak pokazał przykład Kosowa, w dalszym ciągu może być on traktowany przez niektóre państwa jako ważna aktywność z zakresu wizerunkowej dyplomacji sportowej. Możliwość brania udziału w międzynarodowym sporcie uchodzi bowiem za narzędzie zwiększania międzynarodowej legitymizacji państwa.

Analiza porównawcza studiów przypadku dotyczących wizerunkowej dyplomacji sportowej państw z wykorzystaniem szeregu zmiennych pozwoliła na poczynienie kilku obserwacji. Po pierwsze, państwa niedemokratyczne w ramach swoich działań na rzecz kształtowania międzynarodowego wizerunku za pomocą sportu bardziej niż państwa demokratyczne ryzykują poniesieniem strat wizerunkowych, przez które należy rozumieć pojawienie się międzynarodowej krytyki względem takiego państwa w związku z jego aktywnością w dziedzinie sportu. Nawiązano przy tym do koncepcji miękkiego rozbrojenia, zgodnie z którą organizatorzy imprez sportowych ponoszą ryzyko wizerunkowe, jako że światowa opinia z większą uwagą przygląda się danemu państwu, a co za tym idzie – w większym stopniu dostrzegane są jego wady i problemy[2]. Sytuację tę można tłumaczyć tym, że państwa niedemokratyczne w oczywisty sposób generują większą ilość krytyki międzynarodowej, natomiast podejmując działania na rzecz kształtowania własnego wizerunku przez sport, sprawiają, że krytykowane aspekty w większym stopniu trafiają do codziennego obiegu informacyjnego.

---

[2] P.M. Brannagan, R. Giulianotti, *Soft Power and Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport and Football's 2022 World Cup Finals*, „Leisure Studies" 2015, vol. 34, no. 6, s. 706.

Po drugie, zamożność państwa wpływa na stosowane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej tylko w wypadku państw małych, podczas gdy wśród państw dużych nie ma to większego znaczenia, bowiem dzięki własnej skali biedniejsze państwa duże i tak mogą sobie pozwolić na stosowanie większej liczby oraz bardziej kosztownych metod. Zauważono przy tym, że państwa duże oraz niedemokratyczne chętniej stosują kosztowną metodę jako dominującą. Państwa demokratyczne skupiają się najczęściej na jednej metodzie, podczas gdy państwa niedemokratyczne, o ile starają się wykorzystywać sport do celów wizerunkowych, poświęcają uwagę więcej niż jednej metodzie. Rozpoznawalność sportu działa zasadniczo na korzyść państw dużych, co wynika z ich potencjału i większej szansy na pojawienie się wielkiej gwiazdy sportu (ze względu na dużą populację), natomiast metoda inwestowania w sport dotyczy głównie państw niedemokratycznych. Takie państwa także częściej niż demokratyczne nadają większy priorytet sportowi w ramach dyplomacji publicznej i brandingu narodowego oraz częściej stosują wizerunkową dyplomację sportową w sposób odgórny, co wynika zapewne z tendencji do centralizacji władzy w tego typu reżimach.

Metody wizerunkowej dyplomacji sportowej mogą mieć uniwersalny bądź kierunkowy charakter oddziaływania, co wiąże się z możliwością przesyłania danego komunikatu za pośrednictwem sportu albo do odbiorcy globalnego, albo do odbiorcy w państwie, którego dotyczy dane działanie. Uniwersalny charakter mają takie metody, jak organizacja wydarzeń sportowych, osiąganie sukcesów sportowych, udział w sporcie, inwestowanie w sport oraz wykorzystywanie globalnej rozpoznawalności sportowców. Z kolei charakter kierunkowy można przypisać sportowej pomocy rozwojowej (aczkolwiek metoda ta ma także pewne możliwości wpływania na zewnętrzną względem zaangażowanych państw publikę) oraz wymianom sportowym. Choć z zasady dyplomacja sportowa jest częścią dyplomacji publicznej, niektóre jej działania pokrywają się, jak widać, z brandingiem narodowym, o ile traktujemy te dwie kategorie jako osobne.

Badanie dyplomatycznej podmiotowości organizacji zarządzających międzynarodowym sportem było rozpatrywane z perspektywy państw prowadzących dyplomację publiczną – ze względu na zasoby będące w posiadaniu tych organizacji, które z różnych względów, przede wszystkim wizerunkowych, są atrakcyjne dla państw. Co za tym idzie, istotna dla państw jest przychylność organizacji zarządzających międzynarodowym sportem, toteż angażują się one w rozumianą w bardziej tradycyjny sposób dyplomację z udziałem międzynarodowych organizacji sportowych, traktując je jako interesariuszy własnej dyplomacji publicznej.

Badanie dotyczące przyjmowania ról dyplomatycznych przez organizacje zarządzające międzynarodowym sportem zostało przeprowadzone na przykładzie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, podczas gdy cele badania oraz hipotezy testowane w tej części były bardziej ogólne i odnosiły się do szerszej kategorii międzynarodowych podmiotów sportowych. Należy jednak pamiętać, że międzynarodowy sport nie jest jednolity, a poszczególnym imprezom sportowym czy

innym formom rywalizacji można przypisać mniejszą bądź większą popularność. Wynikają z tego mniejsze bądź większe możliwości odgrywania dyplomatycznych ról przez poszczególne organizacje sportowe – większe przez te posiadające kontrolę nad najpopularniejszymi dyscyplinami i wydarzeniami, jak właśnie Międzynarodowy Komitet Olimpijski czy Międzynarodowa Federacja Piłki Nożnej FIFA.

Można zwrócić uwagę na szereg aspektów, przez które uwidacznia się dyplomatyczne znaczenie międzynarodowych organizacji sportowych. Przede wszystkim chodzi o możliwość podejmowania negocjacji i rozmów pomiędzy przedstawicielami organizacji sportowych a władzami politycznymi państw. W niniejszej monografii zagadnienie to zostało omówione głównie w kontekście wybierania gospodarza igrzysk olimpijskich, przygotowań do nich oraz ich organizacji, ale także w związku z „uznawaniem państw", przez co w wypadku MKOl należy rozumieć uznawanie Narodowych Komitetów Olimpijskich, a w wypadku np. międzynarodowych federacji sportowych – uznawanie narodowych federacji sportowych, oraz w kontekście ogólnych kontaktów pomiędzy przedstawicielami państw a przedstawicielami organizacji sportowych. Na przykładzie MKOl zaobserwowano ponadto możliwość wywierania nacisku na państwa, zwłaszcza jeśli chodzi o wpuszczanie na ich terytoria sportowców mających wziąć udział w poszczególnych imprezach sportowych, respektowanie symboli narodowych czy dbanie o niezależność NKOl-i. Nawiązano też do zagadnienia funkcjonowania międzynarodowej organizacji sportowej, jaką jest MKOl, niczym forum dla międzynarodowej dyplomacji, na którym nie tylko debatowano nad politycznymi sprawami, jakie z różnych względów trudniej było poruszyć na tradycyjnych forach dyplomacji, ale gdzie można było także zaobserwować prezentowanie przez niektórych działaczy sportowych stanowisk zbieżnych z interesami ich państw pochodzenia, mimo że członkowie MKOl formalnie są niezależni i nie są reprezentantami swoich państw w MKOl, ale odwrotnie.

Międzynarodowe organizacje zarządzające sportem nawiązują bezpośrednie kontakty nie tylko z państwami, ale także z organizacjami międzyrządowymi. Przykładem może być bliska współpraca MKOl z Organizacją Narodów Zjednoczonych, której ukoronowaniem są przyjmowane przez Zgromadzenie Ogólne ONZ cykliczne rezolucje dotyczące rozejmu olimpijskiego oraz nadanie Międzynarodowemu Komitetowi Olimpijskiemu statusu obserwatora w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Był to z jednej strony efekt starań MKOl na rzecz podniesienia własnego statusu międzynarodowego, z drugiej zaś forma docenienia znaczenia tej organizacji sportowej. W opracowaniu nawiązano także do zagadnienia międzynarodowej działalności organizacji sportowych w sferze społecznej, która nosi znamiona dyplomacji publicznej międzynarodowych organizacji pozarządowych. Przyczynia się ona do realizacji społecznych celów poszczególnych organizacji, ale też do wzmacniania ich międzynarodowego statusu.

Na podstawie badania dyplomatycznego znaczenia międzynarodowych organizacji sportowych poczyniono spostrzeżenie dotyczące samego Między-

narodowego Komitetu Olimpijskiego. Zaobserwowano wyraźny wzrost jego dyplomatycznej podmiotowości w okresie, kiedy kierował nim były dyplomata Juan Antonio Samaranch. W tym czasie nasiliły się kontakty między prezydentem komitetu a przywódcami państw, a ponadto Samaranch skuteczniej niż jego poprzednicy potrafił przeciwdziałać kryzysom w Ruchu Olimpijskim związanym z trudnymi relacjami między państwami. Można zatem wysunąć przypuszczenie, że kierowanie organizacją sportową przez osobę o dużych zdolnościach dyplomatycznych może przyczyniać się do podniesienia jej dyplomatycznego statusu. Zagadnienie to wymaga jednak przeprowadzenia dalszych badań.

Część badania poświęcona dyplomatycznej podmiotowości międzynarodowych organizacji zarządzających sportem została zwieńczona propozycją modelu tłumaczącego, czego dotyczą oraz z czego wynikają bliskie stosunki pomiędzy państwami a organizacjami sportowymi. Centralnym punktem znajdującym się pomiędzy tymi dwoma grupami podmiotów okazały się imprezy sportowe, które należy jednak rozumieć w sposób szerszy, a zatem także w kontekście ogólnej międzynarodowej rywalizacji sportowej obejmującej mecze kwalifikacyjne, mityngi itp. Postrzegane w ten sposób imprezy sportowe stanowią główny zasób organizacji sportowych, gdyż to one je kontrolują i o nich decydują (np. kto będzie je organizował, kto będzie w nich uczestniczył itp.). Dzięki temu organizacje sportowe mogą wywierać naciski na państwa, które chcą gościć imprezy sportowe lub brać w nich udział. Co więcej, na sukcesie imprezy sportowej zależy organizacjom sportowym oraz państwom je goszczącym, ale nie jest to istotne dla pozostałych państw. Może to prowadzić z jednej strony do negocjacji pomiędzy organizacją sportową a państwem goszczącym daną imprezę, ale z drugiej także do wywierania przez inne państwa nacisku na organizację sportową, np. w kontekście wykluczenia potępianego przez nie państwa. Może ponadto dochodzić do negocjacji pomiędzy organizacjami sportowymi a państwami, które nie są organizatorami danej imprezy sportowej, gdyż ważny dla nich może być już sam udział w imprezie. Tak więc posiadanie przez organizacje sportowe zasobu, jakim są szeroko rozumiane imprezy sportowe, sprawia, że dochodzi do ich dyplomatycznego upodmiotowienia. Z modelu tego wynika zarazem założenie, że im bardziej popularna jest dana impreza sportowa, w tym większym stopniu będzie się ona przyczyniała do nadawania danej organizacji sportowej dyplomatycznego znaczenia przez państwa.

Jak nadmieniono we wstępie do niniejszej monografii, celem przeprowadzonego badania było przetestowanie szeregu hipotez dotyczących miejsca i roli sportu w dyplomacji publicznej. I tak hipoteza zakładająca, że sport może stanowić użyteczne narzędzie kształtowania stosunków pomiędzy państwami przez stwarzanie odpowiednich okoliczności (H1), została potwierdzona. Analizowane przypadki prób wykorzystania sportu do zbliżenia międzynarodowego przede wszystkim zapewniały stosowne okoliczności, które przy dobrej woli obu stron mogły zostać wykorzystane do dalszego zacieśniania relacji i poszerzania współpracy. Pod tym względem, dzięki pozornej apolityczności sportu, z którą wiązały się bezpieczeństwo i szansa na

zachowanie twarzy dla obu stron, użyteczność kontaktów sportowych jest znaczna. Oczywiście nie można powiedzieć, że wymiany sportowe stanowią panaceum na wszelkie napięcia międzynarodowe. Przeciwnie, większość inicjatyw nie doprowadziła do trwałego zbliżenia. Wszystkie jednak dały ku temu stosowną okazję.

Hipoteza, według której nie istnieje bezpośrednia korelacja pomiędzy rodzajem sportu wykorzystanym w ramach dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw a jej skutecznością (H2), została jedynie częściowo potwierdzona. Studia przypadku dotyczące dyplomacji sportowej ukierunkowanej na kształtowanie bardziej pozytywnych stosunków pomiędzy skonfliktowanymi państwami pokazały bowiem, że zwykle wybór dyscypliny sportowej, której dotyczyła wymiana stanowiąca środek zbliżenia, był istotny. Problem jednak w tym, że nie istnieje schemat wyboru takiego „odpowiedniego" sportu. W kontekście poszczególnych sytuacji pojawiały się opinie, że dany sport został odpowiednio dobrany, ponieważ: był popularny – dzięki czemu wzbudzał większe zainteresowanie i mógł silniej wpłynąć na społeczeństwo; był niepopularny – dzięki czemu nie drażniono zbytnio innych aktorów zainteresowanych stosunkami pomiędzy poszczególnymi państwami; jedno z państw było w nim silne, a drugie słabe – dzięki czemu nie było obaw, że w związku z kontaktem sportowym wzbudzone zostaną nastroje nacjonalistyczne itp. Biorąc to pod uwagę, można stwierdzić, że (1) różne sporty mogą być odpowiednie w różnych sytuacjach, ale też że (2) w dyplomacji sportowej może być użyteczny każdy sport. Tym samym hipotezy H2 nie można jednoznacznie uznać za potwierdzoną.

Potwierdzona natomiast została hipoteza, wedle której metody wizerunkowej dyplomacji sportowej stosowane przez państwa są determinowane przez ich zasoby oraz reżim polityczny (H3). Zgodnie z przypuszczeniami duże państwa mogą korzystać i korzystają z większej liczby metod instrumentalizacji sportu na rzecz kształtowania własnego wizerunku niż państwa małe, chyba że te dysponują dużym bogactwem – wówczas mogą sobie pozwolić na działanie w dziedzinie wizerunkowej dyplomacji sportowej niczym państwa duże, przez stosowanie większej liczby metod bądź metod bardziej kosztownych. Analiza dotycząca instrumentalizacji sportu w celach dyplomatycznych pokazała duże znaczenie pod tym względem panującego w danym państwie reżimu politycznego. Typowe cechy przypisywane państwom niedemokratycznym w ogóle, jak centralne sterowanie państwem, znajdują bowiem odzwierciedlenie w ich działaniach z zakresu dyplomacji sportowej. Tak więc państwa niedemokratyczne są gotowe do znacznie większych poświęceń, jeśli chodzi o wykorzystanie sportu w celach wizerunkowo-prestiżowych, niż państwa demokratyczne. Nawet biedniejsze państwa niedemokratyczne gotowe są wyłożyć znaczne środki, aby np. zorganizować najlepszą imprezę sportową w historii czy zdobyć najwięcej medali podczas igrzysk olimpijskich. Być może to właśnie jest powodem występujących często strat wizerunkowych, do jakich dochodzi przy okazji prób takiej instrumentalizacji sportu przez tego typu reżimy.

Potwierdzone została także hipoteza zakładająca, że państwa niedemokratyczne w wizerunkowej dyplomacji sportowej opierają się przede wszystkim na działaniu odgórnym, podczas gdy w państwach demokratycznych dominuje działanie oddolne (H4). Stwierdzenie to, które wydaje się oczywiste, jeśli chodzi o ogólne funkcjonowanie poszczególnych reżimów, okazało się także trafne w kontekście wykorzystywania sportu do kształtowania międzynarodowego wizerunku państwa.

W ramach badania dotyczącego wizerunkowej dyplomacji sportowej weryfikacji poddano też hipotezę, zgodnie z którą państwa mogą korzystać pod względem wizerunkowym z aktywności aktorów niepaństwowych powiązanych z nimi terytorialnie, nawet jeśli same pozostają pasywne (H5). Co prawda sformułowanie to nie zostało zweryfikowane w sposób ilościowy, gdyż celem niniejszego badania nie była ocena skuteczności wizerunkowej dyplomacji sportowej, jednak w ramach analizy poszczególnych studiów przypadku dotyczących tej formy dyplomacji sportowej zaobserwowano, że niektóre państwa, jak Stany Zjednoczone czy Wielka Brytania, zyskują np. na nastawionej na własne korzyści aktywności zagranicznej lig sportowych, klubów sportowych czy gwiazd sportu, która zwiększa *publicity* państwa, z którego się te podmioty wywodzą. Stanowi to zależność, którą można opisać jako odwrócony efekt kraju pochodzenia[3]. W ten sposób marka klubu czy ligi sportowej przyczynia się zarazem do wzmocnienia marki państwa. Niektóre państwa mogą starać się wykorzystywać ten zasób w sposób zamierzony, aczkolwiek nawet przy ich pasywności jego posiadanie powinno przynosić im korzyści wizerunkowe. Hipoteza ta została zatem potwierdzona.

Kluczowa hipoteza dotycząca dyplomacji sportowej będącej atrybutem międzynarodowych podmiotów sportowych zakładała, że w wybranych sferach mogą one uzyskiwać podmiotowość dyplomatyczną (H6). Została ona potwierdzona, na dowód czego wyszczególnionych zostało szereg sytuacji, kiedy państwa angażowały się w dyplomację z udziałem MKOl. Dodać trzeba, że sytuacje te wynikały z działania państw dążących do organizowania imprez sportowych, uczestniczenia w nich oraz zwyciężania w nich. W związku z tym przedstawiciele państw są gotowi siadać do negocjacji z przedstawicielami organizacji sportowych, traktując ich często w sposób bardziej zbliżony do przedstawicieli państw niż organizacji pozarządowych, jakimi formalnie są. Uwagę zwraca przy tym bardzo duża intensywność tego typu kontaktów. Wiąże się z tym także hipoteza, zgodnie z którą organizacje zarządzające międzynarodowym sportem mogą w pewnych sytuacjach wywierać nacisk na państwa (H7). Przykłady tego typu nacisków, często skutecznych, zostały uwzględnione w opracowaniu, czym potwierdzono także i tę hipotezę, aczkolwiek należy pamiętać, że organizacje takie

---

[3] Zob. C.L. White, *Brands and National Image: An Exploration of Inverse Country-of-origin Effect*, „Place Branding and Public Diplomacy" 2012, vol. 8, no. 2, s. 110–118.

jak MKOl starają się pozostawać wyważone, jeśli chodzi o wywieranie nacisku na państwa, i nie interweniować zbytnio w ich wewnętrzne sprawy. Trzeba jednak nadmienić, że możliwość taka wynika właśnie z uczynienia przez państwa z organizacji sportowych interesariuszy swojej dyplomacji publicznej. Tak więc rządy państw w obawie przed utratą możliwości wykorzystywania kontrolowanego przez te organizacje sportu godziły się często na spełnianie żądań wysuwanych przez organizacje sportowe.

Potwierdzona została także ostatnia z testowanych hipotez, według której organizacje zarządzające międzynarodowym sportem mogą stanowić swoiste forum dla międzynarodowej dyplomacji (H8), aczkolwiek autor zdaje sobie sprawę z pewnej kontrowersyjności użycia słowa „dyplomacja" w tym kontekście. Niemniej na przykładzie Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego zauważono, że na forum międzynarodowej organizacji sportowej może dochodzić do dyskusji i sporów związanych z międzynarodową polityką i dyplomacją, w których działacze sportowi bronią interesu poszczególnych państw. W trakcie tego typu dyskusji dochodzi do prób przeforsowania własnych stanowisk, przy okazji których powstają niejednokrotnie swego rodzaju sojusze. Nie prowadziło to oczywiście do rozstrzygnięć politycznych, a jedynie w dziedzinie sportu. Co istotne, działacze sportowi, choć w łonie MKOl nie powinni reprezentować żadnego państwa, często w sposób wyraźny wyrażali stanowisko zbieżne z interesami państwa, z którego pochodzili.

Rozpatrując zagadnienie miejsca i roli sportu w dyplomacji publicznej, należy wyraźnie podkreślić, że słuszne jest uwzględnianie sportu jako zasobu *soft power*. Badane w niniejszej monografii zagadnienia pozwoliły w bardzo wielu sytuacjach zaobserwować tę cechę sportu. Dotyczyło to w szczególności wizerunkowej dyplomacji sportowej, ale także powiązanej z nią w pewnym stopniu dyplomacji organizacji zarządzających międzynarodowym sportem. Wysoki poziom sportowy pozwala bowiem na osiąganie przez państwa wielu różnych korzyści na arenie międzynarodowej. Biorąc pod uwagę kwestie wizerunkowe, umożliwia zdobywanie wielu medali w międzynarodowej rywalizacji, ale także niejako „wychowanie" wielkich gwiazd sportu, które przez swoją aktywność sławią także własną ojczyznę. Silne ligi czy kluby sportowe, nawet jeśli oparte są na zagranicznych zawodnikach, także działają na rzecz wzmocnienia marki państwa, w którym działają. Często podejmują też działania poza jego granicami, co jest istotne niezależnie od ich motywacji, która najczęściej ma charakter biznesowy. Co ważne, państwa są w stanie wpływać na ten zasób swojej miękkiej siły, czy to przez rozwijanie programów sportowych, czy też w związku ze swoistym „zabieganiem o względy" organizacji zarządzających międzynarodowym sportem.

Jako teoretyczna rama dla podjętej analizy posłużyła kategoria dyplomacji publicznej, której znaczenie zostało wyjaśnione we wstępie. Autor pragnie w tym miejscu zauważyć, że przeprowadzona analiza doprowadziła do częściowej zmiany jego postrzegania miejsca sportu w dyplomacji publicznej. Chodzi

w szczególności o wzajemną relację pomiędzy brandingiem narodowym a dyplomacją publiczną. Autor przychyla się do argumentacji Jana Melissena, zgodnie z którą kategorie te odróżnia m.in. to, że dyplomacja publiczna jest przede wszystkim ukierunkowana na kształtowanie stosunków międzynarodowych, natomiast branding na projekcję tożsamości[4]. Tymczasem opisywane tutaj badanie doprowadziło do wniosku, że niektóre formy dyplomacji sportowej bardziej odwołują się do dyplomacji publicznej, inne natomiast do brandingu narodowego. Ten drugi aspekt w szczególności dotyczy wizerunkowej dyplomacji sportowej, którą zdaniem autora niekiedy należałoby w większym stopniu niż do dyplomacji publicznej zaliczyć do brandingu narodowego.

Istotny jest również aspekt pozornej apolityczności sportu jako jedno ze źródeł jego dyplomatycznej użyteczności. Wiąże się to głównie z większym bezpieczeństwem jego stosowania przez państwa w wymiarze zewnętrznym. W dziedzinie sportu rządy państw mogą sobie pozwolić na bardziej śmiałe działania, gdyż polityczne ryzyko z tym związane jest mniejsze, i możliwe jest np. nawiązanie kontaktu z państwem, z którym mają niezbyt dobre lub wręcz złe stosunki. Z tego samego powodu na forum międzynarodowej organizacji sportowej łatwiej jest podjąć szczególnie delikatne czy „drażliwe" tematy niż na bardziej tradycyjnych forach dyplomacji, np. w Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Niniejsza książka była ukierunkowana na odpowiedzi na szereg pytań dotyczących miejsca i roli sportu w dyplomacji publicznej. Niektóre kwestie nie zostały jednak uwzględnione. Przede wszystkim zrezygnowano z rozpatrywania negatywnej dyplomacji sportowej. Jak zauważono we wstępie, jest to temat dość dokładnie już przebadany, chociaż niekoniecznie z perspektywy dyplomacji publicznej państw. Pominięto też – z uwagi na bardziej holistyczny charakter pracy – bardzo istotne zagadnienie skuteczności wizerunkowej dyplomacji sportowej. Intersującą perspektywą dla przyszłych badań są też aktorzy sportowi jako podmioty dyplomacji. W niniejszej monografii w centralnym miejscu znalazło się studium przypadku dotyczące Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, jednak model dyplomacji organizacji sportowych wykazał potencjalną zależność pomiędzy znaczeniem dyplomatycznym poszczególnych organizacji sportowych a popularnością kontrolowanego przez nie sportu. Otwarte pozostaje zatem pytanie, jaki jest stopień tej zależności oraz czy organizacje zarządzające sportami niszowymi w ogóle można rozpatrywać jako podmioty dyplomacji, a jeśli nie, to gdzie leży granica. Problemy te należy traktować jako perspektywy dla przyszłych badań zarówno z zakresu dyplomacji sportowej, jak i dyplomacji publicznej czy brandingu narodowego.

---

[4] J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice*, [w:] *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 20–21.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA

Archiwum Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport – Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

Carl und Liselott Diem-Archiv, Kolonia
Mappe 41.
Mappe 44.
Mappe 571.
Mappe 573.

FIFA Museum Archives, Zurich

International Olympic Committee Historical Archives, Lozanna
Atlanta 1996, National Olympic Committees (NOCs) at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence, C-J01-1996/037-040.
Atlanta 1996, Opening Ceremony of the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence and speeches, C-J01-1996/029.
Atlanta 1996, Politics at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence, C-J01-1996/403.
Atlanta 1996, Security at the 1996 Olympic Summer Games in Atlanta: Correspondence following the attack of 27 July 1996, C-J01-1996/435.
Barcelona 1992, National Olympic Committees (NOC) at the 1992 Summer Olympic Games in Barcelona: correspondence concerning South Africa, Bosnia and Hercegovina and Korean unified team, C-J01-1992/100.
Comité International Olympique – Session 1894–2013, materiały cyfrowe.
Indonesia, Correspondence of the NOC of Indonesia (INA), D-RM01-INDON/002.
LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): projet de convention pour la protection du movement olympique, E-RE-02-ONU/008.
LEAGUE OF NATIONS AND UNITED NATIONS, Organisation des nations unies (ONU): Olympic Truce File, E-RE02-ONU/012.
Los Angeles 1984, Political matters at the 1984 Olympic Summer Games in Los Angeles: Correspondence, CIO JO-1984S-POLIT.

Montreal 1976, Political matters at the 1976 Olympic Summer Games in Montreal: Correspondence, reports and press cuttings concerning the participation of China, CIO JO-1976S-POLIT.

Moscow 1980, Boycott of the 1980 Olympic Summer Games in Moscow: Official statements and correspondence, CIO JO-1980S-BOYCO.

NOC of China, Chinese problem: correspondence and reports of the working group formed after the 80th Session in Athens 1978, D-RM01-CHNRP/005.

NOC of China, Chinese problem: extracts from the minutes of the Executive Board meetings, D-RM01-CHNRP/003.

NOC of China, Chinese problem: extracts from the Sessions minutes, D-RM01--CHNRP/002.

NOC of China, Chinese problem: history and documentary kit, D-RMOI-CHNRP/OOI.

NOC of China, Recognition requests of the NOC of China (People's Republic of) (CHN): Correspondence and recognition, D-RM01-CHNRP/021.

NOC of Germany, Federal Republic of Germany, Recognition request of the NOC of Federal Republic of Germany (FRG): correspondence, statutes and recognition, D-RM01-ALLRF/020.

NOC of Germany, German Democratic Republic, Recognition request of the NOC of the German Democratic Republic (GDR): correspondence and statutes, D-RM-01-ALLRD/014.

NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW005.

NOC of Germany, United German team at the Olympic Games (FRG and GDR): correspondence and minutes, D-RM01-ALLEW006.

NOC of Russia, including USSR (to 1991), Correspondence of the NOC of USSR (RUS), D-RM01-RUSSl/006.

NOC of Russia, including USSR (to 1991), D-RM01-RUSSl/009.

NOC of the United States of America, Reports of NOC of the United States of America (USA), D-RM01-ETATU/055.

Programme du Sejour de Monsieur Juan Antonio Samaranch, Trips (Sept.–Oct.): Morocco, Hong Kong, China, Korea, Austria, Germany (FRG), Yugoslavia, CIO PT--JAS-VOYAG.

Samaranch, Trip to Latin America (July–August): Mexico, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Costa Rica, Peru, Colombia, Jamaica, Cuba, CIO PT-JAS-VOYAG.

Samaranch, Samaranch, Trips (Jan.–April): Moscow, Italy, Norway, Portugal, Sweden, CIO PT-JAS-VOYAG.

Samaranch, Samaranch: voyage avril–mai 1996: Athènes (04/07 avr.), Seoul–Barcelone (20/25 avr.), Münich (28 avr.), Vienne (05 mai), Rome (13 mai), Barcelone et Atlanta (15/21 mai) + Chicago (21 mai) + Rome et Barcelone (22/23 mai), Münich (29 mai), Genève (31 mai) – fre, 10/013-20C.

Samaranch, Samaranch: voyage janvier–mars 1996: Dublin (27 janv.), Paris (31 janv./02 fév.), Davos (04/05 fév.), Oslo (12 fév.), Skopje et Barcelone (24/27 fév.), Paris (19 mars), Genève (22 mars), Montreux (22 mars), Sun City (28/31 mars) – fre, 10/010-20C.

Samaranch, Trip of the President J.A. Samaranch to Sarajevo during the war the 15–16th February 1994, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Africa (April 14–22): Rwanda, Tanzania, Botswana, Lesotho, Swaziland, Mozambique, Madagascar, Mauritius, Seychelles, Swaziland, CIO PT-JAS--VOYAG.
Samaranch, Trip to Africa (Dec. 12–18): Libya, Soudan, Ethiopia, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Africa (Feb. 21–March 5 1983): itinerary, programme, corr., reports, Olympic Solidarity, Supreme Council for Sport in Africa (CSSA), CIO PT-JAS--VOYAG.
Samaranch, Trip to Africa (February): Zambia, Zimbabwe, Malawi, Kenya, Madagascar, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Asia (March–April): USSR, North Korea, China, Hong Kong, Philippines, Chinese Taipei (Taiwan), Korea, Japan, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Latin America (July–August): Mexico, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Costa Rica, Peru, Colombia, Jamaica, Cuba, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Oceania (April 18–27 1983): Papua New Guinea, Salomon Islands, Fiji, Australia, New-Zealand, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to Persian gulf (April): Kuwait, Bahrain, Qatar, United Arab Emirates, Saudi Arabia, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trip to South America (November): Argentina, Uruguay, Chili, Paraguay, Brazil, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (April–May): Hong Kong, United States of America, Denmark, Turkey, Egypt, Switzerland, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (April–October): Latin America & Caraibbean Islands, Malta, Switzerland, Poland, Asia, Portugal, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Jan.–April): Liechtenstein, Austria, Norway, Luxemburg, Persian Gulf, Rome, Paris, Africa, Hungary, GDR, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Jan.–April): Moscow, Italy, Norway, Portugal, Sweden, CIO PT-JAS--VOYAG.
Samaranch, Trips (Jan.–April): Tunisia, Caribbean Islands, Hungary, Kuwait, Pakistan, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Jan.–March): Austria, Israel, Berlin, Budapest, Algeria, CIO PT-JAS--VOYAG.
Samaranch, Trips (July–August): East Germany (GDR), Venezuela, Italy, CIO PT-JAS--VOYAG.
Samaranch, Trips (June–July): Albania, Iceland, Canada, Greece, USSR, CIO PT-JAS--VOYAG
Samaranch, Trips (May–July): Germany, Finland, Bulgaria, Greece, Canada, Togo, Latin America, Romania, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (May–July): London, Paris, Sweden, Denmark, Portugal, Netherlands, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Nov.–Dec.): Africa, San Marino, Roma, Monaco, India, Finland, Paris, Switzerland, Sarajevo, USSR, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Oct.–Nov.): Bulgaria, Hungary, Czechoslovakia, CIO PT-JAS--VOYAG.

Samaranch, Trips (Sept.–Déc.): Rome, Yugoslavia, Czechoslovakia, Belgium, Poland, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips (Sept.–Oct.): Greece, Cyprus, Frankfurt, Burma, Ireland, Monaco, Cuba, Andorra, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips: France, London, Tunisia, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips: general correspondence, CIO PT-JAS-VOYAG.
Samaranch, Trips: Itinerary and programs, CIO PT-JAS-VOYAG.
Seoul 1986, Politics (IOC third joint meeting with the two Koreas – 10–11 June 1986) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, official programme, meeting minutes, memorandum, statements, press releases and summary of the situation, C-J01-1988/197.
Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, proposition, speeches, memo and presidential statements, C-J01-1988/184.
Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, memos, risk analysis, interview of Fidel Castro and meeting minutes of president Samaranch interview with political instances of South Korea, C-JOI-1988/185.
Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: decisions, meeting minutes, notes, memos, visits and interview reports, C-JOI-1988/187.
Seoul 1986, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01--1988/177.
Seoul 1988, Politics (IOC first joint meeting with the two Koreas – 8–9 October 1985) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/194.
Seoul 1988, Politics (IOC first joint meeting with the two Koreas – 8–9 October 1985) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: visit report, meeting reports, memorandum, biographies, meetings staging, official programme, menus, meeting minutes, statements and press releases, C-J01-1988/195.
Seoul 1988, Politics (IOC fourth joint meetings with the two Koreas – 14–15 July 1987) at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, official programme, memos, meeting minutes, press releases, circular and information letter, C-J01-1988/198.
Seoul 1988, Politics (IOC second joint meeting with the two Koreas – 8–9 January 1986): correspondence, analysis, speech draft, official programme, meeting minutes and press releases, C-J01-1988/196.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01--1988/178.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/186.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: chronology, speech, meeting minutes, memos, notes and reports on visits and the political situation, C-J01-1988/190.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/188.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: notes, memos, proposition, meetings and visits reports, declarations and speeches, reports on the political situation, investigation on the bombing of the Korean Air flight and information on the joint security area in Panmunjom, C-J01-1988/193.

Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01--1988/179.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: correspondence, C-J01-1988/191.
Seoul 1988, Politics at the 1988 Seoul Summer Olympic Games: press cuttings, C-J01--1988/182.

Riksarkivet, Sztokholm-Marieberg

J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 359–360.
J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 361–362.
J Sigfrid Edströms arkiv, vol. 363–364.

The Jimmy Carter Presidential Library and Museum (online)

Atlanta, Records of the Office of the Staff Secretary, Collection: Office of Staff Secretary, Series: Presidential Files, Folder: 2/16/77 [1]. Container 7.

US National Archives, College Park

General Records of the Department of State, International Information Administration Private Enterprise Cooperation Staff (IIA/ICO), Subject Files, 1941–1953, 59 P 226 30.
General Records of the Department of State, Bureau of Public Affairs, Subject Files of the East-West Contact Staff, 1955–1957, 59 A1 1587-E 19.
General Records of the Department of State, Bureau of European Affairs, Office of Soviet Union Affairs, Bilateral Political Relations Section, Bilateral Political Relations Subject Files, 1921–1973, 59 A1-5345 24.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 24.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 55.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 15.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 15.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 57.
Records of the U.S. Information Agency, Subject Files, 1953–1967, 306 A1 56 42.
U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Intelligence Bulletins, Memorandums and Summaries; 1954–1956, 306 A1 1022 5.
U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Research Reports, 1954–1956, 306 P 227 2.
U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 6.
U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 8.
U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 12.
U.S. Information Agency, Office of Policy, Alphabetical Subject Files Containing Policy Guidance Records 1953–1969, 1969, 306 P311 21.
U.S. Information Agency, Office of Assistant Director for Europe, Policy Files: 1963–1968, 306 P 164 9.

U.S. Information Agency, Office of Research and Intelligence, Research Reports, 1954–1956, 306 P 227 2.
U.S. Information Agency. Office of Policy, Alphabetical Subject Files Containing Policy Guidance Records 1953–1969, 1969, 306 P311 21.

DOKUMENTY

Central Intelligence Agency Information Report, *Soviet Sports as an Instrument of Political Propaganda*, 20.01.1955, s. 3, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A005800260002-1.pdf [dostęp: 5.01.2018].
Central Intelligence Agency Library, *Central Intelligence Agency Information Report, Soviet Control of Sports Activities and Sports Propaganda*, 7.02.1955, s. 2, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80-00810A005900310006-0.pdf [dostęp: 5.01.2018].
Central Intelligence Agency Library, *USSR: Olympic Games Preparations. An Intelligence Assessment*, 9.01.1980, s. iii, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0003387227.pdf [dostęp: 5.01.2018].
FCO Public Diplomacy: The Olympics. Written Evidence from the Foreign and Commonwealth Office, Session 2010–11, http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmselect/cmfaff/writev/olympics/oly01.htm [dostęp: 23.11.2016].
International Olympic Committee, *Activity Sheet. Exercises to Support Olympic Values Education*, Lausanne 2016.
International Olympic Committee, Batir, Ibrahima Mbaye, *Olympafrica 89*, Lausanne 1989.
International Olympic Committee, *Delivering OVEP. A Practical Guide to Olympic Values Education*, Lausanne 2016.
International Olympic Committee, *Olympic Agenda 2020. 20+20 Recommendations*, Monaco, 9.12.2014.
International Olympic Committee, *Olympic Charter*, In Force as From 15 September 2017, Lausanne 2017.
Ministry of Foreign Affairs. Republic of Korea, *Diplomatic White Paper 2014*.
Organizing Committee of XXII Olympic Winter Games and XI Paralympic Winter Games 2014 in Sochi, *Gateway to Sochi*, Moscow 2014.
United Nations General Assembly, *List of non-Member States, entities and organizations having received a standing invitation to participate as observers in the sessions and the work of the General Assembly*, 19.10.2017.
United Nations Information Centre, *United Nations & Olympic Truce*, Athens 2005.
United States of America Congressional Record, *Proceedings and Debates of the 108th Congress First Session, vol. 149 – part 19, October 24 to November 4, 2003*, Washington 2003.
United States of America. Congressional Record, *The Olympic and Amateur Sports Act Amendments 1998*, Proceedings and Debates of 105th Congress, vol. 144, part 19, October 20, 1998.
Vienna Convention on Consular Relations, Done at Vienna on 24 April 1963.

RAPORTY I STRATEGIE

Anholt S., *The Anholt-GfK Roper Nation Brands Index SM 2009 Report*, https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/de/documents/topics/Switzerland_2009_NBI_Report_08-31-2009.pdf [dostęp: 24.05.2017].

FutureBrand, *Country Brand Index 2014-15*, London [b.r.w.].

High Level Group on Sport Diplomacy, *Report to Commissioner Tibor Navracsis*, June 2016.

Hocking B., Melissen J., Riordan S., Sharp P., *Futures for Diplomacy. Integrative Diplomacy in the 21st Century*, Report no. 1, The Hague 2012.

House of Commons Foreign Affairs Committee, *FCO Public Diplomacy: The Olympic and Paralympic Games 2012. Second Report of Session 2010–11*, London 2011.

House of Commons Foreign Affairs Committee, *FCO Public Diplomacy: The Olympic and Paraolympic Games 2012. Second Report of Session 2010–11*, London 2012.

Johnson H.F., *Foreward*, [w:] *Strategy for Norway's Culture and Sports Co-operation with Countries in the South*, red. R. Bendiksen, Lendig, Oslo 2005, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/rap/2005/0022/ddd/pdfv/265661-culture.pdf [dostęp: 26.04.2018].

Leonard M., Small A., *Norwegian Public Diplomacy. Executive Summary*, June 2003, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/public.pdf [dostęp: 3.06.2016].

Maclaren R.H., *Report to the President of WADA by the Independent Person*, 9 December 2016, https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-12/wada-publishes-independent-mclaren-investigation-report-part-ii [dostęp: 25.04.2018].

Maclaren R.H., *Report to the President of WADA by the Independent Person*, 18 July 2016, https://www.wada-ama.org/en/resources/doping-control-process/mclaren-independent-investigation-report-part-i [dostęp: 23.03.2017].

McClory J., *The New Persuaders III. A 2012 Global Ranking of Soft Power*, London 2012.

McClory J., *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power*, London 2015.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Polska dyplomacja publiczna. 2015–2016.*

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Nowe wymiary dyplomacji. Dyplomacja publiczna. Raport 2013–2014.*

Olympics '94. A Showcase for Environmental Policy in Norway 1988–1994. Planning, Results and Follow-up, Oslo 1995.

Oxford Business Group, *The Report. Qatar 2015*, Oxford 2015.

Strategy for Norway's Culture and Sports Co-operation with Countries in the South, red. R. Bendiksen, Lendig, Oslo 2005, https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/rap/2005/0022/ddd/pdfv/265661-culture.pdf [dostęp: 26.04.2018].

Sullivan M.P., *Cuba: U.S. Restrictions on Travel and Remittances. CRS Report for Congress*, January 7, 2011.

U.S. Government Accauntability Office, *U.S. Public Diplomacy. Key Issues for Congressional Oversight. Report to Congressional Committees*, Washington 2009.

United States General Accounting Office, *Olympic Games. Federal Government Provides Significant Funding and Support. Report to Congressional Requesters*, September 2000, GAO/GGD-00-183.

MONOGRAFIE

Alexander C.R., *China and Taiwan in Central America. Engaging Foreign Publics in Diplomacy*, New York 2014.
Amara M., *Sport, Politics and Society in the Arab World*, London 2012.
American Sports. An Anthropological Approach, red. A. Klein, London 2008.
Anholt S., *Competitive Identity. The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*, Basingstoke 2007.
Armistead L., *Information Operation Matters: Best Practices*, Washington 2010.
Asgharirad J., *U.S. Diplomacy Towards Iran during the George W. Bush Era*, Berlin 2012.
Axelrod A., *The Real History of the Cold War. A New Look at the Past*, New York 2009.
Bairner A., *Sport, Nationalism, and Globalization. European and North American Perspectives*, Albany 2001.
Baker W.J., *Sports in the Western World*, Urbana–Chicago 1988.
Barghoorn F.C., *The Soviet Cultural Offensive*, Princeton 1960.
Bartkowiak M.J., Kiuchi Y., *Packaging Baseball. How Marketing Embellishes the Cultural Experience*, Jefferson 2012.
Battachatya B.S., *Nothing But!. Book Three: What Price Freedom*, [b.m.w.] 2013.
Beacom A., *International Diplomacy and the Olympic Movement. The New Mediators*, Basingstoke 2012.
Belmonte L.A., *Selling the American Way. U.S. Propaganda and the Cold War*, Philadelphia 2008.
Bergsgard N.A., Houlihan B., Mangset P., Nødland S.I., Rommetvedt H., *Sport Policy: A Comparative Analysis of Stability and Change*, Amsterdam 2007.
Bernkopf Tucker N., *Strait Talks. United States – Taiwan Relations and the Crisis with China*, Cambridge 2009.
Bjola C., Kornprobst M., *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, Abingdon 2013.
Bloyce D., Smith A., *Sport Policy and Development. An Introduction*, London 2010.
Boykoff J., *Power Games. A Political History of the Olympics*, London 2016.
Brailsford D., *British Sport. A Social History*, Cambridge 1992.
Bull H., *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Basingstoke 2012.
Cashmore E., *Sports Culture. An A–Z Guide*, London 2000.
Cassell O., *Inside the Five Ring Circus. Changing Global Sports and the Modern Olympics*, [b.m.w.] 2015.
Cha V.D., *Beyond the Final Score. The Politics of Sport in Asia*, New York 2009.
Chappelet J.-L., Kübler-Mabbott B., *The International Olympic Committee and the Olympic System. The Governance of World Sport*, London 2008.
Chari P.R., Cheema P.I., Cohen S.P., *Four Crisis and Peace Process. American Engagement in South Asia*, Washington 2007.
Chatziefstathiou D., Henry I., *Discourses of Olympism. From the Sorbonne 1894 to London 2012*, Basingstoke 2012.
Clark G., *Local Development Benefits from Staging Global Events*, Paris 2008.
Clark H., *Civil Resistance in Kosovo*, London 2000.

Close P., Askew D., Xin X., *The Beijing Olympiad. The Political Economy of a Sporting Mega-Event*, London 2007.
Coalter F., *Sport for Development. What Game Are We Playing?*, London 2013.
Coghlan J.F., Webb I.M., *Sport and British Politics since 1960*, London 1990.
Cornago N., *Plural Diplomacies. Normative Predicaments and Functional Imperatives*, Leiden–Boston 2013.
Cosentino F., *Hail Mary Heaven Sent*, Eganville 2006.
Coxall M., *Human Manipulation. A Handbook*, [b.m.w.] 2013.
Cunningham C., *American Hoops. The History of United States Olympic Basketball from Berlin to Barcelona*, Ann Arbor 2006.
Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007.
D'Agati P.A., *The Cold War and the 1984 Olympic Games. A Soviet-American Surogate War*, New York 2013.
d'Hooghe I., *China's Public Diplomacy*, Leiden 2015.
d'Hooghe I., *The Limits of China's Soft Power in Europe. Beijing's Public Diplomacy Puzzle*, The Hague 2010.
Dankert P., *Kraftmaschine Parlament. Der Sportausschuss und die Sportpolitik des Bundes*, Aachen 2009.
Danner F., *Adventures of the Ping-Pong Diplomats. The U.S. – China Friendship Matches Change World History*, vol. 1, Bloomington 2012.
Dash K.C., *Regionalism in South Asia. Negotiating Cooperation, Institutional Structures*, Abingdon 2008.
Davenport L.E., *Jazz Diplomacy. Promoting America in the Cold War Era*, Jackson 2009.
Davies R.O., *Sport in American Life. A History*, Malden 2007.
Dennis M., Grix J., *Sport under Communism. Behind the East German 'Miracle'*, Basingstoke 2012.
Dijxhoorn E., *Quasi-state Entities and International Criminal Justice. Legitimising Narratives and Counter Narratives*, Abingdon 2017.
Ding S., *The Dragon's Hidden Wings. How China Rises with Its Soft Power*, Plymouth 2008.
Dinnie K., *Nation Branding: Concepts, Issues, Practice*, Oxford 2008.
Dizard W.P. Jr., *Inventing Public Diplomacy. The Story of the U.S. Information Agency*, Boulder 2004.
Dubinsky Y., *The Olympic Games, Place Branding and Public Diplomacy*, Tel-Aviv 2014.
Echevarría R.G., *The Pride of Havana. A History of Cuban Baseball*, Oxford 1999.
Eckstein S.E., *The Immigrant Divide. How Cuban Americans Changed the US and Their Homeland*, New York 2009.
Elanchenny S., Maraşliyan N., *Breaking the Ice: The Role of Civil Society and Media in Turkey–Armenia Relations*, Istanbul 2012.
Elias R., *The Empire Strikes Out. How Baseball Sold U.S. Foreign Policy and Promoted the American Way Abroad*, New York 2010.
Espy R., *The Politics of the Olympic Games*, Berkeley–Los Angeles–London 1979.
Espy R., *The Politics of the Olympic Games. With Epilogue, 1976–1980*, Berkeley 1981.
Ferenc J., *Sport w służbie polityki. Wyścig Pokoju 1948–1989*, Warszawa 2008.
Finley P., Finley L., Fountain J., *Sports Scandals*, Westport 2008.

Fitts R.F., *Banzai Babe Ruth. Baseball, Espionage, & Assassinations During the 1934 Tour of Japan*, Lincoln 2012.
Forney C.A., *The Holy Trinity of American Sports. Civil Religion in Football, Baseball, and Basketball*, Macon 2007.
Foster G., O'Reilly N., Davila A., *Sports Business Management. Decision Making around the Globe*, New York 2016.
Frelek R., *Dzieje dyplomacji*, Toruń 2007.
Fussey P., Coaffee J., Armstrong G., Hobbs D., *Securing and Sustaining the Olympic City. Reconfiguring London for 2012 and Beyond*, London 2016.
Ganuly S., *Conflict Unending. India-Pakistan Tensions since 1947*, Washington 2001.
Gems G.R., Pfister G., *Understanding American Sports*, London 2009.
Gems G.R., *The Athletic Crusade. Sport and American Cultural Imperialism*, Lincoln 2006.
Godlewski P., *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Poznań 2006.
Godlewski P., *Sport wyczynowy w procesie przemian ideologicznych i społecznych w Polsce 1956–1989*, Gdańsk 2015.
Goldstein J.S., Freeman J.R., *Three-Way Street. Strategic Reciprocity in World Politics*, Chicago 1990.
Grasso J., *Historical Dictionary of Basketball*, Plymouth 2011.
Gratton C., Taylor P., *Government and the Economics of Sport*, Harlow 1991.
Griffin N., *Ping-Pong Diplomacy. The Secret History behind the Game that Changed the World*, New York 2014.
Grix J., *Sport Politics. An Introduction*, New York 2016.
Groll M., *Transnationale Sportpolitik. Analyse und Steuerungsansatz sportpolitischer Interaktionen*, Aachen 2005.
Gunter M.M., *Armenian History and the Question of Genocide*, New York 2011.
Ham van P., *Social Power in International Politics*, London 2010.
Hargreaves J., *Sport, Power and Culture. A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain*, Oxford 1986.
Hassig R., Oh K., *The Hidden People of North Korea. Everyday Life in the Hermit Kingdom*, Lanham 2015.
Hauss C., *Comparative Politics. Domestic Responses to Global Challenges*, Stanford 2015.
Hayden C., *The Rhetoric of Soft Power. Public Diplomacy in Global Context*, Lanham 2012.
Hazan B.A., *Olympic Sports and Propaganda Games. Moscow 1980*, New Brunswick 1982.
Hazan B.A., *Soviet Propaganda. A Case Study of the Middle East Conflict*, Jerusalem 1976.
Hereźniak M., *Marka narodowa. Jak skutecznie budować wizerunek i reputację kraju*, Warszawa 2011.
Hill C.R., *Olympic Politics. Athens to Atlanta 1896–1996*, Manchester–New York 1996.
Hoare J.E., *Historical Dictionary of the Democratic People's Republic of Korea*, Plymouth 2012.
Holding D., *Armenia with Nagorno Karabakh*, Chalfont St Peter 2014.
Holt R., Mason T., *Sport in Britain 1945–2000*, Oxford 2000.
Holzweißig G., *Diplomatie im Trainingsanzug. Sport als politisches Instrument der DDR in den innerdeutschen und internationalen Beziehungen*, München–Wien–Oldenbourg 1981.
Hong F., Zhouxiang L., *The Politicisation of Sport in Modern China. Communists and Champions*, London 2013.

Horne J., Tomlinson A., Whannel G., *Understanding Sport. An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport*, London–New York 1999.
Houlihan B., *Sport and International Politics*, New York 1994.
Houlihan B., *Sport, Policy and Politics. A Comparative Analysis*, London 1997.
Hovsepian-Bearce Y., *The Political Ideology of Ayatollah Khamenei. Out of the Mouth of the Supreme Leader of Iran*, Abingdon 2016.
Hoye R., Nicholson M., Houlihan B., *Sport and Policy. Issues and Analysis*, Oxford 2010.
Huhn K., *Kalter Krieg und heiße Kufen. Wie Bonn gegen den DDR-Sport zu Felde zog*, Berlin 2015.
Hulme D.L. Jr., *The Political Olympics. Moscow, Afghanistan and the 1980 U.S. Boycott*, New York 1990.
Hums M.A., MacLean J.C., *Governance and Policy in Sport Organizations*, Scottsdale 2009.
Ikard R.W., *Just for Fun. The Story of AAU Women's Basketball*, Fayetteville 2005.
The International Olympic Committee One Hundred Years. The Idea-The Presidents-The Achievements, vol. 3, Lausanne 1996.
Jefferys K., *Sport and Politics in Modern Britain. The Road to 2012*, Basingstoke 2012.
Jennings W., *Olympic Risks*, Basingstoke 2012.
Joo Y.-M., Bae Y., Kassens-Noor E., *Mega-Events and Mega-Ambitions: South Korea's Rise and the Strategic Use of the Big Four Events*, London 2017.
Jowett G.S., O'Donnell V., *Propaganda and Persuasion*, Thousand Oaks 2006.
Jozsa F.P. Jr., *Global Sports. Cultures, Markets and Organizations*, New Jersey 2009.
Jozsa F.P. Jr., *The National Basketball Association. Business, Organization and Strategy*, New Jersey 2011.
Jucewicz A., *Trzy olimpiady*, Warszawa 1972.
Kanin D.B., *A Political History of the Olympic Games*, Boulder 1981.
Ker-Lindsay J., *The Foreign Policy of Counter Secession. Preventing the Recognition of Contested States*, Oxford 2012.
Khan F.H., *Eating Grass. The Making of Pakistani Bomb*, Stanford 2012.
Khan S.M., Khan A., *Cricket Cauldron. The Turbulent Politics of Sport in Pakistan*, London 2013.
Kiknadze A., *Wiatr z Olimpu*, Moskwa 1980.
Kim H., *Cultural and State Nationalism: South Korea and Japanese Relations with China*, Washington 2007.
King N., *Sport Policy and Governance. Local Perspectives*, Burlington 2009.
Kobierecki M.M., *„Sportowa wojna światowa". Implikacje polityczne międzynarodowej rywalizacji sportowej w okresie zimnej wojny*, Łódź 2017.
Korostelina K.V., *Political Insults. How Offenses Escalate Conflict*, Oxford 2014.
Kriesberg L., *Realizing Peace. A Constructive Conflict Approach*, Oxford 2015.
Kukułka J., *Teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2000.
Kurlantzick J., *Charm Offensive. How China's Soft Power Is Transforming the World*, New Haven 2007.
Kuznetsov A.S., *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs*, London 2015.
L'Etang J., *Sports Public Relations*, Los Angeles 2013.
Ladley E., *Nixon's China Trip*, Lincoln 2002.

Lankov A., *The Real North Korea. Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*, Oxford 2015.
Lee C.-J., *China and Korea. Dynamic Relations*, Stanford 1996.
Lehmann N., *Internationale Sportbeziehungen und Sportpolitik der DDR*, vol. 1, Münster 1986.
LeoGrande W.M., Kornbluh P., *Back Channel to Cuba. The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana*, Chapel Hill 2014.
Leonard M., *Brand Britain™. Renewing Our Identity*, London 1997.
Leonard M., Stead C., Smewing C., *Public Diplomacy*, London 2002.
Li L., Hong F., *The National Games and National Identity in China. A History*, London 2017.
Lijuan L., *He Zhenliang and China's Olympic Dream*, Beijing 2007.
Lipoński W., *Od Aten do Atlanty. Minihistoria nowożytnych igrzysk olimpijskich 1896–1996*, Poznań 1996.
Lipoński W., *Olimpizm dla każdego. Popularny zarys wiedzy o historii, organizacji i filozofii ruchu olimpijskiego*, Poznań 2000.
Łoś R., *Soft power we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Łódź 2017.
Łoś-Nowak T., *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wrocław 2006.
Macintosh D., Hawes M., *Sport and Canadian Diplomacy*, Montreal–Buffalo–London 1994.
Macskimming R., *Cold War. The Amazing Canada-Soviet Hockey Series of 1972*, Vancouver 1996.
Marchand L., Perrier G., *Turkey and the Armenian Ghost. On the Trail of the Genocide*, Montreal 2015.
Markovits A.S., Rensmann L., *Gaming the World. How Sports Are Reshaping Global Politics and Culture*, Princeton 2010.
McComb D.G., *Sports in World History*, New York 2004.
Menary S., *Outcasts! The Lands that FIFA Forgot*, [b.m.w.] 2007.
Miller D., *Historia igrzysk olimpijskich i MKOl. Od Aten do Pekinu 1894–2008*, Poznań 2008.
Mingst K., *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006.
Mittal P., *Cricket: Rules and Regulations*, Delhi 2015.
Młodzikowski G., *Polityka i sport*, Warszawa 1979.
Monfries J., *A Prince in a Republic. The Life of Sultan Hamengku Buwono IX of Yogyakarta*, Singapore 2015.
Moreno D., *U.S. Policy in Central America. The Endless Debate*, St. Gainesville 1990.
Morgenthau H., *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, przeł. R. Włoch, Warszawa 2010.
Morley M., McGillion C., *Unfinished Business. America and Cuba after the Cold War, 1989–2001*, Cambridge 2002.
Murray S., *Sports Diplomacy. Origins, Theory and Practice*, New York 2018.
Næss-Holm A., *Batting for Peace. A Study of Cricket Diplomacy between India and Pakistan*, Oslo 2007.
Nixon H.L. II, *Sport in the Changing World*, Abingdon 2016.
Nye J.S., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York 2004.
Oborne P., *Wounded Tiger. A History of Cricket in Pakistan*, London 2015.

Ociepka B., *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*, Warszawa 2013.
Oriard M., *Brand NFL. Making and Selling America's Favorite Sport*, Chapel Hill 2007.
Orłowski T., *Miejsce dyplomacji w strukturze stosunków międzynarodowych końca XX wieku. Studia i materiały*, Warszawa 1998.
Orttung R.W., Zhemukhov S.N., *Putin's Olympics. The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, London 2017.
Ostaszewski P., *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Warszawa 2008.
Palmer C., *Global Sports Policy*, Los Angeles 2013.
Pamment J., *British Public Diplomacy and Soft Power. Diplomatic Influence and Digital Disruption*, Cham 2016.
Pamment J., *New Public Diplomacy in the 21st Century. A Comparative Study of Policy and Practice*, Abingdon 2013.
Parent M.M., Smith-Swan S., *Managing Major Sports Events. Theory and Practice*, London 2013.
Parks J., *The Olympic Games, the Soviet Sports Bureaucracy, and the Cold War. Red Sport, Red Tape*, Lanham 2017.
Pasko A., *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Kraków 2012.
Pasko A., *Wyścig pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1980*, Kraków 2009.
Payerhin M., *Nordic, Central, and Southeastern Europe. The World Today Series 2016–2017*, Lanham 2016.
Peppard V., Riordan J., *Playing Politics. Soviet Sport Diplomacy to 1992*, London 1993.
Phillips D.L., *Diplomatic History: The Turkey-Armenia Protocols*, New York 2012.
Pigman G.A., *Contemporary Diplomacy*, Cambridge 2010.
Polley M., *Moving the Goalposts. A History of Sport and Society since 1945*, London 1998.
Polley M., *Sports History. A Practical Guide*, New York 2007.
Potter E.H., *Branding Canada. Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy*, Montreal 2009.
Pound R.W., *Inside the Olympics. A Behind-the-Scenes Look at Politics, the Scandals, and the Glory of the Games*, [b.m.w.] 2004.
Przybylski H., *Historia dyplomacji*, Katowice 2010.
Reddihan E.E., *The Olympics and the Cold War, 1948–1968. Sport as Battleground in the U.S.-Soviet Rivalry*, Jefferson 2017.
Reiche D., *Success and Failure of Countries at the Olympic Games*, New York 2016.
Reinecke W., *Global Public Policy: Governing without Government?*, Washington, D.C. 1998.
Richmond Y., *Cultural Exchange and the Cold War. Raising the Iron Curtain*, University Park 2003.
Rider T.C., *Cold War Games. Propaganda, the Olympics, and U.S. Foreign Policy*, Urbana 2016.
Riordan J., *Sport in Soviet Society*, Cambridge 1980.
Rogan M., Rogan M., *Britain and the Olympic Games. Past, Present, Legacy*, Leicester 2011.
Roll M., *Asian Brand Strategy. How Asia Builds Strong Brands*, Basingstoke 2006.
Roman A., *Monachijskie sensacje*, Warszawa 1973.

Rosenberg V., *Soviet-American Relations, 1953–1960. Diplomacy and Cultural Exchange During the Eisenhower Presidency*, Jefferson 2005.
Roszkowski W., *Półwiecze. Historia polityczna świata po 1945 roku*, Warszawa 2005.
Rowe D., *Global Media Sport. Flows, Forms and Futures*, London 2011.
Rudd C.A., *The Constant Diplomat. Robert Ford in Moscow*, Montreal 2009.
Rugh W.A., *Front Line Public Diplomacy. How US Embassies Communicate with Foreign Publics*, New York 2014.
Sadłocha J., *Krytyczna analiza kategorii interesu w teorii stosunków międzynarodowych*, Wrocław 2015.
Sandole D.J.D., *Peacebuilding*, Cambridge 2010.
Sanford D.C., *South Korea and the Socialist Countries. The Politics of Trade*, Basingstoke 1990.
Santos R.B., Mestre A.M., Megalhães de F.R., *Sports Law in Portugal*, Alphen aan den Rijn 2011.
Sarver Coombs D., Batchelor B., *American History through American Sports. From Colonial Lacrosse to Extreme Sports*, vol. 1, Santa Barbara 2013.
Saunders R.A., *Popular Geopolitics and Nation Branding in the Post-Soviet Realm*, London 2017.
Saxena A., *The Sociology of Sport and Physical Education*, New Delhi 2011.
Schiller K., Young C., *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, Berkeley 2010.
Senn A.E., *Power, Politics and the Olympic Games. A History of Power Brokers, Events, and Controversies that Shaped the Games*, Champaign 1999.
Sharma S.D., *China and India in the Age of Globalization*, Cambridge 2009.
Słoniewski M., *Bojkot igrzysk olimpijskich jako instrument polityki międzynarodowej w latach 1976–1988*, Warszawa 2016.
Smith A.A., *Comparative Diplomacy. The Impact of the Future Leaders Exchange Programs*, Ann Arbor 2009.
Soares J., *"Difficult to Draw a Balance Sheet": Ottawa Views at the 1974 Canada-USSR Hockey Series. CWIHP Working Paper #68*, Washington 2014.
Solomon D.F., *Breaking up with Cuba. The Dissolution of Friendly Relations between Washington and Havana, 1956–1961*, Jefferson 2011.
Sport and Diplomacy. Games within Games, red. J.S. Rofe, Manchester 2018.
Sport w stosunkach międzynarodowych, red. A. Polus, Toruń 2009.
Stradling J., *More than a Game. When History and Sport Collide*, [b.m.w.] 2009.
Sugden J., Tomlinson A., *Sport and Peace-Building in Divided Societies. Playing with Enemies*, London 2018.
Surmacz B., *Ewolucja współczesnej dyplomacji. Aktorzy, struktury, funkcje*, Lublin 2015.
Sutor J., *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2010.
Swift J., *The Palgrave Concise Historical Atlas of the Cold War*, Basingstoke 2003.
Szondi G., *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences, Discussion Papers in Diplomacy*, [b.m.w.] 2008.
Talmon S., *Recognition of Governments in International Law*, Oxford 1998.
Thomas D.L., *Globetrotting. African American Athletes and Cold War Politics*, Champaign 2012.
Tomlinson A., *Sport and Leisure Cultures*, Minneapolis 2005.

Tricard L.M., *American Women's Track and Field. A History, 1895 through 1980*, Jefferson 1985.
Troilo G., *Marketing in Creative Industries. Value, Experience and Creativity*, London 2015.
Turner J.W.R., *Baseball Diplomacy, Baseball Deployment: The National Pastime in U.S. Cuba Relations*, Tuscaloosa 2012.
Turrini J.M., *The End of Amateurism in American Track and Field*, Champaign 2010.
Waller J.M., *The Public Diplomacy Reader*, Washington 2007.
Whiton C., *Smart Power. Between Diplomacy and War*, Washington, D.C. 2013.
Wilke M., *The Path to the Berlin Wall. Critical Stages in the History of Divided Germany*, New York 2014.
Wiseman G., *Isolate or Engage. Adversarial States, US Foreign Policy, and Public Diplomacy*, Stanford 2015.
Wojtaszyn D., *Sport w cieniu polityki. Instrumentalizacja sportu w NRD*, Wrocław 2011.
Wolpert S., *India and Pakistan. Continued Conflict or Cooperation*, Berkeley 2010.
Wushanley Y., *Playing Nice and Losing. The Struggle for Control of Women's Intercollegiate Athletics 1960–2000*, Syracuse 2004.
Xia Y., *Negotiating with the Enemy. U.S. – China Talks during the Cold War, 1949–1972*, Bloomington 2006.
Xu G., *Olympic Dreams. China and Sports 1895–2008*, Cambridge 2008.
Younus Fahim M., *Diplomacy, The Only Legitimate Way of Conducting International Relations*, [b.m.w.] 2010.
Zaki M.M., *American Global Challenges. The Obama Era*, New York 2011.
Zhouxiang L., Hong F., *Sport and Nationalism in China*, New York 2014.
Zhu Z., *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*, Farnham 2010.

ARTYKUŁY W CZASOPISMACH NAUKOWYCH

Acuto M., *World Politics by Other Means? London, City Diplomacy and the Olympics*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, no. 8, s. 287–311.
Adams A., Piekarz M., *Sport Events and Human Rights: Positive Promotion or Negative Erosion?*, „Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events" 2015, vol. 7, no. 3, s. 220–236.
Alekseyeva A., *Sochi 2014 and the Rhetoric of a New Russia: Image Construction through Mega-events*, „East European Politics" 2014, vol. 30, no. 2, s. 158–174.
Allison L., *The Olympic Movement and the End of the Cold War*, „World Affairs" 1994, vol. 157, no. 2, s. 92–97.
Almeida de B.S., Marchi Júnior W., Pike E., *The 2016 Olympic and Paralympic Games and Brazil's Soft Power*, „Contemporary Social Science" 2014, vol. 9, no. 2, s. 271–283.
Amara M., *2006 Qatar Asian Games: A 'Modernization' Project from Above?*, „Sport in Society" 2005, vol. 8, no. 3, s. 493–514.
Andranovich G., Burbank M.J., Heying C.H., *Olympic Cities. Lessons Learned from Mega-event Politics*, „Journal of Urban Affairs" 2001, vol. 23, no. 2, s. 113–131.
Arbena J.L., *American Sports across the Americas*, „The International Journal of the History of Sport" 2011, vol. 28, no. 17, s. 2527–2546.

Arning C., *Soft Power, Ideology and Symbolic Manipulation in Summer Olympic Games Opening Ceremonies: A Semiotic Analysis*, „Social Semiotics" 2013, vol. 23, no. 4, s. 523–544.
Arnold R., Foxall A., *Lord of the (Five) Rings. Issues at the 2014 Sochi Winter Olympic Games*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 3–12.
Augestad P., Bergsgard N.A., Hansen A.Ø., *The Institutionalization of an Elite Sport Organization in Norway: The Case of "Olympiatoppen"*, „Sociology of Sport Journal" 2006, vol. 23, s. 293–313.
Averginos K.P., *Russia's Public Diplomacy Effort: What the Kremlin is Doing and Why It's Not Working*, „Princeton Journal of Public and International Affairs" 2009, vol. 20, s. 115–132.
Bairner A., *Sport, Nationalism and Globalization: Relevance, Impact, Consequences*, „Hitotsubashi Journal of Arts and Sciences" 2008, vol. 49, s. 43–53.
Balbier U.A., *'A Game, a Competition, an Instrument?': High Performance, Cultural Diplomacy and German Sport from 1950 to 1972*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 4, s. 539–555.
Bale J., *Heritage Language Education and the "National Interest"*, „Review of Research in Education" 2014, vol. 38, s. 166–188.
Beacom A., Brittain I., *Public Diplomacy and the International Paralympic Committee: Reconciling the Roles of Disability Advocate and Sports Regulator*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 273–294.
Beck P.J., *The British Government and the Olympic Movement: The 1948 London Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 5, s. 615–647.
Bloyce D., *'Glorious Rounders'. The American Baseball Invasion of England in Two World Wars – Unappealing American Exceptionalism*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 4, s. 387–405.
Bodet G., Lacassagne M.-F., *International Place Branding through Sporting Events: A British Perspective of the 2008 Beijing Olympics*, „European Sport Management Quarterly" 2012, vol. 12, no. 4, s. 357–374.
Bonde H., *Sport, the Olympics and Politics: European Responses to Beijing 2008*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 10, s. 1555–1570.
Booth D., *Olympic City Bidding: An Exegesis of Power*, „International Review for the Sociology of Sport" 2011, vol. 46, no. 4, s. 367–386.
Boykoff J., *Celebration Capitalism and the Sochi 2014 Winter Olympics*, „Olympika" 2013, vol. XXII, s. 39–70.
Boyle R., *Sport and the Media in the UK: The Long Revolution?*, „Sport in Society" 2010, vol. 13, no. 9, s. 1300–1313.
Brannagan P.M., Giulianotti R., *Soft Power and Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport and Football's 2022 World Cup Finals*, „Leisure Studies" 2015, vol. 34, no. 6, s. 703–719.
Brentin D., Tregoures L., *Entering through the Sport's Door? Kosovo's Sport Diplomatic Endeavours towards International Recognition*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 360–378.
Bridges B., *Reluctant Mediator: Hong Kong, the Two Koreas and the Tokyo Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 3, s. 375–391.
Broudhoux A.-M., *Images of Power. Architectures of the Integrated Spectacle at the Beijing Olympics*, „Journal of Architectural Education" 2010, vol. 63, no. 2, s. 52–62.

Brownell S., *The Olympic Public Sphere: The London and Beijing Opening Ceremonies as Representative of Political Systems*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 11, s. 1315–1327.

Burdsey D., *One Guy Named Mo: Race, Nation and the London 2012 Olympic Games*, „Sociology of Sport Journal" 2016, no. 33, s. 14–25.

Caffrey K., *Post-Beijing 2008 and Confucian Outreach in a New Game: China's Next Move*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2403–2427.

Campbell R.M. Jr., Kent A., *Brand Extension Evaluation. The Case of NFL Europe*, „Sport Marketing Quarterly" 2002, vol. 11, no. 2, s. 117–120.

Campbell R., *Specifying the Global Character of Sports Authority*, „PD Magazine" 2013, no. 9, s. 17–21.

Campbell R., *Staging Globalization for National Projects: Global Sport Markets and Elite Athletic Transnational Labour in Qatar*, „International Review for the Sociology of Sport" 2010, vol. 46, no. 1, s. 45–60.

Carr G.A., *The Involvement of Politics in the Sporting Relationships of East and West Germany, 1945–1972*, „Journal of Sport History" 1980, vol. 7, no. 1, s. 40–51.

Carter T., *The Political Fallacy of Baseball Diplomacy*, „Peace Review" 1999, vol. 11, no. 4, s. 579–584.

Carter T.F., Sugden J., *The USA and Sporting Diplomacy: Comparing and Contrasting the Cases of Table Tennis with China and Baseball with Cuba in the 1970s*, „International Relations" 2011, no. 26(1), s. 101–121.

Cha V.D., *A Theory of Sport and Politics*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 11, s. 1581–1610.

Cha V.D., *Politics and the Olympic Transaction: Measuring China's Accomplishments*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2359–2379.

Cha V., *The Asian Games and Diplomacy in Asia: Korea–China–Russia*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 10, s. 1176–1187.

Cha V., *US–Korea Relations: Crisis Du Jour*, „Comparative Connections. A Triannual E-Journal on East Asian Bilateral Relations" 2013, s. 41–54.

Chalip L., Costa C.A., *Sport Event Tourism and the Destination Brand: Towards a General Theory*, „Sport in Society" 2005, vol. 8, no. 2, s. 218–237.

Chehabi H.E., *Sports Diplomacy between the United States and Iran*, „Diplomacy & Statecraft" 2001, vol. 12, no. 1, s. 89–106.

Chen C.C., Colapinto C., Luo Q., *The 2008 Beijing Olympics Opening Ceremony: Visual Insights into China's Soft Power*, „Visual Studies" 2012, vol. 27, no. 2, s. 188–195.

Choi C.R., Heo C.M., *Economic Changes Resulting from Seoul 1988: Implications for London 2012 and Future Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1854–1866.

Choi C., Shin M., Kim C.-G., *Globalization, Regionalism and Reconciliation in South Korea's Asian Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 10, s. 1308–1320.

Coaffee J., *Sport, Culture and the Modern State: Emerging Themes in Stimulating Urban Regeneration in the UK*, „International Journal of Cultural Policy" 2008, vol. 14, no. 4, November 2008, s. 377–397.

Collins S., *Mediated Modernities and Mythologies in the Opening Ceremonies of 1964 Tokyo, 1988 Seoul and 2008 Beijing Olympic Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2244–2263.

Cooper A.F., Hocking B., *Governments, Non-governmental Organisations and the Re-calibration of Diplomacy*, „Global Society" 2000, vol. 14, no. 3, s. 361–176.

Cooper A.F., Momani B., *Qatar and Expanded Contours of Small State Diplomacy*, „The International Spectator" 2011, vol. 46, no. 3, s. 113–128.

Cornelissen S., *The Geopolitics of Global Aspiration: Sport Mega-events and Emerging Powers*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 3008–3025.

Cowan G., Arsenault A., *Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science" 2008, vol. 616, s. 10–30.

Czulda R., *Sport jako element soft power Kataru*, „Przegląd Politologiczny" 2017, nr 1, s. 173–188.

Darnell S.C., *Olympism in Action, Olympic Hosting and the Politics of 'Sport for Development and Peace': Investigating the Development Discourses of Rio 2016*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 869–887.

De Bosscher V., De Knop P., Bottenburg van M., Shibli S., *A Conceptual Framework for Analysing Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success*, „European Sport Management Quarterly" 2006, vol. 6, no. 2, s. 185–215.

Del Tedesco Guioti T., Cardoso Simões M., Toledo de E., *Independent Olympic Athletes and the Legitimacy of the International Olympic Committee in Resolving International Conflicts*, „The International Journal of the History of Sport" 2016, vol. 33, no. 12, s. 1304–1320.

Dembek A., Włoch R., *The Impact of a Sports Mega-Event on the International Image of a Country: The Case of Poland Hosting UEFA Euro 2012*, „Perspectives" 2014, vol. 22, no. 1, s. 33–47.

Der Derian J., *Mediating Estrangement: A Theory for Diplomacy*, „Review of International Studies" 1987, vol. 13, s. 91–110.

Dichter H.L., *Diplomatic and International History: Athletes and Ambassadors*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 15, s. 1741–1744.

Dichter H.L., *Sporting Relations: Diplomacy, Small States, and Germany's Post-war Return to International Sport*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 340–359.

Dong Q., Duysters G., *Research on the Co-Branding and Match-Up of Mega-Sports Event and Host City*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 8, s. 1098–1108.

Duckworth A., Hunt T.M., *Learning the American Way: Sports International and American Soft Power*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 11, s. 1112–1127.

Dyreson M., *American National Pastimes: The Genealogy of an Idea*, „The International Journal of the History of Sport" 2014, vol. 31, no. 1–2, s. 6–28.

Eagan E.P.F., *People-to-People Sports Committee*, „Journal of Health, Physical Education, Recreation" 1959, vol. 8, no. 2, s. 22–23.

Finlay C.J., Xin X., *Public Diplomacy Games: A Comparative Study of American and Japanese Responses to the Interplay of Nationalism, Ideology and Chinese Soft Power Strategies around the 2008 Beijing Olympics*, „Sport in Society" 2010, vol. 13, no. 5, s. 876–900.

Foley M., McGillivray D., McPherson G., *Policy Pragmatism: Qatar and the Global Events Circuit*, „International Journal of Event and Festival Management" 2012, vol. 3, no. 1, s. 101–115.

Garcia B., *One Hundred Years of Cultural Programming within the Olympic Games (1912–2012): Origins, Evolution and Projections*, „International Journal of Cultural Policy" 2008, vol. 14, no. 4, s. 361–376.

Garofalo T., *Sports without Diplomacy: The United States, Cuba, and Baseball*, „Georgetown Journal of International Affairs" 2010, vol. 11, no. 2, s. 25–33.

Gilboa A., *Searching for a Theory of Public Diplomacy*, „ANNALS of the American Academy of Political and Social Science" 2008, vol. 616, no. 1, s. 55–77.

Ginesta X., San Eugenio de J., *The Use of Football as a Country Branding Strategy. Case Study: Qatar and the Catalan Sports Press*, „Communication & Sport" 2014, vol. 2, no. 3, s. 225–241.

Ginesta X., *What Is the Next Step? The Champions League Clubs and Their Sponsors. From Bwin to Qatar Sports Investment*, „Soccer & Society" 2013, vol. 14, no. 1, s. 66–79.

Giulianotti R., Collison H., Darnell S., Howe D., *Contested States and the Politics of Sport: The Case of Kosovo – Division, Development, and Recognition*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2017, vol. 9, no. 1, s. 121–136.

Giulianotti R., Robertson R., *Mapping the Global Football Field: A Sociological Model of Transnational Forces within the World Game*, „The British Journal of Sociology" 2012, vol. 63, no. 2, s. 216–240.

Goldberg J., *Sporting Diplomacy: Boosting the Size of the Diplomatic Corps*, „The Washington Quarterly" 2000, vol. 23, no. 4, s. 63–70.

Gong J., *Re-Imaging an Ancient, Emergent Superpower: 2008 Beijing Olympic Games, Public Memory, and National Identity*, „Communication and Critical/Cultural Studies" 2012, no. 9(2), s. 191–214.

Gorokhov V.A., *Forward Russia! Sports Mega-events as a Venue for Building National Identity*, „Nationalities Papers" 2015, vol. 43, no. 2, s. 267–282.

Gould-Davies N., *The Logic of Soviet Cultural Diplomacy*, „Diplomatic History" 2003, vol. 27, no. 2, s. 193–214.

Graber D.A., *Looking at the United States through Distorted Lenses. Entertainment Television versus Public Diplomacy Themes*, „American Behavioral Scientist" 2009, vol. 52, no. 5, s. 735–754.

Gratton C., Preuss H., *Maximizing Olympic Impacts by Building up Legacies*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 14, s. 1922–1938.

Gries P.H., Crowson H.M., Sandel T., *The Olympic Effect on American Attitudes towards China: Beyond Personality, Ideology, and Media Exposure*, „Journal of Contemporary China" 2010, vol. 64, no. 19, s. 213–231.

Grix J., Brannagan P.M., Houlihan B., *Interrogating States' Soft Power Strategies: A Case Study of Sports Mega-Events in Brazil and the UK*, „Global Society" 2015, vol. 29, no. 3, s. 463–479.

Grix J., Brannagan P.M., *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega-Events*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 251–272.

Grix J., Houlihan B., *Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy: The Cases of Germany (2006) and the UK (2012)*, „The British Journal of Politics and International Relations" 2014, vol. 16, s. 572–596.

Grix J., *Sport Politics and the Olympics*, „ Political Studies Review" 2013, vol. 11, s. 15–25.

Gronskaya N., Makarychev A., *The 2014 Sochi Olympics and "Sovereign Power". A Political Linguistic Perspective*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 41–51.

Guest A.M., *The Diffusion of Development-through-sport: Analysing the History and Practice of the Olympic Movement's Grassroots Outreach to Africa*, „Sport in Society" 2009, vol. 12, no. 10, s. 1336–1352.

Gunter M., Rochtus D., *Special Report. The Turkish-Armenian Rapprochement*, „Middle East Critique" 2010, vol. 19, no. 2, s. 157–172.

Guthrie-Shimizu S., *Japan and the 2012 London Olympics: Ambitions and Anxieties of a Nation Aspiring to Reprise Olympic Glory*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1758–1768.

Harkness G., *Out of Bounds: Cultural Barriers to Female Sports Participation in Qatar*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 15, s. 2162–2183.

Hartmann-Tews I., *The Idea of Sport for All and the Development of Organised Sport in Germany and Great Britain*, „Journal of European Area Studies" 1999, vol. 7, no. 2, s. 145–156.

Hasselgård A., *Norwegian Sports Aid: Exploring the Norwegian 'Sport for Development and Peace' Discourse*, „Forum for Development Studies" 2015, vol. 42, no. 1, s. 1–25.

Haut J., Grix J., Brannagan P.M., Hilvoorde van I., *International Prestige through 'Sporting Success': An Evaluation of the Evidence*, „European Journal for Sport and Society" 2018, s. 311–326.

Haxhimehmeti G., *"The Soft Power" of Small Countries: Kosovo Challenges and Potentials Based on the Experience of Switzerland and Slovenia*, „Iliria International Review" 2015, no. 1, s. 337–350.

Henry I.P., Amara M., Al-Tauqi M., *Sport, Arab Nationalism and the Pan-Arab Games*, „International Review for the Sociology of Sport" 2003, vol. 38, no. 3, s. 295–310.

Henry I., Al-Tauqi M., *The Development of Olympic Solidarity: West and Non-West (Core and Periphery) Relations in the Olympic World*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 3, s. 355–369.

Hoberman J., *The Myth of Sport as a Peace-Promoting Political Force*, „The SAIS Review of International Affairs" 2011, vol. XXXI, no. 1, s. 17–29.

Homburg H., *FIFA and the "Chinese Question", 1954–1980: An Exercise of Statutes*, „Historical Social Research" 2006, vol. 31, no. 1, s. 69–87.

Hong F., *Epilogue: Branding China. The Beijing Olympics and Beyond*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2642–2650.

Houlihan B., Zheng J., *Small States: Sport and Politics at the Margin*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2014, vol. 7, no. 3, s. 329–344.

Houlihan B., Zheng J., *The Olympics and Elite Sport Policy: Where Will It All End?*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 4, s. 338–355.

Huang F., *Glocalisation of Sport: The NBA's Diffusion in China*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 3, s. 267–284.

Hunt T.M., *Countering the Soviet Threat in the Olympic Medals Race: The Amateur Sports Act of 1978 and American Athletics Policy Reform*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 6, s. 796–818.

Jackson S.J., Dawson M.C., *IOC-State-Corporate Nexus: Corporate Diplomacy and the Olympic Coup d'Etat*, „South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation" 2017, vol. 39, no. 1(2), s. 101–111.

Jackson S.J., *The Contested Terrain of Sport Diplomacy in a Globalizing World*, „International Area Studies Review" 2013, vol. 16, no. 3, s. 274–284.

Jiang Q., *Celebrity Athletes, Soft Power and National Identity: Hong Kong Newspaper Coverage of the Olympic Champions of Beijing 2008 and London 2012*, „Mass Communication and Society" 2013, vol. 16, s. 888–909.

Jokisipilä M., *World Champions Bred by National Champions: The Role of State-Owned Corporate Giants in Russian Sports*, „Russian Analytical Digest" 2011, no. 95, s. 8–11.

Kaneva N., *Nation Branding. Towards an Agenda for Critical Research*, „International Journal of Communication" 2011, no. 5, s. 117–141.

Karczewski M., *Sport w stosunkach międzynarodowych. Wstęp do teorii*, „Refleksje. Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów WNPiD UAM" 2012, s. 11–25.

Kaya C., *Accession of Gibraltar to UEFA: How Did Spain Lose Influence?*, „Soccer & Society" 2018, vol. 19, no. 2, s. 236–251.

Keech M., *The Ties that Bind: South Africa and Sports Diplomacy 1958–1963*, „The Sports Historian" 2001, vol. 21, no. 1, s. 71–93.

Kelley J.R., *The New Diplomacy: Evolution of a Revolution*, „Diplomacy & Statecraft" 2010, vol. 21, no. 2, s. 286–305.

Kessler D., *The Citizens' Affair: Sports and Tourism in Post-1998 United States-Iran Relations*, „Stanford Journal of International Relations" 2009, vol. XI, no. 1, s. 38–49.

Khodr H., *Exploring the Driving Factors behind the Event Strategy in Qatar. A Case Study of the 15th Asian Games*, „International Journal of Event and Festival Management" 2012, vol. 3, no. 1, s. 81–100.

Kobierecki M.M., *American-Soviet Track and Field Exchanges as a Tool of Shaping Bilateral Political Relations*, „Historia i Polityka" 2017, nr 20(27), s. 65–78.

Kobierecki M.M., *Amerykańsko-japońskie kontakty baseballowe w dwudziestoleciu międzywojennym jako próba poprawy stosunków dwustronnych*, „Przegląd Edukacyjny" 2016, nr 2(101), s. 13–16.

Kobierecki M.M., *Amerykańsko-kubańska dyplomacja baseballowa jako przykład działania na rzecz zbliżenia wrogich państw*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2016, t. 52, nr 1, s. 229–250.

Kobierecki M.M., *Amerykańsko-radzieckie wymiany koszykarskie jako przypadek z pogranicza pozytywnej i negatywnej dyplomacji sportowej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica" 2016, t. XVII, s. 159–170.

Kobierecki M.M., *Canada – USSR Hockey Exchanges. Between Positive and Negative Sports Diplomacy*, „Historia i Polityka" 2016, t. 25, nr 18, s. 19–32.

Kobierecki M.M., *Dyplomacja futbolowa jako próba normalizacji stosunków dwustronnych Armenia–Turcja w XXI wieku*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2017, nr 3, s. 177–190.
Kobierecki M.M., *Dyplomacja krykietowa Indie–Pakistan jako forma dialogu między skonfliktowanymi państwami*, „Polityka i Społeczeństwo" 2016, nr 2(14), s. 15–26.
Kobierecki M.M., *Dyplomacja sportowa jako kategoria nauk o polityce*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne" 2016, nr 51, s. 113–128.
Kobierecki M.M., *Dyplomacja sportowa. Sport jako arena prowadzenia dyplomacji międzynarodowej*, „Kultura i Polityka" 2015, nr 17, s. 109–122.
Kobierecki M.M., *Ping-Pong Diplomacy and Its Legacy in the American Foreign Policy*, „Polish Political Science Yearbook" 2016, vol. 45, s. 304–316.
Kobierecki M.M., *Russia and Its International Image: From Sochi Olympic Games to Annexing Crimea*, „International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2016, vol. 18, no. 2, s. 165–186.
Kobierecki M.M., *Sport jako zasób w kształtowaniu międzynarodowego wizerunku Wielkiej Brytanii*, „Społeczeństwo i Polityka" 2017, nr 2(51), s. 11–29.
Kobierecki M.M., *Sports Diplomacy of Norway*, „International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal" 2017, vol. 20, no. 1, s. 131–146.
Kobierecki M.M., *Sports Performance and Shaping International Image of a China: Towards Beijing 2008 Olympic Games*, „Polish Political Science Yearbook" 2017, vol. 46, no. 1, s. 138–150.
Kobierecki M.M., *Stosunki amerykańsko-irańskie jako przykład próby zbliżenia wrogich państw z wykorzystaniem sportu*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne" 2017, t. 53, s. 49–66.
Kobierecki M.M., Strożek P., *Sport as a Factor of Nation Branding: A Quantitative Approach*, „The International Journal of the History of Sport" 2017, vol. 34, no. 7–8, s. 697–712.
Koller D.L., *How the United States Government Sacrifices Athlete's Constitutional Rights in the Pursuit of National Prestige*, „Brigham Young University Law Review" 2008, s. 1465–1544.
Kowalski R., Porter D., *Political Football: Moscow Dynamo in Britain, 1945*, „The International Journal of the History of Sport" 1997, vol. 14, no. 2, s. 100–121.
Kukułka J., *Postrzeganie międzynarodowe*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations" 1992, vol. 16, s. 91–103.
Lai Lee A., *Did the Olympics Help the Nation Branding of China? Comparing Public Perception of China with the Olympics before and after the 2008 Beijing Olympics in Hong Kong*, „Place Branding and Public Diplomacy" 2010, vol. 6, no. 3, s. 207–227.
Latham K., *Unimagined China: Media, Technologies and the Fragmentation of National Olympic Audiences*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2311–2325.
Lebovic S., *From War Junk to Educational Exchange: The World War II Origins of the Fulbright Program and the Foundations of American Cultural Globalism, 1945–1950*, „Diplomatic History" 2013, vol. 37, no. 2, s. 280–312.
Lecoutre S., *The US Shift Towards 'Smart Power' and Its Impact on the Transatlantic Security Partnerships*, „EU Diplomacy Papers" 2010, vol. 2, s. 1–34.

Lee C.-K., Taylor T., Lee Y.-K., Lee B., *The Impact of a Sport Mega-Event on Destination Image*, „International Journal of Hospitality & Tourism Administration" 2005, vol. 6, no. 3, s. 27–45.

Lee J.W., *Do the Scale and Scope of the Event Matter? The Asian Games and the Relations between North and South Korea*, „Sport in Society" 2017, vol. 20, no. 3, s. 369–383.

Leopkey B., Parent M.M., *The (Neo) Institutionalization of Legacy and Its Sustainable Governance within the Olympic Movement*, „European Sport Management Quarterly" 2012, vol. 12, no. 5, s. 437–455.

Li H., Meng L., Wang Q., *The Government's Role in China's Olympic Glory*, „Applied Economics" 2009, no. 41, s. 3313–3318.

Li Y.W., *Public Diplomacy Strategies of the 2008 Beijing Olympics and the 2012 London Olympics: A Comparative Study*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1723–1734.

Loayza M., *"A Curative and Creative Force". The Exchange of Persons Program and Eisenhower's Inter-American Policies, 1953–1961*, „Diplomatic History" 2013, vol. 37, no. 5, s. 946–970.

MacAloon J.L., *Agenda 2020 and the Olympic Movement*, „Sport in Society" 2016, vol. 19, no. 6, s. 767–785.

Macintosh D., Cantelon H., McDermott L., *The IOC and South Africa: A Lesson in Transnational Relations*, „International Review for the Sociology of Sport" 1993, vol. 28, no. 4, s. 373–393.

MacRury I., Poynter G., *'Team GB' and London 2012: The Paradox of National and Global Identities*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 2958–2975.

Maguire J.A., *Power and Global Sport: Zones of Prestige, Emulation and Resistance*, „Sport in Society" 2011, vol. 14, no. 7/8, s. 1010–1026.

Mallon B., *The Olympic Bribery Scandal*, „Journal of Olympic History" 2000, s. 11–27.

Mangan J.A., Kim H.-D., Cruz A., Kang G.-H., *Rivalries: China, Japan and South Korea – Memory, Modernity, Politics, Geopolitics – and Sport*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 10, s. 1130–1152.

Mangan J.A., Ok G., *Beijing 2008: Symbolic Hegemonic Assertion? South Korean Media Reactions and Responses to the Chinese Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2440–2466.

Mangan J.A., Ok G., Kwak Y.M., *East Reflects on West, East Meets West!: South Korean Media Responses to London 2012*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 15, s. 1834–1853.

Mangan J.A., Ok G., Park K., *From the Destruction of Image to the Reconstruction of Image: A Sports Mega-event and the Resurgence of a Nation – The Politics of Sport Exemplified*, „The International Journal of the History of Sport" 2011, vol. 28, no. 16, s. 2339–2364.

Marcano A.J., *The Globalization of Baseball: Major League Baseball and the Mistreatment of Latin American Baseball Talent*, „Indiana Journal of Global Legal Studies" 1999, vol. 6, no. 2, s. 511–577.

Mark S.L., *Rethinking Cultural Diplomacy: The Cultural Diplomacy of New Zealand, the Canadian Federation and Quebec*, „Political Science" 2010, vol. 62, no. 1, s. 62–83.

Mei Barker C., *Emancipating the Image: The Beijing Olympics, Regeneration, and the Power of Performance*, „Architecture_media_politics_society" 2013, vol. 2, no. 1, s. 1–19.
Merkel U., *North Korean Media Accounts of the Olympic and Asian Games: The Fatherland's Friends and Foes*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2326–2336.
Merkel U., *Sport, Politics and Reunification – A Comparative Analysis of Korea and Germany*, „The International Journal of the History of Sport" 2009, vol. 26, no. 3, s. 406–428.
Mertin E., *"Participation Is Not Enough". The Soviet Union and the Olympic Movement*, „Stadion. Internationale Zeitschrift für Geschichte des Sports" 2012/2013, no. 38/39, s. 149–161.
Müller M., *After Sochi 2014: Costs and Impacts of Russia's Olympic Games*, „Eurasian Geography and Economics" 2014, vol. 55, no. 6, s. 628–655.
Müller M., *How Mega-events Capture Their Hosts: Event Seizure and the World Cup 2018 in Russia*, „Urban Geography" 2017, vol. 36, s. 1113–1132.
Murphy D., Kuehl D., *The Case for National Information Strategy*, „Military Review" 2015, s. 70–83.
Murray S., *Commentary. The Two Halves of Sports-Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2012, vol. 23, s. 576–592.
Murray S., *Moving Beyond the Ping-Pong Table: Sports Diplomacy in the Modern Diplomatic Environment*, „PD Magazine" 2013, no. 9, s. 11–16.
Murray S., Pigman G.A., *Mapping the Relationship between International Sport and Diplomacy*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1098–1118.
Murray S., *The Two Halves of Sports-Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2012, vol. 23, no. 3, s. 576–592.
Nafziger J.A.R., *Legal Aspects of United States Foreign Sports Policy*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law" 1975, vol. 8, no. 4, s. 937–855.
Nathan D.A., *Baseball as the National Pastime: A Fiction whose Time Is Past*, „The International Journal of the History of Sport" 2014, vol. 31, no. 1–2, s. 91–108.
Nye J.S., *Public Diplomacy and Soft Power*, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science" 2008, no. 616, s. 94–109.
Nye J.S. Jr., *Soft Power*, „Foreign Policy" 1990, no. 80, s. 153–171.
Nygård H.M., *Soft Power at Home and Abroad: Sport Diplomacy, Politics and Peace Building*, „International Area Studies Review" 2013, vol. 16, no. 3, s. 235–243.
Olins W., *Branding the Nation – The Historical Context*, „Journal of Brand Management" 2002, vol. 9, no. 4–5, s. 241–248.
Ordeix-Rigo E., Duarte J., *From Public Diplomacy to Corporate Diplomacy: Increasing Corporation's Legitimacy and Influence*, „American Behavioral Scientist" 2009, vol. 53, no. 4, s. 549–564.
Orttung R.W., Zhemukhov S., *The 2014 Sochi Olympic Mega-project and Russia's Political Economy*, „East European Politics" 2014, vol. 30, no. 2, s. 175–191.
Ostapenko N., *Nation Branding of Russia through the Sochi Olympic Games of 2014*, „Journal of Management Policy and Practice" 2010, vol. 11, no. 4, s. 60–63.
Pamment J., *Rethinking Diplomatic and Development Outcomes through Sport: Toward a Participatory Paradigm of Multi-Stakeholder Diplomacy*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 231–250.

Pan H., *Asian Sport: Its Athletic Progress and Social Integration*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 4, s. 553–561.

Panagiotopoulou R., *Nation Branding and the Olympic Games: New Media Images for Greece and China*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2337–2348.

Papa F., *Global Media Events: Communications Strategies, Social Network Patterns and Propaganda Models – A Complex and Challenging Reconciliation*, „The International Journal of the History of Sport" 2012, vol. 29, no. 16, s. 2218–2230.

Papadimitriou D., Apostolopoulou A., Kaplanidou K., *Participant-based Brand Image Perceptions of International Sport Events: The Case of the Universiade*, „Journal of Convention & Event Tourism" 2016, vol. 17, no. 1, s. 1–20.

Park R.J., *After Beijing 2008: The Need for Sports to Foster Cooperation as Well as Competition in an Increasingly Global World*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 14–15, s. 2583–2607.

Payne J.G., *Reflections on Public Diplomacy: People-to-People Communication*, „American Behavioral Scientist" 2009, no. 53(4), s. 579–606.

Peacock B., Darnell S., *Political Celebrity and the Olympic Movement: Exploring the Charismatic Authority of IOC Presidents*, „Celebrity Studies" 2012, vol. 3, no. 3, s. 319–334.

Peaslee R.M., Chen Berggreen S.-L., *The Expediency of Hybridity: Beijing 2008*, „Mass Communication and Society" 2012, no. 15(4), s. 525–545.

Petersson B., *Still Embodying the Myth? Russia's Recognition as a Great Power and the Sochi Winter Games*, „Problems of Post-Communism" 2014, vol. 61, no. 1, s. 30–40.

Petersson B., Vamling K., Yatsyk A., *When the Party Is Over: Developments in Sochi and Russia after the Olympics 2014*, „Sport in Society" 2017, vol. 20, no. 4, s. 455–460.

Pietrzykowski S., *Sport jako alternatywne narzędzie dyplomacji na przykładzie relacji amerykańsko-irańskich po 1979 roku*, „Dzieje Najnowsze" 2017, R. 49, z. 3, s. 241–268.

Pigman G.A., *International Sport and Diplomacy's Public Dimension. Governments, Sporting Federations and the Global Audience*, „Diplomacy and Statecraft" 2014, vol. 25, s. 94–114.

Polakowski M., *Sport – więcej niż zwycięstwo*, „Olimpionik. Pismo Edukacyjne Polskiego Komitetu Olimpijskiego" 2015, nr 1(15), s. 4–7.

Pope M.R.G., *Public Diplomacy, International News Media and London 2012: Cosmopolitanism™*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, no. 9, s. 1119–1135.

Postlethwaite V., Grix J., *Beyond the Acronyms: Sport Diplomacy and the Classification of the International Olympic Committee*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 295–313.

Preuss H., *The Contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to Green Economy*, „Sustainability" 2013, vol. 5, s. 3581–3600.

Qing G., Hong-jiang W., Ting-ting Y., Xiao-ru T., Rui C., Ping-ping L., *A Study on Chinese National Image under the Background of Beijing Olympic Games*, „PD Magazine" 2013, s. 44–47.

Qing L., *Encoding the Olympics – Visual Hegemony? Discussion and Interpretation on Intercultural Communication in the Beijing Olympic Games*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 9–10, s. 1824–1872.

Qingmin Z., *Sports Diplomacy: The Chinese Experience and Perspective*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, vol. 8, s. 211–233.
Rahman M.S., Parvez S., *Taming the Persians: US Public Diplomacy and Iran*, „Jindal Journal of International Affairs" 2011, vol. 1, no. 1, s. 31–47.
Ratajczak M., Ziobroń J., *Dyplomacja publiczna państw małych. Przypadek Szwajcarii i Litwy*, „Sprawy Międzynarodowe" 2013, nr 4, s. 69–93.
Reiche D., *Investing in Sporting Success as a Domestic and Foreign Policy Tool: The Case of Qatar*, „International Journal of Sport Policy and Politics" 2015, vol. 7, no. 4, s. 489–504.
Reka Thaçi R., *"Furia Albanica" – The Last Myth for the Preservation of Albanian National Identity*, „Mediterranean Journal of Social Sciences" 2016, vol. 7, no. 4, s. 533–539.
Riordan J., *Football: Nation, City and the Dream. Playing the Game for Russia, Money and Power*, „Soccer & Society" 2007, vol. 8, no. 4, s. 545–560.
Riordan J., *Soviet Sport and Soviet Foreign Policy*, „Soviet Studies" 1974, vol. 26, no. 3, s. 322–343.
Riordan J., *The Rise and Fall of Soviet Olympic Champions*, „Olympika – The International Journal of Olympic Studies" 1993, vol. II, s. 25–44.
Riordan J., *The Role of Sport in Soviet Foreign Policy*, „International Journal" 1988, vol. 43, no. 4, s. 569–595.
Robinson L., Minikin B., *Understanding the Competitive Advantage of National Olympic Committees*, „Managing Leisure" 2012, no. 17, s. 139–154.
Roche M., *The Olympics and 'Global Citizenship'*, „Citizenship Studies" 2002, vol. 6, no. 2, s. 165–181.
Rofe J.S., *It Is a Squad Game: Manchester United as a Diplomatic Non-state Actor in International Affairs*, „Sport in Society" 2014, vol. 17, s. 1136–1154.
Rofe J.S., *Sport and Diplomacy: A Global Diplomacy Framework*, „Diplomacy & Statecraft" 2016, vol. 27, no. 2, s. 212–230.
Rosner J.L., Li Y., Chao M.M., Hong Y.-y., *One World, just a Dream? Effects of the Beijing Olympic Icon on Perceived Differences between Eastern and Western Culture*, „Asian Journal of Social Psychology" 2010, no. 13, s. 139–151.
Sam M.P., Ronglan L.T., *Building Sport Policy's Legitimacy in Norway and New Zealand*, „International Review for the Sociology of Sport" 2016, s. 1–22.
Samaranch J.A., *The Olympic Movement*, „The Journal of International Communication" 1995, vol. 2, no. 1, s. 3–5.
Scharfenort N., *Urban Development and Social Change in Qatar: The Qatar National Vision 2030 and the 2022 FIFA World Cup*, „Journal of Arabian Studies" 2012, vol. 2, no. 2, s. 209–230.
Scherer J., Cantelon H., *The Forgotten Series: 1974 WHA All-Stars vs the Soviet National Team: Franchise Recognition, Ageing Icons and Foreign Diplomacy*, „Journal of Canadian Studies" 2013, vol. 47, no. 2, s. 29–59.
Scott C., *Legacy Evaluation and London, 2012 and the Cultural Olympiad*, „Cultural Trends" 2014, vol. 23, no. 1, s. 7–17.
Shearer D., *To Play Ball, Not Make War*, „Harvard International Review" 2014, vol. 36, no. 1, s. 53–57.

Shimbori M., Ikeda H., Ishida T., Kondô M., *Measuring a Nation's Prestige*, „American Journal of Sociology" 1963, vol. 69, no. 1, s. 63–68.
Showkat N., *Cricket Diplomacy between India and Pakistan: A Case Study of Leading National Dailies of the Both Countries (The Hindu & Dawn)*, „Journal of Mass Communication and Journalism" 2016, vol. 17, no. 1, s. 1–20.
Simons G., *Russian Public Diplomacy in the 21st Century: Structure, Means and Message*, „Public Relations Review" 2014, vol. 40, no. 3, s. 440–449.
Sinani R., *Diaspora as a Communicating Actor in Public Diplomacy Compared to Public Government Diplomacy in the Case of Kosovo*, „Academic Journal of Interdisciplinary Studies" 2015, vol. 4, no. 2, s. 269–278.
Soares J., *Cold War, Hot Ice: International Ice Hockey 1947–1980*, „Journal of Sport History" 2007, vol. 34, no. 2, s. 207–230.
Soares J., *The Cold War on Ice*, „Brown Journal of World Affairs" 2008, vol. XIV, no. 2, s. 77–87.
Spaaij R., *Olympic Rings of Peace? The Olympic Movement, Peacemaking and Intercultural Understanding*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 761–774.
Spivey D., *'To Canada with Love': Satchel Paige and Baseball Diplomacy*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 2, s. 238–249.
Streppelhoff R., *Avery Brundage und der Mythos vom "unpolitischen Sport". Eine Ideengeschichtliche Spurensuche*, „Stadion. Internationale Zeitschrift für Geschichte des Sports" 2014, vol. 40, no. 1, s. 39–56.
Sutton P., *The Concept of Small States in the International Political Economy*, „The Round Table" 2011, vol. 100, no. 413, s. 141–153.
Szymanski S., *About Winning: The Political Economy of Awarding the World Cup and the Olympic Games*, „The SAIS Review of International Affairs" 2011, vol. XXXI, no. 1, s. 87–97.
Szymanski S., *Why is Manchester United so Successful?*, „Vezetéstudomány" 1999, vol. XXX, no. 7–8, s. 111–118.
Tan T.-C., Green M., *Analysing China's Drive for Olympic Success in 2008*, „The International Journal of the History of Sport" 2008, vol. 25, no. 3, s. 314–338.
Tan T.-C., *The Transformation of China's National Fitness Policy: From a Major Sports Country to a World Sports Power*, „The International Journal of the History of Sport" 2015, vol. 32, no. 8, s. 1071–1084.
Theodoraki E., *The Making of the UK Sports Institute*, „Managing Leisure" 1999, no. 4, s. 187–200.
Thomas D., *Let the Games Begin: Sport, U.S. Race Relations and Cold War Politics*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 2, s. 157–171.
Tomlinson A., *Olympic Legacies: Recurrent Rhetoric and Harsh Realities*, „Contemporary Social Science" 2014, vol. 9, no. 2, s. 137–158.
Turrini J.M., *"It Was Communism versus the Free World": The USA USSR Dual Track Meet Series and the Development of Track and Field in the United States, 1958–1985*, „Journal of Sport History" 2001, vol. 28, no. 3, s. 427–471.
Vaeyens R., Güllich A., Warr C.R., Philippaerts R., *Talent Identification and Promotion Programmes of Olympic Athletes*, „Journal of Sports Sciences" 2009, vol. 27, no. 13, s. 1367–1380.

Van Tassell D.H., Terry D.A., *An Overlooked Path to Peace and Stability: Sport, the State and the Case of the Koreas*, „Sport in Society" 2012, vol. 15, no. 6, s. 814–822.
Volcic Z., Andrejevic M., *Nation Branding in the Era of Commercial Nationalism*, „International Journal of Communication" 2011, vol. 5, s. 598–618.
Wakefield W.A., *Out in the Cold: Sliding Sports and the Amateur Sports Act of 1978*, „The International Journal of the History of Sport" 2007, vol. 24, no. 6, s. 776–795.
Walker M., Heere B., Parent M.M., Drane D., *Social Responsibility and the Olympic Games: The Mediating Role of Consumer Attributions*, „Journal of Business Ethics" 2010, vol. 95, s. 659–680.
White C.L., *Brands and National Image: An Exploration of Inverse Country-of-origin Effect*, „Place Branding and Public Diplomacy" 2012, vol. 8, no. 2, s. 110–118.
Wiatr J.J., *Publiczny wymiar dyplomacji*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny" 2003, t. 15, nr 5, s. 63–73.
Widomski M., *The Olympic Games in the Creation of the Image of the Host Country and City*, „Historia i Polityka" 2016, t. 23, nr 16, s. 43–55.
Wiseman G., *"Polylateralism": Diplomacy's Third Dimension*, „Public Diplomacy Magazine" 2010, vol. 1, s. 24–39.
Yu K.-G., Park S.-Y., *Selection and Concentration Strategy in the Sports Exchange between North and South Korea*, „Journal of Asian Public Policy" 2015, vol. 8, no. 2, s. 215–229.
Yu Y., *Olympic Aspirations: Reconstructed Images, National Identity and International Integration*, „The International Journal of the History of Sport" 2010, vol. 27, no. 16–18, s. 2821–2841.
Zhang Q., *Sports Diplomacy: The Chinese Experience and Perspective*, „The Hague Journal of Diplomacy" 2013, no. 8, s. 211–233.
Zheng J., Chen S., *Exploring China's Success at the Olympic Games: A Competitive Advantage Approach*, „European Sport Management Quarterly" 2016, vol. 16, no. 2, s. 148–171.
Zhong X., Zhou S., Shen B., Huang C., *Shining a Spotlight on Public Diplomacy: Chinese Media Coverage on the Opening Ceremony of the 2012 London Olympics*, „The International Journal of the History of Sport" 2013, vol. 30, no. 4, s. 393–406.

ROZDZIAŁY W PRACACH ZBIOROWYCH

Abooali S., *Wrestling with Diplomacy: The United States and Iran*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 137–153.
Adler-Nissen R., *Diplomatic Agency*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 92–103.
Akopov S., Volkov V., *The Symbols of Sochi 2014: Searching for the Visual Signs of New Russian Political Identity*, [w:] *The Sochi Predicament: Contexts, Characteristics and Challenges of the Olympic Winter Games in 2014*, red. B. Petersson, K. Vamling, Newcastle upon Tyne 2014, s. 126–143.
Al-Emadi A., *Qatar Sports Development and the Bid for the 2016 Olympic Games*, [w:] *Sports around the World. History, Culture, and Practice*, red. J. Nauright, C. Parrish, Santa Barbara 2012, s. 310–311.

Allison L., Monnington T., *Sport, Prestige and International Relations*, [w:] *The Global Politics of Sport. The Role of Global Institutions in Sport*, red. L. Allison, London 2005, s. 5–23.

Amado G., Amato R., *Some Distinctive Characteristics of Transitional Change*, [w:] *The Transitional Approach to Change*, red. G. Amado, A. Amrose, London 2001, s. 87–118.

Amara M., *Olympic Sport and Internationalism Debates in the Arab-Muslim World. Between 'Modernity' and 'Authenticity', 'Globalisation' and 'Localisation'*, [w:] *Internationalism in the Olympic Movement. Idea and Reality between Nations, Cultures, and People*, red. H. Preuss, K. Liese, Wiesbaden 2011, s. 37–52.

Amara M., *Qatar Asian Games of 2016*, [w:] *Sports around the World. History, Culture, and Practice*, red. J. Nauright, C. Parrish, Santa Barbara 2012, s. 310.

Andreff W., Bril O., Poupaux S., *Sport in Russia*, [w:] S*ports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, vol. 2, red. C. Sobry, D. Mastrogiannakis, Paris 2011, s. 195–218.

Andreff W., *Sport in Developing Countries*, [w:] *Handbook on the Economics of Sport*, red. W. Andreff, S. Szymanski, Cheltenham 2006, s. 308–315.

Angell S.I., *The Office of Cultural Relations: Representing Norway in the Post-War Period*, [w:] *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic Countries*, red. L. Clerc, N. Glover, P. Jordan, Leiden–Boston 2015, s. 79–101.

Arendarska J., *Amerykańska dyplomacja publiczna w okresie zimnej wojny*, [w:] *Historia dyplomacji publicznej*, red. B. Ociepka, Warszawa 2015, s. 16–30.

Bandyopadhyay K., *Feel Good, Goodwill and India's Friendship Tour of Pakistan, 2004: Cricket, Politics and Diplomacy in Twenty-First-Century India*, [w:] *The Politics of Sport in South Asia*, red. S.R. Chakraborty, S. Chakrabartii K. Chatterjee, London 2010, s. 54–70.

Baumgardner R.J., *Innovation in Pakistani English Political Lexis*, [w:] *South Asian English. Structure, Use, and Users*, red. R.J. Baumgardner, Champaign 1996, s. 175–188.

Beacom A., *A Changing Discourse? British Diplomacy and the Olympic Movement*, [w:] *Sport and International Relations. An Emerging Relationship*, red. R. Levermore, A. Budd, London 2004, s. 93–111.

Betsill M.M., *Reflections on the Analytical Framework and NGO Diplomacy*, [w:] *NGO Diplomacy. The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*, red. M.M. Betsill, E. Corell, Cambridge 2008, s. 177–206.

Bieleń S., *Tożsamość uczestników stosunków międzynarodowych*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 159–176.

Bjarkman P.C., *Baseball, Cuba*, [w:] *Sport around the World. History, Culture, and Practice*, red. J. Nauright, C. Parish, Santa Barbara 2012, s. 57–60.

Black D., Peacock B., *Sport and Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 708–726.

Book K., *The Sochi Winter Games: Marketing and Sustainable Development – Or Neither Nor?*, [w:] *The Sochi Predicament: Contexts, Characteristics and Challenges of the Olympic Winter Games in 2014*, red. B. Petersson, K. Vamling, Newcastle upon Tyne 2014, s. 41–54.

Boykoff J., *Sochi 2014: Politics, Activism, and Repression*, [w:] *Mega-Events and Globalization. Capital and Spectacle in a Changing World Order*, red. R. Gruneau, J. Horne, Abingdon 2016, s. 131–148.

Brady A.-M., *The Beijing Olympics as a Campaign of Mass Distraction*, [w:] *China's Thought Management*, red. A.-M. Brady, Abingdon 2012, s. 11–35.

Brannagan P.M., Giulianotti R., *Qatar, Global Sport and the 2022 FIFA World Cup*, [w:] *Leveraging Legacies from Sports Mega-Events. Concepts and Cases*, red. J. Grix, New York 2014, s. 154–165.

Bromber K., Krawietz B., *The United Arab Emirates, Qatar, and Bahrain as a Modern Sport Hub*, [w:] *Sport across Asia. Politics, Cultures, and Identities*, red. K. Bromber, B. Krawietz, J. Maguire, New York 2013, s. 189–211.

Broudehoux A.-M., *Civilizing Beijing: Social Beautification, Civility and Citizenship at the 2008 Olympics*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events and Civil Society. Globalization, Environment, Resistance*, red. G. Hayes, J. Karamichas, Basingstoke 2012, s. 46–67.

Brownell S., *"Sport and Politics Don't Mix". China's Relationship with the IOC during the Cold War*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 253–271.

Burchill S., *Liberalizm*, [w:] *Teorie stosunków międzynarodowych*, red. S. Burchill, R. Devetak, A. Linklater, M. Paterson, C. Reus-Smit, J. True, Warszawa 2006, s. 46–96.

Chappelet J.-L., *Corporate Social Responsibility: A New Frontier for the International Olympic Committee*, [w:] *Social Responsibility and Sustainability in Sports*, red. P. Rodriguez, S. Kessenne, H. Dietl, Oviedo 2009, s. 17–29.

Charitas P., *A More Flexible Domination: Franco-African Sport Diplomacy during Decolonization, 1945–1966*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 183–214.

Chatziefstathiou D., Henry I., Theodoraki E., Al-Tauqi M., *Cultural Imperialism and the Diffusion of Olympic Sport in Africa: A Comparison of Pre- and Post-Second World War Contexts*, [w:] *Cultural Realism in Action: Critiques in the Global Olympic Trust*, red. N. Crowther, R.K. Barney, M. Heine, [b.m.w.] 2008, s. 278–292.

Chehabi H.E., *Sport Diplomacy between the United Staes and Iran*, [w:] *Diplomacy. Problems and Issues in Contemporary Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 238–252.

Chepurnaya O., *The Moscow Olympics, 1980: Competing in the Context of the Cold War and State Dirigisme*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 449–458.

Cohen S.P., *Indo-Pak Track II Diplomacy: Building Peace or Wasting Time?*, [w:] *Security beyond Survival. Essays for K. Subrahmanyam*, red. P.R. Kumaraswamy, New Delhi 2004, s. 193–217.

Cole C.L., *Body Studies in the Sociology of Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London 2006, s. 439–460.

Constantinou C.M., Sharp P., *Theoretical Perspectives in Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 13–27.

Cooper A.F., *The Changing Nature of Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 35–53.

Corell E., Betsill M.M., *Analytical Framework: Assessing the Influence of NGO Diplomats*, [w:] *NGO Diplomacy. The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*, red. M.M. Betsill, E. Corell, Cambridge 2008, s. 19–42.

Cull N.J., *Public Diplomacy before Gullion. The Evolution of a Phrase*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 19–23.

Cull N.J., *The Public Diplomacy of the Modern Olympic Games and China's Soft Power Strategy*, [w:] *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, red. M.E. Price, D. Dayan, Ann Arbor 2008, s. 117–144.

d'Hooghe I., *Public Diplomacy in the People's Republic of China*, [w:] *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 88–105.

Davies D.J., *'Go China! Go!: Running Fan and Debating Success during China's Olympic Summer*, [w:] *The Beijing Olympics: Promoting China. Soft and Hard Power in Global Politics*, red. K. Caffrey, London 2011, s. 36–60.

deLisle J., *"One World, Different Dreams": The Context to Define the Beijing Olympics*, [w:] *Owning the Olympics. Narratives of the New China*, red. M.E. Price, D. Dayan, Ann Arbor 2008, s. 17–66.

Devine C., *London 2012 Olympic Legacy: A Big Sporting Society*, [w:] *Understanding UK Sport Policy in Context*, red. J. Grix, L. Phillpots, London 2014, s. 95–118.

Dimeo P., *Good versus Evil? Drugs, Sport and the Cold War*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 149–162.

Downes A.D., *Forging Africa-Caribbean Solidarity within the Commonwealth? Sport and Diplomacy during the Anti-Apartheid Campaign*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 117–149.

Edelman R., *Moscow 1980. Stalinism or Good, Clear Fun?*, [w:] *National Identity and Global Sports Events. Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, red. A. Tomlinson, C. Young, New York 2006, s. 149–162.

Elias R., *The National Pastime Trade-Off: How Baseball Sells US Foreign Policy and the American Way*, [w:] *Mapping an Empire of American Sport. Expansion, Assimilation, Adaption and Resistance*, red. M. Dyreson, J.A. Mangan, R.J. Park, London 2013, s. 92–112.

Elzey C., *The Match of a Century. The U.S. – USSR Rivalry in Sports*, [w:] *Rivals. Legendary Matchups that Made Sports History*, red. D.K. Wiggins, R.P. Rodgers, Fayetteville 2010, s. 327–358.

Emery P., *The Bidders' and Promoters' Perspective*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Event Management*, red. M.M. Parent, J.-L. Chappelet, London 2015, s. 20–42.

Etheridge B.C., *The Sister-City Network in the 1970s: American Municipal Internationalism and Public Diplomacy in a Decade of Change*, [w:] *Reasserting America in the 1970s: U.S. Public Diplomacy and the Rebuilding of America's Image Abroad*, red. H. Notaker, G. Scott-Smith, D.J. Snyder, Manchester 2016, s. 43–58.

Faulkner O., *Culture Connect and the U.S. Department of State: A Gateway to the Future of Sport Diplomacy*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 19–37.

Findling J.E., *Juan Antonio Samaranch*, [w:] *Encyclopedia of Modern Olympic Movement*, red. J.E. Findling, K.D. Pelle, Westport 2004, s. 487–493.

Finlay C.J., Xin X., *Public Diplomacy Games: A Comparative Study of American and Japanese Responses to the Interplay of Nationalism, Ideology and Chinese Soft Power Strategies around the 2008 Beijing Olympics*, [w:] *Documenting the Beijing Olympics*, red. D.P. Martinez, London 2011, s. 132–156.

Gems G.R., *Baseball, Invented Tradition, and Nationalistic Spirit*, [w:] *Myths and Milestones in the History of Sport*, red. S. Wagg, Basingstoke 2011, s. 106–121.

Gilboa E., *Dyplomacja w epoce informacji*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, red. B. Ociepka, Wrocław 2008, s. 37–58.

Giragosian R., *Soft and Hard Security in the South Caucasus and Nagorno-Karabakh: A Euro-Atlantic Perspective*, [w:] *Europe's Next Avoidable War. Nagorno-Karabkh*, red. M. Kambeck, S. Ghazaryan, Basingstoke 2013, s. 117–126.

Goksøyr M., Hanstad D.V., *Elite Sport Development in Norway – A Radical Transformation*, [w:] *Nordic Elite Sport*, red. S.S. Andersen, L. Ronglan, Oslo 2012, s. 27–42.

Gold J.R., Gold M.M., *Olympic Cities. Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas*, [w:] *The Olympics. A Critical Reader*, red. V. Girgonov, London 2010, s. 271–286.

Goldstein E., *The Politics of the State Visit*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 357–380.

Golubchnikov O., Slepukhina I., *Russia – Showcasing a 'Re-Emerging' State?*, [w:] *Leveraging Legacies from Sports Mega-Events. Concepts and Cases*, red. J. Grix, Basingstoke 2014, s. 166–177.

Gratton C., Preuss H., Liu D., *Economic Legacy to Cities from Hosting Mega Sports Events: A Case Study of Beijing 2008*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events*, red. R. Holt, D. Ruta, Abingdon 2015, s. 46–58.

Grodzki P., *Dyplomacja pingpongowa w kontekście relacji USA–CHRL w latach 70. XX w.*, [w:] *Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata*, red. M. Miedzińska, A. Kusztykiewicz, Warszawa 2017, s. 59–71.

Hautbois C., *Sports and City Branding: How Useful Are Professional Football Clubs for Branding Europe's Cities?*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Marketing*, red. S. Chadwick, N. Chanavat, M. Desbordes, London 2016, s. 51–68.

Heine J., *From Club to Network Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 54–69.

Henderson J.C., *Sports Events, Tourism, Development and Regeneration: A Perspective from Gulf States of Abu Dhabi, Dubai and Qatar*, [w:] *Sport, Events, Tourism and Regeneration*, red. N. Wise, J. Harris, Abingdon 2017, s. 9–23.

Henderson R.D.A., *China. Great Power Rising*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, red. B.J.C. McKercher, London 2012, s. 64–75.

Henrikson A.K., *Niche Diplomacy in the World Public Arena: The Global 'Corners' of Canada and Norway*, [w:] *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 67–87.

Hey J.A.K., *Introducing Small State Foreign Policy*, [w:] *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behaviour*, red. J.A.K. Hey, Boulder 2003, s. 1–12.

Hocking B., *Diplomacy and Foreign Policy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 67–78.
Hocking B., *Multistakeholder Diplomacy. Foundations, Forms, Functions and Frustrations*, [w:] *Multistakeholder Diplomacy: Challenges and Opportunities*, red. J. Kurbalija, V. Katrandjiev, Malta–Geneva 2006, s. 13–29.
Holt R., Ruta D., *Introduction. Sport, Legacy and Leadership*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Legacy. Meeting the Challenge of Major Sports Events*, red. R. Holt, D. Ruta, Abingdon 2015, s. 1–15.
Hong F., *China*, [w:] *Comparative Elite Sport Development. Systems, Structures and Public Policy*, red. B. Houlihan, M. Green, Oxford 2008, s. 26–52.
Hong F., *Communist China and the Asian Games 1951–1990: The Thirty-nine Year Struggle to Victory*, [w:] *Sport, Nationalism and Orientalism. The Asian Games*, red. F. Hong, Abingdon 2007, s. 75–88.
Hong F., Xiaozheng X., *Communist China: Sport, Politics and Diplomacy*, [w:] *Sport in Asian Society. Past and Present*, red. J.A. Mangan, F. Hong, Oxon–New York 2003, s. 258–276.
Hong F., Zhouxiang L., *Politics First, Competition Second. Sport and China's Foreign Diplomacy in the 1960s and 1970s*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations Since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 385–407.
Horne J., Houlihan B., *London 2012*, [w:] *Leveraging Legacies from Sports Mega-Events. Concepts and Cases*, red. J. Grix, London 2014, s. 107–117.
Horne J., *The Politics of Hosting the Olympics Games*, [w:] *The Politics of the Olympics. A Survey*, red. A. Bairner, G. Molnar, London 2010, s. 27–40.
Horne J., Manzenreiter W., *Olympic Tales from the East: Tokyo 1964, Seoul 1988 and Beijing 2008*, [w:] *The Palgrave Handbook of Olympic Studies*, red. H. Jefferson Lenskyj, S. Wagg, Basingstoke 2012, s. 103–119.
Houlihan B., *Political Involvement in Sport, Physical Education and Recreation*, [w:] *The Sociology of Sport and Physical Education. An Introductory Reader*, red. A. Laker, London 2002, s. 190–210.
Houlihan B., *Politics and Sport*, [w:] *Handbook of Sports Studies*, red. J. Coakley, E. Dunning, London 2004, s. 213–227.
Houlihan B., *England*, [w:] *Participation in Sport. International Policy Perspectives*, red. M. Nicholson, R. Hoye, B. Houlihan, London 2010, s. 10–24.
Houlihan B., *International Perspectives on Sport Structures and Policy*, [w:] *Handbuch Sportpolitik*, red. W. Tokarski, K. Petry, Schorndorf 2010, s. 48–62.
Houlihan B., *Political Science, Sociology, and the Critical Analysis of Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sociology of Sport*, red. R. Giulianotti, London 2015, s. 184–193.
Houlihan B., Tan T.-C., Park J., *The National Government Perspective*, [w:] *Routledge Handbook of Sports Event Management*, red. M.M. Parent, J.-L. Chappelet, London 2015, s. 289–305.
Huijgh E., *Public Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 437–450.
Hwang D.-J., Bairner A., Heitzman K., Chiu W.-C., *Sport, National Identity and Taiwan's Olympic History*, [w:] *The Olympics in East Asia. Nationalism, Regionalism, and Globalism on the Center Stage of World Sports*, red. W.W. Kelly, S. Brownell, New Heaven 2011, s. 119–146.

Ifantis K., *Soft Power. Overcoming the Limits of a Concept*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, red. B.J.C. McKercher, London 2012, s. 441–452.

Jamail M.H., *"One Day when the Yankees…": Cuba Baseball, the United States and the Cold War*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, Abingdon 2007, s. 187–206.

Jeffreys K., *Sport and Politics in Great Britain*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 198–208.

Jinxia D., Mangan J.A., *Olympic Aspirations: Chinese Women on Top – Considerations and Consequences*, [w:] *Beijing 2008: Preparing for Glory. Chinese Challenge in the 'Chinese Century'*, red. J.A. Mangan, D. Jinxia, Abingdon 2009, s. 29–58.

Joeck N., *Tacit Bargaining and Stable Proliferation in South Asia*, [w:] *Opaque Nuclear Proliferation. Methodological and Policy Implications*, red. B. Frankel, London 1991, s. 77–91.

Johns A.L., *Introduction. Competing in the Global Arena: Sport and Foreign Relations since 1945*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 1–18.

Jones R., *Football in the People's Republic of China*, [w:] *Football Goes East. Business, Culture and the People's Game in China, Japan and South Korea*, red. W. Manzenreiter, J. Horne, New York 2004, s. 54–66.

Kassimeris C., *Football in Europe: Apolitical UEFA Plays Politics with Football*, [w:] *Routledge Handbook of Football Studies*, red. J. Hughson, K. Moore, R. Spaaij, J. Maguire, Abingdon 2017, s. 434–444.

Katzer N., *Soviet Physical Culture and Sport. A European Legacy?*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 18–34.

Kellison T., Cintron A., *Building Stadiums, Building Bridges: Geopolitical Strategy in China*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 121–135.

Kelly J., *Western Militarism and the Political Utility of Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 277–292.

Kidd B., *Human Rights and the Olympic Movement after Beijing*, [w:] *Documenting the Beijing Olympics*, red. D.P. Martinez, London 2011, s. 157–166.

Kilgallen C., *Developing Elite Sporting Talent in Qatar: The Aspire Academy for Sports Excellence*, [w:] *Sport Management in the Middle East. A Case Study Analysis*, red. M. Ben Sulayem, S. O'Connor, D. Hassan, London 2013, s. 173–192.

Klausen A.M., *Norwegian Culture and Olympism: Confrontations and Adaptations*, [w:] *Olympic Games as Performance and Public Event. The Case of the XVII Winter Olympic Games in Norway*, red. A.M. Klausen, New York 1999, s. 27–48.

Kosiewicz J., *Czy igrzyska olimpijskie są czymś więcej niż sportem?*, [w:] *Społeczne i kulturowe wartości sportu*, red. J. Kosiewicz, Warszawa 2007, s. 43–55.

Kraśnicki A., *Słowo wstępne*, [w:] *Sport i dyplomacja. Polski Komitet Olimpijski*, Warszawa 2015, s. 13–17.

Krüger M., *„Od zimnej wojny na bieżni" do sportu w zjednoczonych Niemczech – dzieje sportu w Niemczech po II wojnie światowej*, [w:] *Historia polskiego i niemieckiego sportu w XIX i XX wieku. Idee, ludzie, polityka i kultura*, red. D. Wojtaszyn, W. Stępiński, J. Eider, Poznań 2016, s. 147–185.

Laderman S., *Reds, Revolutionaries, and Racists. Surfing, Travel, and Diplomacy in the Reagan Era*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 409–430.

Lai H., *China's Cultural Diplomacy: Going for Soft Power*, [w:] *China's Soft Power and International Relations*, red. H. Lai, Y. Lu, London 2012, s. 83–103.

Lebedenko V., *Country Case Insight – Russia. On National Identity and the Building of Russia's Image*, [w:] *Nation Branding. Concepts, Issues, Practice*, red. K. Dinnie, Amsterdam 2008, s. 107–124.

Lecrom C., Ferry M., *The United States Government's Role in Sport Diplomacy* [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 19–37.

Lee C.-S., *Historical Setting*, [w:] *South Korea. A Country Study*, red. A.M. Savadai, W. Shaw, Washington 1992, s. 1–66.

Lee J.W., *North and South Korean Relations and Sport: Displaying Unified Korean Nationalism at the 2002 Busan Asian Games*, [w:] *Sport in Korea. History, Development, Management*, red. D.H. Kwak, Y.J. Ko, I. Kang, M. Rosentraub, London 2018, s. 105–118.

Lee J.W., *The Olympics in the Post-Soviet Era: The Case of Two Koreas*, [w:] *The Politics of the Olympics. A Survey*, red. A. Bairner, G. Molnar, London 2010, s. 117–128.

Lenartowicz M., *Polityczne uwarunkowania decyzji o organizacji największych imprez sportowych oraz ich społeczne i ekonomiczne konsekwencje*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 45–53.

Lepp A., Gibson H., *Reimaging a Nation: South Africa and the 2010 World Cup*, [w:] *Sport, Tourism and National Identities*, red. J. Harris, London 2014, s. 147–161.

Levermore R., Budd A., *Introduction. Sport in International Relations: Continued Neglect?*, [w:] *Sport in International Relations. An Emerging Relationship*, red. R. Levermore, A. Budd, London 2004, s. 6–15.

Loland S., Selliaas A., *The Olympic Truce – The Ideal and the Reality*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform for Peace*, red. K. Georgiadis, A. Syrigos, Athens 2009, s. 57–69.

Lu Y., *A Review of the Strategic Situation on the Korean Peninsula*, [w:] *International Strategic Relations and China's National Security*, vol. 1, red. Institute for Strategic Studies, National Defense University of People's Liberation Army, Singapore 2015, s. 113–132.

Lu Y.-N., *The Representation of the 2008 Beijing Olympic Games: The Rise of China's Soft Power*, [w:] *China's Quiet Rise. Peace through Integration*, red. B. Guo, C.-C. Teng, Lanham 2011, s. 29–40.

Maguire J., *'Real Politic' or 'Ethically Based': Sport, Globalization, Migration and Nation-State Policies*, [w:] *Sport and Foreign Policy in a Globalizing World*, red. S.J. Jackson, S. Haigh, Abingdon 2009, s. 95–110.

Mangan J.A., Ok G., Park K., *From the Destruction of Image to the Reconstruction of Image: A Sports Mega-event and the Resurgence of a Nation – Politics of Sport Exemplified*, [w:] *The Triple Asian Olympics. Asia Rising – The Pursuit of National Identity, International Recognition and Global Esteem*, red. J.A. Mangan, S. Collins, G. Ok, London 2013, s. 113–138.

Mankoff J., *Unravelling the Enigma. Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century*, [w:] *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, red. B.J.C. McKercher, London 2012, s. 53–63.

Mason C.W., *The Bridge to Change: The 1976 Montreal Olympic Games, South African Apartheid Policy, and the Olympic Boycott Paradigm*, [w:] *Onward to the Olympics. Historical Perspectives on the Olympic Games*, red. P. Schaus, S.R. Wenn, Waterloo 2007, s. 283–296.

Mateša Z., *Wydarzenia sportowe jako kluczowy element przełamywania barier*, [w:] *Sport i dyplomacja. Polski Komitet Olimpijski*, Warszawa 2015, s. 28–29.

Mazur Z., Marek M., Organista N., *Ruch Olimpijski i Polityka: Strange Bedfellows?*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 213–224.

Mazurkiewicz M., *Specyfika związków pomiędzy sportem a polityką w Stanach Zjednoczonych – wybrane aspekty*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 289–297.

Means J., Nauright J., *Sports Development Meets Sports Marketing in Africa: Basketball without Borders and the NBA in Africa*, [w:] *International Cases in the Business of Sport*, red. S. Chadwick, D. Arthur, London 2008, s. 372–388.

Melber H., *Africa and China: Old Stories or New Opportunities*, [w:] *Handbook of Africa's International Relations*, red. T. Murithi, Abingdon 2014, s. 333–342.

Melissen J., *Public Diplomacy*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 436–452.

Melissen J., *The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice*, [w:] *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 3–27.

Merkel U., *Bigger than Beijing 2008. Politics, Propaganda, and Physical Culture in Pyongyang*, [w:] *Post-Beijing 2008. Geopolitics, Sport and the Pacific Rim*, red. J.A. Mangan, F. Hong, London 2011, s. 135–160.

Merkel U., *Sport as a Foreign Policy and Diplomatic Tool*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 28–38.

Merkel U., *The Politics of Sport and Identity in North Korea*, [w:] *Sport and Nationalism in Asia. Power, Politics and Identity*, red. F. Hong, L. Zhouxiang, London 2015, s. 104–118.

Mickiewicz M., *Polska dyplomacja kulturalna*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, red. B. Ociepka, Wrocław 2008, s. 115–147.

Min-Seok A., *The Political Economy of the World Cup in South Korea*, [w:] *Japan, Korea and the 2002 World Cup*, red. J. Horne, W. Manzenreiter, London 2002, s. 162–173.

Misener L., Wasser K., *International Sport Development*, [w:] *Managing Sport Development. An International Approach*, red. E. Sherry, N. Schulenkorf, P. Phillips, London 2016, s. 31–44.

Mkrtchyan T., *The Role of NGOs in Turkey-Armenia Rapprochement*, [w:] *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus*, red. M. Aydin, Amsterdam 2011, s. 154–162.

Mol A.P.J., Zhang L., *Sustainability as Global Norm: The Greening of Mega-Events in China*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events and Civil Society. Globalization, Environment, Resistance*, red. G. Hayes, J. Karamichas, London 2012, s. 126–150.

Molander E.A., *Bridge Building from Grass Roots: Organization and Management of Citizen Diplomacy Programmes*, [w:] *Horrendous Death and Health. Toward Action*, red. D. Leviton, New York 1991, s. 227–244.

Morgenthau H.J., *Diplomacy*, [w:] *Diplomacy. Theory of Diplomacy*, vol. 1, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 61–74.
Murray S., *Sports Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 617–627.
Nadel J.H., *Cup of Welcome? Media, Marketing, Latinos, and the 1994 World Cup*, [w:] *The FIFA World Cup 1930–2010. Politics, Commerce, Spectacle and Identities*, red. S. Rinke, K. Schiller, [b.m.w.] 2014, s. 298–336.
Nicolson H., *Diplomacy Then and Now*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 334–342.
Nye J. Jr., *Hard, Soft and Smart Power*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 559–576.
Oberländer C., *Japan's Deutschlandpolitik in the Postwar Period*, [w:] *Theories and Methods in Japanese Studies: Current State and Future Developments*, red. H.D. Ölschleger, Bonn 2008, s. 303–311.
Ociepka B., *Dyplomacja publiczna jako forma komunikowania międzynarodowego*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, red. B. Ociepka, Wrocław 2008, s. 11–35.
Ociepka B., *Miękka siła państwa i jej pomiar: czy to ma sens?*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, vol. 2, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013, s. 399–410.
Olszański T., *Paradoks apolityczności olimpizmu*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 261–264.
Őner S., *Continuities and Changes in Turkish Foreign and Security Policy in the Twenty-first Century and the EU*, [w:] *Debating Security in Turkey. Challenges and Changes in the Twenty-first Century*, red. E. Canan-Sokullu, Lanham 2013, s. 59–76.
Orzechowski M., *Nowoczesna dyplomacja (geneza, ewolucja, istota, charakter, rola)*, [w:] *Dyplomacja*, red. M. Wilk, Łódź 2002, s. 7–42.
Pan C., *Problematizing "Constructive Engagement" in EU-China Policy*, [w:] *Europe and China: Strategic Partners or Rivals?*, red. R. Vogt, Hong Kong 2012, s. 37–57.
Panagiotopoulou R., *Greece: The Olympic Torch Relay in Ancient Olympia – An Ideal Showcase for International Political Protest*, [w:] *Encoding the Olympics: The Beijing Olympic Games and the Communication Impact Worldwide*, red. L. Qing, G. Richeri, London 2012, s. 29–47.
Panagiotopoulou R., *Hosting the Olympic Games. From Promoting the Nation to Nation-branding*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 150–170.
Parks J., *Verbal Gymnastics. Sports, Bureaucracy, and the Soviet Union's Entrance into the Olympic Games, 1946–1952*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 27–44.
Parks J., *Welcoming the "Third World": Soviet Sport Diplomacy, Developing Nations, and the Olympic Games*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations Since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 85–116.
Parry J., *The Religio Athletae, Olympism and Peace*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform for Peace*, red. K. Georgiadis, A. Syrigos, Athens 2009, s. 37–50.
Perryman M., *Team GB, the Bards of Britishness and a Disunited Kingdom*, [w:] *Watching the Olympics. Politics, Power and Representation*, red. J. Sugden, A. Tomlinson, London 2012, s. 201–212.

Persson H.T.R., *Scandinavia*, [w:] *Sport Governance. International Case Studies*, red. I. O'Boyle, T. Bradbury, London 2013, s. 167–183.
Pigman G.A., *The Diplomacy of Global and Transnational Firms*, [w:] *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, red. A.F. Cooper, J. Heine, R. Thakur, Oxford 2013, s. 192–208.
Preuss H., *The Olympic Games. Winners and Losers*, [w:] *Sport and Society. A Student Introduction*, red. B. Houlihan, Los Angeles 2008, s. 415–438.
Preuss H., *Financing the Games. Interests, Winners and Losers*, [w:] *The Olympics. A Critical Reader*, red. V. Girginov, London 2010, s. 257–270.
Price B.C., *More than a Game: Baseball Diplomacy in World War II and the Cold War, 1941–1958*, [w:] *The Politics of Baseball. Essays on the Pastime and the Power at Home and Abroad*, red. R. Briley, Jefferson 2010, s. 141–156.
Puijk R., *Closing*, [w:] *Global Spotlights on Lillehammer. How the World Viewed Norway during the 1994 Winter Olympics*, red. R. Puijk, Luton 1997, s. 257–271.
Puijk R., *From Parish Pump to Global Village. Planning and Receiving the Lillehammer Olympics in Norway*, [w:] *Global Spotlights on Lillehammer. How the World Viewed Norway during the 1994 Winter Olympics*, red. R. Puijk, Luton 1997, s. 27–57.
Puijk R., *Producing Norwegian Culture for Domestic and Foreign Gazes: The Lillehammer Olympic Opening Ceremony*, [w:] *Olympic Games as Performance and Public Event. The Case of the XVII Winter Olympic Games in Norway*, red. A.M. Klausen, New York 1999, s. 97–136.
Raś M., *Podejście transnarodowe*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 67–85.
Rawnsley G.D., *China Talks Back: Public Diplomacy and Soft Power for the Chinese Century*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 282–291.
Reid H.L., *Olympic Sport and Its Lessons for Peace*, [w:] *Olympic Truce. Sport as a Platform for Peace*, red. K. Georgiadis, A. Syrigos, Athens 2009, s. 25–36.
Reinos M.M., *Academic Diplomacy: Cultural Exchange between Cuba and the United States*, [w:] *Debating U.S. – Cuban Relations*, red. J.I. Domínguez, R. Hernández, L.G. Barbeira, New York 2012, s. 237–255.
Renou X., *Resisting the Torch*, [w:] *Olympic Games, Mega-Events and Civil Societies. Globalization, Environment, Resistance*, red. G. Hayes, J. Karamichas, Basingstoke 2012, s. 236–246.
Riordan J., *Soviet-style Sport in Eastern Europe: The End of an Era*, [w:] *The Changing Politics of Sport*, red. L. Allison, Manchester 1993, s. 37–57.
Riordan J., *The Sports Policy of the Soviet Union, 1917–1941*, [w:] *Sport and International Politics. The Impact of Fascism and Communism on Sport*, red. P. Arnaud, J. Riordan, London 1998, s. 67–78.
Riordan J., *The Impact of Sport on Communism*, [w:] *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, red. J. Riordan, A. Krüger, London 1999, s. 48–66.
Riordan J., *Sport after the Cold War. Implications for Russia and Eastern Europe*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, London 2007, s. 271–278.
Riordan J., *Sport and Politics in Russia and the Former Soviet Union*, [w:] *Sport, Representation and Evolving Identities in Europe*, red. P. Dine, S. Crosson, Oxford 2010, s. 317–332.

Riordan J., *More Serious than Life and Death. Russian and Soviet Football*, [w:] *The Organisation and Governance of Top Football across Europe. An Institutional Perspective*, red. H. Gammelsæter, B. Senaux, New York 2011, s. 224–237.

Rookwood J., *Constructing Peace and Fostering Social Integration. Sport and Play in Azerbaijan*, [w:] *Sports Governance, Development and Corporate Responsibility*, red. B. Segaert, M. Theeboom, C. Timmerman, B. Vanreusel, New York 2012, s. 30–43.

Rukavishnikov V., *Russia's "Soft Power" in the Putin Epoch*, [w:] *Russian Foreign Policy in the 21st Century*, red. R.E. Kanet, Basingstoke 2011, s. 76–97.

Ryniejska-Kiełdanowicz M., *Rola wielkich wydarzeń sportowych i kulturowych w promowaniu wizerunku miast i państw*, [w:] *Public Relations. Aktualne zagadnienia sztuki komunikowania w teorii i praktyce*, red. R. Maćkowska, H. Przybylski, Katowice 2009, s. 81–91.

Saez L., *The Political Economy of the India – Pakistan Nuclear Standoff*, [w:] *South Asia's Nuclear Security Dilemma. India, Pakistan, and China*, red. L. Dittmer, New York 2005, s. 3–28.

Sauer M., Kollokoqi S., *Circular Migration as a Policy Tool to Foster Development in Kosovo*, [w:] *Innovative Approaches in Labour Market Policy and Health and Long-Term Care in Eastern Europe*, red. A. Scoppetta, K. Leichsenring, W. Stamatiou, Vienna 2017, s. 97–118.

Scherer J., Duquette G.H., Mason D.S., *The Cold War and the (Re)articulation of Canadian National Identity: The 1972 Canada-USSR Summit Series*, [w:] *East Plays West. Sport and the Cold War*, red. S. Wagg, D.L. Andrews, Abingdon 2007, s. 163–186.

Schiller K., *Communism, Youth and Sport: The 1973 World Youth Festival in East Berlin*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 50–66.

Schneider C.P., *Culture Communicates: US Diplomacy That Works*, [w:] *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, red. J. Melissen, New York 2005, s. 147–168.

Seippel Ø., *Governance and Social Capital. Democratic Effects and Policy Outcomes in a Nordic Sport Model*, [w:] *Social Capital and Sport Governance in Europe*, red. M. Groeneveld, B. Houlihan, F. Ohl, New York 2011, s. 163–180.

Shafqat S., *Sports: Passion and Industry*, [w:] *South Asia 2060. Envisioning Regional Futures*, red. A. Najami, M. Yusuf, London 2013, s. 293–299.

Shen G., *The View from China*, [w:] *Toward a New Public Diplomacy. Redirecting U.S. Foreign Policy*, red. P. Seib, New York 2009, s. 95–110.

Shibli S., Bingham J., Henry I., *Measuring the Sporting Success of Nations*, [w:] *Transnational and Comparative Research in Sport. Globalization, Governance and Sport Policy*, red. I. Henry et al., London 2007, s. 59–81.

Shibli S., De Bosscher V., Bottenburg van M., *Measuring and Forecasting Elite Sporting Success*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Policy*, red. I. Henry, L.-M. Ko, London 2014, s. 212–224.

Shibli S., De Bosscher V., Bottenburg van M., Bingham J., *Forecasting the Performance of Nations in Elite Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Management*, red. L. Robinson, P. Chelladurai, G. Bodet, P. Downward, London 2012, s. 86–100.

Silva L.H.R., *The Establishment of the Qatar National Olympic Committee: Building the National Sport Identity*, [w:] *Sport and Nationalism in Asia. Power, Politics and Identity*, red. F. Hong, L. Zhouxiang, London 2015, s. 306–319.

Skille E.Å., *Democracy and Complexity – The Organization and Governance of Sport in Norway*, [w:] *Sport Governance in the World. A Socio-Historic Approach. The Organization of Sport in Europe: A Patch-work of Institutions, with Few Shared Points*, red. C. Sobry, Paris 2011, s. 375–413.

Skirstad B., Felde K., *Sports Policy in Norway*, [w:] *National Sports Policies. An International Handbook*, red. L. Chalip, A. Johnson, L. Stachura, Westport 1996, s. 317–345.

Slack T., Parent M.M., *Sport in North America. The United States and Canada*, [w:] *Sport and Society. A Student Introduction*, red. B. Houlihan, Los Angeles 2008, s. 471–491.

Słoniewski M., *Polityczne implikacje organizacji XXII zimowych igrzysk olimpijskich w Soczi*, [w:] *Kultura fizyczna a polityka*, red. Z. Dziubiński, K.W. Jankowski, Warszawa 2015, s. 311–319.

Smolianov P., *Russia*, [w:] *Sport Governance. International Case Studies*, red. I. O'Boyle, T. Bradbury, London 2013, s. 74–89.

Snow N., *Rethinking Public Diplomacy*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 3–11.

Soares J., *East Beats West. Ice Hockey and the Cold War*, [w:] *Sport and the Transformation of Modern Europe. States, Media and Markets 1950–2010*, red. A. Tomlinson, C. Young, R. Holt, London 2011, s. 35–49.

Sofer S., *Old and New Diplomacy: A Debate Revisited*, [w:] *Diplomacy. History of Diplomacy*, vol. 3, red. C. Jönsson, R. Langhorne, London 2004, s. 395–414.

Sosnowska J., *Feeria jako gatunkowy element dramaturgiczny ceremonii otwarcia i zamknięcia igrzysk olimpijskich w mediach*, [w:] *Igrzyska olimpijskie w mediach masowych: 1948–1984*, red. E. Pawlak-Hejno, M. Piechota, P. Nowak, Lublin 2016, s. 29–42.

Sozański H., Adamczyk J., *Ruch Olimpijski i sport olimpijski we współczesnym świecie*, [w:] *Współczesny sport olimpijski. Zarys problematyki*, red. J. Czerwiński, H. Sozański, Gdańsk 2009, s. 17–45.

Sparevo E., Chalip L., Green B.C., *United States*, [w:] *Comparative Elite Sport Development. Systems, Structures and Public Policy*, red. B. Houlihan, M. Green, Oxford 2008, s. 242–271.

Steinmetz R., Wivel A., *Introduction*, [w:] *Small States in Europe. Challenges and Opportunities*, red. R. Steinmetz, A. Wivel, Surrey 2010, s. 3–14.

Suchecka K., *Afera dopingowa w Federacji Rosyjskiej w 2015 r. w kontekście polityki międzynarodowej*, [w:] *Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata*, red. M. Miedzińska, A. Kusztykiewicz, Warszawa 2017, s. 87–96.

Sugden J.P., *Sport and Spies: The Dark Side of Sport and International Relations*, [w:] *Image, Power and Space. Studies in Consumption and Identity*, vol. 11, red. A. Tomlinson, J.M. Woodham, New York 2007, s. 41–64.

Sugden J., Tomlinson A., McCartan E., *The Making and Remaking of White Lightning in Cuba: Politics, Sport, and Physical Education Thirty Years after the Revolution*, [w:] *The Social Roles of Sport in the Caribbean Societies*, red. M.A. Malec, New York 2008, s. 211–228.

Sułek M., *Małe państwa europejskie w świetle syntetycznych miar potęgi*, [w:] *Małe państwa Europy. Specyfikacja systemu politycznego i aktywności międzynarodowej*, red. D. Popławski, Warszawa 2009, s. 19–33.

Syed N.A., *The Effect of Beijing 2008 on China's Image in the United States: A Study of US Media and Polls*, [w:] *Olympic Aspirations. Realised and Unrealised*, red. J.A. Mangan, M. Dyreson, London 2012, s. 205–234.

Szymanski S., *Compromise or Compromised? The Bidding Process for the Award of the Olympic Games and the FIFA World Cup*, [w:] *Transparency International, Global Corruption Report: Sport*, Abingdon 2016, s. 157–162.

Taks M., *The Rise and Fall of Mega Sport Events. The Future Is in Non-mega Sport Events*, [w:] *Ethics and Governance in Sport. The Future of Sport Imagined*, red. Y. Vanden Auweele, E. Cook, J. Parry, London 2016, s. 84–93.

Tenerowicz R., *„Nowy liberalizm"*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 29–45.

Tomlinson A., *Olympic Survivals. The Olympic Games as a Global Phenomenon*, [w:] *The Global Politics of Sport. The Role of Global Institutions in Sport*, red. L. Allison, London 2005, s. 46–62.

Tomlinson A., *Los Angeles 1984 and 1932. Commercializing the American Dream*, [w:] *National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, red. A. Tomlinson, C. Young, Albany 2006, s. 163–176.

Tomlinson A., *Lording It. London and the Getting of the Games*, [w:] *Watching the Olympics. Politics, Power and Representation*, red. J. Sugden, A. Tomlinson, London 2012, s. 1–17.

Tomlinson A., Young C., *Culture, Politics, and Spectacle in the Global Sports Event – An Introduction*, [w:] *National Identity and Global Sports Events. Culture, Politics and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, red. A. Tomlinson, C. Young, Albany 2006, s. 1–14.

Trunkos J., Heere B., *Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 1–17.

Tynkkynen V.-P., *Sports Fields and Corporate Governmentality: Gazprom's All-Russian Gas Program as Energopower*, [w:] *Critical Geographies of Sport. Space, Power and Sport in Global Perspective*, red. N. Koch, Abingdon 2017, s. 75–90.

Valiotis C., *Cricket in 'a Nation Imperfectly Imagined': Identity and Tradition in Postcolonial Pakistan*, [w:] *Cricket and National Identity in the Postcolonial Age. Following on*, red. S. Wagg, Abingdon 2005, s. 110–131.

Wardęga J., *The Image of Beijing Olympic Games as Constructed in Chinese Media*, [w:] *Media in China. China in Media. Processes, Strategies, Images, Identities*, red. A. Zemanek, Kraków 2014, s. 57–72.

Wechmann J., *The Great Canadian Myth Exposed: The 1972 Summit Series in Diplomatic and Domestic Perspective*, [w:] *Visions of Canada*, vol. 6, red. C. Bates, G. Huggan, M. Marinkova, J. Orr, Brno 2007, s. 1–18.

Wei F., Hong F., Zhouxiang L., *Chinese State Sports Policy: Pre- and Post-Beijing 2008*, [w:] *Post-Beijing 2008: Geopolitics, Sport and the Pacific Rim*, red. J.A. Mangan, F. Hong, London 2011, s. 48–70.

Wendel T., *Cuba: Behind the Curtain*, [w:] *Baseball without Borders. The International Pastime*, red. G. Gmelch, Lincoln 2006, s. 136–146.

Whitby D., *Elite Sport*, [w:] *Sport and Physical Education in China*, red. J. Riordan, R. Jones, London 1999, s. 120–141.

Whiterspoon K.B., *"Fuzz Kids" and "Musclemen": The US-Soviet Basketball Rivalry, 1958–1975*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 297–326.

Wilson W., *Los Angeles 1984*, [w:] *Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*, red. J.E. Findling, K.D. Pelle, Westport 2004, s. 169–178.

Wright P., Jacobs J., Ressler J., Howell S., *The Belizean Youth Sport Coalition*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 51–67.

Xu G., *China's Olympic Dreams and Their American Connections*, [w:] *Ninth International Symposium for Olympic Research*, [b.m.w.] 2008, s. 472–484.

Young Chang I., *Sport as a Political Strategy in South-North Korean Relations,* [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 189–206.

Yu H., *China's Diplomacy in Non-traditional Areas*, [w:] *China's Diplomacy. Theory and Practice*, red. J. Yang, Hackensack 2014, s. 327–414.

Yu J., Mangan J.A., *Dancing around the Elephant: The Beijing Olympics – Taiwanese Reflections and Reactions*, [w:] *Beijing 2008: Preparing for Glory. Chinese Challenge in the 'Chinese Century'*, red. J.A. Mangan, D. Jinxia, Abingdon 2009, s. 76–100.

Zaharna R.S., *Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives. Information and Relational Communication Frameworks*, [w:] *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, red. N. Snow, P.M. Taylor, New York 2009, s. 86–101.

Zaharna R., *Network Purpose, Network Design. Dimensions of Network and Collaborative Public Diplomacy*, [w:] *Relational, Networked and Collaborative Approaches to Public Diplomacy. The Connective Mindshift*, red. R.S. Zaharna, A. Arsenault, A. Fisher, New York 2013, s. 173–191.

Zając J., *Teoria ról międzynarodowych*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015, s. 127–151.

Zammit M.T., Henry I., *Evaluating Olympic Solidarity 1982–2012*, [w:] *Routledge Handbook of Sport Policy*, red. I. Henry, L.-M. Ko, London 2014, s. 93–105.

Zeiler T.W., *Conclusion. Fields of Dreams and Diplomacy*, [w:] *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations Since 1945*, red. H.L. Dichter, A.L. Johns, Lexington 2014, s. 431–446.

Zeiler T., *Political Issues in International Sport*, [w:] *Routledge Handbook of Sport and Politics*, red. A. Bairner, J. Kelly, J. Woo Lee, Abingdon 2017, s. 266–276.

Zeng G., Go F., Kolmer C., Richelieu A., *The Impact of the 2008 Summer Olympic Games on Beijing's and Chinas's Image*, [w:] *Global Sport Marketing. Contemporary Issues and Practice*, red. M. Desbordes, A. Richelieu, London 2012, s. 63–80.

Zhemukhov S., Orttung R., *Putin and the 2014 Sochi Olympics: Russia's Authoritarian Sports Diplomacy*, [w:] *Case Studies in Sport Diplomacy*, red. C. Esherick, R.E. Baker, S. Jackson, M. Sam, Morgantown 2017, s. 101–120.

Zhou S., Shen B., Zhang C., Zhong X., *Creating a Competitive Identity: Public Diplomacy in the London Olympics and Media Portrayal*, [w:] *The Global Impact of Olympic Media at London 2012*, red. A.C. Billings, A.M. Hardin, Abingdon 2015, s. 869–887.

Zhou Y., Ap J., Bauer T., *Government Motivations for Hosting the Beijing 2008 Olympic Games*, [w:] *Tourism at the Olympic Games. Visiting the World*, red. M. Robinson, J. Ploner, London 2016, s. 87–103.

Zięba R., *Wprowadzenie. Postzimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 15–39.

Zonova T., *Russian Post-Soviet Diplomacy*, [w:] *The SAGE Handbook of Diplomacy*, red. C.M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp, Los Angeles 2016, s. 336–347.

SŁOWNIKI I ENCYKLOPEDIE

Sports in America. From Colonial Times to the Twenty-First Century. An Encyclopedia, red. S.A. Riess, vol. 1–3, London 2011.

PRASA

Ladstaetter D., *FIFA's Quiet Diplomacy. Political Involvement Is Unavoidable*, „The FIFA Weakly", May 2014, no. 30, s. 12.

Miller W., *Sport May Spur Talks on Unity for Korea*, „The Sydney Morning Herald", 6.03.1984.

Ping-Pong Diplomacy, „The New York Times", 10.04.1971, s. 22

Rathkolb O., *Voice of America's Political Propaganda for Austria (1945–1959)*, „Gazette" 1987, no. 39.

Reich K., *Doleful Days for the Games*, „Sports Illustrated", 21.05.1984, vol. 60, no. 20.

South Dakota College Team Gets OK to Travel to Cuba, „Milwaukee Sentinel", 5.03.1977.

Talk on Olympics Reported Slated with Gromyko, „The Blade: Toledo, Ohio", 28.05.1984, s. 3.

U.S. Tops U.S.S.R. in Track, „The New York Times", 9.07.1978, s. 7.

When M.L.B. Broke the Ice With a Game in Havana, „The New York Times", 21.03.2016, s. D8.

Wywiad Prezydenta Richarda Nixona dla Wydawców Czasopism, Waszyngton, dnia 16 kwietnia 1971 r., „Zeszyty Dokumentacyjne. Seria Monograficzna" 1972, nr 5, s. 57–58.

MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

Cho H., *International Sporting Events, Nationalism and Sport Diplomacy. The Evolving Relationships between North and South Korea from 1978 to 2007*, rozprawa doktorska, Loughborough University, 2012.

Samadani N., *Sport Diplomacy: Playing for a Win-Win*, praca magisterska, Georgetown University, Washington, D.C. 2004.

Luijk van N., *A Historical Examination of the IOC and UN Partnership: 1952–1980*, IOC Olympic Studies Centre Postgraduate Research Programme 2013.

Zákravský J., *Friendly Football Match between the Basque Country Women's National Football Team and the Czech Republic as a Tool of Basque Sports Diplomacy*, wystąpienie podczas konferencji PSA Annual Conference 2018. Sport, Policy and Politics: Interdisciplinary Perspectives w Stirling, 21–22.03.2018.

STRONY INTERNETOWE

„Dyplomacja futbolowa" na Kaukazie, 12.10.2009, http://konflikty.wp.pl/kat,1020223,title,Dyplomacja-futbolowa-na-Kaukazie,wid,11584740,wiadomosc.html?ticaid=115447 [dostęp: 22.07.2015].

127th IOC Session Comes to Close in Monaco, IOC, 9.12.2014, https://www.olympic.org/news/127th-ioc-session-comes-to-close-in-monaco [dostęp: 11.05.2017].

2011 CEV Champions League, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=19&PID=44 [dostęp: 20.04.2017].

2013 CEV Volleyball Champions League – Men, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=566&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017].

2014 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=675&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017].

2015 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=736&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017].

2016 CEV DenizBank Volleyball Champions League – Men, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=879&PID=-2 [dostęp: 20.04.2017].

2017 CEV Volleyball Champions League – Men, Competition Final Standing, CEV, http://www.cev.lu/Competition-Area/competition.aspx?ID=965&PID=-2 [dostęp: 3.02.2018].

5 Russian Billionaires who Are Also Sports Clubs Owners, Russia Today, 5.03.2016, https://www.rt.com/sport/334678-russian-billionaires-sports-clubs/ [dostęp: 5.03.2018].

Abend L., *Why Nobody Wants to Host the 2022 Winter Olympics*, „Time", 3.10.2014, http://time.com/3462070/olympics-winter-2022/ [dostęp: 16.05.2015].

Aspire Academy, *Facilities*, http://www.aspire.qa/Facilities.aspx [dostęp: 16.05.2017].

Australian Sports Diplomacy Strategy 2015–18, https://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/aus-sports-diplomacy-strategy-2015-18.pdf [dostęp: 22.03.2018].

Bach T., *Closing Remarks*, 20 January 2018, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/News/2018/2018-01-20-Closing-statement.pdf [dostęp: 14.02.2018].

Baktiari B., *Sports Diplomacy with Iran: Breaking Barriers, Bridging Differences*, „The Huffington Post", 5.09.2014, http://www.huffingtonpost.com/bahman-baktiari/sports-diplomacy-with-iran_b_5772374.html [dostęp: 26.08.2015].

Basu J., *Ping-pong Diplomacy Returns to Stanford after 25 years*, „Stanford News", 15.07.1997, http://news.stanford.edu/pr/97/970715pingpong.html [dostęp: 6.06.2016].

Bátora J., *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada*, The Hague: Netherlands institute of International Relations 'Clingendael', 2005, http://

www.clingendael.nl/sites/default/files/20050300_cli_paper_dip_issue97.pdf [dostęp: 2.06.2016].

Beijing 2008 Medal Table, BBC Sport, 13.08.2012, http://www.bbc.co.uk/sport/olympics/2012/medals/historical-medals-beijing-2008/countries [dostęp: 5.09.2016].

Billingham N., *98: The Most Politically Charged Game in World Cup History*, FourFourTwo, 6.06.2014, http://www.fourfourtwo.com/features/98-most-politically-charged-game-world-cup-history#X4Hgu7CXPiXYus4j.99 [dostęp: 18.08.2015].

Borden S., *Beijing Defeats Almaty in Bid to Host 2022 Winter Olympics*, „The New York Times", 31.07.2015, http://www.nytimes.com/2015/08/01/sports/olympics/beijing-selected-as-host-of-2022-winter-olympics.html?_r=0 [dostęp: 10.01.2017].

Bransten J., Recknagel C., *Armenia-Turcja: wybuch „futbolowej dyplomacji"*, 8.09.2008, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul,184,Armenia-Turcja_wybuch_futbolowej_dyplomacji.html [dostęp: 22.07.2015].

Bureau of Educational and Cultural Affairs, United States Department of State, https://eca.state.gov/programs-initiatives/initiatives/sports-diplomacy [dostęp: 6.09.2017].

Case Study: Iran and the United States, http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-martinmilinski.pdf [dostęp: 26.08.2015].

Cavali G., *Cold War, Warm Welcome*, „Stanford Magazine", May/June 2005, http://www.stanfordalumni.org/news/magazine/2005/mayjun/features/track.html [dostęp: 19.04.2018].

Chadwick S., *How China Is Fuelling the African Cup of Nations through Stadium Diplomacy*, 11.01.2017, http://www.scmp.com/sport/soccer/article/2061186/how-china-fuelling-african-cup-nations-through-stadium-diplomacy [dostęp: 30.03.2018].

Chapman W., *Sports Exchanges Raise Hopes of Improved China-S. Korea Ties*, „The Washington Post", 3.05.1984, http://www.washingtonpost.com/archive/politics/1984/05/03/sports-exchanges-raise-hopes-of-improved-china-s-korea-ties/3b91567f-9dce-47f9-b590-be52a0ecc5ab/ [dostęp: 5.08.2015].

China-Japan Year of Cultural & Sports Exchanges, http://www.china.org.cn/english/features/Exchanges/203890.htm [dostęp: 24.08.2016].

China's Second Africa Policy Paper, „China Daily", 5.12.2015, http://www.chinadaily.com.cn/world/XiattendsParisclimateconference/2015-12/05/content_22632874.htm [dostęp: 24.08.2016].

Chinese Government to Impose Spending Limit on Transfers and Wages, „AS", 5.01.2017, http://en.as.com/en/2017/01/05/football/1483618683_270444.html [dostęp: 18.01.2017].

Comenetz J., *U.S. Plays up Power of Sports in Win-Win Approach to Diplomacy*, „The Washington Diplomat", 28.09.2011, http://washdiplomat.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8070:us-plays-up-power-of-sports-in-win-win-approach-to-diplomacy&catid=1478:october-2011&Itemid=483 [dostęp: 5.04.2016].

Connor P., *How Many Sochi Athletes Are Competing for a Country that Is Not Their Birth Nation?*, Pew Research Center, 19.02.2014, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/02/19/how-many-sochi-athletes-are-competing-for-a-country-that-is-not-their-birth-nation/ [dostęp: 23.03.2017].

Cultural Affairs and Sport Exchange with Russia, 5.11.2013, https://www.westerncape.gov.za/news/cultural-affairs-and-sport-exchange-russia [dostęp: 29.03.2017].

Davis Cup, http://www.daviscup.com/en/draws-results/tie/details.aspx?tieId=10002685 [dostęp: 13.08.2015].

Department for Culture, Media & Sport, *A New Strategy for Sport: Consultation Paper*, August 2012, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450712/1619-F_Sports_Strategy_ACCESSIBLE.pdf [dostęp: 22.11.2016].

Department of State, United States Information Agency, *Records Classification Handbook, Transmittal Letter: RC-4, 01.04.1965*, https://www.archives.gov/files/research/foreign-policy/state-dept/finding-aids/dos-records-classification-handbook-1965-1973.pdf [dostęp: 30.01.2018].

Duerden J., *"Cricket Diplomacy" for India and Pakistan*, „The Diplomat", 9.03.2013, http://thediplomat.com/2013/01/cricket-diplomacy-for-india-and-pakistan/ [dostęp: 5.05.2015].

Dupont K., *Downing of the Jet Has Tangled Soviet – U.S. Sports Exchange*, „The New York Times", 21.09.1983, http://www.nytimes.com/1983/09/21/sports/downing-of-jet-has-tangled-soviet-us-sports-exchange.html [dostęp: 24.04.2015].

The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, https://infographics.economist.com/2017/DemocracyIndex/ [dostęp: 7.06.2017].

Embassy of the United States in Oslo, *U.S. Embassy Gets a Kick out of Sports Diplomacy*, sierpień 2011, http://norway.usembassy.gov/norwaycup2011.html [dostęp: 1.06.2015].

Engage with Kosovo, http://www.digitalkosovo.org/sq/ [dostęp: 4.05.2017].

ESPN World Fame 100, ESPN, 31.05.2016, http://www.espn.com/espn/feature/story/_/id/15685581/espn-world-fame-100 [dostęp: 29.03.2017].

Factsheet Olympic Truce, Update – December 2015, IOC, https://stillmed.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Olympic_Truce.pdf [dostęp: 27.07.2017].

Factsheet. Legacies of the Games, IOC, May 2006, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Factsheets-Reference-Documents/Games/Legacies/Factsheet-Legacies-of-the-Games-May-2016.pdf#_ga=2.106999364.73645398.1512537312-977313445.1512537312 [dostęp: 6.12.2017].

FIBA, *TUR/USA – Darüşşafaka Trio Benefit from Sports United Initiative*, 20.02.2014, http://www.fiba.com/news/TUR-USA-Dar%C3%BC%C5%9F%C5%9Fafaka-trio-benefit-from-Sports-United-initiative [dostęp: 4.06.2016].

FIFA Clears Kosovo Players to Make World Cup Debut vs Finland, ESPN, 5.09.2016, http://www.espn.co.uk/football/kosovo/story/2943985/fifa-clears-kosovo-players-to-make-world-cup-debut-vs-finland [dostęp: 29.04.2017].

Fitts R.K., *Babe Ruth and Eiji Sawamura*, „Baseball Research Journal" 2012, http://sabr.org/research/babe-ruth-and-eiji-sawamura [dostęp: 25.09.2015].

Football Diplomacy, „The Economist", 3.09.2009, http://www.economist.com/node/14380297 [dostęp: 27.07.2015].

Forum on China-Africa Cooperation, *Programme for China-Africa Cooperation in Economic and Social Development*, http://www.focac.org/eng/wjjh/hywj/t157834.htm [dostęp: 24.08.2016].

Gallagher J.G., *Closing of NFL Europa Sad Move for Japanese Players*, „The Japan Times", 8.07.2007, http://www.japantimes.co.jp/sports/2007/07/08/general/closing-of-nfl-europa-sad-move-for-japanese-players/#.Vyn2vdKLQdU [dostęp: 4.05.2016].

Gashi K., *Kosovo*, Freedom House, https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/kosovo [dostęp: 7.06.2017].

Gay Athletes to Represent U.S., ESPN, 19.12.2013, http://www.espn.com/olympics/story/_/id/10154712/president-barack-obama-selects-gay-athletes-sochi-delegation [dostęp: 30.03.2017].

GDP per capita (current US$), The World Bank, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD [dostęp: 7.06.2017].

Gibson O., *Maria Sharapova Doping Ban Reduced to 15 Months as French Open Return Likely*, „The Guardian", 4.10.2016, https://www.theguardian.com/sport/2016/oct/04/maria-sharapova-doping-ban-reduced-french-open-return [dostęp: 29.03.2017].

The Good Country, https://goodcountry.org/index/results [dostęp: 22.04.2018].

Gralik K., *Futbol na ołtarzu polityki*, TVP, 17.05.2012, http://www.tvp.info/7396544/futbol-na-oltarzu-polityki [dostęp: 22.07.2015].

Ilin A., Китайцы расширили российский хоккей, 11.07.2017, https://www.kommersant.ru/doc/3351990 [dostęp: 14.07.2017].

International Olympic Committee, *Olympic Korean Peninsula Declaration*, 20.01.2018, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/News/2018/2018-01-20-Declaration.pdf [dostęp: 14.02.2018].

International Olympic Committee, *The Organisation*, https://www.olympic.org/about-ioc-institution#President [dostęp: 27.04.2018].

IOC Bans India from Olympics, CBS Sports, 4.12.2012, http://www.cbc.ca/sports/ioc-bans-india-from-olympics-1.1272480 [dostęp: 29.11.2017].

IOC Chief Would Like First Games in Africa and Again in Germany, „Gulf Times", 31.05.2017, http://www.gulf-times.com/story/551720/IOC-chief-would-like-first-Games-in-Africa-and-aga [dostęp: 16.06.2017].

IOC Makes Historic Decision by Simultaneously Awarding Olympic Games 2024 to Paris and 2028 to Los Angeles, IOC, 13.09.2017, https://www.olympic.org/news/ioc-makes-historic-decision-by-simultaneously-awarding-olympic-games-2024-to-paris-and-2028-to-los-angeles [dostęp: 21.11.2017].

IOC President Thomas Bach Visits NOCS of Serbia and Kosovo, IOC, 18.04.2015, https://www.olympic.org/news/ioc-president-thomas-bach-visits-nocs-of-serbia-and-kosovo [dostęp: 11.05.2017].

IOC President Holds Fruitful Talks in Pyongyang with Supreme Leader Kim Jong-Un – DPRK Commits to Participation in Future Olympic Games, IOC, 31.03.2018, https://www.olympic.org/news/ioc-president-holds-fruitful-talks-in-pyongyang-with-supreme-leader-kim-jong-un-dprk-commits-to-participation-in-future-olympic-games [dostęp: 31.03.2018].

IOC Suspends Russian NOC and Creates Path for Clean Individual Athletes to Compete in Pyongchang 2018 under the Olympic Flag, IOC, 5.12.2017, https://www.olympic.org/news/ioc-suspends-russian-noc-and-creates-a-path-for-clean-individual-athletes-to-compete-in-pyeongchang-2018-under-the-olympic-flag [dostęp: 3.02.2018].

Iran Bans U.S. Wrestlers from Entering Country for Meet, NBC Sport, 3.02.2017, http://olympics.nbcsports.com/2017/02/03/iran-bans-usa-wrestling-meet/ [dostęp: 3.02.2017].

Iran Mulls Football Diplomacy, „The Oman Observer", 4.10.2013, http://omanobserver.om/iran-mulls-football-diplomacy/ [dostęp: 19.08.2015].

Israyelyan A., *The Football Player who Killed 'Football Diplomacy'*, „Foreign Policy Journal", 1.06.2015, http://www.foreignpolicyjournal.com/2015/06/01/the-football-player-who-killed-football-diplomacy/ [dostęp: 27.07.2015].

Juan Antonio Samaranch, „The Telegraph", 21.04.2010, https://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/sport-obituaries/7614484/Juan-Antonio-Samaranch.html [dostęp: 27.04.2018].

Kelmendi Strikes Historic Gold for Kosovo, Basile Wins for Italy, IOC, 7.08.2016, https://www.olympic.org/news/kelmendi-strikes-historic-gold-for-kosovo-basile-wins-for-italy [dostęp: 28.04.2017].

Khanlari S., *Sport, in the Name of Iranian-US Diplomacy*, Your Middle East, 3.06.2014, http://www.yourmiddleeast.com/culture/sport-in-the-name-of-iranianus-diplomacy_24809 [dostęp: 19.08.2015].

Kianpour S., *John Kerry, Iran and Football Diplomacy*, BBC News, 2.06.2014, http://www.bbc.com/news/blogs-echochambers-28114865 [dostęp: 18.08.2015].

Kilpatrick J., *Jackson Martinez, Ramires and Tim Cahill... Stars who Play in China*, Sky Sports, 3.02.2016, http://www.skysports.com/football/news/11096/10145890/five-former-premier-league-stars-who-play-in-china [dostęp: 24.08.2016].

Kim Dzong Un na granicy. „To tak blisko, a zajęło nam tak długo", TVN24, 27.04.2018, https://www.tvn24.pl/polwysep-koreanski-historyczne-spotkanie-przywodcow--obu-korei,832823,s.html [dostęp: 27.04.2018].

Kosovo – Medal Winners, Baku 2015, http://www.baku2015.com/countries/country=kos/medals/medal-winners.html [dostęp: 11.05.2017].

Kosovo, http://www.baku2015.com/countries/country=kos/index.html [dostęp: 11.05.2017].

Kosovo's Recognition by FIFA Is a Step towards International Legitimacy, „The Economist", 17.05.2016, http://www.economist.com/blogs/gametheory/2016/05/sport-and-statehood [dostęp: 28.04.2017].

Law T., *Competing for the Motherland: Sports Spectacle and Nationalism During the 2014 Sochi Winter Olympics*, Slavic Studies Honors Papers, Paper 1, 2014, http://digitalcommons.conncoll.edu/slavichp/1 [dostęp: 23.03.2017].

Lillehammer 2016 Youth Olympic Games, IOC, https://www.olympic.org/lillehammer-2016 [dostęp: 26.05.2017].

Liu Urges 'Basketball Diplomacy' to Enhance China-US Exchanges, 22.06.2015, http://www.china.org.cn/business/2015-06/22/content_35878550.htm [dostęp: 5.04.2016].

LSE European Institute, *Petrit Selimi: "The Sight of Our Athletes Marching in Rio de Janeiro Will Be the Pinnacle of State-building for Kosovo"*, 29.03.2016, http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/03/29/petrit-selimi-the-sight-of-our-athletes-marching-in-rio-de-janeiro-will-be-the-pinnacle-of-state-building-for-kosovo/ [dostęp: 1.05.2017].

Maese R., *Vic Wild, U.S.-born Rider, Wins Snowboarding Gold for Russia*, „The Washington Post", 19.02.2014, https://www.washingtonpost.com/sports/olympics/vic-wild-us-

born-rider-wins-snowboarding-gold-for-russia/2014/02/19/41bc5df2-9983-11e3-b1de-e666d78c3937_story.html?utm_term=.96627f70e847 [dostęp: 23.03.2017].
Malik A., *Is India's Narendra Modi Using Cricket Diplomacy to Try and Resume Talks with Pakistan?*, „International Business Times", 13.02.2015, http://www.ibtimes.com/indias-narendra-modi-using-cricket-diplomacy-try-resume-talks-pakistan-1815240 [dostęp: 19.04.2018].
Maloney S., *The Rouhani Tsunami: A Presidential Phone Call Offers Another Iranian Surprise*, 28.09.2013, http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2013/09/27-iran-us-make-history-rouhani-unga [dostęp: 27.08.2015].
MAR Maria Sharapova Is Appointed UNDP Goodwill Ambassador. Press Release, UN, 14.02.2017, http://chernobyl.undp.org/russian/docs/pr_sharapova_140207_eng.pdf [dostęp: 29.03.2017].
Marlowe L., *Iran and US Use Football to Score Diplomatic Goals*, „The Irish Times", 23.06.1998, http://www.irishtimes.com/news/iran-and-us-use-football-to-score-diplomatic-goals-1.165937 [dostęp: 18.08.2015].
Medal Standings, PyeongChang 2018, https://www.pyeongchang2018.com/en/game-time/results/OWG2018/en/general/medal-standings.htm [dostęp: 5.03.2018].
Medal Table, BBC Sport, 13.08.2012, http://www.bbc.co.uk/sport/olympics/2012/medals/countries [dostęp: 5.09.2016].
Medal Table, BBC, 22.08.2016, http://www.bbc.com/sport/olympics/rio-2016/medals/countries [dostęp 3.01.2017].
Meer van der S., *Medium-sized States in International Cyber Security Policies*, Clingendael, December 2016, https://www.clingendael.nl/sites/default/files/PB_Medium_sized_states_international_cyber_security.pdf [dostęp: 11.05.2017].
Menary S., *Teams Struggling to Be Allowed to Play*, Play the Game, 24.04.2009, http://www.playthegame.org/news/news-articles/2009/teams-struggling-to-be-allowed-to-play/ [dostęp: 30.04.2017].
Ministry of Foreign Affairs – Norway, *Norway's Image Abroad – A Shared Responsibility*, 9.01.2013, https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/public-diplomacy-and-international-cultural-cooperatio/norgesprofilering/image_abroad/id708753/ [dostęp: 26.04.2018].
Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kosovo, *Kosovo in UNESCO*, Prishtina 2015, http://www.mfa-ks.net/repository/docs/AS_WE_ARE_VO2_S.pdf [dostęp: 4.05.2017].
Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, *Relations between Turkey and Armenia*, http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-armenia.en.mfa [dostęp: 28.07.2015].
Montague J., *UEFA's Recognition of Kosovo Angers Serbs*, „The New York Times", 3.05.2016, https://www.nytimes.com/2016/05/04/sports/soccer/uefa-recognizes-kosovo-paving-way-for-fifa-membership.html?_r=0 [dostęp: 28.04.2017].
Moore T., *Norway's Focused Communication Strategy*, 2012. http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2010/0912/comm/moore_norway.html [dostęp: 1.06.2016].
Mullen J., *International Olympic Committee Reinstates India at Sochi after Ban*, CNN, 11.02.2014, http://edition.cnn.com/2014/02/11/world/asia/sochi-olympics-india-reinstated/index.html?hpt=hp_t2 [dostęp: 29.11.2017].

Murray G., *Scoops, Pests and Ping Pong Diplomacy*, 16.08.2011, http://www.china.org.cn/opinion/2011-08/16/content_23222348.htm [dostęp: 3.03.2017].

NBA Announces Comprehensive Global Games Schedule for 2013–14 Preseason. Official Release, NBA, 16.03.2013, http://www.nba.com/2013/news/03/05/2013-14-global-preseason-release/index.html [dostęp: 27.04.2016].

NBA Cares, *Mission*, http://cares.nba.com/mission/ [dostęp: 27.04.2016].

NBA Global, *NBA Expands Global Reach with 2014–15 Regular-Season Games in London and Mexico*, http://www.nba.com/global/nba_expands_global_reach_with_regular_season_games_in_london_and_mexico_2014_05_29.html [dostęp: 27.04.2016].

NBA Global, *NBA Global Map*, http://www.nba.com/global/map/ [dostęp: 28.04.2016].

NBA, *Basketball without Borders Mission*, http://www.nba.com/bwb/mission.html [dostęp: 5.04.2016].

North, South Korea Clash in Rare Hockey Game, „Daily Mail", 6.04.2017, http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-4387566/North-South-Korea-clash-rare-game.html [dostęp: 8.04.2017].

O sporcie i dyplomacji, PKOl, 27.10.2014, http://www.olimpijski.pl/pl/aktualnosci,89/909,o-sporcie-i-dyplomacjio-sporcie-i-dyplomacji.html [dostęp: 6.03.2015].

Olympic Diplomacy on the Korean Peninsula, USC Center on Public Diplomacy, 23.01.2018, http://uscpublicdiplomacy.org/blog/olympic-diplomacy-korean-peninsula [dostęp: 23.01.2018].

Olympic Medal Count, Rio2016, https://www.rio2016.com/en/medal-count-country [dostęp: 5.09.2016].

Olympic Solidarity. Creation and Development, IOC, 2006, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Olympic-Solidarity/Olympic-Solidarity-Creation-and-Development.pdf#_ga=2.3561712.1952297354.1501228204-178363792.1501228204 [dostęp: 28.07.2017].

Olympics-Kuwait to Hoist Flag at Games after Row Resolved, Reuters, 14.07.2012, https://www.reuters.com/article/oly-kuwait-adv13-flag/olympics-kuwait-to-hoist-flag-at-games-after-row-resolved-idUSL6E8IE13520120714 [dostęp: 29.11.2017].

The Organisation, IOC, https://www.olympic.org/about-ioc-institution [dostęp: 20.11.2017].

Orsi P., *After 16 Year Hiatus, U.S. Baseball Stars Play Against Cuban National Team*, „The Huffington Post", 7.06.2012, http://www.huffingtonpost.com/2012/07/06/cuba-us-baseball-play-again_n_1654956.html [dostęp: 30.03.2015].

Owen D., *Lillehammer 1994 Showed that Size Isn't Everything in the Olympic World*, 16.02.2014, http://www.insidethegames.biz/articles/1018424/lillehammer-1994-showed-that-size-isn-t-everything-in-the-olympic-world [dostęp: 15.06.2015].

Pjongczang 2018. Tak dopinguje północnokoreańska „armia ślicznotek", Eurosport, 13.02.2018, https://eurosport.interia.pl/raporty/raport-pjongczang-2018/aktualnosci/news-pjongczang-2018-tak-dopinguje-polnocnokoreanska-armia-sliczn,nId,2521473#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome [dostęp: 14.02.2018].

Playing the Game: The Soft Power of Sport, British Council, October 2015, https://www.britishcouncil.org/organisation/policy-insight-research/insight/playing-game-soft-power-sport [dostęp: 23.11.2016].

Population, total, The World Bank, http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL [dostęp: 7.06.2017].
Presidential Activities, http://library.la84.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1983/ore188/ORE188i.pdf [dostęp: 11.08.2017].
Prezydent Korei Płd. na kolacji z siostrą przywódcy Korei Północnej. Otrzymał zaproszenie do Pjongjangu, „Wprost", 10.02.2018, https://www.wprost.pl/swiat/10103505/prezydent-korei-pld-na-kolacji-z-siostra-przywodcy-korei-polnocnej-otrzymal-zaproszenie-do-pjongjangu.html [dostęp: 14.02.2018].
Price S., *Why Chinese Clubs Are Breaking Transfer Records – and Why Players Are Wise to Go*, „The Guardian", 5.01.2017, https://www.theguardian.com/football/these-football-times/2017/jan/05/china-chinese-super-league-oscar-carlos-tevez [dostęp: 18.01.2017].
Raja Mohan C., *Modi's Cricket Diplomacy: Renewing Political Contact with Pakistan*, Indian Express, 13.02.2015, http://indianexpress.com/article/opinion/columns/modis-cricket-diplomacy-renewing-political-contact-with-pakistan/ [dostęp: 4.05.2015].
Refugee Olympic Team a Symbol of Unifying Power of Sport in International Day of Sport for Development and Peace, IOC, 6.04.2017, https://www.olympic.org/news/refugee-olympic-team-a-symbol-of-unifying-power-of-sport-on-international-day-of-sport-for-development-and-peace [dostęp: 6.12.2017].
Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Interfaith Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,220 [dostęp: 4.05.2017].
Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *International Recognitions of the Republic of Kosovo*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,224 [dostęp: 4.05.2017].
Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *People-to-People Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,236 [dostęp: 4.05.2017].
Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Public Diplomacy and Digital Diplomacy*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,128 [dostęp: 4.05.2017].
Republic of Kosovo, Ministry of Foreign Affairs, *Sights in Kosovo*, http://www.mfa-ks.net/?page=2,226 [dostęp: 4.05.2017].
Research Grant Programmes, IOC, https://www.olympic.org/olympic-studies-centre/research-grant-programmes [dostęp: 5.12.2017].
Rio 2016, IOA, https://web.archive.org/web/20160815202125/https://www.rio2016.com/en/ioa [dostęp: 29.11.2017].
Rio 2016, IOC, https://www.olympic.org/rio-2016 [dostęp: 16.05.2017].
Riper van T., *Major League Baseball Goes Global*, „Forbes", 20.12.2005, http://www.forbes.com/2005/12/20/baseball-gm-disney-cx_tvr_1220baseball.html [dostęp: 28.04.2016].
Ritto L., *Diplomacy and Its Practice, Public Diplomacy and National Branding*, „Diplomat Magazine" 2014, http://www.diplomatmagazine.nl/2014/07/06/diplomacy-practice-public-diplomacy-national-branding/ [dostęp: 2.06.2016].
Russia American Foundation, *RAFs Mission*, http://russianamericanfoundation.org/about [dostęp: 29.03.2017].
Russia American Foundation, *Sports Exchange Programs*, http://russianamericanfoundation.org/sports-exchange-programs [dostęp: 29.03.2018].
Russian American Foundation, *SportsUnited: Basketball Ambassadors of Today and Tomorrow. April 22 – May 1, 2016. Frequently Asked Questions*, http://russianamerican-

foundation.org/raf2013/wp-content/uploads/2015/09/Frequently-Asked-Questions.pdf [dostęp: 6.04.2016].

RUY – Russian Union of Youth, http://www.ruy.ru/english/ [dostęp: 30.03.2017].

Scheitrum K., *History of the NBA Global Games*, NBA Global, http://www.nba.com/global/games2013/all-time-international-game-list.html [dostęp: 27.04.2016].

Scheitrum K., *Opening the Curtain. Tbilisi to Bilbao, Moscow to Manila*, NBA Global Games, http://www.nba.com/global/games2013/opening-the-curtain-hawks-1988-soviet-tour.html [dostęp: 27.04.2016].

Seoul 1988, IOC, https://www.olympic.org/seoul-1988 [dostęp: 27.11.2017].

Sharkov D., *Maria Sharapova: Russia Stands by Tennis Star after Doping Scandal*, „Newsweek", 16.03.2016, http://www.newsweek.com/maria-sharapova-russia-stands-tennis-star-after-doping-scandal-437368 [dostęp: 29.03.2017].

Simons G., *Nation Branding and Russian Foreign Policy, Occasional Papers*, The Swedish Institute of International Affairs, October 2013, http://www.ui.se/eng/upl/files/96881.pdf [dostęp: 20.03.2017].

Singer J., *Arsenal Set for Australia Pre-season Tour in 2017 as Club Announce New Tourism Deal*, „Daily Mail", 9.12.2015, http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-3352019/Arsenal-set-Australia-pre-season-tour-2017-club-announce-new-tourism-deal.html [dostęp: 22.11.2016].

Siostra Kim Dzong Una, Kim Jo Dzong, przybyła na igrzyska, Eurosport, 9.02.2018, https://eurosport.interia.pl/raporty/raport-pjongczang-2018/aktualnosci/news-pjongczang-2018-siostra-kim-dzong-una-kim-jo-dzong-przybyla-,nId,2520131 [dostęp: 14.02.2018].

Skaggs A., *Empowering Women and Girls through Sports: An Evaluation of a U.S. Department of State Sports Diplomacy Initiative*, Baker Scholar Projects, 2015, http://trace.tennessee.edu/utk_bakerschol/26 [dostęp: 23.04.2018].

Slavin B., *Wrestling's Curby Cup Next Move in US-Iran Sports Diplomacy*, „Al-Monitor", 15.06.2015, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/06/iran-us-sports-diplomacy-wrestling-curby-cup.html#ixzz3jA7qDPuD [dostęp: 18.08.2015].

Sochi 2014 Medal Table, BBC, 23.02.2014, http://www.bbc.com/sport/winter-olympics/2014/medals/countries [dostęp: 3.06.2015].

Sonwalker P., *When Nawaz Sharif Took Cricket Diplomacy to CHOGM*, „Hindustan Times", 1.01.2018, https://www.hindustantimes.com/world-news/when-nawaz-sharif-took-cricket-diplomacy-to-chogm/story-PKsP49Bx30cxRjvZ32UA3O.html [dostęp: 18.04.2018].

Stosunki dwustronne Turcja – Armenia, „Stosunki Międzynarodowe", 11.10.2010, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Turcja,stosunki_dwustronne,Armenia [dostęp: 22.07.2015].

Summer Visit to United States Announced, 22.03.2016, http://www.chelseafc.com/news/latest-news/2016/03/summer-visit-to-united-states-announced-.html [dostęp: 22.11.2016].

Suspension of the Kuwait Olympic Committee, IOC, 27.10.2015, https://www.olympic.org/news/suspension-of-the-kuwait-olympic-committee [dostęp: 29.11.2017].

Tait R., *Old Foes Armenia and Turkey Put Faith in Football Diplomacy*, „The Guardian", 5.09.2008, http://www.theguardian.com/world/2008/sep/05/turkey.armenia [dostęp: 27.07.2015].

Tariq A., *Cricket Diplomacy*, http://historypak.com/cricket-diplomacy/ [dostęp: 19.04.2018].

Team of Refugee Olympian Athletes (ROA) Created by the IOC, IOC, 2.03.2016, https://www.olympic.org/news/team-of-refugee-olympic-athletes-roa-created-by-the-ioc [dostęp: 6.12.2017].

Theiler M., *South Koreans End Round of 'Tennis Diplomacy' in China*, 4.03.1984, http://www.upi.com/Archives/1984/03/04/South-Koreans-end-round-of-tennis-diplomacy-in-China/9041447224400/ [dostęp: 5.08.2015].

Touching Photo of American and Iranian Embracing after Wrestling Match Hailed as True Spirit of the Olympic Games, „Daily Mail online", 14.08.2012, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2188298/Olympic-wrestling-2012-Photo-shows-Iranian-American-athletes-embracing.html [dostęp: 7.12.2016].

UK Sport, *Investing in Events*, http://www.uksport.gov.uk/our-work/investing-in-events, [dostęp: 25.11.2016].

UNDP Chernobyl Projects Supported by the Maria Sharapova Foundation, United Nations Development Programme, http://chernobyl.undp.org/english/docs/projects_supported_by_sharapova_foundation.pdf [dostęp: 29.03.2017].

United States Department of State, *About ECA*, http://eca.state.gov/about-bureau [dostęp: 5.04.2016].

United States Department of State, *Bureau of Educational and Cultural Affairs*, https://eca.state.gov/programs-initiatives/initiatives/sports-diplomacy [dostęp: 6.09.2017].

United States Department of State, *Fact Sheet on U.S.–China Consultation on People-to-People Exchange. The 4th Round of CPE Held in Washington, D.C.*, „Chinese American Forum", vol. XXIX, no. 3, January 2014, http://caforumonline.net/CAFHandlerPDF.ashx?ID=79 [dostęp: 30.04.2018].

United States Department of State, *Regional Impact*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors/regional-impact [dostęp: 6.04.2016].

United States Department of State, *Special Initiatives*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/special-initiatives [dostęp: 5.04.2016].

United States Department of State, *Sports Envoys and Sports Visitors*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors [dostęp: 6.04.2016].

United States Department of State, *Sports Envoys and Sports Visitors*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-envoys-and-sports-visitors [dostęp: 5.04.2016].

United States Department of State, *Sports Grants*, http://eca.state.gov/programs-initiatives/sports-diplomacy/sports-grants [dostęp: 25.04.2016].

United States Department of State, *SportsUnited: Bringing People Together through Sports. Fact Sheet*, 6.06.2011, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/06/165050.htm [dostęp: 7.04.2016].

United States Department of State, *U.S.–China Consultation on People-to-People Exchange. Fact Sheet*, 7.06.2016, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2016/06/258141.htm [dostęp: 24.08.2016].

United States Department of State, *U.S.–China CPE Cooperation on Sports. Fact Sheet*, 12.04.2011, http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/04/160628.htm [dostęp: 24.08.2016].

United States Diplomatic Mission to Kazakhstan, *U.S. Mission Brings WNBA Athletes for Sports Envoy Program in Kazakhstan*, 7.06.2013, http://kazakhstan.usembassy.gov/pr-06-07-13.html [dostęp: 6.04.2016].

USA Baseball to Host Cuba in Friendship Series, 18.02.2015, http://web.usabaseball.com/article.jsp?ymd=20150218&content_id=109591944&vkey=news_usab [dostęp: 30.03.2015].

US-Iran Relations: A Brief Guide, BBC, 24.11.2014, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24316661 [dostęp: 27.08.2015].

Wade S., *Lillehammer Ruling out Bid for 2026 Winter Olympics*, „USA Today", 30.03.2018, https://www.usatoday.com/story/sports/olympics/2018/03/30/no-lille-hammer-return-in-2026-bid-seems-more-like-for-2030/33409437/ [dostęp: 3.04.2018].

Walters O., *Manchester City 2016–17 Pre-season Schedule: Where and When Do Pep Guardiola's Men Play This Summer?*, „Mirror", 7.07.2016, http://www.mirror.co.uk/sport/football/news/manchester-city-2016-17-pre-8375134 [dostęp: 22.11.2016].

Will R., *China's Stadium Diplomacy*, „World Policy Journal", Summer 2012, http://www. worldpolicy.org/journal/summer2012/chinas-stadium-diplomacy [dostęp: 30.04.2018].

Wilson S., *Doha and Baku Cut from 2020 Olympic Bid Field*, CNS News, 23.12.2012, http://www.cnsnews.com/news/article/doha-and-baku-cut-2020-olympic-bid-field-0 [dostęp: 16.05.2017].

Wnioski i rekomendacje, PKOl, 27.10.2014, http://www.olimpijski.pl/Media/files/WNIOSKI_I_REKOMENDACJE_v2.pdf [dostęp: 6.03.2015].

ANEKSY

Wykaz spotkań z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha

Data wizyty	Miejsce wizyty	Spotkanie z przedstawicielami władz państwa
1980		
11–13.11.1980	Francja	prezydent republiki Valéry Giscard d'Estaing minister sportu, młodzieży i rekreacji Jean-Pierre Soisson
29–30.11.1980	Londyn, Wielka Brytania	minister sportu Hector Monro *ambasador Hiszpanii
1981		
8–13.01.1981	Moskwa, ZSRR	premier Nikołaj Tichonow
26–29.01.1981	Włochy	prezydent republiki minister turystyki Nicola Signorello
4–7.02.1981	Zimbabwe	minister młodzieży, sportu i rekreacji Ernest Kadungure premier Robert Mugabe
7–9.02.1981	Malawi	minister młodzieży i kultury D.D. Chiphwanya regionalny minister ds. Południa E.C.I. Bwanali wiceprzewodniczący Narodowej Rady Sportu Malawi Lawrence P. Anthony
9.02.1981	Kenia	prezydent republiki Daniel Arap Moi minister kultury i usług socjalnych Kenii Jeremiah J.M. Nyagah przewodniczący Narodowej Rady Sportu Kenii Charles M. Mukora *ambasador Hiszpanii
12–15.02.1981	Madagaskar	dyrektor ds. sportu i wychowania fizycznego w Ministerstwie Młodzieży Solo Rajaonarivelo

13–16.03.1981	Norwegia	król Olaf V *ambasador Hiszpanii Aurelio Valls
18–20.03.1981	Portugalia	prezydent Republiki Portugalii premier
30.03–1.04.1981	Kuwejt	emir Sheikh Jaber Al-Ahmad Al-Sabah następca tronu, premier Sheikh Saad Al-Abdellah Al-Sabah
1–2.04.1981	Bahrajn	emir Bahrajnu Sheikh Esa bin Selman Al-Khalifa
2–3.04.1981	Katar	następca tronu, minister obrony Sheikh Hamad Bin Khalifa Bin Hamad Al-Thani
3.04.1981	Zjednoczone Emiraty Arabskie	–
22–27.04.1981	Sztokholm, Göteborg, Szwecja	książę Bertil z żoną premier król i królowa
5–8.05.1981	RFN	prezydent RFN Karl Carstens
8–11.05.1981	Finlandia	prezydent Urho Kekkonen *ambasador Hiszpanii Leopoldo Martinez de Campo
11–13.05.1981	Bułgaria	prezydent Rady Państwa Todor Żiwkow (jako głowa państwa) *ministrowie sportu państw socjalistycznych
21–22.05.1981	Grecja	prezydent republiki podsekretarz stanu odpowiedzialny za sport Achilles Karamanlis
21–23.06.1981	Kanada	premier wizyta w parlamencie
26–28.06.1981	Togo	minister młodzieży, sportu i kultury
13–16.07.1981	Meksyk	prezydent José López Portillo
18–20.07.1981	Rumunia	prezydent republiki Nicolae Ceaușescu minister sportu Mihai Drăgănescu
3–8.09.1981	Rzym, Włochy	–
11–13.09.1981	Split, Jugosławia	–

5–8.11.1981	Praga, Czechosłowacja	prezydent Gustáv Husák *ambasador Hiszpanii
16–17.11.1981	Argentyna	prezydent republiki gen. Roberto Viola minister pracy socjalnej wiceadmirał Carlos Alberto Lacoste sekretarz ds. sportu Santiago C. Leyden
17–18.11.1981	Urugwaj	prezydent republiki gen. Gregorio Álvarez minister sportu Raquel Lombardo de Betulaza prezydent Narodowej Komisji Wychowania Fizycznego płk Alberto Lerena *ambasador Hiszpanii
18–19.11.1981	Chile	prezydent republiki gen. Augusto Pinochet członek rządu generał Mendoza dyrektor generalny ds. sportu i rekreacji gen. Ivan Dobut *ambasador Hiszpanii
19–20.11.1981	Paragwaj	prezydent republiki Alfredo Stroessner minister edukacji i kultury Raul Peña
20–21.11.1981	Brazylia	–
28.11–1.12.1981	Bruksela, Belgia	król Belgii Baldwin I *ambasador Hiszpanii
1982		
21–22.01.1982	Lichtenstein	książę Lichtensteinu „przedstawiciele rządu”
26–28.01.1982	Austria	prezydent Federalnej Republiki Austrii Rudolf Kirchschläger
26.02–1.03.1982	Norwegia	król Olaf V następca tronu
2–4.03.1982	Luksemburg	wielki książę Jan premier Pierre Werner wicepremier i minister spraw zagranicznych Colette Flesch minister wychowania fizycznego i sportu Émile Krieps
14–15.03.1982	Kuwejt	premier i następca tronu Sheikh Saad Al--Abdullah Al-Salim Al-Sabah
15–16.03.1982	Jemen	„kompetentni urzędnicy państwowi”

17–18.03.1982	Oman	minister informacji i spraw młodzieżowych Abdul Aziz Al Rowas specjalny doradca Jego Królewskiej Mości i gubernator stolicy Omanu Sayyid Thuwainy bin Shibab
19.03.1982	Zjednoczone Emiraty Arabskie	–
30.03–1.04.1982	Chiny	przywódca państwa (*state leader*) (jako głowa państwa) minister sportu Li Minghua *ambasador Hiszpanii
1–3.04.1982	Hongkong	komisarz ds. rekreacji i kultury *konsul generalny Hiszpanii J.A. Jacoiste
3–5.04.1982	Filipiny	prezydent Ferdinand Marcos *ambasador Hiszpanii
5–7.04.1982	Chińskie Tajpej (Tajwan)	premier Sun Yun Suan minister edukacji Huei Sen Chu
7–10.04.1982	Korea Południowa	prezydent republiki Chun Doo-hwan minister sportu
10–13.04.1982	Japonia	premier minister edukacji
23–26.04.1982	Węgry	przewodniczący Rady Prezydialnej (jako głowa państwa)
26–28.04.1982	NRD	przewodniczący Rady Państwa Erich Honecker (jako głowa państwa)
8–10.05.1982	Szwecja	książę Bertil
10–12.05.1982	Dania	królowa minister kultury i sportu Lise Østergaard
15–17.05.1982	Portugalia	–
6–9.06.1982	Holandia	królowa
26.07.1982	Gwatemala	prezydent republiki gen. Efraín Ríos Montt
28.07.1982	Kostaryka	prezydent Luis Alberto Monge

31.07.1982	Peru	prezydent republiki Fernando Belaúnde Terry premier i minister gospodarki i finansów Manuel Ulloa Elias minister spraw zagranicznych José Benavides Muñoz *ambasador Hiszpanii Pedro Bermejo Marín *ambasador Meksyku Ismael Moreno
1–3.09.1982 5–8.09.1982	Grecja	prezydent republiki Grecji Constantine Karamanlis premier George Papandreou *ambasador Cypru w Grecji Demos Hadjimiltis *ambasador Hiszpanii
3–5.09.1982	Cypr	prezydent republiki Cypru Spiros Kiprianu minister edukacji Stelios Katsellis *wicekonsul Hiszpanii
10.09.1982	Frankfurt, Berlin, RFN	–
29–30.09.1982	Irlandia	prezydent Patrick Hillary
15–16.10.1982	Monako	książę Rainier
25–28.10.1982	Kuba	przewodniczący Rady Państwa Fidel Castro (jako głowa państwa) wicepremier José Ramón Fernandez *ministrowie sportu państw socjalistycznych *ambasador Hiszpanii Enrique Larroque *ambasador Meksyku Manuel González Guerra *ambasador ZSRR
30.10.1982	Andora	–
4–6.11.1982	San Marino	kapitan regent (głowa państw) Maurizio Gobbi kapitan regent (głowa państwa) Libero Barulli minister turystyki i sportu Gian Carlo Berardi
9.11.1982	Rzym, Włochy	prezydent republiki Pertini
17–22.11.1982	Nowe Delhi, Indie	prezydent republiki Zail Singh premier Indira Gandhi minister sportu Buta Singh *ambasador Hiszpanii

3–5.12.1982	Helsinki, Finlandia	prezydent republiki Mauno Koivisto
5–7.12.1982	Paryż, Francja	minister młodzieży i sportu Edwige Avice
13.12.1982	Madryt, Hiszpania	król Hiszpanii Juan Carlos I
14–16.12.1982	Sarajewo, Jugosławia	prezydent SR Bośni i Hercegowiny M. Mikulić
18–22.12.1982	Moskwa, ZSRR	wicepremier ZSRR Heydar Aliyev *I sekretarz ambasady Hiszpanii *ambasador Jugosławii
1983		
5–7.01.1983	Tunis, Tunezja	minister młodzieży i sportu M. Kraïem minister obrony Baly *ambasador Hiszpanii Guillermo Montano
26.01.1983	Antigua	gubernator generalny sir Wilfred Jacobs (jako głowa państwa) minister edukacji, sportu i kultury Reuben H. Harris
27.01.1983	Kajmany	gubernator (jako głowa państwa) członek rządu ds. edukacji i sportu Truman Bodden
28–30.01.1983	Bahamy	generalny gubernator Bahamów sir Gerald Cash (jako głowa państwa)
30–31.01.1983	Bermudy	gubernator sir Richard Posnett (jako głowa państwa) premier John W. Swan minister młodzieży i sportu
21–22.02.1983	Jaunde, Kamerun	minister młodzieży i sportu premier
22–23.02.1983	Brazzaville, Kongo	minister młodzieży i sportu premier
23–24.02.1983	Luanda, Angola	prezydent Angoli sekretarz stanu ds. wychowania fizycznego i sportu
24–25.02.1983	Kinszasa, Zair	premier komisarz generalny ds. sportu i rekreacji komisarz informacji, kultury i sztuki

25–26.02.1983	Libreville, Gabon	minister młodzieży, sportu i rekreacji prezydent republiki
26–27.02.1983	Abidżan, Wybrzeże Kości Słoniowej	prezydent republiki minister młodzieży i sportu
27–28.02.1983	Lagos, Nigeria	wiceprezydent republiki Nigerii Alex Ekwueme minister sportu Buba Ahmed
28.02–1.03.1983	Monrovia, Liberia	minister stanu minister młodzieży i sportu płk Fred J. Blay
1–2.03.1983	Konakry, Gwinea	prezydent republiki premier komisarz generalny ds. młodzieży i sportu
2–3.03.1983	Bandżul, Gambia	wiceprezydent rządu minister edukacji, kultury i sportu
3–5.03.1983	Dakar, Senegal	premier Habib Thiam sekretarz ds. młodzieży i sportu François Bob minister spraw zagranicznych
18–20.03.1983	Kuwejt	premier minister spraw społecznych Hamad Issa Al Rujail *ambasador Hiszpanii
17–18.04.1983	Hongkong	komisarz ds. rekreacji i kultury E.B. Wiggham *konsul generalny Hiszpanii J.L. Jacoiste
18–19.04.1983	Papua Nowa Gwinea	gubernator generalny sir Kingsford Dibela (jako głowa państwa) nieokreśleni dygnitarze państwowi
19–20.04.1983	Wyspy Salomona	minister spraw zagranicznych
20–21.04.1983	Fidżi	gubernator generalny Ratu sir George Cakobau (jako głowa państwa)
21–24.04.1983	Australia	premier R.J.L. Hawke minister sportu, rekreacji i turystyki John J. Brown *ambasador Hiszpanii Carlos Fernandez-Shaw

24–27.04.1983	Nowa Zelandia	premier R.D. Muldoon minister rekreacji i sportu D.A. Highet gubernator generalny sir David Beattie (jako głowa państwa) lider opozycji D.R. Lange minister spraw zagranicznych W.E. Cooper
27.04.1983	Los Angeles, Orlando, New York, USA	–
6–8.05.1983	Kopenhaga, Dania	królowa Małgorzata II
17–21.05.1983	Ankara, Turcja	minister sportu i młodzieży Vecdi Özgül prezydent republiki gen. Kenan Evren premier Bülent Ulusu dyrektor generalny ds. wychowania fizycznego i sportu Yucel Seckiner członkowie Rady Najwyższej
20–21.05.1983	Kair, Egipt	prezydent Husni Mubarak „władze państwowe Egiptu”
7–8.06.1983	Ateny, Grecja	minister sportu M. Kuluris podsekretarz stanu ds. młodzieży i sportu M. Laliotis *ambasador Cypru w Grecji M. Demos Hadjimiltis
9–12.06.1983	Reykjavík, Islandia	prezydent republiki Islandii Vigdís Finnbogadóttir minister edukacji Ragnhildur Helgadóttir premier
29.06–5.07.1983	Calgary, Edmonton Kanada	książę Walii federalny minister sportu Kanady Ray Perrault premier prowincji Alberta Peter Lougheed „rząd Prowincji Alberta” dyrektor wykonawcza rządowego biura ds. Zimowych Igrzysk Olimpijskich 1988 Anita Szlazak *minister spraw parlamentarnych, sportu, pracy i mieszkalnictwa Indii Buta Singh

11–15.07.1983	Bandżul, Gambia	wiceprezydent B.B. Darbo minister edukacji, młodzieży, sportu i kultury
22–26.07.1983	Moskwa, ZSRR	szef Międzynarodowej Sekcji Informacyjnej KPZR L.M. Zamiatin *wiceminister wychowania fizycznego Kampuczy *ambasador Hiszpanii
29.07–1.08.1983	NRD	wiceprzewodniczący KC partii i Politbiura Paul Verner
11–16.08.1983	Wenezuela	prezydent republiki Luis Herrera Campins *ambasador Hiszpanii Amado González de Mesa
18–20.08.1983	Włochy	minister spraw wewnętrznych Oscar Luigi Scalfaro
1–5.09.1983	Maroko	– *ambasador Hiszpanii
15–20.09.1983	Chiny	minister sportu Li Ming Hua przedstawiciel KC Komunistycznej Partii Chin Ulanhu
24–27.09.1983	Korea Południowa	prezydent republiki Korei Hun-doo Hwan minister sportu *ambasador Hiszpanii
30.09–2.10.1983	Pekin, Chiny	„przywódca państwa" (jako głowa państwa)
5–7.10.1983	Jugosławia	prezydent Prezydium Republiki Socjalistycznej Jugosławii Mika Špiljak prezydent SR Bośni i Hercegowiny Milanko Renovica
7–11.10.1983	Bułgaria	prezydent Rady Państwa Todor Żiwkow (jako głowa państwa) wiceprezydent Rady Ministrów Georgi Jordanow
28–31.10.1983	Węgry	– *ambasador Hiszpanii José Maria Ullrich
12–14.11.1983	Czechosłowacja	premier Lubomir Štrougal *ambasador Hiszpanii Carlos de la Figuera

12–14.12.1983	Libia	przywódca Libii płk Al-Kaddafi (jako głowa państwa) sekretarz generalny sportu masowego
14–15.12.1983	Sudan	prezydent Socjalistycznej Republiki Sudanu gen. Nimeyri
15–18.12.1983	Etiopia	premier
1984		
15–15.01.1984	Austria	prezydent Federalnej Republiki Austrii Rudolf Kirschläger minister edukacji i kultury Helmut Zilk
27.02–1.03.1984	Izrael	prezydent Chaim Herzog premier Icchak Szamir minister edukacji i kultury Zevulun Hammer przewodniczący parlamentu Menachem Savidor
9–11.03.1984	Berlin, RFN	senator szkolnictwa, młodzieży i sportu Berlina Hanna-Renate Laurien
11–12.03.1984	Budapeszt, Węgry	sekretarz generalny KC Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej János Kádár (jako głowa państwa)
24–25.03.1984	Algieria	premier Abdelhamid Brahimi minister sportu Bouchama
31.03–3.04.1984	Pakistan	prezydent Muhammad Zia-ul-Haq minister sportu i kultury minister spraw zagranicznych
2–4.04.1984	Portoryko	gubernator (jako szef rządu) Senat i Izba Reprezentantów
4–5.04.1984	Republika Dominikańska	Kongres prezydent republiki Izba Senatu
5–6.04.1984	Haiti	nieokreślony reprezentant rządu minister rolnictwa Brutus Saint Victor
6.04.1984	Surinam	prezydent republiki Surinamu L.A. Ramdat premier Surinamu W. Udenhout
14–15.04.1984	Rwanda	minister młodzieży i ruchu spółdzielczego Bem Ndindiliyimana minister edukacji Aloys Nsekalije
15–16.04.1984	Tanzania	minister informacji i kultury D.N. Mwakawago

16–17.04.1984	Botswana	prezydent Q.K.J. Masire p.o. ministra spraw wewnętrznych G.U.S. Matlhabaphiri
17.04.1984	Lesotho	premier Leabua Jonathan
17–18.04.1984	Suazi	premier książę Bhekimpi Dlamini minister spraw wewnętrznych King Mtetwa
18.04.1984	Mozambik	prezydent Samora Machel
19.04.1984	Madagaskar	premier minister ludności, warunków socjalnych, młodzieży i sportu
19–20.04.1984	Mauritius	generalny gubernator Seewoosagur Ramgoolam (jako głowa państwa) premier Anerood Jugnauth minister młodzieży i sportu Michael Glover
20–21.04.1984	Seszele	minister młodzieży i obrony
21–22.04.1984	Somalia	prezydent republiki
14–15.05.1984	Malta	prezydent republiki Malty Agatha Barbara minister pracy, młodzieży i sportu Lorry Sant
7–9.07.1984	Warszawa, Poznań Polska	I sekretarz KC PZPR Wojciech Jaruzelski (jako głowa państwa)
1994		
15–16.02.1994	Split, Chorwacja	*prezydent Chorwackiej Republiki Herceg-Bośni Mate Boban *minister edukacji, kultury i sportu Chorwackiej Republiki Herceg-Bośni Jozo Modrić *ambasador Hiszpanii Luis Felipe Fernández de la Peña
15–16.02.1994	Sarajewo, Bośnia i Hercegowina	prezydent Bośni i Hercegowiny Alija Izetbegović
1996		
24–25.02.1996	Skopje, Macedonia	prezydent republiki Kiro Gligorow
4–6.04.1996	Olimpia, Grecja	prezydent republiki Konstandinos Stefanopulos

21–24.04.1996	Seul, Korea Południowa	premier Republiki Korei Soo-sung Lee

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów dostępnych w Archiwach Historycznych MKOl w sekcji *IOC Archives, Samaranch*.

Wykaz spotkań z przedstawicielami władz państwowych podczas zagranicznych podróży prezydenta MKOl Juana Antonio Samarancha z uwzględnieniem rangi spotkania

Lp.	Podróż	Spotkanie z głową państwa	Spotkanie z szefem rządu	Spotkanie z ministrem (członkiem rządu)	Spotkanie z innymi przedstawicielami władz państwowych	Spotkanie z przedstawicielem innego państwa
1	Francja 1980	X		X		
2	Wielka Brytania 1980			X		X
3	ZSRR 1981		X			
4	Włochy 1981	X		X		
5	Zimbabwe 1981		X	X		
6	Malawi 1981			X	X	
7	Kenia 1981	X		X	X	X
8	Madagaskar 1981				X	
9	Norwegia 1981	X				X
10	Portugalia 1981	X	X			
11	Kuwejt 1981	X			X	
12	Bahrajn 1981	X				
13	Katar 1981			X		
14	ZEA 1981					
15	Szwecja 1981	X	X		X	
16	RFN 1981	X				
17	Finlandia 1981	X				X
18	Bułgaria 1981	X		X		X
19	Grecja 1981	X			X	
20	Kanada 1981		X		X	
21	Togo 1981			X		
22	Meksyk 1981	X				
23	Rumunia 1981	X		X		

24	Włochy 1981					
25	Jugosławia 1981					
26	Czechosłowacja 1981	X				X
27	Argentyna 1981	X		X	X	
28	Urugwaj 1981	X		X	X	X
29	Chile 1981	X		X	X	X
30	Paragwaj 1981	X		X		
31	Brazylia 1981					
32	Belgia 1981	X				X
33	Lichtenstein 1982	X		X		
34	Austria 1982	X				
35	Norwegia 1982	X			X	
36	Luksemburg 1982	X	X	X		
37	Kuwejt 1982		X			
38	Jemen 1982				X	
39	Oman 1982			X	X	
40	ZEA 1982					
41	Chiny 1982	X		X		X
42	Hong Kong 1982			X		X
43	Filipiny 1982	X				X
44	Tajwan 1982		X	X		
45	Korea Południowa 1982	X		X		
46	Japonia 1982		X	X		
47	Węgry 1982	X				
48	NRD 1982	X				
49	Szwecja 1982				X	
50	Dania 1982	X		X		
51	Portugalia 1982					
52	Holandia 1982	X				
53	Gwatemala 1982	X				
54	Kostaryka 1982	X				
55	Peru 1982	X	X	X		X
56	Grecja 1982	X	X	X		X
57	Cypr 1982	X		X		X

58	RFN 1982					
59	Irlandia 1982	X				
60	Monako 1982	X				
61	Kuba 1982	X		X		X
62	Andora 1982					
63	San Marino 1982	X		X		
64	Włochy 1982	X				
65	Indie 1982	X	X	X		X
66	Finlandia 1982	X				
67	Francja 1982			X		
68	Hiszpania 1982	X				
69	Jugosławia 1982				X	
70	ZSRR 1982			X		X
71	Tunezja 1982			X		X
72	Antigua 1982	X		X		
73	Kajmany 1983	X		X		
74	Bahamy 1983	X				
75	Bermudy 1983	X	X	X		
76	Kamerun 1983		X	X		
77	Kongo 1983		X	X		
78	Angola 1983	X		X		
79	Zair 1983		X	X		
80	Gabon 1983	X		X		
81	Wybrzeże Kości Słoniowej 1983	X		X		
82	Nigeria 1983			X	X	
83	Liberia 1983			X		
84	Gwinea 1983	X	X		X	
85	Gambia 1983			X		
86	Senegal 1983		X	X	X	
87	Kuwejt 1983		X	X		X
88	Hongkong 1983				X	X
89	Papua-Nowa Gwinea 1983	X			X	
90	Wyspy Salomona 1983			X		
91	Fidżi 1983	X				

92	Australia 1983		X	X		X
93	Nowa Zelandia 1983	X	X	X	X	
94	USA 1983					
95	Dania 1983	X				
96	Turcja 1983	X	X	X	X	
97	Egipt 1983	X				
98	Grecja 1983			X	X	X
99	Islandia 1983	X	X	X		
100	Kanada 1983			X	X	X
101	Gambia 1983			X	X	
102	ZSRR 1983				X	X
103	NRD 1983				X	
104	Wenezuela 1983	X				X
105	Włochy 1983			X		
106	Maroko 1983					X
107	Chiny IX 1983			X	X	
108	Korea Południowa 1983	X		X		X
109	Chiny X 1983	X				
110	Jugosławia 1983	X			X	
111	Bułgaria 1983	X		X		
112	Węgry 1983					X
113	Czechosłowacja 1983		X			X
114	Libia 1983	X			X	
115	Sudan 1983	X				
116	Etiopia 1983		X			
117	Austria 1984	X		X		
118	Izrael 1984	X	X	X	X	
119	RFN 1984				X	
120	Węgry 1984	X				
121	Algieria 1984		X	X		
122	Pakistan 1984	X		X		
123	Portoryko 1984		X		X	
124	Dominikana 1984	X			X	
125	Haiti 1984			X		

126	Surinam 1984	X	X			
127	Rwanda 1984			X		
128	Tanzania 1984			X		
129	Botswana 1984	X		X		
130	Lesoto 1984		X			
131	Suazi 1984		X	X		
132	Mozambik 1984	X				
133	Madagaskar 1984		X	X		
134	Mauritius 1984	X	X	X		
135	Seszele 1984			X		
136	Somalia 1984	X				
137	Malta 1984	X		X		
138	Polska 1984	X				
139	Chorwacja 194					X
140	Bośnia i Hercegowina 1994	X				
141	Macedonia 1996	X				
142	Grecja 1996	X				
143	Korea Południowa 1996		X			

Źródło: opracowanie własne.

Wykaz Prezydentów Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego

1. Dimitrios Wikielas (1894–1896)
2. Pierre de Coubertin (1896–1925)
3. Henri de Baillet-Latour (1925–1942)
4. J. Sigfrid Edström (1946–1952)
5. Avery Brundage (1952–1972)
6. lord Killanin (1972–1980)
7. Juan Antonio Samaranch (1980–2001)
8. Jacques Rogge (2001–2013)
9. Thomas Bach (2013–)

Źródło: International Olympic Committee, *The Organisation*, https://www.olympic.org/about-ioc-institution#President [dostęp: 27.04.2018].

SPIS TABEL, RYCIN I WYKRESÓW

Tabela 1. Porównanie przypadków dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki . . . 149
Tabela 2. Porównanie przypadków dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki (z podziałem na państwa) 151
Tabela 3. Charakter inicjatyw związanych z dyplomacją sportową ukierunkowaną na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki . . 154
Tabela 4. Charakter inicjatyw związanych z dyplomacją sportową ukierunkowaną na zbliżenie państw posiadających pierwotnie napięte lub wrogie stosunki (z podziałem na państwa) 155
Tabela 5. Populacja państw. 272
Tabela 6. Zamożność państw. 273
Tabela 7. Kosztochłonność metod wizerunkowej dyplomacji sportowej 275
Tabela 8. Znaczenie nadawane sportowi w ramach działań na rzecz kształtowania wizerunku państwa. 276
Tabela 9. Straty wizerunkowe związane ze sportem 276
Tabela 10. Wizerunkowa dyplomacja sportowa na podstawie zmiennych 277
Tabela 11. Wielkość państwa a stosowane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej 281
Tabela 12. Zamożność państwa a stosowane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej 282
Tabela 13. Wielkość i zamożność państwa a wykorzystywane metody wizerunkowej dyplomacji sportowej. 283
Tabela 14. Dominujące metody wizerunkowej dyplomacji sportowej 285
Tabela 15. Reżim polityczny a znaczenie sportu w strategiach wizerunkowych . 287
Tabela 16. Oddolny/odgórny charakter wizerunkowej dyplomacji sportowej . . 288
Tabela 17. Przedstawiciele władz centralnych państw w składzie delegacji miast kandydujących do organizacji igrzysk olimpijskich podczas Sesji MKOl . . 297
Tabela 18. Zaangażowanie przedstawicieli władz państw w popieranie kandydatur miast do organizacji igrzysk olimpijskich z uwzględnieniem rangi najwyższego przedstawiciela 302

Rycina 1. Zasięg oddziaływania programów *Sports Envoys*, *Sports Visitors* i *Sports Grants* 173

Wykres 1. Kierunek oddziaływania metod wizerunkowej dyplomacji sportowej 271
Wykres 2. Międzynarodowe organizacje sportowe i ich relacje ze środowiskiem 395
Wykres 3. Model dyplomacji organizacji sportowych 397
Wykres 4. Ujęcia dyplomacji sportowej 399

INDEKS OSOBOWY*

A
Abramowicz Roman 228
Adler-Nissen Rebecca 35
Adrianow Konstantin 308, 336, 368, 369, 371–374
Ahmadineżad Mahmud 142, 144
Ahn Viktor 229
Albright Madeleine 110, 138
Allison Lincoln 12
Al-Thani Mohammed bin Hamad 256, 468
Angelos Peter 110
Anholt Simon 61

B
Bach Thomas 197, 249, 295, 364, 483
Baird Bruce 298
Bairner Alan 57, 241
Baker Robert 26
Bale Gareth 217
Barnier Michel 297
Batistuta Gabriel 260
Beacom Aaron 26, 27, 69, 292, 295, 301, 387, 388
Beaumont Jean de 384
Beckham David 217, 258
Berlioux Monique 305
Bertil, książę 297, 468, 470
Blabier Uta 337
Black David 290, 292, 365
Blair Tony 209, 296, 300
Blatter Sepp 246, 248
Boer Frank de 260
Boer Ronald de 260
Booth Douglas 362
Brady Anne-Marie 195
Brannagan Paul 63, 65, 257
Breżniew Leonid 305
Bridge Anthony 375
Brown John 297, 473
Brundage Avery 334–336, 338, 340, 341, 369–371, 483
Brundtland Gro Harlem 297
Buffet Marie-Georges 299
Bułganin Nikolaj 92
Burbon Filip, książę 361
Bush George W. 142, 298
Butrus-Ghali Butrus 380
Butulija Ratko 297
Buwono IX, sułtan Hamengku 348

C
Cameron David 237
Carlsson Ingvar 298
Carter Jimmy 108, 304, 305, 417
Case Dick 109
Cashmore Ellis 50
Castro Fidel 105, 106, 109–111, 312, 313, 318, 320, 471
Castro Raúl 112
Cavani Edinson 258
Chamenei Ali 136, 139, 140
Champagne Jérôme 246
Chappelet Jean-Loup 383
Chatami Mohammed 135–138, 140, 144
Chatziefstathiou Dikaia 358
Cha Victor 355
Chechabi Houchang 144
Chepurnaya Olga 235
Chirac Jacques 296, 297, 300, 360

* Indeks obejmuje tylko nazwiska wymienione w tekście głównym.

Choi Ryong-hae 133
Choung Byoung-gug 301
Chrétien Jean 299, 360
Chruszczow Nikita 96, 101
Chun Doo-hwan 122, 310, 318, 470
Ciller Tansu 298
Clarke Joe 298
Clinton Bill 110, 111, 135, 137, 138, 142, 144, 360
Clinton Hillary 169, 300
Clooney George 35
Cornago Noé 35
Coupat Alain 321
Cowan Glenn 76
Cross Lance 375, 376
Czernienko Konstantin 307, 308

Ć
Ćurković Ivan 245

D
Dačić Ivica 246
D'Agati Phillip 50
Daume Willi 341
Davutoğlu Ahmet 91
deLisle Jacques 191
Deng Xiaoping 193, 204
Der Derian James 34
Derwinski Edward 297
Desailly Marcel 260
Dichter Heather L. 25
Douglas Melvin 137
Drane Dan 384
Dreifuss Ruth 298
Dubicki Andrzej 32

E
Edel Kurt 334
Effenberg Stefan 260
Eisenhower Dwight 92, 93, 161
Elias Robert 112, 471
El Karkouri Talal 260
Elżbieta II, królowa 351
Endström Sigfrid 25
Erdem Sukru 298
Erdoğan Recep 88, 90, 91
Esherick Craig 26
Espy Richard 12
Exeter markiz 371, 374

F
Farah Mo 217
Ferenc Jakub 12, 368
Fiedosow Boris 115
Fietisow Wiaczesław 300
Fillon François 301
Fogaš Ľubomír 299
Ford Gerald 185
Ford Robert 116
Fouras Andreas 299
Fradkow Michaił 300
Frelek Ryszard 33

G
Gandhi Rajiv 82, 471
Garofalo Thomas 111
Gems Gerald 111
Gilani Yousaf Raza 85
Gilboa Eytan 42, 156
Giulianotti Richard 65, 257
Gjakova Nora 250
Glavany Jean 297
Godlewski Piotr 12
Goh Kun 299
González Felipe 297, 361
González Raúl 260
Gorbaczow Michaił 326
Gómez Marte 371
Gómez-Navarro Javier 298
Gómez Preston 106, 107
Gramow Marat 307
Grix Jonathan 12, 63, 64, 210, 239, 295
Gromyko Andriej 308
Gruss Josef 371
Guardiola Josep 260
Gül Abdullah 88, 89, 90, 91
Gullion Edmund 38
Gusenbauer Alfred 300

H
Ham Peter van 161
Hancock Peter 115
Harald, książę 297
Hasani Besim 249
Hashimito Ryutaro 360
Hatoyama Yukio 300
Hawke Bob 298
Hayden Craig 188
Heere Bob 53, 384
Henry Ian 358
Hewson John 298
Hill Christopher 12
Houlihan Barrie 12, 64, 66, 210, 250, 329
Howard Juwan 170
Hsu Henry 351, 373, 374, 376
Hwang Byeong-Seo 133

I
Ibrahimović Zlatan 258

J
Jackson Steven 26
Jadidi Abbas 137
James LeBron 176
Jan Paweł II 110
Jelcyn Borys 222
Jennings Will 390
Jinping Xi 202
Jintao Hu 188
Jin Youn Myeoung 317
Johns Andrew L. 25, 48
Jones Zeke 137
Jordan Michael 188
Jordanow Georgi 475
Jospin Lionel 299
Jouanno Chantal 301
Jowell Tessa 300
Juan Carlos I, król 300, 472

K
Kagami Hideo 298
Kanther Manfred 298
Karol XVI Gustaw, król 297
Keating Paul J. 298
Kelmendi Majlinda 250, 251, 252
Kennedy John 101, 166, 168
Keohane Robert 28
Killanin lord 305, 350, 351, 362, 364, 375, 483
Kim Chong-ha 314
Kim Dae-jung 128, 129
Kim Dzong Il 129
Kim Dzong Un 132, 134, 174, 175, 364
Kim Ir Sen 326
Kim Jin-sun 301
Kim Jo Dzong 134
Kim Yang-geon 133
Kim Yu-sun 309, 310, 313, 317, 320, 321
Kissinger Henry 77, 107, 108, 352
Kňažko Milan 299
Kobierecki Michał 4, 58
Koczarian Robert 88
Kohl Helmut 360
Kolesnik Dmitrij 307
Kosygin Aleksiej 114, 115
Krebok Wiktor 299
Kropiwnicki Jerzy 299
Krumm Philip 351
Kuhn Bowie 106–109
Kukułka Józef 15
Kumar Ashwini 313
Kwan Michelle 170

L
Lamour Jean-François 300
Lao Tsu 43
Leboeuf Frank 260
Lee Chang-dong 299
Lee Myung-bak 131, 301
Lenartowicz Michał 303
Lennon John 134
Leonard Mark 209
L'Etang Jacquie 47, 49
Li Lanqing 299
Lin Hongtang 372
Lipponen Paavo 360
Lissavetzky Jaime 300
Liu Xiang 203
Liu Xuan 203

Li Xiaopeng 203
Lonnqvist Ulf 297
Loth Jerzy 365, 371
Lubbers Ruud 297
Lucas George 181
Lucas Moura 258

M
MacArthur II Douglas 167
MacEachen Allan 351
Maguire Joseph 207
Major John 214, 298, 360, 361
Małkin Jewgienij 231
Mandela Nelson 299, 360, 361
Mao Zedong 75, 189, 204
Masoudi Mehrdad 139
Mayer Otto 333, 366
Mayorga Francisco 299
Mbeki Thabo 299
McCray Nikki 170
McGrady Tracy 169
Megalhães Francisco de 50
Meirelles Henrique 300
Melissen Jan 42, 411
Menem Carlos Saul 299
Merkel Angela 196, 237
Merkel Udo 49
Mestre Alexandre 50
Miedwiediew Dmitrij 230
Ming Yao 203
Mitrany David 28
Mitsotakis Konstandinos 298
Młodzikowski Grzegorz 12
Modi Narendra 86
Moo-hyun Roh 300
Moon Jae-in 134
Morales Andy 111
Morgenthau Hans 33
Müller Martin 239
Murkowski Frank 297
Murray Andy 217
Murray Stuart 17, 26, 41, 47, 51, 52, 54, 68, 79, 80
Musharraf Pervez 85
Mutombo Dikembe 170, 174

N
Nalbandian Edward 90, 91
Navracsics Tibor 14
Neymar 258
Nicolson Harold 35
Nixon Richard 48, 74, 75, 77, 96, 103, 106, 107
Nowikow Ignati 305
Nuri Ali-Akbar Nategh 137
Nye Joseph 27, 28, 43, 57, 61, 66

O
Obama Barack 105, 112, 143, 144, 237, 296, 300
Obama Michelle 300
Ociepka Beata 4, 38, 39, 44, 64
Ogi Adolf 299
Okocha Jay-Jay 260
O'Neal Shaquille 176
Onesti Giulio 384
Orłowski Tomasz 35
Orttung Robert 238
Orzechowski Marian 34
Oskanian Wartan 88
Owieczkin Aleksandr 231

P
Pahlawi Mohammed Reza 135
Pak Song-chol 313
Palmer Cathrine 47
Pamment James 39, 52, 54
Papandreou George 298, 471
Parent Milena 384
Park Kun 24, 315
Parks Jennifer 234
Pasko Artur 4, 12
Patten Chris 298
Peacock Byron 290, 292, 364, 365
Persson Göran 299
Petralia Fani 298
Petric Ernest 299
Pigman Geoffrey A. 17, 26, 47, 52, 54, 68, 79, 80
Platini Michel 89, 246, 248
Polley Martin 50

Pompidou Georges 347
Ponczek Eugeniusz 32
Popovic Tony 260
Porta Hugo 299
Potter Evan 44, 47
Prodi Romano 360
Prokorow Michaił 228
Putin Władimir 221, 222, 228–230, 235, 236, 238, 296, 300

R
Radcliffe Paula 217
Reagan Ronald 182, 306, 307
Reginia-Zacharski Jacek 32
Reiche Danyel 267
Reinos Milagros 112
Riordan James 227
Ripken Cal 170
Ritter von Halt Karl 336, 341
Roche Maurice 383
Rodman Dennis 174, 175
Rofe J. Simon 13, 26, 33, 178, 219
Rogers William 107, 108
Rogge Jacques 354, 355, 382, 483
Roh Tae-woo 128, 314, 327, 361
Romanow Nikołaj 224, 336, 339, 368, 371
Roosevelt Franklin D. 161
Rouhani Hasan 143, 144
Rowe David 49
Rusk Dean 101
Rybołowlew Dmitri 228

S
Sajidiman Soekamto 348
Samaranch Juan Antonio 23, 30, 306–328, 360, 362–365, 374, 377, 379, 380, 387, 391–394, 407, 467–479, 483
Sam Michael 26
Sanford Dan 127
Santos Ferreira 371
Santos Rui 50
Sarkisjan Serż 88–91
Saxena Anurag 49
Schneider Cynthia 39
Schöbel Heinz 336
Schüssel Wolfgang 299
Selimi Petrit 249
Senn Alfred E. 12
Sepkowski Andrzej 32
Serra Narcis 298
Shalala Donna 137
Shen Jiaming 377
Shen Xue 203
Silva da Luiz Lula da 296, 300
Silva Orlando 300
Silva Thiago 258
Singh Manmohan 85
Şiperco Alexandru 321, 373, 375, 376
Słoniewski Michał 12
Smirnow Witalij 308, 374, 375
Smirnow Wladimir 307
Smith Gary 115
Snow Nancy 41
Stevens Ted 297
Stępień-Kuczyńska Alicja 32
Stojczew Władimir 368, 371, 374
Streppelhoff Robin 365
Strożek Piotr 58
Sun Jihai 203
Sun Joun-yung 321
Surmacz Beata 67
Syväsalmi Harri 299
Szarapowa Maria 231, 232
Szewardnadze Edward 326

T
Talizin Nikołaj 308
Teher Mohammed 371
Thatcher Margaret 210, 214
Ting Lawrence 376
Tomlinson Alan 183, 301
Toyama Atuko 299
Trudeau Pierre 114, 115, 117, 349, 351
Truman Harry 161
Trump Donald 113, 144
Trunkos Judit 53
Tshwete Steve 299
Turner Justin 110

U
Ueberroth Peter 308
Ünlü Fikret 299
Usmanow Aliszer 228

V
Veltroni Walter 299
Vokrri Fadil 244

W
Walker Matthew 384
Wanchope Paulo 260
Wenger Arsène 201
Whiterspoon Kevin 101, 103
Wiatr Jerzy 38
Wild Vic 229
Williams Bernie 169
Williams Serena 174
Williams Venus 174
Wiseman Geoffrey 36
Wittmann Peter 299
Wojtaszyn Dariusz 12
Wolfenden John 213
Wulff Christian 301
Wynalda Eric 140

Y
Yan Zi 203
Young Lho Sinh 122

Z
Zaharna Rhonda 29, 60
Zapatero José Luis Rodríguez 300
Zhao Hongbo 203
Zheliang Ho 376
Zhemukhov Sufian 238
Zheng Jie 203
Zhong Song 76
Zhou Enlai 76–78, 204
Zhuang Zedong 76
Zia-ul-Haq Muhammad 80, 82, 476
Ziyang Zhao 122
Zofia, królowa Hiszpanii 300, 361

Ż
Żukow Aleksandr 300

INDEKS RZECZOWY

A
Agencja Informacyjna Stanów Zjednoczonych 161, 163–165, 167, 168
Akademia Doskonałości Sportowej ASPIRE 257
Albertville – igrzyska olimpijskie 227
Al-Jazeera 253
Aliancka Komisja Podróży 345, 346
Amateur Sports Act 186
Amatorska Unia Atletyczna 94
American Public Diplomacy Envoy 169, 170, 174
Arsenal F.C. 218
Aspire Zone Foundation 257, 258
Ateny – igrzyska olimpijskie 130, 227
Atlanta – igrzyska olimpijskie 181–183, 215, 227, 352, 353, 359, 360, 382

B
Baku – I Igrzyska Europejskie 250
Baltimore Orioles 110, 111, 112
Barcelona – igrzyska olimpijskie 127, 227, 361
bojkot 16, 47, 49, 50, 55, 56, 98, 118, 125, 129, 181, 182, 235, 238, 304–308, 311–314, 316, 318, 323–326, 328, 356, 393, 397
branding narodowy (*nation branding*) 41–43, 56, 57, 64, 71, 193, 207, 208, 210, 253, 261, 270, 271, 399, 405, 411

C
Centrum Studiów Olimpijskich 25, 387, 388
Chelsea F.C. 218
Cortina d'Ampezzo – igrzyska olimpijskie 336
Cultural Presentations Program 162
CultureConnect 169

D
Departament Kultury, Mediów i Sportu 214
Doha – Igrzyska Azjatyckie 2006 254, 255
dyplomacja korporacyjna 37, 69
dyplomacja kulturalna 45–47, 142, 240
dyplomacja obywatelska 45

E
efekt Putina 296

F
FIBA 177, 249
FIFA 24, 25, 68, 139, 140, 182, 238, 239, 244–248, 257, 290, 371, 377, 394, 406, 413
Foreign Specialist Program 162
Formuła Olimpijska 377
Fundacja Rosyjsko-Amerykańska 173, 242

G
GANEFO 348
Global Sports Mentoring Program 172
Global World Series 166
Grenoble – igrzyska olimpijskie 342, 347
Guangzhou – igrzyska azjatyckie 197

H
hard power (twarda siła) 27, 43, 60, 63, 207
Harlem Globetrotters 165, 174
Helsinki – igrzyska olimpijskie 92, 99, 184, 185, 224, 225, 331–335, 366, 367

I
Igrzyska azjatyckie 122, 124–126, 129, 130, 132–134, 189, 190, 197, 198, 254, 255, 259, 348
Igrzyska frankofońskie 16
Igrzyska Wspólnoty Narodów 16, 208, 212
Incheon – igrzyska azjatyckie 132–134
interesariusz 16, 22, 29, 30, 33, 41, 70, 289, 293, 294, 313, 346, 353, 359, 378, 390, 391, 393, 396, 398, 405, 410

K
Kicking Aids Out 263
Komitet Sportowy Programu Międzyludzkiego 163
Kontynentalna Liga Hokeja 231

L
Leader 161, 162
Lillehammer – igrzyska olimpijskie 264–266, 275, 381, 386
Londyn – igrzyska olimpijskie 143, 187, 208, 209, 211, 212, 216, 217, 219, 220, 248, 254, 266, 353, 357
Los Angeles – igrzyska olimpijskie 124, 180–182, 198, 306–308, 312, 393

M
Manchester City F.C. 203, 218
Manchester United F.C. 219
Meksyk – igrzyska olimpijskie 97, 342
Melbourne – igrzyska olimpijskie 336, 370
Międzynarodowa Akademia Olimpijska 387
Międzynarodowa Federacja Lekkoatletyczna 98, 233, 249, 371, 375
Międzynarodowa Federacja Tenisa Stołowego 244
Międzynarodowa Fundacja Rozejmu Olimpijskiego 386
Międzynarodowe Centrum Rozejmu Olimpijskiego 386
miękkie rozbrojenie (*soft disempowerment*) 65, 257, 272, 280, 404
MLB 106–110, 113, 175, 177, 178
MLS 175, 178
Montreal – igrzyska olimpijskie 349, 356, 374
Moskwa – igrzyska olimpijskie 55, 124, 183, 234–236, 238, 304–306, 356
Muzeum Olimpijskie 361, 387

N
NCAA 102, 185
New York Yankees 108, 178
NFL 175, 178
NHL 115–118, 175, 178, 231
Nordpolitik 126, 128
Norway Cup 266
Norweski Komitet Olimpijski i Konfederacja Sportów NIF 263, 268
nowa dyplomacja 16, 30, 36, 40, 42, 45, 46, 147, 157, 206, 383

O
Olimpijscy Sportowcy z Rosji 233
Olympafrica 385
Olympiatoppen 268
Olympic Aid 386
ONZ 35, 92, 143, 217, 232, 243, 244, 248, 249, 251, 307, 365, 374, 378–383, 386, 391, 392, 394, 406
Oslo – igrzyska olimpijskie 224, 264, 333

P
Paris Saint-Germain 258
Paryż – igrzyska olimpijskie 303
Pekin – igrzyska azjatyckie 125, 126, 189, 190
Pekin – igrzyska olimpijskie 27, 131, 187, 191, 192, 195–197, 199–201, 204, 210, 212, 235, 238, 257, 295, 354, 358
Pjongczang – igrzyska olimpijskie 130, 133–135, 233, 339
Podsekretarz Stanu ds. Dyplomacji Publicznej i Spraw Publicznych 168
Polski Komitet Olimpijski 14, 38
Premier League 218
Program Edukacyjny Wartości Olimpijskich 387

propaganda 11, 44, 45, 58, 96, 99–101, 125, 155, 165, 175, 185, 221, 225, 235
Pusan – igrzyska azjatyckie 129, 130, 132, 134

R
Right to Play 263, 386
Rio de Janeiro – igrzyska olimpijskie 187, 216, 233, 250, 252, 295, 357, 389
Rosyjska Unia Młodzieży 242
rozejm olimpijski 380, 381, 382, 384, 389, 394, 406
Rzym – igrzyska olimpijskie 123

S
Salt Lake City – igrzyska olimpijskie 183, 294
Seul – igrzyska azjatyckie 198
Seul – igrzyska olimpijskie 120, 123, 125, 309–328
skandal korupcyjny w MKOl 294, 358
Słoneczna polityka 128, 130, 131
Soczi – igrzyska olimpijskie 27, 229, 230, 235–239, 296, 357
soft power (miękka siła) 27, 28, 43, 56, 57, 63, 66, 183, 187, 188, 202, 211, 218, 222, 223, 230, 231, 232, 252, 258, 270, 284, 387, 410
Solidarność Olimpijska 384, 385
Specialist 161, 162
Sports Envoys 171, 173
Sports Grants 171, 173
Sports Kit Program 164
SportsUnited 14, 170, 171, 173, 242
Sports Visitors 171, 173
Sydney – igrzyska olimpijskie 128–130, 190, 199, 227, 295

Ś
Światowa Agencja Antydopingowa 232, 289
Światowa Federacja Tenisa Stołowego 76

T
Tampa Bay Rays 112
Tokio – igrzyska olimpijskie 341, 342, 372
Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu 289
turniej Takhti 136

U
uchodźcy 389
UEFA 89, 245–247, 394
UK Sport 212, 214, 220
UNESCO 243, 248
United States Information Service 164, 165

Z
Zjednoczona Reprezentacja Niemiec 332, 336
Związek Piłkarski Norwegii NFF 263